ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
DIMANCHE
1er DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 221

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ ։ 560 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը ։ 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.996
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.996

Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԷՄՃԷՄԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Գրեց՝

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Քանի մը շաբաթ առաջ, մօտիկ բարեկամ մը հաղորդած էր Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան նորընտիր աբբահօր՝ Հ. Սահակ Ճէմճէմեանի ծանր հիւանդ ըլլալու իրողութիւնը։ Աղբիւրը ստոյգ էր, սակայն լուրը իմ աչքիս յատուկ դժուարութեան մը կարելիութիւնը չէր տար։ Ջէ՞ որ Հ. Սահակը երիտասարդ մարդ էր, դեռ 60 տարեկանի չհասած։ Եւ սակայն, ի՞նչ կապ ունի տարիքը, երբ շատ աւելի երիտասարդ մարդիկ այլեւս չկան...

Իսկ Հ. Սահակ Ճէմճէմեան այլեւս չըկայ։

Ծանօթացած էինք Վենետիկ, 1987-ի ամառը։ Առաջին՝ ամբողջ խումբին հետ կատարած շրջապտոյտէն ետք, Վենետիկի համալսարանի հայագիտական ամառնային դասընթացքի ուսանողս ութ անգամ եւս արշաւեց դէպի Ս. Ղազար, «նիւթ ժողվելու» յատուկ առաքելութեամբ։ Կարգ մը հետազօտական աշխատանքներու համար մեծաքանակ անմատչելի գրականութիւն անհրաժեշտ էր Արժանթինի հեռաւոր այս անկիւնը ծուարած ժամանակիս, եւ դասերէն ետք՝ յետմիջօրէին տրամադրելի չորս ժամերը վանքին մէջ չա՛տ քիչ էին կարիքներս գոհացնելու համար։

«Պահանջներ», որոնց դիմաց որպէս մատակարար ընդառաջեց Հ. Սահակը։ Անհուն համբերութեամբ, անխնա մէկ առ մէկ կը գոհացնէր գիրքերու եւ թերթերու հաւաքածոներու բոլոր խնդրանքներս, կը պատճէնահանէր նաեւ, մինչեւ որ, քանի մը այցելութիւններէ եւ որոշ մտերմացումէ ետք, այլեւս կը թոյլատրէր առանձինն օգտուիլ լուսապատճէնահան մեքենայէն, երբեմն՝ կը մերժէր գանձել վճարելի գումարը, նաեւ՝ որոշ հրատարակութիւններ կը նուիրէր եւ ի վերջոյ, մէկ -- երկու առիթով թոյլ տուաւ ուղղակի բարձրանալ սենեակները եւ անձամբ փնտռել որոշ գիրքեր։ Յետագային, մերթ ընդ մերթ պատասխանելով խնդրանքներուս, ճամբորդներով թէ նամակով պիտի ուղարկէր հարկաւոր ուրիշ նիւթեր։

Այս բոլորէն ծնաւ թղթակցութիւն մը, կանոնաւոր, թէեւ ցանցառ։ Ծնաւ իր հին ու նոր գործերուն ընթերցումը, թերեւս՝ ո՛չ այնքան խոր, որքան պահանջն էր. մեր ուսումնասիրութեան դաշտերը զուգադիպութեան շատ կէտեր չունէին։ Բայց, իբրեւ իմացական հարցերով հետաքրքրուող, պարտաւոր էի կարդալ, գէթ տեղեակ ըլլալ։ Ի վերջոյ, սահմանափակուիլ քեզի բաժին ինկած հողակտորով, առանց գլուխդ վերցնելու անկէ, կը նշանակէ մոռնալ, որ գոյութիւն ունի երկրագունդը...

Ծնաւ նաեւ «Բազմավէպ»ին աշխատակցելու առաջարկս, զոր Հ. Սահակ չմերժեց, թէեւ խօսակիցը փաստօրէն ոչինչ ունէր որպէս տպագիր վաստակ։ Աւելին, «անակնկալիկ մը» (իր խօսքն էր) ըրաւ՝ իմ առաջին աշխատակցութեանս կցելով բոլորովին անսպասելի խմբագրական ներկայացում մը («Բազմավէպ», 1-4, 1988)։ Վերջին՝ շնորհաւորական նամակը գրած էի անցեալ Սեպտեմբեր 20-ին. հասա՞ւ իր ձեռքը, կարդա՞ց արդեօք։

Այս տողերը չեն գրուիր պարզ ոգեկոչումի համար։ Կը գրուին նա՛եւ մատնութիւն յայտնելու, Հ. Սահակի վաղաժամ անհետացումին առիթով, երբ հայկական բանասիրութեան տոկուն անուններ կ'երթան։ Երէկ Պոլսոյ պեղող Գէորգ Բամպուքճեանն էր, այսօր՝ Վենետիկի խորքերը սուզուող Հ. Սահակն է, վա՞ղը...։

Մարդիկ, որոնք կոչուած են կատարելու ամենասեւ աշխատանքը՝ հում նիւթը աշխարհի լոյսին բերելու, մանրակրկիտ պրպտումով ատաղձ պատրաստելու, լայնահուն բացեր կը գոցեն եւ իրենց արժանաւոր փոխարինողները չեն երեւիր։ Մանաւա՛նդ՝ հայերէն լեզուով։

Ողբ չէ ասիկա, այլ՝ պարզ հաստատում։

Հազար ու մէկ բացատրութիւններ կարելի է տալ, անկասկած, որոնցմէ շատերը հարիւր տոկոսով կը բաժնենք։ Սակայն, բոլոր բացատրութիւնները անբաւարար են, եթէ չունինք նաեւ գիրենք լրացնող գործնական մասը։

Ըսել, թէ այսօր Աճառեաններ, Ակինեաններ կամ Ալիշաններ չեն ծնիր ճըշմարտանման բան մըն է, բայց ո՛չ ճշմարտութիւնը։ Կամ գոնէ՝ ճշմարտութեան կէսն է միայն։ Չեն ծնիր, որովհետեւ բաւարար մթնոլորտ չունին։ Կամ թերեւս կը ծնին, բայց չեն զարգանար պէտք եղածին պէս, որովհետեւ խրախոյս կը պակսի։

Հայագիտութեան բնագաւառին մէջ, ծրագրուած աշխատանք գոյութիւն ունի՞։ Ահա հիմնական հարցը, զոր անհրաժեշտ է որպէս նպատակ ընտրել։ Երեսուն տարի առաջ, երիտասարդ Գարեգին Եպիսկ. Սարգիսեանը (այսօր՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը) խիստ շահեկան յօդուած մը կը հրատարակէր՝ «Հայագիտութեան հարցը Սփիւռքի մէջ» («Բագին», 1966), ուր կ'ընդգծէր հայագիտական աշխատանքի, գիտական թէ կազմակերպական, ծրագրուած բնոյթին կարեւորութիւնը։ Հիմնուեցան բազում ամպիոններ հոս ու հոն, այլեւայլ միջոցներով, մակարդակներով ու թեքումներով, կատարուեցան հարիւրաւոր հրատարակութիւններ։ Ի՞նչ է այդ բոլորին արդիւնքը։ Արդեօք կարելի՞ է առարկայական հաշուեկշիռ կատարել ամպիոններու գործունէութեան եւ փաստական արդիւնքին մասին։ Ի՞նչ է ներդրումը, ի՞նչ է շահը, ի՞նչ է կորուստը։ Ի՞նչ կը պատահի ամպիոններէ դուրս աշխատանքներու պարագային։ Կը պակսի համակարգուած տեղեկագրութիւն մը, որ մեզի ցոյց տայ ո՛ւր կանգնած ենք։

Ուրիշ հարց։ Հայերէն իմացո՞ղ (կարդալ -- խօսիլ -- գրել) հետազօտողներու սերունդ ունի՞նք։ Ո՞ր աստիճան աշխատանք կը տանինք այդ ուղղութեամբ։ Համապատասխան վերաբերում մը կա՞յ։ Պէտք չէ շփոթել հայ -- ա -- գիտութիւն եւ հայերէն -- ա -- գիտութիւն, բայց պարզ է, որ հայագէտ մը, մեր իւրայատուկ պայմաններու բերումով, բաւական բան կը կորսնցնէ, երբ հայերէնագէտ չէ։ Նոյնը՝ երբ հայերէնագէտը հայագէտ չէ։ Հայերէնը, ինչպէս Հայը, կենդանի իրողութիւններ են, ի տարբերութիւն Եգիպտացիներու կամ Ասորեստանցիներու։

Անձնական մանրապատում մը։ Երեք տարի առաջ, գիտաժողովի մը ընդմիջումին, Ամերիկայի մէջ, հայագէտի մը հետ զրոյցի բռնուեցանք ճաշի սեղանի շուրջ։ Սահուն ու ազատօրէն կը խօսէինք հայերէն, թէեւ զրուցակիցս ոչ-Հայ էր (նման պարագաներու կը դժուարանամ «օտար է» ըսել)։ Այդ պահուն, մեզի միացաւ ուրիշ հայագէտ մը։ Ստիպուեցանք անգլերէնի անցնիլ, որովհետեւ մեր նոր զրուցակիցը ... «դժուարութեամբ հայերէն կը խօսի եւ չի սիրեր խօսիլ»։

Վերջինս Հայ էր, հին մատենագիր ու նոր պատմաբան բնագրով ընթերցող ծանրակշիռ վաստակաւոր մը...

Երրորդ խնդիր։ Ի՞նչ է մեր բուն նպատակը։ Ակադեմական մրցակցութեան շուկային մէջ ներկայութի՞ւն ըլլալ, թէ մեր սեփական անցեալն ու ներկան ճանչնալ։ Կարելի՞ է աշխատիլ առանց մշակելու անձնական շահախնդրութիւն մը որ ենթական մղէ խնդիրներուն մօտենալ, գիտական ամենաբարձր լրջութեան կողքին, ազգային ամենախոր կիրքով։ Իսկ օտարներու պարագային՝ գիրենք կապել մեզի, իրենց ուսումնասիրութեան առարկային անդին։ Ո՛չ կրքոտ dilettant-ներ պէտք են, ոչ ալ անդէմ գիտնականներ։ Կիրքն ու գիտութիւնը անյարիր բաներ կը թուին։ Անհրաժեշտը՝ երկուքին հասահմանի մէջ, -Ոկրնտ-ներյյի [illegible] ւասարակշիռ ներկայութիւնն է։ Արտասահմանի մէջ, կը թուի որ առիկա կը պակսի աստիճանաբար։ Հետզհետէ հրապարակին կը տիրանայ արհեստավարժութիւնը (professionnalisme), որ իր բոլոր ողջունելի կողմերով հանդերձ կրնայ յղի ըլլալ վտանգաւոր երեւոյթով մը. արհեստավարժներու վերածումը արհեստավարժներու (technocrate)։ Եթէ նման բան պատահի, թերեւս, հայագիտութեան անկումին նախադուռն է։ Կամ, գոնէ, մեր ըմբռնած կերպով հայագիտութեան։

Վերջինիս հետ կապուած իրողութիւն մըն ալ կայ, որուն առաջքը պէտք է առնուի։ Ամեն ասպարէզին մէջ տիրող, այսպէս կոչուած «մաֆիականութիւնն» է։ «Մաֆիա» թերեւս ծանր բառ մըն է, սակայն կը ծառայէ գէթ մօտաւորապէս բնորոշելու համար գոյութիւն ունեցող եւ անձնական նեղ շահերու շուրջ դարձող ցանց մը կամ ցանցանման բան մը, որուն մասին անուն--մականունով խօսիլը բացառուած է, բայց որուն փաստերը կամ հետքերը ներկայ են տարբեր տեղեր, չահագրգռուած շրջանակներու մէջ խօսակցութեան նիւթ են, եւ որ ամէն բանէ վեր՝ կը վնասէ զարգացումի աշխատանքներուն։ Երբ մարդիկ, այս կամ այն գիրքին տէր--տիրական ըլլալէ ետք, օրինակ, կը փորձեն իրենց կամքը պարտադրել՝ իրենց յաջորդականութիւնը իրե՛նց ուզած ձեւով ապահովելու նպատակով, շատ վտանգաւոր փարքաղիծի մը հետեւորդ կը դառնան։ Աւելի՛ն, պէտք է հակազդել յանձնապաստան նման կեցուածքներու դէմ։

Հայագիտութիւնը պէտք ունի մարդոց, որոնք հաճոյքին կիրքը վայելեն։ Հրաչեայ Աճառեանին նուիրուած իր յուշերուն մէջ, հանդուցեալ բանասէր Գառնիկ Ստեփանեան կը բերէ դրուագ մը, երբ ան, Փարիզ ուսանելու միջոցին, կերպով մը իր ծայրայեղ աղքատութեան դարման գտնելու համար, գիշեր մը մինչեւ լոյս շոգեկառքի տասը վակոններու պատուհանները կը լուար, իսկ յաջորդ օր՝ Սթրասպուրկի մէջ լեզուաբանութեան միջազգային գիտաժողովին հայերէն «նպաստ» բառի ստուգաբանութեան շուրջ զեկուցում կը կարդար։

Աճառեան ունէր հաճոյքին կիրքը։ Ու նաեւ՝ կիրքին հաճոյքը։

Հ. Սահակ Ճէմճէմեան բանասէրն ու հայագէտը եւս այդ կիրքին նուիրեալն էր։

Մաղթենք, որ դայն ասպարէզ ընտրողներու թիւը շատնայ յետագային։

ՀԻՆԵՐԸ ՆՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

1995-ին Վենետիկի Սուրբ Ղազարի տպարանէն, Մխիթարեան Հրատարակչատան պիտակով, լոյս տեսաւ «Հատընտիր հայ հին բանաստեղծութեան» վերնագրուած հատորը, Զուլալ Գազանճեանի աշխատասիրութեամբ։ Հատորը կը կրէ «Academia Armena Sancti Lazari» (Հայկական Ճեմարան Սրբո՛յն Ղազարու) վերտառութիւնը եւ մաս կը կազմէ հետեւաբար Սուրբ Ղազարի Հայկական Ակադեմիոյ հովանաւորութիւնը վայելող հրատարակութիւններու շարքին։ Հեղինակ -- թարգմանիչին ծրագիրն էր, գրքին սկիզբը դրուած հակիրճ յառաջաբանին համաձայն՝ մէկտեղել «դէմ առ դէմ աշխարհաբար թարգմանութեամբ մեր հին բանաստեղծութեան լաւագոյն էջերը, ըսկիզբէն մինչեւ ԺԸ. դար»։ Ներկայ հատորը այդ ծրագիրը իրագործող շարքին առաջինն է։ Կ'երկարի Ե. դարէն (Խորենացի, Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ) մինչեւ ԺԲ. դար (Շնորհալի, Գրիգոր Տղայ)։ Ձեռնարկը ամբողջացնելու համար հաւանաբար երկրորդ հատոր մը պատրաստութեան մէջ է։

Թարգմանական ծրագիր մը ուրեմն, գրաբարէ արեւմտահայերէն։ Վերը փակագծի մէջ յիշուած հեղինակներէն զատ երեւան կու գան Զենոբ Գլակ եւ Յովհան Մամիկոնեան, Է. դարու հեղինակ՝ Կոմիտաս Կաթողիկոս Աղցեցի իր հանրածանօթ «Անձինք Նուիրեալք»ով, Դաւթակ Քերթող (Մովսէս Կաղանկատուացիի Աղուաններու պատմութենէն հանուած իր միակ ողբով), Ը. դարէն՝ Ստեփանոս Սիւնեցի, իր հեղինակած մէկ շարականով («Յարութեան աւուր օրհնութիւնք»), Սահակդուխտ եւ Խոսրովիդուխտ Գողթնացի, Ժ. դարէն՝ Գրիգոր Նարեկացի (որուն յատկացուած է աւելի քան 120 էջ), Վարդան Անեցի («Վասն Կառայն Իմաստութեան Ներբող»), ԺԱ. դարէն՝ Յովհաննէս Սարկաւագ, իր ծանօթ ու ծամծմուած «Երգ Սարեկի» քերթուածով ու քանի մը շարականներով։ Հատորին վերջաւորութեան դրուած են տասնեակ մը շարականներ։ Ասոնց մասին թարգմանիչը կ'ըսէ՝ «Մեր ընտրութեան մէջ ուզեցինք ըլլալ անաչառ, զուտ գեղարուեստական գնահատումէ մղուած։ Զկրցանք հատորին մէջ շարականներու մեծ թիւ մը ընդգրկել պարզ այն պատճառով, [որ] իբրեւ բանաստեղծական յօրինում ու արժէք՝ աւելին չգտանք»։

Այս վերջին նկատողութիւնը ցոյց կու տայ, թէ Զուլալ Գազանճեան իր ընտրութիւններուն մէջ առաջնորդուած էր գեղագիտական ճաշակէ մը, որուն սկզբունքները հոս չեն տրուած։ Հաւանաբար տեղն ալ չէր զանոնք տալու, քանի որ ինչպէս ինք քանիցս կը շեշտէ՝ գրականութեան գիրք մը չէ այս, այլ՝ հատընտիր մը։ Պիտի դառնամ սակայն քիչ ետքը այս ճաշակի եւ ընտրութեան հարցին։

Որեւէ այլ նկատողութենէ առաջ, ի հարկէ, պէտք է ըսել որ յոյժ ողջունելի աշխատանք մըն է որուն ձեռնարկած է Զուլալ Գազանճեան։ Ընթերցողը գիտէ հաւանաբար, որ Հին հայ գրականութեան մէկ մասը այսօր տրամադրելի ու մատչելի է գրաբար չկարդացողներուն՝ կա՛մ եւրոպական լեզուներով, այսինքն՝ անգլերէն եւ ֆրանսերէն, կա՛մ ալ արեւելահայերէն։ Հինգերորդ դարուն պատկանող (կամ աւանդաբար այդպէս նկատ- ●▶

ուած) հեղինակները սկսած են Թարգմանուիլ ռուսերէն եւ արեւելահայերէն անցեալ դարու վերջաւորութեան: Բազմաթիւ վերահրատարակութիւններու արժանացած են այսպէս Մաշտոցեան ձեռքով Թարգմանուած Խորենացին եւ Փաւստոսը: Անշուշտ Հայաստանի մագիստրական եւ պետական մեքենան, ինչպէս համալսարանական պէտքերը, կը բաւարարէին: Մինչդեռ արեւմտահայերէն գրելէ չէինք մտածեր իր պատմագիրներէն: Ընդամէնը Եղիշէի Վարդանանցը ունինք, դարասկիզբին Կիլիկիոյ մէջ տպուած, հասարակաց ուղղութեան չարժանացած արեւմտահայերէն Թարգմանութեամբ մը, որ այսօր ամբողջովին անգտանելի է: Վերջերս միայն Պէյրութ սկսած էր լոյս տեսնել նաեւ արեւմտահայերէն լեզուով հայ դասական պատմագիրները շարք մը (չորս հատոր հրապարակ եկած են արդէն), բայց Թարգմանուած արեւելահայերէն ծանօթ փոխադրութիւններէն, եթէ չենք սխալիր: Ինչ որ անշուշտ ինքնին մեղք մը չէր, եթէ հարցը այդ գործերը աշխարհաբարով հասարակ ընթերցողին հասկնալի դարձնելն էր: Ճիշդ է, որ յետոյ տարբեր է միթէ Սփիւռքի հայ դպրոցներուն աշակերտներ հայ պատմագիրները կը կարդային (եթէ կը կարդային) արեւելահայերէն եւ արեւմտեան ուղղագրութեամբ: Ինչո՞ւ չէ, պիտի ըսէք: Աւելի ալ պէտք է վարժուինք հեռուն:

Այս նկատողութիւններուն պէտք է աւելցնել այն պարագան, որ Սփիւռքը երբե՛ք չէ Թարգմանած ու չի Թարգմաներ: Ցանկս ամէնը ունեցած եմ այս յաւելի երեւոյթի մասնաւոր ընիսը: Ուրիշ ամէնէնը ալ կը սխալիմ, եթէ պէտք ըլլայ: Լոյսին գրականութիւն չէ Թարգմանած ընթերցողին, բանիկ Վազիկեանէն է վեր: Պէյրութ եղած են քանի մը անմիասն եւ ձախող Թարգմանութիւններ, միայն ու միայն դասականներէն պէտքին համար: Թարգմանութեան աշխարքին իմաստն իսկ կորսուած կը սեպուէր արեւմտահայ լեզուատարբերակէն ներս: Ո՞ւր մնաց գրաբարէն դէպի արեւմտահայերէն Թարգմանելը: Պատճառներէն մէկը անշուշտ այն է, որ Սփիւռքի գոյութեան եօթանասուն տարիներուն ընթացքին, ամէն մարդ իր գործին կը նայէր: Փարիզի գրողները տեւական ստեղծագործական ճգնաժամի մը մէջ կ՚ապրէին: Ժամանակ չունէին գրաբարով գրաղելու: Պէյրութը «Թարգմանութիւն» բառին իմաստն իսկ խեղաթիւրեց եւ ամբողջ Սփիւռքի մէջ, շնորհիւ իր առաջնորդի դիրքին, յաջողեցաւ իր օգտապաշտ ոգին տարածել: Հոն ժամանակը կար, պէտքը չէր զգացուեր: Իսկ Մխիթարեանները, որոնցմէ պիտի սպասուէր նման նախաձեռնութիւն, Ղազիկեանէն ետք այլեւս կորսնցուցած էին գրական աշխարհէն ներս ամբողջ կեանքի մը ներգրումը կատարելու կամեցողութիւնը: Եւ քանի որ իրենք գրաբարով գրուածները կը հասկնային, ալ ի՞նչ պէտք կար գրաբարը աշխարհաբարի վերածելու: (Այս տեսութիւնը, որ իր մէջ կը պարունակէ Սփիւռքի իմացական պատմութեան մը կորիզը, ուրիշ օր մը եւ տարբեր առիթով՝ կ՚ուզեմ շարունակել եւ ընդարձակել):

Յետոյ՝ ամէն մարդ գիտէ գրաբարէն աշխարհաբար Թարգմանելու հսկայ դժուարութիւնը: Որ շատ աւելի զգալի է, երբ այդ աշխարհաբարը արեւմտահայերէն է: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ ի հեճուկս ամենայնի՝ արեւմտահայերէն աշխարհաբարը, իր գրուած ու զուտ գրական տարբերակով, չափազանց մօտ է գրաբարին, մօտ է մանաւանդ՝ իր բառապաշարով: Կրկին՝ ինչո՞ւ: Որովհետեւ Մխիթարեան հայրերուն ստեղծումն է ան մասամբ: Ի՞նչ կը Թարգմանէք ուրեմն երբ կը Թարգմանէք: Քերականական ձեւերը եւ ասութային դարձուածքները: Մնացեալը խորքին մէջ պէտք չունիք Թարգմանելու, քանի որ գրական արեւմտահայերէնին սկզբունքներէն մէկը եղած է իր ամբողջ տեւողութեան ընթացքին՝ բա՛ց մնալ գրաբարի բառակազմութեան հնարաւորութիւններուն:

Ինչ որ կը նշանակէ մէկ բան. որ անդադար կրկնակի թէ եռակի վտանգի մը ենթակայ էք, երբ գրաբարով գրուած գործ մը Թարգմանելու կ՚ելլէք: Նախ՝ յարասութեան վտանգը կայ, ինքնին հասկնալի: Երկրորդ՝ կայ բացատրողական ըլլալու վտանգը, որ ֆրանսերէն՝ délayage կ՚ըսուի եւ հայերէն՝ ճապաղում: Իսկ երրորդ՝ պարզ եւ մեկին կրկնողութեան վտանգը, երբ նոյն բառերը, բառային նոյն բարդութիւնները կը պահէք Թարգմանութեան մէջ: Այս երրորդ վտանգը շատ զգալի է, երբ գործ ունիք լեզուականօրէն ստեղծարար հեղինակի մը հետ, ինչպէս Նարեկացիին պարագան է, իր անհամար բառակերտումներուն պատճառով: Ամբողջովին պատահական (եւ շատ պզտիկ) օրինակ մը կը վերցնեմ ահաւասիկ ԶԸ. «բան»էն գլուխ բ., երբ Նարեկացի կ՚ըսէ՝ «աշխարհալուր բողոքիչ», ի՞նչ պէտք է դնել դիմացը: Հատուածը կրնաք պահել ինչպէս որ է: Ի վերջոյ՝ նոյնքան (կամ նոյնքան քիչ) իմաստ ունի ան արեւմտահայերէն գրական աշխարհաբարով, որքան՝ գրաբարի մէջ: Կրկնողութեան փորձութիւնը հոս՝ անխուսափելի է: Կրնաք նաեւ բացատրողական կամ յարասողական տարբերակ մը որդեգրել: Այս պարագային՝ ա՛յդ է եղած Զուլալ Գազանճեանի լուծումը. «ի լուր աշխարհի բողոքող»: Այստեղ՝ գրաբարեան ձեւ մը կը փոխարինուի ուրիշով մը, եւ «բողոքել»ն է, որ կը մնայ դժուար հասկնալի: Վազգէն Գէորգեանը, որ արեւելահայերէն Թարգմանութեան մէջ, գրեր է «ամբաստանող մի աշխարհալուր»: Տրապիզոնցին նոյնպէս՝ «աշխարհալուր բողոքող»: Ինչի՞ մէջ կը կայանայ ուրեմն գրաբարէն աշխարհաբար անցնող Թարգմանիչի մը դըրսեւորը. Նոր լուծումներ գտնելուն մէջ հարկաւ, հոն ուր աշխարհաբարին ընձեռած միջոցները եւ գրաբարինները կը տարբերին իրարմէ: Այս էական դժուարութեան վերաբերեալ, Զուլալ Գազանճեան իր յառաջաբանին մէջ կարճ նշում մը ունի. «Թարգմանութիւններուն մէջ ջանացած եմ մնալ զուսպ եւ ճշգրիտ, աւանց շեղելու բնագիրէն: Այս իսկ պատճառով, աշխարհաբարը յաճախ այնքան ալ դեղեցիկ չի ներկայանար, յատկապէս՝ ամանակաւոր քերթուածներու պարագային»:

Ձեմ կրնար դժբախտաբար աւելի մանրամասնել այս հարցը ներկայ համագիրին մէջ: Քիչ անգին պիտի տամ օրինակներ, ու պիտի ձգեմ որ ընթերցողը դատէ հրամցուած Թարգմանութիւնները եւ անոնց մէջ որդեգրուած լուծումները: Ըսեմ միայն, որ այս գիրքը առաջին փորձն է արեւմտահայերէնով, որ առիթը կու տայ մեզի այս տեսակի հարցերու շուրջ խորհրդածելու: Այո՛, արեւմտահայերէն աշխարհաբարը պէտք ունի մշակուելու, պէտք ունի մտածուելու, որքան ալ դարմանալի թուի այս վերջին պահանջին բանաձեւումը: Մտածումը այս պարագային՝ դիմադիմութիւնն է, տեսական թէ կիրառական, ուրիշ լեզուներու եւ լեզուատարբերակներուն մէջ իրագործուածին հետ: Պէտք ունի հնչեցուելու: Կ՚ուզեմ լաւ հասկցուիլ: Էական կէտ մըն է այս մէկը: Եւ հասկցուելու համար, օրինակով մը պիտի խօսիմ: Գիտենք, որ ցայսօր չկայ Աստուածաշունչի շնորհքով Թարգմանութիւն մը արեւմտահայերէն: Երբ եկեղեցիի պատերէն ներս երբեմն՝ Նոր Կտակարանի աշխարհաբար ընթերցումները կը լսենք, կը տառապի մեր ականջը: Պատճառը այն չէ միայն, որ վարժուած ենք նոյն հատուածը գրաբարով լսելու: Ո՛չ: Այն է, որ մինչեւ այսօր Թարգմանիչ մը չէ գտնուած, որ կարենար արեւմտահայերէնի յատուկ հնարաւորութիւններուն ամբողջական գիտակցութեամբ՝ կշռութաւոր, սեղմ ու հարուստ լեզու մը հրամցնել: Ատոր տեղը ունինք ճապաղ, թոյլ, երկարաբան, անկշռոյթ, տխրաբարբառ հնչողութիւն մը ու հնչեղութիւն մը մեր եկեղեցիներէն ներս: Ամենահաւատացեալը վերջնապէս անհաւատ դարձնելու տաակ լեզու մը, երբ աշխարհաբար է: Որովհետեւ մէկը չէ խորհած Թարգմանութեան մը հնչեղական պահանջներուն մասին: Երեւոյթ մը, որ կը յուսահատեցնէ զիս: Այս է պատճառը, որ այսքան հիացայ տեսնելով Զուլալ Գազանճեանի փորձը գրաբար բանաստեղծութիւնը աշխարհաբարի Թարգմանելու: Իրմէ առաջ, Նարեկացի՛ն միայն արեւմտահայերէն Թարգմանուելու արժանացած էր, եւ այն ալ՝ առնուազն երեք անգամ եւ ո՛չ անպայման յաջող կերպով:

Բայց իրապէս գրաբար բանաստեղծութի՞ւնը: Հոս է, որ յանկարծ տարակոյս մը կը մտնէ մէջս: Ի՞նչ ունինք իբրեւ գրաբար բանաստեղծութիւն: Նարեկացին, որ մեծ տեղ կը գրաւէ այս հատորին մէջ, Շնորհալին (չորս էջ «Յիսուս Որդի»էն, երեք էջ «Ողբ Եդեսիոյ»էն, անշուշտ՝ «Առաւօտ լուսոյ» եւ «Աշխարհ ամենայն», երկու շարական, երկու տաղ, առակներ, ընդամէնը՝ երեսուն էջ): Թարգմանիչին ժուժկալութիւնը կը մատնէ իր վերապահ կարծիքը, չըսելու համար իր հակակրութիւնը, Շնորհալիի մեծակառոյց միւռոններուն նկատմամբ: Շարականներուն մասին՝ վերը տեսանք Թարգմանիչին կարծիքը: Քիչ բան անոնցմէ շնորհ գտած է իր աչքին: Բայց այն ատեն՝ ի՞նչ մնաց: Քանի մը մանր մունր հեղինակներ (Դաւթակ, Սահակդուխտ) կամ նորագիւտ հանճարներ, Վարդան Անեցի, Գրիգոր Տղայ: Առաջինը շատ մեծ նշանակութիւն մը ունի Զուլալ Գազանճեանի համար, ինչպէս գիտենք իր նախորդ ուսումնասիրութիւններէն: Իբրեւ յիշուելու արժանի բանաստեղծութիւն ունինք ուրեմն Նարեկացիէն, Անեցիէն եւ մանր մունրներէն զուրս՝ հազիւ քանի մը շարական եւ քանի մը տաղ Շնորհալիէն: Ինչո՞վ կը լեցուի այս հատորը այդ պարագային:

Հո՛ս է զարմանալին: Առաջին բաժինը ամբողջութեամբ զբաղուած է ինչպէս ըսի՝ պատմագիրներով, երեսուն էջ Խորենացի, քսանական էջ՝ Ագաթանգեղոս եւ Յովհան Մամիկոնեան, ու մանաւանդ՝ գրեթէ վաթսուն էջ՝ Փաւստոս: Ի՞նչ է բացատրութիւնը այս երեւութական զարտուղութեան: Ահաւասիկ պատասխանը Խորենացիի պարագային. «Բանաստեղծութեան այս "հատընտիր"ին մէջ... զայն կը ներկայացնենք վկայողի իր դերով:... Իր Պատմութիւնը գրելու համար, զանազան աղբիւրներու կողքին, օգտագործած է նաեւ ազգային բանահիւսութիւն, երգ ու զրոյց... բայց չէ փոխանցած զանոնք հարազատօրէն» (էջ 12): Խորենացիէն լայն հատուածներ ներս կ՚առնուին բանաստեղծութեան այս հատընտիրին մէջ, որովհետեւ ան մեր հին բանահիւսութենէն պատառիկներ փրկած է, գոնէ անուղղակի կերպով: Ատոր հիման վրայ, Զ. Գազանճեան կը հրամցընէ հոս ո՛չ միայն բուն «բանահիւսական» կտորները, այլեւ Հայկի եւ Բէլի, Արամի, Արա Գեղեցիկի եւ Շամիրամի վերաբերեալ կտորները, այսինքն՝ պատմականացած դիցաբանութեան մը հետքերը, թէեւ ասոնք Խորենացիին իսկ խոստովանութեամբ գուսանական բնոյթ չունին: Փաւստոսին տրուած տեղն ալ նոյն ձեւով կը բացատրուի: Նորէն կը մէջբերեմ. «Ո՛վ ալ ըլլայ խմբագրող այդ հեղինակը (Փաւստոսը), մեծ գրագէտ մըն է սակայն, տեսակ մը դիւցազներգակ բանաստեղծ, քան պատմաբան:...Իր գրքին մէջ գործող անձերը... աւելի ազգային դիւցազներգակ բանահիւսութեան մը հերոսներն են, քան պատմական կամ այլ որեւէ տեսակի գիրքի մը գլխաւոր դերակատարները: Այս իսկ պատճառով՝ Փաւստոսի գործը իր լաւագոյն էջերով, մեծ մասով կ՚ընդգրկենք այս "Հատընտիր"ին մէջ» (էջ 112):

Եւ հիմա երեք նմոյշ Թարգմանական: Առաջինը Փաւստոսէն.

«Եւ Դրաստամատ արքունի
հրովարտակովը թիկնապահին հետ
Անյուշ բերդը գնաց, եւ
տեսաւ իր բնիկ տէրը, ազատ արձակեց
Արշակը երկաթէ կապանքներէն,
ձեռնակապերէն, պարանոցի շղթաներուն
օղակներէն, գլուխը լուաց
եւ լոգցուց զայն.
եւ հագցուց անոր ազնիւ պատմուճաններ,
ուրախ սեղան շտկեց անոր եւ նստեցուց
զայն. առջեւը դրաւ թագաւորավայել
ընթրիք, եւ առջեւը դրաւ գինի,
ինչպէս որ պէտք էր
թագաւորներուն համար. զուարթացուց և
մխիթարեց, եւ զայն ուրախացուց
գուսաններով»:

Երկրորդը՝ Շնորհալիի «Երգ Արեւագալի»էն.

«Լո՛յս, արարիչ լոյսի, առաջին լոյս,
Անմատչելի լոյսի մէջ բնակող,
Հայր երկնային՝ լուսեղէններու դասէն
օրհնուած,
Առաւօտեան լոյսի ծագելուն՝
Ծագէ՛ մեր հոգիներուն մէջ իմանալի
լոյսդ»:

Երրորդը՝ Նարեկացիէն (բան Թ., գլուխ ա.).

«Եւ այդ, քեզի արժանի
ի՞նչ բամբասանքներ շարադրեմ
Ողբերգութեան այս մատեանի
աղօթքներու կտակին մէջ,
Ո՛վ բշուառ անձս, ամօթալից,
Եւ խօսքերուն պատասխանելու մէջ՝
անբարբառ.
Անպիտան՝ Աստուծոյ եւ սուրբերու
մասնակցութեան:
Որովհետեւ եթէ ծով մը ամբողջ մելանի
գոյնին փոխեմ,
Եւ բազմաթիւ ասպարէզներով ընդարձակ
դաշտերը
Մագաղաթի մակերեսին տարածութիւնը
նկատեմ,
Եւ անթիւ անտառներու ու շամբերու
եղէգները
Զատ զատ գրիչներու վերածեմ,
Կուտակուած անօրէնութիւններուս մէկ
մասն իսկ
Պիտի չկարենամ գրի առնել»:

Մ. Ն.

ՓԻՔԱՍՕ՝

ԱՌԱՍՊԵԼԷՆ ԵՒ ՀԱՄԲԱՒԷՆ ԱՆԴԻՆ

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱՉ

Իրերայաջորդ ցուցահանդէսները, որոնք վերջին տարիներուն նուիրուեցան Փապլօ Փիքասոյի (1881 -- 1973), իր գործունէութեան այլազան երեսակները ներկայացնող, կը հաստատեն թէ սպանացի երկնողը կը շարունակէ մնալ 20-րդ դարու ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն շարժող արուեստագէտը: Ատոր մէջ իրենց կարեւոր դերը ունին Փիքասոյի կերպարը, իր անձնական կեանքին ոլորտները ինչպէս եւ իր թողած նիւթական մեծղի ժառանգը: Ասոնց վրայ երբ աւելնան ժառանգական բարդ հարցերը (քանի Փիքասօ կտակ չէր ձգած), այս բոլորին հրապարակայնացումը ինչպէս եւ իր գործերուն չափազանց մեծ գումարներով վաճառուիլը, բաւական նիւթ կը կազմեն մարդկային լայն խաւի մը հետաքրքրութիւնը շարժող:

Այսօր, գեղարուեստական մարզը նըկատի առած, Փիքասոյի վարքը ի՞նչ հանգամանքով կը ներկայանայ: Ան որքանո՞վ մարդոց նկարչական ըմբռնումը կը սրէ կամ կը սատարէ անոր յառաջացումին: Առասպելներու մարդկային յարատեւ պահա՞նջքն է իր յիշատակը կենդանի պահողը, իր անձին հետ նոյնացում մը ընդգրկող, կամ թէ քարոզչական դըրոյթն է, իր համբաւը սնուցանող: Ներկայ ցուցահանդէսը, իր դիմանկարչութեան նուիրուած, առիթը կը հանդիսանայ այս եզակի պարագային անդրադառնալու, աւելի յստակ տեսնելու եւ գնահատելու ճիգով մը, քանի կը ձգտինք զտելու եւ աւելի լաւ հասկնալու, հասնելու համար էականին, բիւրեղացման, որպէս հետզհետէ վերանորոգուող գիտակցութեան մը եւ ճանաչողութեան մը արտայայտութիւնը: Եւ չկայ արուեստագէտի վարք որ, ուշ կամ կանուխ, չենթարկուի զտման, սեղմ կամ լայն ծիրով, ըստ իր աշխատանքին նորարարութեան եւ իր յղացքի զօրութեան:

Փիքասօ, նկարչութեան ուսուցիչի զաւակ, գեղարուեստական արտակարգ ընդունակութիւն ցոյց կու տայ, իր մանկութենէն իսկ: Մեզի հասած իր պատանեկան առաջին պաստառները կը վկայեն երկնողին կատարողական ակնառու հասունութեան մասին: Նկարչական այս հմտութեան կողքին, այն ինչ որ սկիզբէն իսկ առաւելագոյն կերպով կը յատկանշէ իր տաղանդը, իր գերազանց ճարտարութիւնն է եւ իր գիծին ճշգրտութիւնն ու հեղինակութիւնը: Ասոնց կ՚ընկերանայ արտայայտչական լիցքը զոր կը տածեն իր նկարները, կերպարներու դէմքերէն եւ դիրքաւորումներէն բխող: Սակայն, Փիքասոյի սկզբնական շրջաններու գործերը հետեւորդի աշխատանքներ են, որոնք աչքի առաջ ունին դասական կամ ժամանակուան դպրոցներուն օ-

բնակները։ Իսկ անոնց բնանիւթերուն ողբերգական բնոյթը կ'արձագանգէ 19-րդ դարու վերջաւորութեան լայն տարածում գտած թշուառապաշտութեան։ Փիքասօ արտակարգ ուշիմութեամբ կ'իւրացնէ, կ'անձնականացնէ եւ կը վերայղանայ գոյութիւն ունեցող ուղղութիւնները։ Այս կերպը առանցքը պիտի կազմէ իր ամբողջ արուեստին։

Այսուհանդերձ, այս իւրացումը եւ վերայղացումը տեղի կ'ունենան ուժգին հաստատումով։ Ասիկա Փիքասոյի գործելակերպը բնորոշող հիմնական տուեալներէն է, որուն միջոցաւ ինք կը ձգտի իր երկին տալու ներկայութիւն մը՝ ժամանակի անցքին դիմադրող։ Իրեն համար երկ մը նոյնիսկ երբ դարեր յետոյ դիտուի, պարտի այն տպաւորութիւնը տալ թէ նոր է որ իրագործուած է։ Ժամանակը յաղթահարելու ձգտում մը, մահուան դիմադրելու փափաք մը. մանր՝ որ Փիքասոյի մշտատեւ մտասեւեռումն է։ Բայց, ներկայութեան այս մարմաջը, դիտողին վրայ զօրաւոր ազդեցութիւն բանեցնելու ընդմէջէն, հետզհետէ Փիքասոն պիտի տանի ծայրագոյն հռետորութեան։ Եւ չկայ երկի մը գեղարուեստական լրումին աւելի վնասող բան քան հռետորութիւնը, չեշտուած թատերականացումը, ժխորը, աղաղակը։

Փարիզեան դժուարին առաջին տարիներէն ետք Փիքասօ, իր ճարտարութեամբ եւ մեծ ինքնավստահութեամբ, իր կարեւոր տեղը կը գրաւէ դարասկզբեան երիտասարդ սերունդի առաջնակարգ արուեստագէտներուն մէջ։ Կապոյտ եւ յետոյ վարդագոյն շրջանները, 1906-ին կը դառնան ետին ձգուած պոհեմական կեանքի մը վկաները, երբ Փիքասօ կ'որդեգրէ արդի արուեստը յուզող առաջին նախադրեալները, որոնք կը հիմնուին գունային եւ կառուցային արժէքներու գործարկման վրայ։ Ասիկա շրջանն է երբ կը ձեւաւորուին եւ կը ժայթքին մեր դարու արմատական շարժումները։ Արդի կարեւորագոյն առաջին չորս դպրոցները, 1905-էն 1910-ի միջեւ է որ մարմին կ'առնեն եւ որոնցմէ կը սերի յետագայ մեր ուղղութիւններուն մեծ մասը։ Արտայայտապաշտութիւն, վայրենապաշտութիւն, խորանարդապաշտութիւն եւ վերացապաշտութիւն աննախընթաց հորիզոններ կ'ընձեռեն եւ հիմնայատակ կը ցնցեն գեղարուեստի արեւմտեան ըմբռնումը՝ Վերածնունդէն ի վեր գոյատեւող, ինչպէս եւ խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն գեղեցիկի յունա--հռովմէական ըմբռնումը՝ դասական արուեստը յատկանշող, որ անցեալ դարու կանոնապաշտութեամբ, վերածուած էր մեղկ եւ անկենդան պատկերայնութեան։

Վայրենապաշտներէն (Ֆօվ) Մորիս տը Վլամէնք եւ Անտրէ Տըրէն առաջիններէն կ'ըլլան, որոնք նախնական արուեստի գործեր ձեռք կը բերեն, մինչ իրենց բարեկամը, Անրի Մաթիս, կը վկայէ. «Յաճախ ձէրթրիւտ Շթայնի տունը կ'երթայի, ուր Ֆլէօրիւս, և ճամբուս վրայ ամէն անգամ հնավաճառի մը փոքր խանութին դիմացէն կ'անցնէի։ Օր մը ցուցափեղկին մէջ փոքր Սեւ գլուխ մը տեսայ, փայտէ քանդակուած...։ Զայն քանի մը փրանքի գնեցի ու հետս Ճէրթրիւտ Շթայնի մօտը տարի։ Հոն Փիքասոն գտայ որ անկէ շատ տպաւորուեցաւ։ Երկար խօսեցանք անոր մասին, եւ ասիկա Սեւ արուեստին հանդէպ մեր հետաքրքրութեան սկիզբը հանդիսացաւ -- հետաքրքրութիւն՝ որուն աւելի կամ նուազ չափով վկայեցինք մեր նկարներուն մէջ»։

1906-ի առաջին կէսին իրագործուած Փիքասոյի նկարները վերջին վկաները կ'ըլլան իր դասական պատկերումներուն՝ ինչ կը վերաբերի մարմնական համաչափութիւններուն եւ ընդհանուր տեսիլքին։ Սակայն, նոյն ամրան, մարմնագիտական առաջին խախտումները մուտք կը գործեն իր նկարներէն ներս(1)։ Ասիկա մեկնակէտը կը հանդիսանայ կառուցապաշտ ուղղութեան, որ արագօրէն կը զտուի։ Գիծը հետզհետէ կը դառնայ աւելի տիրական, մինչ ձեւային ուժականութիւնը կորիզը կը կազմէ Փիքասոյի հետաքրքրութիւններուն։ Ոստումը ակնյայտ արագութեամբ կատարուած է։ Տարուան մը ընթացքին տեղի ունեցող փոփոխութիւնը կը վկայէ Փիքասոյի մտքին ճկունութեան եւ աննախընթաց նուաճում մը կատարելու իր գիտակցութեան։ Ասիկա իր առաւելագոյն արտայայտութիւնը կը գտնէ «Ավինեոնի օրիորդները» պաստառով, 1907-ին յղացուած։

Պոռթկումի, նուաճման եւ իշխելու ուժգին մղում մը հարկաւոր էր արուեստագէտին մօտ, որպէսզի ան նախնական արուեստներու ձեւային արտայայտչականութիւնը համարկէր եւ անով կաղապարէր արեւմտեան արուեստի կարգ մը նախադրեալները, բնանիւթն ու անոր ներկայացումը նկատի առած։ Այլեւս կարելի չէր մարմինները, աշխարհն ու բնութիւնը դասական նախկին համակարգով պատկերել։ Գեղարուեստական այս նոր տուեալները, աւելի հեռու տանելով Փօլ Սէզանի հաստատածները, կառուցականօրէն կը վերայղանային աշխարհն ու բնութիւնը որպէս ուժական եւ կշռութային ամբողջութիւն՝ տարերային միաձուլումով մը ձեւաւորուած։

Այսպէս, նախնական արուեստներու օրինակով, Փիքասօ հիմնաւորապէս կը խախտէ դասական արուեստի համաչափութեան կանոնները։ Վճռակամ գիծերը ուժգնօրէն կ'ակօսեն պաստառը, ձեւերը կը դառնան անկիւնաւոր, շարժումները սլացիկ ու պաստառը կը վերածուի ձեւաչերտերու եւ գիծերու ուժական դաշտի մը, ուր բնանիւթը կառուցային առաւելագոյն հանգամանք կը ստանայ, տիրական, անջատուելով բնական հեռակէտի դրոյթէն, երբ ձեւերն ու գիծերը դէպի տեսադաշտին խորը երթալու փոխարէն՝ կու գան դէպի առաջ ու՝ կը «բախին» դիտողին աչքին, անկէ ուղղուելով դէպի անոր զգայարանքները եւ երեւակայութիւնը։ Գոյութենական տարերքի մը արտայայտութիւնը, խորքին մէջ։ Փիքասոյի արձակած «Նիզակ»ը իր նպատակակէտին կը յանգի ուղիղ եւ խորունկ, ըլլալով աւելի զգայական եւ բնազդային, քան թէ խոհական, դպչելով մարդուն գոյութենական հարցին։

«Ավինեոնի օրիորդները»ն առաւելագոյնս կը մարմնաւորէ Փիքասոյի արուեստին առաջին եղափոխման գործընթացը։ Այս բնանիւթը կ'անցնի ձեւաւորման յաջորդական հանգրուաններէ, որոնք յստակօրէն կը ներկայացնեն Փիքասոյի յառաջխաղացքին ծալքերը։ Պատկերումը զուգահեռներ կը գծէ Փօլ Սէզանի լողորդուհիներու շարքին հետ։ Ոմանք «Ավինեոնի օրիորդները»ն կը նկատեն սկիզբը խորանարդապաշտութեան, անտեսելով իրողութիւնը թէ վերլուծական խորանարդապաշտութիւնը --որպէս այս շարժումին առաջին հանգրուանը-- կը յատկանշուի բնանիւթին ցրուումով եւ սոր կտրատուած վերակազմումով, մինչ Փիքասոյի այս պաստառը նման քայլ մը չառաջադրեր, հակառակ հոն տեղ գտած անկիւնաւոր ձեւերուն եւ միջոցային հատուածումներուն։ Այստեղ, կերպարները լման ձեւով կը ներկայանան, իրենց բնական եւ գրեթէ անխախտ համաչափութիւններով, առանց ձեւային իբերամէջ այն անցումներուն՝ որոնք կը յատկանշեն վերլուծական խորանարդապաշտութիւնը։

Կառուցական այս գործարկումը, այդ շրջանին, կը հետաքրքրէ նաեւ այլ նկարիչներ, ինչպէս Ռաուլ Տիւֆի, Անտրէ Տըրէն եւ յատկապէս Ժորժ Պրաք։ Հողը բերրի է խոստումներով։ Սէզանի նուիրուած յետնահայեացքը, 1907-ի Աշնան Սալոնին, խորապէս կը տպաւորէ Պրաքը որ մինչ այդ կը նկարէր վայրենապաշտ պաստառներ, վառ գոյներով եւ իրարմէ անջատ վրձնահարուածներով, կշռադատուած, որոնց բերմամբ նկարը կը կառուցուի գոյներով, կէտերով եւ բիծերով։ Յաջորդ ամրան, երբ Լսթաքի մէջ Պրաք բնանկար մը կը նկարէ, կը կիրարկէ նոր լուծում մը։ Խօսքը կրկին տանք Մաթիսի, որ յետագային կը մատնանշէ. --«Պրաք Հարաւէն եկած էր, իր հետը բերելով բնանկար մը, ծովեզերեայ գիւղ մը ներկայացնող, վերէն դիտուած։ Հոն կար ծովը եւ երկինքը պատկերող ընդարձակ տարածութիւն մը, որուն մէջ ինք շարունակած էր գիւղին երդիքները, անոնց տալով երկինքին եւ ջուրին գոյները։ Նկարը Փիքասոյի աշխատանոցին մէջ տեսայ, որուն մասին ան իր բարեկամներուն հետ կը զրուցէր»։ Անկէ աւելի քան երեսուն տարի առաջ, 1876-ին, Սէզան Լսթաքէն կը գրէր Գամիլ Փիսարրոյի, իր դիտած տեսարանը նկարագրելով. -- «Խաղաքուղթի նման է։ Կարմիր երդիքներ՝ կապոյտ ծովին վրայ։ ...Արեւը այնքան սարսափելի է՝ որ ինծի կը թուի թէ իրերը իրենց եզրերով վեր կը բարձրանան ոչ միայն ճերմակով կամ սեւով այլ՝ կապոյտով, կարմիրով, սրճագոյնով, մանիշակագոյնով»։ Այս բաղդատականէն յստակ կը դառնայ թէ ինչո՞ւ խորանարդապաշտութիւնը կարելի չէ պատկերացնել առանց Սէզանի, յատկապէս երբ նկատի առնենք Էքսի վարպետին կառուցային տեսիլքը եւ կիրարկումը։

Պրաք եւ Փիքասօ տենդօրէն կը լծուին այս նոր ուղղութեան մշակման, անոր խորացման եւ լրումին, ծնունդ տալով արուեստի պատմութեան կարեւորագոյն շարժումներէն մէկուն։

⁂

Խորանարդապաշտ շրջանը միակը կ'ըլլայ, որուն ընթացքին Փիքասօ կը կիրարկէ զուտ նկարչութիւն, դերազանցօրէն կուռ, ինչպէս Սէզանի եւ այլ դասականներու մօտ։ Իսկ կպածոներու գործարկումով, կրկին Պրաքի յղացքով սկիզբ առած, Փիքասօ կ'իրականացնէ քանի մը երկեր որոնք, եթէ անոնց տրուած խորագիրները չըլլան, վերացական գործեր կը թուին։ Այս պաստառներուն մէջ ոչ մէկ ուժգին հետք կայ ողբերգական այն զգայնութենէն եւ բախումէն, որոնք ենթահողը կը կազմեն նկարչութեան դերին իր պատկերացման, որուն տարիներ ետք պիտի վերադառնայ։

Արդարեւ, խորանարդապաշտութեան մէջ, տարրերու իրական կազմին ցրուումով, ենթանիւթը կը կորսնցնէ իր էութիւնը եւ միայն քանի մը ձեւեր կամ գիծեր, իրականութեան ակնարկող, արգելք կ'ըլլան որ նկարը դառնայ ամբողջովին վերացական կառոյց մը։ Փիէթ Մոնտրիան, խորանարդապաշտութեան ընդմէջէն վերացականութեան հասնելով, հաստատեց թէ խորանարդապաշտութեան եղափոխման յաջորդող հանգրուանը վերացականութիւնն էր, պատկերային ենթանիւթին եւ իրականութիւնը ներկայացնող ձեւակազմին ամբողջական ջնջումով(2)։ Փիքասոյի աչքին անկարելի էր նման ընթացք մը որդեգրել, քանի որ իր պատկերած աշխարհը պայմանաւորուած էր իրականութենէն սերող նիւթերով եւ, մանաւանդ որ, իր ամբողջ արուեստը հիմնուած էր ձեւին եւ գիծին վրայ, որպէս կորիզ -- սիւներ, առանց որոնց ինք կարծէք ոչնչութեան դէմ յանդիման գտնուելու կացութեան մէջ իյնար։ Նկարագրական բնանիւթին կառչելով, Փիքասօ կը մնար պահպանողական։

Այսպէս, իր ըմբռնումով, վերացականութիւնը զուտ գեղագիտական եւ ձեւային գործարկում մըն է երբ կ'ըսէ թէ «վերացական նկարչութիւնը միայն նկարչութիւն է. բայց ո՞ւր է տրամը»։ Ուստի, Փիքասոյի համար նկարելը կը նշանակէ տրամը ապրիլ ու զգալ եւ՝ զայն նկարել ու արտայայտել։ Ակնարկելով պատերազմը որպէս նիւթ առնող արուեստագէտներուն, Փիքասօ կը շեշտէ. «Ես պատերազմը չնկարեցի, որովհետեւ ես այն նկարիչներէն չեմ որոնք, լուսանկարիչի մը նման, բնանիւթ կը փնտռեն։ Բայց կասկած չկայ թէ պատերազմը գոյութիւն ունի իմ նկարներուն մէջ»։ Հետեւաբար, Փիքասոյի համար պաստառը պատերազմի դաշտ մըն է, ուր ձեւեր եւ գիծեր, մարդիկ եւ կենդանիներ, իրարու կը բախին, իրարու կը պլլուին, զիրար կը խոշտանգեն իրապէս կամ փոխաբերականօրէն։ Ան ցոլացումն է նաեւ պատերազմի մը նկարիչին եւ իր անձին միջեւ, նկարիչին եւ աշխարհին, կեանքին ու մահուան միջեւ, ինչպէս եւ արուեստագէտին եւ իր երկը դիտողին միջեւ։ Ասոր համար, դժուար է անտարբեր գտնուիլ --դրական կամ բացասական կեցուածք մը անխուսափելի է-- Փիքասոյի գործերուն հանդէպ։ Ինք կը կերտէ, բայց նաեւ կը խանգարէ, կը կճէ կամ կը ճաղկէ. իր երկերը կը դղրդեն, կը խնդրարկեն, ըլլայ արուեստը, նկարչութիւնը կամ կեանքին վերաբերող որեւէ երեւոյթ։ Անոնք նաեւ կ'արծարծեն մարդը յուզող էական հարցեր եւ կամ կը հրահրեն անոր զգայարանքները, անասնականութիւնը, վայրագութիւնը, բրտութիւնը, խենէշութիւնը, սադիզմը կամ ինքնատանջումը, նոյն ատեն երգելով սէրը, սեռը, անմեղութիւնը կամ՝ առաջադրելով եւ դրդելով խաղի զգայնութիւնը, գործարկելով կախարդանքը։ Կարելի է շարքը երկարել։ Մարդկային հոգեբանութեան խորապէս ծանօթ անձ մը միայն կրնար տուեալներու այս ընդարձակ ցանցը արծարծել ու գիտնալ թէ որո՞նք են այն ամենազգայուն թելերը, որոնց հպելով մարդուն ամբողջ էութիւնը կը լարուի, կը զգաստանայ եւ կամ յարձակումի կամ պաշտպանութեան դիրք մը կ'որդեգրէ։ Այս բոլորը, սակայն, նկարչականէ աւելի, կը շեշտեն Փիքասոյի երկին վիպագրական բնոյթը։

Միաժամանակ, Փիքասոյի համար ստեղծագործելը ինքնակենսագրական գործարկում մըն է։ Լէոնարտօ տա Վինչիի նման, ինք կը համարի թէ նկարիչը միշտ ինքզինքը կը նկարէ։ Իր ըմբռնումով, նկարելը ուրեմն գոյութենական հիմնական հարց է ուրկէ՝ կեանքն ու իրականութիւնը ներկայացնող բնանիւթերուն կարեւորութիւնը իրեն համար։ Այսպէս, խորանարդապաշտ բեղուն արտադրութեան կողքին, 1915-ին իսկ, առանց լքելու խորանարդապաշտութիւնը, Փիքասօ կը վերադառնայ զուտ պատկերային ներկայացման, գծանկարելով իր բարեկամը Մաքս Ժագոպն ու արուեստավաճառ Ամպրուազ Վոլլարը։ Սակայն այս վերադարձը պարզ եւ չէզոք արարք մը չի թուիր։ Ասիկա կ'առընչուի գեղարուեստական տագնապի մը, որ կը ցոլացնէ նաեւ այդ տարիներուն ընկերա -- քաղաքական կացութիւնը։

Տըրէն թերեւս առաջին նկարիչն է որ, 1910-ական թուականներու սկիզբներուն, ինքնաքննադատումի քայլը կ'առնէ երբ, իր ետին թողլով իր արդիական վայրենապաշտ եւ յետոյ կառուցապաշտ արուեստը, կը ձեռնարկէ աւանդական նկարչութեան եւ արուեստին վերամշակման։ Այդ շրջանին, Ֆրանսա, արդի արուեստին հանդէպ ցոյց տրուած մերժումը այնքան ուժգին է եւ կատաղի, որ ան կը նկատուի Պոշերու (Գերմանացիներու) եւ քամահրելի օտարականներու (գլխաւորաբար միջերկրականցի) մէկ խաղը, քանդելու համար դասական բարձր, ողեւլից արուեստը։ 1914-ի Մեծ Պատերազմը առիթ կ'ըլլայ այս հակակրանքին եւ թշնամանքին սրումին։ Քիչ ետք ձայներ կը բարձրանան «կարգ ու կանոն»ին վերադառնալու համար, հակազդելու՝ արդի քանդիչ եւ անկումային արուեստին...։ Փիքասօ, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, կը գտնուի այս իրադարձութիւններուն կեդրոնը։ Իր յետքայլը դէպի աւանդական պատկերայնութիւն զերծ չէ, իր կարգին, ինքնահարցադրման տագնապէ մը, տարուելով օրուան կացութենէն։ Այսպէս, չկարենալով ընտրութիւն մը ընել, կ'որդեգրէ միջին ճամբայ մը, ստեղծագործական դուռը բաց ձգելով ամէն կարելիութիւններու։ Այս միտումով, թէ՛ կը նկարէ աւանդապաշտ պատկերային գործեր եւ թէ՛ կը շարունակէ յետ--խորանարդապաշտ ուղղութիւնը։ Ասով Փիքասօ իր սահմանները կը յայտնէ ու, նկարչականօրէն, ինքնիր վրայ կը թաւալի։ Այժմ նոր նկարչութիւնը վերացականութիւնն էր, նոր յառաջապահները, աւելի հեռու գացողները, վերացապաշտներն էին, զորս ինք արմատապէս կը մերժէ։

Միւս կողմէ, Փիքասոյի յետադարձ քայլը դէպի դասականութիւն, եթէ իր կարգին կը հաստատէ նաեւ արուեստագէտին ազատութիւնը իր փափաքած ձեւով ստեղծագործելու, անդին կը մատնէ երկփեղկում մը, երկդիմութիւն մը որ, խորքին մէջ, իրեն համար թերեւս նոր կացութիւն մը չէ եւ որ մաս կը կազմէ իր խառնուածքին բազմերեսութեան։ Եթէ ուզենք իր մօտ ասոր գեղարուեստական արտայայտութիւնը փնտռել, այս ուղղութեամբ յատկանշական է 1909-ի կառուցապաշտ իր մէկ ծաւալուն պաստառը, «Հաց եւ պտղաման՝ սեղանի վրայ» խորագիրը կրող, որուն մէջ սեղանին վրայ զետեղուած անշարժ բնութիւնը կը փոխարինէ սեղանը երեք կողմէ շրջապատող կերպարները, որոնք կ'երեւան նախափորձերուն մէջ, պաստառը կանխող։ Եղածը պարզ փոխարինում մը չէ, որովհետեւ սեղանին դրուած հացերը, կանգնած կամ հորիզոնական, կը համապատասխանեն այդ կէտին նախապէս գտնուող կերպարներու թեւերուն (ըլլայ իրենց դիրքով կամ ձեւով), ինչպէս եւ կիտրոնն ու պտղամանէն կախուած ճերմակ ծածկոցը եւ ասոր հանդիպակաց յետնամասի վարագոյրին մէկ մասը։ Եւ խորանարդապաշտութիւնը ինքնին կը պարունակէ երկդիմի այս դրոյթը, համատեղելով թէ՛ երկրաչափական ու «վերացական» ձեւերը (որոնք եթէ առանձինն առնուին կը ներկայացնեն միայն իրենք զիրենք) եւ թէ՛ այս ձեւերու ընդհանուր համոյթէն կազմուած եւ թելադրուած կերպարները կամ անշարժ բնութիւնները։ Աւելի ուշ, 1930-ի շուրջ երբ Փիքասօ, գերիրապաշտ ազդեցութեան տակ, շրջան մը կ'որդեգրէ երկմասն կերպարներու հոլովոյթը, իրեն հարազատ ընթացքի մը կը ձեռնարկէ։

⁂

Առաջին Մեծ Պատերազմին աւարտով, կարգ մը յառաջապահ արուեստագէտներու պարագային, գեղարուեստական հաշուեյարդար մը տեղի կ'ունենայ, վերադարձով մը դէպի կերպարային նկարագրական արուեստ։ Փիքասօ, իր կարգին, նայելով դէպի դասականութիւն, խորանարդապաշտութենէ սերող գործերու կողքին կ'որդեգրէ պատկերայնութիւն մը, որ յետոյ կ'որակուի նոր--դասական։ Այս

մօտեցումով նկարուած երկերուն մէջ Փիքասոյի ինքնատպութիւնը երեւան կու գայ հսկայ կերպարներ պատկերելու յղացքով, բան մը որ զինք կը զատորոշէ դասականութեան հլու կրկնումէն, Տըրէնով մարմնաւորուած։ Սակայն, առանց այս հսկայացումին, ուռած մարմիններուն եւ անդամներուն, կիրարկուած քըսուածքային նկարելակերպը եւ դասական ստուերալոյսի դրոյթը զինք փաստօրէն պիտի դարձնէին, իր կարգին, աւանդապաշտ։ Բայց, 1925-էն սկսեալ, Փիքասօ խորանարդապաշտ ոճէն մեկնած, կը նըկարէ կերպարներ որոնք կը դառնան հարթ մակերեսներով կառոյցներ։ Ասոնք հետզհետէ կը կորսնցնեն իրենց ներկայացուցչական կազմը, վերածուելու համար երեւակայական դերակատարներու, կարծէք առաձգական եւ կերպընկալ նիւթէ մը կազմուած ըլլան, որոնք կրնան խմորի նման ոլորուիլ, դարձդարձիկ եւ կակուղ ձեւեր ստանալ, մարմնակազմական նոր կառոյցներով եւ համադրումներով, մինչ ուրիշներ ոսկրատիպ տարրերով յղացուած են։ Ասոնք նոյն ատեն կը զգենուն խառնածին տեսք մը, երազային, բազմիմաստ եւ փոխաբերական, որոնք կ'ակնարկեն ուրիշ բաներու, երբեմն անճշդորոշելի, խորհրդաւոր։ Ասով Փիքասօ կը զուգահեռի գերիրապաշտութեան, առանց լիովին անոր յարելու։

Փիքասոյի մօտ, «Հաց եւ պտղաման՝ սեղանի վրայ»ի փոխաբերական առաջին պարագան անմիջական հետեւանք չունենար եւ ոչ ալ համակարգի մը կը վերածուէր։ Միայն 1913-ի «Բազկաթոռին նստած կին»ը (Կանց հաւաքածոյ), կրկին նման հակում ցոյց կու տայ։ Այլ նկարիչ մըն է որ այդ քայլը կ'առնէ։ Արդարեւ, Ճորճօ տէ Քիրիքօ, բնազանցական նկարչութեան կերտիչը, 1910-ական թուականներուն փոխաբերական յղացքով պատկերային նոր արուեստի մը ծնունդ կու տայ, այլազան իրերէ կամ երկրաչափական տարրերէ կազմուած կերպարներ նըկարելով։ Երբ նկատի առնուի գերիրապաշտութեան կազմումին մէջ տէ Քիրիքօյի դերը, բնական կը թուի որ, 1920-ական տարիներու վերջերէն սկսեալ, Փիքասոյի որդեգրած կերպարային փոխաբերական յղացքը գերիրապաշտ համդամանք ստանայ։ Սակայն իր դերակատարները աւելի կերպարական են եւ արտայայտչական։ Աւելին, ինք զանոնք կ'օժտէ «սարսափազդու» աչքերով, ձեւով մը որ նախապէս գործածած էր 1906 -- 1908 տարիներուն, նախնական արուեստներէն ներշնչուած իր նկարներուն մէջ։ Ինչպէս իր նախորդ շրջաններուն, Փիքասօ զօրաւոր հաստատումով կ'առնէ իր քայլը եւ կը յղանայ կերպարային բազմիմաստ եւ փոխաբերական նոր տիպարներ, կերպ մը, որ կառուցապաշտ եւ խորանարդապաշտ ներդրումէն ետք, իր մեծագոյն նպաստը կ'ըլլայ 20-րդ դարու արուեստին։ Հակառակ որ այս ուղղութեամբ իր հնարքը նկարչականէ աւելի կը մնայ կերպարակազմային եւ գծային յղացքի ծիրին մէջ, սակայն ան մեծ ազդեցութիւն կը բանեցնէ, գէթ որոշ շըրջան մը, մեր դարու մեծ արուեստագէտներէն ոմանց վրայ, որոնցմէ Հենրի Մուր, Ֆրէնսիս Պէյքըն, Արշիլ Կորքի, Ճէքսըն Փալլըք եւ ուրիշներ։

Այս ընթացքին եւ շուրջ քսան տարուան բացակայութենէ ետք, Փիքասոյի արուեստին մէջ կրկին տեղ կը գտնէ ողբերգական ներկայացումը՝ աւելի չեշտըւած կերպով։ Եթէ 1906 -- 1908-ի կառուցապաշտ շրջանին («Ավինեոնի օրիորդները»ով իր գագաթնակէտին հասնող), սոսկ կը յայտնուի կերպարներու մարմնակազմական այլակերպումով, Փիքասոյի որդեգրած այս նոր ընթացքով ան երեւան կու գայ ոչ միայն մարմիններու տարանջատումով այլ նաեւ՝ կերպարներուն բերաններով, որոնք գազանային բընոյթ կը ստանան, իրենց լայն բացուած «երախ»ներով եւ սրածայր կամ տրորող ակռաներով։ Այս հոլովոյթով է որ Փիքասօ կը ձեռնարկէ ողբերգական շարքի մը, որ նիւթ կ'ունենայ խաչելութիւնը, գերմանացի Կրիւնըվալտի (1470/80 -- 1528) գործին վրայ հիմնուած։ Ցաւագրգական գծանկարները, այս բնանիւթը շօշափող, մշակման իրենց այլազանութեամբ գուցէ Փիքասոյի ամէնէն յղացողական գործերն են, խորանարդապաշտութենէն ետք։ Հանդրուան մը եւս եւ Փիքասօ, թերեւս, նուաճէր նկարչական առաւել ծաղկում մը, եթէ անցնէր պատկերայնութեան սահմանը եւ ընկալէր վերացապաշտ գործարկումը, որ այս գծանկարներուն մէջ կը յայտնուի։ Սակայն, անգամ մը եւս, Փիքասօ կ'երկչոտի անյայտօրէն, բնազանցական վերացումէն, ինք որ այնքան կապուած է գետնին եւ նիւթեղէն աշխարհին։

1930-ական տարիներէն սկսեալ, կերպարային իմաստով, Փիքասօ ինքնատըպութեան յաւելեալ ձեւ մը կը կիրարկէ երբ, հակառակը իր նախկին շրջաններուն, աչքերը, քիթերը, բերանները, ականջները եւ մարմնական մասերը կը տեղափոխէ ըստ կամս, խախտելով անոնց բնական համաչափութիւնը եւ կազմողական բնոյթը։ Այս ձեւով սակայն, իր արուեստին հռետորական էութիւնը եւ ոճականացումը աւելի կը չեշտուին, երբ այդ աչքերն ու քիթերը, տասնամեակներու երկայնքին, միօրինակ կիրարկում մը կը դառնան, մեքենական։ Փիքասօ կը վերանորոգուի միայն պատկերային եւ կերպարային իմաստով մինչ, նկարչականօրէն, կ'որդեգրէ ուղի մը, սեւ ու լայն շրջագիծերու(3) եւ գունաւոր հարթ մակերեսներու օգտագործումով որ, խորքին մէջ, մէկտեղումն է 1906 -- 1907-ի եւ զտեալ խորանարդապաշտութեան նըկարելակերպին եւ զոր ցմահ կը կիրարկէ, ի բաց առեալ վերջին տասնամեակներու այն գործերը որոնց մէջ, գրեթէ ջնջելով սեւ գիծերը, կը գործարկէ գունային «խծբծային» շաղախումներ եւ որոնք, իրենց ծաւալով, երփներանգ հսկայ գծանկարներու կը նմանին։

Այս վերջին բնոյթի գործերով, Փիքասօ կրկին կը նայի դէպի անցեալ, թէ՛ որպէս բնանիւթ եւ թէ՛ որպէս նկարելակերպ։ Ինչ կը վերաբերի բնանիւթին, ինք կը վերամշակէ արուեստագէտ ու իր բնորդուհիի նիւթը, իր մօտ 1910-ական տարիներուն երեւան եկած։ Ասոնց առընթեր կը մեկնաբանէ դասական կարգ մը վարպետներու գործերը, ինչպէս Փուսէնի, Էլ Կրէքոյի, Վէլասքէզի, Ռամպրանթի, Տըլաքրուայի, Գուրպէի եւ Մանէի։ Կը պատկերէ նաեւ այլազան կերպարներ, դիմանկարներ, տեսարաններ եւ տարփային գործեր։ Իսկ նկարչականօրէն, այժմ իր նայուածքը կ'երթայ դէպի արտայայտապաշտութիւն եւ վայրենապաշտութիւն, ոչ որպէս գունային արտայայտչականութիւն (հակառակ իր օգտագործած վառ եւ պեսպեղուն եռանդներուն) այլ՝ որպէս վրձինի կիրարկման դրոյթ։ Այս ընթացքով, կը թուի թէ Փիքասօ անզուսպ կիրքով եւ մէկ շունչով գոյները տարածած կամ տեղադրած ըլլայ։ Վրձնահարուածը այնպիսի արագաշարժութիւն կը մատնէ որ կարծէք նկարիչը, նկարելու տենդէն բռնուած, ժամանակը չէ ունեցած եւ կամ անհրաժեշտ չէ գտած իր աշխատանքին նկարչական խորքը եւ պատռածը աւելի խորացնելու եւ յղկելու(4)։ Ասով, անոնցմէ դէթ ոմանք դիւրին կը թուին, ճշան(5), քմայքոտ եւ մակերեսային, որոնց մէջ նկարիչին բազուկին շարժումը կը յայտնէ ծերունիի Փիքասոյին կենսունակութիւնը, թերեւս որպէս ապացոյց թէ տարիները չեն խորտակած իր խանդն ու կորովը։

Բայց, ի վերջոյ, երբ Փիքասօ ուղիղ կը նայի մօտալուտ մահուան, նախկին շուրջ չորս տասնամեակներու բազմաթիւ գործերու կերպարներուն դիմակային նայուածքները կը փոխարինուին արտայայտութեամբ մը՝ որ թերեւս իր ամբողջ ասպարէզին ամէնէն խորաթափանցը ըլլայ։ Ասիկա կը պարզուի երբ Փիքասօ կ'իրագործէ 1972-ի «Ինքնանկար»ը։ Այս գունաւոր գծանկարը կը ներկայացնէ ծերունիի դէմք մը, որ կարծէք անդրաշիրիմեան երեւում մը ըլլայ։ Ասոր ուղիղ նայուածքին մէջ սարսափ մը կայ։ Ինքն իր մէ՞, կեանքէ՞ն, մահէ՞ն թէ մեղմէ· եւ կամ թէ սարսափողը մե՞նք իսկ ենք, երբ անոր կը նայինք։ Երբ զայն կանխող գործերու պարագային նկարելը դեռ «խաղ» մըն էր գուցէ, այստեղ Փիքասօ լքած է զայն, համոզուած ըլլալով եւ համակերպելով այն իրողութեան որ մահը քայլ մը անդին է եւ, նախապէս զայն անտեսելու եւ հեգնելու ինքնախաբէութիւնը կանգ պիտի առնէ, շուտով, սպառնացող մահուան ամենազօրութեան դիմաց։ Այս ինքնանկարը կը թուի հակապատկերը ըլլալ անոր զոր Փիքասօ նկարած է 1907-ին (Փրակա, Ազգային Արուեստասրահ)։ Երկու դէմքերուն հատու եւ երկար գիծերը նոյնն են եւ աչքերը նոյն խոշորութեամբ բացուած են։ Սակայն, մինչ 1907-ի պատկերը կը ներկայացնէ կորովալից երիտասարդ մը, ամբողջ ասպարէզը իր դիմաց, երկրորդը կը պատկերէ իր վերջին եզրին հասած ծերունի մը։ Այս երկու գործերը կը փակագծեն երկար կեանք մը որ, իր հակասութիւններով եւ վերիվայրումներով, ըլլան անոնք կենցաղային կամ գեղարուեստական, իրենց անջնջելի հետքը ձգեցին մեր դարու արուեստին վրայ։ Ահարկու բայց իր նուաճումներով աննախընթաց դար մը, որուն ընթացքին Փիքասօ մաս կազմեց այն արուեստագէտներուն, որոնք նըկատի ունեցան ժամանակուան հարցերը եւ մարդկային գոյութենական տագնապը եւ զանոնք ներկայացուցին, մեկնաբանեցին եւ արտայայտեցին, պատկերային արուեստին մէջ գտնելով անոնց հարազատ ցոլացումը։

Փիքասոյի մահէն շուրջ քսանըհինգ տարի ետք, ոմանց կողմէ ինք կը նկատուի արդի արուեստը ստեղծողը եւ զայն կաղապարողը։ Բայց ասիկա որքանո՞վ կը համապատասխանէ իրականութեան։ Իր «յարատեւ ներկայութիւն»ը, որուն իր ամբողջ էութեամբ կը ձգտէր, կ'արդարացնէ՞ նման գնահատում մը։

1906 -- 1908-ի կառուցապաշտ գործերով, որոնցմով Փիքասօ մուտք կը գործէ 20-րդ դարու արուեստէն ներս, ինք կ'առնէ աննախընթաց քայլ մը, որովհետեւ ցարդ ոչ մէկ նկարիչ, Սէզանէն ետք, ձեւին տուած էր նոյնքան ուժականութիւն։ Ասով Փիքասօ ինքզինք կը հաստատէ որպէս առաջնակարգ ձեւակերտող մը։ Վասիլի Քանտինսքի, 1912-ին հրատարակուած իր համբաւաւոր գրքին մէջ(6) Փիքասոն կը նկատէ ձեւի վարպետը, մինչ Մաթիսը՝ գոյնի։ Նկատառումը դիպուկ է, մանաւանդ որ յաջորդող տասնամեակները այս մէկը աւելի հաստատեցին։

Փիքասոյի ձեւակերտական այս յատկութիւնը կը յայտնուի նախնական արուեստներու յայտնաբերումէն ետք։ Վերբեր յիշատակուած Մաթիսի վկայութիւնը եւ, այլ պարագաներ, ցոյց կու տան թէ Փիքասոն չէր այդ յայտնաբերումը կատարողը։ Նոյնպէս, ըստ Մաթիսի միւս վկայութեան, խորանարդապաշտութիւնն ալ Փիքասոն հնարողը չէր այլ՝ Պրաք։ Այս վերջինն էր նաեւ կպածոներու առաջին հեղինակը, ինչ որ կը հաստատուի Փիքասոյի մէկ նամակով՝ Պրաքի ուղղուած։ Բայց, ընդունելով հանդերձ որ Փիքասօ Պրաքի հետ կը բաժնէ խորանարդապաշտութեան հնարումը, ուրիշ ի՞նչ ձեւով ինք պայմանաւորած է վերացականութիւնը, իրեն համար անընդունելի եւ անգործարկելի բան մը։ Ի՞նչ ձեւով ինք հունաւորած է Վերացական Արտայայտապաշտութիւնը կամ Շարժուձեւը Նկարչութիւնը, Գոյնի Դաշտի Նկարչութիւնը, Նուազապաշտութիւնը, որոնք բոլորն ալ 20-րդ դարու նորարար նկարչութիւնը կը ներկայացնեն։ Նըման դեր մը աւելի կը պատկանի Քանտինսքիի, Մալեւիչի, Մոնտրիանի, Մաթիսի, որոնց առաջադրած նկարչական լուծումները գոյնին, գիծին եւ միջոցին տուին դեր մը որ նախապէս գոյութիւն չէր ունեցած, ստեղծելով մտածման եւ նկարչական ընկալման աւելի յառաջացած եւ բիւրեղացած համակարգ մը։ Փիքասոյի մօտ չկան միջոցային այն շունչն ու զգացողութիւնը որոնք, գունային եւ վրձնահարուածի արտայայտչականութեան կողքին, մեր դարուն նկարչական նորանոր հորիզոններ բացին։ Յատկապէս 1925-էն ետք, իր իրագործած պաստառներուն ջախջախիչ մեծամասնութեան մէջ համադրումները խճողուած են, ուր տարածք-միջոցը կը հետեւի Վերածընունդէն սերող օրինակին այսինքն՝ առարկայական եւ լեցուն միջոց մը եւ ոչ թէ բնազանցական, մեր ժամանակաշրջանին լայն կիրարկում գտած։ Իսկ ինչ կը վերաբերի նկարելակերպին, Փիքասօ, վերլուծական խորանարդապաշտութենէն յետոյ, կը գործարկէ գլխաւորաբար քըսուածքային աւանդական դրոյթը որ, յատկապէս դարէ մը ի վեր, դարձած է նըկարելու ամէնէն սովորական եւ ամէնէն անանձնական ձեւը։ Իր վրձինը, նկարելէ աւելի, կը գունաւորէ, ինչպէս մատիտը։ Ինք անտարբեր կը մնայ վրձինի հետքի եւ ներկանիւթի արտայայտութեան՝ որպէս ինքնին նկարչական լեզու, որ հիմնական նուաճումներէն է մեր դարու նկարչութեան։

Այսօր, երբ մեծ ցուցահանդէսները կը գնահատուին զանոնք այցելողներու թիւով, երբ երկի մը համար վճարուած հսկայական գումարները կ'որոշեն խընդրոյ առարկայ արուեստագէտին կարեւորութեան եզրը, կարելի՞ է վստահիլ ու հաւատք ընծայել չափանիշերու որոնք հիմնուած են, աւելի, արուեստագէտին համբաւին վրայ քան թէ իր արուեստին իսկական արժանիքին։ Անդին, երբ աչքէ անցուին այն բազմաթիւ յօդուածները եւ կարգ մը հարցազրոյցները, Փիքասոյի ընթացիկ ցուցահանդէսին առթիւ հրապարակուած, կարելի չէ չնկատել նկարչական հասկացողութեան պակաս մը կամ, պարզապէս, այս հասկացողութեան բացակայութիւնը, նոյնիսկ գեղարուեստի մարզէն ներս գործող անձեր նկատի առած, երբեմն պատասխանատու դիրքի տէր։ Ընդհանուր շփոթ մը կայ նկարչութեան եւ պատկերայնութեան միջեւ, նըկարչութեան եւ անձնական կեանքի պատկերման միջեւ, նկարչութեան եւ պատկերագրութեան ու նկարագրութեան միջեւ, նկարչութեան եւ յուզականութեան միջեւ։ Ասոնց վրայ երբ աւելնան շուկայական, քարոզչական եւ առասպելացման տուեալները, արուեստին եւ նկարչութեան վրայ կ'իջնէ քօղ մը որ, հաղորդակցութեան միջոցներու արագընթաց զարգացումով, ալ աւելի կը դժուարացընէ կարգ մը պարագաներու ազատ գնահատումը ինչպէս, ներկայիս, Փիքասոյի։

ՇԱՀԱՐԱՁ

(1) Ճիշդ քսան տարի առաջ, Փարիզի շուէտական մշակութային կեդրոնը ներկայացուցած էր ցուցահանդէս մը որ, եթէ լաւ կը յիշենք, տարաբախտ արուեստագէտի մը նուիրուած էր։ Դարասկիզբին ան անկախաբար իրագործած էր երկեր, որոնք մարմնակազմի վերայղացման եւ բնական կառոյցին խախտման նոյն երեւոյթը կը ներկայացնէին։ Քանի մը տարի առաջ, երբ այս պարագային մասին հարց տուինք ափրիկեան մշակոյթներու եւ արուեստներու հմտագոյն անձերէն մէկուն, պատասխանը այն եղաւ որ անիկա կրնայ տեղի ունեցած ըլլալ ափրիկեան արուեստին հետ շփումէն՝ Ափրիկէի մէջ գործող շուէտական կազմակերպութիւններուն միջոցաւ։

(2) Եթէ Մոնտրիան, խորանարդապաշտութեան զտումէն կը հասնէր զուտ ուղղահայեաց եւ հորիզոնական գիծերուն ու կշռոյթին՝ վերացական պաստառներու ստեղծումով, Խուան Կրիի խորանարդապաշտ յղացողական առաջին իրագործումները, իրենց շեղակի ուղղութիւններով, հաւանաբար իրենք եւս յանգէին վերացականութեան՝ այս անգամ գործարկելով շեղակի տարածքներու դրոյթը։ Յատկանշական է որ Մոնտրիանի բարեկամը, Թէօ վան Տոսպուրկ, Մոնտրիանի ազդեցութեան տակ (աւելի ուշ, անոր հորիզոնական -- ուղղահայեաց կշռոյթէն զատորոշուելու կամ անոր հակազդելու համար), շեղակի գունատարածքներու եւ գիծերու յղացքը կիրարկեց։ Կրի, գուցէ զերծ ըլլալով Մոնտրիանի ոգեկան եւ բնազանցական թափանցումէն, իր այդ նորարար ընթացքը լքեց եւ սահմանափակուեցաւ զտեալ խորանարդապաշտութեամբ (այս դպրոցին երկրորդ հանգըրւանը), դառնալով Պրաքի եւ Փիքասոյի հետեւորդը, թէկուզ շրջան մը նկարելով գործեր որոնք, նկարչականօրէն, աւելի կատարեալ ու գրաւիչ կը թուին քան Փիքասոյինը։ Այս գծով Փիքասօ, սրամիտ բանաձեւումներու իր յատուկ ոճով կ'ըսէ․ «*Հետեւորդները աւելի յստակ կը տեսնեն քան վարպետները*»։

(3) Սեւ շրջագիծերու օգտագործումը, երփնապակիներու օրինակէն եւ ճափոնական տպածոներէն ներշնչուած, անցեալ դարու վերջերէն սկսեալ կարեւոր տեղ գրաւեց բազմաթիւ նկարիչներու գործին մէջ։

(4) 1950-ական տարիներուն թերեւս, երբ արուեստավաճառ Տ. Հ. Քահնվայլըր օր մը Փիքասոյին այցելութիւն մը կու տայ, վերջինը իրեն կը յայտնէ թէ այդ օրը եօթը պաստառ նկարած է։

(5) Ճչալու երեւոյթը, որպէս ցաւի, տառապանքի կամ ընդվզումի արտայայտութիւն եւ զայն նկարելը անհրաժեշտութիւն մըն է Փիքասոյի համար։ Ինք կ'ըսէ թէ «*Ջեռնասան մը նաեւ կրնայ ճչալ։ Ամէն ինչ կրնայ ճչալ․․․*»։ Եւ, իրօք, ինք ճչալ կու տայ ամէն ինչ, կերպարներէն սկսեալ մինչեւ գոյները։

(6) Wassily KANDINSKY: «Du spirituel dans l'art et dans la peinture en particulier», traduit de l'allemand par Pierre Volboudt, *Denoël/Gonthier*, Paris, 1969.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.997 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.997

ԼԻԶՊՈՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ 62 ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ, ՈՐՈՆՑ ԿԱՐԳԻՆ՝ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ Է ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Ֆիկառօ, այս ժողովին առթիւ որ կը բացուէր Դեկտ. 1-ին, նոյն օրուան իր թիւին լրատուութիւնը խորագրած էր՝

OSCE : LE GRAND «BAZAR» DE LA SECURITE

Այս ժողովին կը մասնակցին 62 երկիրներու ղեկավարները, 18 կազմակերպութիւններ եւ շուրջ 2000 թերթեր, ձայնասփիւռներ, հեռատեսիլներ, այսինքն աշխարհի մեծագոյն համախմբումներէն մէկն է: Պետութեան ղեկավարներու մէջ կը անշուշտ Ժ. Շիրաք, բայց Ելցին չէր կրնար գալ եւ զինք կը փոխարինէր Չերնոմիրդին, Գլինթըն իր տեղը ղրկած է փոխ-նախագահը՝ Ալ Կոր, բայց հոն են այլ բազմաթիւ ղեկավարներ:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորած պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Արտաքին Նախարարը՝ Ա. Արզումանեան, խորհրդականը՝ Ժիրայր Լիպարիտեան եւ ժամուլի բաժանմունքէն Լ. Զուրաբեան եւ Ա. Յովհաննիսեան: Նախքան մեկնումը, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Ազգ. Ժողովին առջեւ խօսք առնելով Նոյ. 28-ին, վարչապետին ելոյթէն ետք, հաստատած էր որ ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, ոչ մէկ զիջում կ'ըլլայ եւ չեչտած.— «Ադրբեջանական պրոպագանդան, թէ դժբախտաբար, նաեւ մեր ընդդիմութիւնը մեծ աղմուկ են բարձացրել այդ առթիւ: Ադրբեջանն ակնկալում, իսկ մեր ընդդիմութիւնը ենթադրում եւ նոյնիսկ երբեմն չարախնդում է, թէ Հայաստանը, կամ աւելի ճիշդ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը Լիզպոնում շատ լուրջ ճնշման է ենթարկուելու: Սակայն, պիտի հիասթափեցնեմ այդպէս մտածողներին, քանի որ նման վտանգ իրականում մեզ չի սպառնում, եւ ի զուր է ժամանակից շուտ այդպիսի տրամադրութիւններ ստեղծելը:

Այսօր ըստ էութեան արծարծւում է Ադրբեջանի դիրքորոշման կարծրացման երկու մեկնաբանութիւն կամ փաստարկ: Առաջինը կապւում է Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնների հետ, որը սակայն բոլորովին անհիմն է, այն պարզ պատճառով, որ Ղարաբաղի ընտրութիւնները միանգամայն օրինական են եւ ըստ էութեան՝ ճանաչուած միջազգային իրաւունքի կողմից: Ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման հիմնադիր փաստաթուղթում՝ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը նախարարների Խորհրդի 1992 թ. Մարտի 24-ի յայտարարութեան մէջ յստակ արձանագրուած է, որ Մինսկի խմբի աշխատանքներին հրաւիրւում են նաեւ «Լեռնային Ղարաբաղի ընտրեալ ներկայացուցիչները»: Այսինքն, միջազգային հանրութիւնը ճանաչել է, որ Ղարաբաղն ունի ընտրեալ ներկայացուցիչներ: Եթէ նրանք ընտրեալ են, ապա կարող են եւ վերընտրուել. այս փաստարկի դէմ ոչ ոք չի կարող առարկել: Այնպէս որ Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնների շուրջ ամբողջ աղմուկը որեւէ իրաւական հիմք չունի, այլ զուտ քաղաքականութիւն է կամ պրոպագանդ»:

Լ. Տէր-Պետրոսեան ըսած է նաեւ որ դեռ Հոկտ. 25-ին ինք շուրջ երկու ժամ բանակցութիւններ վարած է Ալիեւի հետ, որ խօսած է ամէն ինչի մասին, բայց ակնարկ անգամ չէ ըրած Ղարաբաղի ընտրութիւններուն: Եթէ ան ունէր որեւէ մտահոգութիւն, այդ հանդիպումը ամէնէն յարմար առիթն էր զայն արտայայտելու համար, ըսած է նախագահը, շարունակելով.— «Աւելին, նոյն օրը ես հանդիպել եմ նաեւ Թուրքիայի նախագահ Տէմիրէլի հետ, նոյնպէս խօսել ենք շատ հարցերի մասին, բայց այնտեղ էլ այդ հարցը չի շօշափուել: Վերջին երկու ամիսների եւ Մինսկի խմբի շրջանակներում, եւ Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի, Ֆրանսայի, Գերմանիայի ներկայացուցիչների հետ երկկողմանի հիմունքներով դիւանագիտական հանդիպումներում ոչ ոք այս հարցը չի բարձրացրել: Այնպէս որ, ես բոլոր հիմքերն ունեմ, կրկին պնդելու, որ այդ փաստարկը բոլորովին անհիմն է:

Ադրբեջանի դիրքորոշման կարծրացման երկրորդ մեկնաբանութիւնը Հայաստանի ներքին իրավիճակի ապակայունացումն է՝ կապուած Սեպտեմբերի 25-ի իրադարձութիւնների հետ, որ Ադրբեջանը փորձում է օգտուել Հայաստանի անկայունութիւնից, եւ այստեղ զարմանալու ոչինչ չկայ: Ղարաբաղը փայլուն օգտուեց Ադրբեջանի երկարատեւ անկայուն վիճակից, ինչո՞ւ Ադրբեջանը չպէտք է փորձի օգտուել Հայաստանի՝ իմ համոզմամբ դիպուածային եւ կարճատեւ ապակայունութեան հանգամանքից, որը կարող է նրա մօտ շատ աւելի մեծ պատրանքներ ստեղծել»: Ըստ նախագահին, ընդդիմութիւնը գրաւելով Հայաստանի Խորհրդարանի շէնքը, մեծ նուէր մատուցեց Ադրբեջանին:

«Այնուամենայնիւ, չեշտած է նախագահը, ես վստահ եմ, որ Լիզպոնեան գագաթնաժողովում որեւէ անակնկալ տեղի չի ունենայ: Ըստ նախապատրաստական փուլում Ադրբեջանի ներկայացրած նախագծի, հակամարտութեան քաղաքական կարգաւորման հիմքում պէտք է դրուեն Ադրբեջանի ինքնիշխանութեան, տարածքային ամբողջականութեան, սահմանների անձեռնմխելիութեան եւ Լեռնային Ղարաբաղի լայն ինքնավարութեան եւ անվտանգութեան երաշխիքներ շնորհելու սկզբունքները»: Ան յայտնած է որ նախագիծը մերժուած է, քանի որ մեր դիւանագիտութիւնը յաջողած է ապացուցանել Լիզպոնի վեհաժողովին որեւէ միակողմանի լուծման պարտադրման աննպատակայարմար բնոյթը: Ատով միջազգային հանրութիւնը ոչ թէ կը նպաստէր հակամարտութեան կարգաւորման, այլ ընդհանրապէս կը վտանգէր խաղաղութեան գործընթացի հեռանկարները:

Հայաստանի նախագահը հաւաստիացուցած է որ Լիզպոնի մէջ նախագահ Ալիեւի հաւանական ելոյթը կը հաւասարակշռուի հայկական կողմի համարժէք պատասխանով, «թէեւ մենք հեռու ենք գագաթնաժողովը բանավէճի թատերաբեմի վերածելու մտադրութիւնից»:

Հոն է նաեւ Թուրքիոյ նախագահը՝ Տէմիրէլ, որ պիտի առաջարկէ որ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի յաջորդ նստաշրջանը Պոլիս գումարուի:

«Ֆիկառօ» կը գրէ թէ բուռն վէճերու դուռ բացող հարցեր կան ինչպէս Պոսնիա, ՕԹԱՆ-ի ընդլայնումը, Լ. Ղարաբաղ, Բելառուսիոյ հանրաքուէն եւայլն:

Յիշենք որ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ն (Եւրոպայի Գործակցութեան եւ Ապահովութեան Կազմակերպութիւն) կը բաղկանայ 54 անդամ երկիրներէ եւ իր կեդրոնատեղին Վիէննա է: Իր առաքելութիւնն է – գոնէ թուղթի վրայ – հանդարտեցնել Եւրոպայի կնճիռները, զարկ տալ ժողովրդավարութեան, հակակշռել զինամթերքը, յարգել տալ մարդկային եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները: 1996-ի իր պիւտճէն է 275 միլիոն ֆրանք: Բայց, «Ֆիկառօ» հարց կուտայ՝ ի՞նչ բանի կը ծառայէ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ն: Ռուսերը կ'ուզեն որ եւրոպական դեր – կազմակերպութիւն մը ըլլայ բոլոր միւսները հովանաւորող, ներառեալ ՕԹԱՆ–ը, ինչ որ բնաւ չուզեր Ամերիկան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 24–ին տեղի ունեցաւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեան Բ. փուլը, Հրապարակուած արդիւնքներուն համաձայն Գիւմրիի քաղաքապետ ընտրուած է Միքայէլ Վարդանեան, Վանաձորի՝ Անդրանիկ Ցարութիւնեան, Արովեանի՝ Գրիգոր Ոսկերիչեան, Արմաւիրի՝ Նորիկ Մնոյեան, Ստեփանաւանի՝ Ռոմիկ Բաղրամեան, Ալավերդիի՝ Վախթանգ Լալայեան, Կապանի՝ Գագիկ Աղաջանեան, Մեծամօրի՝ Մերուժան Խարազանեան:

ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԴԺԳՈՀ Է

Հայաստանի ֆիլհարմոնիք նուագախումբ որ մօտ 100 հոգիէ կը բաղկանայ, բողոքներու, խլրտումներու բեմ է: Նուագախումբին անդամները նուագախումբի արհմիութենական կոմիտէ, գեղարուեստական խորհուրդի ստեղծում տեսնել կ'ուզեն, ու նաեւ աշխատանքի պայմանագիր: Դժգոհութեան թիրախ է ղեկավար Լորիս Ճգնաւորեան, որ վերջ տուած է երկու նուագողներու գործին, դէմ ըլլալով նաեւ որ ժողով գումարուի շէնքէն դուրս: Այսուհանդերձ կազմուած է արհմիութենական կոմիտէ մը, ընտրուած է նախագահ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ 3 ՏԱՐԵԿԱՆ

Նոյեմբեր 22–ին Հայաստանի դրամը 3 տարեկան եղած է: Այդ առթիւ Կեդր. դրամատան Խորհուրդի նիստը տեղի ունեցած է, ղեկավարութեամբ տնօրէն՝ Բագրատ Ասատրեանի: Ինք եւ դրամական պահեստներու վարչութեան պետը տեղեկատուութիւն մը ներկայացուցած են դրամին երեք տարուան ընթացքին անցած ճամբուն մասին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2)

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեան Ազգային Ժողովին առջեւ ներկայացուցած է կառավարութեան նոր ծրագիրը: Ան ուղղուած է ազատ շուկայի տնտեսութեան անցման բարեփոխումներու խորացման, շուկայի ենթակառոյցներու ապագայ ձեւաւորման, դատա – իրաւական համակարգի բարեփոխման, դրամատուներու համակարգի կատարելագործման, առեւտրական ռեժիմի ազատականացման, եւայլն: Վարչապետին իսկ խօսքերով, նոր շունչ ու որակ հաղորդելով բարեփոխումներուն, ծրագրին վերջնական նպատակը պէտք է ըլլայ մարդու արժանավայել կեցութիւնը՝ առօրեայ իր բոլոր հոգիներով հանդերձ:

Առաջնահերթ խնդիրներէն կը դառնայ արտադրութեան մարզին զարգացումը, որու անմիջականօրէն առընչուած է աշխատաւորի այսօրուան ծանր պայմաններու բարելաւումը: Վարչապետը ընդգծած է նաեւ որ կրթութեան, մշակոյթի եւ գիտութեան մարզերը կարօտ են առանձին ուշադրութեան: Ա. Սարգսեանի կարծիքով, Հանրապետութեան պաշտպանութիւնը, ժողովուրդի բարեկեցութեան ու պաշտպանութեան ապահովումը, ապագայ սերունդներու դաստիարակութիւնը լիարժէք կ'ըլլան եթէ տնտեսութիւնը դառնայ կենսունակ ու մրցունակ: Այս ուղղութեամբ ալ վարչապետը նշած է տնտեսութեան մասնաւոր հատուածի զարգացման, պետական եկամուտները ապահովող յստակ հարկային քաղաքականութեան կենսագործման, պետութեան առջեւ դրուած խնդիրներուն համապատասխանող պետական ծախքերու կառուցուածքի մշակման, դրամահոսութեան ցած եւ կանխատեսելի մակարդակի ապահովման, առաջնակարգ բնոյթ ունեցող արտադրական ենթակառոյցներու ձեւաւորման եւ զարգացման, հասցէագրուած ընկերային ապահովութեան համակարգի մը ձեւաւորման անհրաժեշտութիւնը: Արդիւնաբերութեան մարզէն ներս «շուկայի որոնում – արտադրութիւն – իրացում» շղթայի մը ստեղծման կարեւորութիւնը նշելէ ետք վարչապետը կանգ առած է գիւղատնտեսութեան մարզի վերամշակող եւ սպասարկող ճիւղերու սեփականաշնորհման ուշացումին վրայ, որ խզում յառաջացուցած է այդ բնագաւառէն ներս, արգելք հանդիսանալով ձեւաւորման՝ նոր պահանջներու համապատասխան սպասարկման ու իրացման ենթակառոյցներուն: Ա. Սարգսեան անդրադարձած է նաեւ Հայրենիք – Սփիւռք յարաբերութիւններուն: Անոնք պէտք է կառուցուին փոխըմբռնման եւ համագործակցութեան սկզբունքներու հիման վրայ, ըսած է ան, շարունակելով՝ «Մեր միասնական նպատակը պէտք է լինի ստեղծել ուժեղ Հայաստան եւ ուժեղ Սփիւռք»:

ՍԻՏԱ–Ի ՎԻՐԻՒՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

ՍԻՏԱ–ն չէ բացառած նաեւ Հայաստանը: Այսօր Հանրապետութեան մէջ արձանագրուած են 45 անձեր որոնք վիրիւսը կրողներ: Բացի այդ կան նաեւ հիւանդութեան 8 պարագաներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՐԱՆՔԱՏԱՐ ԿԱՌՔԵՐՈՒ վարորդներու շարժումը վերջ գտաւ Նոյեմբեր 30–ին եւ Ֆրանսայի մայրուղիները վերագտան իրենց սովորական երեւոյթը: Գործադուլը 12 օր տեւած էր եւ ծանր հարուած մը բերած էր երկրին տնտեսութեան, մինչեւ իսկ կարգ մը ձեռնարկութիւններ սնանկացած էին: Բանթողները ամբողջական գոհացում չստացան, բայց, կարգ մը պահանջներու կարգադրութիւնը (հանգստեան թոշակը՝ 55 տարեկանին, աշխատանքի բոլոր ժամերու վճարումը) եւ այլ յանձնառութիւններ բաւեցին որպէսզի աշխատանքը վերսկսի: Աշխատավարձքի յաւելում չեղաւ, փոխարէն՝ 3000 ֆրանքի պարգեւ մը կրնայ վճարուիլ: Այս ալ յանձնարարուած է, պարտադիր չէ:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, Միլոսեւիչի դէմ ցոյցերը կը շարունակուին եւ աւելի ծաւալ ալ ստացած էին Նոյեմբեր 30–ին: Ըստ ոմանց 50, ըստ ուրիշներու 100 հազար եղած է ցուցարարներու թիւը: Ընդդիմութիւնը կը բողոքէ թաղապետական ընտրութիւններու ջնջումին դէմ, զոր շահած էր Նոյեմբեր 17–ին: Իշխանութիւնը կը յուսայ որ շարժումը կը յոգնի եւ խիստ միջոցներ ձեռք առաւ արգիլելով համախմբումներն ու ցոյցերը: Մեթեռներուն ալ լուրթին պարտադրուած է: Դեմոկրատ պարզելուխը, առ այժմ, կը պահանջէ միայն, յանուն ընդդիմութեան, որ ընտրութիւններու արդիւնքները հաստատուին, կ'ըսէ սակայն, թէ այն պարագային, երբ Միլոսեւիչ անդիջող մնայ, կրնան փոխել իրենց նպատակները:

ԵԼՑԻՆ պաշտօնանկ ըրած է Ցամաքային ուժերու հրամանատարը՝ Վլադիմիր Սեմիոնով, որու «գործելակերպը խոտոր կը համեմատէր զինուորականի մը պատուին

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

«ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Գրեց՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

«Ինչպէ՞ս սիրեցիր մեր Ամերիկան...» բարեբախտաբար նման հարցում մ՚ըլ չենք լսեր: Բայց տարիներ առաջ, շատ սովորական բան էր լսել այդ հարցումը՝ հին Ամերիկահայերէն: Ես ալ շատ լսեր եմ, 60-ական թուականներու սկիզբին, երբ նոր էի եկեր Ամերիկա: Հարցում տուողները ընդհանրապէս որոշ տարիքի հասած Ամերիկահայեր էին. տիկիններ, լաւ ղէրքի ալ տէր: Անոնք արդէն խել մոռցեր էին ջարդ ու տեղահանութիւն, որբանոցի եւ քէմբի օրեր, եւ թէ ի՞նչպէս Պէյրութէն կամ Մարսէյլէն Գուպա եկեր էին, այնտեղ հանդիպեր իրենց կեանքի ապագայ ընկերոջ եւ հուսկ հասեր էին Նիւ - Եորք, Պոսթըն կամ Գալիֆորնիա: Արդէն այս էր սովորական ուղեգիծը (*): Տարիներ անցեր էին սակայն, իրենք տուն - տեղ եղեր էին, մեծցեր էին ու հարստացեր, եւ հիմա՝ «Նոր եկող»ի մը կրնային ըսել, սանկ վերէն նայելով, «ինչպէ՞ս սիրեցիր մեր Ամերիկան»: Իրաւունք ունէին, իրենք եղջանիկ էին այս երկրին մէջ, դրամ ալ կը ղրկէին Պէյրութ, Հալէպ կամ Լիոն՝ իրենց աղքատ ազգականներուն: Ինչո՞ւ չհարցնէին: Յետոյ մենք ալ որ սորվեցանք, մենք ալ սկսանք, երբեմն լուրջ, երբեմն կատակ հարցնել. «ինչպէ՞ս սիրեցիր մեր Ամերիկան»: Բայց որո՞ւն Ամերիկան պիտի սիրէինք: Ամերիկան սիրուելի՞ք բան էր. Ամերիկայի մէջ ի՞նչն էր սիրուելիքը: Ամերիկա մէյ մը եկողը փոշման էր, մէյ մըն ալ չեկողը: Բայց արդէն մօտան անցած է եւ այլեւս հնցուածէպ է լսել այս հարցումը:

«Ինչպէ՞ս սիրեցիր մեր Ամերիկան»:

Այս երկար - բարակ յառաջաբանը ո՞ւրկէ ելաւ, պիտի հարցնես, սիրելի բարեկամ, ընթերցող անգի՛ր: Կամքդ ըլլայ ... պիտի ըսեն Պոլսեցիները: Շուտով ուրեմն ըսեմ, որ այս օրերուն, երբ Պոլսոյ մասին կը մտածէի, Պոլսահայոց մասին կը մտածէի, յանկարծ ա՛յս հարցումը մէջտեղ բերաւ իմ ներքին մարդս: Ինչո՞ւ, բացատրեմ - որովհետեւ Պոլսահայերն ալ նմանօրինակ հարցում մը ունին. անոնք ալ, ամէն անգամ որ Պոլիս յիշել մը ըլլայ, սանկ սեթեւանքով մը կ՚ըսեն. «մերին Պոլիսը...», բայց, այս պարագային, վերէն նայիլ մը չկայ. չալըմ չկայ: Կայ ճոռթալժի մը, կարօտ մը, հայ կեանքի անցելայոյղ յիշատակ մը, հայ կեանքի ձեւ մը, որ ժամանակին կար ու հիմա չկայ: Մերի՛ն Պոլիսը ... այնտեղ ամէն բան լաւ էր, անոյշ էր, քաղցր էր, ազնուական էր, ճիպար էր:

Մեզի համար ալ այդպէս չէ՞: Մենք Պոլիս չենք ծնած, այնտեղ չենք ապրած, բայց որ մեր մէջ իւրայատուկ բոյրով Պոլիս մը ունինք, առոր կասկածը չկայ: Գէթ այդպէս կը զգամ ես եւ կը խորհիմ, որ իւրաքանչիւր արեւմտահայ, Պէյրութ ծնած ըլլայ կամ Հալէպ, քայլ պահած հայ կեանքին հետ ու հայ գրականութեանմբ սնած, եւ որ Հայ Եկեղեցւոյ սէրը ունի, իր ենթագիտակիցին մէջ անպայման որ Պոլիս մը ունի: Անշուշտ այս զգացումը անխառն չէ: Պոլիսը միայն Դուրեան չէ, Պոլիսը միայն Վոսփոր չէ, Պոլիսը Պանք Օթթոման ալ է, Եըլտըզ պալատ ալ է: Բերայի գիշերներն ալ Պոլիս են, Համիտի ուրուականն ալ Պոլիս է: Կոմիտասն ալ Պոլիս է, Զանգըրըն ալ Պոլիս է: Եւ գիտեմ, որ ինծի նման շատ շատեր կան, որոնց համար Պոլիսը նոյնքան հարազատ է, որքան իրենց ծննդավայրը՝ Պէյրութ, Հալէպ, Փարիզ կամ Գահիրէ:

Բայց Պոլիսը ինծի ծանօթ եղաւ նաեւ մեր դրացիներուն հօրեղբօր պատկերով: Մեր մանուկ օրերուն, պոլսեցի դրացիներ ունէինք: Առաջին յարկին վրայ ալ սալրեկնում՝ «վարի» դրացիներն էին: Քանի մը տարին անգամ մը Պոլսէն հիւր կ՚ունենային մեր դրացիները: Անոնցի ղոյդ մըն էր. կնոջը կ՚ըսէին յէնկէ, մարդուն՝ էմի: Կ՚ըսէի՞ն թէ ոչ, իրաւ որ չեմ յիշեր: Բայց հիմա ալ այդ մարդուն պատկերը յստակ կերպով դիմացս է: Թէ՛ տան մէջ, ուր սովորութիւն ունէր աղօթելու, եւ թէ՛ Ս. Նշան Եկեղեցին, ուր կը յաճախէր Պէյրութ իր կեցութեան օրերուն, այս մարդը երկու ափերը կը բանար, ուղիղ կանգնած, յետոյ աչքերը վեր կը բարձրացնէր եւ կը փակէր, ու կը սկսէր աղօթել: Սկիզբը սկսանք խնդալ, իր ձեւերը ընել, յետոյ ալ սովորեցանք յարգել: Եւ ա՛յդ եղաւ Պոլսոյ առաջին պատկերը իմ մէջս՝ բարեպաշտ, եկեղեցասէր Հայը:

Յետոյ անշուշտ աւելի լաւ ճանչցանք Պոլիսը, Պոլսահայը, Պոլսեցին: Գիրքերէն ճանչցանք, եւ գիրքերուն մէջէն մեզի համար մարմին առաւ Պոլիսը: Սկիզբը՝ հոս - հոսի ձեռատետրն էր, հոս - հոսներն էր, յետոյ եկաւ Պարոնեանը, որուն հաւանաբար կը պարտինք, առաւելագոյն չափով, մեր պոլսական ծանօթութիւնը: Իր Արեւոտոմ աղան Տրապիզոնցի էր, բայց զինք կը ճանչնանք Բերա, Մադիկ փողոց թիւ 2 բնակարանին մէջ, իր Մանուկ աղայով եւ մի՛ւս դերակատարներով, որոնք հերթով կը տողանցէին իր առջեւէն ... Մանուկ աղան, բանաստեղծը, փաստաբանը, խմբագիրը, Տիկին Շուշիկը, միջնորդ Տէր Պապան, նկարիչը, եւայլն, եւայլն...:

Յետոյ եկան Օտեանը՝ իր «Թաղականին Կնիկ»ով եւ շատ ուրիշներ: Բայց Պարոնեան անգերազանցելի մնաց. իրմով ճանչցանք ԺԹ. դարու հայ կեանքի գըլխաւոր դերակատարները, Զամուռճեան պատուելիէն մինչեւ մզկիթ շինող Կարապետ Պալեանը, ծաղրանկարներ եւ կենդանի դէմքեր: Յետոյ՝ Թաղեցիները, իրենց ուրոյն բնաւորութիւններով, իրենց առնին կենցաղով, եւրոպական մօտայի սիրահար տիկիններէն մինչեւ խաբեբայ եւ թրվռիկ երիտասարդները եւ մինչեւ Սամաթիոյ պալըխճիները, իրենց պատկերաւոր եւ եօթնայարկ լեզուով: Հիմա ալ աչքերս կը փակեմ եւ կը տեսնեմ պանդուխտի կեանքը՝ Հրանդի պատկերացումներով: Ռուբէն Սեւակի Առանց Փիլոնի Քահանան, Լեւոն Բաշալեանի Նոր Ջգեստը չվայելած տղան, Պետրոս Դուրեանի Լճակը, Թրքուհին եւ Տրտունջքը: Յետոյ ո՞վ չի յիշեր Զապէլ Եսայեանի Սիլիհտարի Պարտէզները, Երուխանի Քարխտէզճին, Զօպանեանը եւ իր «Ես ի՞նչ ընեմ հողիով»ը: Հապա՞ Զօհրապի Թեֆարիկը, Ռեհանները, եւ վերջապէս, ո՞վ չէ լացած՝ երբ կարդացած է Երուխանի «Առջի Մայրիկը»: Երկու երախաներ էին, որոնք կորսնցուցեր էին իրենց մայրիկը: Հիմա Պապան ուրիշ մայր մը բերեր էր տուն: Խորթ մայր էր ան, եւ երկու փոքրիկները երեկոյ մը գացեր եւ Պալըգլըի գերեզմանատունը, փնտռեր եւ գտեր էին իրենց առջի մայրիկի գերեզմանը: Սկսեր էին հողը փորել եւ փորել, բայց գիշերը վրայ հասեր էր, եւ իրենք մնացեր էին այնտեղ, անպաշտպան եւ ցրտահար եւ փռուեր էին իրենց մայրիկի հողաթումբին վրայ: Ու հիմա կ՚անդրադառնամ որ, հակառակ Պէյրութ ծնած ու մեծցած ըլլալուս Պոլիսը շատ - շատ հարազատ է ինծի, կրնամ ըսել՝ Պէյրութէն ալ աւելի ծանօթ, մտերիմ:

Բայց Պոլիսը, իբրեւ քաղաք, անծանօթ էր ինծի:

Վերջապէս, անցեալ Մայիսին, Արամ Ա. Կաթողիկոս պատիւ ըրաւ ինծի, եւ զիս նշանակեց իբրեւ իր ներկայացուցիչը, մասնակցելու համար Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին Պոլսոյ Յունաց եւ Հայոց պատրիարքութեանց շնորհելիք այցելութեան: Գացի եւ տեսայ, խառն զգացումներով գացի, ուզելով եւ չուզելով, բուռն ըղձանքով եւ նաեւ ներքին տագնապով: Արդեօք ի՞նչ պիտի ըլլար իմ հակազդեցութիւնը երբ որ ոտք դնէի այն քաղաքը, ուր իմ ցեղին անճիտումը դարբնուեցաւ: Բայց գացի եւ պաշտօնական այցելութեան մը պատուհանին մէջէն տեսայ Պոլիսը: Ուրբաթ եւ Շաբաթ, Տիեզերական Պատրիարքին հետն էինք, մինչեւ Հալքիի դպրեվանքը: Շաբաթ երեկոյեան, Վեհափառը Յոյներուն հետ իր այցելութիւնը ծրարած՝ ուղղուեցաւ իր ժողովուրդին, Գումգափուի Աթոռանիստ մայր եկեղեցին: Շարական, բուրվառ, ծնծղայ, հրաշափառ: Պոլսոյ Հայութիւնը, հաւատարիմ իր համբաւին, շքեղ ընդունելութիւն մը վերապահած էր Հայոց հայրապետին, որուն նախագահութեամբ ալ սկսաւ կիրակմուտքի ժամասացութիւնը:

«Լոյս Զուարթ»ը հազիւ երգուած էր, ես կամացուկ մը աջակողմեան աւանդատունը մտայ, անկէ ալ ելայ դուրս եւ եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ փնտռեցի հոգելոյս Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի դամբարանը: Գիտէի, որ այնտեղ էր թաղուած 1884 թ., երբ հազիւ 54 տարեկան՝ չաքարախտէն վախճանած էր: Ատկէ քանի մը ամիսներ առաջ ալ Ս. Էջմիածնայ մէջ, հակառակ իր կամքին կաթողիկոս ընտրուած էր, մերժած եւ երբ վախճանած էր, կաթողիկոսավայել թաղում մը ըրած էին եւ զինք թաղած մայր եկեղեցւոյ գաւիթը: Ուրիշ պատճառ մը կար այս յարգանքին մէջ: Ինք միակ պատրիարքն էր, որ Աթոռի վրայ վախճանած էր: Վերջապէս ինծի համար Ներսէս քաղցր անուն մըն էր, եւ Զարեհ կաթողիկոսի հետ, իմ հայ հոգեւորականի խէժալը: Արդէն, եթէ Աստուած կեանք տայ ինծի, կ՚ուզեմ աւարտել Ներսէս Պատրիարքի նուիրուած կենսագրական հատոր մը: Այս եւ բոլոր միւս պատճառներով բնական էր մղումս՝ փութալ անոր գերեզմանին, աղօթել իր հոգւոյն խաղաղութեան համար եւ ապա դառնալ եւ մաս կազմել հայրապետական շքախումբին:

Կիրակին լուսցաւ եւ մայր եկեղեցւոյ մէջ հայրապետական Ս. Պատարագ մատոյց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Հըրաշք էր. ես որ ամբողջ կեանքիս գրեթէ բոլոր կիրակիները եկեղեցւոյ մէջ եմ անցուցած, նման ծէս, նման ապրում, նըման պատարագ չեմ տեսած: Ոչ Անթիլիաս, ոչ Էջմիածին: Պոլսոյ Հայ Եկեղեցին տարբեր է, Հայոց պատարագն ալ տարբեր է: Համուհոտ կայ, աւանդութիւն կայ, փառքում մը կայ, անհուն սէր մը կայ, եւ միայն Պոլսոյ մէջ է, որ 180 հոգինոց երգչախումբ մը կրնայ սրտագինս երգել պատարագը: Երջանիկ առաւօտ մըն էր, որ կնքուեցաւ Տիեզերական Պատրիարքին այցով:

Կէսօրէ յետոյ ուրի՛շ յայտագիրներ ալ կային, ուրի՛շ ծրագիրներ ալ կային: Բայց ժամանակս կարճ էր, եւ այդ պատճառաւ ալ, անգամ մը եւս Թողուցի պաշտօնական պատուիրակութիւնը եւ երկու ազնիւ հայորդիներու հետ գացի այցելելու իմ Պոլիսը: Նախ գացի Պալաթ, Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցին. Ծուռ ու մուռ փողոցներէն հասանք այդ Թաղի եկեղեցին. մաքրութիւն կ՚ընէին, բայց ազնիւ եղան եւ Թողուցին որ ներս մտնեմ, խորան բարձրանամ եւ մօտէն աղօթեմ Զարխափան Ս. Աստուածածնի պատկերին առջեւ: Այս Զարխափանը, Արմաշէ՞ն թէ Աստափադարէն եկած, մեր ամէնէն յարգի Աստուածածինն է, եւ ամէն տարի, կ՚ըսեն, Խաչվերացի տօնին օրը հրաշք մը կը պատահի, թէեւ, բախտաւորեալները յաճախ... Թուրքերը կ՚ըլլան: Յետոյ գացի Պալըգլը: Այնտեղ նախ փնտռեցի Առջի Մայրիկին գերեզմանը, որ անշուշտ չկար, բայց անտէր հողակոյտ մը գտայ՝ անանուն եւ աննշան. նկարեցի եւ հիմա ալ երբեմն կը դիտեմ այդ պատկերը եւ այնտեղ կը սիրեմ տեսնել մանկութեանս զիս այնքան խռոված Առջի Մայրիկին երկու ձագուկները: Յետոյ գացի եւ աղօթեցի Միսաք Մեծարենցի դամբարանին առջեւ: Անտէր չէր, հոգածու ձեռքեր 20-ամեայ այդ երիտասարդի շիրիմին գետեղեր էին իր կիսանդրին եւ քնարը: Մեծարենց ինծի համար ազնուական բանաստեղծն էր. քնքոյշ, բարի, մեղեսիկ աչքերով տղան, Ա՜խ ըլլայի, ըլլայի երգող տղան, ուղեւորի ժամանման սպասող Հիւղը, կամ Անանձնական Ուրախութեան երգիչը՝ Յուշիկ փախչող իրիկուններուն մէջ:

Քիչ մը անդին՝ պզտիկ մը աղօթք ունէի Կիլիկիոյ Թորոս Ա. Սեբաստացի Կաթողիկոսի շիրմաքարին վրայ: Երկու օր առաջ, Գարեգին Ա. Կաթողիկոս եկեր եւ ծաղիկ դրեր էր Կիլիկիոյ Աթոռէն իր նախորդին գերեզմանին վրայ:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) 1924 թ. ամերիկեան պետութիւնը հաստատեց երկիր մուտքի քոթայի սիստեմ մը, որով շատ դժուարացաւ գաղթականներու մուտքը Ամերիկա: Շրջանցելու համար այս դժուարութիւնը, շատ մը հայ երիտասարդներ Գուպա կու գային, հոն ալ կը հանդիպէին Ամերիկայէն այնտեղ հասած իրենց նշանածներուն, եւ ապա կը յաջողէին հասնիլ իրենց երազած քաղաքները՝ Նիւ-Եորք, Ուստըր, Ֆրէզնօ եւ այլուր:

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Շատ մը բաներու նման մօոցուածներու կարգին կը կարծուէր Փարիզի համար հայ մշակոյթի օրն ալ: «Համազգային»ը նորոգուած եռանդին թափով փորձեց դարմանել կացութիւնը, հոդ չէ թէ աւանդական ժամանակէն քիչ մը ուշ կազմակերպելով Գիրքերու գիւտին յատկացուած երեկոյ մը:

Փարիզի Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ Նոյեմբեր 26-ին այդ երեկոյթին բացումը կատարելով Մարի - Լուիզ Պալեան ծանրացաւ Մաշտոցի գիւտին կարեւորութեան ու հայկական ինքնութեան ձեւաւորումին մէջ անոր ունեցած դերին վրայ: Ներկայացուց օրուան երկու դասախօսները՝ փրոֆ. Ժան - Փիէռ Մահէն ու Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանը, տալով կենսագրական համառօտ տեղեկութիւններ: Առաջինին մօտ չեշտեց մասնագիտութեան ճոխ ցանկը, իսկ երկրորդին՝ քահանայագործութեան զուգահեռ տարուած շինարարական աշխատանքը. ըսաւ թէ նախ Իսի, ապա Լիոնի մէջ Նորվան Եպիսկոպոսի ծառայութիւնը կը յատկանշուի դպրոցներու, հայկական ամպիոնի մը ստեղծումով, ինչ որ կը մղէ զինքը կոչելու «մեր ժամանակներու շինարար կրօնաւորը»:

Բացման խօսքէն ետք Ռազմիկ Աբրահամեան արտասանեց Գէորգ Դարֆիէն էջ մը, ապա խօսքը տրուեցաւ փրոֆէսօր Մահէի: Ան պատմական, քաղաքական ու լեզուական մօտեցումներով փորձեց արժեւորել Մեսրոպի գիւտը, յունական, ասորական, սասանեան, պահլաւական այբուբեններէ ազդեցութեան հաւանականութիւններու մասին խօսելով: Ծանրացաւ այբուբենի գիւտին մէջ կրօնական ազդակին ներկայութեան վրայ:

Սիամանթոյի Սուրբ Մեսրոպէն հատուածներու Սիլվա Հայէչեան - Արաքսի արտասանութենէն ետք Նորվան Եպիսկ. խօսեցաւ Գիրերու գիւտին յատկապէս կրօնական բնոյթին մասին: Ըսաւ թէ շուրջ դարէ մը ի վեր զանազան փորձեր կ՚ըլլան Մեսրոպի գործը քաղաքական խորքի վրայ զետեղելու, բայց աւելի բացայայտ է կրօնական գործօնը: Ան առնչուած է նուիրական կեանքի ըմբռնումին հետ: Մեսրոպ եւ իր աշակերտները նուիրական ընտրեալներ էին ու կը գործէին Քրիստոսի օրինակով: Աստուածաշունչի հայերէն Թարգմանութիւնը կը ներկայանար անոնց որպէս Հայերը փրկելու Աստուծոյ փափաքը, ինչպէս երկնաւոր, նոյնպէս երկրաւոր կեանքին մէջ: Ճիշդ է որ Թարգմանիչներու շրջանին Հայերը ունէին եկեղեցի, բայց խորթութիւն մը կար հարազատ լեզուի գործածութեան բացակայութեան պատճառով: Մեսրոպ ու Թարգմանիչները գտան ճարը եւ գիրերու գիւտով Հայաստան մտերմացաւ Աստուծոյ հետ: Աստուածաշունչի Թարգմանութեամբ անոնք դարձան աւետարանիչներ, տարածելով Աստուծոյ խօսքը:

Նորվան եպիսկ. իր խօսքը աւարտեց մաղթելով որ այսօրուան աշխարհին խօսելու համար եւս նոյն նուիրումին ու անկեղծութեան տէր անձեր գտնուին, որոնք առաջնորդեն այն միութեան ուր տարբերութիւն գոյութիւն չունենայ ըլլալուն ու գործելուն միջեւ:

Դասախօսներուն, սրահին վարչութեան ու ներկայ բազմութեան շնորհակալութեան խօսք արտասանելէ ետք Մ. Լ. Պալեան հրաւիրեց ներկաները հարցումներ ուղղելու երկու դասախօսներուն, ապա մօտենալու գիրքերու վաճառասեղանին, քանի որ մշակոյթի օրը կը ներփակէր նաեւ Գիրքի օրուան խորհուրդը: Վերջին այս մասին մէջ հարցումներով արծարծուած նիւթերու մասին իրենց կարծիքներով երկխօսութեան մասնակցեցան նաեւ ներկայ կրօնաւոր դէմքեր՝ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդը Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, Մխիթարեան ուխտէն Ներսէս Արք. Տէր Ներսէսեան, պատուելի Ժ. Լեւոնեան եւ ուրիշներ:

Ինչպէս մեր բոլոր գաղութներուն, Փարիզի մէջ ալ աւանդական բնոյթ ունեցած է Մշակոյթի օրը. աւանդութիւն որուն շատ բաներու հետ այսօրուան անտեսումը ցաւ ու երբեմն նաեւ ընդվզում կը պատճառէ, եթէ նոյնիսկ մասի վրայ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՌՈՒՍԷԻ (Պուլկարիա) Զորա սրահին մէջ, համերգ մը տուած է Փլովտիւի Էրեբունի վոքալ – գործիքային համոյթը իր 25-ամեայ յոբելեանի նախօրեակին: Համերգին բացումը կատարուած է Երեւան-Էրեբունի (Էտկար Յովհաննիսեան) խմբերգով, ապա համոյթը, երկու ժամ, ներկայացուցած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Տեղւոյն հայ համայնքին կողմէ խօսք առած է Միհրան Սահակեան: Համերգէն ետք, ընտանեկան հանդիպում մը տեղի ունեցած է, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՍՈՖԻԱՅԻ Հայ Ազգ. Տան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, պուլկարահայ «Երեւան»ի Սոֆիայի մասնաճիւղին կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է բանաստեղծական աւանդական երեկոյթը: Գուսան Քհնյ. պատրաստած էր գրական յայտագիր մը արեւմտահայ յայտնի բանաստեղծներու գործերէն՝ «Պոլսահայ քնար» վերնագրին տակ: Արտասանած է Պ. Դուրեանի, Մեծարենցի, Ռուբէն Սեւակի, Մ. Զարիֆեանի, Սիամանթոյի եւ Վարուժանի գործերէն (25 քերթուածներ): Արտասանութիւններուն հետ, գործադրուած է նաեւ երաժշտական եւ երգեցիկ յայտագիր մը: Երեկոյթը վարած է Միհրան Պօղոսեան:

կրնան համրուիլ ցաւ ու ընդվզում յայտնողները. ի վերջոյ, թուաբանական հաշիւով անոնք նշանակալից ոչինչ կը ներկայացնեն ճաշապար – պորտախաղ ու «հայկական երգ» մկրտուած այլանդակութեան սիրահար բազմութիւններուն քով:

«Համազգային»ի ձեռնարկը այդ անտեսումին ընթացք չտալու վճռակամութեան գեղեցիկ մէկ օրինակն էր. կրնար ըլլալ նաեւ լրջօրէն շահեկան ձեռնարկ մը, եթէ ծրագրաւորումի աւելի բծախնդիր փուլէ մը անցնէր: Եթէ, օրինակ, երեկոյթը յատկացուէր Գիրերու գիւտին քաղաքական ու կրօնական զոյգ բնոյթներուն, անոնց ներկայացուցած ծանրութեան եւլն., մանաւանդ որ բոլորուած դասախօսները յարմարագոյններն էին նման բանի մը համար: Ծրագրաւորումի նոյն փուլին բացակայութեան կարելի է վերագրել հաւանօրէն արտասանութեան բաժինին բաւական հարեւանցի պատրաստութիւնն ալ, թէ՛ պարունակութեամբ, թէ՛ որակով օրուան նիւթին լրջութեան անյարիր Գ. Դարֆիի էջով ու Սիամանթոյի այլեւս քիչ մը ժամանակավրէպ հատուածներով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻՆ ՀԱՒԱՏԱՑՈՂՆԵՐԷՆ

Այս խումբին մէջ գտնուած է Նիւ-Եորքի Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլը Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութիւնը, ակնարկելով անոր ղեկավարին կողմէ հրապարակուած տնտեսական ծրագրին զոր կը նմանցնէ երախայի մը կողմէ Կաղանդ Պապային գրուած նամակի մը: Այնքան ցնորական կը նկատուի այդ ծրագիրը:

Լ. Ժոսփէն զայն ներկայացուց, շեշտելով որ ներշնչուած էր Ֆրանսայի ձախին «իրապաշտութենէն»: Այդ որակումը տեղին կ'ըլլայ, եթէ հաւատացողներ գտնուին որ ԻԱ. դարու շեմին իրապաշտ կրնայ կոչուիլ փոշիները մաքրուած մարքսականութիւն մը, Սակայն, նոյնիսկ նախկին խորհրդային երկիրներու սեղաններուն վրայ դժուար է գտնել տնտեսական առաջարկներու բնագիր մը որ այդ աստիճան քիչ նկատի առած ըլլայ ժամանակակից տնտեսութեան դասերը:

Լ. Ժոսփէն կ'ըսէ թէ վերջ տալ կ'ուզէ պահպանողական կոյր եւ ամուլ քաղաքականութիւններու որոնք կը տիրեն արեւմտեան աշխարհին ու կը սպառնան եւրոպական ընկերութեան տիպարին: Անիկա ըսելու համար ունեցածը 15 տարուան գեղագիր մըն է որ կը պատկանի ձախակողմեան իշխանութեան գործի գլուխ անցնելու երջանիկ օրերուն: Հինցած այդ գաղափարները ոչ իսկ խօսակցութեան նիւթ ըլլալու արժանի են եւ ֆրանսական կառավարութիւնը որ տագնապի շրջան մը կը բոլորէ, չի կրնար նշմարել անով ներկայացուած սպառնալիքն ու բարիքը: Սպառնալիքը կուգայ ժողովրդական մեծ դժգոհութեան թիրախ ղեկավարներու դէմ ընդդիմութեան դրաւիչ այլընտրանքներուն ուժէն, որքան ալ այդ այլընտրանքները անհեթեթ հիմեր ունենան: Իսկ բարիքի գործօն մը խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ եթէ աջակողմեան ճակատը առիթը չփախցնէ իր տարբերութիւնը շեշտելու, ընտրողներու արժեւորումին մէջ:

Նոյնիսկ եթէ Ֆրանսացիներու մեծ մասը 1995-ին հակեցաւ դէպի ձախ, անոնք չեն մոռցած Ընկերվարականներու օրով տնտեսական մարզին մէջ կատարուած խոստումներն ու ապա ի գործ դրուածը: Իշխանութեան գալով, Միթերան կոչ ուղղեց դրամատիրութենէն վերջնական խզումի ու ինքնամատակարարեալ ընկերվարութեան մը: Ան կը խոստանար դրամատուներու եւ ճարտարարուեստի զանգուածային պետականացում մը: Սակայն շատ շուտով պարտաւորուեցաւ շեղիլ դէպի աջ:

Այսօր երբ որպէս «նոր» առաջարկ կը ներկայացուին այդ նոյն ձեւերը, պատճառը այն է որ աջի իշխանութիւնը չկրցաւ համոզիչ այլընտրանք մը տալ: Կառավարութիւնը փորձեց խստակեցութեան ու բարենորոգումի քաղաքականութիւն մը վարել, բայց չկրցաւ ժողովուրդին վստահութեան արժանանալ ու այսօր վարչապետը խիստ քննադատութիւններու թիրախ է, ոչ միայն ձախի թեւին կողմէ:

Նախագահ Շիրաք յայտնապէս կը դժկամակի փոխարինել այդ վարչապետը որ լաւագոյն ձեւով զինք պահպանած է հանրային կարծիքի սլաքներուն դէմ: Բայց, ի վերջոյ գերագոյն պատասխանատուութիւնը ինչպէս ամէն մարդի, նոյնպէս եւ տնտեսութեան մէջ, կը պատկանի նախագահին: Մինչդեռ այս վերջինս չէ յաջողած արժանաւոր կրողը ըլլալ աջի շահին: Աւելի կը նմանի ֆրանսական ձախին մէկ ղեկավարին:

Ֆրանսայի նախագահը իշխանութիւնը եւ ժամանակը ունի հինցած գաղափարներու դէմ նոր այլընտրանք բերելու եւ զանոնք կիրարկելու կամքը ցոյց տալու: Եթէ ձախողի, Լ. Ժոսփէնի երազները բոլորին համար մղձաւանջի մը վերածուելու վտանգը կը ներկայացնեն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԸՐԳ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ ԱՄՆ.-Ի 23.-ՐԴ ՀԱՐՈՒՍՏԸ

Միջազգային հռչակով ամերիկեան Forbes տնտեսական ամսագիրը իր Հոկտեմբեր 14-ի թիւին մէջ կուտայ Ամերիկայի 400 հարուստներու ցանկը, որուն մէջ 79 տարեկան Գըրգ Գրգորեան կը հանդիսանայ 23-րդ հարուստը, 3,4 միլիառ տոլար հարստութեամբ, իսկ 59 տարեկան Ռիչըրտ Ալեք Մանուկեան 345-րդը, 570 միլիոն տոլարի հարստութեամբ: Ամէնէն հարուստ Ամերիկացին կը հանդիսանայ, այս տարի եւս, 40 տարեկան Հէնրի Գ. Կէյթս՝ 18.5 միլիառ տոլարով. Նախագահական թեկնածու՝ Ռոս Փըրօ Գըրգ Գրգորեանէն նուազ հարուստ է 3.3 միլիառով:

Ռիչըրտ Մանուկեան 1986-ին մտած է տնային կահ – կարասիներու գործին մէջ, գնելով հռչակաւոր ընկերութիւններ 1.7 միլիառ տոլարի, իսկ 1996-ի Օգոստոսին կահ – կարասիներու բաժանմունքը ծախած է 1 միլիառ տոլարի: Ամսագիրը մեծ գովեստով կը գրէ հանգուցեալ Ալեք Մանուկեանի բարերարութեանց եւ Ռիչըրտի 19-րդ դարու ամերիկեան արուեստի հաւաքածոյին մասին:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՆԻՍՏԵՐ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Անցնող օրերու ընթացքին, Նոյեմբեր 15 – 18-ին, Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ հրաւէրով եւ նախագահութեամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին, յաջորդաբար տեղի ունեցան Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Կրօնական ու Քաղաքական ժողովներու լիակատար նիստեր: Այս առիթով Անթիլիաս ժամանած էին յիշեալ մարմիններու անդամ Թեմակալ Առաջնորդներ եւ ազգայիններ: Երկու մարմիններն ալ ընթացիկ հարցերու քննարկման կարգին պատրաստեցին իրենց յառաջիկայ չորս տարիներու գործունէութեան ծրագիրը:

Կրօնական ժողովը իր քառամեայ ծրագրին մէջ կարեւորութեամբ շեշտեց կրօնական դաստիարակութեան, Կիրակնօրեայ դպրոցներու, Դպրեվանքին, Կաթողիկոսական երկու Աթոռներու միջեւ գործակցութեան, Գայիանեան Քոյրերու Միաբանութեան, քահանայից պատրաստութեան, ծխական միաձեւութեան, կրօնական հրատարակութեանց, Աստուածաշունչի թարգմանութեան, երիտասարդական ու քահանայից համագումարներու, թեմական այցելութիւններու, միջ – եկեղեցական յարաբերութեանց զարկ տալու անհրաժեշտութիւնը՝ հետեւողական ու ծրագրուած մօտեցումով:

Իսկ Կեդրոնական Վարչութեան Քաղաքական ժողովը իր քառամեայ ծրագրին մէջ յատուկ կերպով անդրադարձաւ հայեցի դաստիարակութեան, Հայաստանի Հանրապետութեան ու Արցախեան պայքարի հզօրացման, հայ ժողովուրդի իրաւունքներու հետապնդման, Սուրբ Էջմիածնի Մայր Աթոռին հետ ամբողջական գործակցութեան, 1700-ամեակի նշման, Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի մասնակցութեան, թեմերու հետ մնայուն ու անմիջական կապ պահելու կենսական կարեւորութեան: Նշանակուեցան նաեւ մասնագիտական ենթայանձնախումբեր՝ ծրագրելու կալուածական, տնտեսական, կրթական ու 1700-ամեակի նշման կապուած աշխատանքները:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Նաեւ չափազանց մեծամիտ էր: Բաւական ատեն Աղեքսանդրիա մնաց առանց իր նիւթական վիճակին վրայ տեղեկութիւն տալու եւ մենք ամէնքս այնպէս կը կարծէինք թէ ապրուստի միջոցներ ունէր: Յետոյ դիպուածով լսեցինք թէ մարդը անօթի է եղեր գրեթէ ու այն ատեն յիշեցինք թէ ո՛չ ոք, օր մը ճաշարանի մէջ անոր կերակուր ուտելը տեսած էր:

Եկեղեցիէն ուզեցին իրեն նիւթական օգնութիւն մը ընել. մերժեց:

– Եթէ գործ մը գտնէք՝ կ'աշխատիմ, ըսած էր:

Յետոյ, Հայկ Էֆէնտի Էքիզլէրի Գահիրէի մօտերը ունեցած մէկ ագարակին պահապան կարգուեցաւ ու հոն գնաց՝ ուր բաւական ժամանակ մնաց կարծեմ:

Արփիարեան տակաւին Եգիպտոս էր երբ «ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ»ի առաջին թիւը հրատարակուեցաւ Լոնտոն 1898 Յունուար 1-ին, Լեւոն Բաշալեանի հսկողութեան տակ, որ յատկապէս Փարիզէն Լոնտոն եկած հաստատուած էր՝ այդ հրատարակութեան հոգը ստանձնելու համար:

Այս առաջին թիւին մէջ կ'երեւային Արշակ Չօպանեան՝ իր Մայր Հայաստանի ուղղուած օրօրովը, Արփիարեան՝ որ իր «Ժամանակակից պատմութեան էջեր»ը կը սկսէր, ես՝ իմ «Արեւոտ Յիշատակներ»ովս եւ Վահրամ ծածկանունով եւ վերջապէս Լեւոն Բաշալեան (Լ. Զարթումեան ծածկանունով) իր մէկ անկորնչելի հրաշակերտովը՝ Կաղանդ վերնագրով:

«Նոր Կեանք» առաջին թիւէն իսկ խանդավառ ընդունելութիւն մը գտաւ արտասահմանի հայութեան մէջ: Պոլսոյ «Հայրենիք»ն էր այն որ կը վերածնէր առանց Շահնազարի:

Արփիարի ուրախութիւնը չափ չունէր, իր երազներէն մին էր որ վերջապէս կ'իրականանար, երեք գլխաւոր նպատակներէն մին, որոնց համար կապուած մնացած էր Հնչակեան կուսակցութեան մէջ:

Եգիպտոսի հայութիւնը մանաւանդ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրաւ այս ազգային, գրական եւ քաղաքական հանդէսին եւ կարծեմ քանի մը թիւ լոյս տեսնելէ ետքը, Գահիրէի ու Աղեքսանդրիոյ մէջ, «Նոր Կեանք»ի բաժանորդներուն թիւը երեք հարիւրը անցաւ, ինչ որ պատկառելի բան մըն էր հայկական հրատարակութեան մը համար:

Բայց ահա՝ օր մը ամբողջ Աղեքսանդրիոյ հայ գաղութը յուզուեցաւ, ալեկոծուեցաւ, անօրինակ տագնապի մը մատնուեցաւ «Նոր Կեանք»ի համար:

Ի՞նչ էր պատահած:

Իր Հոկտեմբեր մէկի թիւով սկսած էր վէպ մը «Մարտիկ աղա» համեստ խորագրով, որուն ներքեւ իբրեւ հեղինակի անուն կ'երեւար Պարոյր ստորագրութիւնը:

Առաջին թիւը իբրեւ գրական գեղեցիկ էջ մը հաճոյքով կարդացուեցաւ եւ շատեր հետաքրքրուեցան իմանալու համար թէ ո՞ր ծանօթ գրիչը ծածկուած էր այդ Պարոյր անունին տակ:

Նոյնիսկ Արփիար ու ես չէինք գիտեր ո՛վ ըլլալը որովհետեւ գրութիւնը ուղղակի Լոնտոն՝ Բաշալեանին ղրկուած էր: Եւ սակայն սկսնակի մը գրութիւնը չէր ապահովաբար:

– Տիգրան Կամսարականը ըլլալու է... չէ՛ անպատճառ Արփիարն է գրողը... թերեւս Օտեանն է...

Վերջապէս ամէն մարդ ենթադրութիւններու մէջ կը մոլորուէր:

Քանի մը թիւ ետքը՝ վէպը կը ներկայացնէր Աղեքսանդրիոյ մէջ հայկական սալօն մը ուր կ'երեւային գաղթականութեան շատ մը ծանօթ դէմքերը ամենաճշգրիտ՝ եւ սակայն գերազանցօրէն ծաղրանկարուած գիծերով, կին, էրիկ մարդ եւ ո՛չ մէկուն խնայուած էր, ամէնքը հո՛ն իրենց ծիծաղելի կողմերուն բովանդակ մերկութեամբը կ'երեւային: Իրենց դէմքը, մարմինը, խօսուածքը, հագուստը, ամէն ինչ մէջտեղ հանուած էր անպատկառ չարաճճիութեամբ մը:

Տեսէ՛ք, օրինակի համար, մէկ քանի խիստ ծանօթ ջոջեր ինչպէ՞ս նկարագրուած են.

«Պոլսեցի հարուստ վաճառական Սարգիս էֆէնտի Խապառաճեան եւ իր կինը: Շատ յարմար լծուած զոյգ մը: Մարդը կարճահասակ, գիրուկ, խոշոր լեռնոտ գլուխ մը, ժայռի պէս յամառ ճակատ, հաստ իյնող պեխեր, կախուող կոր քիթ, խռպոտ, պարարտ ձայնին եւեւէջներուն, մարմնին շարժումներուն՝ ձեւերուն մէջ՝ որոճացող կենդանիներու դանդաղութենէն, փոշոտութենէն, պինդ գլխութենէն բան մը: Արդէն գլուխը մխրճած իր լայն ու ծայրացից ուսերուն մէջտեղ, յիշեցնելով եզի մը գլուխը՝ յամերեր իր լուծին առաջ, որուն իր ուսերը շրջագիծը կը ձեւացնեն:

«Իր քովը տոտողուած է կինը, նմանապէս գէր, պայթող այտերով, կրկնակ ծնօտով, յոյր ծծերը մսէ ծրարներու պէս նստած ուռած փորին վրայ, ու ձեռքերը կուրծքին վրայ ծալուած: Իր ձեւերը, շեշտը, տեսակ մը դոռոզութիւն, եսեմութիւն ունին, ու շրթունքներուն քովերը արհամարհոտ ծալքեր՝ երբ խօսի: Մինչ իր վրայ, տանը վրայ, հարուստ մէկու մը հետ ամուսնացած աղքատ դասակարգի աղջկան մը չտես պարծենկոտութիւնովը, մեծ քիթութիւնովը մեծարանող կին մը»:

Յետոյ ուրիշ նկար մը, Գավաֆեան եւ իր կինը.

«Գէր մըն ալ աս: Արջի ու խոզի խառնուրդ մը: Էն յայտող բանը իր մէջ իր գլուխն է, ահագին բազմահատոր գլուխ մը, խոշոր ձմերուկի մը ձեւով, գրեթէ առանց վզի փակցուած կարճոտն պատկառելի մարմնի մը, տակառաձեւ ցցուած փորով մը բեռնաւորուած: Խծուծէ յօնքեր, մացառուտ պեխեր, լայնշի, մեծ փոր քիթ մը, խոշոր աչքեր ուռած, ցցուած ակնագունտերով, ահագին խորշոմներով խորխորատուած դէմք մը, ձայնը առանց համեմատ: Կինը իրմէ միայն անունը ունի: Ծանր, կոշտ, լայն փոր բաներու այդ դէզը ամուսնացած է ջիղերու նիհար ծրարի մը, կնկան պչրող մարմնի մը հետ, քիչ մը անցած գեղեցկութիւնով, անհանդարտ, աշխոյժ, որ կը սրնդէ ու կայծռտէ այդ խոշոր թմբուկին, այդ գոմէշին քով»:

(Շար. 46)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ալիս Մոմճեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեան, Տէր եւ Տիկին Արա Տանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Ռիշար Զարզաւաթճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄՈՄՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ իր ամուսնոյն թարմ յիշատակին, Տիկին Ալիս Մոմճեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. —

Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան՝ 20.000 Ֆր.:

Իսիի Ս. Թարգմանչաց դպրոցին 3.000 ֆրանք:

Դպրոցասէր Վարժարանին՝ 3.000 Ֆր.:

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին՝ 3.000 Ֆր.:

«Աշխարհ» թերթին՝ 2.000 Ֆր.:

ԱՅԲ — ԷՖ — ԷՄ ձայնասփիւռի կայանին՝ 1.000 Ֆր.:

«Յառաջ»ին՝ 3.000 Ֆր.:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հայաստանի երկրաշարժին 8-րդ տարելիցին առիթով Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կազմակերպութեամբ՝

ԱԿՆ

Հայ Հոգեւոր-Եկեղեցական երգչախումբը ելոյթ կ'ունենայ Աստուածամօր նուիրուած երգացանկով

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20.30-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

Հասցէ. —

6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

Ճ Շ Դ Ո Ւ Մ

Մարկ. Նշանեանի «Հիները նոր թարգմանել» յօդուածին մէջ («Յառաջ -- Միտք եւ Արուեստ», Դեկտ. 1) Բ. էջի, 4-րդ սիւնակի նմոյշը Փաւստոսէն պէտք է շարուած ըլլար հետեւեալ ձեւով. --

«Եւ Դրաստամատ արքունի հրովարտակովը թիկնապահին հետ Անյուշ բերդը գընաց, եւ տեսաւ իր բնիկ տէրը, ազատ արձակեց Արշակը երկաթէ կապանքներէն, լհռնակապերէն, պարանոցի շղթաներուն օղիներէն. գլուխը լուաց եւ լոգցուց զայն. եւ հագցուց անոր ազնիւ պատմուճաններ, ուրախ սեղան շտկեց անոր եւ նստեցուց զայն, առջեւը դրաւ թագաւորավայել ըմպելիք, եւ առջեւը դրաւ գինի, ինչպէս որ պէտք էր թագաւորներուն համար. զուարթացուց եւ մխիթարեց, եւ զայն ուրախացուց գուսաններով»:

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

եւ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ «Երկու Սուր»ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 16-ին
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տուն
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
RER D. station Vert de Maison

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն — Ժերմէ Զ. Շանթ մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ընկերուհի Հայկանոյշ Մէժանի, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Նալպանտեանին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մուրատեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տէրտէրեանի եւ զաւակներուն որոնք դժբախտութիւնը ունեցան կորսնցնելու իրենց սիրելի զաւակը, եղբայրը, մօրեղբայրը եւ ազգականը՝ Էթիէն Մէժանը:

Այս առթիւ մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է Մէժան ընտանիքէն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր-Կարապետեանէ 100 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օսմոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15.30-ին սովորական վայրը, կարեւոր օրակարգ:

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր Տարեկան Լոթօն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԷՍԻՆ. — Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պայընտրեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Մեսրոպ Պայընտրեանի յիշատակին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— Animateurs diplômés BAFA ayant 18 ans et bon niveau de ski.

Ecrire au Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9՝ տօնն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. — Պր. Մխիթարեան 1000 Ֆր., Պր. Յովհաննէսեան, Տիկին Գիրիշեան, Տիկին Շահինեան 500-ական Ֆր., Պր. Քեհեայեան 900 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան, Պր. Մելքմէճեան 300-ական ֆրանք,

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսմոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին:

Նշան Քհնյ. եւ երեցկինը Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Արիս Թեճիրեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 200-ական Ֆր., Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տիկին Բարիզ Արմաղանեան 150-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան, Այրի Տիկին Մարի Գարիկեան, Տէր եւ Տիկին Փօլ Պօղոսեան 100-ական Ֆր., Տիկին Ժորժէթ Մաղլոը, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան, Այրի Տիկին Վեհանոյշ Խաչատուրեան, Օրդ. Մարկօ Կոթիէ 50-ական Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի շաբաթօրեայ դպրոցի Կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22-ին,

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15-ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ տարեկան ճաշը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի օր, յետ եկեղեցական արարողութեան:

(Շար. Ա. էջէն)

ու արժանաւորութեան հետ» ըստ տրուած պատճառաբանութեան:

ԷՌ — ՓԷ — ԷՌ-Ը, Դեկտեմբեր 1-ին, իր հիմնադրութեան 20-ամեակը տօնեց, Ֆրանսայի 26 տարբեր շրջաններու մէջ: Առիթ եղաւ որ նախարարապետը, Վէնսէնի տօնակատարութեան, կոչ մը ընէ՝ «Շառլ, Էտուար, Ֆիլիփ եւ բոլոր միւսները, մեզի հետ եղէք, որովհետեւ միասին է որ պիտի շահինք, երբեք՝ բաժանեալ»: Շառլ (Փասքուա), Էտուար (Պալատիւր), Ֆիլիփ (Սեկէն) շատ տրամադիր չէն թուիր ժիւփէի ձայնը լսելու: Սեկէն, իր կարգին, Էկլըթոնի մէջ նոր համախմբումի մը կոչը ըրաւ: Լայն հատուածներ կարդաց այն ճառէն, զոր Շիրաք արտասանած էր Գոռէզի մէջ, 1976 Հոկտեմբեր 3-ին, ԷՌ — ՓԷ — ԷՌ-ի հիմնադրութեան նախօրեակին: Ներկայ եղած է Պերնատէթ Շիրաք եւ գոհ մնացած: Նախագահ Շիրաք ոչ մէկ հանդիսութեան մասնակցեցաւ:

ԺՈՍՓԷՆ արտայայտուելով Եւրոպա 1 կայանէն (Դեկտ. 1) բաւական ծանրօրէն քննադատեց կառավարութիւնը, հաստատելով թէ կացութիւնը, դժբախտաբար, գէշ է եւ անոր կ'ընկերակցի հոգեբանական յուսախաբ, քիչ մը յուսահատ մթնոլորտ մը:

ՄԱՆԹՈՆԻ մէջ (Քոթ տ'Ազիւր) աւելի քան 5000 հոգի ցոյց մը ըրին, Նոյեմբեր 30-ին, բողոքելու համար Զայիրի դեսպանին դիւանագիտական անձեռնմխելիութեան դէմ, որու շնորհիւ անպատիժ կը մնայ իր կառքով երկու մանուկներ սպաննելէ ետք: Ծանօթ է որ երկու տղաքն ալ՝ 12 եւ 13 տարեկան փողոցը կ'անցնէին պաշտպանուած օրինաւոր անցքէն, երբ Զայիրի դեսպանը փոխանակ յարգելու սահմանուած 30 քմ.ը, 120 քմ. արագութեամբ քշած ու տապալած էր երկու մանուկները, Մէկը մեռած էր տեղւոյն վրայ, միւսն ալ մեռաւ ութ օր ետք: Իր արագութիւնը արդարացնելու համար, ան ըսած է որ «կարելի չէ սպասցնել Զայիրի Նախագահը» որ կը շարունակէ իր ապաքինումը Քոթ տ'Ազիւրի իր շքեղ ապարանքին մէջ: Ան չէ իսկ պատասխանած Մանթոնի քաղաքապետին նամակին, ուր ան դիմում կ'ընէր որ վերցնէ իր դեսպանին անձեռնմխելիութիւնը որպէսզի դատուի ֆրանսական արդարադատութեան կողմէ: Միակ բանը որ եղած է, առ այժմ, դեսպանը եւ կանչուած է իր երկիրը, ինչ որ հարցը չի լուծեր:

ԳԻՐՍԻՔԱՅԻ մէջ ոճրափորձերը կը շարունակուին: Շաբաթավերջին (Նոյեմբեր 30 -- Դեկտեմբեր 1) պետական գանազան շէնքեր, տարբեր քաղաքներու մէջ թիրախ եղան, առանց մարդկային զոհ պատճառելու: Կիրակի գիշեր ալ թիրախ եղաւ Լա Գորս թերթի (Մարսէյլի Փրովանսալի տեղւոյն յաւելուածը) խմբագրութեան շէնքը, Պասթիա: Անցորդ մը խորապէս ցնցուած է, բայց, վիրաւորուած չէ:

ՓԵՐԻԿԷՕՅԻ մէջ (հարաւ--արեւմտեան Ֆրանսա) Շիրաք եւ Քոհլ ճաշեցին ու խօսեցան եւ Շիրաք առիթէն օգտուեցաւ փակելու համար որեւէ վիճարկում ֆրանքի շուրջ (ժիսքարի առաջարկին հետեւանքով): Հաստատեց թէ որեւէ փոփոխութիւն բացառուած է: Քոհլ Փերիկէօ եկած էր զօրավիգ կենալու իր կընոջ գիրքին՝ գերմանական ճաշերու մասին: Հաննէլորէ Քոհլ, այդ գիրքին համար, արժանացած էր «Սալոն տիւ Լիվր Կուրման»ի Լա Մազիլ մրցանակին:

ԷՏՄՈՆ ՏԷՐ--ՊՕՂՈՍԵԱՆ կ'ուզէ, առաջին ըլլալով, 1997 Մայիսին Ղազախստանի Գուլագներու հանրային դատարան մը կազմակերպել: Ինք փրկուած է տաժանակիր աշխատանքի կայանէ մը: Ղազախստանի մէջ 30.000 հոգի գնդակահարուած են 1920-էն 1953: «Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Գերագոյն Ատեանի դատաւորներուն, վկաներու եւ փաստաբաններու մասնակցութեամբ» կ'ըսէ հալածանքի զոհերու Միութեան նախագահը, որ կ'աւելցնէ --- «Կ'ուզենք որ Նիւրանպերկի դատավարութեան նման ըլլայ» (Լիպերասիոն, Դեկտ. 2):

ՄԱՅՐ ԹԵՐԵԶԱ բաւական տագնապալի կացութեան մէջ էր Դեկտ. 2-ին, սրտի գործողութենէն ետք, երիկամունքի բարդութիւններու պատճառաւ: 86 տարեկան, Խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակակիրը հիւանդանոց փոխադրուած էր 10 օր առաջ, սրտի անհանգստութեան հետեւանքով եւ խնդրած էր բժիշկներէն որ ձգեն որ մեռնի:

ԹԷՆԻՍԻ միջազգային Տէյվիս Բաժակին 8-րդ անգամ ըլլալով տիրացաւ Ֆրանսան: Շաբաթավերջին, Մալմէօյի մէջ ֆրանսական հաւաքականը բաւական դժուար եւ երկար խաղերէ ետք 3 -- 2 պարտութեան մատնելով Շուէտը, արժանացաւ բաժակին:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան վարչական խորհուրդը հաճոյքով կը ծանուցանէ որ 1996-ի շրջանի իր վերջին բանախօսութիւնը պիտի ըլլայ՝

ՊՕՂՈՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ՝

ԲԵՍՏԱԼՈՑՑԻ

կը ներկայացնեն՝ Սեպուհ ԱԲԳԱՐԵԱՆ եւ Ժիրայր ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Չորեքշաբթի, 4 Դեկտեմբեր, ժամը 20.30-ին

կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ. մուտքը ազատ է

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կ. Ս. Մ. Les Anciens de l'Ecole Guetronagan

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
MERCREDI
4 DÉCEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18.998
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.998

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԶՊՈՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԵՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԵՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 2-ին սկսաւ Լիզպոնի վեհաժողովը որ վերջ կը գտնէր յաջորդ օրը:

Ֆրանսա, Շիրաքի բերնով, կ՚ուզէ ամրապնդել Օ-Է-Ս-Սէ-Ը-ն ինչ որ չեն ուզեր Միացեալ - Նահանգները, միւս կողմէ տարակարծիք են Ռուսաստան եւ Միացեալ - Նահանգները: Առաջինը բոլորովին դէմ է Ատլանտեան Ուխտի ընդլայնման, բայց Զերնոմիրտին կ՚ընդունի որ վէթոյի իրաւունք չունի: Իրեն զօրավիգ է Բելառուսիան որ բաւական քննադատութիւններու թիրախ եղած է վերջին հանրաքուէին պատճառով: Լուկաշենկօ փորձած է արդարացնել կատարուածը որ լայն իրաւասութիւններ կուտայ իրեն, մենատիրական դարձնելով իր երկիրը:

Իսրայէլ ներկայ է ոչ իբրեւ անդամ այլ դէտ: Նեթանիահու տեսնուած է Շիրաքի հետ, բայց, իրենց տարակարծութիւններն ալ չեն փարատած: Էլիզէի բանբերը կ՚ըսէ «անհասկացողութիւնը կը տեւէ», Իսրայէլ պէտք է բան մը ընէ մթնոլորտը մեղմացնելու համար:

ՂԱՐԱԲԱՂ

Այս ժողովին առաջին օրն իսկ ամէնէն դժուար լուծելի կնճիռը յայտնուած է հայեւազրպէյճանական հարցը. ան նաեւ մեծագոյն խոչընդոտներէն մէկը նկատուած է Եւրոպայի համար ապահովութեան նոր համակարգի մը ստեղծումին որ պիտի ներգրաւէ ՕԹԱՆ-ը եւ Օ-Է-Ս-Սէ-Ը-ն:

Ազրպէյճան այդ հարցին մէջ սպառնացած է խոչընդոտել ժողովին վերջնական հաղորդագրութիւնը, եթէ հոն նշուած չըլլայ բացայայտ կերպով իր գերիշխանութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ Միլոսեւիչի դէմ ցոյցերը շարունակուեցան Դեկտեմբեր 2-ին ալ հակառակ իշխանութիւններու ազդարարութեանց: Հազարաւոր Սերպեր որոնց մէջ բազմաթիւ ուսանողներ տողանցած են, միշտ պահանջելով որ թաղապետական ընտրութիւններու արդիւնքները ընդունուին: «Կ՚ուզենք հո՛ս ապրիլ ժողովրդավարութեան մէջ եւ ոչ թէ երթալ գայն փնտռել արեւմտեան Եւրոպա» արձանագրուած է պաստառի մը վրայ: Երիտասարդները չեն յիշեր Թիթօն, բայց կ՚ըսեն որ իրենց ծնողքը այդ օրերու կարօտը կը քաշեն: Նոյեմբեր 3-ին, Միլոսեւիչի սերպ ընկերվարական (նախկին Համայնավար) կուսակցութիւնը յաղթած էր երեսփոխանական ընտրութիւններուն 138-ի վրայ 84 աթոռ ապահովելով Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային Հանրապետութեան քաղաքացիներու Ժողովին մէջ: Նոյեմբեր 17-ին դեմոկրատ ընդդիմութիւնը կը շահէր թաղապետական ընտրութիւնները «Միասին» համախմբումի պիտակին տակ ձեռք ձգելով 38 քաղաքապետարաններ, ներառեալ Պելկրատի քաղաքապետութիւնը: Նոյեմբեր 24-ին, մասամբ կը ջնջուէին արդիւնքները, որոնց մէջ Պելկրատի վերաբերողները կարգ մը բողոքներու հետեւանքով եւ ծայր կուտային ցոյցերը:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 1200 ծագումով հրեայ Գերմանացիներ ծառայած են Վերմախթին մէջ (գերմանական բանակ) Հիթլէրի ժամանակ: Այս յայտնութիւնը կ՚ընէ ամերիկացի հետազօտող մը՝ Ռիկ, որ կ՚ըսէ թէ անոնցմէ ոմանք բարձրաստիճան սպաներ էին: 77 սպաներ «գերմանական արիւն» ունեցող յայտարարուած են, հակառակ իրենց հրեայ ծագումին, որպէսզի կարենան ծառայեն բանակին մէջ եւ այս՝ Հիթլէրի իսկ որոշումով: Անգլիացի պատմաբանի մը համաձայն նորութիւն չէ. մարէշալ Էրհարտ Միլխ ամէնէն բարձրաստիճան հրեայ զինուորականն էր եւ մտերիմը՝ Կէօրինկի: Բանակի հրեայ զինուորներէն մէկը կը խոստովանի. - «Գերմանական բանակին մէջն էի եւ մայրս ալ Աուշվից մեռաւ: Ճշմարտօ՞րծ մըն եմ թէ զոհ մը»:

ՀՌՈՄԻ Ֆիումիչինոյի օդակայանը ձերբակալուած է գամպոճցի մը «իր» չորս զաւակներով, երբ անոնցմէ մէկը, վարանոտ Ֆրանսերէնով մը, մաքսային պաշտօնեային ըսած է. - «Հայրս չէ»: Եւ այսպէս երեւան եկած է մանուկներու առեւտուրի մը ցանցը որու մանրամասնութիւնները տակաւին ծանօթ չէին Դեկտեմբեր 3-ին: Կրնայ այդ առեւտուրը մանկամոլութեան վերաբերիլ, որդեգրման կամ պոռնկագրական ժապաւէններու: Գամպոճցիին ծոցատետրին մէջ հեռաձայնի բազմաթիւ թիւեր եւ հասցէներ գտնուած են:

ՏԻԿԻՆ ՄԵՆՏԷՍ - ՖՐԱՆՍ որ կենսական դեր խաղացած էր փիլիպպեանցի Սարահի ազատագրման համար (թէեւ 260 հազար ֆրանքի փրկագինը վճարողը եղած էր մեծահարուստ Փիլիպպեանցի մը) կը ջանայ պաշտպանել անոր դատը («Լիպերասիոն», Դեկտեմբեր 3) աղջնակին խոստովանութիւններէն ետք, երբ ան մամուլի ասուլիս մը տալով Պարչելոնա ըսած էր որ բռնաբարուած չէր, բայց օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան մէջ էր, երբ կը սպաննէր իր գործատէրը: Տիկին Մենտէս - Ֆրանսի համար բռնաբարուած չըլլալը բան չի փոխեր կացութենէն: Մենտէսի այրին կը գրէ որ ինք գնաց պաշտպանելու որովհետեւ երախայ մը պիտի մեռցնէին (16 տարեկան էր) եւ այսօր բնական կը գտնէ նաեւ որ ան իր «պատմութիւնը» ծախէ շարժանկարի համար: Տիկին Մենտէս - Ֆրանս ինք ալ գիրք մը գրած է՝ «Սարահ դժխոքին ծայրը»:

ԱՆԱՊԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒ նոր թերթ մը հրապարակ ելաւ՝ «Փրէս - Սիթրոն» որ կը ծախուի 10 ֆրանքի եւ որուն 6 ֆրանքը ծախողին բաժինն է: Լա Ռիւ թերթին ալ չորս ամիս պայմանաժամ մը տրուած է վերապրումի գործողութիւն մը հրապարակ հանելու համար սնանկութեան հաշուեկշիռին յանձնումէն ետք:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՂՔԱՏԱՑԱԾ ՈՒԿՐԱՆԻԱՆ

Ուկրանիան նախկին Խորհրդային ոլորտին ամէնէն հարուստ երկիրներէն մէկն էր. իսկ այսօր թշուառութեան համատարած երեւոյթ մը կը պարզէ, ինչ որ ուշադրութենէն չէ վրիպած Համաշխարհային դրամատան: Այս վերջինը պրպտում մը կատարել տուած է, խորագրուած՝ «Թշուառութիւնը Ուկրանիոյ մէջ»: Տեղեկագրին եզրակացութիւնը այն է որ աղքատութիւնը չի սահմանափակուիր աշխատելու անկարող անձերու դանդուածով եւ հակումը ցոյց կուտայ տիրելու ամբողջ երկրին:

Աղքատութեան չեմէն վար կ՚ապրի Ուկրանացիներու աւելի քան մէկ երրորդը. իսկ այդ չեմը կը ճշդուի անձի մը նուազագոյն սպառումի մէջ սննդեղէնի եւ այլ բաղկացուցիչներուն արժէքով: 1995 Յունիսին, այդ սեմը 3.6 միլիոն Կարբովանց (շուրջ 300 Ֆր.) էր:

2500 ընտանիքի վրայ կատարուած հետազօտութիւնը ցոյց տուած է որ 15 տարեկանէն վար երկու զաւկի տէր ընտանիքներու մէկ երրորդը աղքատ է: Համեմատութիւնը աւելի բարձր է խնամքի կարօտ երեք կամ աւելի անդամի տէր ընտանիքներու պարագային: Ողբերգական վիճակի մէջ են տարեց զոյգերն ու եկամուտէ զուրկ ընտանիքները: Աղքատ տարեցներու խումբին չորս հինգերորդը կիներէ կը բաղկանայ: Մեծ դժուարութիւն ունեցող խաւ մը կը կազմեն 30 - 34 տարեկան կիներն ալ որոնց 40%-ը կ՚ապրի թշուառութեան չեմէն վար: 37%-ով անոնց կը յաջորդէ 60 - 64 տարեկան այրերու դասակարգը: Իսկ 70 տարեկանէն վեր երկու սեռերուն համար ալ համեմատութիւնը կը մեծնայ: Կատարուած հետազօտութիւնը նկատի ունեցած է աղքատներու շրջաններն ալ. այդ խումբին մաս կազմող ընտանիքներուն 35%-ը կ՚ապրի արեւելքի, հանքերու գօտիին մէջ:

Աղքատ ընտանիքները գրեթէ ամբողջ իրենց պիւտճէն սննդեղէնի կը յատկացընեն: Կան որ միայն հաց ու գետնախնձորով գոհանալու պարտաւորուած են, ուրիշներ կրնան տարբեր ուտելիքներ ալ գնել: Տեղեկագիրը կ՚ըսէ թէ երկրին մէջ դժուար չէ մարդիկ գտնել որոնք տեւական անօթութենէ կը տառապին, իրենց եկամուտին ամբողջութիւնը ուտելիքի յատկացնելով հանդերձ. երբ ուտելիք կ՚ըսուի, պէտք է յաճախ ուղղակի չոր հաց հասկնալ. ու ատով իսկ չեն կրնար միշտ իրենց փորը պէտք եղածին պէս կշտացնել:

Այս կացութեան դարման չի կրնար բերել ընկերային օժանդակութեան դրութիւնն ալ որ զարմանալիօրէն չի յաջողիր մինչեւ ամէնէն թշուառներուն հասնիլ: Պատճառներուն գլխաւորը այն է որ պետութիւնը միջոցներ չունի կարօտեալներու ստոյգ ինքնութիւնը գիտնալու: Եւ հարցին առընչուած նախարարութիւնները ընկերային ապահովութեան համակարգին բարեփոխումը առաջնահերթ չեն նկատեր:

Հետազօտողները իրենց մեկնաբանութեան մէջ առաջ չեն գացած ըսելու չափ թէ Ուկրանիա ծանր հիւանդ է եւ յոգնած, արագընթաց ու յաջորդական փոփոխութիւններուն պատճառով: Անոնք չեն կրցած չափել բարոյական կորուստները, անբաւարարութեան ծանրութիւնը ընկերային փարի խաւերուն մէջ: Ուկրանացի լրագրողի մը դատումով՝ հետազօտողները չեն ըսած թէ ընկերային անձկութեան վիճակը հետեւանք է ամէն բանէ առաջ տնտեսական «բարեփոխում»ներուն որոնք կը հպատակին միակ օրէնքի մը. այդ օրէնքը հզօրագոյնին կողմէ դրուած է նուազագոյն ժամանակի մէջ առաւելագոյն շահը ապահովելու մտադրութեամբ:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԿԵՍԱՐԻՈՅ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Դեկտեմբեր 1, Կիրակի օր հանդիսաւոր արարողութեամբ վերաբացուած է Կեսարիոյ Ս. Գրիգոր Եկեղեցին որ տարիէ մը ի վեր փակ էր ու նորոգութեան ենթակայ: Բացման արարողութիւնը կատարուած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանի կողմէ, մասնակցութեամբ մեծ մասամբ Պոլիսէն շուրջ 500 Հայերու: Նորոգութիւնը որ արժած է շուրջ 50 հազար տոլար, կարելի եղած է երկու անանուն նուիրատուներու առատաձեռնութեան շնորհիւ:

Թուրք մամուլը լուրը տալէ ետք կը շեշտէ թէ կրօնական ժողովին քարտուղարը Արամ Վրդ. արարողութեան ընթացքին քարոզած ու ծանրացած է կրօնական եւ աշխարհական մարդերը իրարմէ անջատելու հրամայականին վրայ: Ան նաեւ «մեծագոյն աշխարհական»ը կոչած է Սուլթան Մէհմէտը որ Պոլիսը գրաւելէ ետք արտօնած է որ Հայոց պատրիարքարան մը հիմնուի (1461) եւ հաւասար իրաւասութիւններ ունենայ յունականին հետ:

ԱՆԹԱԼԻՈՅ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՊԱՐԳԵՒԸ ՀԱՅԿ. ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՄԸ

Մեծ յաջողութիւն արձանագրած է Անթալիոյ (Թուրքիա) կարճ ժապաւէններու փառատօնը, որու վերջաւորութեան «Շարժանկար» ճիւղին առաջին մրցանակը տրուած է Հայաստանէն եկած փառատանկարի մը՝ Տիգրան Մալեանի «Սեւ եւ Սպիտակ»ին:

Ֆիլմը կը պատմէ «փրթելու» այն հոգեվիճակը որ առաջ կուգար հայ կիներու մօտ, որոնց ամուսինները ռազմաճակատ մեկնած էին: Հայ կիներու ողբերգութիւններով օծուն այս ժապաւէնը, կը գրէ «Մարմարա» (Նոյեմբեր 25) իր տեսակէն մէջ լաւագոյնը նկատուած է փառատօնի ընթացքին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՊԱՏՄԱԲԱՆ-ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ ԱՍԱԼԱ-ՅԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրք մամուլին մէջ մինչ կը շարունակուի ԱՍԱԼԱյի ղեկավար Յ. Յակոբեանի Թուրք պետութեան հրահանգով սպաննուած ըլլալուն նիւթը, պատմաբան - լրագրող Մասիս Քիւրքճիւկիլ («Միլլիյէթ», Դեկտեմբեր 2) կը հերքէ ըսուածները: Ան կ՚ըսէ թէ անիմաստ է պնդել թէ ԱՍԱԼԱն գոյութենէ դադրեցաւ Թուրք պետութեան միջամտութեամբ: ԱՍԱԼԱն մէկ հոգիէ չէր բաղկանար ու մեղք պետութեան եթէ այդքան մարդ գործի մղեց միայն Յ. Յակոբեանը սպաննելու համար: Մ. Քիւրքճիւկիլ կ՚ըսէ թէ ԱՍԱԼԱն լիբանանեան արմատով շարժում մըն էր եւ ոչ զուտ հայկական: Ան վերջ գտաւ Օրլիի ոճրափորձէն ետք որ ընդունելի ըլլալու ոչ մէկ տուեալ ունէր:

«ՄԵՐԻՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Գրեց՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բարձր պատուանդանի վրայ կոթողական բան մը ունէր այս գերեզմանը, կրկին արձանագրութիւններով: Բայց ո՞վ էր այս կաթողիկոսը, եւ ինչո՞ւ թաղուած էր Պոլսոյ մէջ, հետաքրքրուեցայ. անծանօթ էր՝ բայց հետաքրքրական մարդ կ'երեւէր: Սեբաստացի էր, եւ շուրջ քսան տարի եղած էր Կեսարիոյ Առաջնորդ եւ 1654 թուականին ընտրուած էր Կիլիկիոյ Կաթողիկոս: Տարի մը յետոյ Պոլիս է. ինչո՞ւ եկեր էր, ի՞նչ հանգամանքով էր եկեր, ի՞նչ գործ ունէր: Չէ՞ որ տակէ շատ կարճ ժամանակ այնտեղէն էր անցած Էջմիածնայ Փիլիպպոս Կաթողիկոսը: Հիմա, որ քիչ մը ջղային կը դառնանք երբ Էջմիածին — Անթիլիաս հարցերու մէջ նման հարցականներ կուգան, տարօրինակ կը թուի այդ: Բայց ժամանակին այդպէս չէ եղած: Հաւանաբար նոյն Փիլիպպոս Կաթողիկոսի խնդրանքով Թորոս Կաթողիկոս եկեր էր Պոլիս՝ շարունակելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գործը — պայքարիլ Պոլսոյ լատինամէտ պատրիարքներուն եւ ղեկավարներուն դէմ: Թորոս Կաթողիկոս այնտեղ գործած էր շուրջ երկու տարի, մինչեւ իր անակնկալ վախճանումը եւ թաղումը, այստեղ, Պալըգլըի ղարիպութեան մէջ: Բայց, ի վերջոյ, Թորոս Կաթողիկոս իր ընկերներէն բախտաւոր եղաւ: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսաց գերեզմանները հիմա ամէն օր կը պղծուին Սսոյ մէջ, որ արդէն Գօզան կը կոչուի: Ինք՝ խաղաղօրէն կը հանգչի այստեղ, եւ երբեմն — երբեմն ալ հոգւոց լոյս մը կայ իրեն համար: Գերեզմանն ալ, ճիշդը Յակոբ Դ. Ջուղայեցիի համբաւը չունի (*), բայց ըստ երեւոյթին յարգուած է միշտ, եւ քանի մը անգամ ալ վերանորոգուած է: Վերջին անգամը 1853 թուականին է, որ «ազգասէր հայ մը» վերանորոգած է այդ գերեզմանը եւ արձանագրութեան մէջ ալ Թորոս Կաթողիկոս կը յիշուի, իբրեւ նմանակից Ներսէս Շնորհալիին՝ հրեշտականման հայրապետ մը. լոյս իջնէ իր գերեզմանին:

Վերջին աղօթք մը Պալըգլըի մէջ, 1890 — 1908 թուականներուն Հայ Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ, եւ ապա գացի Շիշլի: Շիշլին հարուստներուն գերեզմանատունն է եղած: Այնտեղ ալ թաղուած են մեր մեծանուն պատրիարքները, մեզի ծանօթ բարձրաստիճան հոգեւորականներ՝ Շնորհք, Գարեգին Պատրիարքները, Մեսրոպ Նարոյեան Պատրիարքը, Խորէն Նարպէյ, Խորէն Աշըգեան Սրբազանները: Մահը այնքա՜ն հետաքրքրական է: Յաւիտենութեան մէջ դրացի կը դարձնենք թշնամիներն անգամ: Ահա երկու Խորէններ՝ որոնք իրենց կենդանութեան ամօթ բերին Հայ Եկեղեցւոյ, իրարու հասցէին թուք ու մուր քսելով, երբեմն ալ զիրար մատնելով պետութեան մօտ: Հիմա, Շիշլիի մէջ պաղ մարմարի տակ կը ննջեն հանդարտութեամբ: Շիշլիի մէջ թաղուած են նաեւ շատ մը գրագէտներ, բանաստեղծներ, մեծահարուստ եւ փարթամ Հայեր: Այնտեղ շատ փնտռեցի Եղիա Տէմիրճիպաշեանի գերեզմանը. անձնասպան էր եղած, ուստի զայն փնտռեցի պատերուն տակ՝ քանի այդ էր աւանդութիւնը — անձնասպանը կը թաղէին գերեզմանատան անկիւնները, պատի տակ եւ լսեր եմ, երեսը գետնին: Չգտայ եւ նեղացայ. շատ կը սիրէի զինք, եւ ասիկա՝ հակառա՜կ Յակոբ Պարոնեանի կծիծներուն: Նիւ-Եորք վերադարձիս, Բարսեղ Թուղլաճեանի մէկ հատորին մէջ գտայ Եղիայի տապանաքարին պատկերը, ինչպէս նաեւ լրացուցիչ տեղեկութիւն մը. Եղիա, ճիշդ է, թաղուած էր պատի մը տակ, բայց Տիկին Իլէն Նիսըն, որ տարիներով հրեշտակի նման խնամած էր հէք Եղիան, խնդրանք մատուցած էր Եղիշէ Դուրեան պատրիարքին, եւ անոր հրամանին վրայ՝ Եղիայի մարմինը փոխադրած են այժմու տեղը, ուր դեռ քարի մը տակ կը ննջէ մեր գրականութեան թերեւս ամէնէն չհասկցուած բանաստեղծը եւ իմաստասէրը:

Աւելի տրտում եղաւ իմ այցս Իսթանպուլի Հայոց երրորդ գերեզմանատունը՝ Սկիւտար (Պաղլարպաշը): Անշուշտ հոն ալ «երթալս պէտք էր» (ականջը խօսի հոգեկից բարեկամի մը, որ կը սիրէ գործածել Պոլսահայոց յատուկ լեզուական այդ դարձուածքը): Կրնայի՞ չերթալ: Ֆըրըն Տըպլէքէն առաջ այդ գերեզմանատան մասին լսեր էինք մեր մանկութեան՝ երբ կարդացեր էինք Պետրոս Դուրեանի թաղման մասին: Գացի եւ գտայ Դուրեանի գերեզմանը: Հինէ՜ն մտերիմներ էինք: Մեր գրականութեան հրաշքն է ան, եւ մեր դպրոցներուն մէջ, ամէնէն սիրելի բանաստեղծը զոր կը ճանչնանք. իր Տրտունջքը, իր Լճակը, իր տառապանքն ու երիտասարդ տարիքին մահը: Գուցէ մեզմէ շատեր մահուան մասին առաջին անգամ մտածած են Դուրեանի պատճառաւ, անոր վաղամեռիկ կեանքին պատմութեան մէջէն: Դէպի տապանաքար ճամբուն վրայ, քանի մը երախաներ եկան եւ ձեռքս համբուրեցին: Հայերէն չէին խօսեր: Խորհեցայ որ գաւառէն նոր եկած մանուկներ են: Սխալեր էի, քի՞ւրտ էին, թո՞ւրք էին, չեմ գիտեր: Բայց Հայ չէին: Գերեզմանատան պահակին զաւակներն էին, եւ արդէն, այդ ենթադրեալ Քիւրտն ալ եկաւ, միացաւ մեզի, եւ Դուրեանի յուշարձանին առջեւ ալ մեր յիշատակի լուսանկարին մէջ մտաւ:

Դուրեանի յուշարձանին վրայ քանդակուած է իր ծանօթ բանաստեղծութիւնը՝ «Իմ մահը»: Շատ «եթէ»ներ ունէր բանաստեղծը, որոնք իր մահը կը դուժէին ի զուր. ինք միշտ ալ կենդանի կը մնար, վախնալով որ ինք կը մեռնի միայն այն օրը՝ երբ իր յիշատակն ալ թառամի. «օհ, այն ատեն ես կը մեռնիմ»: Բայց մէկ մը մտածե՞ր էր, թէ ի՞նչ պիտի ըլլար իր հակադրեցութիւնը՝ երբ Քիւրտի լաճ մը գար եւ պահակութիւն ընէր իր գերեզմանին: Մեղայ, մեղայ:

Թողուցի Դուրեանը եւ շարունակեցի իմ պտոյտս: Սկիւտարի մէջ ծանօթներս շատ էին, ազգական չէին, տարեկիցներ չէին, դասընկեր չէին, բայց ինծի անձնապէս շատ ծանօթ էին, եւ շատ ու շատ կապերով իմ կեանքս կապուած էր իրենց հետ:

Ահա Ռէթէոս Պէրպէրեանը: «Հայկաբան»էն գիտեմ՝ թարգմաներ է Լամընէի «Բանք հաւատացելոյ ուրուք» գիրքը: Գոց կ'ըսէինք այս մանրամասնութիւնը առանց շատ բան հասկնալու: Բայց մեծ դաստիարակ էր, դպրոց ունէր, ուսուցչապետ էր, բոլոր սերունդներուն համար՝ ուսուցչի տիպար: Մենք ծանօթ էինք իրեն նաեւ իր զաւակներուն մէջէն, Շահանին, Մաննիկին ընդմէջէն: Շահանին զաւակն ալ հինգ մեծ պատկեր գծեր էր Անթիլիասի Մայր Տաճարին համար: Բայց՝ Ռէթէոս Պէրպէրեան մեր դպրեվանքի օրերուն ամէնօրեայ ներկայութիւն էր, միշտ ալ կ'երգէինք իր քայլերգը.

«Տաճար հրաշագործ, վսեմ
ճուլարան,
Ուր կապարն յոսկի, նիւթն հոգի
դառնան»:

Քանի մը քայլ անդին՝ Հայ Նահատակաց մէկ ուրիշ յուշարձան է: Տարօրինակ կը թուի, բայց կա՛ն այդ յուշարձանները Պոլսոյ մէջ: Անկէ քիչ մըն ալ անդին՝ Յովհաննէս Հինդլեանն է թաղուած: Այս մարդը ճանչցած եմ 1952-ին, աւելի ճիշդ՝ իր գունաւոր նկարը տեսած եմ այդ տարին, երբ մեր Սուրբ Նշանի տնօրէնը՝ Եղուարդ Տարօնեան շրջանակի մէջ անցուցած էր իր ուսուցչին նկարը եւ նուիրած Պէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ակումբին: Ան Պոլսոյ «Նոր Դպրոց»ի հիմնադիրն էր եւ կերպով մը կապուած Ռէթէոս Պէրպէրեանին: Ողորմած հոգի Տիկին Սառի Պալեանը կար Ուսուրը, երբեմն կ'ըսէր. ֆանսիլամիշ կ'ըլլամ (I fancy): Հիմա ես ալ նոյն փորձութեան կը մատնուիմ, եւ զիս կը դնեմ Ռէթէոս Պէրպէրեան — Յովհաննէս Հինդլեան — Եղուարդ Տարօնեան շարքին վրայ: Դարձեալ մեղայ. չեմ ալ ամչնար զիս այս խմբին մէջ տեսնելու, բայց ի վերջոյ փառասիրութիւնը հոգեւորականներու անծանօթ մեղք մը չէ: Կը վանեմ այդ բոլորը մտքէս, եւ Եղուարդ Տարօնեանի կողմէ կ'աղօթեմ իր ուսուցչի հոգիին համար: Մեղք որ Հինդլեանն ալ մոռցուած է: Հ.Մ.Ը.Մ.-ի հիմնադիրներէն եղած է, եւ եթէ չեմ սխալիր, սերունդներ պահած է, հիմա ի՞նչ մնացած է իրմէ:

Կը ստիպուիմ դառնալ Պատրիարքարան, հսկայ յիշատակներու բեռան տակ կքած: Բայց հոգիով հարստացած, սրտով համեստացած: Կը խառնուիմ Պոլսեցիներուն, որոնք տօնի մէջ են: Չէ՞ որ 1960-էն ի վեր կաթողիկոս չեն տեսած: Իրենք, որ այնքան կը սիրեն ժամ — պատարագ, եռաձայն երգեցողութիւն եւ չաթալթագ: Կաթողիկոսներն ալ անծանօթ չեն Պոլսոյ: Ամենայն Հայոց վերջին 26 կաթողիկոսներէն 13-ը պոլսեցի էին — այսինքն կա՛մ պատրիարք էին եղած եւ կա՛մ Պոլսէն անցեր էին: Անոնցմէ ոմանք Պոլսոյ մէջ ընտրըւած էին եւ կամ Պոլսոյ ձայներով կաթողիկոսութեան հասեր էին: Մէկն ալ կար, որ Պոլսոյ մէջ կաթողիկոս ընտրուեր էր, օծուեր էր եւ յետոյ Ս. Էջմիածին մեկներ էր: Այդ շատերէն մէկն ալ Խրիմեանն էր, անոր ալ անունը ընդմիշտ կապուած է Պոլսոյ: Պոլսոյ պատրիարք էր եղած, Պոլսոյ պատրիարքութեան կողմէ Պէռլին էր մեկնած: Ամէն պաշտօն որ ստանձնած էր, ձախողած էր եւ կա՛մ հրաժարած էր կա՛մ ալ հրաժարեցուած: Սուլթանը զինք Երուսաղէմ աքսորած էր եւ այդ ժամանակին ալ ընտրուած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Սուլթան Համիտ չէր կրցած բեկանել կամ մերժել անոր ընտրութիւնը, բայց կերպով մը ուզած էր կամ վարկաբեկել զայն, եւ կամ ալ պատժել: Ուստի արգիլած էր որ Երուսաղէմէն Էջմիածին իր ճամբուն վրայ Պոլսէն անցնի, խափանելու համար ամէն տեսակի համակրանքի արտայայտութիւն: Բայց եկուր տես՝ որ Խրիմեանի յակամայից երկարած ուղեւորութիւնը՝ Եգիպտոսէն, Թրիէսթէ, Վիէննա եւ Թիֆլիս ու Էջմիածին՝ դարձեր էր առիթ, որ այդ բոլոր գաղութներուն մէջ պանծացուէր Խրիմեանը իբրեւ Հայոց Հայրիկը:

Պոլիսը ուրտեղնե՛րը տարաւ զիս. մտայ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան բաւիղներուն մէջ: Տարօրինակ ալ չէ ասիկա, ի վերջոյ: Պոլիսը եւ Հայ Եկեղեցին իրարու կապուած են խորհրդաւոր եւ մտերիմ կերպով: Պոլսեցիին համար Եկեղեցին իր կեանքին մէջ է եւ Պոլսեցիք իրենց կեանքով կ'ապրեցնեն եկեղեցին, լուսանցքի վրայ չեն պահեր: Կիրակի առաւօտները սանկ եկեղեցի չեն երթար տեսնելու եւ տեսնուելու համար, մոմ ծախելու եւ գնելու համար, ծանօթներուն հանդիպելու եւ սուրճ խմելու համար: Պոլսեցին եկեղեցի կ'երթայ մխրճուելու համար Հայ Եկեղեցւոյ աղօթքին մէջ, գտնելու համար իր ազգը, իր հայրենիքը: Պոլսեցիին համար Հայ Եկեղեցին ամէն բան է, ամէն բան էր եւ ամէն բան կը մնայ:

Պոլիս իմ կեցութեան վերջին առաւօտեան, հայրապետական շքախումբով այցելեցինք Եշիլգիւղի, Պէշիկթաշի եւ Սամաթիոյ եկեղեցիները: Ամէն մէկը ունէր իր ուրոյն նկարագիրը: Ամէնէն յուզիչը եղաւ Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ այցը, բայց ես ինծի հետ բերի Եշիլգիւղի պատկերը: Եշիլգիւղը Սան — Ստեֆանոն էր, ա՛յն Սան — Ստեֆանօն, ուր հայկական հարցը Յօդուած 16 էր եւ որ կարճ պահ մը յետոյ Պէռլինի մէջ շրջուեցաւ եւ դարձաւ թիւ 61 Յօդուած: Սան — Ստեֆանօն Ռուսճուգեան վարդապետն էր, Կոմս Իգնատիէֆը, հայկական հարցի ծնունդը, Ներսէս Պատրիարքի օրերը, յոյսի եւ երազի օրեր, երկունքի եւ ցնորքի օրեր: Եւ հիմա, մշուշին մէջէն իմ դիմացս կը պայծառանայ դէմք մը. Ա. Արփիարեանի «Կարմիր ժամուց»ի հերոս Հայրապետ էֆէնտին է: Թաղին մէջ յարգուած մարդ էր, Թուրքերը հաշիւ կ'ընէին իր վրայ, եւ ինք զգուշաւոր մարդ էր, մրջիւնի վրայ չէր կոխեր, եւ առիթ ալ չէր ուզեր տալ Թուրքին որ բան մը սխալ տեսնէ Հայուն վրայ: Բայց այդ առաւօտ՝ ինքնիրմէ ելած էր Հայրապետ էֆէնտին: Եկեղեցւոյ մէջ, գաւառէն եկած քահանայ մը «զոհութիւն»ը քէֆ ախորժակով երգեր էր, եւ «Ազատութիւն եղբարց մերոց գերելոց»ը շա՛տ բարձր եւ հանդիսաւոր կերպով էր երգեր: Հայրապետ էֆէնտին տխրած, բռներ էր քահանան եւ պատուիրեր էր, որ երբ «Ազատութիւն» երգէր, թող ձայնը բռնէ՛ր, հազա՛ր, կո՛ւլ տար այդ բառը: «Կեր, տէր հայր, կեր: Եթէ չուտես ան քեզ կ'ուտէ»:

Հայրապետ էֆէնտին գնաց իր ճամբով, մինչեւ որ դառն իրականութիւնը զինք բերաւ ճշմարտութեան, եւ նո՛յն տէր հօր ի՛նք նուիրեց կարմիր ոսկի մը, երբ «կարմիր ժամուց»: Ու քանի մը քայլ անդին, Գուզկունճուքի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, պէրլինեան իր վիրաւորանքէն դաս առած՝ Խրիմեան Հայրիկ կը քարոզէր «Երկաթէ շերեփ»ին մասին: Այս բոլորը ապրեցայ եւ յիշեցի Պոլսոյ մէջ: Մեր պատմութիւնը ապրեցայ այնտեղ:

Հիմա հեռու եմ Պոլսէն, բայց աւելի հարստացած եմ Պոլսոյ ճանաչութեամբս: Եւ Պոլիսը իմ մէջ է, ինչպէս որ բոլորիս մէջ է: Սիրենք կամ չսիրենք, Պոլիսը մեր էութեան մասը կը կազմէ, եւ որքան աւելի ճանչնանք Պոլիսը, այնքան աւելի կը ճանչնանք մենք զմեզ: Ուզենք կամ չուզենք, Պոլիսը մեր երկրորդ ծննդավայրն է, Պոլիսը մեր ազգային յիշողութիւնն է:

Նոյեմբեր 22, Պոսթըն

(*) Յակոբ Դ. Ջուղայեցի կաթողիկոս դէպի Եւրոպա ուղեւորութեան ընթացքին վախճանեցաւ եւ թաղուեցաւ Պոլսոյ մէջ: Իր գերեզմանը՝ Պէյօղլուի մէջ, ուխտատեղի է եւ ամէն Հինգշաբթի խաչահանգիստ կը կատարուի «Հոգեւոր Տիրոջ» գերեզմանին վրայ:

ԳԱՐԴՄԱՆՔ

1988-ի Արցախեան շարժման հայրենասիրական ալիքի վրայ հիմնադրուեցան զանազան հայրենակցական միութիւններ ու կազմակերպութիւններ: Մեր կորսուած Հայրենիքի տարբեր աշխարհներէն ու գաւառներէն ներկայ Հայաստանի մէջ հաստատուած հայորդիները՝ իրենց սրտին եւ հոգիին մէջ ծրարած ծննդավայրի եւ հայրենական տան չխամրող յիշողութիւնը եւ ինչո՞ւ ոչ, նաեւ հոն վերադառնալու երազը, կազմակերպեցին իրենց ծննդավայրի անունը կրող այդ միութիւնները: Այս միութիւններէն էր նաեւ «Գարդմանք» Հայրենակցական Միութիւնը:

«Գարդմանք»ը պատմական Հայաստանի գաւառներէն մէկն է, որ մեր ժամանակագրութեան մէջ կը յիշատակուի Արշակունեաց Թագաւորութեան օրերէն՝ ըլլալով մերթ Ուտիք աշխարհի, մերթ Աղուանից աշխարհի կազմին մէջ: Աշխարհագրականօրէն կը գտնուի Արցախի Հանրապետութեան հիւսիս — արեւմտեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Տաւուշի մարզի արեւելեան հատուածի մէջ եւ ինչպէս Արցախը, ինք ալ բռնակցուած է Ատրպէյճանական Հանրապետութեան:

Պատմութեան ընթացքին «Գարդմանք»ը ունեցած է կարեւոր դեր Հայոց Պատմութեան մէջ թէ իբրեւ իշխանական տուն, թէ իբրեւ Եպիսկոպոսական Աթոռ: Գաւառը միշտ ալ եղած է հայաբնակ, ընդհուպ մինչեւ 1988 — 1991 թուականները, երբ Ազերիներու կողմէ բռնագաղթուեցան հայահոծ մնացած վերջին գիւղերը: Թէ այդ տարիներուն եւ թէ աւելի առաջ Հայաստան տեղահանուած Նախկին «Գարդմանք»ցիները 1988-ի Հոկտեմբերին, Աբովեան քաղաքի մէջ հիմնադրած են «Գարդմանք» Հայրենակցական Միութիւնը: Սկզբնական շրջանի աշխոյժ գործունէութենէ եւ աշխատանքէ ետք, Միութիւնը յետագայ տարիներուն, մինչեւ 1995 թուականի կէսերը, յատկապէս Հայաստանի տնտեսա — քաղաքական ծանր պայմաններուն բերումով, որոշ տեղքայլ ապրեցաւ: Այսօր Միութիւնը (Նախագահ՝ ՀՀ Գիւղատնտեսական գիտութիւններու կաճառի թղթակից անդամ, տոքթոր - փրոֆէսոր՝ Բորիս Շահնազարեան) վերանորոգեալ ուժերով ու եռանդով սկսած է վերստին աշխոյժ գործունէութիւն ծաւալել: Անոր լաւագոյն ապացոյցը 1996-ի Յուլիսէն ի վեր լոյս տեսնող «Գարդմանք» ամսաթերթն է, որ կոչուած է տեսակ մը ըլլալու շարունակութիւնն ու ժառանգորդը մինչեւ 1988-ի բռնագաղթը երկրամասի մէջ հրատարակուող հայերէն թերթերու: Ամսաթերթի խմբագրութեան նպատակն է, ինչպէս կը կարդանք առաջին թիւի մէջ, թէ Գարդմանահայերուն, թէ բովանդակ հայութեան «ներկայացնել Հայաստան աշխարհի նուիրական նահանգներից մէկի՝ Գարդմանքի պատմութիւնն ու մշակոյթը, նրա փառապանծ զաւակների կատարած աշխատանքն ու գործունէութիւնը՝ յոյսով որ այդպիսով հարազատ երկրամասի նկատմամբ սէր ու նուիրումով կը սերմանի ճակատագրի բերումով առայժմ Գարդմանքում չծնուող Գարդմանահայերի շրջանում, նրանց բոլորի մտքերում միշտ վառ ու թարմ պահելով հարազատ, բայց կորուսեալ շէների շունչն ու նկարագիրը, այնտեղ վերադառնալու հաւատը»:

Ամսաթերթի ութ էջերը հազուադէպ տեղեկութիւններ կը պարունակեն Գարդմանք գաւառի պատմութեան, մշակոյթի, ազգագրութեան, աշխարհագրութեան, հայութեան տեղաբաշխման եւ այլնի վերաբերեալ: Անոր մէջ զետեղուած է նաեւ Գարդմանք գաւառը ներկայացնող երկու

էջերու մեծութեամբ խնամքով եւ ճշգրտութեամբ պատրաստուած քարտէս մը, որուն հեղինակը, ինչպէս եւ ամսաթերթի խմբագիրն է Սամուէլ Կարապետեանը։ Կարեւոր է յիշատակել, որ թէ այս եւ թէ ամսաթերթին մէջ գործածուած այլ քարտէսներն ու լուսանկարները տրամադրուած են Հայկական Ճարտարապետութիւնը Ուսումնասիրող Կազմակերպութեան (*) (Research on Armenian Architecture-RAA) կողմէ, որ եղած է եւ է ջատագովն ու աջակիցը ամսաթերթի լոյս ընծայման։ Կազմակերպութիւնը նաեւ Յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ, որ ինք «յատուկ աշխատանքներ է տանում Արցախ աշխարհի միկրոտեղանունների հաւաքագրման, քարտէսագրման ուղղութեամբ, առաջնահերթութիւնը տալով հայաթափ տարածքներին, ուր դրանք մոռացուելու եւ պատմութեան համար կորչելու վտանգի մէջ են», եւ կոչ կ'ընէ անոնց, ովքեր կրնան օգտակար ըլլալ այս գործին, կապ հաստատել Խմբագրութեան հետ, որուն հասցէն է. –

«Gardmank» Paternal Studies monthly,
Teryan Str. 74, Yerevan, Republic of Armenia
Tel. : 3742/58 37 01, 26 43 71, 52 89 32.

Բարի երթ կը մաղթենք «Գարդմանք» ամսաթերթին եւ լի հաւատով կը ձայնակցինք անոր. «Երբեւիցէ պէտք է տեղի ունենայ մեծ վերադարձը եւ վերականգնուի արդարութիւնը»։ Իսկ մինչ այդ պէտք է ապրիլ, պայքարիլ ու վառ պահել Հայրենեաց տան կարօտը, յիշողութիւնն ու վերադարձի անկոտրում հաւատը։

ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԻՍԱԽԱՆԵԱՆ
Քէօլն, Գերմանիա

(*) Հայկական Ճարտարապետութիւնը Ուսումնասիրող Կազմակերպութեան կեդրոնատեղին կը գտնուի Գերմանիոյ Ախեն (Էքս – լա – Շափէլ) քաղաքի մէջ, հիմնադիրը եւ առ այսօր պատասխանատուն է ճարտարապետութեան տոքթոր Արմէն Հախնազարեանը, իսկ Հայաստանի մէջ վարչական պատասխանատուն է Սամուէլ Կարապետեանը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇՆՈՐՀԱԼԻ
Թիւ 1 (Սեպտեմբեր – Նոյեմբեր 1996)
Հրատարակութիւն՝ Ժընեւի Ս. Յակոբ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ։

Խմբագիր՝
ԱԲԷԼ ՔԱՀԱՆԱՅ ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ
Խմբագրութիւն՝
3, Bd. James Fazy, 1201 Genève.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Կիրակի, Նոյեմբեր 24-ին, Սէն – Ժերոմ թաղի եւ շրջակայքի ժողովուրդը խուռներամ լեցուց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին։ Ջերմեռանդութեամբ, աւանդութիւնները յարգելով եւ երախտագիտական զգացումներով լեցուն հանդէպ հիմնադիրներուն, ծառայողներուն, բարերարներուն եւ ի մասնաւորի Գրիգոր Եպիսկոպոս Պալաքեանին, տօնախմբեց Եկեղեցւոյ շինութեան 66-րդ եւ Օծման 63-րդ զոյգ տարեդարձները եպիսկոպոսական պատարագով, մատաղով, հոգեհանգստեան պաշտօնով եւ յատուկ ընդունելութեամբ։

Յատկապէս հրաւիրուած էր պատարագելու եւ քարոզելու Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան՝ Կեդրոնական Ֆրանսայի համար Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի ներկայացուցիչը որ իր շուրջը ունէր Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Եկեղեցւոյ երկարամեայ եւ վաստակաշատ Հոգեւոր Հովիւը՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեան որ կը գտնուի հանգիստի եւ ապաքինման շրջանի մը մէջ, Մակար Աւագ Քհնյ. Նաճարեան, Հայր Համազասպ Քիւրքճեան։ Իսկ Խորանին վրայ սպասարկեցին երիտասարդներ, զոյգ բուրվառակիրներ եւ Սէն Թ'ըթիէն էն հիւրաբար եկած Սարգիս Տօնապետեան սարկաւագը։

Ներկայութիւնը շրջանի ընտրեալներուն, Պուշ–տիւ–Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահ՝ Լիւսիէն Վիէկան, երեսփոխան՝ Պեռնար Լեցցիա շրջապատուած քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներէ, քոյր եկեղեցիներու եւ հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներէ, առաւել հանդիսաւոր շուք մը տուին օրուան տօնակատարութեան։

Եկեղեցւոյ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Նուպարիկ Տէր–Մինասեանի, մեկնաբանեց ամբողջ պատարագը Եկմալեանի եղանակաւորումով, մենակատարներ՝ Մարի Փանոսեանի, Վարդուհի Մինասեանի եւ Անդրանիկ Մինասեանի մասնակցութեամբ։ Յաջող եւ ներդաշնակ երգեցողութիւն մը, երիտասարդ ղեկավարի մը եւ նորակազմ երգչախումբի մը համար։

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան Թարգմանչաց տօնին նուիրուած չարականէ մը քաղեց օրուան բնաբանը՝ «Որք զարդարեցին տնօրինաբար զիմատս անեղին» եւ արտասանեց բովանդակալից, մտածուած եւ պատրաստուած քարոզ մը, ֆրանսերէն եւ հայերէն։ Սահակի եւ Մեսրոպի, Թարգմանչաց սերունդի փառքը հիւսեց, հրաշածին շունչով օծուած առաքելութիւնը եւ հրաշակերտ հանճարով կատարուած գործը մեկնաբանեց որպէս հայկական հոգեկանութեան եւ ազգային մտածողութեան յաղթանակի կամարներ դարերէն եկող եւ դարերուն դիմաց մարտնչող։ Եպիսկոպոսը ծանրացաւ Հայաստանի քրիստոնէութեան դարձի 1700-ամեակի ոգեկոչումին, 2001 թուականին, իմաստին եւ տարողութեան։ Կոչ ըրաւ ներկաներուն պատրաստուիլ այդ բացառիկ դէպքին, 1997-ը ընելով ուխտի տարի մը։ Ուխտ եւ ուխտագնացութիւն դէպի վանքերը, սրբավայրերը ի Հայաստան եւ պատմական հողերուն վրայ։

Պատարագի աւարտին կատարուեցաւ մատաղի օրհնութիւնը եւ հոգեհանգստեան արարողութիւնը։

Ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ եկեղեցւոյ կից սրահը։ Վարչութեան Նախագահը՝ Պերճ Կարապետեան շնորհակալութիւն յայտնեց Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանին, օտար հիւրերուն եւ ներկայ ժողովուրդին, որ ըստ ամէն տարի մեծ բանտորդուած եռանդով, համոզումով եւ հաւատքով կուգայ ապրելու բացառիկ օր մը եւ ապրեցնելու մեր հիմնական արժէքները։ Երեսփոխան Պ. Լեցցիա եւ քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ՝ Ժ.-Փ. Պէրպէրեան յայտնեցին համակրութեան խօսքեր։ Շրջանի քաղաքապետին ներկայացուցիչը ընդգծեց օրուան նուիրականութիւնը, Եպիսկոպոսին բերած յատուկ շուքը, Հայ Եկեղեցւոյ տեղը եւ դերը հայ իրականութեան մէջ։ Ապա, նախագահ՝ Լիւսիէն Վիէկանի անունով յայտարարեց թէ Պուշ–տիւ–Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդը, գործակցաբար Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամի վարչութեան հետ, պիտի սատնձնէ դպրոցական հաստատութեան մը վերանորոգումը Հայաստան, աղէտի գօտիին մէջ։

Ընդունելութիւնը շարունակուեցաւ համակրելի մթնոլորտի մը մէջ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 15-ին, տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 106-րդ տարեդարձը կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէին։ Ներկայ եղած են 800 հոգի։ Բացման խօսքը կատարած է Րաֆֆի Տէր – Պետրոսեան։ Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ-ի Զաւարեան մասնաճիւղի կողմէ խօսած է Կարինէ Վարդանեան – Գրճիքեան, իսկ Հ.Յ.Դ. Գ.Պ.Մ.-ի Քրիստափոր մասնաճիւղի կողմէ՝ Ժագլին Աբրահամեաննեան։ Օրուան նախատեսուած բանախօս՝ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ Կարօ Արմէնեանի Գանատա մուտքը արգիլուած ըլլալով – ինչ որ ցասումով ընդունուած է ներկաներու կողմէ – զինք փոխարինած է Յակոբ Ճամպազեան։ Տեղի ունեցած է նաեւ սահիկներու ցուցադրութիւն մը Հ.Յ.Դ.-ի պատմական – յեղափոխական գործունէութիւնը ներկայացնող։ Այս տօնակատարութեան երկրորդ բաժինը տեղի ունեցած է յաջորդ օրը, Նոյեմբեր 16-ին, նոյն տեղը ներկայութեամբ 400 հոգիի։ Բացման խօսքը արտասանած է Սարգիս Գէորգեան, ապա տեղի ունեցած է խրախճանք։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Յ. Մանուկեան գրադարանին մէջ Նոյ. 13-ին տեղի ունեցած է շահեկան դասախօսութիւն մը՝ «Հայ Թատրոնի խաղացանկը» նիւթին շուրջ։ Բացման խօսքով հանդէս եկած է Այլդա Ֆրանքեան որ ներկայացուցած է փարիզաբնակ դասախօսը՝ Արբի Յովհաննիսեան, թատրոնի եւ շարժանկարի մասնագէտ։ Դասախօսը անդրադարձած է հայ թատերագիրներու ստեղծագործութիւններուն, անոնց բեմադրութեան պատճառներուն եւ առիթներուն, ինչպէս նաեւ անոնց թատերական որակին՝ բաղդատմամբ միջազգային թատերգութիւններուն։ Դասախօսութենէն ետք եղած են հարցումներ եւ երեկոյթը շարունակուած է զրոյցի ձեւով։ Արբի Յովհաննիսեան ծանրացած է գլխաւորաբար ընթերցումով թատերական փորձեր եւ ելոյթներ ունենալու սովորութիւններուն եւ այդ ձեւով թատերական արուեստը սիրցնելու եւ տարածելու առաւելութիւններուն վրայ։

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ, Նոյեմբեր 21-ին, բանախօսութիւն մը տուած է Հալէպէն հիւրաբար Պոլիս գտնուող (Սայաթ – Նովա երգչախումբի հրաւէրով) Թորոս Թորանեան։ Ան գլխաւորապէս ծանրացած է երգչախումբերու եւ երգի ու երաժշտութեան ներկայացուցած դերին վրայ։ Երեկոյթին բացումը կատարած է Բագարատ Խղուքեան որ ներկայացուցած է բանախօսը։ Ան, իր բանախօսութեան ընթացքին յիշած է հայ երգի վարպետներ, ապա պատասխանած է ներկաներու հարցումներուն։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ու այս ձեւով, մէկիկ մէկիկ, Պարոյր անողոք երգիծանքով մը կը նկարագրէ Ալեքսանդրիոյ Հայ ծանօթ տիպարները։

Թէեւ անունները չարափոխուած՝ բայց նկարը այնքա՜ն ճիշդ է որ կարելի չէ սխալիլ, եւ ո՛չ ոք կրնայ պնդել թէ ինք չէ ակնարկուած անձը։

Ահռելի փոթորիկ մըն էր փրթաւ քաղաքին մէջ։ Տուները, սրճարանները, գրասենեակները, ամէն մարդ Մարտիկ աղայով կը զբաղէր։ Անոնք որ տակաւին վէպին մէջ չէին երեւցած՝ սրտատրոփ անձկութեամբ կը սպասէին իրենց կարգին. արդէն իսկ ծաղրուածները կը ջանային իրենք զիրենք մխիթարել ըսելով.

– Մենք մեր կարգը անցուցինք։

Եւ սակայն եւ ո՛չ մէկը կը ներէր Պարոյրին՝ որուն ո՛վ ըլլալը սակայն չէին գիտեր։

Այդ յուզումին առենն էր երբ օր մը Շարապատէն Ալեքսանդրիա գացի ուր կը գտնուէր Արփիար որ կը պատրաստուէր վերադառնալ Լոնտոն։

Խեղճը փորձանքի հանդիպած էր Մարտիկ աղային պատճառաւ։

Լեւոն Բաշալեան գաղտնաբար Արփիարի իմացուած էր Պարոյրին ո՛վ ըլլալը, սակայն պատուիրելով որ ինք զատ եւ ո՛չ մէկուն յայտնէ։ Միւս կողմէ՝ Լեւոն Մկրտիչեան, իբրեւ Հնչակեան պետերէն մին, դիմած էր Լոնտոն հեղինակին իսկական անունը իմանալու համար, սակայն Բաշալեան մերժած էր յայտնելու։ Մկրտիչեան պահանջած էր որ վէպին հրատարակութիւնը դադրեցնեն, Արփիար եւ Բաշալեան ընդդիմացած էին ասոր։ Մկրտիչեան հեռագրով հրահանգ տուած էր դարձեալ վէպը դադրեցնելու, սակայն չարունակուած էր։ Ասոր վրայ Մկրտիչեան սպառնացեր էր հրաժարելու եւ կուսակցութենէն քաշուելու։

Ամէնէն զուարճալին այն էր որ վէպին հերոսը՝ Սուրեան՝ որ իբրեւ Դաշնակցական ներկայացուած է՝ Հնչակեան ծանօթ գործիչ մըն էր։ Այս ալ ո՛չ նուազ դայթակղութիւն կը պատճառէր խնդրին տեղեակ կուսակցականներուն մէջ։

Ինչպէս ըսի՝ երբ Ալեքսանդրիա գացի ամբողջ Հայերը այս խռովութեան մէջ էին։ Մաղ մնացեր էր որ Յ. Արփիար ծեծ մը ուտէր, որովհետեւ տեղ մը անխոհեմութեամբ յայտարարեր էր թէ՝

– Այսպէս վէպ մը ես միայն կրնամ գրել, ինչ որ թերեւս չափազանց ինքնագովութիւն էր իրեն համար։

Հոն հասնելուս հետեւեալ օրը Արփիար խորհրդաւոր շեշտով մը ըսաւ ինծի, երբ Մէնշիէի հրապարակը նստած էինք.

– Եկուր քեզ Պարոյրին տանիմ։

– Ո՞ւր է որ։

– Տեղ մը մեզի կը սպասէ կոր, քեզի հետ ծանօթանալ ուզեց, միայն թէ խօսք պիտի տաս որ մէկու մը պիտի չյայտնես իր անունը։

Խոստացայ եւ միասին ուղղուեցանք Շէրիֆ փաշա փողոցը. յետոյ կողմնակի փողոց մը մտանք եւ կանգ առինք «Զօլա» կոչուած շաքարավաճառի մը խանութին առջեւ։

(Արփիարեան սովորութիւն ունէր միշտ իր ժամադրութիւնները շաքարավաճառներու խանութը տալու)։

Ներս մտանք եւ տեսանք որ անկիւն մը նիհար ու տժգոյն տղայ մը նստած է.

– Ահաւասիկ Պարոյրը, ըսաւ Արփիար։

– Բայց բուն անո՞ւնը։

Միքայէլ Կիւրճեան։

Նստեցանք եւ սկսանք իրարու հետ տեսակցիլ։ Առաջին վայրկեանէն ջերմ համակրութիւն մը զգացինք փոխադարձաբար, իրարու հանդէպ, համակրութիւն մը որ յետոյ, կամաց կամաց, հաստատուն ու բարեկամական անխառն սիրոյ մը փոխուեցաւ։

Ինչպէս վերը ըսի՝ Կիւրճեան այդ թուականին նիհար ու տժգոյն տղայ մըն էր որ թոքախտաւորի տպաւորութիւն կը գործէր տեսնողին վրայ։

Ինք Մարտիկ Աղային մէջ ինքզինքն ալ նկարագրած է։

Ահաւասիկ այդ ինքնապատկերը.

«... Կար նաեւ 19 – 20 տարեկան երիտասարդ մը, տժգոյն, նիհար, ամքած, սատկած երեւոյթով, երկայն սուր քիթ մը ունէր, ոլոր մոլոր բուսնող նօրածիլ պեխեր, մօրուքի կասկած մը թուշին ծայրը մրոտող, թաւ տգեղ յօնքեր՝ մարած աչքերուն վրայ։ Մինակ կամ ընկերներու հետ, երկինք նայելով կամ ձեռքը ունեցած մէկ գրքին վրայ, աս տղան իր մտահոգ սիլուէթը կը պտտցնէր ամբոխին մէջէն, ակնարկը տարտամ, քալուածքը փլփլող, անցօղուն։ Հակառակ ատ բաներուն՝ կրցեր էր աղուոր պաշտօն մը ձեռք ձգել պետական պաշտօնատան մը մէջ, ի մեծ ապշութիւն շատերու որոնց համար իր սէրսէմութիւնը վաւերական էր։ Անունն էր Քուրջեան, շատ լաւ պատկերացնող իր անձը ու նկարագիրը»։

Անոնք որ կարդացած էին «Նոր Կեանք»ի Պարոյրին դէմ այս տողերը կարդալով ու Քուրջեանի մէջ ճանչնալով Միքայէլ Կիւրճեանը, սրտմտած կ'ըսէին իրարու։

– Անպիտա՛նը, այս խե՛ղճ Միքայէլէն ի՞նչ կ'ուզէ, հանդարտ, խելօք տղայ մը որ մէկու մը սիրտը կոտրել չուզեր...։

Եւ սակայն այս վէպին յարուցած դայթակղութիւնը այնքա՛ն մեծ էր որ ի վերջոյ «Նոր Կեանք» ստիպուեցաւ զայն կարճ կապել, ամբողջ գլուխներ կրճատելով, այնպէս որ հազիւ թէ կէսը հրատարակուած է։ Եւ այդ պակասաւոր վիճակին մէջն էր որ Ամերիկայի «Ազգ»ը զայն քանի մը տարի առաջ արտատպեց։

Լոնտոն գտնուած միջոցիս, երբ սրտերնիս նեղանար գիշերները, Լեւոն Բաշալեանի հետ կը հանէինք Մարտիկ աղայի անտիպ մնացած ձեռագիրները, եւ զանոնք կարդալով հաճելի ժամանց մը կ'ընծայէինք մենք մեզի։

(Շար. 47)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9՝ տօն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— **Animateurs diplômés BAFA ayant 18 ans et bon niveau de ski.**

Ecrire au Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր Տարեկան Լոթօն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 15-ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հայաստանի երկրաշարժին 8–րդ տարելիցին առիթով Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կազմակերպութեամբ՝

ԱԿՆ

Հայ Հոգեւոր–Եկեղեցական Երգչախումբը ելոյթ կ'ունենայ Աստուածամօր նուիրուած երգացանկով

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·30–ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

Հասցէ. –
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

GRANDE BRADERIE DE NOËL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNÉE

les Samedi et Dimanche
14 et 15 DÉCEMBRE 1996
de 10 heures à 23 heures
sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie - Objets de bois sculptés - Bijoux
Broderie - Tapisserie - Instrument de musique
Khatchkar - etc...

Livres, Philatélie Arménienne, Brocante, Antiquités, Épicerie fine Arménienne, Vêtements, Cadeaux, Jouets, Sapins, etc...

- **BAR**
- **RESTAURANT**
- **TOMBOLA**

AINSI VOUS PARTICIPEZ À LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

ՃԷՆ
CHENE

au Collège SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon 92310 Sèvres
Métro : Pont de Sèvres / Parking gratuit assuré
pour tous renseignements, tél: 01 47 50 40 47

VICKEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

եւ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ «Երկու Սուր»ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 16–ին
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տուն
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
RER D. station Vert de Maison

ԵՂԻՍ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ «Երեւանի Մէջ»ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 22, ժամը 16–ին
Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտք՝ 30 Ֆրանք։

Հեռաձայն. –
01 – 43 – 70 – 62 – 95

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE — KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «*GAïDZAG*» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian* ..

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH :
Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES
Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON
Tél. : 04 78 60 47 18.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուրժար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15·30–ին սովորական վայրը, կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 7–ին, Շաբաթ օր, առաւօտեան 10·30–ին

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Գասպար Գափլանեանի մահուան առթիւ. –

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր – Մինասեան 500 Ֆր., Տիկին Սանթանիէլօ, Պր. Գրիգոր Պրուչեան 200–ական Ֆր., Տիկին Վարպետեան եւ զաւակները 200 ֆրանք Հայաստան Հիմնադրամին, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր – Մինասեան, Մանկեան ընտանիք, Մինաս Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խաչատուրեան, Պր. Ալպէր Սաւասթանօ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թուղլեան, Ենովքեան ընտանիք, Քարաօղլանեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100–ական Ֆր.։

ԷՔԻԷՆ Մէսճեանի մահուան առթիւ. – Մէսճեան ընտանիք 1000 Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ 1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Տիկին Մարի Աղայեան, Պր. Սամ Պար տը լա Թոնէլ 200–ական Ֆր., Պր. Արման Տէրտէրեան 200 Ֆր. Հայաստան Հիմնադրամին, Պերճ Կարապետեան, Մանկեան ընտանիք, Ռոպէր Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր – Կարապետեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Տիկին Գոհար (ծնեալ՝ Մինասեան), Պէրպէրեան ընտանիք, Կարապետ Փանոսեան, Ալպէր Եղիազարեան, Գրիգոր Դաւիթեան 100–ական Ֆր., Պր. Գրիգոր Պրուչեան 150 Ֆրանք, Մինասեան Եղբարք, Ժորժ Մալքըրանեան, Մինաս Աճէմեան 50–ական Ֆրանք։

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի շաբաթօրեայ դպրոցի Կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22–ին։

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15–ին
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ տարեկան ճաշը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի օր, յետ եկեղեցական արարողութեան։

RADIOTHON

յօգուտ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

AYP F.M. 99.5

ՆՊԱՏԱԿ՝

«500 ԸՆՏԱՆԻՔ ԱՄԻՍԸ 50 Ֆ.»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 7-էն 14

Նուիրատուութեան եւ տեղեկութեան համար յատկացուած են բազմաթիւ տեղեր Փարիզ եւ շրջակայքը (յաւելեալ տեղեկութիւն ձայնասփիւռէն)։

Կ. Ս. Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԻ ՀՐԱՒԷՐ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ

8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 12.30-ԻՆ

110-ամեայ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին աւանդական Օրուան ճաշը տեղի պիտի ունենայ՝

ճաշարան LES ALIZÉS
STADE FRANÇAIS — 2, rue Commandant Guilbaud, 75016 PARIS
Métro : *Porte de St.-Cloud*

Ինչպէս ամէն տարի աշխարհի բոլոր ծագերուն, Ձեզ հետ բաժակ պիտի բարձրացնենք ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ'ի եւ բոլոր միւս հայկական վարժարաններուն ի պատիւ. նաեւ դաստիարակներուն, սատարողներուն, սաներուն յիշատակին եւ կենաց։

Կը խնդրենք որ բարեհաճիք ներկայ ըլլալ այս աւանդական հանդիսութեան։

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 185 ֆրանք։

Հաճեցէք կանխաւ հեռաձայնել Ձեր սեղանը ունենալու համար՝ Պարոն Հայրապետ Սիրոյ Տաղին՝ 01·45·34·23·45 կամ 01·45·34·66·20 թիւերուն։

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ Կ.Ս.Մ.
Ի ՖՐԱՆՍԱ

UGAB Jeunes Marseille — UGAB Jeunes Paris
en partenariat avec l'U.C.P.A.

SOS BOUFFEE D'OXYGENE
Réserve vite ton séjour ski **du 21 au 25 décembre 1996**

LES ORRES

Pour seulement **1.100 F.** tu bénéficies de :
- l'hébergement en pension complète,
- le réveillon du 24 décembre,
- les forfaits remontées mécaniques + assurance,
- la location du matériel,
- les cours de ski,
- l'animation.

—Plus qu'une dizaine de places. Réservez au plus vite ! ! !—

Coupon réponse à envoyer avec 300 F. d'arrhes

NOM, Prénom :
AGE :
Adresse :
.... Tél. :

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 04. 91. 22. 10. 45.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI 5 DÉCEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel.: 01. 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18.999 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.999

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԻՆ, ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԵԹՐՈՅԻՆ ՄԷՋ

2 ՄԵՌԵԱԼ, ԵՐԵՍՈՒՆ ՎԻՐԱՒՈՐ, ԵՕԹԸ՝ ԾԱՆՐ

Շուրջ 13 ամիս ետք, սարսափի, վրդովումի, վախի նոյն տեսարանները պարզուեցան Փարիզի մեթրոյին մէջ, Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 18.03-ին, երբ կազով լեցուն 13 քիլօ կշռող խոշոր շիշ մը կը պայթէր շրջանային մեթրոյի (ԷՌ-Ը-ԷՌ) 2-րդ գիծին Փոռ-Ռուայալ կայարանը հասնող կառախումբին մէջ: Առաջին հաշուեկշիռ մը կը հաստատէր արդէն որ երկու մեռեալ կայ, 30-է աւելի վիրաւորներ, որոնց եօթը յոյժ ծանր վիճակի մէջ:

Կառախումբը ճամբայ ելած էր Լիւքսանպուրկի կայարանէն եւ կը հասնէր Փոռ-Ռուայալ, երբ ուժգին պայթում մը կը ցնցէր 4-րդ վակոնը եւ անմիջապէս կը պարզուէր ահաւոր կացութիւն մը: Քանի մը վայրկեան ետք, օգնութեան սպասարկութիւնները հասած էին, բացայայտ վիրաւորներէն զատ, նման պարագաներու կան նաեւ բազմաթիւ անձեր որոնք խորապէս ցնցուած են եւ պէտք ունին հոգեբանական դետնի վրայ օժանդակ անձերու:

Ինչպէս ամէն անգամ, նախարարապետը եւ Ներքին նախարարը կը հասնէին տեղւոյն վրայ ոճրափորձէն քիչ ետք, ժամը 19-ին, յայտնելով իրենց զայրոյթը եւ ապահովութիւն տալով որ ձեռք առնուած միջոցները պիտի ամրապնդուին եւ անցեալ տարուան վիժի-փիրաթ դրութիւնը, որ չէր վերցած բայց, աւելի մեղմ էր, պիտի ամրապնդուի:

Աւելի ուշ, նախագահ Շիրաք խօսք կ՚առնէր եւ կը յայտարարէր. – «Պայթում մը պատահեցաւ ԷՌ-Ը-ԷՌ-ի Փոռ-Ռուայալ կայարանը: Անկասկած, բարբարոս արարք մըն է, ոճրափորձ մը: Իմ առաջին մտածումս կ՚երթայ զոհերուն, անոնց ընտանիքներուն, վիրաւորներուն եւ անոնց մերձաւորներուն...: Ի տես այս անընդունելի արարքներուն, այս բարբարոս արարքներուն որոնք միշտ անմեղները ունին որպէս թիրախ, կ՚ուզեմ ըսել, սիրելի հայրենակիցներ, իմ կառավարութեան, ամբողջ ազգին վճռակամութիւնը, կասկած չունիմ, պայքարելու բոլոր միջոցներով, բոլոր ձեւերը առած ահաբեկչութեան դէմ»:

Դեկտեմբեր 4-ի առաւօտը, ոչ ոք ստանձնած էր արարքին պատասխանատուութիւնը, բայց, ընդհանուր համոզումն այն էր որ Ալժերիոյ իսլամական շարժումին՝ Ժէ-Ի-Ա-ի (Իսլամական Զինեալ Խումբ) գործն է, մանաւանդ երբ նկատի կ՚առնուին պայմանները եւ օգտագործուած միջոցները որոնք յար եւ նման են անցեալ տարուան ոճրափորձերուն: Եթէ Ֆրանսայի մէջ, իսլամական հետքին մասին խօսուելով հանդերձ, որոշ վարանումներ կը մնան, Միլանոյի Գոռիէռէ տէլլա Սեռա՝ խորագրած էր, Դեկտեմբեր 4-ին, «Արտածուած պատերազմը», յստակ կերպով յայտնելով թէ Ալժերիոյ իսլամականներն են որոնք պատերազմը կը փոխադրեն Ֆրանսա:

– Ֆրանսայի քաղաքական բոլոր հոսանքները միաձայնութեամբ դատապարտեցին ոճրափորձը եւ իրենց զօրակցութիւնը յայտնեցին կառավարութեան, բացի Ազգ. Ճակատէն, որ խիստ կերպով դատապարտեց կառավարութիւնը իր թուլութեան համար, որու հետեւանքը կը նկատէ այս ոճրափորձը: Անդրադառնալով Շիրաքի խօսքերուն, ան կ՚ըսէ թէ Ֆրանսա վճռակամութեան պէտք ունի արարքներուն մէջ եւ ոչ՝ խօսքերուն:

– Շիրաք ջնջեց այն մամուլի ասուլիսը զոր պիտի տար նոյն իրիկունը, Քոհլի հետ տեսակցութեան աւարտին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, ցոյցերը չեն դադրիր եւ առաջին անգամն ըլլալով, Դեկտեմբեր 3-ին, իշխանութիւնները խոստովանեցան որ թերեւս սխալ գործած էին ջնջելով Նոյեմբեր 17-ի թաղապետական ընտրութիւնները: Ցուցարարները Միլոսեւիչի հրաժարումը կը պահանջեն: Այս վերջինը, սակայն, տեղի տալու միտք չունի եւ նոյն օրը փակել տուած է ձայնասփիւռի վերջին երկու ազատ կայանները: Սերպ մեծագոյն գրագէտը նկատուած Տոպրիցա Գոզիք, մկրտուած՝ «Պալքաններու Տոլստոյը», կ՚ըսէ թէ ընդդիմութիւնը քաղաքական ծրագիր չունի, միացած է միայն Միլոսեւիչի դէմ: Գրագէտը Փարիզ եկած է այս օրերուն իր նոր վէպին՝ Իշխանութեան ժամանակը հատորին ներկայացման առթիւ:

ՄՈՊՈՒԹՈՒ ընդունելով Մանթօնի քաղաքապետը ըսած է թէ համամիտ է որ իր դեսպանին դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը վերնայ: Ենթական ալ, որ Զայիր վերադարձած էր դիմած է իր կառավարութեան որպէսզի իր անձեռնմխելիութիւնը վերնայ եւ տրամադրութիւն յայտնած է պատասխանելու որեւէ հրաւէրի ֆրանսական արդարադատութեան կողմէ: Դեսպանը, տասը օր առաջ, երկու մանուկներու մահուան պատճառ եղած էր 120 քիլոմեթր արագութեամբ վարելով իր կառքը, հոն ուր արագութիւնը սահմանափակուած էր 30-ի:

ԺՈՐԺ ՏԻՒՊԻ պատմագէտ ակադեմականը, մասնագէտ Միջին – Դարու մեռաւ 77 տարեկանին: 1991-ին իր յուշերը հրատարակած էր. – «Պատմութիւնը կը շարունակուի» խորագրին տակ:

ԻՍՐԱՅԷԼ, Այսորդոնանի եւ Գազայի հողերու աւելի քան 51%-ը գրաւած է իր գրաւումէն ի վեր (1967) եւ գրաւումները կը շարունակուին: Ցարդ 300 հազար հեկտար գրաւուած են որոնց 30 հազարը 1993-ի Ուաշինկթընի համաձայնագրէն ետք: Միւս կողմէ, իսրայէլեան «Էտիոթ Ահարոնոթ» օրաթերթը կը գրէ թէ Սփիւռքի ծայրայեղ – ուղղափառ Հրեաներ երեք ամիսէ կը բազմապատկեն հողային իրենց գնումները, նաեւ տուներու պաղեստինեան կարգ մը քաղաքներու մէջ, գլխաւորաբար Հեպրոնի եւ արեւելեան – Երուսաղէմի պատմական թաղամասերու մէջ: Գնորդները հսկայական գումարներ կ՚առաջարկեն եւ կ՚ըսուի թէ այդ դրամին մէկ մասը թմրեցուցիչէ կուգայ եւ ան, այս ձեւով, ներդրում կը գործէ «կրկին հրէականացման» եւ «հողերու վերըստանձման» գործողութեան մէջ, ուղղափառ Հրեաներու, գլխաւորաբար մարոքցի կողմէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ ԱՐԴԵՕ՞Ք ԿԱՐԵԼԻ ԵՆ

Խորհրդային շրջանին աւարտէն ետքն ալ հայ կեանքին մէջ, գրեթէ ամէն տեղ կը շարունակուին այդ տարիներուն գործուած աւերներուն ազդեցութիւնները: Մտայնութիւններու, արժեչափերու, ճաշակներու խաթարումը, մշակութային այլանդակումները տակաւին երկար պիտի տեւեն անկասկած. մանաւանդ երբ կը բացակայի սրբագրութեան միահամուռ տրամադրութիւնը:

Նշուած ու չնշուած այս մարզերուն գերագոյն օրինակն է ուղղագրութիւնը. խորհրդային պարտադրանքով 70 տարի արդարացուած անոր կապանքները այսօր գրեթէ ոչ ոք կը փրդովեն հոն, Ռ. Իշխանեանի յամառ պայքարէն ի վեր: Ընդհակառակն. ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը գրէ, կը ճառէ այդ կապանքներուն պահպանման ի նպաստ: Այս զանգուածէն տարբեր նկատուիլ ուզողներու խմբակ մըն ալ սկսած է նիւթական մեծ պահանջքի մը վարկածով ներկայացնել նիւթը:

Այս ոլորտին մէջ ամէնէն անհասկնալին արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն – Պուլկարիա, Ռումանիա, նաեւ Հունգարիա – հայ գաղութներուն մէջ, գոնէ մամուլէն դատելով, պահպանումն է հայերէնի խորհրդային գրելաձեւին: Պուքրէշի «Նոր կեանք»ը, Սոֆիայի «Երեւան»ը կը շարունակեն քալել Մոսկուայէն երէկ արտօնուած անթացուպերով: Երբ առիթը կը ներկայանայ այս մասին բացատրութիւն խնդրելու, կ՚ըսուի թէ բարեփոխումի փափաքը կայ, բայց միջոցները կը պակսին: Չկայ հարկաւոր թիւով դասական ուղղագրութեան մասնագէտ, կամ լաւ գիտցող, թէ ժամանակի հարց է, եւլն.:

Սրբագրութեան լուրջ մտադրութիւն յայտնող գործնական քայլերու բացակայութեան առջեւ, այսօր այլեւս զարմանքները հինցած են ու ընդվզումները իմաստ չեն ունենար:

Այս, այլեւս մնայուն կարծուած կացութեան մէջ մաքուր, աղուոր լոյսի շերտ մը ինկաւ յանկարծ երբ հասաւ «Նոր կեանք»ի Հոկտեմբերի (1802) թիւը: Անոր մանկական էջին մէջ ամբողջութեամբ գործածուած է միայն դասական ուղղագրութիւնը. անով հրատարակուած են թէ՛ մեծերու, թէ պատանիներու գրութիւնները: Այս երեւոյթը անմիջապէս ենթադրելու մղեց որ դպրոցներու մէջ սկսած են հայերէնի ուսուցումը դասական ուղղագրութեամբ տանիլ. կամ գոնէ հասնող սերունդին համար նախատեսուածը ա՛ն է:

Ժամանակաշրջանի մը երբ շատ կամ քիչ հարազատ կարծուած դիրքերէ ամէնէն աւելի հարուածներու թիրախ է արեւմտահայ ժառանգութիւնը, անակընկալներու ամէնէն գեղեցիկն է «Նոր կեանք»ի մանկական էջով եկածը: Աստուած տայ որ դիպուածի, կամ պարագայականի բացատրութիւն մը չհետեւի անոր, խանգարելով մեր հաւատքը թէ հրաշքները անկարելի չեն:

Թ. ԱՐՓԻ

ԼԻԶՊՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՆԶԻՋՈՂ ՄՆԱՑ ԵՒ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՕՍՔԸ ՉԿԱՑ

Երեքշաբթի իրիկուն, Դեկտեմբեր 3-ին, վերջ կը գտնէր Լիզպոնի վեհաժողովը եւ վերջնական յայտարարութեան մէջ կը բացուէր Ղարաբաղի վերաբերող որեւէ պարբերութիւն, տրուած ըլլալով որ Հայաստանի պատուիրակութիւնը անզիջող կը մնար եւ չէր ընդուներ որ հոն տեղ տրուի Բաքուի պահանջին՝ Ղարաբաղը հաստատելով որպէս մասնիկը Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան, թէկուզ լայն ինքնավարութիւն շնորհելով անոր: Դեկտեմբեր 4-ի մեր տեսած օրաթերթերէն միայն Ֆայնանշիըլ Թայմզն էր որ լայն տեղ կու տար այս կէտին, սկիզբէն յայտնելով թէ 54 ազգերու վեհաժողովը վերջացուցած էր իր նիստը, վերջին պահուն միջին ճամբայ մը գտնելով, մինչ Ազրպէյճան եւ Հայաստան կը սպառնային ձախողեցնել ժողովը:

Ազրպէյճան պնդած էր որ վերջնական զեկոյցը պէտք է ներառնէ յստակ հատուած մը Ղարաբաղի վերաբերող, ինքնավարման հիմքերու վրայ Ազրպէյճանի իրաւակարգին ներքեւ: Այս տեսակէտին համամիտ է նաեւ այն մարմինը որ միջնորդի դեր կը խաղայ եւ ծանօթ է «Մինսկի խումբ» անունով:

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան բացարձակապէս մերժած է նման կարգադրութիւն մը: Ըստ դիւանագէտներու, Ազրպէյճանի անզիջող դիրքը մեծ անակընկալներէն մէկը եղած է ժողովին, մահմետական երկիր մը, 7 միլիոն բնակիչներով, որ միլիառներու քարիւղային պայմանագրեր ստորագրած է հինգ տարուան իր անկախութենէն ի վեր: Ըստ անոնց, ազրպէյճանական ռազմավարութիւնը կը ցոլացնէ նախագահ Հայտար Ալիեւի ինքնավստահութիւնը, ան վեթերան մըն է խորհրդային քաղաքականութեան, ծառայած է Մոսկուայի Պոլիտպիւրոյին մէջ, բայց, հեռացած է Մոսկուայէն 1993-էն ի վեր: Հայկական պատուիրակութիւնը կը գանգատէր որ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի զուիցերական նախագահութիւնը վերջին պահուն փոփոխութիւն մը ըրած է ազերի ճնշումին տակ եւ պնդած է որ որեւէ նշում պէտք է անպայման հաւանութիւնն ունենայ Ղարաբաղի հայ ղեկավարներուն:

Ընդհանուր ձեւով, բոլորը կը պաշտպանեն եւ խրախուսած են ազրպէյճանական տեսակէտը, Մեծն-Բրիտանիոյ Արտաքին Նախարարը՝ Ռիֆքայնտ ըսած է որ իր երկիրը զօրավիգ է Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան, բայց ցաւ յայտնած է որ երկխօսութիւնը խզուած է Հայերու հետ: Աւելի հերքած է որ իր երկիրը խզած ըլլայ երկկողմանի շփումները Հայաստանի հետ եւ յայտնած թէ կ՚ակնկալէ որ անոնք կը շարունակուին:

Ֆիկառօ, Իւմանիթէ, Լիպերասիոն քանի մը տողով միայն կը յիշեն որ վերջնական զեկոյցին մէջ հարկ եղած է ջնջել Ղարաբաղի վերաբերող պարբերու-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՍՓԻՒՌՔ»Ի ԵՆԹԱԲԱԺԻՆ ԵՒ ՈՉ «ՕՏԱՐԵՐԿՐԱՑԻՆԵՐ»ՈՒ

«Արմէնփրէս» գործակալութիւնը Նոյեմբերի հաղորդումներուն մէջ տեղ տուաւ լուրի մը որ ոչ Հայաստանի նախագահական ընտրութեան վէճերուն, ոչ ալ ԼՂՀ–ի խաղաղութեան, եւայլն կը վերաբերէր. բայց ունէր չատերու հետաքրքրութիւնը չարժելու բնոյթ: Քանի մը տողնոց այդ լուրով կը տեղեկացուէր թէ Ա. Սարգսեանի կառավարութեան կազմութեան հետ որոշուած էր Սփիւռքի հետ կապերու ենթաբաժին մը ստեղծել: Ատոր նպատակը պիտի ըլլար Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու զարգացումը, ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր Սփիւռքահայու հայրենիքի ամրապնդման նպաստելու հնարաւորութիւն տալ («Ցառաջ» Նոյեմբեր 20):

Լուրը կը զուգադիպի Ազգային Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեանի Փարիզ գտնուած օրերուն երբ գաղութի ու մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի երեկոյթին նոյնիմաստ արտայայտութիւններ կ'ունենային թէ' ինք, թէ' պատւիրակութենէն ուրիշ անդամներ: Զուգադիպութիւնը նշանակութենէ զուրկ է անշուշտ, բայց Սփիւռքին մասին յայտնըւած կեցուածքները իրենց նմանութեամբ, կը բաւեն ուշադրութիւն գրաւելու: Ուշադրութիւն որ այսուհանդերձ, չի նշանակեր մինչեւ այսօր մշակուած թերահաւատութեան, յուսախաբութիւններու ջնջումը: Անոնք անկախութեան 5 տարւան ընթացքին բաւական ճամբայ կըտրած են արդէն:

Այս երեւոյթին մէջ, պէտք է ըսել որ ընդհանրապէս հայաստանեան կողմը մեղադրուելով հանդերձ, Սփիւռքն ալ ունի իր բաժինը, «մեղսակցութիւնը»: Թերեւս անիրաւութիւն է յանցաւոր դիրք մը, ժխտական կեցուածք մը նշմարել անոր մէջ, քանի որ այդ մեղսակցութիւնը հետեւանք է գլխաւորաբար արտաքին ազդակներու: Տասնամեակներու բաժանումը իրատեսութեան, ինքնաճանաչումի տեղ չձգելու աստիճան սրած է կարօտը, անտեսանելի փչաթելերու ետին պահուած հայրենիքի մը ու հայրենաբնակ եղբայրներու նկատմամբ: Այդ կարօտը ըսելեայն կը պարփակէ դիմացի կողմին մօտ ալ նոյն հոգեվիճակները տեսնելու յաճախ չըրացարուած հակումը: Կայ նաեւ փաւերականութիւն, պաշտօնականութիւն ունենալու թերեւս ենթագիտակից մարմաջը: Սփիւռքի Հայը գրեթէ ամէն տեղ գլուխն ու պոչը չփոթուած արժէքներու, չափանիշներու, գնահատումներու անվերծանելի վերիվայրումին մէջ որմէ չինուած իր անմիջական միջավայրը, չի կրնար գոհացնել այս մարմաջը: Ու կը կարծէ այդ պակասը լրացնել հայաստանեան մասնակցութեամբ: Այսպէս է որ արժեւորումներու ծուռն ու չիտակը, անկեղծն ու պարագայականը, չահու զանազան հեռանկարներէ կամ արդար գնահատականէ մեկնածը նոյն վերաբերումին, կ'արժանանան, երբ կուգան Երեւանէն: Իւրի պէս կուլ կը տրուին անոնք, նոյնիսկ երբ ոչ մէկ իրականութեան կ'առընչուին. աւելի'ն. ամէն առիթով կը ցուցադրուին, յաճախ «Թագաւորին ձին ինծի նայեցաւ»ի հոգեվիճակով մը որ թոյլ չի տար տեսնելու թէ ձին կոյր է:

Սփիւռքի հետ կապերու ենթաբաժին մը ստեղծելու որոշումը ամէնէն յարգելիներէն պէտք է նկատել առնուած քայլերուն եթէ կը մեկնի վերոյիշեալ վիճակները սրբագրելու անկեղծ տրամադրութենէն, կարելի՞ է յուսալ ա'յս աստիճան կատարեալ «չեղում» մը տասնամեակներու ընկալեալ կեցուածքէն:

Այդ չեղումը պէտք է նախ գրեթէ դերոյէն սկսի Սփիւռքի ճանաչումի գործը, կարելի առաւելագոյն չափով: Աօրկա արդէն բաւական դժուար գործ է, քանի որ «Սփիւռք» անուանումը կ'ընդգրկէ այլազանութեան, բազմատարրութեան չատ ճոխ համապատկեր մը: Միատարրութեան ամէն փորձ հոն դատապարտուած է ձախողելու: Երբ օրինակ' Փարիզի մէջ ապրող Պէյրութահայն ու Պոլսահայը կարելի չէ յաճախ միատարր ամբողջութեան մը մասնիկները նկատել, ի՞նչպէս պիտի կարենայ Սփիւռքի ենթաբաժինը հարկաւոր ծանօթութիւնը ունենալ Սփիւռքի մասին, ճանչնալ անոր ներուժը, զայն վարող կանոնները, եւայլն: Ու այս բոլորը արդէն պարունակի մը մէջ են որ Հայաստանէն կը տարբերի նոյնիսկ նուազագոյն հասարակացի մը գետնին վրայ. չկայ ոչ լեզուի, ոչ ալ գիրին առաջնորդող միութիւնը, խորհրդային այլանդակումին ենթարկուած հայաստանեան խեղաթիւրութեամբ ու մանաւանդ զայն յաւերժացնելու ամօթալի կեցուածքներով:

Այս պայմաններուն մէջ, Սփիւռքի հետ կապերու ենթաբաժինը որուն համար խորհրդային օրերու նախատիպարէն տարբերակող անուանում մըն ալ չէ մըտածուած, յապաղած սրբագրութեան սկսելու համար նախ պէտք է Սփիւռքը իր ամբողջ բարդութեամբ ճանչնալու տրամադիր տարրեր ունենայ. եւ ոչ թէ «կոր»ին գործածութեան ծանօթ ու արտասահման այցելելու ամէն առիթի որսորդ տիպարներ: Պէտք է նաեւ մէկդի դնէ մէկութեան լոզունգային աղմուկը ու նախընտրէ մտածել այդ մէկութեան հասնելու կարելի ճամբաներուն մասին: Շա՞տ բան է ակնկալել որ լուրջ ըլլալու կոչուած դիրքեր զանազանեն բարեխըսական արարքն ու բանաստեղծութիւնը. բարեկամութիւնն ու մարդկային կարողութեան սահմանները. քանի մը օր, չաբաթ Փարիզի, Պէյրութի կամ Լոս – Անճըլըսի հիւրասիրութիւն մը ու արուեստագէտի յատկանիշներ, եւայլն:

Տակաւին նոյն բաժինը պէտք է գիտնայ Սփիւռքին նկատառման մէջ վճռական չափանիշ չընդունիլ Հայաստանի հանդէպ վերաբերումները, զգացումներու, անհատներու նիւթական կարողութիւնները, եւայլն:

Մինչեւ այսօր, այս կարգի երբեմն երգիծական, յաճախ տխուր չփոթներով քալեց Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններու մարզը: Կամ աւելի ճիշդ է ըսել' տեղքայլ ըրաւ, քանի որ պարագան նոյնն էր անցեալին ալ: Փոխուածները միայն անուններ, հասցէներ եղան, նոյն թատերգութեան համար դերասաններու տարբերող կազմերուն նման:

Այս ու յարակից այլ հարցեր նկատի ունենալու եւ անոնցմէ թելադրուած ուղղութեամբ գործելու միտում մը. միայն կրնայ վաւերական հանգամանք տալ ըստեղծուած ենթաբաժնին: «Օտարերկրացի»ի պիտակով ամփոփուած արժեւորում մը արդէն բաւական արմատ արձակած է թէ' հոս, թէ' հոն: Եթէ ոչ միամիտ լաւատեսութեամբ, բայց գոնէ անկեղծ հետաքրքրութեամբ սպասելու համար բաժինին գործունէութեան, ճիշդ է որ մեծ տուեալներ չկան: Թէ' «Արմէնփրէս»ի յիշեալ լուրը եւ թէ' Բ. Արարքցեանի գաղութին հետ հանդիպումին ըսուածները հեռանկարներու նորոգութեան չէչտը չունէին: Լուրը որպէս ենթաբաժնին ըստեղծումի ազդակ, կը նշէ միայն «Հայրենիքի ամրացման մասնակցութեան հնարաւորութեան» պարագան. իսկ Նոյեմբեր 16–ի հանդիպումին Սփիւռքի հետ որպէս լաւագոյն ձեւ' օրինակ տրուածը միայն Հիմնադրամը եղաւ: Ազգային Ժողովի նախագահը միակն էր որ «աւելի կարեւոր» կը համարէր Սփիւռքի մտաւոր ուժին օգտագործումը Հայաստանի համար, քան անոր նիւթական կարելիութիւնները: Նոյնն էր պարագան միաւորումի բնագաւառին մէջ ակնարկուած ուղղագրութեան նիւթին: Բ. Արարքցեան ջուրը պատերէն հանելու փորձերուն չդիմեց, պատճառաբանելով որ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը անդրադարձէն կը դարձնէ ժողովուրդը, եւայլն: Ցայտնեց պարզապէս թէ ինք կողմնակից է մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձին:

Կարելի է «Հայրենիքի ամրացման մասնակցութիւն»ը մեկնաբանել մտաւոր, մըշակութային, թէքնիք եւայլն ազդակներով ու միայն դրամին մտասեւեռումը չտեսնել հոն: Կարելի է նաեւ բարեմտօրէն հաւատալ որ Սփիւռքի մտաւոր ուժէն օգտուելու նախընտրութեան մէջ առանձին չէ Բ. Արարքցեան:

Եւ վերջապէս, այնքան ալ անյոյս չէ հեռանկարը, քանի որ ստեղծուած ենթաբաժինը առնուազն չէ կոչուած «օտարերկրացիներու», կամ «արտերկրացիներու» գրասենեակ...,

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔՈՎՆ Ի ՎԵՐ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՀԱՅԸ, – ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԸ՝ ՈՐ ԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՓՆՏՌԵՑ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Եթէ Հոկտեմբերը մշակութային մեր կեանքի գարնան է դրական – ստեղծագործական տարեդրութեանց, ապա ուրեմն յաւերժ յիշատակելի դէմքերէն մէկը պէտք է նկատել ամբողջական նուիրումով իր ժողովուրդը փնտռող գրագէտը, Շաւարշ Նարդունի Այվազեան:

Անոնք որ ճանչցան զինք ու վկայ եղան գրական – հանրային իր գործունէութեան, անկասկած կ'անդրադառնան այսօր, որ ան մէկն էր այն քիչերէն, որոնք տեսակէտ ունէին եւ չեղում չեն ճանչնար իրենց դաւանանքէն:

Հոգիով խորապէս Հայ, մտքով խորապէս Եւրոպացի՝ Նարդունի ցեղային իմացական մեր կարելիութիւնները տարած է իրենց վերջնական նրբութիւններուն, խորհուրդի եւ գիտութեան գումարի մը վերածելով գրական իր վաստակի մեծագոյն մասը: Երբ պիտի երեւակայէ կամ զգայ՝ իր ներքին պատրաստութեամբ իսկ չի հակասեր բնութեան, պատմութեան, զատումին եւ գիտութեան. Ատոր համար ալ չատերու անհաղորդ կը մնայ: Մտքի որոշ մշակում, ապա նաեւ հմտութիւն անհրաժեշտ է՝ իր սեւեռումները լման ըմբռնելու եւ ուսողական ճշգրտութեամբ բառի վերածուած ապրումները ընկալչական մեր միջոցներուն հասցնելու համար:

Երեւութապէս պարզուկ, յաճախ գիտցելի մը միամտութեամբ ըսուած խօսքերու տակ, գիտէ ծածկել խորունկ իմաստութիւն մը, հոգեկան պոռթկում մը, զգացական կամ իմացական լարումներ:

Ծնած է 1898–ին Արմաշի մէջ եւ նախակրթութիւնը հոն ստացած, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Ատափազարի Կեդրոնական վարժարանին մէջ: 1918–ին զինուորագրուած է եւ մուտք գործած սպայից վարժարան: Համաշխարհային Ա. պատերազմի լրումէն ետք կը յաճախէ Պոլսոյ բժշկական համալսարանը, սակայն կը փակուի քաղաքական պատճառներով, Կը շարունակէ ուսումը Փարիզի բժշկական համալսարանին մէջ եւ ընթացքը կ'աւարտէ 1927–ին, ու տարի մը կը պաշտօնավարէ Ամիէնի, Ֆրանսական յիմարանոցին մէջ, իբրեւ ներքին բժիշկ:

Գրականութեան կոչուած է կանուխէն, գիւղի երգերով եւ ոտանաւորներով, զորս «յանգի խաղեր» կը նկատէր ինք: Ցետագային կը փճացնէ իր բոլոր նախափորձերը, ինչպէս նաեւ թատերական մշակումները: Գրականութեան մէջ վերջնականապէս նուիրուած է արձակին՝ որուն վարպետներէն մէկը մնաց մինչեւ մահ:

Զանազան հրատարակութիւններու եւ միութիւններու նախաձեռնութեամբ հրատարակուած են իր «Հէքեաթներու այգին», «Մեղեդինե՛ր, մեղեդինե՛ր» պատմուածքները, հէքեաթներու եւ պատկերներու հատորը, «Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ» վիպերգութիւնը (1938), զոր մշակած է շարժանկարի համար, «Բաներ, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ», «Կանաչ բաժակով», «Ծաղկամատեան» հատորները, որոնք առհասարակ հայրենի գիւղէն ապրումներու, պատկերներու կամ քաղցր ու թախծոտ վերյիշումներու էջեր կը բերեն, եւ «Նարդեան բաժակ» հատընտիրներու հաւաքածոն (1968)՝ զոր հրատարակեցին իր ընկերները Պէյրութի մէջ, իր ծննդեան 70–ամեակին առիթով, – դժբախտաբար մահուան անմիջական նախօրեակին...

Պարբերական մեր մամուլին մէջ ցրըւած է իր գրական – բանասիրական, պատմական եւ լեզուական վաստակին կարեւորագոյն բաժինը:

Իր տիտանեան աշխատանքներէն մէկը՝ «Նարդեան բժշկական բազմալեզուեան համայնագիտարան»ը, չէ կրցած իր լրումին հասնիլ:

Աւելի քան քառորդ դար հրատարակած է «Հայ բոյժ» բժշկական – ժողովրդական ամսագիրը:

Աջ բազուկն էր անզուգական Շաւարշ Միսաքեանի, – Ջերմ մտերմութեամբ մը, որ մնաց անխախտ: Իր ուսումնասիրութիւնները, յատկապէս «Օրը օրին»ները՝ ընթերցող հասարակութեան հետաքրքրութիւնն ու յարգանքը գտած են:

Իր ամբողջական վաստակն ու կեանքը նուիրուած են ժողովուրդին՝ անսպառ հետաքրքրութեամբ, անխախտ պահելու համար մայրենի լեզուի մաքրութիւնը, հայ գրականութիւնն ու ազատական հանրային կեանքը, կուսակցական եւ այլ կազմակերպութիւններով:

Ցատկապէս չափահաս որբերը («Զոմանիք» ինչպէս որ կը կոչէր զանոնք ազգային ազնուականութեան երանգ մը տալու համար ապրիլեան դժբախտ սերունդին) չատ բան կը պարտին Շաւարշ Նարդունիի կորովին եւ պայքարունակ ոգիին: Խմբագրեց նաեւ «Երկունք» օրգանը՝ չէչտելու համար ազգային անհատականութիւնն ու դիմագիծը որբերուն, աննահանջ ոգիով ու տողերով:

Ծնողական գուրգուրանքէ զրկուած երիտասարդութիւն մը Նարդունիի սրտին ու կրակոտ ոգիին մէջ գտաւ հայրութեան աղբիւր մը եւ ազգային իր գաղափարներու ամրապնդման, ուժեղ ներշնչարան մը:

Նարդունի իր կեանքը նուիրեց ժողովուրդին: Ընտանիք կազմած չէր, բայց ընտանեկան կեանքի կորուստն ու անձնուիրումը տրամադրեց իր ժողովուրդին, զոր իր ընտանիքը կը նկատէր: Քանի մը տարի առաջ 1960–էն, Փարիզէն մեկնեցաւ Իրան, շրջեցաւ Մերձաւոր – Արեւելքի հայկական գաղութները, ապա նաեւ այս ափերը, ու Պոսթընէն մինչեւ Լոս – Անճըլըս այցելեց, ճանչնալու համար հանրային կեանքը՝ իր յաջողութիւններով ու ընկրկումներով:

Տեսնելով «իր ժողովուրդը» Ամերիկայի մէջ՝ կ'առաջադրէ անխախտ պահուած տեսնել հայրենի աւանդութիւնները, որոնց կորուստով «մահացութիւնը» անխուսափելի պիտի դառնար: Իր ուշադրութիւնը սեւեռած էր առաւելապէս հայ դպրոցներու վրայ. իր արտայայտութեանց մէջ կը դժգոհէր, որ «անհրաժեշտ կարեւորութիւնը ընծայուած չէ հայ դպրոցին», եւ եթէ չարունակուի անտարբերութիւնը՝ անխուսափելի կրնայ դառնալ «մահացու տկարութիւնը»:

Նարդունի տիպարն էր ամբողջական հայութեամբ ապրող մարդու: Գիտնական պատրաստուած բժիշկ մը, որ իր ասպարէզին մէջ կրնար հասնիլ նիւթական բարձր դիրքերու, եթէ յօժարէր մոռնալ մամուլ եւ գրականութիւն...

Նախընտրեց ծառայութիւնը իր ժողովուրդին. փնտռեց իր ժողովուրդը՝ ամէն տեղ եւ փարեցաւ մշակոյթին: Արժանաւորութեանց իր ձգտումով եւ գիտութեան իր հարստութեամբ եղաւ տիպարը իր ժողովուրդը փնտռող մտաւորականին:

«Հայրենիք» (Պոսթըն)

ՄԵՆՈՒՀԻՆ 80 ՏԱՐԵԿԱՆ

Հոկտեմբեր 21–ին Շան գ'Էլիզէի մէկ սրահին մէջ Ե. Մենուհին տօնեց իր 80–ամեակը, «Առանց սահմանի հիւանդանոց» կազմակերպութեան ի նպաստ սարքուած երաժշտահանդէսով մը որուն մասնակցեցան բազմաթիւ երկիրներէ ջութակահարներ, նուագելով զանազան ժողովուրդներու երաժշտութենէն կտորներ. ցիկան, հնդկական, արաբական. Ան խօսք ալ առաւ այդ եզակի երեկոյթին, ըսելու համար թէ ինք յարմար կը նկատէ որ նման տաղանդներ, երիտասարդներ գտնուին բոլոր դպրոցներուն ու հիւանդանոցներուն մէջ:

Մենուհին հրաշք մանուկն էր իր ժամանակին. այսօր կ'ապրի Լոնտոն, իր անունով հիմնարկ մը ունի Պրիւսէլ, խնամակալն է Զուիցերիոյ և Անգլիոյ մէջ գտնուող դպրոցներու, կը նուագէ Սարայեւօ, Հիւսիսային Ափրիկէ, Սպանիա, եւայլն: Ցաճախ կը նուագէ ի նպաստ բարեսիրական կազմակերպութիւններու: Ատով ան դուրս եկած է երաժիշտի շրջանակէն ու դարձած խորհրդանշական դէմք մը:

Սկսած պատանութենէն, անոր նուագը միշտ մեծ բաղձութիւններ հմայած է. 1928–ին երբ 12 տարեկան է ու կը նուագէ Պէրլինի մէջ, Այնշթայն կը գոչէ. «հիմա, գիտեմ թէ Աստուած մը կայ երկնքի մէջ»: Իր տաղանդը Մենուհին ի սպաս դրած է գովելի նպատակներու: Բ. աշխարհամար-

տին նուագած է զինուորներուն համար. 1947-ին առաջիններէն եղած է օտար երաժիշտներու որոնք Գերմանիա գացած են նուագելու: Անցած է երկրէ երկիր, սահմանէ սահման, ներառեալ երկաթէ վարագոյրին ետեւ մնացածները: Աւելի եւս իր օրինակին կը հետեւի Ռոսթրոփովիչ:

Այսօր Պերլինի պատը չկայ այլեւս, բայց Մենուհին կանգ չէ առած: Ջութակահարին հետ կը յայտնուի միասնականութեան քարոզիչը: Ամէն բանի մասին որ ի. դարու աշխարհին կը պատկանի, ունի իր կարծիքը. օրինակ, դրամատիրութիւնը կը սահմանէ որպէս համակարգ մը որ մեծ քանակութեամբ ուժ եւ փառասիրութիւն կ՚արտադրէ, բայց եթէ չափազանցուի, կը վերածուի զէնքի վաճառքի ու մանուկներու շահագործումին: Համայնավարութիւնը կը նկատէ ընկերութեան մասին բաւական միամիտ տեսանկիւն մը, որովհետեւ բնութեան մէջ անասուններն անգամ իրենց սեփական տարածքը ունին: Եւրոպա՞ն. «կրնանք միասին երգել, ամէն մէկս պահելով մեր ինքնավարութիւնը»:

Իր ծրագիրներէն է «Մշակոյթներու խորհրդարան» մը հիմնել. յետին մանրամասնութիւնն անգամ ճշդած է: Պելժերը իրեն զօրակցութիւն յայտնած են այդ ուղղութեամբ:

Յաճախ գտնուած է քաղաքական դէմքերու մտերմութեան մէջ: Նախագահ ընտրուելէն ետք ժամադրութիւն մը խնդրած է Ֆ. Միթերանէն որ զինք ընդունած է նախագահական սրահին մէջ: Պահ մը վարանած է, չգիտնալով ինչպէս խօսք ուղղել: Յետոյ ըսած է. «վերջին անգամ երբ հոս եկայ, Տը Կոլը տեսնելու համար էր»: Այդ համեմատութիւնը հաճեցուցած է սաւը: Այսօր Մենուհին մեծ հիացումով կը խօսի նախագահ Միթերանի մասին:

Մենուհին նուագելէ դադրած է 70-ական թուականներուն. անկէ ի վեր նուագախումբեր կը ղեկավարէ: Ժամանակացոյցը լեցուն է ճամբորդութիւններով: Միշտ մեծ ուժականութեան տէր է ու աչքերը կը պսպղան երգիծելու պատրաստակամութեամբ մը: Դարավերջը մեծ խանդավառութիւն չի պատճառեր իրեն: Վերջին փոփ խումբը զոր ունկնդրած է, Պիթըլզը եղած է: Անկէ ետք ձայնընդունիչներու երաժշտութիւնը շատ որակաւոր բան չի նկատեր: Թէեւ կ՚ըսէ թէ յարձակունակ այդ երաժշտութիւնը կը համապատասխանէ որոշ հոգեվիճակի մը:

Զինք տպաւորած է Տալայ Լամային հետ հանդիպումը. անոր մասին կ՚ըսէ թէ պատանիի մը նման կը խնդայ, ունի երգիծանքի կարողութիւն մը որ զինք կը նմանցնէ կաթողիկէ կրօնաւորներու որոնք ամուրի մնացած են ու չեն ունեցած կեանքի մտահոգութիւններ: Ինք երկու անգամ ամուսնացած է. բայց այս կէտէն անդին, Տալայ — Լամայի ու Կաթողիկէ կրօնաւորներու նմանութիւնը կը զօրէ իրեն համար ալ:

Մենուհին, ծնած է 1916-ին Նիւ — Եորք: 1923-ին որպէս մենակատար նուագած է Սան — Ֆրանսիսքոյի մէջ. 1932-ին ձայնագրած է առաջին սկաւառակը: 1934-ին կատարած է համաշխարհային առաջին շրջապտոյտը, 110 երաժշտահանդէսներով 63 քաղաքի մէջ: 1944-ին ներկայ եղած է Փարիզի օփերային վերաբացումին, նուագելով Մարսէյեզը: 1945 — 1952 շրջապտոյտներով գտնուած ու նուագած է Մոսկուա, Իսրայէլ, Ճափոն եւ Հնդկաստան: 1963-ին հիմնած է իր անունը կրող դպրոցը Անգլիոյ մէջ: Այս Դեկտեմբերին Պեթհովէնի սէնֆոնիներէն բաղկացած երաժշտահանդէսներ կը ղեկավարէ Ֆրանսական ութ քաղաքներու մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Նոյեմբեր 21-ին, բացումը կատարուած է գթութեան յարկէն ներս նոր եւ օգտաշատ բաժինի մը, որ «ճիգով էլէկթրոքարտիոկրամ»ի բաժինն է, մկրտուած ողբացեալ բարերարին՝ Ժիրայր Մութաֆեանի անունով: Բացման հանդիսութեան ներկայ եղած է բարերարին այրին որ կտրած է ժապաւէնը: Արարողութեան յաջորդած է ընդունելութիւն մը, որուն ընթացքին խօսք առած է հոգաբարձութեան անդամներէն՝ Գրիգոր Տէօշէմէճեան:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ. — Կամք մարզասրահին մէջ, Նոյեմբեր 16-ին տեղի ունեցած է «Քեսապի, Մուսա — լեռան եւ Այնճարի» նուիրուած տոհմիկ օրը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի ընկերային յանձնախումբին: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Ջաւէն Ինճէճիկեան որ բացատրական եւ պատմական ակնարկով ներկայացուցած է Սուէտիոյ, Քեսապի եւ շրջակայքի հայութիւնը: Շրջանի իւրայատուկ երաժշտութեան եւ երգերուն մասին խօսած է Յակոբ Մանճիկեան: Ցուցադրուած է նաեւ երեք շրջաններու մասին տեսերիզ մը: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, երգերով, պարերով, նուագով:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ վարժարանին, համախմբում — սեմինար մը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 17-ին, նախագահութեամբ Գանատայի առաջնորդական փոխանորդ Խաժակ Ծ. Վրդ. Յակոբեանի որ կատարած է Աստուածաշունչի մեկնութիւն մը Քրիստոնէական առաքելութիւնը» նիւթին շուրջ: Երկրորդ դասախօսը եղած է Գրիգոր Ա. Սարկաւագ Նուպարեան որուն նիւթը եղած է՝ «Ծարականագիտութիւնը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ»: Վարժարանին տեսչուհին՝ Մարօ Տէմիրճեան խօսած է «Հայ երիտասարդին դերը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ անցեալին եւ այսօր» նիւթին շուրջ: Տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԵԾ-ՀԱՅՐՆ ՈՒ ԹՈՌՆՈՒՀԻՆ

Նացիական քարոզչութեան նախարար Կէօպէլսի թոռնուհին հրէական կրօնքը ընդունած է ու կարեւոր նուիրատուութիւններ կատարած Իսրայէլի, ինչպէս կը գրէ իսրայէլեան թերթ մը: Գ. Ռայխի ոճիրներուն մասնաւէտ հետազօտող մը տակաւ կը կոչէ իրենց «վրէժը» նացիներուն դէմ, աւելցնելով որ եթէ Կէօպէլս տեսնէր թոռնուհին, շուռ պիտի գար իր հողակոյտին մէջ: Երիտասարդ կինը Գերմանիա կ՚ապրի իր ամուսնին հետ որ Ողջակիզումէն վերապրած հրեայ ընտանիքի մը զաւակն է:

⁂

ՀԱՅՐ ՈՒ ԱՂՋԻԿ

Իրանի Հանրապետութեան նախագահ Ռաֆսանճանիի պաշտօնավարութեան շրջանը կ՚աւարտի 1997 Մայիսին: Իրեն յաջորդութեան նիւթը վերջերս սկսած է արծարծուիլ իր աղջկան՝ Ֆաիզէի թեկնածութեան: Ան 33 տարեկան է, երեսփոխան ընտրուած է անցեալ Մարտին: Ծանօթ է վարչակարգին ամէնէն կարծր դիրքերուն դէմ տարած պայքարով: Արգելք եղած է Խորհրդարանին մէջ «կանացի հարցերու յանձնախումբ»ի մը ստեղծումին, առիթ չտալու համար որ կին երեսփոխանները կեթթոյի մը մէջ փակուին: Ան կ՚ըսէ թէ կարելի չէ երկրին վերակառուցման մասին լրջօրէն խօսիլ, այնքան ատեն որ կիները ամէն մարզի մէջ կիրարկուած քաղաքականութեան շօշափելի մասնակցութիւն չունենան: Ֆ. Ռաֆսանճանի կը գլխաւորէ մահմետական երկիրներու կնոջական մարմնամարզի խորհուրդը եւ փոխ նախագահն է իր երկրին ողիմպիական կոմիտէին. վերջերս խոր զարմանք պատճառած է, յայտնելով որ կողմնակից է կիներուն հեծանիւ գործածելուն: Առիթ պատճառ եղած է որ խումբ մը այրեր յարձակում գործեն իր գրասենեակին վրայ ու սպառնալիքներ ընեն իրեն: «Ինչո՞ւ կիները զրկուած պիտի ըլլան արդարադատութեան գերագոյն դիրքերուն համար թեկնածու ներկայանալու իրաւունքէն» հարց կու տայ ան: Այս յայտարարութիւնը հանրային կարծիքին կողմէ նկատուած է հօրը յաջորդութեան թեկնածու ներկայանալու նախաքայլ մը, քանի որ սահմանադրական տուեալներ անկարելի կը դարձնեն պաշտօնավարութեան գ. շրջան մը Ռաֆսանճանիի համար:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). --

Ծագումով հայ ֆրանսացի նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու Բարեկամականը, որուն անդամները մասնակցած են առաջին աշխարհամարտին (եթէ դեռ վերապրողներ կան) եւ 1939--45ի պատերազմին, ըլլայ Ֆրանսական բանակին, ըլլայ Ֆրանսական Ներքին Ուժերու (F.F.I.) շարքերուն մէջ, հակառակ տարիներու գումարին եւ հետզհետէ անդամներու «բնական» մեկնումին, ներկայ է իր դրօշակիրներով պաշտօնական առիթներուն եւ նախաձեռնարկ է կարգ մը հանդիսութիւններու:

Այսպէս, 1996-ին, տեղական իշխանութիւններու հրաւէրով եւ այլ նախկին ռազմիկներու միութեանց կողքին ներկայ եղաւ 1939--45ի յաղթանակի զինադադարի տարեդարձին, Մայիս 8ին, Յուլիս 14ի Ազգ. Տօնին, Մարսէյլի ազատագրութեան տարեդարձին, Զօր. տը Կոլի մահուան 26-րդ տարելիցի ոգեկոչման եւ 1918 Նոյեմբեր 11-ի զինադադարի տարեդարձին:

Սակայն, իր գործունէութիւնը միայն մասնակցութեամբ չի վերջանար: Այլ կը կազմակերպէ յուշի օրեր, ոգեկոչումներ: Յունուար 20-ին, Սիմիան գիւղաքաղաքին մէջ, Կառտանի մօտ, Բարեկամականը զետեղեց յուշաքար մը: Տարուան ընթացքին ծաղկեպսակներու զետեղումով, իրենց նուիրուած վայրերուն վրայ, յարգեց յիշատակը ծանօթ հայ օրինակելի զինուորներու՝ Մանուշեան, Տ. Թէքէեան, Ժ. Աչճեան: Իր բաժինը բերաւ Ապրիլ 24ի ոգեկոչումին Մարսէյլ, բայց նաեւ Վիէն քաղաքը: Իսկ, Նոյեմբեր 17-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգիստով, յարգանքի արարողութեամբ նշեց Արարայի ճակատամարտի 78-րդ տարեդարձը:

Յունիս 9-ին, Վալանսի մէջ, ծագումով հայ Ֆրանսացի նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու Մարսէյլի Բարեկամականը մասնակցեցաւ ծագումով հայ նախկին ռազմիկներու երկրորդ համագումարին:

Այս գործունէութեան ժիր բաղուկն է Բարեկամականին հիմնադիր նախագահը՝ Կարապետ Տէրտէրեան, ծնած 1911-ին, Եղեգի գիւղը Խարբերդի արեւելեան սահմաններուն վրայ ոչ շատ հեռու (մէկ մղոն) Մեզիրէ կուսակալանիստ քաղաքէն: Կարապետ Տէրտէրեան, հպարտ իր ծննդավայրով, մրջիւնի աշխատանք կը տանի: Ամէն տեղ է: Ամէն դուռ կը բախէ: Ցաւխենակն երիտասարդ մը որ յոգնիլ չի գիտեր, յուսահատիլ չի գիտեր… եւ յաջորդութիւն մը կը փնտռէ, համաձայն իր ըսածին, 1998-ի համար: Թեկնածուները թող պատրաստուին: Եթէ թեկնածուներու պակաս ըլլայ Բարեկամականի շարքերուն մէջ, հասկնալի պատճառներով, դուցէ այլ միութիւններէն կարելի է արձանագրուիլ տեսակ մը «նախկին»ներու բանակ մը կազմելով: Մինչեւ 1998, դեռ ժամանակ կայ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Տարիներ անցնելէն ետքն ալ Պարոյրի դէմ գրգռումը չանցաւ Աղեքսանդրիոյ հայ գաղութին մէջ, եւ ի վերջոյ, երբ իմացուեցաւ անոր իսկական անունը, ճըշմարիտ հալածանք մը սկսաւ Միքայէլ Կիւրճեանի դէմ, այն աստիճան որ խեղճը, քաղաքին մէջ հանգիստ ապրելու համար, ստիպուեցաւ հրապարակաւ յայտարարել թէ «Մարտիկ Աղան գրելով գրական ճաղտ մը ընել ուզած էր որուն համար կը զղջար»:

⁂

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ճանկիւլեան Եգիպտոսի մէջ.— Ջեռէ ճեռէ կը յափշտակուի.— Դիմակաւորներ.— Միջադէպ մը.— Բանտարկութիւն եւ տուգանք.— Պատգամաւորական ժողովին որոշումները.— Տիգրան Արփիարեանի հայրենադաւութիւնը.— Պոլիս կը վերադառնայ.— Կալաթայի աշտարակը եւ աքսորեալներուն խնդիրը.— Տիգրան Երկաթ Եգիպտոսի մէջ.— Խաժակ.— Կունծիկ.— Արեղայ.— Մեկնում Եգիպտոսէն.— Յուսահատ Իտալացին.— Մկրտիչ Փորթուգալեան.

⁂

Նոյն միջոցներուն էր որ Պ. Յարութիւն Ճանկիւլեան Աքեայի բերդարգել բանտարկութենէն ելլելով Աղեքսանդրիա ապաստանեցաւ:

Իր գալուստը բնականաբար յուզում յառաջ բերաւ յեղափոխականներուն մէջ:

— Ճանկիւլեանը Աքեայէն եկեր է…

Անոնք որ նոր սերունդի յեղափոխականներ էին հետաքրքիր կը հարցնէին.

— Ո՞վ է Ճանկիւլեանը:

Ու հիները կը պատմէին ու կը բացատրէին որ Ճանկիւլեան Անդրանիկ յեղափոխական գործիչ մըն էր որ մասնակցած էր Գում — Գաբուի Պատրիարքարանի ցոյցին, յեղափոխական անդրանիկ ցոյցը Կ. Պոլսոյ մէջ, թէ Ապտիւլ Համիտի պատկերը ջախջախած էր ոտքին տակ, թէ Աշըքեան Պատրիարքը կառքը դնելով ուզած էր պալատ տանիլ եւ թէ՝ վերջապէս՝ ձերբակալուելով մահուան դատապարտուած էր ու յետոյ մահուան պատիժը փոխուած էր ցկեանս բանտարկութեան:

Բոլոր ասոնք բաւ էին անշուշտ հերոսամոլները խանդավառելու եւ շատերը բոլորելու ապաստանեալին շուրջը:

Ու պայքար մը կը մղուէր, իր բոլորտիքը Հնչակեաններու եւ Դաշնակցականներու միջեւ, նորէկ հերոսը իւրացնելու, իրենց սեփականելու համար: Ճանկիւլեան նախկին Հնչակեան մըն էր, բայց առիթ պատճառ մը չէր որ այժմ ալ Հընչակեան մնացած ըլլար եւ յաճախ տեսնուած էր բանտի մէջ տեղի ունեցած դարձեր: Բանտ մտնող Հնչակեան մը անկէ դուրս ելած էր երբեւ թունդ Դաշնակցական եւ փոխադարձաբար:

Ասոր համար ահա՛ յեղափոխական ընդդիմամարտ սիրտերը անձկութեամբ կը տրոփէին հասկնալու համար թէ նոր հերոսը զո՞վ պիտի ընդունէր եւ զո՞վ պիտի մերժէր:

Վերջապէս Լեւոն Մկրտիչեան, Միհրան Տամատեան եւ ուրիշ Հնչակեան կարեւոր գործիչներ յաջողեցան Ճանկիւլեանը իրենց կողմը շահելու:

Եւ այս յաղթանակը պանծացնելու համար բանախօսութիւններ կազմակերպուեցան Լեւոն Մկրտիչեանի նախաձեռնութեամբ, որոնց մէջ Ճանկիւլեանը կը ներկայացուէր հանրութեան եւ ուր Պ. Յարութիւն Ճանկիւլեանն ալ ինքզինքը կը ներկայացնէր այն ինքնայատուկ պերճախօսութեամբ որուն նմոյշները, այժմ ալ ատեն ատեն կը տեսնենք Ազգային Ժողովին մէջ ուր նախկին յեղափոխականը իր ծննդավայրը կը ներկայացնէ խիստ բնորոշ կերպով:

Բայց, ափսո՜ս, Ճանկիւլեանի Հնչակեանութիւնը երկար չտեւեց եւ օր մըն ալ իմացանք որ Դաշնակցականներուն ճանկը ինկեր է մեր Պապա Գասպարի, կամ ինչպէս զինքը կը կոչէինք Եգիպտոս Պարոն Պապաեանցի եւ կամ ինչպէս հիմա զինքը կը կոչեն հոս Պ. Խաժակի անխոնջ ջանքերով:

Պ. Ճանկիւլեան զոհ չեղաւ միայն լոկ մնջիկ Դաշնակցութեան յարելով՝ այլ պարբերաթերթ մըն ալ հրատարակեց ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐԸ անունով, որուն մէջ բուռն յարձակումներ կ՚ընէր բոլոր այն Հնչակեան գործիչներուն դէմ որոնք իր բանտը գտնուած միջոցին կուսակցութիւնը վարած էին եւ որոնց արարքները ինք յետոյ բերնէ բերան իմացած էր զանազան աղբիւրներէ: Այդ տեղրակը ճշմարտութիւններ պարունակելով հանդերձ կարգ մը անհիմն ամբաստանութիւններ ալ կ՚ընէր, անշուշտ զոհ երթալով իր դիւրահաւանութեան, որովհետեւ Ճանկիւլեան անկեղծ նկարագրի տէր մէկը կը թուէր ըլլալ այն ատեն:

(Շար. 48)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ. — Պ. Գարաքեհեան 250 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց բարեկամին՝ Պարոյր Ուճուզեանի մահուան քառասունքին առթիւ (մահացած է Լոս — Անճըլըս, 1996 Հոկտեմբեր 22, 91 տարեկանին), Տիկին Մարիամ Պօղոսեան եւ զաւակները (Լեօ — ան — Փրովանս) կը նուիրեն 500 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

(Շար. Ա. էջէն)

Թէինը համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի միջեւ:

Ինչպէս ըսինք, բոլոր երկիրները (Ֆրանսայի վրդովեցուցիչ յայտարարութիւնը հրատարակած էինք Նոյեմբեր 26-ի մեր թիւով) խըրացուցած են Բաքուի տեսակէտը, բացի Ֆինլանտայէն որ աւելի մեղմ դիրքորոշում ունի:

Դեկտեմբեր 4-ի խօզկիւր Փոլիթիքա քրտական թերթն ալ կ'անդրադառնար հետեւեալ ձեւով. —

Վեհաժողովին աւարտին մօտ Ղարաբաղի առնչուած հայեւազրպէյճանական կնճիռը «վէթօներու պատերազմ»ի մը վերածուեցաւ, վտանգելով նաեւ վերջնական հաղորդագրութեան հրապարակումը: Հայաստան Ղարաբաղի մասին անոր 20-րդ յօղուածը վէթօ ըրած է. իսկ Ազրպէյճան սպառնացած է ամբողջ հաղորդագրութիւնը վէթոյի ենթարկել եթէ հոն նշուած չըլլայ «Ազրբէջանի հողային ամբողջականութեան յարգանք» արտայայտութիւնը: Եւ այս կէտն է որ հայկական պատուիրակութեան առարկութեան պատճառ եղած է, քանի որ հոն տեղ գտած է նաեւ «Ղարաբաղին համար ազրպէյճանական տարածքին վրայ ամենալայն ինքնավարութիւն» տալու եւ այդ ինքնավարութեան համար հարկաւոր ապահովութեան երաշխիքներուն պարագան: Նման պարբերութիւն մը ստորագրել, հայկական պատուիրակութեան համար պիտի նշանակէր հրաժարիլ Լեռնային Ղարաբաղի անկախ պետութեան մը նպատակէն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9՝ տօնն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10—ին, պատարագ կը մատուցուի:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հայաստանի երկրաշարժին 8—րդ տարելիցին առիթով Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կազմակերպութեամբ՝

ԱԿՆ

Հայ Հոգեւոր—Եկեղեցական երգչախումբը ելոյթ կ'ունենայ Աստուածամօր նուիրուած երգացանկով

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·30—ին

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

Հասցէ. —
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— **Animateurs diplômés BAFA ayant 18 ans et bon niveau de ski.**

Ecrire au Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS

GRANDE BRADERIE DE NOËL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNÉE

les Samedi et Dimanche
14 et 15 DÉCEMBRE 1996
de 10 heures à 23 heures
sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie - Objets de bois sculptés - Bijoux
Broderie - Tapisserie - Instrument de musique
Khatchkar - etc...

Livres, Philatélie Arménienne, Brocante, Antiquités, Épicerie fine Arménienne, Vêtements, Cadeaux, Jouets, Sapins, etc...

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ À LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

ՇԷՆ CHENE

au Collège SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon 92310 Sèvres
Métro : Pont de Sèvres / Parking gratuit assuré
pour tous renseignements, tél: 01 47 50 40 47

VICKEN

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի չարաթօրեայ դպրոցի Կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22—ին:

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15—ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ տարեկան ճաշը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի օր, յետ եկեղեցական արարողութեան:

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

եւ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ «Երկու Սուր»ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 16—ին
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տուն
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
RER D. station Vert de Maison

Մուտք՝ 30 ֆրանք:

Հեռաձայն. —
01 – 43 – 70 – 62 – 95

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15·30—ին սովորական վայրը, կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 7—ին, Շաբաթ օր, առաւօտեան 10·30—ին
17, rue Bleue, Paris 9e
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր Տարեկան Լոթօն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 15-ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն — Ժերոմի Ս. Սահակ — Մեսրոպ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է մատաղօրհնութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները. —

Պ. Ժագ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժան — Շարլ Պապայեան 2000—ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան, Տիկին Մարի Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տիկին Նուարդ Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոսեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զոլաքեան, Պ. Ժերար Թաշճեան 1000—ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր — Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասըրլիքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Սայապալեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան, Տիկին Ազնիւ Եալիք, Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէր — Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խօզեան, Մակարեան — Աթիէ ընտանիքները, Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչ, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մարգարեան 500—ական Ֆր., Մինասեան եղբարք 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժամկոչեան, Տիկին Սիրարփի Սվազլեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Վռամ Սիմէոնեան, Տիկին Անժէլ Թաշճեան, Տիկին Արշալոյս Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քըլըճեան 300—ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տաւիտ Եալիք, Մանկեան ընտանիք, Պիպէրեան եղբարք, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Շարլ Սանտիքճեան, Տիկին Պերճուհի Խաքիճեան, Տիկին Հիլտա Լուսարարեան, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Շէհիրսարարեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Խօրտէքեան, Շալճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան Լուի Մաթոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան — Գլօտ Մարուգեան, Տէր եւ Տիկին Թիւրքքինեան 200—ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մուրատ Մէրէմէջի, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թոգաթլեան, Տիկին Սանտիքճեան 150—ական Ֆր.:

(Շար.)

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ
organise

un REPAS DE FIN D'ANNEE

sous le haut patronage de Mgr. KUDE NACCACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris

en présence de

Monsieur A. SANTINI
Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux

Monsieur V. TCHITETCHIAN
Ambassadeur d'Arménie

avec la gracieuse participation de
MARTEN YORGANTZ
entourée de nos élèves

Dimanche, le 15 Décembre à 12 heures 30, dans la salle de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATION : 01. 46. 45. 60. 55.

RADIOTHON

au profit de

l'ECOLE BILINGUE SAINT MESROP d'Alfortville

sur AYP FM 99.5

OPERATION

«500 FAMILLES A 50 FRS / MOIS»

le Samedi 14 Décembre de 7 heures à 14 heures

avec de nombreux points de collecte et d'information à Paris et en Région Parisienne (qui seront précisés à la radio).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 19.000 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 19.000

ԼԻԶԲՈՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

«ՆՈՐ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌՄԱՆ ՄԻԱԿ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՅԱՐԳՈՒՄՆ Է»

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, հայկական պատուիրակութեան միակ, բայց կարեւոր յաջողութիւնը եղած է կարենալ արգելք հանդիսանալ որ Ալիեւի պահանջած պարբերութիւնը Ղարաբաղի մասին, ուր կը շեշտուի թէ ան մաս կը կազմէ Ազրպէջանի եւ թէ Ազրպէջանի հողային անձեռնմխելիութիւնը պէտք է յարգուի, հանուած է եզրափակիչ յայտարարութենէն: Ան տեղ գտած է թէեւ նախագահին, զուիցերացի Ֆլաւիօ Գոթիի յաւելուածական յայտարարութեան մէջ, կցուած վերջնական զեկոյցին:

Այս ժողովին ընթացքին, որ տեւեց երկու օր, Դեկտեմբեր 2-ին եւ 3-ին, ելոյթ ունեցաւ անշուշտ, Հայաստանի նախագահը՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան (Դեկտ. 3-ին) եւ որու ելոյթը կու տանք, ստորեւ, ամբողջութեամբ. --

Պարոն նախագահ,

Մեծարգոյ գործընկերներ.

Երախտագիտութեան ու գոհունակութեան զգացումով պատշաճն եմ ուզում մատուցել Զուիցերիային, որպէս 1996 թւին Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ի նախագահող երկրի ֆունկցիաները կատարողի:

Ես շնորհակալութիւն եմ յայտնում նաեւ Փորթուկալի Հանրապետութեան կառավարութեանը հիւրընկալութեան եւ լուրջ ու արդիւնաւէտ աշխատանքի տրամադրող հիանալի պայմանների համար:

Պարոն նախագահ,

Մեր գործունէութեան հիմնական ուղղութիւնը առաջադրուել էր, ըստ էութեան, սառը պատերազմի աւարտից անմիջապէս յետոյ, երբ Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ն կարողացաւ հանդէս գալ որպէս նոր տեսակերպով համաժողով, ինչը հնարաւորութիւն ընձեռեց արդիւնաւէտ համագործակցութեան մէջ ներգրաւել անվտանգութեան դաշինքային համակարգի փլուզումից յետոյ քաղաքական վակուումում յայտնուած բոլոր երկրներին: Դա յաջողուեց անել նաեւ այն պատճառով, որ Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ն ձեւաւորուեց որպէս իր բոլոր անդամներին միաւորող «ընդհանուր արժէքների հանրակցութիւն»: Հայաստանը բարձր է գնահատում իր անդամակցութիւնը Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ին: Մենք շատ բան սովորեցինք ջանալով մեր աւանդը ներդնել համաեւրոպական ինտեգրացման ուղղուած շարժման մէջ: Այդ գործընթացների մասնակցութիւնը լուրջ ջանքեր եւ պատասխանատուութիւն պահանջող պարտաւորութիւններ է դնում մեզ վրայ: Սակայն, այդ պարտաւորութիւնները բնականօրէն համապատասխանում են մեր շահերին ու նպատակներին եւ ազատ ընտրութեան հետեւանք են հանդիսանում:

Պուտափեշտեան գագաթնաժողովը Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ի ինստիտուցիոնալ փոխակերպման եւ եւրոպական անվտանգութեան նոր համակարգի մոդելի վրայ աշխատելու անհրաժեշտութեան վերաբերեալ կարեւոր որոշումներ ընդունեց: Այսօր նշուած երկու ուղղութիւններով մենք կարող ենք ակնյայտ առաջընթաց արձանագրել:

Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ն իր ուրոյն աւանդը ներդրեց անվտանգութեան հիմնահարցերի պատկերացումներում: Այն չի սահմանափակւում ռազմական հարցերի շրջանակներում, այլ դրանք ներառում է հասարակական, քաղաքական, տնտեսական եւ այլ հարցերի ընդհանուր համատեքստի մէջ:

Այդ հայեցակարգն իր արտայայտութիւնն է գտնում ինչպէս Եւրոպայի ընդհանուր ու համապարփակ անվտանգութեան համակարգի ստեղծման մեր համատեղ ջանքերում, այնպէս էլ հակամարտութիւնների վաղօրօք կանխման, կարգաւորման եւ դրանց յետբախումային վերականգնման ուղղութեամբ գործադրուող կոնկրետ քայլերում:

Մեր ընդհանուր անվտանգութեան ապահովման կարեւորագոյն ուղղութիւնը Եւրոպայում սովորական սպառազինութիւնների վերաբերեալ պայմանագրի կատարելագործումը, համապատասխանեցումն ու իրագործումն է: Այդ գործընթացն էապէս համալրում է անվտանգութեան բնագաւառում համագործակցութեան համաժողովի փաստաթղթերով նախատեսուած եւ իւրաքանչիւր կոնկրետ կոնֆլիկտի դէպքում մեծ հնարաւորութիւններ ընձեռող մեխանիզմների կատարելագործմամբ:

Արդիւնաւէտ են գործում առաքելութիւնները եւ յատուկ ստեղծուած միւս կառոյցները: Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ն ներկայ է Եւրոպայում ամէնուր, որտեղ հակամարտութիւններ կան: Դրանք են՝ Բոսնիան, Չեչնիան, Լեռնային Ղարաբաղը եւ այլն:

Պուտափեշտեան գագաթնաժողովից յետոյ ընկած ժամանակամիջոցում Հայաստանը ամենաակտիւ մասնակցութիւնն է ունեցել Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ի Մինսկի խմբի աշխատանքներում: Ի լրումն այդ գործընթացի, Հայաստանը հանդէս է եկել Ազրբեջանի հետ ուղղակի երկխօսութեան նախաձեռնութեամբ՝ նրա հետ ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման հիմնական սկզբունքների համաձայնեցման նպատակով:

Սակայն այս գագաթնաժողովում, մեզ թւում է Ազրբեջանը փորձում է խափանել բանակցութիւնների գործընթացի ընդունուած տրամաբանութիւնը:

Մեր խորին համոզմամբ, ղարաբաղեան հիմնախնդիրը Ազրբեջանի կողմից առաջարկուած սկզբունքների հիման վրայ լուծելու դէպքում, Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան վրայ կախուած կը լինի ցեղասպանութեան կամ բռնի տեղահանութեան մշտական սպառնալիքը:

Սումգայիթի (1988 թ. Փետրուար), Կիրովաբադի (1988 թ. Նոյեմբեր), Բաքուի (1990 թ. Յունուար) ջարդերի ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի 24 հայկական գիւղերի բնակչութեան տեղահանութեան (1991 թ. Մայիս--Յունիս) փորձը ամենայն ակներեւութեամբ ցոյց է տալիս, որ Ազրբեջանը, չնայած բոլոր հաւաստիացումներին, չի կարող Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան անվտանգութեան երաշխիքներ ապահովել:

Ուստի, մենք այն կարծիքին ենք, որ նոր ողբերգութեան բացառման միակ հնարաւորութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի ինքնորոշման իրաւունքի յարգումն է:

Այդուհանդերձ, Հայաստանը, վերահաստատելով հրադադարի պահպանման իր պարտաւորութիւնը, պատրաստակամութիւն է յայտնում շարունակելու կառուցողական մասնակցութիւնը բանակցութիւնների գործընթացին ինչպէս Մինսկի խմբի շրջանակներում, այնպէս էլ ուղղակի երկխօսութեամբ հակամարտութիւնը բանական եւ արդարացի փոխզիջման հիման վրայ շուտափոյթ կարգաւորելու նպատակով:

Պարոն նախագահ,

Ներկայի լուրջ լարուած բանակցութիւններում անգամ մենք չպէտք է մոռանանք ապագայի մասին: Իսկ տարածաշրջանի ապագայ անվտանգութիւնը անհնար է առանց տարածաշրջանային լայն համագործակցութեան, որը կոչուած է ոչ միայն վաղուայ հեռանկարը իրական դարձնելուն, այլեւ հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման գործընթացում վստահութեան ու անվտանգութեան ամրապնդման միջոցառումների յետագայ ձեւաւորմանը նպաստելուն:

Որպէս քայլ տուեալ ուղղութեամբ, ես կ'առաջարկէի Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ի հովանու ներքոյ կովկասեան երեք պետութիւնների ոչ պաշտօնական խորհրդակցութիւններ սկսել կազմակերպութեան անդամ բոլոր շահագրգիռ պետութիւնների մասնակցութեամբ՝ մշակելու համար տնտեսական զարգացման, սպառազինութիւնների վերահսկողութեան, հակամարտութիւնների կարգաւորման, տարածաշրջանային ինտեգրացման հարցերի լայն շրջանակը ներառող տարածաշրջանային համագործակցութեան հիմնական ուղղորդողները:

Վերջում, պարոն նախագահ, ես ուզում եմ շնորհաւորել 1997 թ.ին Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ի նախագահութիւնը ստանձնող մեր դանիացի գործընկերներին եւ վստահութիւն յայտնել, նրանց ղեկավարութեամբ եւ բոլոր մասնակից երկրների ջանքերով մենք կը հասնենք Եւրոպայի անվտանգութեան ու համագործակցութեան հրատապ հարցերի լուծմանը:

Հայաստանի Արտաքին փոխ--նախարարն ալ՝ Վարդան Օսկանեան յայտարարած է որ Հայաստան այս ժողովին արձանագրած է երկու յաջողութիւններ. նախ Ազրբէջանի պահանջած պարբերութիւնը տեղ չէ գտած եզրափակիչ յայտարարութեան մէջ, ապա, նախագահ Տէր--Պետրոսեանի ելոյթը, ուր ան յստակ արտայայտած է Հայաստանի դիրքը:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍՈՒԻ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրեցինք քիչ վերը, Ազրբէջանի պահանջած տողերը, մասամբ տեղ գտած են եզրափակիչ յայտարարութեան կցուած նախագահին յաւելուածին մէջ: Հոն կ'ըսուի. -- «Բոլորդ գիտէք որ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն եղած է, վերջին երկու տարիներուն, լուծելու համար Ղարաբաղի կնճիռը եւ Ադրբէջանի հողային ամբողջականութեան հարցը: Կը ցաւիմ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ամբողջ տարածքին եւ ի մասնաւորի մեծ քաղաքներուն մէջ, կայարանները եւ մեթրօն հսկողութեան տակ են կրկին եւ կոչ կ'ըլլայ բնակչութեան որ ուշադիր ըլլայ, Դեկտեմբեր 3-ի ռմբափորձը բաւական ցնցած ըլլալով Փարիզի ժողովուրդը: Դեկտեմբեր 5-ին, 2 մեռեալ էր միշտ հաշուեկշիռը եւ 26 վիրաւորներ կը մնային հիւանդանոցը, որոնց 7-ը ծանր վիճակի մէջ եւ այդ եօթներուն 3-ը՝ անյոյս: Ոչ ոք տէր եղած է ռմբափորձին, բայց, այլեւս հաստատ կը թուի իսլամական հետքը եւ կը պարզուի որ Սեպտեմբերէն իսկ, Ֆրանսա սպառնալիքներ ստացած էր իսլամականներու ղեկավարէն: Գաղտնի պարբերականի մը մէջ, Անթար Զուապրի գրած էր. – «Ֆրանսա պայքար կը տանի մահմետականներուն դէմ: Այս պատճառով է որ մենք, այսօր, նոյն դիրքն ունինք այս երկրին նկատմամբ քան մեր նախորդները՝ Ժի – Ի – Ա.-ի էմիրները»: Հարց կը տրուի որ արդեօ՞ք կապ մը կայ այս ռմբափորձին եւ այն դատին միջեւ որ կը բացուի օրերս, Պատժական 12-րդ Ատեանին առջեւ եւ ուր կը դատուին շուրջ 20 կասկածելիներ որոնք կը պատկանին իսլամական ցանցի մը եւ որոնց անդամները զանազան արարքներու մէջ դեր ունեցած են: Բայց, Ֆրանսա շատ վտանգաւոր կացութեան մէջ է, քանի փարիզեան արուարձանները եւ բանտերը «աւազաններ» կը նկատուին ուր իսլամները դիւրին որս կրնան գտնել երիտասարդ ծայրայեղականներու մօտ:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, ցոյցերը կը շարունակուին եւ Դեկտեմբեր 4-ին տեղի ունեցաւ ամէնէն բազմամարդը, որ 200 հազար հոգի համախմբած էր: Այս ցուցարարներուն մէջ կային աւելի քան 30 հազար ուսանողներ որոնց պահանջը միայն թաղապետական ընտրութեանց ջնջումին վերնալը չէ: Ձայնասփիւռի երկու կայաններու (ուսանողներու եւ երիտասարդութեան) փակումը այն կաթիլը եղած է որ բաժակը կը յորդեցնէ: Ուսանողները գացած են նախագահական պալատ եւ իրենց պահանջները բացագանչած Միլոսեւիչի դրասենեակին պատուհանին տակ: Իշխանութիւնները միշտ անդիջող կը մնային եւ չեն յօժարիր իսկ օրինաւոր նկատելու ընտրութիւնները, խոստովանելով հանդերձ որ անոնց ջնջումը, թերեւս, սխալ էր:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ բացասական կարծիք արտայայտեց Թոմսընի սեփականաշնորհման մասին, ինչ որ բաւական ծանր հարուած մըն է նախարարապետին համար եւ շատ հազուադէպ է որ Յանձնախումբը խնդրոյ առարկայ ընէ կառավարութեան մէկ որոշումը: Այս կացութիւնը ցոյց կու տայ որ կառավարութիւնը ձախաւեր գործ մը տեսած էր Թոմսընը 1 խորհրդանշական ֆրանքի ծախելով Լակառտէրի եւ Միւլթիմետիա ճիւղը գորէացի Տէվոյի եւ քննադատութիւններու դէմ դնելով ալ, Ա. Ժիւփէ, անխոհեմաբար, յայտարարած էր. – «Իրաց ներկայ կացութեան մէջ, Թոմսըն ոչինչ կ'արժէ, միայն 14 միլիառի պարտք է»: Ներկայիս, սեփականաշնորհման հարցը չէ ջնջուած, բայց, ամէն ինչ զերոյէն կը սկսի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ 400 ՀԱԶԱՐ հանքագործներ գործադուլի դիմած են Դեկտեմբեր 3-էն ի վեր, 189-ի վրայ 161 հորեր անգործութեան դատապարտուած են, բանուորները ամիսներէ ի վեր աշխատավարձ չեն ստացած: Կեմերովոյի (Սիբիր) եւ ծայրագոյն – արեւելքի ուսուցիչները ութ ամիսէ չեն վճարուած եւ անոնք ալ բողոքի ցոյցերու սկսած են: Վերջին վիճակագրութեանց համաձայն Պետութեան չվճարած աշխատավարձքերու պարտքը 40 միլիառ Ֆր.ի կը հասնի:

ԻՐԱՆԻ Խորհրդարանը արգիլեց օտար բառերու գործածութիւնը պետական ըսպասարկութեանց, հանրային վայրերու, առեւտուրի մէջ եւ Իրան շինուած ապրանքներու համար: Այս որոշումը կը տրուի որովհետեւ, օրէ օր, անգլերէն բառերու գործածութիւնը կը ծաւալի:

ՔՐՏԱԿԱՆ մամուլը հետեւողական կերպով էջեր կը հրատարակէ Քիւրտիստանի մշակոյթին, պատմութեան, աշխարհագրութեան մասին, կերպով մը ջանալով գծել սահմանները այն երկրին որուն համար զինեալ պայքար կը տարուի աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր: Այդ էջերը պարբերաբար հայկական պատկանելիութեան տէր կոթողներ, վայրեր ալ կ'ընդգրկեն: Ատոնց նոր մէկ օրինակը տրուած է «Էօզկիւր Փոլիթիքա»յի Դեկտեմբեր 5-ի թիւով ուր Սիփան սարին մասին էջ մը տեղ գրաւած է: Կը նշուի Սիփանի տեղը քրտական գրականութեան մէջ, ուր կ'ըսուի. «Սիփան սարն ու Վանայ լիճը Քիւրտիստանի խորհրդանիշն են»:

-ՔԱԼԷԻՏՈՍ-ՔՕՓ

արուեստագէտի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿԻ ՍԿԻԶԲ

ՉՈՐՍ ՍՐՏԱՌՈՒՉ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17
ԹԷԱԹՐ ՏԸ ՇԱՆ-Զ'ԷԼԻԶԷ

ԳԻՄ ԳԱՇԳԱՇԵԱՆ

Դեռ երէկ՝ թաւիղ, երգէհոն, ջութակ դաշնակ թէ ջութ մենահամերգի չնորհեալներուն կարգին կարելի չէր դասել: Երեւոյթը տակաւ փոխուեցաւ վերջին քսան տարիներու ընթացքին ու տարածուեցաւ համաշխարհային բեմերու վրայ:

Որոշ թերահաւատութիւն կը տիրէր կարծէք այդ նուագարաններուն բնորոշիչ հնչականութեան հաղորդիչ ուժին հանդէպ ու կը գոհանայինք զանոնք լսելով իբրեւ նուագախումբի գործօն անդամ, և կամ սենեկային թէ կրօնական շրջանակի մէջ միայն:

Մինչ այսօր՝ թաւիղը Լիլի Լասքին, երգէհոնը Ժան Կիու, ջութակ դաշնակը Ռալֆ Քիրքփաթրիք, ջութը՝ Ռուտոլֆ Պարշայ եւ ժերար Գոսէի գլխիչ տաղանդով ու կամքով, յիշելու համար վերջին շրջանը, այս նուագարաններուն ա՛լ ապահովեցին փնտռուած մենահամերգներ սարքելու կարելիութիւնը: Անոնցմէ էր Գիմ Գաշգաշեանի ջութի ռէսիթալը՝ հետաքրքրական իր յայտագրով: Բացառիկ յատկութիւններով օժտուած ու հոգեկան լայն հորիզոնի տէր այս սրտոտ աղջիկը համարձակութիւնը ունի ամենադժուարին գործերը տալու հեղասահ ինքնեկ ոճով, ըլլան անոնք դասական թէ նորարար երգահաններէ, հաղորդական կուռ նուագով, զոր առանց ծեքծեքանքի կը հոսեցնէ իր տաք ճպոտէն: Սթրավինսքիի խրթին ու նոյնքան ալ գեղեցիկ տարբերակներու խտալական խճանկարը կու գար զետեղել յայտագիրը իր խսկական հունին մէջ:

Ծանօթ դաշնակահար Միշէլ Տալպէրթօ կ'ընկերանար իրեն ամբողջ ծրագրի ընթացքին: Եւ ո՛չ միայն իբրեւ պարզ ընկերացողի դերին մէջ՝ ա՛յլ հաւասար բաժանորդը մեկնաբանուած գործին: Թուցէ երբեմն բուռն, բայց միշտ ուշադիր Գաշգաշեանի մեկնաբանութեան ուղեգիծին:

Լսեցինք նոյն անխառն հրճուանքով Պրահմսի սոնաթը, մաքնիսացած ինքնակեդրոնացում մը տրուած, խորհրդաւոր գուսպ ոճով: Մթնոլորտը եւս կը հրահրէր Տը Ֆայիայի ժողովրդական երգերու տեսրակը, անոր ամէն մի թերթիկը գունաւորելով մասնայատուկ իր դըրոշմովը:

Գիմ Գաշգաշեան ջութին կը տիրապետէ նաեւ մտքով ու այնպիսի վարպետութեամբ՝ որ ամբողջ մեկնաբանութեան տեւողութեան կուրօրէն կը յանձնուինք իրեն: Գրաւիչ է իր մեկին նուագը, յուզիչ:

Ու Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէի երկու հազար ունկնդիրները չդլացան իրենց գոհացումը յայտնել ամենաբուռն կերպով երբ ան աւարտեց իր այս չահեկան ռէսիթալը Պէլա Պարթոքի սոնաթով:

⁂

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
ՍԱԼ ՓԼԷՅԷԼ

ՄՈՐՈՒՑԻՕ ՓՈԼԻՆԻ

«Մեր բոլորէս աւելի լաւ կը նուագէ արդէն այս տղեկը» ըսած կ'ըլլայ Արթիւր Ռուպինշթայն իբրեւ ժիւրիի անդամ երբ Փոլինի կը խլէր ի Վարշաւա, Շոփէնի մրցոյթին առաջին մրցանակը: Պատմողն էր ինծ դաշնակահարուհի Մոնիք տը լա Պռիւշոլըրի, ինք ալ նոյն ատեանին անդամ եւ նոյնպէս խանդավառ Մորուցիօ Փոլինիի նուագով: Յետոյ Փոլինի քանի մը տարի աներեւութացաւ բեմերէն, աշխատելու համար նոր գործեր: Ու երբ վերադարձաւ, պրպտած էր նաեւ նորարար երգահաններու վերջին գործերը: Ունեցաւ լաւ ու նուազ լաւ համերգներ:

Հետզհետէ չահեցաւ սակայն, երեսուն տարուան ընթացքին, բոլորին յարգանքն ու վստահութիւնը իր խուզարկող մըտքով: Այսօր կու գայ ան Փարիզ, հասուն տարիքին՝ տալու եղանակին տեւողութեան, վեց համերգներու բաժնուած, Պէթհովէնի երեսուն երկու սոնաթները:

Վիթխարի ձեռնարկ՝ նոյնիսկ վտանգաւոր, երբ նկատի ալ առնուի որ պիտի տայ զանոնք ժամանակագրական կարգով առանց դիւրամատչելի դարձնել ջանալու յայտագիրը, ծանօթ սոնաթներ ներմուծելով:

Եւ որքա՜ն իրաւունք ունէր այդպէս խորհելու՝ քանի առաջին փա մինէօր սոնաթէն իսկ զգացուց մեզի երիտասարդ Պէթհովէնին դրդուիչ պոռթկումները հոգեկան: Նոյնպէս երկրորդ եւ երրորդին ընթացքին, աւելի միջին շրջանի ու նամանաւանդ վերջի սոնաթներուն յատուկ կարծուած խորհուրդներովը տոգորուն ուժեղ յուզիչ չեշտերով: Փոլինի զանոնք կ'արտայայտէր քի՛չ մ'ալ սաստկօրէն գէթ, մանաւանդ երբ կը չեշտաւորէր աշտեւելարար տկար ժամանակները չափերուն, բայց կը յաջողէր բիւրեղացնել պէթհովէնեան աշխարհին ամենախրաւ թատերաբեմը՝ ուր կ'ըմբոշխնէք տխտանին երաժշտութիւնը վաւերականին կնիքովը պայմանաւորուած՝ այնքան ուժով է պատգամը: Ոգին է յաղթման ակը, ու Փոլինիի նուագը համոզման կը կոճնի:

Հաւանաբար այս մօտեցումը հաճելի չթուի ոմանց, ի մասնաւորի արհեստավարժ քննադատներու՝ գտնելով զայն չափազանցուած արագութեամբ ու յաւելեալ յաղթական չեշտերով տրուած:

Իրաւ է թէ Պաքհաուզ, Քէմփֆ, Շնապէլ, Ռիխթէր տարբեր տեսիլքով մօտեցած էին նոյն այս էջերուն, իւրայատուկ գերազանց մեկնաբանութեամբ: Բայց պէտք չէ՞ր մոռնալ պահ մը զանոնք այս գիշեր՝ քանի, ներշնչուած նուագ էր Փոլինիի առաջադրածը: Ինքնատիպ մեկնաբանութիւնը ուր տաղանդ, մշակոյթ, աշխատանք եւ ճաշակ միատեղ կը գործեն, բաղդատութեան կարօտ չէ:

Հայտնեան չունչով գրուած այս պարզունակ առաջին սոնաթներով ա՛լ ուրեմն կարելի է եղեր մացցել պէթհովէնեան բարձունքն ի վեր:

Ու յիշեցի Մոցարթի խօսքը, հինգ տարու Պէթհովէնը լսելէ ետք.

«Ուշադրութիւն ա՛յս տղուն. խօսեցնել պիտի տայ իրմէ»:

Ու այդպէ՛ս մինչեւ ժամանակներու վերջը:

⁂

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22,
ՍԱԼ ՎԻԼԱ-ԼՈՊՈՍ

ՀԱՅԿ ԴՈՒԹԵԱՆ — ԱՐԹՈՒՐ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Երկու ընկերներ՝ մին Մոսկուա, միւսը Երեւան ծնած. ուսանելէ ետք տեղւոյն երաժշտանոցը կ'անցնին Մոսկուա ու կը կատարելագործեն իրենց արուեստը Չայքովսքի երաժշտանոցին մէջ: Հակառակ իրենց զանազան հակումներուն, մանաւանդ իբրեւ երգահան՝ մին ջութակահար, միւսը դաշնակահար, կը վերադառնան զիրար տարիներ վերջ Փարիզ: Եւ կ'որոշեն կազմել ջութակ – դաշնակի զոյգ մը: Իրենց սկզբնական քայլերը կը պսակուին ու կը չահին առաջին կարգի բազմաթիւ մրցոյթներ:

Զոյգը անքակտելիօրէն դարբնուած կը մնայ ցայսօր: Ու յաջողութիւնը յարգած կ'երեւի իր ժամադրութիւնը այս լուրջ, կրքոտ, պատրաստուած երկու արուեստագէտներուն հետ:

Եւ ի՜նչ մեծ ուրախութեամբ ստացայ իրենց առաջին ԵոմփաքԹ լազէր տիսքը ուր ձայնագրուած էին Փրոքոֆիէֆի առաջինը ու Առնօ Բաբաջանեանի ջութակ-դաշնակի սոնաթը: Անմիջապէս յայտնի կ'ըլլար թէ պատահական միացում մը չէր այս, այլ խսկապէս միատեղ յարատեւօրէն աշխատած ու ռուսական սենեկային երաժշտական դպրոցի բարձր մակարդակով սնանած երկու տաղանդներ:

Այս գիշերուան յայտագրին մէջ Մոցարթի մի պէմոլ մաժէօր սոնաթէն ետք որմով կը սկսէր յայտագիրը, կար Փրոքոֆիէֆի սոնաթը:

Տուին զայն գերազանց հրայայտ զգայնութեամբ մը իր չորս մասերով, տալով ամէն մէկուն հարազատ կլիման:

Մոցարթ տուժեց՝ խուլ դաշնակի մը ու լարերը թուլնալու հակամէտ ջութակի մը մեղսակցութեամբ՝ եւ զոյգը կրցաւ մասամբ փրկել կացութիւնը իր քաջահմուտ փորձառութեան չնորհիւ:

Երկրորդ մասը յայտագրին, առաւելապէս յուզիչ, կազմուած էր Պէթհովէնի Քրէօյցէր ու Բաբաջանեանի սոնաթներէն:

Առաջինը տրուեցաւ ճշգրիտ ոճով, կրքոտ բայց վեհ մօտեցումով, նուագով մը որ պատուհաններ կը բանար՝ զգացընելով նաեւ թէ Պէթհովէն վիպապաշտ ըլլալէ առաջ եղերական է:

Առնօ Բաբաջանեանի սոնաթն ալ չատ հեռու չէ Փրոքոֆիէֆի սոնաթէն, այն իմաստով որ նոյն տառապանքներով յղի գրի առնուած են երկուքն ալ:

Բազմիցս լսած եմ իրմէ, զանազան ջութակահարներու ընկերակցութեամբ: Դըժուար է հաւասարել անչուշտ դաշնակահարի իր հանճարեղ նուագին, բայց անտարակոյս Արթիւր Ահարոնեան լաւ ըմբռնած է գործին ոգին, եւ ունի պատշաճ մանրազննական հմտութիւնը զայն տալու համար ուժեղ կերպով:

Եւ տուին այդ գիշեր, Պրազիլի դեսպանատան սրահին մէջ, յուզիչ մեկնաբանութեամբ՝ ուր ջութակ-դաշնակ կարծէք զիրար կ'ողջագուրէին ամէն րոպէ, սէրն ու տառապանքը յայտնապէս զգացնելով բոլորիս:

Զոյգը ունի անտարկելի անհատականութիւն, երաժշտական լաւ խմոր եւ մանրազննութիւն, ամէնուրեք զայն պարտադրելու ու արժեւորելու պատրաստ:

⁂

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
ՍԱԼ ՏԸ Լ'ՕՓԵՐԱ-ԳՈՄԻՔ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ՝ ԿԱՐԱՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Երգչախումբին երկսեռ անդամները չարուած են բեմի սանդխամատերուն վըրայ: Քանի մը երկվայրկեաններ, անակընկալօրէն յիշատակներ ու անուններ կը տողանցեն մտքիս մէջ: Կոմիտաս Վարդապետ, Մանուկ Պէրպէրեան, որոնց աշակերտած է մայրս, մտածողութիւնը անոնց երգելու արուեստին չուրջ, մօրս մեծծօ ձայնը, Պոլսոյ բազմաթիւ երգչախումբերը վաթսուն տարի առաջ, եկեղեցիները, դպրոցական խումբեր որոնց մաս կազմած եմ, չարականներ...

Հիմա՛, մենակատարներն ալ չարուած են:

Ահա՛, խմբավարն է որ բեմ կու գայ ու առաջին նոթերէն իսկ խորունկ համոզում մը՝ վերջ տալով երազկոտ հնչեղ պատկերներուս:

Մշակումը ինքնաբերութեամբ օժտըւած հայկական մեղեդիներուն, ինքնատիպ չեշտերով, եղակի դարձուցած են մեր երգահաններուն կարգ մը գործերը:

Եւ կա՞յ ժողովուրդներու մշակութային անդաստանին մէջ խորհրդանիշ մը աւելի օրինակելի իբրեւ յաւերժութեան բնական տարերք՝ քան իր երգը:

Փիլիսոփայութեան մը խարիսխը չէ՞ երաժշտութիւնը: Ազգային: Ու երգը անկինաքարը անոր:

Կա՛յ հոն անանուն սիրահարին մեղեդին սրտառուչ:

Կա՛յ մահուան վիշտը՝ սիրտ փղձկող: Կա՛յ հաւատքը: Հայպ դեղջուկ աղջկան արտի երգը:

Եւ կա՛յ երգչախումբը: Փառապսակ իր ծանրութեամբ: Առանց մոլին ըլլալու նեղմիտ ազգայնամոլութեան մը, կա՞յ աւելի օգտակար ճամբայ հոգեւին հայ մընալու:

Այս յափշտակութեան թաքուն զօրութեամբն է որ, կը խորհիմ, գործի լծուեր է ի վաղուց Կարապիս Աֆրիկեան: Ու այս գիշեր Օփերա-Գոմիքի սրահին մէջ կը տօնենք իր եօթանասունամեակը: Հանդիսաւոր պահ: Կրկնակի հանդիսաւոր, քանի յայտագրին առաջին մասը յատկացուած է Վարդապետին արժանաւոր աշակերտ Բարսեղ Կանաչեանի ամենագեղեցիկ գործերէն «Նանօր» օրաթորիոյին, որ կը մարմնաւորէ ուխտադնացութիւն մը իր ծննդեան 110-ամեակին առթիւ:

Գործը Կարպիս Աֆրիկեանի նոր նուագադրմամբ կը տրուէր իբր առաջին ունկնդրութիւն:

Տպաւորութիւնս եղաւ արտայայտչական որոշ զօրացումը ինքնատիպ մեղեդիներու ճոխ փունջին:

Աֆրիկեան՝ խմբավարը, կը յաջողի պարզ չարժումներով ազդու, տիրապետել խումբին, փոխադարձ ստանալով նրբերանգներ: Նուագախմբային արժեւորումները աղաւաղած չէին սկզբնական յօրինումը, այլ ընդհակառակն, Աֆրիկեան կրցած էր գտնել ուղին խմբերգն ու նըւագախումբը հեչտօրէն կենակցիլ տալու առանց զիրար կոխոտելու՝ համադրելով ու գունաւորելով զանազան մոթիֆները: Համոզիչ նուագադրութիւն:

Յայտագրի երկրորդ մասը յատկացուած էր ուրեմն «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը»ին, որ է Աֆրիկեանի դասական ոճով երկարաչունչ դիւցազներգական օրաթորիոն: Երկրորդ ունկնդրութեամբ աւելի չեշտուեցաւ անոր դիմագիծն ու ներբողիչ ազդեցութիւնը:

Կարելի էր գտնել հոն պատկերագրական յուզիչ խորունկ երանգներ: Ընդելուզուած են ընտրական ձեւապաշտ երաժշտական որոնումներով ու դարձուածքներ որոնք կարգադիր մեղեդիներու ուժը ունին, նախնաբներգներով զօրացած:

Վերջին խօսք՝ չնորհաւորելէ առաջ խղճամիտ երգահան ու խմբավարը: Երգչախումբը է նաեւ գաղութի մը մակարդակը յայտնաբերող նշանակալից չափ:

Ա՛յս գիշեր ալ, Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը կրցաւ պաշտպանել իր լաւագոյն համբաւը՝ ընկերակցութեամբ Դրօպոցասէր Վարժարանի աշակերտներու խումբին, ղեկավարութեամբ Հայկ Սարգիսեանի եւ Պէլ Աոթէ նուագախումբին:

Մենակատարները՝ Սոնիա Նիկողոսեան, Ֆայլէն Շանոյեան, Ֆիլիփ Ֆուրքատ եւ Պաղտասար Օհանեան յուզումով ու հաւատքով երգեցին, բան մ'աւելի չըտելով գիշերուան սրտառուչ պահերը համերգին:

Եւ երբ յուզուած չեշտով Կարպիս Աֆրիկեան կ'ըսէր թէ յոգնութիւնը կրնայ մոռնալ մայր հայրենիքէն ստացած իր չնորհաւորական նամակով Մշակոյթի Նախարարէն, կարելի էր տեսնել նոյն ատեն երգչախումբի անդամներուն գործավարից նայուածքը յղուած իր անձին ու անսակարկ նուիրումին:

Փարիզ, Դեկտեմբեր 2

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը տեղեկատուական հանդիպում մը հրաւիրած էր հայ մամուլի ներկայացուցիչները, Նոյեմբեր 28, Հինգշաբթի, Եան'ց ակումբին մէջ: Շուրջ տասնեակ մը լրագրողներ նախ դիտեցին «Հայաստան» Հիմնադրամին կողմէ, կամաւոր մասնակցութեամբ կատարուած իրագործումներուն մասին ժապաւէն մը զոր պատրաստած էր Տիգրան Պասկեվիչեան: «Հայաստան՝ Ի. դար» կոչուած այդ ժապաւէնը արագ ակնարկով մը կ'անդրադառնար դարասկիզբէն այսօր Հայուն կտրած ճամբուն: Շատ հետաքրքրական էին 1918 – 1920-ի անկախութեան շրջանին վերաբերող բաժինները, զինեալ խումբերով, Սարդարապատի մարտիկներով, եւայլն: Անոնցմէ ետք տրուած էին նաեւ ներգաղթի օրերու տեսագրութիւններէ մասեր, այնքա՜ն յիշեցնող Ա. Փէլէշեանի «Մենք»ի տեսարանները: Յետոյ, անչուշտ լայն տեղ գրաւած էր 1988-էն մինչեւ այսօր երկարող շրջանը: Երեւանի միլիոննոց ցոյցերը, հիմնադրամին ստեղծումը, նախագահին ու կաթողիկոսներուն անոր մասնակցելու կոչերը, եւայլն: Կատարուած իրագործումներու բաժինին մէջ տպաւորիչ էր տեսնել Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն շինութիւնը: Լեռնային, ոլորուն, 68 քիլոմեթրնոց այդ ճամբան կենսական նշանակութիւն ունի Ար-

ցախի համար քանի որ զայն կը հանէ մեկուսացման վիճակէն: Երեք մասով ծրագրուած շինութիւնը արագացած է շնորհիւ վերջին Երեւան – Փարիզ – Լոս – Անճըլըս թելեթոնին: Այդ ճամբուն աւարտէն առաջ արդէն կարեւոր հանգրուաններ նուաճուած են մեծ մասով Հիմնադրամէն կատարուած յատկացումներու շնորհիւ եւ ԼՂՀ այսօր ելեկտրականութեան ու ջուրի մատակարարման մարզին մէջ անկախացած է:

Շուրջ կէս ժամուայ ժապաւէնէն ետք ընթրիքին ընթացքին ալ շարունակուեցաւ տեղեկատուութիւնը ու Ֆրանսայի հայկական հիմնադրամի նախագահ Պ. Թերզեան թէ՛ յաւելեալ լայն ծանօթացումներ բերաւ եւ թէ պատասխանեց զանազան հարցումներու: Ան ըսաւ թէ Հայաստանի անկախութեան առաջին տարիներուն կենսական կապ մը եղած էր Իրանի հետ ճամբան, իսկ ներկայիս երկիրը միացնելու համար Սեւ ծովու ափին, ձեռնարկուած էր Ախալքալաքի ճամբուն շինութեան:

Այս դրամներուն քով ամէնէն ցաւալի էջը աղէտի գօտիին առընչուածն էր: Որովհետեւ անօթեւան չմնար հոն, պէտք եղած գումարը կը հասնէր երկու միլիառ ֆրանքի, ինչ որ հաւասար էր Հայաստանի երկու տարուան պիւտճէին: Աղէտի գօտիին եօթը շրջաններուն համար 30 հազար բնակարանի պէտք կայ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ժամանակաւոր կացարաններու մէջ կ'ապրի բնակչութեան կէսը: Պատրաստուած ծրագիրը կը նախատեսէ 5 տարիէն անտուն մարդ չձգել հոն, եթէ Հիմնադրամը ակնկալուածը տրամադրելու ի վիճակի ըլլայ ու Համաշխարհային դրամատունէն յուսալի վարկերը ստացուին:

Մեծցի ու գրեթէ անիրականալի կը թուի նման գլուխ մը երբ մարդ քիչ – շատ ծանօթ է Հայաստանեան իրականութեան: Բայց երբ միւս կողմէ կը դիտէ երեք տարուան մէջ ձեռնարկուած ու արդէն աւարտած բաժիններով կատարուած գործը, այնքան ալ անկարելի չի թուիր յաջողութիւնը: Ի վերջոյ, երեք տարի առաջ շատերու համար նոյնքան անհասանելի նպատակ էին երկու կամուրջներով Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբան, Արցախի մէկ ծայրէն միւսը նետուող հզօր ելեկտրալարերը, ջուրի մատակարարման սարքաւորումները, կազատար խողովակաշարը, դպրոցական շէնքերու, օժանդակ բաժիններու կառուցումը, եւայլն: Մէկ խօսքով Երեւանէն – Ստեփանակերտ շինութեան ծաւալուն հրապարակի մը պատուիրատուն է Հիմնադրամը որ առաջնահերթութիւնները կ'որոշէ, կը ծրագրէ, միջոցները կը հայթայթէ եւ որուն գործունէութիւնը տարեկան քննութեան ենթակայ է ֆրանսական «Ամիօ» ձեռնարկութեան:

Հիմնական բնոյթով կառուցողական այս աշխատանքին զուգահեռ, տարեկան յատկացում կ'ըլլայ զոհ մարտիկներու ընտանիքներուն. ամէն մէկուն կը վճարուի տեղական նուազագոյն աշխատավարձքին հաւասար գումար մը որ 350 ֆրանքի չափ է ներկայիս:

Մինչեւ այսօր հանգանակուած ընդհանուր գումարը հասած է 250 միլիոն ֆրանքի: Նուիրատուներու 55%-ը միայն կանոնաւոր մասնակից է: Պատասխանատուները աշխատանք կը տանին մնացեալին համար ալ աւելի կանոնաւոր մասնակցութիւն ապահովելու:

Ընդհանուր հետաքրքրութիւն շարժող այս նիւթին մէջ Պ. Թերզեան լայն տեղ տուաւ նաեւ Հիմնադրամին սփիւռքեան գործունէութեան որ Ֆրանսահայ վարժարաններու կատարուած յատկացումներով կը բնորոշուի: Համաձայնութեամբ Կեդրոնական վարչութեան, որոշուած է Ֆրանսայէն հանգանակուած գումարներու 5%-ը տալ տեղւոյն վարժարաններուն: Այս առնչութեամբ Հիմնադրամը դիմումներ կը ստանայ որոնցմէ յետ քննութեան կ'որոշուին ամէն տարուան յատկացումները: Այդ 5%-ը կը գոյանայ Ֆրանսայի վարչութեան «խնայողութեամբ», քանի որ տեղական պիւտճէներու համար նախատեսուած 15%-էն իրենք որոշած են 10%-ը միայն ընթացիկ ծախքերու համար գործածել ու մնացեալ 5%-ը տալ վարժարանի մարզին: Առաջնային նպատակ է հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութիւնը, ապա շէնքի կառուցում, եւայլն: Յուլիսին արդէն հայկական նիւթերու ուսուցիչներու առաջին վարժընթաց մը տեղի ունեցած է Լիոնի մէջ, 21 մասնակիցներով: Ատկէ զատ հիմնադրամը 300 հազար ֆրանքի օժանդակութիւն մը կատարած է Լիոնի նորաշէն դպրոցին, 50 հազար ալ Իսիի Թարգմանչացին: Պ. Թերզեան ըսաւ թէ անկէ ի վեր աւելցած են դպրոց բանալու ձգտումները ու իրենց դիմումի թղթածրարներ ներկայացուած են Սէն – Թ'էթիէնի, Վալանսի, Փոն տը Շէրիւի մէջ դպրոց բանալու ուղղութեամբ. առաջինը ծրագրուած է ամէնօրեայ, միւսները՝ միօրեայ:

Երեկոյթին առիթով պատրաստուած թղթածրարը որ կ'ամփոփէ երեք տարուան գործունէութիւնը զանազան երեսակներով, Ֆրանսայի մասին կուտայ վիճակագրական հետեւեալ տուեալները: Սկիզբէն ի վեր շուրջ 50 հանգիպումներ կատարուած են զանազան վայրերու մէջ, մօտ 7 հազար ներկաներ խմբելով: Առաջին տարին հաւաքուած գումարը 2·7 միլիոն ֆրանք եղած է, յաջորդ տարին 3·9 միլիոն, իսկ 1995 – 1996-ին՝ 6·1 միլիոն: Ճիշդ է որ կ'աւելնայ նուիրատուներու թիւն ալ (1483, 2349, 3052), բայց երբ ան համեմատուի ֆրանսահայութեան համար տրուած ամէնէն համեստ թիւին հետ ալ, մեծագոյն զանգուածը կը մնայ նուաճելի:

Սխալ չէ ըսել որ այդ զանգուածին ոչ թէ խորհրդանշական (ի վերջոյ 300 հազարէն մասնակից ունենալ միայն 3 հազար, հազիւ խորհրդանշական իմաստ կրնայ ունենալ), այլ գոնէ նշանակութիւն ներկայացնող տոկոս մը գրաւելու գործը ամէնէն դժուարն է ծրագիրներուն: Ու ա'յս կէտին վրայ է որ Ֆրանսայի հայկական Հիմնադրամը ամէնէն աւելի զօրակցութեան պէտք ունի:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 20·30-ին Կրընոպլի «Լը Սիէլ» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ թատերական երեկոյթ մը, կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի «Անի» մասնաճիւղին կողմէ, «Փարիզի Մօրաքոյրը» բեմադրութեամբ Նարեկ Տուրեանի եւ մասնակցութեամբ Հայաստանէն ժամանած դերասաններու Արայիկ Տրդըրեան, Լեւոն Գասպարեան, Ֆիրուզա Խալադեան, Գայեանէ Սարգսեան, Սերգէյ Սարգսեան եւ ֆրանսահայ Ջաւէն Աբրահամեան:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր բոլոր տարիքի հանդիսականներով որոնք անհամբեր կը սպասէին ներկայացումին: Ժամանակը բաւական անցած էր արդէն երբ մութ բեմի վրայ յայտնուեցան բոլոր դերասանները լուսաւոր մոմերով, երգելով եւ պարելով, նուագի ռիթմին ժողովուրդը ծափերով մասնակցեցաւ:

Թատերգութիւն մըն էր որ կը ներկայացնէր Հայաստանի ժողովուրդին ներկայ անստոյգ եւ շփոթ վիճակը, Սամուէլի, միլիոնատիրուհի մօրաքոյրը, երբ թուրիսթ պիտի մեկնէր Հայաստան եւ իր ամբողջ հարստութիւնը անոր պիտի կտակէր: Շահախնդրութեամբ բոլորը անհամբեր իրեն կը սպասէին: Սուր դիտող Նարեկ Տուրեան եւ բոլոր դերակատարները ապրումով կատարեցին իրենց ստանձնած դերերը հիւմուրի եւ միեւնոյն ատեն յուզում յառաջացուցին ներկաներուն մօտ:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«ՇՆՈՐՀԱԼԻ»
ԺԸՆԵՒԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹԸ

Հոկտեմբեր 12-ի հայ մշակոյթի տօնը այս տարի Ժընեւի մէջ նշուած է «Շնորհալի» երկլեզու պարբերաթերթին անդրանիկ թիւով: Անոր նախաձեռնած է Ս. Յակոբ Եկեղեցիին վարչութիւնը, ինչպէս կ'ըսուի ընթերցողին ուղղուած խօսքին մէջ, «վերացական խօսքերէն իրականին գալու» նպատակով:

Ծրագրուած է երկու – երեք ամիսը անգամ մը թիւ հրատարակել, ամէն մէկը առնուազն 24 էջով: Թերթը կ'ունենայ կրօնագիտական, բարոյագիտական, աստուածաբանական, մանկապատանեկան բաժիններ, տեղ կը տրամադրէ եկեղեցւոյ գործունէութեան, հաղորդագրութիւններուն, համայնքի ձեռնարկներուն եւլն.:

Առաջին թիւին մէջ տրուած են Գարեգին Ա.ի Ժընեւ այցելութիւնը (Յունիս 6–13), Հայաստանի անկախութեան հնգամեակը, Զուիցերահայերու միութեան օրհնութեան ներկայութիւնը, պատանեկան էջ մը, եկեղեցական նշումներու տեղեկատուութիւն, խոհանոցի բաժին, ազգագրական տեղեկութիւններ – ծնունդ, կնունք, ամուսնութիւն, մահ–:

Ընտիր թուղթի վրայ, պատկերազարդ առաջին թիւը 24 էջ է: Խմբագրութիւնը կը վարէ Աբէլ Քհնյ. Օզլուգեան: Կողքին վրայ նշուած է որ նուէր է Պէյրութի Ժողէֆ Շայթօ հիմնարկութեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Սուրիահայ գրող՝ Թորոս Թորանեան կը շարունակէ դասախօսութիւններու իր շարքը, զանազան նիւթերու շուրջ եւ զանազան վայրերու մէջ: Նոյեմբեր 25-ին խօսած է Սահակեան Սանուց Միութեան «Աճառեան» սրահին մէջ, որու ընթացքին երկխօսութիւն մը ստեղծուած է դասախօսին եւ աշակերտներուն միջեւ: Ան խօսած է Աճառեանի մասին, ծանրացած մայրենի լեզուի կարեւորութեան վրայ: Նոյեմբեր 26-ին ալ խօսած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ նիւթ ունենալով սփիւռքահայ գրականութիւնը, առանձնապէս գնահատելով Փարիզի «Յառաջ» թերթի խաղացած դերը, որ ուրիշ յաջողութիւններու կարգին նըշմարած էր Շահան Շահնուրի արժէքը, 1929-ին հրատարակելով «Նահանջը առանց երգի» գլուխ գործոցը: Յիշած է Զ. Որբունին, Վազգէն Շուշանեանը, Շ. Միսաքեանը, բայց, այսօր ֆրանսահայ գաղութին մէջ, ըսած է, չի տեսնուիր երիտասարդ մը որ հոն ծնած եւ հայ գրականութեան նուիրուած ըլլայ, աւելցնելով որ Գր. Պըլտեան, Մ. Պչաքճեան եւ Մարկ. Նշանեան ուրիշ գաղութներէ Ֆրանսա եկած գրողներ են (ԽՄԲ. «Յառաջ»ի.– Ճշդենք որ Մ. Նշանեան Ֆրանսա ծնած է եւ զուտ ֆրանսահայ է), դասախօսը անդրադարձած է նաեւ Միացեալ–Նահանգներու, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Լիբանանի եւ այլ գաղութներու գրողներուն:

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ (Պոլիս) վերանորոգուած Ս. Վարդանանց Եկեղեցիին օծումը կատարուած է Նոյեմբեր 23-ին եւ պաշտամունքի վերաբացուած նոյն օրէն: Նորոգութեան մեծածախս գործին գլխաւոր բարերարները եղած են Արթօ Օզճու եւ Րաֆֆի Քիւչիւքալթունեան: Եկեղեցիին օծումը կատարած է Գարեգին Պատրիարք խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան; Յաջորդ օրը, Նոյեմբեր 24-ին, պատարագած է Շահան Արք. Սվաճեան, իսկ արարողութեան նախագահած է Գարեգին Արք. որ նաեւ քարոզած է: Արարողութենէն ետք «Տիլինօղլու» ընդարձակ սրահին մէջ, սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Բացման խօսքը արտասանած է մատաղի յանձնախումբին նախագահը՝ Սարգիս Կիւլէկէչ որ արտայայտուած է դպրոցին մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Թաղային Խորհուրդին կողմէ տեղեկագիրը կարդացած է Եղիսիա Թըրթըր բացատրութիւններ տալով դպրոցին մասին եւ եկրակացութեան մէջ յիշելով որ Թաղային Խորհուրդը 13 միլիառ Թրքական բաց մը ունի: Պատրիարքը խօսք առնելով յիշած է որ այդ Եկեղեցւոյ մէջ ստացած էր իր վարդապետական աստիճանը: Ապա, հաւաքոյթին ընթացքին գոյացած է ակընկալուած գումարը եւ յաջողութեամբ պսակուած է ձեռնարկը:

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Աստուածածին Եկեղեցին եւ յարակից Ս. Ստեփանոս մատուռը, յետ նորոգութեան օծուած ու պաշտամունքի վերաբացուած են, Նոյեմբեր 23-ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, ձեռամբ Մեսրոպ Արք.ի: Պատարագած է Զաքէոս Աբեղայ Օհանեան եւ հակիրճ քարոզ մը արտասանած է Մեսրոպ Արք.: Արարողութենէն ետք, Թաղային Խորհուրդին կողմէ ճոխ ընդունելութիւն մը կատարուած է: Գեղարուեստական յայտագիր մըն ալ գործադրուած է:

ՊՈԼՍՈՅ Ճէմալ Րէշիտ Պէյ համերգասրահին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին «Միտիք երաժշտութեան համերգ» մը տեղի ունեցած է որու մասնակցած են հայ, հրեայ եւ յոյն հոգեւոր երաժշտութեան մեկնաբաններ: Հայերու կողմէ մասնակցած են Վարդանանց երգչախումբը եւ հինգ ծանօթ երգիչներ՝ Անդրէաս Քհնյ. Յակոբեան, Վահէ Սրկ. Իսլէմէճեան, Խաչիկ Արզումանեան, Արթօ Տրամէրեան գըլխաւորութեամբ Ատրուշան Հալաճեանի: Անոնք ներկայացուցած են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ամէնէն գեղեցիկ շարականները: Երգչախումբի ելոյթին մեներգներով մասնակցած է Ալիս Մանուկեան:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ
1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այդ տետրակէն հատ մըն ալ իմ ձեռքս անցաւ Աղեքսանդրիա գտնուած միջոցիս եւ սկսայ հետաքրքրութեամբ կարդալ, – այն ատեն այս տեսակ ապուշ բաներ կ'ընէի, – տեսայ որ Ճանկիւլեան իր կարգ մը յախուռն ամբաստանութիւններուն մէջ եղբօրս մասին ալ կարգ մը ցնորական բաներ գրած էր:

Որովհետեւ մօտէն տեղեակ էի թէ ի՛նչ պարագաներու մէջ եղբայրս Պոլսէն փախաւ, չկրցայ պաղարիւնութեամբ կարդալ այդ խեղաթիւրումները:

Իրիկունը գացի ճաշելու ծովեզերեայ ճաշարան մը զոր կը բանեցնէին երկու յեղափոխական գործիչներ, Անտոն Ռշտունի եւ ընկեր Վահագն, որուն պատրաստած ճէթով պատինճանի տօլմաները համբաւաւոր էին որկրամոլներու շրջանակին մէջ:

Ռշտունիին ըսի որ պիտի երթամ բացատրութիւն պահանջեմ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐՈւն մէջ եղբօրս մասին գրուածներուն համար:

– Կարեւորութիւն մի տար, խորհուրդ տուաւ Ռշտունի, ինծի համար ալ բաներ մը գրած է, բայց ես...

Եւ պարոն Անտոն Ռշտունի իրեն յատուկ հում բացատրութիւն մը գործածեց այդ տեղ, զոր գրական ամօթխածութիւնը թոյլ չի տար ինծ հոս կրկնելու:

Ափսոս որ չհետեւեցայ այդ իմաստուն խորհրդին եւ երբ ճաշարանէն ելլելով Մէնշիէի հրապարակը տեսայ Պ. Ճանկիւլեանը որ սեղանի մը քով նստած էր եւ որ ինծի ցոյց տուին, որովհետեւ զինքը տակաւին չէի տեսած, քովը մօտեցայ եւ անունս տալէ ետքը, ըսի.

– Պարոն Ճանկիւլեան, կարդացի ձեր «Դիմակաւորներ»ը, որոնց մէջ եղբօրս մասին ալ կարգ մը ամբաստանութիւններ կան, կարդացի նաեւ ձեր յառաջաբանը, որուն մէջ կ'ըսէք թէ ձեր գրքոյկին մէջ եղած բոլոր ամբաստանութիւնները, եթէ հարկ ըլլայ պատրաստ էք գրաւոր կամ բերանացի ապացուցանելու: Արդ, կը խնդրեմ որ ապացոյցները տաք ինծի:

– Ես բանտն էի եւ բանէ մը տեղեկութիւն չունէի, պատասխանեց Ճանկիւլեան, երբ բանտէն ելայ մեր ընկերները շատ բաներ պատմեցին ինծի եւ ես ալ անոնցմէ լսելով գրեցի:

– Ո՞ր ընկերը պատմեց եղբօրս մասին ձեր գրածները, հարցուցի:

Ճանկիւլեան անուն մը տուաւ զոր չեմ յիշեր, Մարկոս կամ Գրիգոր եւ աւելցուց:

– Նա՛ ասաց.

– Հոս է այն մարդը:

– Ո՛չ, մեկնեցաւ, Ռուսաստան գնաց:

– Ա՞յդ է ձեր բոլոր ապացոյցը:

– Այո՛:

– Ուրեմն ահա այդ ապացոյցին պատասխանը:

Եւ ձեռքս վեր վերցուցի՝ իբր թէ ապտակելու համար, բայց հազիւ վեր բարձրացուցած՝ Ճանկիւլեան ոտքի ելա՛ւ եւ սկսաւ աղաղակել բոլոր ուժովը թէ զինքը կը ծեծեն կը սպաննեն:

Հրապարակին վրայ պտըտող ոստիկան մը իսկոյն վազեց եկաւ, հոն նստող բազմաթիւ ծանօթներ ոտքի ելան ու մեր քով փութացին ու ամէնքս միասին առօք փառօք առաջնորդուեցանք Մէնշիէի պահականոցը, ուր կարճ քննութենէ մը ետքը մեզ ազատ թողուցին, միջադէպին անկարեւորութեանը պատճառաւ:

Բայց խնդիրը այդտեղ չմնաց: Կէս գիշերէն ետքը՝ երբ Բարեպաշտին ընկերակցութեամբ, որ Աթէնքէն Աղեքսանդրիա եկած ու հոն հաստատուած էր, Օթէլ Պոնար կը վերադառնայի եւ արդէն օթէլի դրան առջեւ հասած էի, յանկարծ քովընտի մութ փողոցէ մը 3 հոգի պոռչտուքներ արձակելով ու գաւազաններն բարձրացուցած վրաս յարձակեցան:

Բարեպաշտ մը փութաց ինծ օգնութեան եւ խրտչանցում մըն է տիրեց փողոցը:

(Շար. 49)

(Տար. Ա. էջէն)

որ Մինսկի ժողովին նախագահութեան ջանքերը հաշտեցնելու կողմերու տեսակէտները կարգադրութեան մը սկզբունքներու շուրջ, անյաջող եղան։

Ղարաբաղի հարցին կարգադրութեան համար երեք սկզբունքներ յանձնարարուած են Մինսկի խումբին համանախագահներուն կողմէ։ Այս սկզբունքները ընդունուած են Մինսկի խումբին բոլոր անդամ Պետութեանց կողմէ։ Անոնք են…

-- Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Ատրպէյճանի Հանրապետութեան հողային ամբողջականութիւնը։

-- Օրինաւոր կարգավիճակով մը Լ. Ղարաբաղի համար հիմնուած ինքնորոշման մը վրայ որ Ատրպէյճանի մէջ բարձրագոյն աստիճանի ինքնավարութիւն շընորհէ Ղարաբաղի։

-- Ապահովութեան երաշխաւորութիւն Ղարաբաղի եւ իր բնակչութեան, որ ներառնէ փոխադարձ պարտաւորութիւններ ապահովելու համար կողմերու հաւանութիւնը, կարգավիճակի կարգադրութեան համար։

Կը ցաւիմ որ Հայաստան չընդունեցաւ այս։ Այս կարգադրութիւնը մասնակցող բոլոր երկիրներու զօրակցութիւնը կը վայելէր։

Այս նշումը կը ներմուծուի Լիզպոնի վեհաժողովի փաստաթուղթերուն մէջ»։

⁂

Թուրք մամուլը, ընդհանրապէս, Հայաստանի պարտութիւնը կը տեսնէ այս վեհաժողովի արդիւնքներուն մէջ։

⁂

Ալիեւի ինքնավստահութենէն աւելի՝ ամբարտաւան դիրքը դէշ տպաւորութիւն ձգած է ժողովականներուն վրայ, որոնցմէ ոմանք ըսած են թէ անոր ըրածը դիւանագիտական ահաբեկում է քանի պատանդի կը դնէ վեհաժողովին աշխատանքները։

⁂

Վեհաժողովին փակման օրը՝ Դեկտ. 3-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան տեսակցութիւն մը ունեցած է ԱՄՆ-ու Արտաքին փոխ-նախարար Սթրոպ Թալպոթի հետ։ Անոնք վեհաժողովի ընթացքէն զատ քննարկած են յատկապէս ղարաբաղեան հարցը եւ հակամարտութեան կարգաւորման հեռանկարները։ Հայաստանի նախագահը հանդիպումներ ունեցած է նաեւ Իտալիոյ, Ֆինլանտայի եւ Վրաստանի նախագահներուն հետ։

⁂

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ

Վեհաժողովէն ետք, Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ 15 հոգինոց իր պատուիրակութիւնը պաշտօնական այցելութիւն մը տուած են Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկին, ուր առաջին անգամ ըլլալով կը ծածանէր հայկական եռագոյնը։ Հայաստանի նախագահը ընդունած է Հիմնարկին նախագահը՝ տոքթոր Ֆէրէր Գորրէիա եւ վարչական պատասխանատու Ռոպէր Կիւլպէնկեան, Հիմնադրին եղբօր որդին, որ 40 տարի վարած է հայկական համայնքներու եւ Հիմնարկին քարիւղի բաժանմունքները նախքան քաշուիլը անցեալ Յուլիսին։ Նոր վարչական պատասխանատու՝ Միքայէլ Եսայեան նաեւ ներկայ եղած է. ան իր զարմիկին հանգստեան կոչուելէն ի վեր, հայկական համայնքներու պատասխանատուութեան կը կցէ Լոնտոնի Կիւլպէնկեան Հիմնարկի Մեծն-Բրիտանիոյ պատուիրակութեան տնօրէնի իր նախորդ պաշտօնը։ Բարի գալուստի խօսքերու փոխանակումին հետեւած է Թանգարանին Գ. Կիւլպէնկեանի անձնական հաւաքածոյի այցելութիւնը։ Այցելութիւնը առիթ եղած է որ յիշուի Հիմնարկին եւ հայ ազգին սերտ եւ փոխադարձ կապը եւ չեշտելու այդ կապին յաւերժութիւնը, նախագահ Գորրէիայի իսկ խօսքերով։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 4 / 5)

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՓԷՔԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային Ժողովի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Բ. Արարքցեանի, Նոյեմբեր 30-էն Դեկտեմբեր 3 պաշտօնական այցելութեամբ Փէքին կը գտնուէր խորհրդարանական համագործակցութեան, տնտեսական, գիտական եւ մշակութային կապերու զարգացման զարկ տալու նպատակին, ուղղուած այս այցելութիւնը առիթ հանդիսացած է բազմաթիւ տեսակցութիւններու։ Հայկ. պատուիրակութիւնը ընդունած և անոր ի պատիւ ընդունելութիւններ տուած են Չինաստանի ժողովրդական ներկայացուցիչներու Ժողովի նախագահն ու փոխ-նախագահը, անջատաբար, նաեւ Չինաստանի փոխ-նախագահը ընդունած է Հայաստանցի խորհրդարանականները։ Դեկտեմբեր 3-ին անոնք մեկնած են Նոր Տէլհի։

⁂

«ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻ» ԾՐԱԳՐՈՎ ԳԻՒՄՐԻԻ ԻՆԿԱԾ ԲԱԺԻՆԸ

«Հայաստան» Հիմնադրամը մինչեւ այսօր «Աղէտի գօտի» ծրագրին շրջանակներուն մէջ 381 բնակարանով 33 շէնք կառուցանած է Գիւմրիի մէջ։ Կրթական մարզէն ներս ալ, շահագործման յանձնուած են արուեստի ակադեմիայի եւ թիւ 1 միջնակարգ դպրոցի շէնքերը։ Այս բոլորը արժած են շուրջ 1 միլիոն 558 հազար տոլար։

⁂

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՕՐԱԳԻՐԷՆ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեան, ընկերակցութեամբ Ընկերային ապահովութեան նախարար Հրանոյշ Յակոբեանի այցելած է հաշմանդամներուն կարեւորագոյն օգնութիւնը ցոյց տուող Երեւանի փրոթէզի եւ քալերու պատրաստութեան կեդրոնը։ Այս կեդրոնը որ կառուցուած է գերմանական կառավարութեան միջոցներով կը պատրաստէ նաեւ օրթոփետիք մասնագէտներ ու հոն կուգան մասնագիտանալու նոյնիսկ ՀԱՊ-ի այլ երկիրներէն ուսանողներ։

⁂

Վարչապետը ընդունած է Հայաստանի մօտ ՄԱԿ-ի նոր ներկայացուցիչ՝ Կաւէհա Զեկալովիչը։ Խօսուած է ընթացիկ եւ ապագայ ծրագիրներու մասին։

⁂

ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ 7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Միացեալ հայկական Ֆոնտը աւարտած է իր գործունէութեան 7-րդ տարին։ Այս ժամանակահատուածին մէջ Ֆոնտը օդային եւ ծովային ճամբաներով 160 միլիոն տոլար արժողութեամբ մարդասիրական օգնութիւն ղրկած է Հայաստան, ինչ որ կը կազմէ Հիմնադրամին ընդհանուր գումարներուն 99%-ը, մնացեալ 1%-ը տրամադրուած ըլլալով գրասենեակի ծախքերու։ Օժանդակութեան գերակշիռ մասը կը կազմէ դեղօրայքը, մինչ եղած է 21 միլիոն տոլարի յատկացում՝ վառելանիւթի համար։

⁂

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՆՇԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՄԱՆ 76-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայաստանի համայնավարները, Նոյեմբեր 29-ին նշած են Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերու հաստատման 76-րդ տարեդարձը։ Տեղի ունեցած է հանդիսաւոր նիստ Հայաստանի Կոմկուսի կենտկոմին եւ կուսակցութեան Երեւանի քաղկոմին կողմէ կազմակերպուած։ Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է կուսակցութեան Ա. քարտուղար Սերգէյ Բադալեան, որու ելոյթով մը յաջորդած է Բ. քարտուղար Վլատիմիր Դարբինեան։ Նոյն օրը ծաղիկներ զետեղուած են Ստեփան Շահումեանի, Ալեքսանդր Մեասնիկեանի, Հայաստանի մէջ խորհրդային իշխանութեան համար զոհուածներու յուշարձաններուն։ Հանդիսաւոր նիստեր կազմակերպուած են նաեւ Գիւմրի եւ Վանաձոր։

ՔԱՐԻՒՂԻ ԻՐԱՆԵԻՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իրան եւ Ռուսաստան որոշած են գործակցիլ Կասպից ծովուն մէջ քարիւղ փնտռելու եւ արտահանելու աշխատանքին մէջ։ Լուրը հաղորդած է պարսկական լրատու ԻՐՆԱ գործակալութիւնը։ Համաձայնութիւնը գոյացած է Մոսկուայի մէջ, Տնտեսական խառն յանձնաժողովին նիստին ընթացքին։ Այս գործակցութիւնը առիթ պիտի տայ երկու երկիրներուն միջեւ առեւտուրի ծաւալներն ալ աւելցնելու։

Ռուսաստան յայտնած է որ այս մարզի գործակցութեան մասնակցելու հաւանութիւն տուած է Թիւրքմէնիստանէն։ Ըսուած է որ Ատրպէյճան ու Ղազախստան եւս կողմնակից են նման գործակցութեան։

⁂

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 2-ին, վարչապետ Արմէն Սարգսեան ընդունած է Վատիկանի արեւելեան եկեղեցիներու միաբանութեան ներկայացուցիչ Գլաուտիօ Գուճալոթին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան առաքելական նուիրակ Ժան-Փօլ Գոպէլը։ Հանդիպումին արծարծուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Վատիկան կատարելիք այցելութեան, Մխիթարեան Միաբանութեան գործունէութեան, Վատիկանի սեկստինեան սրահին մէջ Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին առթիւ կազմակերպուելիք ցուցահանդէսին առընչուող հարցեր։ Վարչապետը նաեւ Պապին հրաւէր ուղղած է Հայաստան այցելելու։ Տեսակցութեան ընթացքին, այս բոլորէն զատ նիւթ եղած է նաեւ «Գարիթաս» կազմակերպութեան կողմէ Հայաստանի ցուցաբերուող օգնութիւնը եւ Հայաստանի մէջ մասնաճիւղ մը հաստատելու հարցը։ Ա. Սարգսեան շեշտած է նաեւ որ օգնութեան ծրագիրներու մշակման առէն հարկ է նախապատուութիւն տալ աղէտեալ գօտիին։

⁂

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Ազգային Ժողովի արտակարգ նիստի ընթացքին ներկայացուած կառավարութեան ծրագրին իրենց զօրակցութիւնը յայտնած են խորհրդարանական «Հանրապետութիւն», «Բարեփոխումներ» եւ «Շամիրամ» խմբակցութիւնները։ ՀԿԿ-ն (Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցութիւն) դեռ չէր արտայայտուած այս մասին, տրուած ըլլալով որ կուսակցութեան ներկայացուցիչները զբաղած էին Հայաստանի խորհրդայնացման 76-րդ տարեդարձի նշումով։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER
à
BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :
- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 9՝ տօն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հայաստանի երկրաշարժին 8-րդ տարելիցին առիթով Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կազմակերպութեամբ՝

ԱԿՆ

Հայ Հոգեւոր-Եկեղեցական Երգչախումբը *ելոյթ կ'ունենայ Աստուածամօր նուիրուած երգացանկով*

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20.30-*ին*

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

Հասցէ. –
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ *«Երկու Սուր»ը*
Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 16-ին
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տուն
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
RER D. station Vert de Maison

Մուտք՝ 30 *ֆրանք։*

Հեռաձայն. –
01 – 43 – 70 – 62 – 95

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոյի Լեօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15.30-ին սովորական վայրը, կարեւոր օրակարգ։

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 7-ին, Շաբաթ օր, առաւօտեան 10.30-ին

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

GRANDE FOIRE AUX LIVRES ANCIENS ET NEUFS

Samedi 14 Décembre de 10h à 20h
Centre Culturel UCFAF — JAF
6, cité du Wauxhall - 75010 PARIS
M° République
à partir de 15 heures
dédicace des livres par leurs auteurs
Des centaines de livres
à votre disposition
Sur place : Buffet et bar

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր Տարեկան Լոթօն, *Կիրակի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 15-ին, Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։*

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 19·001
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 19.001

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

Թիֆլիսի մէջ Պետրոս Տէր – Պօղոսեանի եւ Արտաշէս Գէորգեանի կողմէ 1922 Յուլիսին սպաննուելէ 13 օր առաջ, զինքը Բաքուէն հոն առաջնորդող շոգեկառքին մէջ Իթթիհատի երեք ղեկավարներէն Ճէմալ փաշա նամակ մը գրի առած է, ուղղուած՝ Մ. Քէմալի: Հոն ան Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրին կը թելադրէ կարեւորութիւն չտալ «արկածախնդիր» Էնվէրին որ Թուրքիստանի մէջ պայքարի ելած է խորհրդային իշխանութեան դէմ: Նամակէն որ կ'ըսուի թէ բաւական երկար է, հատուած մը լոյս տեսած է «Հիւրրիյէթ»ի (Դեկտեմբեր 5) մէջ: Նամակը արխիւային այլ նիւթերու հետ թերթին մէկ աշխատակիցին յանձնած է Ճէմալի թիկնապահներէն Իսմէթի ընտանիքը: Այս վերջինս մահափորձին օրը Թիֆլիսէն բացակայ ըլլալով կենդանի մնացած է երկու վրիժառուներուն գնդակներէն, մինչ միւս երկու թիկնապահները մահացած են Ճէմալին հետ:

Ստորեւ նամակին խնդրոյ առարկայ հատուածը.

«Սիրելի եղբայրս Մ. Քէմալ փաշա,

Միջին Ասիոյ, աւելի ճիշդը բովանդակ մահմետական Ասիոյ համար այսօրուան կարեւորագոյն հարցը Պուխարայի մէջ Էնվէրի ձեռնարկած գործերն են: Էնվէր արկածախնդիրներու վայել վերջին քայլն ալ առաւ ու ինքզինք Պուխարայի էմիր հռչակեց:

Ներկայիս կը պատերազմի Պուխարայի Հանրապետութեան կառավարութեան դէմ. խորհրդային Ռուսաստանն ալ դաշնակից ըլլալով Պուխարայի, Ռուսերու եւ Էնվէրի միջեւ պատերազմ յայտարարուած կը համարուի:

Ռուսերը մահմետականներու ազատութեան համար շատ բան խոստանալով հանդերձ, ոչինչ ըրին:

Էնվէր զանոնք գլխաւորեց ու հակառակ որ իր հարազատ հայրենիքը նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւն կը յուսար Ռուսերէն, որոշեց պայքարիլ խորհրդայիններուն դէմ:

Արդեօք պիտի կրնա՞յ յաջողիլ: Ըստ իս ո՛չ. հազար անգամ ոչ: Էնվէր չի կրնար յաջողիլ ու որքան յամառի, վերջաւորութեան այնքան սաստիկ պիտի ըլլայ ողորմելի վիճակը որուն պիտի մատնուի:

Սակայն, Էնվէրի այս ընթացքին դէմ մենք ի՞նչ դիրք բռնենք:

Եթէ խորհրդային Ռուսաստանի Հանրապետութենէն Անատոլուի համար նիւթական օժանդակութիւն ապահովելու ակնկալութիւնը ունինք, լռութեան պէտք է մատնենք Էնվէրի ձախաձեռնութիւնները:

··· Սակայն դո՛ւք Մ. Քէմալ փաշա, այսօրուընէ պարտաւոր էք այս խեղճ մահմետականներուն բացատրելու Էնվէրին ձախաձեռնութեան վնասները ու զանոնք ետ կեցնելու խելագար քայլերէ որոնք անխիղճ հետեւանքներ պիտի ունենան: Աւելի՛ն. Ռուսերը տեսնելով որ Անգլիա ու անոր հովանիին տակ տեղ գտած մահմետական աշխարհի իսկական բարեկամներ են, կ'աւելցնեն Անատոլուի օժանդակութիւնը:

··· Ամփոփենք ըսուածը. Ա.— Պէտք ունիմ ձեզի հետ գործիքին վրայ (հեռագի՞ր···) խօսակցելու: Բ.— Էնվէրի մասին նամակ մը գրեցէք Աֆղան էմիրին: Գ.— Մոսկուա դրկեցէք խելացի ու անոնց վստահութեան արժանացած պատուիրակ մը: Այս միջոցին Ռուսերէն շատ բան կարելի է ձեռք ձգել: Դ.— Իրան դրկեցէք դեսպանական անթերի մարմին մը: Ե.— Պաշտօնական յայտարարութիւններ հրապարակեցէք մեղադրելով Էնվէրի գործունէութիւնը:

Անհամբերութեամբ սպասելով ձեր հեռագրին, ձեր աչքերը կը համբուրեմ:

ԱՀՄԷՏ ՃԷՄԱԼ»

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆԸ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այս տարի Դեկտեմբերի 7-ին լրանում է Սպիտակի երկրաշարժի ութերորդ տարին: Ութ տարի առաջ, այս օրերին, երբ Հայաստանը ոտքի կանգնած պաշտպանում էր Ղարաբաղի Հայութեան արդարացի պահանջը, ամբողջ աշխարհը ցնցեց անասելի ծանր ու ողբերգական իրադարձութիւնը՝ Սպիտակի երկրաշարժը, որն հիմնովին աւերեց Հայաստանի գրեթէ ամբողջ հիւսիսային մասը:

Ամբողջ աշխարհում սկսուեց Հայաստանի աղէտեալ քաղաքներին ու գիւղերին օգնելու մի աննախադէպ շարժում: Այդ շարժման մէջ գերակշիռ դեր ունէր սփիւռքահայ համայնքների նախաձեռնութիւնը:

Ահաւասիկ լուրից փոթորկուած սփիւռքահայութիւնը գիւղերի ու քաղաքների վերականգնման համար տուեց ու տալիս էր ինչ կարող էր, տալիս էր մարդկային ու հայրենասիրական զգացումներով:

Մեր ունեցած տեղեկութիւններով երկրաշարժի առիթով առաջին տարիներին միայն ԱՄՆ-ում հանգանակուել է մօտ 40 միլիոն տոլար, որի զգալի մասը չի իրացուել աղէտի գօտում: Դրանք հաւանաբար մնում են հանգանակող կազմակերպութիւնների հաշիւներին: Ասում ենք հաւանաբար, որովհետեւ չենք ուզում հաւատալ, թէ ծախսուել են այլ նպատակներով:

Նոյն նպատակով հանգանակութիւններ են եղել նաեւ Սփիւռքի եւրոպական ու մերձաւորարեւելեան համայնքներում:

Աղէտի գօտու համար հանգանակուած գումարներից 1992 -- 96 թուականներին Հիմնադրամին ընդհանուր առմամբ նպատակային ձեւով յատկացուել է 3,815,576·51 ԱՄՆ տոլար, որով հնարաւոր է եղել կառուցել 43 բնակելի շէնք, 24 առանձնատուն, 9 կրթական հաստատութիւն եւ 1 առողջապահական հաստատութիւն՝ Հիմնադրամի ընդհանուր մուտքերից յաւելելով 1,150,618·13 ԱՄՆ տոլար:

Աղէտի գօտում դեռ շատ անելիք կայ, եւ որքան դանդաղենք այնքան մեծ կը լինեն թէ նիւթական եւ թէ բարոյական կորուստները: Հայաստանում օրէց օր թանկանում են շինանիւթերը եւ շինարարութեան միւս ծախսերը: Իսկ հազարաւոր ընտանիքներ շարունակում են մնալ առանց բնակարանների, հազարաւոր երեխաներ՝ առանց դպրոցական ու նախադպրոցական, տարրական պայմանների, հազարաւոր բնակիչներ առանց առողջապահական ու սոցիալական ամենաանհրաժեշտ հիմնարկների: Եւ այս ամէնն արդէն ութ տարի:

Այս բաց նամակով կոչ ենք անում Սփիւռքահայութեանը հետեւողական ու վճռական լինել երկրաշարժի համար հաւաքուած գումարները նպատակին ծառայեցնելու հարցում:

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամն իր ողջ գործունէութեամբ, մասնաւորապէս աղէտի գօտում իրականացրած ծրագրերով, ցոյց է տուել, որ ի վիճակի է նպատակաուղղուած կերպով օգտագործելու աղէտի գօտու համար հաւաքուած գումարները:

Ահաւոր աղէտի ութերորդ տարելիցի օրը վշտի ու կարեկցանքի զգացողութիւնների հետ թող մեր մէջ արթնանայ նաեւ պարտքի ու պատասխանատուութեան զգացումը մեր այն հայրենակիցների նկատմամբ, ովքեր կրել ու կրում են աղէտի ծանր հետեւանքները:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

1996 Դեկտ. 5

ԵՐԵՒԱՆ – ԺԸՆԵՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԿԱՂ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Վահէ Կոտէլ ֆրանսագիր բանաստեղծը մեր գրական շրջանակներուն ծանօթ անուն է հայ բանաստեղծներէ կատարած իր թարգմանութիւններով: Սակայն, որոշ առումներով նաեւ քննադատուած այդ թարգմանութիւններէն աւելի թարգմանիչին օտարական ու հայկական ծագումի խառնուրդն է որ մեծարանքի առարկայ ըրած է զինք գլխաւորաբար Հայաստանի մէջ ուր տակաւին կը տիրէ հեռուի սուրբին զօրութեան վարկածը: Գրական մարզին ալ ընդունուած ընդհանուր այդ երեւոյթը անդրադարձի արժանի ոչինչ ունի: Պիտի գայ անպայման օրը երբ ճաշակները, գիտութեան մակարդակները պիտի հասնին լուրջ արժեւորումներու մակարդակին. Հայաստանի մէջ, թէ Սփիւռքի:

Ինչ որ կը դրդէ անդրադառնալու հոս Վ. Կոտէլի ստորագրած մէկ էջին, ո՛չ ինքնագիր քերթուած մըն է, ոչ ալ թարգմանութիւն մը: Ան այս անգամ գրիչը ձեռք առած է՝ թոյն ու նզովք թափելու համար արեւմտահայերէնին ու անոր տէրերուն գլխուն եւ պանծացնելու արեւելահայերէնը որպէս պետական լեզու: «Մշակութային», «պատմական», ճարտասանական, հռետորական, երեւակայական յենակներով ապարէզ իջած էջը կը ճգնի գերակայութիւն մը հաստատել արեւելահայերէնին, հանդէպ՝ անոր զուգահեռ ճիւղին:

Այդ զուգահեռը՝ արեւմտահայերէնը ան կը նմանցնէ «անբուժելի ախտէ մը վարակուած հիւանդի մը զոր հազարումէկ միջոցներով կենդանի պահելու ճիգ կը թափուի որպէս բոլոր ուրիշներէն աւելի սիրելի էակ մը»:

Անհասկնալի կիրքէ մը պայթած այս արհամարհանքը արդարացնող գիտական, կամ գոնէ համոզիչ տուեալ փնտռել աւելորդ է գրութեան մէջ: Նման բաներ արդէն ամբողջովին անյարիր կը մնան այդ էջին ուր քիչ անդին արեւմտահայերէնը կը զեղչուի «Պոլսոյ թրքացած հայերէնին, կամ Լիոնի կամ Ժընեւի փրանքեւհայկական ժարկոնին»: Ա՛յս մակարդակի մօտեցում մը թոյլ չի տար լուրջ վերաբերումի ու հարց տալու օրինակ թէ ե՞րբ, ո՞ւր, ի՞նչ միջոցով եւ ո՞րքան չափում ունեցած է, կրցած է ունենալ Վ. Կոտէլ արդի արեւմտահայերէնին հետ, յանդելու համար նման անլուրջ հաստատումի որ ծիծաղելի կ'ըլլար շատ շատ, եթէ տխուր չըլլար, ո՛չ անշուշտ անարգուած լեզուին տեսանկիւնէն:

Երկու կէտով միայն հետաքրքրութիւն կ'առթէ Վ. Կոտէլի գրութիւնը որուն հրապարակման վայրն ալ եղած են ֆրանսերէն լոյս տեսնող թերթեր որոնք հայկական մամուլ կ'ուզեն նկատուիլ: Առաջինը «Նուվէլ տ'Արմէնի»ն է, երկրորդը՝ «Ֆրանս – Արմէնի»ն: Երկուքն ալ Նոյեմբերի իրենց թիւին մէջ հիւրընկալած են էջը. առաջինը առանց խմբագրական որեւէ նոթի, բացատրութեան, ինչ որ գրուածին ամբողջական ստանձնումի դերքին վրայ կը դնէ թերթին պատասխանատուները: Երկրորդը խմբագրութեան կողմէ ծանօթութեան քանի մը տողով վիճարկումի մը շրջանակին մէջ դրած է զայն, քովն ալ տեղ տալով Արեւելեան լեզուներու բաժնին հայերէնի ամպիոնին վարիչ Ա. Տօնապետեանի գրութեան որ հակաթէզի մը բնոյթը ունի:

Հետաքրքրութեան առաջին բաժին մը այս թերթերուն կը վերաբերի. հայ լեզուին հետ յանկարծական ի՞նչ մտերմութիւն գիրենք տիրութեան մղած է Վ. Կոտէլի գրութեան, զայն իրարմէ խլելու պէս հիւրասիրելով քանի մը օր տարբերութեամբ:

Երկրորդ հետաքրքրութիւնը կ'ուղղուի հեղինակին գրիչը շարժման անցնող ազդակներուն. ի՞նչ բան դրդած է Վ. Կոտէլը «ինքնեկ» այս պաշտպանութեան որ կը նուիրուի արեւելահայերէնին, ոչ միայն անպաշտպանելի, այլ նաեւ անդոյ խնդիր մը յարուցանելու ակներեւ ճիգով: Հետաքրքրութիւնը կը շեշտուի երբ մարդ կ'անդրադառնայ որ հայերէնի երկու ճիւղերը ու անոնց հետ Սփիւռքն ու Հայաստանը իրարու դէմ հանելու իրեն ոչ հարազատ, ոչ ալ որեւէ ձեւով առնչուած քայլին մղող ազդակները բաւական կարեւոր կամ անմերժելի եղած են ջուխտբայի գրագէտին համար: Այլապէս պիտի գերակշռէր գոնէ տրամաբանութիւնը, արդէւք ըլլալով որ անգիտութեան պտղաբերող փաստերու վրայ հիմնուի պետական / ազգային լեզուի մը նորոգուած այս (չ)տեսութեան:

Անցեալին ալ եղած են նման առաջարկներով գրիչ շարժողներ, ինչպէս՝ բանասիրական գիտութիւններու դոցենտներ Վ. Համազասպեան եւ Պ. Պետրեան իրենց «Պետական հայերէն լեզուն» յօդուածով («Յառաջ», 1984 Մարտ 20): Արեւելահայերէնը պետական պատկանելիութեան վահանով նախամեծարեալ ընելու իրենց ջանքին մէջ, անոնք գոնէ խոհեմութիւնը կամ յարգանքը ունեցած էին լռելու արեւմտահայերէնին մասին. անոր խնայած էին արհամարհանքը, վարկաբեկումը, առով նաեւ փրկուած՝ գոյութին հետ ծիծաղի թիրախ ալ դառնալէ: Եւ ի վերջոյ, անոնք վերին ծառայութեան մը կոչուած դէմքեր էին ու յայտնի էր այդ պարագան: Մինչդեռ, Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններու արդէն փխրուն դետնին վրայ նոր կռուախնձոր մը գլորելու Վ. Կոտէլի արարքը – գոնէ երեւութապէս –, նման ոչ մէկ բացատրութեան կը յանգի:

Ինչ որ ալ ըլլան ախորժակները, հաշիւները, հայ իրականութեան առնչուած ամէնէն մեծ անհեթեթութիւնը պիտի մնան երկու լեզուները հակադրելու բոլոր մղումները: Անոնք բնականաբար պիտի ունենան աւելի կամ նուազ փայլուն շրջաններ, տկարացումներ, արդիւնք՝ իրենց գործածուած շրջապատներուն քաղաքական, տնտեսական, մշակութային եւ այլ պայմաններուն: Ինչպէս եղած է աւելի քան դարէ մը ի վեր:

Ինչպէս բոլոր լեզուներուն, նոյնպէս արդի հայերէնի երկու ճիւղերուն համար ալ բնական այս հոլովոյթը մերժած է ու պիտի մերժէ ամէն անտեղի միջամտութիւն. անարգանք, արհամարհանք կամ պաշտպանութիւն, զօրակցութիւն հաւասարապէս: Այս տեսանկիւնէն, Վ. Կոտէլի յանձնառու հովանաւորութիւնը միայն կրնայ ծառայել գրական վաստակին վրայ ստուեր ձգելու, յանուն ո՛չ գիտէ որ ճշմարտութեան:

Ա. ԹՈՐԹՈՅԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՆԹԸՆ կին մը նշանակեց որպէս Արտաքին նախարար ինչ որ աննախընթաց է Միացեալ – Նահանգներու պատմութեան մէջ: Մատլէն Օլպրայթ, 59 տարեկան, ցարդ դեսպան էր ՄԱԿ-ի մօտ: Ծագումով չեխ, Միացեալ – Նահանգներ գաղթած է: «Երկաթէ կին» մը կը նկատուի, որ յարգանք կը վայելէ բայց, դժուար է հետը խօսակցիլ ըստ եւրոպացի դիւանագէտի մը: Պաշտպանութեան նախարա–

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԺԴ.

Մայիս 8, Չորեքշաբթի։

Կէսօրէ ետք կուսակցական ընկերներով Շուշի երթալու ծրագիր կայ։

«Սկզբունքական երդումի արարողութիւն կայ, Մարոն հոն է, Շուշիի ազատագրումի 5–րդ տարեդարձին նախօրեակն է», – կ՚ըսէ Ազատը. «Զօրամասին տղաքն ալ կը տեսնես. յետոյ Ռոմիկին կը հանդիպիս, հրամանատարն է, մեզի համակիր տղայ է», – կ՚աւելցնէ ան։ Հայ բանակ, զօրամաս, հրամանատար...։ «Ի՞նչ կ՚ըլլանք կոր, – կը մտածեմ, փորձելով բառերը իրենց իմաստին սահմաններուն մէջ պահել, սակայն երեւակայութիւնս գլուխը առեր կ՚երթայ ... ի՛նչ հէքեաթով, հերոսային աշխարհի մը մշուշով ծածկուած պատկերներ եղած են այդ բառերը իմ ամբողջ պատանութեան, եւ ուր պատատանած եմ՝ փախելով աշխարհի իրականութենէն։ Բառերը բառ չեն, անշուշտ – հապա ի՞նչ են։ «Գիտակցութեան փշրանքներ են», – կը մտածեմ. «Եւ որովհետեւ գիտակցութիւնը ամէն երկվայրկեան կը փոխուի՝ ուրեմն բառերուն իմաստներն ալ կը փոխուին»։

Ծիփը լեցուած ճամբայ կ՚ելլանք դէպի Շուշի։ «Այս շրջանին ամէնէն լաւ մարզուած եւ լաւ կռուող զինուորական միաւորն է Շուշիի զօրամասը», – կը յայտնէ տղաքը ճամբու ընթացքին։ «Ղարաբաղի բանակին մաս կը կազմէ անշուշտ», – կը շարունակեն։ «Սակայն մէջի կուսակցականները ճանչցուած են իբրեւ դաշնակ զինուորներ եւ իրենց համբաւը աճարկու է ամբողջ Կովկասի մէջ, մինչեւ Չէչէնիա, յարգանք ու սարսափ պարտադրելով բոլորին»։

Կէս ժամէն հասած ենք Շուշի։

Զօրանոցէն ներս կը մտնենք։ Հին ու պատմական շէնք մըն է։ Հոս հոն պահակներ։ Երեւակայութիւնս կը սուրայ ամէն կողմ, կը ջանամ այդ զինուորներու դէմքերէն, կեցուածքէն հազար տարուան պատմութիւն մը կարդալ, հայ ըլլալու հպարտութիւնը՝ որ ժամանակին կ՚ապրէին մարդիկ իրական ու շօշափելի վաւերականութեամբ։ Անհաւատալի է...։

– Եկուր քեզի Ռոմիկին քով տանիմ, զօրամասին հրամանատարն է, – կ՚ըսէ Ազատ։

Երկիւղածութեամբ կը մագլցիմ նեղ սանդուխները ու կը մտնեմ իր աշխատանքի սենեակը։ Պարզ ու լուռ, ինքնամփոփ ու ջղուտ մարդ մըն է, համբաւաւոր Փէտային՝ որ մեր ազգին ճակատագրի թելերէն մին բռնած է իր ափին մէջ։ Մեծ ակնածանքով կը նայիմ ու կը փորձեմ հասկընալ լռութիւնը, նստուածքը, դէմքին գիծերը։ «Ի՞նչ կրնայ խօսիլ գրող մը զինուորական հրամանատարի մը հետ՝ առանց ծիծաղելի, մանկական, սորվածայ կամ արուեստական թուելու», – հարց կուտամ ես ինծի։ Ինչպէ՞ս յարաբերիլ խորհրդանշանի մը հետ...։ Կեանքիս մէջ միայն երկու տեսակ մարդու հանդիպած եմ – անոնք որ ինծմէ բարձր են, եւ անոնք որ ինծմէ ցած են։ Ո՞ւր դնել այս զինուորականը։ Սենեակն ալ չօգներ ինծի, իրեն պէս անպաճոյճ, պարզ ու ներզօր։

Սակայն կամաց – կամաց լեզուները կը քակուին։ Պարզ ու խիստ է կեանքը զօրանոցին մէջ «ընկերական ոգին սակայն տանելի կը դարձնէ այդ դժուար կեանքը», – կ՚ըսէ, հանդարտ շեշտով։ Զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ է ու երկու տարի կը տեւէ։ Ռոմիկի մեծ ցանկութիւնն է արտասահման գալ ու պտըտիլ գաղութները եւ Արցախի բանակին համար դրամ, մարդ եւ այլ օգնութիւն ապահովել։ «Բայց պէտք է մէկը կամ կազմակերպութիւն մը զիս հրաւիրէ», – կ՚ըսէ։

Ժամ մը անցած է ու զիս վար կը կանչեն մեր տղաքը։ «Զօրամասի հարիւրի չափ զօրքը եւ սկաուտներ վարը հաւաքուած են, կ՚ուզեն որ քանի մը խօսք ըսես իրենց», – կ՚ըսէ Ազատը։ Սրահը ընդարձակ է բայց լաւ չէ լուսաւորումը եւ դժուար կը տեսնուին դէմքերը, մանաւանդ խորքը՝ որ խորհրդաւոր շուքի մը մէջ թաղուած է։ Խօսքը ինծի կը տրուի։ Երկու – երեք առանցքային թէմաներ կան մտքիս մէջ այս օրերուն որոնց շուրջ կ՚արժէ խօսիլ – էն առաջ՝ տալ Սփիւռքի մասին հակիրճ բայց կարեւոր տեղեկութիւններ այնչափ ու այնպէս որ զգան մեր ուժը եւ պատմական արժէքը բայց թնաւ չփորձուին արտագաղթելու մասին մտածել։ Յետոյ՝ Ղարաբաղի ժողովուրդին, անոր բանակին եւ Շուշիի ազատագրումի արժէքին մասին, եւ վերջապէս՝ ակնարկ մը ապագային վրայ, Հայ Դատի վերջնական լուծումի հեռապատկերով։ Կը խօսիմ, կը նկարագրեմ, ուսուցչի եւ գրագէտի ամբողջ ճարտարութիւնս ի գործ կը դնեմ – անկարելի է։ Կը զգամ թէ խօսքս մեռած տառ կը մնայ։ Կապը չէ հաստատուած իմ եւ հանրութեան միջեւ. «Ի՞նչ կրնամ ընել» կը խորհիմ, «ասոնք խօսքի մարդիկ չեն ... ասոնց թարգմանը պէտք է հաւանաբար, անոր լեզուն կը հասկնան ... կամ ալ երգիչ մը»։

Կարգն է վիտէոյի մը, զօրամասի, Պետոյի ու միւս Փէտայիներու մասին։ Խանդավառութիւնը կը լեցնէ կիսամութ սրահը։ Զգալի է որ պատերազմական այս ժամանակներուն մէջ եւ այս հողերուն վրայ հայ մտաւորականին գործը զրուած է հսկայ, ոսկիէ տառերով – յաղթանակի ոգին, հերոսներու պաշտամունքը, ղարաբաղցի ըլլալու հպարտութիւնը, անկախութեան միսթիքը...։ Քովս կայնած երիտասարդ բանաստեղծին կը դառնամ «խնդիր չկայ, պարոն Վահէ» կ՚ըսէ ; «Գըրողներն ալ համոզուած են թէ մեռնողները, հերոսները եւ պատերազմի փառաբանութիւնը միակ լուրջ նիւթերն են այլեւս, էլի»։ Ուրեմն ի՞նչ կը մնայ ընել, Սփամանթո՞ն կապկել։ «Իմ գործս չէ ատիկա», կը մտածեմ, «անձնային կեանքի արձագանգ բերել հոս, խօսիլ արտաքին աշխարհի հետ կապերու անհրաժեշտութեան կամ մտածել գրական ու մշակութային հարցերու մասին ... որո՞ւն հոգը, էականը հասկնալը չէ այլ մասնակցիլն է այստեղի հայութեան ապրումին, մէկ ըլլալն է մարդոց հետ որոնք կեանք, արուեստ, իմացութիւն, վայելք, հայ բանակ, սէր ու պատերազմ մէկ փորձառութեան մէջէն կը զգան»։

Ամէն ինչ լմնցած է։ Տակաւ մութը կը կոխէ։ Դուրս ելած ենք մենք խումբով ու դրան մէջ կը սպասենք որ վար Ստեփանակերտ իջնենք։ Գլխուս եւ զգայարանքներուս մէջ թրթռացում մը կայ, այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ ուրիշ մոլորակէ մը նոր եկած եմ աշխարհ։ Աւելորդ կը զգամ այս հողէ ու ոգիէ, ժամանակէ ու պատմութենէ շինուած զինուորներուն մէջ։ Իմ տեղս Քիլլարայի ծառախիտ, հանդստաւէտ եւ ապահով միջավայրն է...։

Յանկարծ դէմս կը ցցուի ճոխ պեխերով, միջահասակ՝ վառող բայց քաղցր աչքերով, խիտ ու խիստ արտայայտութեամբ մարդ մը։ Ձայնը նոյն ինքնատիպ անհատականութիւնը ունի։

– Ընկեր Օշական, ես Ապարանցի Պաւլիկն եմ։

Կ՚ըսէ՝ ու երկու երկաթէ թեւերը կը փաթթուին շուրջս։ Ձեմ ճանչնար ով ըլլալը։ Կը կռահեմ որ Փէտայի մը ըլլալու է բայց ես այդ հերոսներէն շատ քիչին համբաւին եւ անուան ծանօթ եմ, իսկ անձին՝ ոչ ոքի։ Հեռաւոր Սիտնիի ընկերներս էն քիչը տասը Փէտայիի կենսագրութիւնը գոց գիտեն։ Մէկը քովէս կը փսփսայ «կռուող հերոս է»։

– Ուրախ եմ։

– Ընկեր Օշական, ինծի համար այսօր շատ մեծ պատիւ է ձեզ ճանչնալ ու ձեր ձեռքը սեղմել։

Շուարած եմ։ Ես համեստ մէկն եմ ու չեմ վարժուած զովեստի։ Ձեմ գիտեր ինչ ընեմ, ինչ պատասխանեմ։ Ձեռքս դեռ ուժգին սեղմած է։ Հիմա քայլ մը հեռուէն կը խօսի նորէն՝ նոյն անկեղծ ու վճիտ բառերով։

– Ձեր գրականութիւնը կեանքիս վրայ շատ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է, ես ձեր բոլոր գործերը կարդացած եմ եւ դուք էն բարի եւ էն անգութ բաները ըսած էք մեզի...։

– Պարոն Պաւլիկ, Հայաստանցի՛ք չէն կրցած ըսել ու կարդալ գրածներս, դուք այս լեռներուն մէջ ինչպէ՞ս ձեռք ձգած էք գիրքերս։

– Նախ մոռցէք «պարոնը», ես միայն «ընկեր Պաւլիկը» կը սիրեմ։

– Լաւ։

– Գտած եմ ու կարդացած եմ։

– Բոլո՞ր գրածներս։

– Մեծ մասը։

Խօսքերը սրտիս կը դպին, իր անձին անմիջական, բնական ու տաք հաղորդականութեան շնորհիւ։ Կը փայլին աչքերը։ Ա՞ս է հերոսին տիպարը, կեանքիս ընթացքին զէնքի ու կռուի հերոսի շատ քիչ հանդիպած եմ – Դրօն, Ռուբէնը, Կարօ Սասունին, Միսաք Թորլաքեանը։ Ո՞ւր դնել Պաւլիկը։

Նոյեմբեր 1, 1996
Քիլլարա

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔԸ

«ՏՈՒՐՔԸ» եւ «ՄԱՅՐԵՐԸ»

Դեկտեմբեր 1–ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ սկսաւ թատերական ընթերցումներու Բ. շարքը, մէկ արարնոց երկու թատերգութիւններով. առաջինը Միքայէլ Կիւրճեանի «Տուրքը»ն (1905) էր, երկրորդը՝ Վ. Թէքէեանի (Մայրերը» (1922)։ Երկուքը ծանուցուած էին որպէս «խրախուսական արձագանգող խաղեր»։ Համազգայինի «Դիմակ» թատերախումբին ու Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան ուժերով ձեռնարկուած այս ընթերցումները որոնց ղեկավարն է Աբբի Յովհաննիսեան, արգասիքն են պրպտումի – մեր իրականութեան համար – եզական աշխատանքի մը որ կը յղուի այս վերջին անունին։ Առանց այդ աշխատանքին, ո՛չ Դեկտեմբեր 1–ի ցերեկոյթին ներկաները, ոչ ալ վստահաբար շատ ուրիշներ պիտի գիտնային թէ օրինակ՝ Վ. Թէքէեան փորձած է նաեւ թատերգութեան սեռը։ Ասիկա ըրած է շատ հաւանօրէն «աւարտել»ու համար Մ. Կիւրճեանի «Տուրք»ով սկսած պատումը որ առաջիններէն է հայ յեղափոխականի տիպարը որպէս թատերական հերոս ներկայացնող։

Մ. Կիւրճեան մէկ արարի մէջ կուտայ յեղափոխական շարժումին յարող երիտասարդին պատկերը, դարասկզբի Պոլսոյ մէջ, դիտելով անոր մօր ու բարեկամուհիին ապրումներուն ընդմէջէն։ Արամ կը կոչուի այդ երիտասարդը որ ոստիկանական յանկարծակի յայտնութիւններու, խուզարկութիւններու սպառող մըթնոլորտին մէջ ընկերներու խմբակով մը գաղտնի գործունէութիւն կը տանի, մըտատանջութիւն պատճառելով ամէնէն մերձաւորներուն։ Խաղը կ՚աւարտի այն կէտին վրայ երբ գիշերային հսկողութիւններով ահուղող սփռած ոստիկաններու խումբը կը թակէ Արամին բնակարանին դուռը։ Մինչ այդ, անոր մերձաւորները – երկու կիները – կռահած են Արամին գոնիակ հաւաքոյթներուն իմաստը ու անոր սպառող սպառնալիքը, 1895–ի Պոլսոյ իրականութեան մէջ։

Թատերգութեան երեք տիպարները մարմնաւորեցին Լենա Զորպաճեան (Սուրբիկ հանըմ), Արսէն Այնթապլեան (Արամ) եւ Հերա Թոսունեան (Մաքրուհի)։ Բեմական գործողութիւններու, բացատրութիւններու բաժիններուն ընթերցումը կը կատարէր Արմինէ Գրիգորեան։

Բ. թատերգութիւնը բաւական ակներեւօրէն կը շարունակէ առաջինին աւարտած կէտէն։ Շուրջ 12 տարի ետք Տիկին Սուրբիկ ու Մաքրուհի որոնք կը մարմնաւորեն այս անգամ յեղափոխական Արամին մայրն ու քոյրը, կը տեսնեն անոր վերադարձին։ Փրկուելով ոստիկաններու հետապնդումէն, ան յաջողած է արտասահման անցնիլ, ուրկէ Պոլիս կը վերադառնայ, օգտուելով 1908–ի Սահմանադրութեան տըւած ազատութենէն։ Առաջին խաղին երեք հերոսներուն վրայ հոս աւելցած են ուրիշ դէմքեր ալ. կայ Մաքրուհիին 11–ամեայ տղան Միհրդատը (Դանիէլ Նշանեան), ապա երկու յեղափոխականներու մայրերը (Նայիրի Յովսէփեան եւ Մարգրիտ Փէլթէքեան), սպասուհին (Հելգա Գէորգեան) եւ Շաւարշը (Թորոս Գօֆթիկեան)։ Շարունակելէ զատ Մ. Կիւրճեանի թատերգութիւնը, Վ. Թէքէեան նաեւ յեղափոխականին մօտ բարոյական ըմբռնումի հարցին տեղ կուտայ, թերեւս իր գործին իսկ փոսը փորելով, քանի որ այդ պարագան իր դերը պէտք է ունեցած ըլլայ այսքան տարի բեմադրութեան բեմերէ հեռու մնացած ըլլալու երեւոյթին մէջ։ Ասիկա՝ անշուշտ բացառելով հետաքըրքրութեան, պրպտումի, անգիտացումի պարագաները, հայ թատրոնով զբաղողներու մօտ։

Ցատկանշական էր տեսնել որ Ա. Յովհաննիսեանի ու Ժիրայր Զոլաքեանի վարած սակաւաթիւ փորձերով, թատերական գործին նկատմամբ սիրողի ու սկսնակի մակարդակի տարբերով, ի՛նչպէս կարելի կ՚ըլլար «ապրեցնել» պատումը, հետաքըրքրել ու յուզել ներկաները։

Սուղծուած տպաւորութեան տակ, ձեւով մը գայն շարունակելու մղումով, ներկայացումէն ետք հաստատուեցաւ հարցում – պատասխանի բաժին մը որուն ընթացքին Ա. Յովհաննիսեան յաւելեալ տեղեկութիւններ տուաւ երկու գործերուն, հեղինակներուն ու տասնամեակներով անոնց վայելած անտարբերութեան մասին։ Արդարեւ, ինչպէս ան ըսաւ ու օրուան յայտագրին մէջ ալ նշուած էր, առաջին խաղը իննիսուն, երկրորդը աւելի քան եօթանասուն տարի ո՛չ Սփիւռքի, ոչ Հայաստանի մէջ նկատի առնուած էին հայ թատրոնի մը խաղացանկին համար։ Միայն անցեալ Յուլիսին անոնք առնուած էին Երեւանի Սունդուկեան թատրոնին մէջ Ա. Յովհաննիսեանի վարած թատերական ընթերցումներու ծրագրին մէջ։

Զրոյցի բաժինին մէջ այս կէտին վրայ ծանրանալով ծանօթ բեմադիրը ըսաւ թէ կուսակցական հարցերու արծարծումով, այս խաղերը կարելի չէր եղած բեմադրել. սակայն անոնք, ինչպէս նման շատ մը հետաքրքրական այլ խաղեր մէկ կողմէ անգիտութեան, մէկ կողմէ ալ օտարը մեծարելու բարդոյթին պատճառով բեմ չէին հանուած մինչեւ այսօր։ Հայ թատրոնի գործիչներ դրեթէ ամէն տեղ նախընտրած էին ու կը նախընտրէին օտար մեծերու ձեռք երկարել, քան զբաղիլ հարազատ գործերով, յաճախ իրենց հակումները արդարացնելով «մենք չունինք»ի պատճառաբանութեամբ. Ա. Յովհաննիսեան այս առումով յիշեց Երեւանի մէջ Շէյքսփիրի «Արքայ Լիր»ի բեմադրութեան պարագան ուր պատրաստուած որմազդներուն վրայ գանց առնուած էր հայերէնի թարգմանիչին անունը ու ամէն հակակշիռէ հեռու, թատերգութիւնը ենթարկուած էր մկրատումներու, փոփոխութիւններու։

Հարազատը անգիտանալու, օտարին վստահելով փառաւորելու ա՛յ աւանդականացած խեղճութեան դէմ, փոքր զանգ մը հնչեցնելու իմաստը ունին թատերական ընթերցումները. այս երկրորդ տարեշրջանին (1996) համար ծրագրուած միւս ներկայացումները նիւթ ունին Վահան Թոթովենցի «Երկու սուր»ը (Դեկտեմբեր 8) եւ Եղիա Գասպարեանի «Երեւանի մէջ»ը (Դեկտեմբեր 22)։

Ա. Թ.

ՑԱՒ ԵՒ ՄԱՂԹԱՆՔ

Հոկտեմբերին, մշակոյթի շաբթուան ընթացքին յիշատակեցինք, փառաբանեցինք թարգմանչաց վարդապետները, գովաբանեցինք լեզուն եւ մշակոյթը, թէ՛ հանդիսութիւններով թէ՛ մամուլով։ Անոնցմէ մէկն էր Ռ. Հատտէճեանի վերահրատարակուած Մեսրոպ Մաշտոց եւ Թարգմանիչներու նուիրուած – ՅԱՐԳԸ ԳԻՏԵ՞ՆՔ – խորագրով տողերը որ կը վերջանային. «...Աստուած իմ, այսօր մեզի համար որքա՜ն դիւրին ու բնական է մտնել եկեղեցի մը ու վերացումով ունկնդրել մեր մեծասքանչով երգուած սա ամենագեղեցիկ երգերը, մեր մեծասքանչով կարդացուած սա հրաշալի աղօթքներն ու քարոզները։

Բայց յարգը գիտե՞նք այդ բոլորին։

գիտե՞նք թէ հազարաւորներ որքան ճգնեցան, ինչպէս սպառեցին իրենց կեանքն ու աչքի լոյսը, որպէսզի մենք օր մը տիրանանք անոնց: Գիտե՞նք թէ մենք ինչի կը վերածուէինք, եթէ յանկարծ կորսնցնէինք զանոնք»:

Այս տողերը զիս տարին կարգ մը խորհրդածութիւններու: Եթէ յանկարծ կորսնցնէինք զանոնք կը վերածուէինք թանգարանի ցուցափեղկը լեցնելու ծառայող իրերու: Ինչ որ շատ ալ պիտի չուշանայ Սփիւռքի մէջ, եթէ հարցին լրջօրէն չմօտենանք:

Գրական լեզուն օր ըստ օրէ կը տկարանայ: 15 – 20 տարի առաջ Պոլսոյ մէջ հայերէն – թրքերէն երկլեզու թերթի մը գաղափարը նոյնիսկ խորթ կը թուէր, ինչ որ այսօր բնական աչքով կը դիտուի: Իսկ մեր մօտ կամ Սփիւռքի այլ երկիրներու մէջ զուտ հայերէնով գրուած թերթը շատ քիչերու տունը կը մտնէ, ուր ես կը նշմարենք թէ ֆրանսերէնով ծանուցումները հետզհետէ կը շատնան: Առաջ «Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ միութիւն կամ հաստատութիւններ որ իրենց յայտարարութիւնները կուտային հայերէնով, այսօր վերածած են ֆրանսերէնի, անհասկնալի... Հայերէն թերթ կարդացողին ինչո՞ւ ֆրանսերէնով ծանուցում տալ:

Բայց ամենախորթը, անընդունելին եւ վտանգաւորը այն է՝ երբ այլ լեզու մը մուտք կը գործէ մեր եկեղեցիներէն ներս: Եկեղեցին միակ տեղն է ուր պէտք է հնչէ մայրենին: «Մայրենի» ըսուած ժամանակ սխալ հասկացողութեան տեղի չի տուիր: «Մայրենի» կը նշանակէ՝ հայերէնը, որովհետեւ կան անձեր որոնց համար մայրենին իրենց ապրած երկրին լեզուն է, ինչպէս որ ինքզինքնին կը զգան նախ Ֆրանսացի, Ամերիկացի ապա՝ Հայ... Թէեւ այս մէկը շատ ալ կարեւոր չէ, անհատը ինքզինք թող զգայ կամ գործէ ինչպէս որ կ'ուզէ, այնքան ատեն որ չի խանգարեր մատղաշ մտքերը:

Անկասկած ուրիշ գաղութներու մէջ ալ կան նմանօրինակ կացութիւններ, բայց ես պիտի փափաքէի թարգման հանդիսանալ մեր մօտ կարգ մը եկեղեցիներու մէջ տիրող կացութեան, որմէ կը տառապին գիտակցաբար սակաւաթիւ անձեր: Ամէն Կիրակի, 15 վայրկեաննոց հայերէն քարոզին անպայման կը յաջորդէ կէս ժամուան ֆրանսերէն քարոզ – դասախօսութիւն մը: Ի՞նչ է նպատակը: Իբր թէ սփիւռքահայ ոչ հայախօս հաւատացեալը... Աւելի քան երկու տարուան ընթացքին չկրցայ տեսնել այն ոչ հայախօս գլուխը որ պատրուած առաջին ֆրանսերէն քարոզէն դառնայ հաւատարիմ հաւատացեալ այդ եկեղեցւոյ: Բայց տեսայ եւ լսեցի հակառակը... Հայ Եկեղեցիէն ներս մտնողը, հաստատ գիտէ թէ հոն պիտի լսէ հայերէնը, ուստի ինչո՞ւ չօգտագործել առիթը, տալով անոր մի քանի բառ աւելի հայերէն: Իսկ եթէ կան հոգեւորականներ որոնք անպայման կը փափաքին այլ լեզուով կատարել իրենց շատ անգամ իմաստէ զուրկ քարոզչութիւնները, առիթը թող ստեղծեն ժողովուրդը հաւաքելու կամ զանազան լեզուներով հրատարակութիւններ ընելու, գոնէ արժեւորած կ'ըլլան իրենց ժամանակը:

Պատասխանատու անձերու թուլութիւնը, վերին հսկողութեան չգոյութիւնը կամ թերացումը հասեր է աստիճանի մը որ Ֆրանսայի մէջ նոյնիսկ թրքերէնով քարոզ տալու յանդգնողը կայ:

Այսօրուան գործիչ սերունդը եթէ լաւ հայերէն չի գիտեր, այդ մէկը սխալն է նախկին սերունդին որ պէտք եղած կարեւորութիւնը չէ տուած հայկական դպրոցներու կառուցման, իսկ ապագայ սերունդը եթէ մայրենին չի խօսիր այդ՝ մեր սխալն է, ներկայ պատասխանատուներու սխալը: Այլեւս տուներու մէջ գրեթէ հայերէն չի խօսուիր, աւելորդ կը նկատուի երախան հայկական դպրոց ղրկել, եկեղեցիէն ալ սկսանք ջնջել հայերէնը, է՛հ, ի՞նչ մնաց...

Թողունք ստորակայութեան բարդոյթը, դադրինք օտարը փառաբանելէ, օտարին ծառան ըլլալէ: Հպարտանանք մեր ծագումով, մեր արժէքներով, առիթը չփախցնենք մեր լեզուն խօսելու եւ պարտադրելու որպէսզի չդաւաճանենք յիշատակին այն հազարաւորներուն որոնք ճգնեցան, այն հազարաւորներուն որոնք տուին իրենց կեանքն ու աչքի լոյսը:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Մարսէյլ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ ՏԻԹՐՈՅԹԻ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մեծագոյն Տիթրոյթի Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը այս տարի ոգեկոչեց Թարգմանչաց տօնը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 1-ին, Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք եւ Մարի Մանուկեան դպրոցի սրահին մէջ: Հակառակ անոր որ նոյն օրը երկու ուրիշ ձեռնարկներ կային քաղաքիս մէջ, կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր ունկնդրելու օրուան հիւր բանախօս՝ Վեր. Տոքթոր Վահան Թութիկեանը:

Երեք քառորդ ժամ տեւող բանախօսութեան ընթացքին՝ Վեր. Թութիկեան նախ հակիրճ կերպով խօսեցաւ 1996 Յուլիս 1-3-ի դէպի Պոլիս իր կատարած ճամբորդութեան տպաւորութեանց մասին: Յիշեց թէ ասիկա իր երրորդ ուղեւորութիւնն էր դէպի Թուրքիա:

Սոյն այցելութեան նպատակն էր Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 150-ամեակը տօնել: Արդարեւ Պոլսոյ մէջ հիմնուած էր Հայ Աւետարանական Համայնքին առաջին եկեղեցին, Բերայի Այնալըչէշմէ թաղամասին մէջ: Տակաւին կանգուն կը մնայ այս դարաւոր եկեղեցին ուր տեղի ունեցաւ տօնակատարութիւնը:

Յարգելի բանախօսը յիշեց թէ ի հեճուկս այն իրողութեան որ Հայ Աւետարանական Համայնքը մեծապէս նուազած է, բայց ներկայ ղեկավարութիւնը օժտուած է երիտասարդ ուժերով, որոնք 1960-ական թուականներուն Անատոլուի շրջաններէն հաւաքուած հայ մանուկներ էին: Անոնք Իսթանպուլ բերուած էին նախաձեռնութեամբ եւ օժանդակութեամբ Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան, ֆրանսահայ եւ Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու, հայեցի դաստիարակութիւն ստանալու առաջադրութեամբ:

Վերապատուելի Թութիկեան անդրադարձաւ նաեւ որ հակառակ բազմաթիւ դժուարութիւններու, զորս Պոլսահայութիւնը կը դիմագրաւէ, ան յամառօրէն կը ճգնի պահել հայ եկեղեցիները, դպրոցներն ու հաստատութիւնները ի գին մեծ զոհողութիւններու:

Բանախօսութեան գլխաւոր մասը յատկացուած էր Սուրբ Թարգմանիչներու յիշատակին: Յարգելի դասախօսը յայտնեց թէ մեր Թարգմանիչները ամէն տարի, դէթ երկու առիթներով (Յունիս – Յուլիս եւ Հոկտեմբեր) կրօնական եւ համազգային պանծացումի առարկայ կը դառնան: Անոնք մեր գիրին, Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան ու Դպրութեան հիմնադիրները դարձան եւ հաստատ վէմի վրայ դրին մեր ազգային գոյատեւումը այնպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ երբ՝ Սասանեան եւ Բիւզանդական կայսրութեանց միջեւ բաժնուած Հայաստանի ապագան երբեք լուսաւոր չէր:

Անվիճելիօրէն հայ գիրերու գիւտը Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ, անկիւնադարձ մըն էր մեր պատմութեան մէջ: Ան մեր մշակոյթի հզօր վահանը եղաւ, եւ բաժնուած Հայաստանը միացնող ամենազօր ազդակը: Մեր նշանագիրերու գիւտը հայ ժողովուրդին տուաւ Աստուածաշունչ Մատեանը հայերէն լեզուով, որուն շնորհիւ, Կորիւն պատմիչի խօսքով «Աստուած հայրենախօս եւ հայերէնաբարբառ դարձաւ»: «Թագուհի Թարգմանութեանց» հայաբարբառ Աստուածաշունչը հիմը կազմեց մեր Դպրութեան եւ մշակոյթին: Ան իմացական ու հոգեւոր տարերային շարժում մը յառաջ բերաւ Ե. դարու Հայաստանի մէջ: Այս փառապանծ շրջանը եղաւ Հայ Մշակոյթի «Ոսկեդար»ը:

Յաջորդող դարերուն մեր Սուրբ Թարգմանիչները ներշնչման աղբիւր դարձան մեր մտաւորականութեան: Ամէն դարու մէջ սերունդներ քալեցին Թարգմանիչներու շաւիղներէն եւ իրենց ներդրումը ունեցան հայ մշակոյթի գանձարանին:

Ինչ կը վերաբերի մեր օրերուն, Տոքթոր Թութիկեան յայտնեց թէ Սուրբ Թարգմանիչները այսօր ալ պէտք է ներշնչեն մեզ: Անոնց յիշատակը պէտք է խթանէ մեզ, ջերմագին նուիրումով փարելու մեր նախնեաց «Հայր» կոչուող Աւետարանին, «Մայր» եղող Եկեղեցիին եւ հայ գիրին ու մշակոյթին:

Սուրբ Թարգմանիչները պէտք է ներշնչեն մեզ՝ տէր եւ պաշտպան կանգնելու Հայ Դպրոցին, Հայ Մամուլին, Հայ Դպրութեան: Վերապատուելին եզրակացուց. «Թող մեր բազմերախտ Թարգմանչաց թարգմանած Ս. Գիրքը Թարգմանուի հայ հոգիներու եւ կեանքերու մէջ. եւ գրական առաջին Ս. խօսքը դառնայ ուղեցոյց «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»:

Այս շահեկան բանախօսութենէն ետք եղաւ հիւրասիրութիւն, պատրաստուած՝ Միութեան անդամուհիներու կողմէ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի ՆԱԽԱԳԱՀ ԲԺ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԱԴԱՄԵԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Անմոռաց օր մը Նոյեմբեր 23, Շաբաթ օր, կէսօրուան ճաշի հիւր եղած էր Բարեգործականի Ֆրանսայի նախագահ բժիշկ՝ Եդուարդ Ադամեանը Բարեգործականի Արովեան սրահը: Իրեն կ'ընկերանար Լիոնի Բարեգործականի նախագահ՝ Յակոբ Էքմէքճեան:

Ունկնդիրներուն մէջ կը նշմարուէին երիտասարդներ որոնք կարիքը ունէին աւելի ծանօթանալու Բարեգործականի անցնող 90 տարիներուն, լսելու դրուագներ, քանի նորեկներ էին, եկած Թուրքիոյ զանազան վայրերէն, պարագաներու բերմամբ:

Նախագահ բժիշկ Եդուարդ Ադամեան դրուատեց մեծ ազգային բարերար Պօղոս Նուպար Փաշայի հիմնադրած Բարեգործականը 1906-ին:

Իր խօսքերուն մէջ կոչ ըրաւ անդամակցելու Բարեգործականի, ծառայելու համար ազգին եւ հայրենիքին:

Յիշեց Փարիզի Հայ Ուսանողական Տունը, Սփիւռքը Ամերիկայէն Գանատա կառուցուած դպրոցներէն, մինչեւ Հայաստանի Նուպարաշէնը: Քաներեք երկիրներու մէջ Բարեգործականը կը հաշուէ 22 հազար արձանագրուած անդամներ, ու եզակի է բոլոր հայկական կազմակերպութիւններու մէջ:

Սուքիաս Սուքիասեանի աշակերտները հայերէն երգերով, արտասանութիւններով ոգեւորեցին ներկաները:

Հաճելի մթնոլորտ մը ուր հայ տիկինները պատրաստած էին համեղ հայկական ճաշեր:

Ներկաները գոհունակութիւն յայտնեցին բժիշկ Եդուարդ Ադամեանին, ցանկութիւն ունենալով կրկին տեսութեան:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

NOUVEAUX LIVRETS SPIRITUELS

L'ASSOMPTION DE LA MERE DE DIEU
N° 1

REINCARNATION
N° 2

VATCHE IKNADIOSSIAN,
Archimandrite

Marseille, 1996.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ոստիկանները իսկոյն վրայ հասան: Այդ միջոցին յարձակողներէն մին փախաւ քովընտի մութ փողոցէն, իսկ ես, Բարեպաշտը եւ ուրիշ երկու յարձակողները՝ որոնց մին էր Ճանկիւլեան, պահականոց առաջնորդուեցանք:

– Արդէն ձեր գալուն կը սպասէի կոր, ըսաւ մէմուրը ժպտելով:

– Ի՞նչպէս, հարցուցի զարմացած:

– Որովհետեւ այս մարդիկը, (եւ ցոյց տուաւ Ճանկիւլեանը եւ իր ընկերը) ձեզ կը հետապնդէին կոր դուրսը շրջան ըրած միջոցիս:

– Ուրեմն քանի որ մեր անմեղութիւնը գիտէք թոյլ տուէք որ տեղերնիս երթանք ըսի:

– Չէ, պատասխանեց, պէտք է որ հարցաքննութիւն մը կրէք եւ հիմա ժամանակը ուշ է, առտուան երկուքն է, այս իրիկուն հոս բանտը մնացէ՛ք, վաղը առտու ձեր խնդիրը կը քննեն:

Ես ու Բարեպաշտ քիչ մըն ալ պնդեցինք, բայց տեսանք որ անկարելի էր ու հարկ էր համակերպիլ:

Ճանկիւլեանի ընկերը գրպանէն ամերիկեան անցագիր մը հանեց եւ յայտարարեց թէ ինք ամերիկեան հպատակ է:

Ասոր վրայ զինքը անմիջապէս ազատ թողուցին: Իսկ մեզ երեքս առաջնորդեցին վար, պահականոցի առժամեայ բանտը որ արդէն լեցուած էր նոյն գիշերը ձերբակալուած գողերով, գինովներով, կռուարարներով եւ հաշիշամոլներով:

Ճանկիւլեանի ճակատը թեթեւ սկրդուք մը կար, ամբողջ արդիւնքը տեղի ունեցած յարձակողական եւ պաշտպանողական կռիւին: Գրեթէ աննշմարելի բան մը որուն ինքն ալ նախապէս կարեւորութիւն տուած չէր, բայց բանտին մէջ Ճանկիւլեան նշմարեց այդ սկրդուքը եւ սկսաւ երկու ձեռքերուն եղունգներովը զայն քերթել, քերթել մինչեւ առտու, այն աստիճան որ այդ աննշան սկրդուքը չէնք շնորհք արիւնլուայ վէրք մը դարձաւ որ տաժանելիօրէն կը տգեղցնէր իր արդէն ոչ գեղեցիկ դէմքը:

Այս յանպատրաստից վէրքը ստեղծելէ ետքը՝ Ճանկիւլեան բանտին դուռը պահպանող ոստիկանէն բժշկական օգնութիւն հայցեց յայտարարելով որ վէրքին ցաւերուն չէր կրնար դիմանալ:

Բժիշկը եկաւ, հարկ տեսաւ որ «վիրաւորը» հիւանդանոց փոխադրուի «խնամուելու համար»:

Բնականաբար պարոն Ճանկիւլեանի դիւցազնաբար իր ճակտին վրայ գոյացուցած վէրքը սահմանուած էր մեր գլուխը ցաւցնելու, որովհետեւ ոստիկանական բժիշկը եթէ տեղեկագրէր թէ վէրքը առնուազն տասնըհինգ օրուան դարմանումի պէտք ունի՝ մենք իբրեւ ենթադրեալ հեղինակները այդ վէրքին՝ կ'ըլլայինք ոճրագործներ եւ կը ղրկուէինք Ծերադատ Ատեանին:

Բարեբախտաբար այս հանճարեղ տակտիկան չյաջողեցաւ եւ բժիշկը յայտարարեց թէ այդ վէրքը գաւազանի հարուածներու արդիւնք չէր, ինչպէս կը պնդէր ճակատին տէրը, այլ պարզապէս քերուըտուքի:

Այսուհանդերձ այս միջադէպը պատճառ եղաւ որ փոխանակ հետեւեալ առտու կանուխ ազատ ձգուելու՝ մինչեւ իրիկունը բանտը անցունենք ու կարգ մը քննութիւններու եւ ձեւակերպութիւններու ենթարկուինք: Եւ ի վերջոյ նոյն իսկ հազիւ Բէյլէրեան պէյի երաշխաւորութեամբ զիս ու Բարեպաշտ արձակեցին բանտէն:

Եւ սակայն նորէն օձիքս չազատեցաւ այս խնդրէն:

Հետեւեալ օրն իսկ վերադարձայ ագարակ, ուր ամիս մը ետքը դատարանի կողմէ կոչնագիր մը ստացայ զիս Աղեքսանդրիա հրաւիրող:

Ընդհանուր դատախազը ամէնուս դէմ դատ բացած էր իբրեւ «գիշերային աղմուկ յարուցանող եւ հանրային անդորրութիւնը վրդովող»:

Ագարակէն Աղեքսանդրիա երթալ, քանի մը օր կենալ ու վերադառնալ բաւական ծախքի դուռ մըն էր:

Գացի խորհուրդ հարցնել Մկրտիչ էֆէնտի Անդրանիկեանի:

(Շար. 50)

(Շար. Ա. էջէն)

րութեան գլուխն ալ նշանակուեցաւ հանրապետական մը՝ Ուիլլըմ Գոհէն, Ապահովութեան Խորհուրդն ալ պիտի վարէ Սամուէլ Պէրկըր։

ԷՌ – Ը – ԷՌ–ի օճրափորձին զոհերու հաշուեկշիռը կը ծանրանայ։ Երկու մեռեալներէն ետք, որոնցմէ մէկը գտնուեցաւ նոր ամուսնացած 36–ամեայ կին մըն էր, ծանր վիրաւոր մըն ալ, մարոքցի ուսանող մը մեռաւ։ Հիւանդանոցը միշտ 30 վիրաւորներ կան եւ մէկ քանին շատ ծանր վիճակի մէջ են, որոնց մէջ գտնուեցաւ կնոջ ամուսինը։ Նորապսակ ամոլը Փարիզ պիտի հաստատուէր եւ յարկաբաժին մը կը փնտռէր։

ՈՒԱԿԱՏՈՒԿՈՒԻ մէջ (Պուրքինա Ֆասոյի – նախկին Հօթ – Վոլթա – մայրաքաղաքը), Դեկտեմբեր 5–ին բացուեցաւ ֆրանքափրիկեան 19–րդ վեհաժողովը, 40 երկիրներու ղեկավարներու մասնակցութեամբ։ Իր ուղերձին մէջ, Ժ. Շիրաք ջանաց հանդարտեցնել իր խօսակիցները ինչ կը վերաբերի խաղաղութեան ու կայունութեան։ Միաժամանակ Պանկիի մէջ (Կեդրոն – Ափրիկէ) ապստամբական շարժումը որ ծայր տուած էր 26 օր առաջ, աւելի ծաւալ կ՚առնէր։ Հոն, 1500 ֆրանսացի զինուորներ առաջքն առած էին անիշխանութեան, բայց, քաղաքական լուծում չէ գտնուած։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Շեալի գիւղին մէջ (Ալժէէն 30 քիլոմեթր հեռու) 10 գիւղացիներ ըսպաննուած են Դեկտեմբեր 4–էն 5 լուսնալիք գիշերը։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին ալ, 150 հազար հոգի ցոյց կատարած են, միշտ նոյն պահանջներով։

ԷՌ – Փէ – ԷՌ–ի նախկին վարչական տնօրէնուհին՝ Տիկին Լուիզ – Իվոն Գասեթա դիպահ կը մնար Դեկտեմբեր 6–ին, Նանթէրի դատաւորին հարցաքննութենէն ետք։ Նախկին անպաշտօն զանձապահ Շիրաքի կուսակցութեան ձեռքէ բաւական կարեւոր գումարներ գանձած կ՚ըլլայ, որոշ «շուկաներ» ապահովելու համար հանրային աշխատանքներու Մաղոթթի ընկերութեան։ 1991–էն 1993, այս ձեռնարկութեան տնօրէն – նախագահը 4 միլիոն ֆրանք կաշառք տուած կ՚ըլլայ, որու փոխարէն ձեռք ձգած է քանի մը կարեւոր շուկաներ, ինչպէս մանկապարտէզի մը եւ մանկամսուրի մը շինութիւնը։

ԳՈՐԾԸ շատ վիրաւորուած է Ֆրանսայի նոր որոշումէն Թոմսընի վաճառքին մասին եւ Սէուլի Ֆրանսայի դեսպանը հրաւիրուեցաւ բացատրութիւններ տալու։ Ծանօթ է որ ժեփականաշնորհման Ցանձնախումբին աննպաստ արտայայտութենէն ետք, Ֆրանսա առկախեց Թոմսընի (Լակառտէրի) եւ Միւլթիմետիա ճիւղին (կորէական Տէվոյի) վաճառքը։ Փաթրիկ Տէվէճեան հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի (Դեկտեմբեր 6) ուր կը գտնէ որ ժեփականաշնորհման առկախումը շատ լաւ բան մըն է։ Փ. Տէվէճեան Ազգային Ժողովի ելմտական յանձնախումբին ԷՌ – Փէ – ԷՌ տեղեկատուն է։ Ան կը խորհի որ կառավարութիւնը աւելի լաւ կ՚ընէ միջազգային հանրային առաջարկ մը ընելով։

ՋԵՆԻՈՅ Թատերագիր Նախագահին առողջութիւնը վատթարացած է եւ միշտ հիւանդանոցն է ուր մէկ թոքէն մաս մը հանուած է, երեւան ելած է վտանգաւոր ուռեցք մը եւ այս գործողութենէն ետք ալ, Վաքլաւ Հաւէլ թոքատապէ վարակուած է։ Օտար մասնագէտներ Փրակա ժամանած են։

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ծայրայեղ կրօնամոլները կ՚ուզեն շաբաթի հանգիստի օրը պարտադրել նաեւ Թել – Ավիվի, որ աշխարհականութեան փարոս – քաղաքը կը նկատուի։ Դեկտեմբեր 4–ին, աւելի 10 հազար հաւաքուած են Թել – Ավիվի ցուցահանդէսներու պարտէզին մէջ իրենց վրդովումը յայտնելու համար ի տես, նոյնիսկ Թաղապետական պաշտօնեաներու Շաբաթ օրուան աշխատանքին։

ԱՖՂԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Պապրաք մեռած է խլիրդէ 67 տարեկանին, Մոսկուայի հիւանդանոցին մէջ։ Իր «հրաւէր»ին վրայ է որ խորհրդային զօրքերը Աֆղանիստան մտած էին 1979 Դեկտեմբերին։ Հրաժարած էր 1986–ին առողջական պատճառներով։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Սրբոյ Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Առաւօտեան ժամը 10–ին հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու՝

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝

« ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ »

Դասախօս

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 18, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Coucelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDEES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 96

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

« DE L'ARARAT A JÉRUSALEM : LANGUES, IDENTITÉS, MÉMOIRE »

COLLOQUE SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL

organisé par l'Equipe «Juifs et Chrétiens d'Orient»

MERCREDI 11 ET JEUDI 12 DECEMBRE

Salle Pierre Jourda, Bâtiment de Recherches et d'Etudes Doctorales(B.R.E.D.)
Université Paul Valéry, Route de Mende, Montpellier

PROGRAMME

MERCREDI 11 DECEMBRE

14h15 Accueil des participants

14h30 **Ouverture**

M. le Professeur Pierre BENEDETTO, Président de l'Université Paul Valéry
MM. les Professeurs Gérard DEDEYAN et Carol IANCU, directeurs de l'équipe «Juifs et Chrétiens d'Orient».

15h **Conférence inaugurale**

M. Charles-Olivier CARBONELL, Professeur à l'Université Paul Valéry, «Identité et identités: histoire et mémoire».

15h30 - 17h **Première Séance**

Sous la présidence de M. Jean-Marie LASSERE, Prof. à l'Université Paul Valéry

M. Michaël STONE, Institut d'Etudes Asiatiques et Africaines. Université hébraïque de Jérusalem, *«Réception et transmission des traductions bibliques chez les Arméniens»*.

M. Christian AMPHOUX, C.N.R.S. (URA 167), Lunel (Aix-Marseille I), *«La doxologie du Notre Père et l'apport des versions orientales anciennes* (Matthieu VI, 9-13)»

M. Michel CHALON, Université Paul Valéry, *«Diversité des cultures et traductions de la Bible en Occident»*.

17h15 - 18h15 **Deuxième Séance**

Sous la présidence de M. le Prof. Henri PICHERAL, Vice-Président du Conseil Scientifique de l'Université Paul Valéry.

Mme Mireille HADAS-LEBEL, Université de Paris IV, *«Hébreu, araméen et grec à l'époque du Talmud»*.

Père Simon LEGASSE, O.M.C., Faculté de Théologie, Institut Catholique de Toulouse, *«Langue, culture et communautés syriaques»*.

JEUDI 12 DECEMBRE

9h - 10h30 **Troisième Séance**

Sous la présidence de M. Gérard CHOLVY, Prof. à l'Université Paul Valéry

Mme Anaïd DONABEDIAN, INALCO, Paris, *«L'arménien occidental: illustration d'une conscience linguistique en diaspora»*.

M. Jean-Claude CHEYNET, Université Paris IV, *«L'usage des langues à Byzance: le témoignage des sceaux»*.

Mme Anne-Marie EDDE, Université Paris IV, *«Chrétiens de Syrie à lépoque des croisades: culture et mémoire»*.

10h45 - 11h45 **Quatrième Séance**

Sous la présidence de M. Pierre-André SIGAL, Prof. à l'Université Paul Valéry

M. Azat BOZOYAN, Institut d'Etudes orientales, Académie des Sciences d'Arménie, *«Contribution de Saint Nersès de Lambron à la création de l'identité arméno-cilicienne»*.

M. Gérard DEDEYAN, Université Paul Valéry, *«Identité arménienne et francophonie dans le royaume de Cilicie»*.

14h30 - 15h30 **Cinquième Séance**

Sous la présidence de M. Henri MICHEL, Prof. à l'Université Paul Valéry,

M. Gérard NAHON, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Paris, *«Outre-mer: Terre Sainte et Juifs de France au Moyen Age»*.

Mme Danièle IANCU, C.N.R.S., Paris, U.R.A 152, *«Terminologie hébraïque chez les notaires provençaux à la fin du Moyen Age»*

15h45 - 17h15 **Sixième Séance**

Sous la présidence de M le Prof. Jules MAURIN, Président honoraire de l'Université Paul Valéry

M. Hugues Jean de DIANOUX, Centre d'Etudes baltes, INALCO, Paris, *«Juifs, Arméniens et Grecs à Smyrne (XIXe - XXe siècles)»*.

Mme Doris BENSIMON, Université de Caen et INALCO, Paris, *«Déchirement entre la germanité et l'amour de Sion»*.

M. Carol IANCU, Université Paul Valéry, *«Haskala et amour de Sion: le cas de la Roumanie»*.

17h15 **Conférence de clôture**

M. Gérard NAHON, Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, Paris, *«Synthèse des travaux et conclusions»*.

Renseignements et inscriptions :

Equipe de Recherche «Juifs et Chrétiens d'Orient»
Université Paul Valéry, B.P. 5043, 34032 MONTPELLIER CEDEX.
Tél.: Mme Schepp : 04. 67. 14. 22. 76;
Télécopie : MM. Dédéyan et Iancu : 04. 67. 14. 20. 52.

RADIOTHON

յօգուտ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

AYP F.M. 99.5

ՆՊԱՏԱԿ՝

«500 ԸՆՏԱՆԻՔ ԱՄԻՍԸ 50 Ֆ.»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 7-էն 14

Նուիրատուութեան եւ տեղեկութեան համար յատկացուած են բազմաթիւ տեղեր Փարիզ եւ շրջակայքը (յաւելեալ տեղեկութիւն ձայնասփիւռէն)։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 19.002
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 19.002

ԱԼԻԵՒ ՁԻ ԲԱՑԱՌԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-ի Լիզպոնի վեհաժողովէն վերադարձին Հ. Ալիեւ տեղացի, թուրք եւ ռուս լրագրողներու մամուլի ասուլիս մը տուած է Բաքուի մէջ: Ներկայ գտնուած են նաեւ կառավարութեան անդամներ, խորհրդարանականներ, օտար երկիրներու ներկայացուցիչներ, ակադեմականներ եւայլն:

Ինչպէս կը յայտնուի «Հիւրրիյէթ»ի Դեկտ. 8-ի տեղեկատուութենէն, մէկուկէս ժամուան ասուլիսին գլխաւոր նիւթը եղած է Ղարաբաղի հարցը ու Լիզպոնի մէջ պարզուած կարուկ հակադրութեան պատկերը:

Ալիեւ բացատրած է թէ ինք ամէն ջանք թափած է համոզելու համար Հայաստանի նախագահը որ հաշտութիւն գոյանայ երկու ժողովուրդներուն միջեւ ու վերջ տրուի պատերազմական վիճակին, տնտեսական յարաբերութիւններ մշակուին, եւլն.: Սակայն հայկական պատուիրակութիւնը անդրդուելի մնացած է չընդունելով իր վէթօն վերցնել 18-րդ յօդուածէն որ կը հաստատէր թէ Ղարաբաղ Ազրպէյճանական հող է: Ալիեւ ըսած է. «Այն ատեն մեծ վտանգ մը աչք առի ու յօժարելով մինչեւ իսկ միջազգային շրջանակին մէջ առանձին մնալ, յայտնեցի թէ կը մերժեմ վերջնական հաղորդագրութիւնը»:

Անդրադառնալով ժողովին ծանօթ յաջորդ փուլերուն, թուրք լրագրողը «յաջողութիւն» կ'որակէ երեւոյթը որ կ'ամփոփուի մասնակից 53 երկիրներու Ազրպէյճանի բերած զօրակցութեամբ: Ալիեւ այդ մասին յայտարարելէ ետք իր ժողովուրդին, կոչ ըրած է որ իրեն նեցուկ կանգնին բոլորը:

«Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ. «Ազրպէյճան ցոյց տուած հաշտարար կեցուածքին ետին կը պատրաստէր այլ իրականութեան մըն ալ: Եթէ Հայաստան յամառէր Ղարաբաղի անկախութեան կէտին վրայ, Ազրպէյճան որ միջազգային նեցուկը ապահոված էր, կրնար հաշտարար լուծումէն տարբերող միակ այլընտրանքին դիմելու պարտաւորուիլ ու առիթը օրինաւոր քայլ մը կ'ըլլար: Այսինքն՝ զինեալ լուծումը»:

Այս եզրակացութեան առաջնորդողը Ալիեւի հետեւեալ արտայայտութիւնը կ'ըլլայ. «Երբեք պիտի չարտօնենք որ Ազրպէյճանի հողերուն վրայ հայկական երկրորդ պետութիւն մը հիմնուի»:

«Միլլիյէթ» յաջորդ օրուան թիւով տեղ կու տայ Ալիեւի խօսքերուն որոնք գովքը կը հիւսեն խորհրդային շրջանին: Ան վերջնականապէս թաղուած կը նկատէ այդ համակարգը, ըսելով որ համայնավարութիւնը լաւ էր, սակայն անկախութիւնը լաւագոյնն էր:

Նոյն մամուլի ասուլիսին անդրադառնալով քրտական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթը (Դեկտ. 8) կը խորագրէ «360 աստիճանի ետդարձը»: Կ'ըսուի թէ Ալիեւ յուսախաբ վերադարձած է Լիզպոնէն, քանի որ Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան շեշտումը տեղ չէ գտած վեհաժողովին վերջնական հաղորդագրութեան մէջ, ինչ որ «իշխանութեան ձախողութիւնը» նկատուած է:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՀՌՈՄ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Յովհ. Պօղոս Բ.ի հրաւէրով, Ամենայն Հայոց Գարեգին Կաթողիկոսը Հռոմ կը ժամանէ ուր պիտի ընդունուի Պապին կողմէ:

Գարեգին Ա. Վաչէ Մանուկեանի կողմէ իրեն տրամադրուած անձնական օդանաւով Հռոմ կը հասնի Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը 9-ին եւ կ'առաջնորդուի Վատիկան, ուր պիտի մնայ չորս օրուան իր այցելութեան ընթացքին: Կաթողիկոսին կ'ընկերանան Արցախի առաջնորդը՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս, ինչպէս նաեւ Գարեգին եւ Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսները եւ անշուշտ դաւազանակիրը: Նախորդ օրն արդէն, Հռոմ կը ժամանէին Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքները, Գիւտ Արք., Վաչէ եւ Խաժակ Արքեպիսկոպոսները: Պոլսոյ Պատրիարքին կ'ընկերանայ նաեւ Մեսրոպ Արք.:

Դեկտեմբեր 10-ին իսկ նախատեսուած են բազմաթիւ ընդունելութիւններ եւ տեսակցութիւններ: Ժամը 18-ին հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Պապին հետ:

Չորեքշաբթի Դեկ. 11ին, ժամը 10.30ին կարճ տեսակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ Ս. Քահանայապետին հետ, ապա Գարեգին Ա. հրապարակային ունկնդրութիւն մը կու տայ: Քաղաքի տեսարժան վայրերու այցելութենէն ետք, հանդիպում մը կայ երիտասարդութեան հետ, Սանթա Մարիա Թրանսթեվէրէի մէջ:

Հինգշաբթի առաւօտ յաջորդական այցելութիւններ կան Հռոմի գլխաւոր Եկեղեցիները ինչպէս՝ Ս. Ժան տը Լաթրան, Սանթա Մարիա Մաճորէ: Իրիկունը ճաշ մը կը տրուի Պապական Արեւելեան հիմնարկը:

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 13-ին Գարեգին Ա. կ'այցելէ Միքայէլեան մատուռը, Վատիկանի Մատենադարանը: Ցերեկին ճաշի հիւրը կ'ըլլայ Լեւոնեան վարժարանին: Նոյն իրիկունը, Հայաստանի դեսպանը ճաշ մը կու տայ, ի ներկայութեան դիւանագիտական մարմիններու:

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14-ին, առաւօտեան Պապն ու Գարեգին Ա. գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը կ'ունենան, ողջոյներ եւ նուէրներ կը փոխանակուին: Նախքան Միլանօ մեկնումը, Գարեգին Ա. կ'ընդունուի նաեւ Նախագահ Սքալֆարոյի կողմէ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Շաբաթ եւ Կիրակի կը մնայ Միլանօ, ապա կ'անցնի Վենետիկ, ուր ամբողջ օր մը կ'անցընէ Սուրբ Ղազար:

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, առաւօտեան լուրերու ընթացքին (6.30-էն, Էօրօնիուզ) ռըփորթաժ մը ներկայացուեցաւ Ղարաբաղի վերաբերեալ ուր կը պարզուէր տարաբախտ բնակչութեան մը թշուառութիւնը: Ստեփանակերտէն զատ, ներկայացուեցաւ նաեւ աւերուած Շուշին: Աղքատութեան սեմին հասած ընտանիքներ, որոնցմէ անոնք որոնք աշխատող անձ մը ունին, 7 – 8 տոլար ամսական կը ստանան: Ընդհանրապէս բոլոր անունները սխալ արտասանուեցան, ներառեալ՝ Ռոպէր Քոչարեանինը որ վերածուած էր Քոչորեանի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ փապուղիի Փոռ--Ռուայալի ահաբեկչական չորրորդ մահուան մըն ալ պատճառ եղաւ, մարոքցի երկրորդ ուսանող մը մեռաւ Դեկտ. 8-ին: Մաս կը կազմէր այն վիրաւորներուն որոնց վիճակը շատ ծանր նկատուած էր: Ֆրանսայի Ներքին նախկին նախարարը՝ Շ. Փասքուա 7/7 յայտագրէն, Դեկտ. 8-ին, յայտարարեց նոյնիսկ թէ վտանգաւոր մեր ետին չէ: Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են եւ վիժի--փիրաթ գործողութիւնը կը կիրարկուի:

ՇԻՐԱՔ ժողովուրդին պիտի խօսի, Դեկտ. 12-ին, Հինգշաբթի օր: Անկարելի չի նկատուիր որ նախարարական փոփոխութիւններ ալ յայտնէ: Պիտի հարցապնդուի հինգ լրագրողներու կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւային եւ հարաւ–արեւմտեան շրջանը ողողումներու ենթարկուեցաւ, տեղատարափ անձրեւներու եւ գետերու յորդումներու հետեւանքով: Նառպոնի մէջ, ջուրը կարելի չէ խմել եւ ոչ իսկ գործածել: Ջուրերու նուազումը սկսած էր Դեկտ. 9-ին, բայց կացութիւնը միշտ ծանր էր:

ՆԻՒՐԱՆՊԷՐԿԻ մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին բացուեցաւ ֆրանքօ-գերմանական 68-րդ վեհաժողովը: Շիրաքի եւ Քոհլի կ'ընկերանան ժիւփէ, Ելմտական եւ Արտաքին նախարարները:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ ցոյցերը չեն դադրիր եւ Դեկտ. 6, 7, 8-ին շարունակուեցան նոյն տարողութեամբ 150-էն 200 հազար հոգի համախմբելով Սերպիոյ մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ: Իշխանութիւնը անդրդուելի կը մնայ եւ Գերագոյն Ատեանն ալ կը պահպանէ թաղապետական ընտրութիւններու ջնջումին որոշումը: Ցուցարարներու պահանջներուն գլխաւորը կը վերաբերէր այդ ընտրութիւններու ընդունման, բայց, հետզհետէ վերածուեցաւ Միլոսեւիչի դէմ ցոյցի, պահանջելով իսկ անոր հրաժարումը: Ընդդիմութիւնը աւելի ծայրայեղ կը դառնայ, մինչ իշխանութիւններն ալ ձերբակալութիւններու կը ձեռնարկեն: Դեկտ. 8, Կիրակի օրուան ցոյցերուն կը մասնակցէր նաեւ Մշակոյթի նախկին նախարարը՝ Ճէք Լանկ:

ՇԻՄՈՆ ՓԷՐԷՍ, Իսրայէլի նախկին վարչապետը որ Փարիզ էր քանի մը օրուան համար, յայտարարեց թէ պէտք է ժամ առաջ կարգադրել Հեպրոնի հարցը եւ թէ խաղաղութեան գործընթացը անշրջելի է:

ՄԻՆՍԿԻ մէջ, 10-էն 12 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար Լուկաշէնկոյի հաստատած մենատիրութեան դէմ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, համաձայնագիր մը ստորագրուած է երեք Պետութիւններու եւ քարիւղային ութ ընկերութիւններու միջեւ նաւթուղիի մը շինութեան համար, 1997 Փետրուարին: Այդ նաւթուղին Սեւ ծովու պիտի կապէ Տէնգիզի շրջանը զոր կը շահագործէ Շեվրոն, Ղազախստանի մէջ: Ռուսաստան կը պահէ իր առաւելութիւնները բաժնեթուղթերու 24%-ով ընդդէմ Ղազախստանի 19%-ին: Օման ունի 9%, 20% ռուսական երկու ընկերութիւններ եւ 22,5% ամերիկեան Շեվրոն եւ Մոպիլ ընկերութիւնները: Ծրագիրը պիտի արժէ երկու միլիառ տոլար:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Աշխատանքի նախարարին դիմումին վրայ, բազմաթիւ տուգանքներ տրուած են հրեայ այն խանութպաններուն որոնք բաց էին շաբաթ օր եւ չէին յարգեր տօնը: Տասը պատուիրաններէն մէկը կ'ըսէ թէ որեւէ գործունէութիւն պէտք է դադրի ուրբաթ մայրամուտէն առաջ մինչեւ շաբաթ իրիկուն: Այս պատուիրանը շատ չի յարգուիր մանաւանդ Թել-Ավիվի եւ Ռամաթ Կանի նման քիչ կրօնական քաղաքներու մէջ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, նախագահական 19 թեկնածուներ կան, որոնց կարգին Ասլան Մասխադով, Զելիմխան Եանդարբիեւ եւ այլ անջատողականներ: Թեկնածուները պէտք է 10 հազար ստորագրութիւն ժողվեն Դեկտեմբեր 27-էն առաջ: Ընտրութիւնը, սկզբունքով, տեղի կ'ունենայ Յունուար 27-ին:

ԿԵԴՐՈՆ – ԱՓՐԻԿԷԻ մէջ, հրադադարի մը համաձայնութիւն գոյացաւ շնորհիւ Կապոնի նախագահին եւ ափրիկեան երեք այլ ղեկավարներու միջամտութեան: Բայց, խորքին մէջ, ոչ մէկ հարց կարգադրուած է:

ՄԱՀ ԱՐԱ ԳՕՉՈՒՆԵԱՆԻ

Դեկտեմբեր 3-ին, Պոլսոյ մէջ իր մահկանացուն կնքած է հայ լրագրութեան վեթերան անդամ, «Ժամանակ»ի վաղեմի խմբագրապետ՝ Արա Գօչունեան:

Ծնած էր Կէտիկփաշա, 1913-ին, կրտսերագոյնն էր Գօչունեան երեք եղբայրներու եւ որդին «Ժամանակ»ի հիմնադիր Սարգիս Գօչունեանի, որու մահէն ետք, Արա Գօչ լքած է կեդրոնականի նստարանները ու նետուած մամլոյ ասպարէզ:

Պատրիարքին կարգադրութեամբ, ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուած է Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7-ին, Գումգաբուի Աթոռանիստ Ս. Աստուածածին Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Արարողութեան նախագահած է Գարեգին Արք. դամբանական մը խօսած է Պատրիարքական Փոխանորդ՝ Շահան Արք. շեշտը դնելով հայ մամուլի դերին եւ կարեւորութեան վրայ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Դեկտ. 7-ին, ի հաշիւ Ֆրանսայի Բաժակի որակման խաղերուն, Վալանսի Հայ Մարզականը 4 -- 1 յաղթեց Կրընոպլի (Գ. դասակարգ), այս վերջնոյն դաշտին վրայ:

«ՕԴԻՑ ԿԱԽՈՒԱԾ ՄԱՐԴԻԿԸ» ԵՒ ՈՐԲ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԳՈՂԵՐԸ

Անօք ու անօգնական չափահասներու եւ անբաղձալի մանուկներու, պատանիներու պատսպարաններէն Վարդենիսինը «մահարան» կոչուած էր առանց սահմանի բժիշկներու կողմէ: Ապրելու ուրիշ տեղ չունեցող ամէն տարիքի անոր բնակիչները հոն մահուան լքուած կը նկատուէին. այնքան սարսափելի էին նկարագրուած վիճակը, պայմանները («Յառաջ», Նոյեմբեր 21),

Տխրողներու, ըմբոստացողներու, թերահաւատութիւն յայտնողներու, օգնութեան ձեւեր մտածողներու արտայայտութիւններ, հարցումներ հետեւեցան այդ հրապարակումին: Զգխտյանք թէ մէկը կամ միւսը գործնականի մակարդակին հասա՞ւ: Այդ հրապարակումէն քանի մը օր ետք հասաւ սակայն Վարդենիսի մահարաններու նիւթին շարունակութիւնը: «Առաւօտ» օրաթերթին Նոյեմբեր 26-ի թիւին մէջ «Մի՛ գողացէք որբերի մանկութիւնը» խորագրուած էջով կը շարունակուի Վարդենիսի պատումը. աւելի՛ անմիջական ոճով, աւելի՛ սարսափելի մանրամասնութիւններով:

Այս դատումին կ'առաջնորդուի մարդկարդալով Վահէ Յովհաննիսեանի տողերը որոնք առաւելաբար կազմուած են իր խօսակիցներուն բառերով. իսկ խօսակիցները պատանութիւնը հազիւ իրենց ետին ձգած երիտասարդ-երիտասարդուհիներ են, 18 – 22 տարեկան: Անոնք իբարմէ զատ ոչ ոք ունին աշխարհի վրայ: Օր մը բերուած, կամ ղրկուած են մանկատուն մը. իրենք չեն յիշեր ոչ այդ օրը, ոչ ալ բերողը: Երեւակայելի ու աներեւակայելի զրկանքներով, դառնութիւններով անցած մանկութենէ մը ետք երբ հասած են չափահասութեան շեմին, ուրկէ ապրելու տեղ իրենց ցոյց տրուած է կլասեր, խոնաւ շէնք մը. զայն «ուսումնարան» կը կոչեն, հաւանաբար անտարբեր հեգնողականութեամբ մը, քանի որ այդ պիտակին արժանի ոչինչ ունին այն չորս պատերը. անկէ ալ զիրենք վռնտելու համար ամէն բան կ'ընեն, ինչպէս կ'ըսեն տղաքը. «վախեցնում են ոստիկանութեամբ ու դատախազութեամբ: Սենեակները ծախում են ուրիշներին, իսկ մեզանից օգուտ չունեն»:

«Արդէն 22 տարեկան եմ, բայց անձնագիր չունիմ ու այդպէս բոլորն են» կ'ըսէ մէկը: Յետոյ մէկ – երկու պատկերով կուտայ իրենց ցոյց տրուած անտարբերութեան ատիճանը ուր կան նաեւ ատելութեան, ծայրայեղօրէն մերժումի երանգներ: «Անձը հաստատող տեղեկանք ենք ուզում որ մենք կանք, չեն տալիս: Ասում են "դուք օդից կախուած մարդիկ էք...":

... վերջերս մէկը շատ վատ էր, գնացինք շտապօգնութիւն կանչելու, մօտակայքում ընդամէնը երկու հեռախօս կայ, չթողեցին զանգենք: Ասում ենք՝ մեր ընկերուհին մեռնում է, ասում են՝ մեզ ինչ»:

«Օդից կախուած» այս մարդիկը զորս աւելի եւս վիրաւորելու համար «որբ» կը կոչեն, կ'ըսեն թէ իրենք իրենց ճակատագրին համար ոչ ոք կը մեղադրեն. պարզապէս քիչ մը օգնութեան պէտք ունին. հարկ է որ մէկը իրենց հացը շահելու ձեւը ցոյց տայ իրենց, այդ է անոնց ուզածը:

Աւելի համարձակախօս է 21 տարեկան մանկամարդուհի մը որ ամենայն մերկութեամբ կը բացատրէ թէ ինչպէս «կ'ապրի». «դուրս եմ գալիս փողոց, աւտոներ են կանգնում, յետոյ էլ ... փող են տալիս: Պիտի ապրե՞մ, թէ չէ: Գիտես թէ ուզո՞ւմ եմ այդպէս ապրել»:

Իրերօգնութեան իրենց ըմբռնումին մէջ հիւանդին ամէն գնով բժիշկ ճարելէ ուրիշ մակարդակներ ալ կան: «Դրսից տղերք են գալիս: Գիտեն թէ մանկատնից են, ինչ կ'ուզեն կ'անեն...: Աղջիկների պատիւը մենք ենք պահում: Մէկ–երկու, չորրորդ անգամ դանակ են հանում»:

Այս տղաքը ի՞նչպէս կրնան բնականոն էակներ ըլլալ, բնականոն կեանք վարել 18 – 20 տարուան մէջ ամբարուած այդքան դառնութեամբ: Կամոյի մանկատան տնօրէնը 16-ը լրացած պատանիներու խումբը բերելով այդ «ուսումնարան»ը, կը նայի սենեակներուն ու կ'ըսէ. «դէ, սոված ըստեղ կը սատկէք»:

Մանկատան իրենց կեանքն ալ աւելի յաջող չէ եղած. մէկը կը պատմէ. «15 տարեկան էի, մանկատուն հիւրեր էին եկել: Տնօրէնը կանչեց իր մօտ, հարցրեց ի՞նչ ես ուզում: Ասացի՝ ուզում եմ գնալ Երեւան, ամբողջ կեանքս ապրել եմ չորս պատի մէջ: Ուզում եմ տեսնել թէ ուրիշ տեղ ինչ կայ: Երբ հիւրերը գնացին, ինձ նստեցրին մեքենայ ... հիւրերի մօտ բողոքելու համար տարան յատուկ դաստիարակչական դպրոց, անբարոյական անչափահասների համար նախատեսուած. "Էս էլ քո Երեւանը"»:

Բարոյականի այդ խեղուած ըմբռնումին լաւագոյն փաստն ալ կուտայ մանկատան ուրիշ զոհ մը. «շատ յաճախ օգնութիւն էին բերում, երբ փոքր էինք խաղալիքներ էին նուիրում, յետոյ հագուստ, սնունդ: Հիւրերի մօտ մեզ էին տալիս, նրանց հեռանալուց յետոյ ասում էին՝ տարէք հանդերձարան: Միւս օրը նուէրները չկային: Որեւէ մէկին չէինք կարող բողոքել: Լաւագոյն դէպքում կը ծեծէին»:

Տարօրինակ է որ օգնութեան կարօտ հայաստանեան մարդերու այնքան յաճախակի մատնանշումին մէջ զանց կ'առնուի ամէնէն աւելի անխրաւուածներու այս խումբը: Եւ ըսել որ քանի՛ – քանի օժանդակութեան կազմակերպութիւններ մարմին առին ու կը գործեն, քանի՛ – քանի նուիրատուներ քսակ բացին այս կամ այն մարդին կաթիլ մը ջուր հասցնելու համար: Ի՞նչպէս բացատրել այս երիտասարդներուն անգիտացումը: Ի՞նչպէս ոչ ոք հետաքրքրուած է անոնցմով մինչեւ այսօր:

Գրութեան վերջաւորութեան, անտէրներէն մէկը որոշ սպասումներ կը յայտնէ երախաներուն կացութեան մասին, Նախագահին կնոջմէն, Տիկին Լ. Տէր – Պետրոսեանէն: Կ'ըսէ թէ լսած է որ ան օգնել սկսած է եւ «ասում են՝ խօսքի տէրն է»:

Եթէ Տիկին Տէր – Պետրոսեան կամ ուրիշ մը, ուրիշներ չհետաքրքրուին այս տղոցմով, վաղը ոչ ոք իրաւունք պիտի ունենայ բարոյականի դասեր տալու, այպանելու անոնց յաջորդ քայլերը որոնք բնականոն պայմաններու տակ ոչ մէկ դրական կողմ կրնան ունենալ: Ու այդ պարագային դատապարտելիներու վերջինները պիտի ըլլան այդ «օդից կախուած մարդիկը»...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

19.000...

... Կեանքի մէջ, որքա՜ն անիմաց զգացումներ եւ գոհունակութիւն կ'ապրինք, երբ աչալրջօրէն հետեւինք եւ իրապէս դառնանք մեր շուրջ կատարուած դրական եւ ապաօգուտ դէպքերու եւ իրողութիւններու, մանաւանդ երբ անոնք ընծայուած կ'ըլլան ժողովուրդին ... մեր պարագային, անշուշտ սփիւռքահայութեան հայապահպանման, գոյութեան եւ իր իսկ միջոցաւ հայ գիրին ու մշակոյթին համար տարուած որեւէ աշխատանք եւ նուիրաբերում, համազօր է հերոսութեան, վեր է ամէն գնահատանքէ ... վասն զի, աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, ցիր ու ցան տարտղնուած մեր խեղճ ժողովուրդը, որ մէկ կողմէն, ամէն օր եւ ամէն վայրկեան, «ձուլումի համաշխարհային օրէնք»ին ենթարկուած, կամայ – ակամայ եւ մասնիկ առ մասնիկ կը զգլի իր իսկութենէն եւ ստիպուած կը հեռանայ իր արմատէն. անդին որքան գօտեպնդուած կը զգանք, միւս կողմէն, երբ կը տեսնենք թէ՝ կան նաեւ, հատ – հատ եւ խումբ – խումբ մարդիկ ... եւ ի՜նչ մարդիկ, հերոս մարդիկ, որոնք աներեւակայելի եւ անգնահատելի հերոսութեամբ կ'աշխատին վառ պահել հայ գիրը, հայ մշակոյթը եւ հայապահպանումը:

Օ՜, Հայ Սփիւռք ... Աւստրալիայէն մինչեւ Արժանթին, Պրազիլ, անկէ մինչեւ Ամերիկա եւ Եւրոպա, ի՜նչ դժուարամարս Սփիւռք է Հայուն: ... որքա՜ն պայքար եւ մաքառում կը պահանջէ, «քիչ մը Հայ ապրիլ» եւ մանաւանդ ճակատագրական ի՜նչ խաւար պիտի պատէր հայապահպանումը, եթէ չըլլային հայ գիրին, մշակոյթին եւ հայկական կեանքին ծառայող նուիրեալները:

Հայուն կեանքը Սփիւռքի մէջ, առասպել մըն է որ դիւրին – դիւրին չի բացատրուիր: Անոր գոյատեւման վառ ազդակները յաճախ մութին մէջ մնացած են եւ չեն գնահատուած, եւ լաւագոյնս չեն արժեւորուած: Յաճախ, ի՜նչ ընդվզեցուցիչ է, երբ կ'ըսուի թէ՝ այսինչ կամ այնինչ արուեստի պաստառը, այսինչին կամ այնինչին կողմէ միլիոնաւոր տոլարներու գնուած եւ ի՜նչ այլ մեծածախք գումարներով շռայլանքով անհոգի պատի մը վրայ «զուրգուրանքով» պահուած է ... Այո, ի՜նչ ցաւալի է, երբ անդին, մարդիկ որոնք ժողովուրդի մը ամբողջ արմատը զօրացնելու, ազգային հոգին վառ պահելու սրբազան գործին լծուած կը ճգնին սեւ եւ պիշեր ... եւ յաճախ, չեն գնահատուիր «արժէքաւոր» պաստառներու տախտակէ շրջանակին չափ իսկ...:

Սփիւռքի մէջ, մեր ազգային դիմագիծը եւ հայկական առօրեան պահող ու պահպանող գլխաւոր ուժը հայկական դպրոցներու չափ եւ աւելի մեր հայերէն մամուլն է. առօրեայ եւ պարբերաբար լոյս տեսնող հայերէն թերթերն են:

Կազմակերպութիւններու եւ մանաւանդ անհատներու կողմէ, հսկայական զոհողութեամբ եւ նուիրումով լոյս տեսնող թերթը, յուսաբեր լոյսն է մեր ազգային դիմագիծի պահպանման: Ծիշդ այս իրականութենէն արդարօրէն մեկնելով, ի՞նչպէս կարելի է վեր չառնել ու չարժեւորել անոնց նուաճումները եւ պատկառելի հանգրուանները:

Ահա այսօր «Յառաջ»ի 19·000-րդ թիւը լոյս կը տեսնէ ... 72 տարի եւ 19·000 թիւ... ե՛ւ, արեւմտեան աշխարհի ամենադժուար Սփիւռքին մէջ... լոյս քաղաք Փարիզի մէջ: Այլեւայլ համայնքներու պատկանող որքան խումբեր եւ թերթեր վերջին 70 տարիներու ընթացքին երբ խաւարի մէջ կորսուեցան, աղէին, «Յառաջ» թերթը, գիսաւոր աստղի պէս վառ մնաց եւ իր լոյսը սփռեց հայկականութեան...:

Կարելի՞ է արդեօք երեւակայել եւ գընահատել թէ հրատարակիչները որքա՜ն զոհողութիւն, տառապանք, դժուարութիւններ ապրեցան 72 տարիներու ընթացքին, ամէն մէկ թիւին լոյս տեսնելուն, իրենց աչքին լոյսը եւ հոգին չիթ առ չիթ մաշեցնելով...:

1925-ին, «Յառաջ»ի առաջին թիւերը երբ լոյս տեսան, շատեր եւ նոյնիսկ հրատարակիչը Շաւարշ Միսաքեան, արդեօք կրնայի՞ն երեւակայել թէ, այսօր 72 տարի ետք, «Յառաջ» պիտի շարունակէր իր յաղթական եւ երիտասարդ երթը, ի սփիւռս հայ ժողովուրդին բոլոր խաւերուն եւ բոլոր կողմերուն...:

Աւետարանին մէջ գրուած է. – «Ան որ Անոր հաւատայ, պիտի չկորսուի եւ յաւիտենական կեանք պիտի ունենայ»...:

Երբ այցելենք մեր գաղութները եւ մօտէն հետաքրքրուինք հայ կեանքով, պիտի համոզուինք եւ ըսենք թէ. –

– Ան որ հայերէն թերթ կը ստանայ եւ կը կարդայ, պիտի չկորսուի եւ Հայ պիտի մնայ...:

Ողջո՛յն «Յառաջ»ի 19·000-րդ թիւին եւ յաղթական երթ այլ հազարներու...:

Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Վալանս

[illegible]

Դեկտեմբեր 14-ին, 20-ին եւ 21-ին կը ներկայացուի Մոցարթի 4 արարնոց օփերան՝ Լէ նոս տը Ֆիկառօ որու իրագործումը եւ գեղարուեստական ղեկավարութիւնը կը պատկանին Աստղիկ Տէտէեանի եւ Հերմինէ Երիցեանի: Բեմադրութիւնը կատարած է Արտաշէս Ոսկանեան, ըղգեստներու ստեղծումն ու իրագործումին պատասխանատուն է Ռոզին Թաշճեան:

Ներկայացումները տեղի կ'ունենան
Centre Culturel Ravel,
25, avenue Louis Breguet,
78140 Vélizy-Villacoublay.

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐՄՆԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԸ

ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՆ Ռ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ ԷՏ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ԵՒ Ֆ. ՆԱԽԸՇՔԱՐԵԱՆ

Ըստ երեւոյթին, հայկական ձայնասփիւռի եւ գրաւոր մամուլի ծանուցումները չէին յաջողած աւելի քան 45 – 50 հոգի հաւաքելու այն երեկոյթին, զոր մարդկային իրաւանց լիկայի Փարիզի դաշնակցութիւնը կազմակերպած էր, Դեկտ. 3-ին, ԱԺԵՔԱՅԻ սրահը: Բեմին վրայ տեղ գրաւած էին լիկայի ներկայացուցիչ տիկինը, Հայաստանէն՝ իրաւաբան Ռուբէն Սահակեան, իրաւագէտ՝ Էդուար Մամիկոնեան, լրագրող՝ Ֆլորա Նախըշքարեան եւ մէթր Միշէլ Թիպլանա, լիկայի փոխ – նախագահը եւ Տիկին Գիլէր Մուրատեան որու վիճակուած էր թարգմանի պաշտօնը: Ի բացակայութեան Րաֆֆի Գալֆայեանի որ պիտի կատարէր բացումը, Տիկին Մուրատեան ստիպուեցաւ կարճ նախաբանով մը ներկայացնել Հայաստանը, իր ներկայ վիճակով: Ան, յիշեց Լեհաստանի վերաբերող փոքրիկ մանրավէպ մը որ նաեւ լաւագոյնս կը յարմարի Հայաստանի՝ «կը փոխարինեմ հոյակապ Պատմութիւն մը աշխարհագրական լաւագոյն վայրի մը հետ» ու հակիրճ պատմականը ըրաւ Հայաստանի:

Խօսք առաւ մէթր Թիպլանա: Ան ըսաւ թէ հինգ օր Երեւան գտնուած է 1995 Օգոստոսին, երբ կը սկսէր Դրօ խմբակի դատավարութիւնը: Անդրադարձաւ Սահմանադրութեան ուր թերիներ գտաւ, ինչպէս մահապատիժի գոյութիւնը, հակառակ անոր որ ան շատ մօտ կը նկատուի Ֆրանսայի Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութեան, բայց, շեշտեց՝ «դէչ չէ»: Խորհրդային շրջանը հետքեր ձգած է, կարելի չէ ակնկալել ժողովրդավար արագ մշակոյթ մը: Զէր ուզեր միջամուխ ըլլալ իշխանութեան եւ քաղաքական կուսակցութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւններուն, բայց, նշեց կարգ մը երեւոյթներ որոնց ականատես եղած էր: Նախ, կարելի չէր եղած տեսնուիլ բանտարկեալներուն հետ, ոչ իսկ Միջազգային Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչները յաջողած էին: Փաստաբանները ազատօրէն չեն կրնար տեսնուիլ բանտարկեալներուն հետ, նոյնն է պարագան անոնց ընտանիքներուն, թղթածրարներու ծանօթացում չկայ եւայլն, եւայլն: Անդրադարձաւ Հ.Յ.Դ.-ի ընդհանուր քարտուղարին ձերբակալութեան, խնդրոյ առարկայ ընտրութիւններուն, Հ. Յ. Դ.-ի արգիլման, կացութեան դժուարութեան, Ղարաբաղի հարցին եւ եզրակացուց ըսելով թէ երկիրը չի թուիր դէպի ժողովրդավարութիւն ընթանալ:

Էտ. Մամիկոնեան նախագահն է Աւանգարդի որ ընդհ. ձեւով մարդկային իրաւանց պաշտպան մարմին մըն է հիմնուած 1993-ին եւ արձանագրուած 1994-ին: Ըստ իրեն, անցումային շրջանի բացատրութիւնը չարդարացներ կացութիւնը: Ժողովրդավարութիւնը, կ'ըսէ հանդրուաններով չիրագործուիր, այդ կը վերաբերի անտեսութեան եւ անընդունելի է: «Մարդ կարող է լինել ազատ կամ ոչ ազատ, չի կարող լինել մի քիչ ազատ» կ'աւելցնէ: Արդարութիւնը իր դերը չի կատարեր, դատաւորները կը նշանակուին Նախագահին կողմէ, 26 բանտարկեալներ կան առանց դատավարութեան եւ կատարուած ը կը նմանցնէ ստալինեան գործելակերպին: Դեռ կը շեշտէ բազում բրտութիւններ, Ազգ. Ժողովին մէջ ընդդիմութիւն չկայ եւ ուրեմն մեծամասնութիւնը կրնայ քուէարկել տալ որեւէ օրէնք (ի դէպ, յիշեցնենք որ նոյնն է պարագան որեւէ դեմոկրատ խորհրդարանի մէջ, ներառեալ Ֆրանսան):

Տիկին Ֆլորա Նախըշքարեան, Գոլոս Արմենիիի խմբագիրն է, թերթ հայերէնով մը կ'արտայայտուի: Կ'ըսէ թէ պաշտօնական մամուլ մը կայ որ միայն իշխանութեան ուզածը կը գրէ, քիչ մը աւելի ազատ կուսակցական թերթեր եւ քանի մը անկախ, որոնք կը ջանան առարկայական ըլլալ: Գոլոս Արմենիիի դէմ դատեր եղած են զորս շահած է, խմբագիրներ կաշկանդումներու, ծեծի ենթարկուած են: Իրենց խմբագրութիւնը չէնքին 7-րդ յարկն է, 4 ամիս ելեկտրականութիւն չեն ու-

նեցած է էլէքթրոժէնի միջոցաւ լոյս ընծայած են թերթը։ Յիշեց Գաղիկ Մկրտչեանի պարագան որ բռնուած է եւ ծեծուած երկու ոստիկաններու կողմէ, որոնցմէ մէկը եղած է նախագահ Տէր-Պետրոսեանի թիկնապահներու պետը։

Խումբին վերջին արտայայտուողն էր Ռուբէն Սահակեան, որ փաստաբաններէն է «Դրօ» խմբակին։ Ան կ'ըսէ որ լուծումները մէկ անձի կամ մէկ պետութեան գործը չեն եւ հաւաքական ուժերով կարելի է լուծումներ գտնել։ Ինք շատ յոռետես է եւ կը խորհի որ երկիրը դէպի բռնապետութիւն կ'ընթանայ եւ ներկայիս կը գործեն այն անձերը որոնք կը գործէին խորհրդային շրջանին։ «Դրօ»ի դատավարութիւնը ցոյց կու տայ թէ ինչպէս տեղի կ'ունենան դատերը։ Պաշտպանութեան փաստաթուղթերը չեն ներկայացուիր պաշտօնական մամուլին մէջ։ Դատը երկու տարի է կը տեւէ։ Ու Ռուբէն Սահակեան կ'ուզէ օրինակներով խօսիլ։ 1994 Դեկտ. 3-ին կատարուած է առաջին ձերբակալութիւն մը եւ այդ անձը երկու օր առանձնացուած է ինչ որ օրինաւոր չէ։ Խախտումները բազմաթիւ են։ Դեկտեմբեր 4-ին ձերբակալուած Արմէն Շահինեանի եւ երկու անձերու դատը դեռ չէ սկսած։ Բողոքները հետեւանք չեն ունենար։ Ցանցագործ մըն է, կ'ըսէ գլխաւոր դատախազը։ Ու կը թուէ զանազան ապօրինութիւններ, կը յիշէ Արտաւազդ Մանուկեանը եւ անոր մահուան պարագաները բանտին մէջ, դարմանումի չգոյութեան պատճառաւ, որովհետեւ ընթացք չէր տրուեր դիմումներուն, հակառակ անոր որ ենթական մնայուն խնամքի պէտք ունէր։ Համոզուած է որ Դրօ խմբակին անդամները պիտի դատապարտուին, որպէսզի կարելի ըլլայ նաեւ դատապարտել այն երեք անձերը որոնք կալանաւորուած կը մնան եւ որոնք կը մեղադրուին անոր համար որ գիտէին Դրօ խումբի գործունէութիւնը եւ չեն խօսած այդ մասին։ Ուրեմն եթէ «Դրօ» խմբակը չդատապարտուի պէտք է նաեւ ազատ արձակել այդ երեք անձերը որոնք առանց դատավարութեան բանտարկուած են։ Ըստ Ռուբէն Սահակեանի սովետական օրերուն աւելի օրինաւոր գործելակերպ կար, երբ մէկը ձերբակալուէր կարելի չէր երեք օրէն աւելի պահել եթէ յանցանքը չէր յայտնուած եւ այդ պարագային երեք օր յետոյ ազատ կ'արձակուէր։ Ինք կը գտնէ որ այդ շրջանին ձեռք ձգուած ազատութիւնները կորսուած են, նահանջ կայ փոխանակ յառաջդիմութեան եւ բռնատիրական վարչակարգի մը հեռանկարը կ'ուրուագծուի։ Ռուբէն Սահակեան յայտնեց նաեւ որ ինք ծանօթ չէ Հ.Յ.Դ.-ի գաղափարականին, բայց կրնայ վստահեցնել որ ժողովուրդին 99,99%-ը դաշնակցական է...։

Քանի մը հարցումներ եղան ներկաներու կողմէ ու այս հաւաքոյթը վերջ գտաւ, առանց որ յստակ ըլլայ, գոնէ մեզի համար, թէ ի՞նչ էր ատոր նպատակը եւ ի՞նչ բանի ծառայեց ու որո՞ւ ինչ օգուտ բերաւ։

Ա. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Հ. Բ. Ը. Միութեան նորընտիր նախագահը՝ Խաչատուր Ադամեան Լիոն այցելեց Նոյեմբեր 22-ի շաբաթավերջին։ Տեղւոյն մասնաճիւղը, այս առիթով, հրաւիրած էր գաղութն ու համակիրները հանդիպումի մը նախագահին հետ, որ կատարուեցաւ ճաշի մը ձեւին տակ։

Ուրբաթ երեկոյ, Լիոնի ծանօթ անձնաւորութիւններ ալ ներկայ էին Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ. Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Միութեան պատուոյ նախագահը՝ Սեդրակ Սանճեան, Ազգային Միութենէն՝ Արման Պահատուրեան, Տիկնանց Միութեան ու Օթարի Բլէօզ կազմակերպութեան նախագահներ՝ Մատլէն Պասմաճեան ու Արման Յակոբեան, քաղաքական վարիչներ ու ներկայացուցիչներ բժշկական ասպարէզէն։

Երաժշտական բաժինով օժտելու համար երեկոյթը, կազմակերպիչները դիմած էին Սպիտակ Նուագախումբը որ եկած էր իր բովանդակ կազմով։ Մերթ ժողովրդական ու մերթ հայրենին իրարու կապելով, Յակոբ Պօյաճեան եւ իր նուագածուները, ընկերացան սեղանակիցներուն մինչեւ ընթրիքի յետին պահերը։ Նորութիւն մըն էր, յատկապէս ու գեղեցիկ, Խաչատուր Աւետիսեանի «Աղօթքը»։

Համոյթի երգչուհին՝ Սիլվա Քարայովհաննէսեան, ինչպէս ամէն անգամ, թողուց այն խրախուսիչ տպաւորութիւնը որ կը յայտնէ իր մէջ նոր աստղի մը փայլուն ապագան։

«Միշտ աւելի մօտ ըլլալ հայ ժողովուրդին ու ընդառաջել իր կարիքներուն՝ եղած է Հ. Բ. Ը. Միութեան գաղափարականը»։ Երեկոյեան առաջին ուղերձը եղաւ զոր արտասանեց Ժաք Էքմէքճեան Լիոնի մասնաճիւղի նախագահը։ Հետեւեցան ուրիշներ։ Ս. Սանճեան անդրադարձաւ Հայաստանի մէջ կատարուած կարեւոր քայլերուն, մանաւանդ 1988-ի երկրաշարժին յաջորդող շրջանին, ու ըսաւ. «Մեր Միութիւնը բաց է բոլորին համար»։

«Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եղած է միշտ Հայ Եկեղեցւոյ կողքին», մատնանշեց Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան։ Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին կողմէ, խօսք առաւ նաեւ Ստեփան Պօստոյեան որ արծարծեց ինքնութեան հարցը, վերլուծելով «անոր յարատեւ նահանջը Սփիւռքի մէջ, որ ոչ միայն կը կերտէ անարմատ Հայեր, այլեւ կը դառնայ՝ արտաքինէն եկող՝ ներքին թշնամին»։

Ի վերջոյ արտայայտուեցաւ Խաչատուր Ադամեան։ Հ. Բ. Ը. Միութեան պատմութիւնը գծեց, թուելով անոր նուաճած գլխաւոր հանգրուանները, ինը տասնամեակներու լայն գործունէութիւնը, յստակօրէն զետեղելով «Բարեգործական»ի իմաստը հայ ժողովուրդի ծոցէն ներս։

Ճաշին աւարտին, «Սպիտակ»ի մասնակցութեամբ, Մարօ Պօյաճեան ներկայացուց հայկական նազելի պարեր, փակելով այսպէս Նոյեմբեր 22-ի հաճելի երեկոն։

ՎԱՐԴԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 22-ին, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին, «Հորիզոն» շաբաթաթերթին լուսանկարիչ Հրայր Խաչերեանի լուսանկարներու ցուցադրութեան բացումը տեղի ունեցած է։ Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է (հայերէն եւ ֆրանսերէն) Սօսէ Մնակեան – Շամլեան։ Ապա, ներկաները առիթն ունեցած են մօտէն դիտելու Հայաստանի եւ Արցախի բնապատկերներն ու յուշակոթողները։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Աժէնքուր Գոլեժիաթ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23-ին, կազմակերպութեամբ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ, 1700-ամեակին նուիրուած համերգ մը տեղի ունեցած է։ Յայտագիրը ապահոված են Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասի երգչախումբը ղեկավարութեամբ դպրապետ՝ Վարուժան Նիկոլեանի, Տիկին Արաքսի Գասպարճեան (դաշնակ), Օրիորդ Լարա Ֆստըգճեան (դաշնակ), Իզաբէլ Պայրագտարեան (երգ), 17 շարականներու մեկնաբանութեամբ։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 24-ին տօնուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 78-րդ տարեդարձը։ Բացման խօսքը արտասանած է հանդիսավարը՝ Մելքոն Քարկոյեան։ Դրօշակի արարողութիւնէն ետք, տեղական վարչութեան կողմէ խօսած է Աւօ Բոյրոսեան, իսկ Շրջանային Վարչութեան կողմէ՝ Արա Պալըզեան։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Յակոբ Ճանպազեան, փակման խօսքն ալ արտասանած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Համալսարանի Ուալթըր սրահին մէջ, Նոյեմբեր 24-ին, տեղի ունեցած է նուագահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ եւ հովանաւորութեամբ Գանատայի Հայոց Առաջնորդ՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի։ Արա Մալիքեան (ջութակ) եւ Սէրուժ Գրամճեան (դաշնակ) խորապէս տպաւորած են ներկաները։ Յայտագիրը բաղկացած էր Շումանի, Մէսիանի, Ռոմանի, Ա. Բաբաջանեանի եւ Ռաւէլի գործերէն։ Արուեստագէտները, ընդառաջելով հանդիսականներու փափաքին, նուագած են նաեւ Կոմիտաս, Խաչատրեան, հուսկ՝ Մենտէլսըն։ Համերգի աւարտին խօսք առած է առաջնորդը «հրաշք տղաք» որակելով Մալիքեան ու Գրամճեանը։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Վ. Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան, շահեկան դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է պատմական Հայաստանի վէհաշուք աւերակներուն մասին։ Դասախօսած է Ժիրայր Բէտէրեան։ Բացման խօսքը արտասանած է յանուն Թ.Մ.Մ.-ի Մարօ Սաղայեան։

ՍԷՆԹ ԳԱԹՐԻՆԶԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23-ին տօնուած է Հ. Յ. Դ.-ի 106-րդ տարեդարձը։ Բացումը կատարած է Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ.-ի «Յառաջ» մասնաճիւղէն Յակոբ Գասպարճեան, իսկ Հ.Յ.Դ. Անդրանիկ Կոմիտէի հերթապահը՝ Կարպիս Գալուզանճեան կարդացած է ուղերձ մը։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Կ.Կ.-ի ներկայացուցիչը՝ Վիգէն Թիւֆէնքճեան։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔՊԻՏ

Խորհրդային համակարգի վեց առեղծուածները.

- Գործազրկութիւն չկայ, բայց ոչ ոք չի աշխատում։
- Ոչ ոք չի աշխատում, բայց աշխատանքի արտադրողականութիւնն աճում է։
- Աշխատանքի արտադրողականութիւնն աճում է, բայց խանութներում դատարկութիւն է։
- Խանութներում դատարկութիւն է, բայց տներում որոշ բաներ կան։
- Տներում որոշ բաներ կան, բայց բոլորն էլ դժգոհում են։
- Բոլորն էլ դժգոհում են, բայց միաձայն քուէարկում են «կողմ»։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

— Տեղէդ մի՛ երերար, խրատեց, թող ի բացակայութեան դատապարտեն քեզ. առ առաւելն քանի մը հարիւր ղրուշ տուգանքի պիտի դատապարտուիս եւ դարձեալ դուն շահաւոր կ'ելլես։

Հետեւեցայ այս խորհուրդին եւ երկու կոչնագիրներն ալ անպատասխանի թողուցի։

Եւ ահա՛ դատը տեղի ունեցաւ, ներկայացողները մէյմէկ ոսկի տուգանքի դատապարտուեցան, իսկ ես բացակայ ըլլալուս համար՝ 2 ամսուան բանտարկութեան։

Այս լուրը Արփիար հաղորդեց ինձ հեռագրով։

Ստիպուեցայ հետեւեալ օրն իսկ Աղեքսանդրիա երթալ, փաստաբան մը բռնել, տրուած վճիռին դէմ բողոքել եւ վերաքննութիւն պահանջել։

Երկու շաբաթ մնացի, կրկին դատարան ներկայացայ, բանտարկութեան վճիռը բեկանեցին եւ ի փոխարէն 400 ղրուշ տուգանքի դատապարտեցին։

Դատարանական, փաստաբանի, տուգանքի, ճամբորդութեան, եւ այլ բոլոր ծախքերը 25 – 30 ոսկիի նստեցան ինծի՝ բայց վերջապէս օձիքս ազատեցի ու ա՛լ անկէ ետքը երդում ըրի ձեռագիր կամ տպագրուած գրուածքներու բնա՛ւ կարեւորութիւն չտալ, մանաւանդ երբ հեռուէն կամ մօտէն ինծի հետ վերաբերում ունին։

Այս միջադէպին պատմութիւնը առաջին անգամ երեւցաւ «Ժամանակ»ի մէջ, երբ արտասահմանեան յիշատակներս իբրեւ թերթօն կը հրատարակէի։ Ես իրողութիւնը պատմած էի կէտ առ կէտ, առանց ճշմարտութիւնը ամենափոքր չափով մը խեղաթիւրելու, որովհետեւ միտքս դրած եմ բոլոր այս պատմութեանս մէջ բացարձակօրէն անկեղծ ըլլալ։

Եւ ահա՛ այդ հրատարակութենէն ետքը երեւցաւ Յ. Ճանկիւլեանի Յիշատակները որուն հինգերորդ մասին մէջ վերոյիշեալ միջադէպը կը պատմէ այլանդակօրէն խեղաթիւրելով ու անպատկառ ստութիւններ ըսելով։

Իրողութեան վկաներ շա՛տ կան տակաւին եւ ինծի համար շա՛տ հեշտ էր ապացուցանել թէ երկու պատմութիւններէն ո՞րն է ճշմարիտը։ Բայց դէպքը արդէն մեծ կարեւորութիւն մը չունի եւ եթէ ես զայն մանրամասնօրէն պատմեցի՝ պատճառը այն էր որ շատ տարօրինակ երեւցած էր ինծի ինքզինք «Նշանաւոր հերոս» դաւանող մէկը որ սկրթուք մը եղունգներովը կը քերթէ զայն արիւնլուայ վէրքի մը վերածելու համար, որպէսզի իր հակառակորդին կրելիք պատիժը ծանրանայ։

Այս տեսակ «անձնազոհողութիւն»ներու կարող հերոս մը անշուշտ կրնայ ի պահանջել հարկին սեւը ճերմակ ու ճերմակը սեւ ներկայացնել։

Ըսի որ Արփիար Եգիպտոս եկաւ, առաջին անգամ, Հնչակեան պատգամաւորական ժողովին ներկայ գտնուելու համար։

Ժողովին նիստերը տեղի կ'ունենային Աղեքսանդրիոյ մէջ ուր հաւաքուած էին պատգամաւորները։ Այս վերջիններուն մէջ կը գտնուէր Յունաստանի պատգամաւոր Սիմոն Մանիկեանը որուն մասին առիթ ունեցայ խօսելու արդէն։

Իրիկուն մը Մանիկեանի հետ գացինք ճաշելու։

Հակառակ իր սովորական մելամաղձութեան ուրախ եւ յաղթական երեւոյթ մը ունէր այդ օրը եւ հասկցայ որ պատգամաւորական ժողովին մէջ փայլուն գործ մը տեսած էին։

— Ի՞նչ ըրիք այսօր, ժողովնիդ շատ երկար տեւեց, հարցուցի միջոց մը։

— Վերջապէս գործ մը վերջացուցինք, պատասխանեց գուարթ դէմքով մը։

— Ի՞նչ գործ։

— Եղբայր դուն ալ Թուրքերան տղայ մըն ես, խօսք մը ըսելու չի գար։

Կը խոստանամ որ մինչեւ գերեզման հետս պիտի տանիմ գաղտնիքը, եւ եթէ կը պահանջես՝ նոյնիսկ անկէ ալ անդին։

— Խնդիրը այնքան կարեւոր չէ, միայն թէ խօսք տուած ենք որ ժողովին վճռաբանութիւնները դուրսը չյայտնենք։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, վստահ եղիր վրաս։

Վերջապէս Մանիկեան կրկին ու կրկին լուռ մնալուս մասին երաշխաւորութիւններ պահանջելէ ետք ըսաւ.

— Ճանըմ, Արփիարեանի ձմեռուան բալթօ մը եւ երկու ֆանէլա պիտի առնուէր, մէկ քանի ընկերներ համաձայնած էինք, ուրիշներ դիտողութիւն ըրին, խնդիրը ծանր հանգամանք մը առաւ, վերջապէս այսօր Ամերիկայի ու Պուլկարիոյ պատգամաւորներն ալ մեզի միացան եւ ժողովը որոշեց բալթօն ու ֆանէլաները առնել...

— Գանձարանը ատոր համար հարկ եղած գումարը կա՞յ, հարցուցի ամենայն լրջութեամբ։

— Չէ՛, պատասխանեց, բայց Լեւոն Մկրտիչեան հաւանեցաւ փոխառութիւն մը ընել այս նպատակով։

— Ուրեմն Հայաստան փրկուած է։

Գուցէ ընթերցողներէ շատեր կարծեն թէ կը չափազանցեմ, կը խեղաթիւրեմ ժամանակակից Հայ պատմութիւնը։ Բայց իմ պատմած իրողութիւններուս բոլոր վկաները, բարեբախտաբար ողջ առողջ են տակաւին եւ ի հարկին կրնան ըսել թէ ոեւէ չափազանցութիւն չկայ յիշատակներուս մէջ։

Այո՛, կը կրկնեմ, 1898-ին, Աղեքսանդրիոյ մէջ գումարուած Հնչակեան պատգամաւորական ժողովի օրակարգին մէջ գտնուած գլխաւոր խնդիրներէն մին էր Արփիարի ձմեռուան բալթօյին եւ ֆանէլա վարտիքներուն խնդիրը...։

(Շար. 51)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին, տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ՚ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 12.30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, տօն է Սրբոց Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտիոսի եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՊՕՄՕՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն եւ ի հրաւէր մեր բարեպաշտ հասարակութեան կը տեղեկացընենք, թէ եկեղեցւոյս հիմնարկութեան 67–րդ եւ Օծման 64–րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր արարողութիւններ տեղի կ՚ունենան՝ հովանաւորութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական Խորհուրդին:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԻՐԷՃԵԱՆ
(Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի)

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյս Լուսաւորիչ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Արթինեանի:

Կը կատարուի նաեւ հոգեհանգիստ երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ
հանգուցեալ եկեղեցականներու, Սարկաւագներու, Դպրապետ եւ Դպիրներու եւ Թաղային Խորհրդոյ անդամներու հոգիներուն համար:

Ժամերգութիւն ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝

«ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ»

Դասախօս
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 18, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Coucelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Սրբոյ Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Առաւօտեան ժամը 10–ին հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու՝

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

GRANDE BRADERIE DE NOËL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNÉE

les Samedi et Dimanche
14 et 15 DÉCEMBRE 1996
de 10 heures à 23 heures
sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie - Objets de bois sculptés - Bijoux
Broderie - Tapisserie - Instrument de musique
Khatchkar - etc...

Livres, Philatélie Arménienne, Brocante, Antiquités, Épicerie fine Arménienne, Vêtements, Cadeaux, Jouets, Sapins, etc...

■ BAR
■ RESTAURANT
■ TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ À LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

CHENE

au Collège SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon 92310 Sèvres
Métro : Pont de Sèvres / Parking gratuit assuré
pour tous renseignements, tél: 01 47 50 40 47

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE
POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :

- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

■

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :

- **Animateurs avec BAFA ayant 18 ans et ne passant pas d'examens en Juillet;**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է մատաղօրհնութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները. –

Ժիլպէր Հաճի – Վարդանեան, Ժան – Փօլ Զարուպեան, Ռօզ Էզաքիրեան, Տիկին Կիւլէսեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւոյեան, Սարգիս Թուզլեան, Տիկին Եղսակուհի Ենովքեան, Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան, Տէր եւ Տիկին Համբար Եաժիր, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խօզեան, Ժիլպէր Մերտինեան, Տէր եւ Տիկին Անտոն Սանտալեան, Տիկին Եպրաքսի Նիկողոսեան, Պ. Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Հանրի Զինչքեան, Թիէրի Կիրիտլեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հոթոթեան, Լորիս Միքայէլեան, Տիկին Լուսնա Մանուկեան, Տիկին Մարի Սվազլեան, Պր. Յարութիւն Քոքայեան, Պր. Ռիչար Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Երմազեան 100–ական ֆրանք, Պր. Թորոս Գույումճեան 50 Ֆր.:

GRANDE FOIRE AUX LIVRES ANCIENS ET NEUFS

Samedi 14 Décembre de 10h à 20h

Centre Culturel UCFAF — JAF
6, cité du Wauxhall - 75010 PARIS
M° République

à partir de 15 heures
dédicace des livres par leurs auteurs

Des centaines de livres à votre disposition

Sur place : Buffet et bar

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ

organise

un REPAS DE FIN D'ANNEE

sous le haut patronage de Mgr. **KUDE NACCACHIAN**
Prélat des Arméniens de Paris

en présence de

Monsieur **A. SANTINI**
Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux

Monsieur **V. TCHITETCHIAN**
Ambassadeur d'Arménie

avec la gracieuse participation de
MARTEN YORGANTZ
entouré de nos élèves

Dimanche, le 15 Décembre à 12 heures 30, dans la salle de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

RESERVATION : 01. 46. 45. 60. 55.

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE — KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «GAÏDZAG» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian* ..

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH : Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON Tél. : 04 78 60 47 18.

RADIOTHON

au profit de
l'ECOLE BILINGUE SAINT MESROP d'Alfortville
sur AYP FM 99.5

OPERATION «500 FAMILLES A 50 FRS / MOIS»

le Samedi 14 Décembre de 7 heures à 14 heures

avec de nombreux points de collecte et d'information à Paris et en Région Parisienne (qui seront précisés à la radio).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER à BELLEFONTAINE

La CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL·: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 19·003
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 19.003

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՂՂԷ

Կը նախատեսուի Յունուարէն ելեկտրականութեան գինը բարձրացնել 18 դրամի, հակառակ անոր 6·6 -- 6·8 դրամի բուն արժէքին: Այս կարգադրութիւնը «նուէր»ն է Համաշխարհային Դրամատան որ միայն այս պայմանով կ'ընդունի 30 միլիոն տոլարի վարկ տրամադրել Հայաստանի: Այլ խօսքով՝ ժողովուրդը քիչ մը եւս պիտի սեղմէ իր գօտին, պետութեան տնտեսական կայունութեան եւ պիւտճէի բացին փակման սիրոյն: Միւս կողմէ, կարօտեալ ընտանիքներու սահմանուած «կենաքի գին»ով ստացուած ելեկտրականութեան քիլօվաթին գինն ալ ճշդուած է 13 դրամ:

⁂

ԵՐԱԽԱՆԵՐ ԱԿԱՆԱՀԱՐ

Գորիսի Քարաշէն գիւղէն հինգ դպրոցականներ Նոյեմբեր 29–ին անգիտակցաբար խաղալով ականի հետ, վիրաւորուած են: Մէկը մահացած է անմիջապէս, միւսները հիւանդանոց փոխադրուած են:

⁂

ԱՐԺԱՆԹԻՆ ՈՒՍԱՆԵԼՈՒ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Արժանթինի 14 համալսարաններուն մէջ հայաստանցի երիտասարդներ պիտի կարենան ուսում ստանալ: Լուրը հաղորդած է Հայաստանի Կրթութեան ու գիտութեան նախարարութիւնը: Արժանթին նոյն կարելիութիւնը կ'ընծայէ ՀԱՊ–ի այլ երկիրներու եւս: Թեկնածուները ուսման վարձքը վճարելու կարողութենէն զատ պէտք է ունենան սպաներէնի տարրական գիտելիքներ ու մասնակցին հարցազրոյցի մը:

⁂

ԱՆԱՍՈՒՆՆԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԳՈՂԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 29 – 30–ի գիշերը անծանօթներ Տաւուշի Ջուջեւան գիւղէն բնակիչի մը 25 խոշոր եղջերաւոր անասունները գողցած են: Հետապնդիչ խումբը նշմարած է թէ անոնց հետքերը դէպի Ադրբէջանի Ղազախ շրջանը կ'երթան: Անասունները գտնուած են Եօթնաղբիւր գիւղին արօտավայրը: Աւազակները չեն անսացած զէնքը վար դնելու կոչերուն ու կրակոցով պատասխանած են: Երկկողմանի հրաձգութեան ընթացքին անոնցմէ երկուքը սպաննուած են, միւս երկուքը յաջողած են խոյս տալ: Դէպքէն ետք Հայաստանի Ներքին նախարարութեան ու Ապահովութեան վարչութեան պատասխանատուները դիմած են Ադրբէջանի Արտաքին նախարարութեան որպէսզի կանխուին սահմանազանցութեան յետագայ դէպքեր:

⁂

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 9 / 10)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ 8-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7-ին, յարգելու համար երկրաշարժի 8-րդ տարելիցը, Գիւմրի այցելած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Ազգ· Ժողովի փոխ-նախագահ՝ Արա Սահակեան, նախագահի խորհրդական զօրավար գնդապետ՝ Գուրգէն Դալիբալթեան, երեսփոխաններ, նախարարներ, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Անյայտ զոհերու խաչքար-յուշարձանին ծաղկեպսակներ դրուած են յանուն Գարեգին Ա·ի, նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեանի, Ազգ· Ժողովի, կառավարութեան, Շիրակի մարզպետարանի, Գիւմրիի քաղաքապետարանի: Ս· Աստուածածին եկեղեցին ալ բազմահազար հաւատացեալներու ներկայութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է:

⁂

ԲԱՔՈՒԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՀ ՉԷ ԼԻԶԲՈՆԻ ԺՈՂՈՎԷՆ

Լիզպոնի վեհաժողովի արդիւնքները բուռն դժգոհութիւն ստեղծած են Ադրբէջանի ընդդիմադիրներուն մօտ: Ընդդիմադիր ճակատի յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի թէ Լիզպոնի ժողովի հետ Ադրբէջանի բնակչութեան կապած յոյսերը չեն արդարացուած, ըստ ճակատին Օ–էՍ–Սէ–Ը-ն անտարբեր է միջազգային իրաւունքի հիմնական սկզբունքներէն մէկուն նկատմամբ, որն է պետութիւններու հողային ամբողջականութիւնը:

⁂

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՕՏԱՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ

Արտաքին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեան ընդունելով Հայաստան հաւատարմագրուած օտար դեսպանները անոնց պարզած է Հայաստանի կեցուածքը Լիզպոնի վեհաժողովին արդիւնքներէն ետք: Ան ցաւ յայտնած է որ վեհաժողովին նախագահին կողմէ ներկայացուած Ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորութեան առաջարկը ադրբէջանական տարբերակն էր եւ անընդունելի՝ Հայաստանի համար: Ա· Արզումանեան շեշտեց նաեւ թէ ադրբէջանական առաջարկը կը խախտէ բանակցութիւններու տրամաբանութիւնը, աւելցուցած է որ հռչակագիրը ամբողջութեամբ մերժելու ադրբէջանական ձեռնարկը վտանգաւոր նախադէպ հանդիսացած է Օ–էՍ–Սէ–Ը–ի ապագայ գործունէութեան նկատմամբ, Այսուհանդերձ, ըսած է նախարարը, Հայաստան պատրաստ է շարունակելու բանակցութիւնները, սակայն ըստ տպաւորութեան, նոյնը չէ Ադրբէջանի պարագան: Արտաքին նախարարը եզրափակած է յիշելով որ Օ–էՍ–Սէ–Ը–ի միջնորդական առաքելութիւններու յաջողութիւնը ներկայիս մեծապէս կախում ունի նաեւ վեհաժողովի արդիւնքներուն Լ· Ղարաբաղի իշխանութեանց կողմէ արժեւորումէն:

⁂

ՖԱԴԷՅ ՍԱՐԳՍԵԱՆ «ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ»

Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեան, հանրութեան բերած իր ծառայութիւններուն որպէս ճանաչում, արժանացած է «Տարուան մարդը» կոչումին: Միացեալ – Նահանգներու միջազգային կենսագրական հիմնարկի տնօրէնը Ֆ· Սարգսեանը հրաւիրած է Միացեալ – Նահանգներ, մեծալի յանձնումի արարողութեան ներկայ գտնուելու համար:

⁂

ԱՆԻԻ ԵՒ ԳՈՐԳ ՅԱՏՈՒԿ ՀԱՐԿԵՐԷ ԶԵՐԾ ԿԸ ՄՆԱՆ

Ազգային Ժողովը յատուկ հարկի ենթակայ ապրանքներու ցանկէն հանած է մարդատար կառքերու անիւները եւ ձեռագործ գորգերը: Փոփոխութիւն կրած են նաեւ յատուկ հարկի հաշուարկումի ձեւը եւ այդ հարկին ենթակայ կարգ մը ապրանքներու հարկային տոկոսը: Այսպէս՝ գինի – օղի 125, գարեջուր 75, խաղողի գինիներ, գինենիւթ 50, ձկնկիթ 200, ծխախոտ 100, առանց զտիչի (ֆիլթր) ծխախոտ 50, ոսկերչական իրեր, զարդեղէն 30, մորթ, մորթեղէն, բնական կաշիէ հագուստ 25, մարդատար կառքեր 15, բիւրեղապակեայ եւ ճենապակեայ իրեր 24, պէնզին 25 տոկոսով ենթակայ են յատուկ հարկի:

⁂

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՔՈՀԼ հասարակաց նամակ մը ղրկեցին Եւրոպայի Խորհուրդի նախագահին Նիւրանպէրկէն, ուր կը պարզեն իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնները Տըպլինի վեհաժողովէն չորս օր առաջ: Անոնք կ'արտայայտուին ներքին ապահովութեան, օտար քաղաքականութեան եւ ընդլայնումէն առաջ բարենորոգումներու մասին: Կը թելադրեն միացեալ տրամաբանական քաղաքականութիւն մը թմրեցուցիչի մարզին մէջ, կ'առաջարկեն հասարակաց մնայուն կառոյց մը, հաստատուած Պրիւսէլ որ մաս կազմէ Խորհուրդի դիւանին եւ կեդրոնական դեր կատարէ Խորհուրդի որոշումներու գործադրութեան մէջ: Կը նախընտրեն նաեւ մեծամասնութեան դրութիւնը քուէարկութեան առեն:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ցուցարարները կը շարունակեն իրենց հանրահաւաքները եւ Դեկտեմբեր 9-ին ալ մօտ 100 հազար էին, չորրորդ շաբաթն ըլլալով: Ընդդիմադիր երեսփոխանները որոշած էին չմասնակցիլ Դեկտեմբեր 10-ի խորհրդարանական նիստին: Բանուորական սենտիքա մըն ալ գործադուլի կոչ ըրաւ Դեկտեմբեր 11-ի համար:

ՓԱՐԻԶԻ պատժական ատեանին առջեւ բացուեցաւ իսլամական ցանցի մը 21 անդամներու դատավարութիւնը, Դեկտ· 9-ին, բարձր հսկողութեան տակ: Անոնք մեղադրուած են որպէս մասնակիցներ կարգ մը ոճրափորձերու, ի շարս որոնց Մարաքէշի (Մարոք) պանդոկին (Օգոստոս 94) ուր երկու հոգի մեռան: Ամբաստանեալներէն մէկը պատմեց թէ ինչ ձեւով մտած է այդ ցանցին մէջ, «մօրուաւորներուն» դրդումով, ապա հետեւած զինուորական մարզումներու նախ Աֆղանիստան, ապա Ֆրանսա:

ԻՐԱՔ Դեկտեմբեր 9-էն կրնայ այլեւս արտածել իր քարիւղը, համաձայն Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 986 բանաձեւին՝ քարիւղ սնունդի փոխարէն, որ գործադրութեան կը դրուէր այդ թուականին: Բանաձեւը կը նախատեսէ, սակայն, սահմանափակ քանակութիւն: Պաղտատի կ'արտօնուի մինչեւ երկու միլիառ տոլարի քարիւղ ծախել:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ (Ֆրանս 2 եւ 3) բողոք բարձրացուցին, Դեկտեմբեր 10-ին, այն ընտրութեան դէմ զոր Էլիզէն ըրած է հարցազրոյցի համար նախագահ Շիրաքը, Դեկտեմբեր 12-ին: Արդարեւ, փոփոխութիւն մտցնելով սովորութիւններուն մէջ, Էլիզէ հինգ լրագրողներ ընտրած է՝ Կիյոմ Տիւրան (Էլ-Սէ-Ի), Մարին Ժագըմէն (Թէ-էՖ 1), Էմմանիւէլ Շէն (էՄ 6), Միշէլ Ֆիլտ (Գանալ +), Ալեքսանդր Ատլէր (Առթէ), անտեսելով պետական կայանները:

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ, չորրորդ անգամ ըլլալով ցոյց մը ըրին Դեկտեմբեր 9-ին, բողոքելու համար տուրքերու յայտարարութեան առեն իրենց վայելած 30% զեղչի ջնջումին դէմ: Այս բողոքը ցոյցէն զատ (Փոքր Գառուզէլի եւ Լուվրի բուրգին միջեւ) գործադուլի ալ առիթ մը տուած է 24 ժամուան համար:

ԱԼԷՆ ՓՈՀԷՐ, Ծերակոյտի նախկին նախագահը, որ նաեւ երկու անգամ ապահոված Հանրապետութեան նախագահութեան պաշտօնը, փոխանցման շրջանի մը համար (1968-ին տը Կոլի հրաժարումէն ետք եւ 1684-ին Փոմփիտուի մահուան առեն) մահացաւ Դեկտեմբեր 9-ին: 87 տարեկան էր եւ խորհրդանիշը Ֆրանսայի կեդրոն հոսանքին: Իր հովանաւորութիւնը չէ զլացած նաեւ հայկ· ձեռնարկներու, ի մէջ այլոց՝ Սիփան-Կոմիտասի:

ԻՐԱՆԻ Զարմահալ – Պախթիյարի շըրջանին մէջ Դեկտեմբեր 9ին Րիխթէրի սանդղաչափով 4 ուժգնութեամբ երկրաշարժ մը արձանագրուած է, ըստ տեղական ԻՐՆԱ գործակալութեան: Զոհերու կամ վնասներու մասին լուր չէ հաղորդուած:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՆԳԼԻԱ ԳՆԱՑ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեան Դեկտեմբեր 4–ին Լոնտոն մեկնած է: Հոն կ'ունենար շարք մը հանդիպումներ բրիտանական բարձրաստիճան պաշտօնեաներու, ինչպէս նաեւ Վերակառուցման եւ զարգացման եւրոպական Դրամատան նախագահին հետ,

⁂

ԳԻՒՄՐԻԻ ՃԱՏՐԱԿԻ ՏՈՒՆԸ

Երկրաշարժին 8–րդ տարելիցի նախօրեակին Գիւմրիի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Ճատրակի տան: Աղէտէն քանդուած շինութիւնը առաջինն է որ վերականգնուած է ընկերային ներդրումներու հիմնադրամին եւ համայնքին միջոցներով: Գիւմրիի մարզական կեանքին մէջ կարեւոր տեղ ունեցող այս հաստատութեան բացման արարողութեան ներկայ եղած է նաեւ Տիկին Լիւտմիլա Տէր – Պետրոսեան:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՀԵՏՆԵՐՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Հալէպեան մանկութիւնս անցուցի մըթնոլորտի մը մէջ, ուր բանաստեղծութիւնը տեւական ներկայութիւն մըն էր: Թէ՛ հայրս, թէ՛ մայրս հայերէն լեզու եւ գրականութիւն կ'ուսուցանէին Քարէն -- Եփփէ ճեմարանին մէջ: Հայերէն կը գրէին, կը կարդային, եւ հայ բանաստեղծութենէն տողեր կը մէջբերէին իրենց խօսակցութեան մէջ, ամէն օր, ո՛չ բռնազբօսիկ այլ բնական ձեւով: Բանաստեղծութիւնը մաս կը կազմէր իրենց առօրեային, մանաւանդ՝ սուրբ երրորդութիւնը, -- Վարուժան, Մեծարենց, Թէքէեան: Կը յիշեմ թէ ինչպէս մայրս, որ երաժշտական, մեղեդիական ձիրք չունէր եւ չունի, երբեմն փոշի առած ատեն քթին տակէն ռիթմաւոր բաներ մը կը մրթմրթար: Օր մը՝ յատուկ ճիգ թափելով, իրեն հետեւելով գաղտագողի մօտիկ ըրի թէ ի՞նչ է ռիթմին աղբիւրը եւ լսեցի որ Վարուժանի «Հարճը» կ'արտասանէր: Նոյն տարիներուն, Գուրան կարդացող Արաբի կամ Թորահ կարդացող Հրեայի պէս, ես նստած կ'օրօրէի ինքզինքս՝ Զարենցի «Ամբոխները խելագարուած»ը կարդալով:

Հիմա կը հասկնամ թէ իրենց մէջ արմատացած այդ սէրը, բանաստեղծութեան հանդէպ, որքան մեծ մասով արդիւնքն էր՝ ո՛չ միայն գեղագիտական հակումներու, ո՛չ միայն հայերէն լեզուի եւ հայ ոգիի հանդէպ իրենց գուրգուրանքին, այլ նաեւ ու մանաւանդ՝ Պոլսահայութեան յետ--Եղեռնեան վիճակին: Մեծցած էին Պոլսոյ մէջ, 1920--40 տարիներուն, երբ Եղեռնէն վերապրող իրենց ծնողքներու սերունդը հազի՛ւ թէ կը համարձակէր ընտանեկան շրջանակի մէջ խօսիլ կորսուած Պարտէզակի, աքսորի ու ջարդի մասին: Սակայն, գոնէ Աթաթիւրքեան տարիներուն, 1923--1938, իրենց յաճախած նախակրթարաններուն եւ երկրորդական վարժարաններուն մէջ (Վիէննայի Մխիթարեաններու եւ Էսայեան), արտօնուած էր ուսուցանել հայ գրականութիւն, մանաւանդ՝ բանաստեղծութիւն: Իրենց ուսուցիչներէն շատերը երկրորդական ուսում ստացած էին 1908--1914 տարիներուն, ոմանք իբրեւ դաստիարակ ունեցած էին, կամ իբրեւ սրճարանի բարեկամ ճանչցած էին անոնք, որոնք արդէն սուրբ նահատակներու եւ բանաստեղծ--տիտաններու վերածուած էին իրենց 1915-եան սպանդէն տասնամեակ մը ետք:

1943--44-ին, երբ Վարլըք Վէրկիսիէն ետք ծնողքս արտագաղթած էր, դէպի Հալէպ եւ անոր հիւրընկալ հայ գաղութը, ուր ծնած եմ ես, իրենց հետ Պոլիսէն բերած են երկու պայուսակ հագուստ, մի քանի գիրք, ապա նաեւ իրենց յիշողութիւնը, որ ի միջի այլոց բանաստեղծութեան մէջ ապրած ու բանաստեղծութիւնով սնած յիշողութիւն մըն էր: Հալէպի մէջ, ուր արտասանութիւնը դասարաններու եւ հանդէսներու անխուսափելի եւ ուրեմն գրեթէ բնական մէկ բաղադրիչ տարրն էր, ծնողքս գտաւ՝ որ իր բանաստեղծական պանթէոնը նուազ խորթ էր Հալէպի Հայութեան, քան պոլսահայ բարքերու ուրիշ երեւոյթներ: Յամիտեան 1996-ին շատ տարօրինակ կը թուի, թերեւս չնաշխարհիկ, հաստատել թէ յիսուն տարի առաջ, պոլսահայ զոյգ մը Հալէպցի, Կիլիկիայէն տարագիր Հայութեան հետ կը բաժնէր «մշակոյթ» մը, որուն գլխաւոր բաղադրիչը նախաեղեռնեան մէկ--երկու տասնամեակի բանաստեղծութիւնն էր: Տարօրինակ, բայց իրաւ: Մեր դրացիները «պուլղուր» կ'ուտէին, մենք՝ բրինձ: Անոնք «լահմաճուն» կ'ուտէին, մենք՝ ճերմակ լուբիա: Անոնք թրքերէն կը հայհոյէին, մենք... չէինք հայհոյեր, -- ստիպուեցայ արաբական դպրոց եւ ամերիկեան համալսարան երթալ, որպէսզի հայհոյել սորվիմ: Սակայն երեք միաւոր կը կամրջէին մշակութային անդունդը, որ այլապէս կը բաժնէր մեր ընտանիքի պոլսահայ կենցաղը, մեր կիլիկահայ շրջապատէն, -- եկեղեցին, դաշնակցութիւնը եւ ... բանաստեղծութիւնը, մանաւանդ «սուրբ երրորդութեան» դասականացուած մի քանի տասնեակ քերթուածները:

Պէտք է աւելցնել, որ Միջին-Արեւելքի մէջ 1950-ական թուականներու արաբերէնի, ֆրանսերէնի, ապա նաեւ անգլերէնի ուսուցումը նմանապէ՛ս կը շեշտէր բանաստեղծութեան կարեւորութիւնը, անոր կուտար բնորոշիչ դեր: Երբ Պատմութիւն կը սորվէինք, -- Մուհամմէտ Մարգարէ, Մէքքէ, Մետինա, Հիճրա, առաջին արշաւներն ու նուաճումները, առաջին խալիֆաները, Ապու Պաքրէն եւ Օմարէն սկսելով, միաժամանակ մեզմէ կը պահանջուէր գոց սորվիլ, արտասանել եւ դասական օրէնքներուն համեմատ «վերլուծել» քերթուածներ, որոնք արաբական աւանդութեան հիմնաքարերն են, Գուրանին եւ հատիս-ներուն քովն ի վեր: Այսպէս, ինծի համար 571 -- 632 թըւականները ոչ միայն Մարգարէին շրջադարձային կեանքը կը նշէին եւ կը նշեն, այլ նաեւ անցքը, անցումը, փոխանցումը՝ Նախա--իսլամական Ճահիլիյէէն դէպի Գուրան եւ յետ--գուրանեան գրականութեան: Այնքա՛ն կարեւոր էր բանաստեղծութիւնը, մեր արաբ ուսուցիչներուն համար, որ մինչեւ այսօր, երբ արդէն գրեթէ մոռցած եմ ժանգոտած արաբերէնը, կրնամ արտասանել մանկութեան եւ պատանեկութեան այդ քերթուածները, Սամաու'ալէն եւ ալ--Արպալլէն մինչեւ Մութանապպի: Երբ պատմութիւն կը դասաւանդէին մեզի, կը պահանջէին յիշել երեք բան, -- մեծ մարտերը, Եարմուքէն եւ Քատիսիյյայէն սկսեալ, որոնք եղան Արաբներու աշխարհակալութեան առաջին յաղթանակները: Մեծ խալիֆայական տոհմերը, -- Դամասկոսի եւ Սպանիոյ Օմաուիները, Պաղտատի Ապպասիները, Հիւսիսային Ափրիկէի Ֆաթիմիները եւլն., եւ վերջապէս՝ մեծ բանաստեղծներն ու հռչակաւոր արձակագիրները, ալ--Ճահիզի նման: Արաբական պատմութեան կմախքը կերտուած էր, ու քանդակուած կը մնայ մտքիս մէջ, շնորհիւ այս երեքին, որոնց մէջ բանաստեղծութիւնը կրտսերն ու նուաստը չէր անպայման, այլ՝ արժանաւոր երէցը, յաճախ:

Նո՛յնն էր պարագան, երբ ֆրանսերէն եւ անգլերէն սորվեցայ: Տան մէջ, Պօտլէրն ու Հիւկոն էին կուռքերը: Դըպրոցին մէջ, քիչ մը աւելի ընդարձակ էր դաշտը, սակայն նմանօրինակ՝ դասաւանդութիւնը: Գոց սորվիլ, արտասանել, տալ տափակ եւ բարոյական ոգիով տոգորուած վերլուծումներ: 1956-ին, երբ Գահիրէ փոխադրուեցանք եւ ես, առանց նախապատրաստութեան, զետեղուեցայ Գալուստեանի եօթներորդ դասարանին մէջ (որուն միւս աշակերտները նախակրթարանի վեց տարիներուն անգլերէն ուսանած էին), ունեցայ իմ առաջին օրուան անմոռանալի փորձառութիւնը: Ուսուցչուհին՝ Սոնա Զէյթլեանը, կը խօսէր միայն անգլերէն, իսկ ես, ոչինչ կը հասկնայի: Բայց մէկ՛ բան հասկցայ, դասապահուն վերջին վայրկեաններուն, -- որ յաջորդ օրուան համար պէտք է գոց սորվէի եւ արտասանէի ինծի տրուած քերթուածը, Լորտ Ալպէրթ Թէնիսընի «Թեթեւ զօրաբանակի գրոհը»: Յուզուած տուն գացի: Այդ օրերուն, Գահիրէ նոր հասած, կը մնայինք Սարգիս Փիլաֆեանի հիւրընկալ եւ ընդարձակ յարկին տակ: Եւ խղճալով ինծի, Փիլաֆեան հայերէն տառերով արտագրեց քերթուածը, բացայայտեց պարունակութիւնը այդ մեծահամբաւ, աւանդական քերթուածին, ու ես տքնեցայ այդ իրիկուն, գոց սորվելու համար ինծի խորթ ձայներու այդ շարքը, որ «քերթուած» մըն էր: Յաջորդ շաբաթ, Շէյլիի «Օզիմանտիաս»ն էր պարտականութիւնը: Եթէ չըսորվեցայ ատել անգլերէ՛նն ալ, բանաստեղծութի՛ւնն ալ, պատճառը այն էր, կարծեմ, որ մեր առօրեային, մանաւանդ ընտանիքիս առօրեային մաս կը կազմէր բանաստեղծութիւնը:

Թէ ինչպէ՞ս կը մտածէինք բանաստեղծութեան մասին, այդ՝ տարբեր հարց է: Բանաստեղծութիւնը, մեզի համար, մըտածուած նիւթ մը չէր այնքան, որքան՝ անձնական եւ ազգային զգացումներու եւ «ոգի»ի ոգեկոչում մը, հաստատում մը, անկրօն ծէս մը կամ աղօթք մը: Եւ այս՝ զուտ հայկական մօտեցում չէր: Արաբերէնի ուսուցիչս կ'ոգեւորուէր երբ կը տեսնէր թէ որքա՛ն խանդավառ կերպով կ'արտասանէի Ճահիլիյյա-յի (արաբ հեթանոս շրջանի) քասիտաները: Մարդը չէր գիտեր որ ես տասներչորս տարեկանիս արդէն իսկ տոգորուած էի մեհեանական նզովքներու ոգիով, զորս կը թութակէի՝ զանոնք ուղղելով հինգերորդ դարու հայ կրօնականներու հասցէին, -- կրօնականներ, որոնք եղած էին հայ հեթանոս մշակոյթի դահիճները, եւ այդ՝ շա՛տ աւելի ազդու ձեւով, քան եօթներորդ դարու Արաբները, որոնց հեթանոս շրջանէն աւելի մեծ աւանդութիւն մոռացումի վիհէն ճողոպրած է եւ հասած մեզի: Ես, երբ կը սկսէի արտասանել ինծի սիրելի ալ--Արպալլին, երկու հարուած կու տայի պատանիի մտքիս մէջ, -- մէկը՝ իսլամութեան, միւսը՝ հայ կրօնամոլութեան, որ մեզ անջատեց մեր իսկ անցեալէն: Նոր քրիստոնեայ ազգի մը ծնունդ տալու ընթացքին, հայութիւնը կորսնցուց թէ՛ իր պորտակապը, թէ՛ իր մայր մշակոյթը, որդեգրելով նոր, կրօնափոխ հայր մշակոյթի մը կողմէ, քրիստոնէութեան կողմէ, -- եւ երկար ատեն խորթ զաւակի զգացումներով ապրեցաւ, այդ իսկ պատճառաւ, քրիստոնէութեան ընտանիքին մէջ, մինչեւ Մաշտոց:

⁂

Երբ տասնըվեց տարեկան էի, մեր ընտանիքը գաղթեց Ամերիկա: Նման անցք, 1960-ի Պէյրութէն դէպի Ամերիկա, կ'ենթադրէր բազմաթիւ հիմնական եւ փոթորկալից փոփոխութիւններ: Ի միջի այլոց, ինծի պէս դրքունակ պատանիի մը համար, այդ եղաւ անցք մը՝ դէպի վէպը եւ վերլուծական յօդուածը: Ծանօթ էի մեր պատմական վէպի աւանդին, ապա՝ «Նահանջ»-ին եւ պատմուածքներու, բայց հայերէն ընթերցումներուս առանցքները եղած էին բանաստեղծութիւնը եւ հայ մամուլի յօդուածները: Յանկարծ նոր աշխարհ մը բացուեցաւ իմ առջեւ, -- բանաստեղծութեան տեղ՝ վէպ, մեր մամուլի յօդուածին տեղ, ամերիկեան լուրջ մամուլ եւ (տասնութ տարեկանէն ետք) համալսարանական պարբերաթերթ: Վերջին երեսունվեց տարիներուն, մտաւոր կեանքիս առանցքները եղած են վէպերն ու վերլուծումները: Բանաստեղծութիւնը չեմ մոռցած, սակայն կասկած չկայ որ ան մնացած է «լուսանցքի վրայ»: Կը թափառի սեւեռումի կիսակէտէն հեռու, տեսողական ու մտաւոր դաշտի հեռաւոր եզերքներուն...:

Երբեմն, պարագաներ կուգան յիշեցնելու ինծի թէ այս աքսորը՝ որ բանաստեղծութիւնը չի հալածեր սակայն կ'անտեսէ, բառին արմատական իմաստով՝ կ'ան -- տե -- սէ, մտքի տեսողական դաշտի ծայրամասերը լքելով զայն, զուտ անձնական երեւոյթ մը չէ, ոչ ալ՝ զուտ հայկական: Ընդհակառակն, -օրէ օր կը բարձրանայ անգլիախօս գրական շրջաններուն մէջ մտահոգութիւն մը, անձկութիւն մը, մտալլկում մը նոյնիսկ, որ կը հարցնէ՝ 20-րդ դարը արդեօք բանաստեղծութեան մահուան դա՞րն է, թաղումի՞ դարը: Շատ են վերլուծումները, բազմաթիւ են քննադատական հոգեհանգիստները:

Անշուշտ բանաստեղծութեան այս «մահ»ը ունի իր իրական, թէեւ մակերեսային, յատկանիշները: Միացեալ -- Նահանգներու մէջ, ամէն բարեկեցիկ երիտասարդ, 1910-ին բանաստեղծութիւն գրել կը փորձէր, 1930-ին՝ վէպ, 1950-ին՝ ժուռնալիզմ, 1960-ին՝ ֆիլմի սենարիօ, 1970-ին՝ հեռատեսիլի սենարիօ: Այսօր Ամերիկան վերածուած է «Սիկա Նէյշըն»ի ըստ որոշ վերլուծողներու, սիկայական ազգի: Սիկան մէկն է այն մեծ ընկերութիւններէն, որ հեռատեսիլի պաստառին վրայ, համակարգիչի օժանդակութեամբ խաղցուող խաղեր կը պատրաստէ, -- եւ որուն մոլիները ամէն օր մէկէն չորս ժամ կ'անցընեն, ելեկտրական ձայներով ու պատկերներով օրօրուած: Այդ ելեկտրոնական մեղեդիները մահերգն են ոչ միայն բանաստեղծութեան, ոչ միայն գրականութեան, այլ նաեւ եւ նոյնինքն՝ ընթերցումին, ըստ բազմաթիւ վերլուծողներու: Իմ պարտականութիւնս չէ հակաճառել, գոնէ ոչ՝ ա՛յս գրութեան մէջ:

Բանաստեղծութեան այս «մահ»ին կ'ընկերանան երկու արտասովոր երեւոյթներ, ամերիկեան եւ անգլիախօս աշխարհին մէջ: Առաջինը սա է, — դրքունակ պատանիներու մէջ, 14--21 տարեկան, բանաստեղծութիւն գրելը նորոյթ է, թէեւ նորոյթ եղած է վերջին երկու տասնամեակներուն, եւ ուրեմն «նոր» չէ այլեւս: Ստեղծագործ եւ զգայուն անձ ըլլալու, շնորհք ունենալու ձեւերէն մէկն է՝ բանաստեղծութիւն գրելը, կարծես դար մը առաջ կ'ապրինք: Գրի առնուած ոտանաւորներու հսկայ, ճնշիչ մեծամասնութիւնը արդիւնքն է, նոր որոնող եւ նոր կերտուող ինքնութեան հարցերով թաթխուն եւ փափախուն տողեր են, անարժէք, սակայն յատկանշական: Դըժբախտաբար, ինչպէս հայ, նաեւ ամերիկեան իրականութեան մէջ, գրողներու թիւը շատ բարձր է, անցեալի եւ ներկայի վաւերական բանաստեղծները ընթերցողներու տոկոսը՝ շատ փոքր: Բայց եւ այնպէս կա՛յ, գոյութիւն ունի՛ երեւոյթը, -- բարեկեցիկ դասակարգի ուսեալ երիտասարդութեան մէկ մասը բանաստեղծութիւն կը գրէ: Համալսարանէն շրջանաւարտ ըլլալէ ետք, այս նորափիթիթ գրողները հաւաքական ամնեզիայի զոհ կ'ըլլան...:

Երկրորդ երեւոյթը, որ առաջինին մէկ փոքր, սակայն կարեւոր ենթաբաժինն է, դասական բանաստեղծութեան ոճի վերարժեւորումն է: Ձայներ, որոնք վաթսունամեակէ մը ի վեր լռած էին գրեթէ, այժմ վերստին կը լսուին, -- ձայներ՝ որոնք կը հաստատեն թէ ռիթմը, մեղեդին, կշռոյթն ու յանգը այնքան ալ արհամարհելի չեն, մակերեսային երեւոյթներ չեն, այլ՝ բանաստեղծութեան կենսական յատկանիշներէն են: Բացայայտօրէն աւանդական թուող այս մօտեցումը հին եւ նոր մտածելակերպեր կը զօդէ իրարու: Կը մերժէ աւանդական զգացականութիւնը, օրինակ, սակայն կ'ընդունի «ձայն»ի եւ «պատում»ի կարեւորութիւնը: Կը նախընտրէ քիչ մը իրոնիք, քիչ մը վերլուծական պարունակութիւն, եւ դէպքերու պատում կամ իրադարձութիւններու մասին խօհ, սակայն զուրկ ռոմանթիկ մօտեցումէ, քիչ մը չոր նոյնիսկ (ի հակադրեցութիւն 1945 -- 1975 թուականներու խոստովանողական բանաստեղծութեան): Այս բոլորը գրի առնուած՝ դասական ոճով:

Երրորդ երեւոյթը, որ սերտօրէն կապուած է երկրորդին հետ, նոր քննական ոգիի մը զարթօնքն է, բանաստեղծութեան վրայ սեւեռող քննադատական մօտեցումներու ծաղկումն է, բանաստեղծութեան մասին մղուող հանրավէճերու յանկարծակի բռնկումը: Որոշ հին գըրողներ կ'ոգեկոչուին, Ղազարոսին պէս յարութիւն կ'առնեն գրականութեան գերեզմանէն (օրինակ՝ Հենրի Ուատսուըրթ Լոնկֆէլլոյի 19-րդ դարու քերթուածները), սակայն ժամանակակից բանաստեղծութիւնը եւ քննադատութիւնն ալ կը վերաքննուին, կը պեղուին, եւ արդիականն ու գերարդիականը յաճախ կ'այպանուին, կը մտրակուին, կը խարազանուին՝ նոր պահպանողականներու կողմէ: Կայ մոլուցք մը, ոչ՝ քանդելու, սակայն հիմնականօրէն վերանայելու անցեալն ու ներկան բանաստեղծութեան:

Պիտի գոհանամ երկու օրինակով: Մէկը՝ բարձր վարկ ունեցող Ամերիքըն Լիթըրըրի Հիսթըրի (ամերիկեան Գրական Պատմութիւն) ակադեմական պարբերաթերթին մէջ լոյս տեսաւ, միւսը՝ հազիւ թէ մէկ կամ երկու հազար ընթերցող ունեցող սկովտիական գրական թերթի մը մէջ (Տիը Տարք Հորս, Սեւ Ձին): «Սեւ Ձի»» արտայայտութիւնը անգլերէնի մէջ նաեւ կը նշանակէ խմբակի մը մէջ յանկարծ երեւցող անգուշակելի անձ կամ հարց:

Ի՞նչ կ'ըսեն այս յօդուածները: Առաջինը, գրականագէտի հմտութեամբ եւ սակայն քիչ մը ամբոխավարի մտայնութեամբ կուգայ հաստատելու որ բանաստեղծութիւնը միշտ եղած է եւ այսօր կը մնայ ամերիկեան գրականութեան օտարականը, արտաքսեալը: Ամերիկեան գրականութեան մասին կազմուած ամէն տեսութեան եւ վարկած կազմաւորուած է արձակի, մանաւանդ վէպի զարգացումին շուրջ, կը հաստատէ յօդուածագիրը: Վերջին վայրկեանի մտածում մըն է կարծես բանաստեղծութիւնը, որուն մասին վերլուծումներ եւ կարծիքներ ստիպուած են յարմարիլ ու զետեղուիլ շրջանակի մը մէջ՝ որ արդէն ուրիշ նկատառումներով կերտուած է: Այլ խօսքով, նոյնիսկ այն անժխտելի մեծերու պանթէոնը - Ուիթմըն, Տիքինսըն, Ֆրոսթ - որոնց գործը անդադար կը վերլուծուի, ինքնիշխան չէ՛, ոչ ալ անոր կը սահմանուի հիմնաքարային դեր: Նոյնիսկ անոնց յատկացուած հազարաւոր էջերը գրականութեան պատմութեան մէջ՝ բնորոշիչ չեն: Բաղդատել, մեր մօտ, Վարուժանի եւ Աւետիք Իսահակեանի, Մեծարենցի եւ Զարենցի, Թէքէեանի եւ Տէրեանի դերին հետ: Մեր մօտ, անոնք դեռ կը կազմեն (դասականացած քննադատութեան մը համար գոնէ), արդի հայ գրականութեան ողնաշարը, առանցքը:

Թերեւս, — եւ կ'ընդգծեմ, թերեւս — նոյնը չէ պարագան Մարկ Նշանեանի մօտ (ուր Յակոբ Օշականի վերլուծումն է հիմնաքարը), ապա նաեւ Պըլտեանի մօտ: Սակայն կարծեմ պէտք է ընդունիլ որ մեր մօտ գրեթէ լռած ու դադրած է 1960 — 1975 թուականներու գրականագիտական վերարժեւորումը (Լիբանանի պատերազմ, Իրանի յեղափոխութիւն, Հայաստանի

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

1.- ՍԿԻԶԲ՝ ՊՈԼԻՍ

Մտադիր ենք ներկայացնելու մեր ընթերցողներուն, ամփոփ կերպով, ոմանք աւելի տարածուն, յաջորդաբար, Ֆրանսայի հայանուն մարզական ակումբները։ 14 հատ են անոնք, եթէ լաւ հաշուեցինք։

Տասնեւչորս հատ, մեծ կամ պզտիկ։ Ոմանք՝ կարեւոր կազմակերպութիւններ իրենց քաղաքներուն մէջ, ուրիշներ՝ գրեթէ թաղային հանգամանքով խումբեր։

Մեծ եւ կարեւոր ինչպէս՝ Վալանսի ակումբը, նուազ աչքառու, ինչպէս՝ Տէսին, Իսի ու Ալֆորվիլ որոնք կը համարուին սակայն, որոշ տարածութեան մը վրայ, ֆութպոլի գլխաւոր ակումբները՝ յաչս տեղացիներուն թէ օտարներուն։

Աւելի պզտիկ՝ Վիէնի խումբը կամ Մարսէյլի «Շնորհք Գալուստեան»ը։ Եթէ տեղեակ չէք արդէն, այո՛, Մարսէյլի մէջ կը գործէ Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարքին անունը կրող ֆութպոլի խումբ մը ... կը մասնակցի Փրովանսի ախոյենութեան, համեստ դասակարգի մը մէջ անշուշտ։ Գոնէ հիմակուհիմա...

⁂

Սկսելէ առաջ սակայն այս շարքին, գրելէ առաջ Ֆրանսայի մեր մարզական ակումբներուն մասին, անտեղի չըլլար, կը կարծենք, յետ – դարձ ակնարկ մը, վերադարձ դէպի Թուրքիա՝ ուրկէ եկած են, ընդհանրապէս, մեր հայրենակիցները ու հիմը դրած Ֆրանսայի հայ համայնքներուն։ գրեթէ անմիջապէս ծնունդ առած են, այս երկրին մէջ, առաջին հայ մարզական ակումբները։ Ճշդենք՝ «Հայ», մինչ ներկայիս, մէկ – երկու բացառութեամբ անոնք «հայանուն» են միայն...։ Վերադառնանք ուրեմն Պոլիս։

1918 Նոյեմբերին, երբ բոլորովին յայտնի եղաւ Թուրքիոյ պարտութիւնը Համաշխարհային Առաջին պատերազմին մէջ, քանի մը հայ երիտասարդներ, ընդհանրապէս քաղաքին ունեւոր դասակարգէն, կը հիմնէին Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւնը։

Գաղափարը նոր չէր։ Պատերազմէն առաջ իսկ, արդէն, պոլսահայ մարզասէրներ, առաւել կամ նուազ մտաւորական, բայց գլխաւորապէս մարմնամարզութեան օգտակարութեանը, կ'ուզէին ծնունդ տալ համազգային հանգամանքով կազմակերպութեան մը՝ որ խրախոյս կու տայ ցանկացած անուններու տակ արդէն գործող խմբակներ։

Այդ մասին գլխաւոր մտածողն էր Շաւարշ Քրիսեան, մարմնամարզութեան ուսուցիչ մը՝ զոր կարելի է նկատել արեւմտահայ մարզաշխարհին հիմնադիրը։

⁂

Երբ, 1918-ին ծնունդ առաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, Շաւարշ Քրիսեան հոն չէր սակայն. իբրեւ վտանգաւոր մտաւորական, զոհերէն մէկը եղած էր Ապրիլ 24-ին։

Իր ընկերները կրցան, Թուրքիոյ քայքայումին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ծնունդին առթած խանդավառ մթնոլորտին մէջ, շուտով զարգացնել Հ. Մ. Ը. Մ.-ը։ Պոլսոյ շատ մը թաղերուն մէջ հիմնուեցան մասնաճիւղեր։ Զայն գիրկը սիրեցին պոլսահայ երիտասարդութիւնն եւ մտաւորականներէն, դաստիարակներէն մանաւանդ։

Երկու – երեք տարի, Պոլսահայութիւնը ապրեցաւ շատ խանդավառ պահեր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դրօշին տակ, ըլլայ աթլէթիզմի ըլլայ ֆութպոլի մարզերուն մէջ, ըլլայ սկաուտներու հետզհետէ աճող խումբերով։

⁂

Ճշդենք՝ ինչ որ պիտի ըսենք այս շարքին մէջ, պիտի վերաբերի միայն մարզական խաղերու, սփորի։ Ոչ՝ սկաուտական շարժումին։ Թերեւս այս վերջինոյն մասին ալ առիթ ունենանք գրելու ապագային, երբ Հայաստանի սկաուտական ներկայ կազմակերպութիւնը պաշտօնապէս ճանչցուի Համաշխարհային Պիւրոյին կողմէ, ինչ որ ըսուեցաւ մեզի թէ մօտալուտ է։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

անկախութիւն...)։ Վերարժեւորում մը հայ գրականութեան, որ իր պատուանդանէն թերեւս քիչ մը շարժէր բանաստեղծութիւնը։ Պէ՞տք է շարժել, այդ ուրիշ հարց։ Հարցն այն է որ ամերիկացի քննադատը կը հաստատէ որ բանաստեղծութիւնը երբե՛ք նման պատուանդանի չէ արժանացած, ամերիկեան գրականութեան մէջ (Թ. Ս. Էլիըթը կը համարուի անգլիական գրականութեան պատկան, թէեւ ամերիկածին...)։

Միւս գրողը կը գրադի մանր – մունր հարցերով, այսինքն՝ իր գրական յօդուածը սկովտիացի մտաւորականի մը առօրեայ մտահոգութիւնները կ'արտայայտէ։ Հայ յօդուածագրի մը նման, կը գանգատի որ սկովտիական բանաստեղծութիւնը փոքր, շա՛տ փոքրածու մըն է։ Ճիշդ է, կը գրուի անգլերէն, եւ ուրեմն, տեսականօրէն կարելի է հաւատալ որ մաս կը կազմէ այն հսկայածաւալ գրականութեան, որ կը գրուի անգլերէնով՝ Աւստրալիայէն Անգլիա, Նոր – Զելանտայէն՝ Սկովտիա, Հարաւային Ափրիկէէն՝ Ամերիկա, Հնդկաստանէն եւ Նիժէրիայէն՝ մինչեւ Գանատա եւ Ժամայիքա։ Հայերէն բանաստեղծութիւնը, գիտենք, մի քանի միլիոնի լեզուով կը գրուի, մի քանի հարիւրի կողմէ կ'ընթերցուի։ Սակայն անգլիագիր սկովտիակա՞նը։

Տեղական ու գաւառական բանաստեղծութիւն մըն է ան, ըստ յօդուածագրին։ Տեղական է, բառին ամենալաւ, նաեւ՝ ամէնէն յոռի իմաստներով։ Տեղի, վայրի, Սկովտիայի գեղեցիկ բնութեան եւ աշխարհագրութեան դրոշմը կը կրէ այդ բանաստեղծութիւնը։ Անոնք, որոնք Լոնտոնի կամ Նիւ - Եորքի մէջ գայն կը կարդան, այդ գաւառական բնոյթը կը սիրեն սակայն գայն կ'ընթերցեն՝ իբրեւ գրականութեան թուախմներ։ Եթէ ընթերցումը հայ բանաստեղծութեան դժբախտութիւններէն է, ապա իբրեւ անգլերէնի էֆզօթիքը ընթերցուիլը կը թուի ըլլալ սկովտիական բանաստեղծութեան դժբախտութիւնը, չըսելու համար դժբախտութիւնը։

Յետոյ, կ'ըսէ յօդուածագիրը, Սկովտիոյ փոքր ածուին մէջ անկարելի է լուրջ քննադատութիւնը։ Ամէն քննադատ նաեւ գրող է, յաճախ բանաստեղծ է, կը ճանչնայ գրախօսուող գրքի հեղինակը։ Չի կրնար, չուզեր վիրաւորել։ Եւ ուրեմն՝ կը գովէ։ Արդիւնք՝ բանաստեղծութիւնը կը խեղդուի, կամ գոնէ դիմադիծ կը կորսնցնէ, երբ ամէն գրախօսական գովեստ է։ Ցիշատակելի տողով մը, յօդուածագիրը կ'ըսէ որ երբ ինք խիկարէ՛ս լաւագոյն նոր բանաստեղծ մը ինք կ'ուզէ հանրութեան ուշադրութեան յանձնել, այլեւս չի՛ բաւեր գովել, - «պէտք է Նոր Հոմերոս մը ողջունել», կ'ըսէ, որպէսզի մարդիկ խիկապէս ու լրջօրէն նշմարեն նորին եղակի յատկանիշներն ու որակը։ Անոնք, որոնք ծանօթ են մեր ածուի ժամանակակից գրախօսականներուն, անկասկած կը տեսնեն բաղդատութեան եզրը։

Ոչ միայն մեր մօտ, այլ ամէն կողմ կը պատրաստուի բանաստեղծութեան հոգեհանգիստն ու յարութիւնը։ Մեր ածուի ողբերը պէտք է զետեղել քիչ մը աւելի ընդարձակ հրջանակի մէջ։

Խ. Թ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մոնթեպելլոյի Մեսրոպեան ազգային վարժարանը, Հոկտեմբեր 29-ին, հիւրընկալած է թեմին առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեանը, Ազգային Վարչութեան ատենապետ Վաչէ Մատէնլեանը եւ Բարգէն Վրդ. Զարեանը։ Դպրոցի սրահին մէջ հաւաքուած աշակերտութիւնը ողջունած է Առաջնորդը։ Բարի գալուստի խօսք արտասանած է տնօրէնը՝ Դաւիթ Ղուկասեան։ Աշակերտական երգչախումբը մեկնաբանած է երգեր ու շարականներ։ Աշակերտութեան խօսքը փոխանցած է Մայքըլ Գափամաճեան։ Իր խօսքին մէջ Վաչէ Մատէնլեան ի միջի այլոց նշած է. «Ուրախ եմ որ ձեր տնօրէնը, փոխ – տնօրէնը եւ կարգ մը ուսուցիչներ այս դըպրոցէն շրջանաւարտ են»։ Օրհնութեան խօսք արտասանած է Առաջնորդը։

⁂

ՓՐՈՖ. ՓԻԹԸՐ ՊԱԼԱԳԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Լոս – Անճըլըսի Եունիվըրսըլ Սիթի պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 22-ին, Հայ Դատի Յանձնախումբի տարեկան ձեռնարկի ընթացքին, Գոլկէյթ համալսարանի դասախօս Փիթըր Պալագեան պարգեւատրուած է Հայ Դատի Յանձնախումբի Ազատութեան գնահատագրով։ Ձեռնարկին ներկայ եղած են նահանգային եւ քաղաքական բազմաթիւ դէմք։ Փրոֆէսօր Պալագեան Թուրք կառավարութեան՝ հայկական ցեղասպանութեան խեղաթիւրման արարքներուն դէմ մեծ աշխատանք տարած է։

⁂

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պըրպէնքի Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 14-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի «Արագ» մասնաճիւղի կազմակերպած դասախօսութիւնը։ Դասախօսած է դեղագործ Անէթ Պետիկեան, «ինչպէս կանխել մանուկներու պատահական թունաւորումները» նիւթին շուրջ, անդրադառնալով վայրի որոշ բոյսերու եւ բանջարեղէններու թունաւոր յատկութեանց, որոնցմէ պէտք է զգուշանալ, ինչպէս նաեւ խօսած է միջատներու թունաւոր խայթուածքներու մասին։

⁂

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ 75-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Ռեսիթալ Հոլի մէջ, Նոյեմբեր 3-ին եւ 10-ին, տեղի ունեցած են Առնօ Բաբաջանեանի 75-ամեակին նուիրուած երեկոյթներ։ Յայտագրին մասնակցած են դաշնակահար Վաչէ Մանկրեան, ջութակահարուհի Անահիտ Սէյրանեան, ջութակահար Սարգիս Զիլինկարեան եւ թաւջութակահար Արամ Թալալեան, մեկնաբանելով ողբացեալ երաժիշտին գործերը։

⁂

ՀՐԱՆԴ ՖԻԼԵԱՆԻ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Սան – Ֆրանսիսքոյի «Վասպուրական» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Հրանդ Ֆիլեանին, մշակութային եւ թատերական մարզերու մէջ իր ծառայութեան համար։ Կազմակերպիչ Համազգայինի կողմէ բացումը կատարած է Տիգրան Եփրեմեան։ Խօսք առած են գաղութին ծանօթ դէմքեր եւ գնահատած մեծարեալին ծառայութիւնները գաղութի մշակութային ձեռնարկներուն։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, ուրկէ ետք շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է մեծարեալը։

⁂

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Սան – Ֆրանսիսքոյի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է գրական – երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած Ստեփան Ալաջաջեանին, իր ծննդեան 70-ամեակին առթիւ, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան։ Բացումը կատարած է Վարուժան Կոստանեան։ Բանախօսած է Օշին Քէշիշեան, ներկայացնելով Ալաջաջեանի գրական վաստակը։ Կարդացուած է Տիգրան Ոսկունիի ողջոյնի խօսքը։ Հանդէս եկած է երգչուհի Մելանիա Արովեան։ Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ մեծարեալը անդրադարձած է նաեւ գրական կարգ մը հարցերու։

ԼՐԱՏՈՒ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Եւ մտածե՞լ որ խեղճ Արփիարեան յոյս դրած էր այդպիսի կուսակցութեան մը վրայ, Հայաստանը փրկելու համար։

Յոյս դրա՞ծ էր...։

Այս բանը ահա՛ մինչեւ այսօր չեմ կըրցած հասկնալ եւ ասկէ ետքն ալ, հաւանաբար, հասկնալիք չունիմ։

Երբեք չեմ կրնար հաւատալ որ Արփիար ա՛յնքան միամիտ ըլլար գործակցելու համար կուսակցութեան մը, որ իրեն ձմեռուան բալթօ եւ ֆանելա վարտիք առնելու համար պատգամաւորական ժողովի մէջ օրերով վիճաբանութիւններ կը կատարէր,

Այս բանը այնքան տարօրինակ թուեցաւ ինծի որ առանց կարեւորութիւն տալու Սիմոն Մանիկեանի տուած խոստումին, որուն համեմատ, երբեք երեւան պիտի չհանէր պատգամաւորական ժողովի մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութիւնները, երբ մէկ քանի օր ետքը տեսայ Արփիարեանը նոր բալթօյով մը գեղազարդուած, չկրցայ ինքզինքս զսպել եւ ըսի.

– Հիմա փրկեցիր Հայաստանը։

– Ինչպէ՞ս, հարցուց Արփիար զարմացած։

Մատովս ցոյց տուի իր նոր բալթօն որուն մէջ հեշտալիօրէն պարուրուած էր հէ՛ք սիրելի բարեկամս։

Արփիար անմիջապէս հասկցաւ թէ ի՛նչ բանի կ'ակնարկեմ եւ ըսաւ։

– Երուանդ, ի՞նչ ընեմ, եթէ գործէն քաշուիմ՝ իմ տեղս խենթեր պիտի գան որոնք իրենց յախուռն գործերով նորանոր ջարդերու պատճառ պիտի ըլլան, իսկ եթէ ես մէջերնին ըլլամ գոնէ այդ բանը կ'արգիլեմ։

Այս նկատողութիւնը այնքան ճիշդ էր որ չէի կրնար պատասխան մը գտնել եւ Արփիար մինչեւ ետքը իր յեղափոխական մնալուն իբրեւ արդարացուցիչ պատճառ ցոյց կուտար իր հակայեղափոխական դաւանանքը...։

Կարելի՞ է երեւակայել կուսակցութեան մը պետը որ այդ կուսակցութեան գործունէութեան համոզումով հակառակ ըլլալով կը շարունակէ իր պաշտօնը միմիայն իր կուսակցութեան գործունէութիւնը չեզոքացնելու համար։

⁂

Հայրենաբաղձութի՛ւն...

Ահա՛ հիւանդութիւն մը՝ որուն անունը յաճախ լսած էի առանց աչքէ վարակուած մէկը տեսնելու։

Եգիպտոսի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, այդ ախտէն բռնուած հիւանդ մը տեսայ։

Այդ հիւանդն էր Տիգրան Արփիարեան, մեծ Արփիարին եղբայրը, որ Գահիրէ հաստատուած եւ համեմատաբար նախանձելի վիճակի մը տիրացած ըլլալով հանդերձ, առտուընէ մինչեւ իրիկուն Պոլիսը կ'երազէր ու միջոց մը կը փնտռէր ինքզինքը հոն նետելու։

Ի զո՛ւր զինքը կը ջանայինք համոզել թէ կատարեալ յիմարութիւն մը պիտի ըլլար իր հանգիստ վիճակը ձգել եւ երթալ Պոլսի դժոխքին մէջ մտնել։ Եղբօրը բարեկամներուն, համակիրներուն յորդորներն ու բարի խրատները որեւէ օգուտ մը չունէին։ Տիգրան Արփիարեան անդառնալիօրէն որոշած էր Պոլիս երթալ։

– Եթէ հոս մնամ, կը մեռնիմ, կը կըրկնէր շարունակ։

Եւ իրա՛ւ ալ օրէ օր սեւ մելամաղձութիւն մը կը տիրէր վրան։ Պոլսի վերյիշումներովը կ'ապրէր մինչեւ ետքը եւ Պոլսոյ սուրհանդակը եկած օրերը, նամակաբաշխութենէն մէկ քանի ժամ առաջ կ'երթար թղթատան կիչէին առջեւ կը կայնէր՝ ամէնէն առաջ ստանալու համար Պոլսէն եկող նամակներն ու թերթերը։

Վերջապէս օր մըն ալ բացարձակապէս որոշեց ճամբայ ելլել, հակառակ այն վըտանգներուն՝ որ իրեն կը սպասէին հոն։

Բայց մեկնելէ առաջ ուզեց քիչ մը ապահովութիւն մը ձեռք բերել եւ ասոր համար դիմեց Տիկին Լէքճեանի՝ խնդրելով որ իր Պոլիս վերադառնալու դիտաւորութիւնը նամակով մը հաղորդէ եղբօրը՝ Օրմանեան Սրբազանի՝ եւ այս մասին անոր կարծիքը հարցնէ։

Նամակին պատասխանը ուշացաւ եւ Տիգրան ա՛լ սպասումէն համբերութիւնը սպառած՝ պայուսակը կապեց ու Գահիրէէն Աղեքսանդրիա իջաւ շոգենաւ մտնելու համար։

Ես ալ Շարապաէն եկայ հոն զինքը ճամբու դնելու։ Հոն էր նաեւ Արփիարը, որուն հետ կրկին ջանացինք Տիգրանը ետ կեցընել իր խորհուրդէն բայց ի զո՛ւր։

– Եթէ թիարան ալ դրկեն՝ պիտի երթամ Պոլիս, կը կրկնէր յամառօրէն։

Այսուհանդերձ ինքզինք չվտանգելու համար, փողոցին մէջ իր եղբօրը հետ չէր պտըտեր։ Իսկ երբ դիպուածաւ յեղափոխական խնդրի մը վրայ խօսք բացուէր իր քովը, խիկոյն ձեռքերովը ականջները կը գոցէր՝ որպէս զի բան մը չիմանայ։

– Թերեւս զիս Պոլիս տանջանքի կ'ենթարկեն ու բերնէս կը փախցնեմ լսածներս, կ'ըսէր։

(Շար. 52)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԷՍԻՆ – ՎՕ – ԱՆ – ՎԸԼԷՆ. –

Այրի Տիկին Թանիա Պայընտըրեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պայընտըրեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն, թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅԸՆՏԸՐԵԱՆ-Ի

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

MESSE DE L'OEUVRE D'ORIENT A MARSEILLE

Pour la troisième année consécutive
Mgr Bernard PANAFIEU,
Archevêque de Marseille
présidera la messe en rite oriental organisé par l'Oeuvre d'Orient en l'Eglise du Sacré-Cœur de Marseille.

Cette année la messe sera célébrée le Samedi 14 Décembre à 17 heures, par *Mgr Grégoire GABROYAN* dans le rite arménien.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, տօն է Սրբոց Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի եզնաւորին եւ Մելիտինոսի եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Սրբոյ Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Առաւօտեան ժամը 10-ին հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու՝
ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE
POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :
- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

■

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :
- **Animateurs avec BAFA ayant 18 ans et ne passant pas d'examens en Juillet;**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER à BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :
- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 48 24 46 57.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14-ին, տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 12.30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
●
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նիւթ՝
«ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ»
Դասախօս
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 18, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Coucelles, Paris 17e
Métro : Courcelles
Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն եւ ի հրաւէր մեր բարեպաշտ հասարակութեան կը տեղեկացնենք, թէ եկեղեցւոյս հիմնարկութեան 67-րդ եւ Օծման 64-րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր արարողութիւններ տեղի կ'ունենան՝ հովանաւորութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական Խորհուրդին:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
(Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի)

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյս Լուսաւորիչ Դպրաց Դասու երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Արթինեանի:

Կը կատարուի նաեւ հոգեհանգիստ երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ

հանգուցեալ եկեղեցականներու, Սարկաւագներու, Դպրապետ եւ Դպիրներու եւ Թաղային Խորհրդոյ անդամներու հոգիներուն համար:

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 :
01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի, Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կ'ողբայ իր ընկերուհիին՝ Ազատուհի Դաւիթեանի մահը եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ժողիս Դաւիթեանին եւ Պր. Միհրան Դաւիթեանին իրենց մօր՝ Ազատուհի Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ
organise
un REPAS DE FIN D'ANNEE
sous le haut patronage de Mgr. **KUDE NACCACHIAN**
Prélat des Arméniens de Paris
en présence de
Monsieur **A. SANTINI**
Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Monsieur **V. TCHITETCHIAN**
Ambassadeur d'Arménie
avec la gracieuse participation de
MARTEN YORGANTZ
entouré de nos élèves
Dimanche, le 15 Décembre à 12 heures 30, dans la salle de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATION : 01. 46. 45. 60. 55.

RADIOTHON
յօգուտ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ
AYP F.M. 99.5
ՆՊԱՏԱԿ՝
«500 ԸՆՏԱՆԻՔ ԱՄԻՍԸ 50 Ֆ.»
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 7-էն 14
Նուիրատուութեան եւ տեղեկութեան համար յատկացուած են բազմաթիւ տեղեր Փարիզ եւ շրջակայքը
(յաւելեալ տեղեկութիւն ձայնասփիւռէն):

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12

JEUDI
12 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 19.004 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.004

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՍԵՐՊԻՈՅ ՑՈՅՑԵՐԸ

Պատերազմի դաժան տարիներէն ետք այսօր եւս միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը կը գրաւէ Սերպիան, մեծածաւալ ցոյցերով: Շուրջ երեք շաբաթէ ի վեր հարիւր հազարով հաշուող բազմութիւն մը փողոց կ'իջնէ արհամարհելով ձիւնը, ցուրտը ու այլ սպառնալիքներ: Բողոքին, զայրոյթին, մերժումին առարկան նախագահ Միլոսեւիչն է որ անդրդուելի մնալ կը փորձէ, խուլ ձեւանալով ժողովրդական պահանջներուն:

Հետաքրքրական է տեսնել որ այս ցոյցերը չեն սահմանափակուած Պելկրատով. տարբեր չէ պարագան Նիշի մէջ եւս որ նախագահին միջնաբերդը կը նկատուի: Ուր խալ 200 հազար բնակչութեամբ քաղաքին մէջ ամէն օր 15 հազարի բազմութիւն մը փողոց կ'իջնէ: Անոնց մեծ մասը գործազուրկ է, կը ջանան ապրիլ ծիծաղելի ամսականներով: Վերջին ընտրութիւններուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը քուէարկած է գործի գլուխ գտնուող իշխանութիւններու դէմ: Ասոր առաջնորդած է այն երեւոյթը ու պատութեան առաջին անգամին այդ իշխանաւորները օրէ օր պարտուած են ամէն կարգի ապօրինութեամբ, մինչ ժողովուրդը նոյն համեմատութեամբ կը թշուառանար:

Սերպիոյ թաղապետական ընտրութիւններու առաջին շրջանին վաղորդայնին Նիշի ընկերվարականները որոնք տեղական մարմիններու 70 աթոռէն 60-ը ունէին, տեսած են որ ստացած են քուէներու 30%-ը միայն: Այնքան մեծ եղած է խուճապը որ Բ. շրջանին ամէն միջոցի դիմած են կացութիւնը շրջելու համար: Քուէներու հաշուումին ընթացքին ելեկտրական հոսանքը խզուած է, քուէատուփերը բերնէ – բերան լեցուած են անտէր քուէներով, բողոքի դիմումներ անհետացած են, եւայլն: Այսուհանդերձ, թաղամասերու մեծ մասին մէջ յաղթանակած է ընդդիմութիւնը: Ասոր վրայ է որ սարէն ձորէն պատրուակներ յօրինելով իշխանութիւնը ջնջեց Բ. շրջանը, ընտրութեան երրորդ փուլ մը կազմակերպելու մտադրութեամբ, ինչ որ զայրոյթը շարժեց ընդդիմութեան: Անկէ ի վեր չեն դադրած ցոյցերը:

Անոնք յանկարծակիի բերին բոլորը. նախ՝ իշխանութիւնը որ խորհրդարանական ընտրութիւնը շահած էր ու թաղապետականները պարզ ձեւականութիւն կը նկատէր: Անակնկալի առջեւ գտնուեցաւ ընդդիմութիւնն ալ թէեւ յաջողած էր մէկդի ձգել հակադրութիւնները ու միասնական ճակատ մը կազմել: Բայց չէր կրնար նման յաղթանակ մը երազել:

Պելկրատի մէջ նոյն ցոյցերը ամէն օր 50 – 100 հազար հոգի փողոց կ'իջեցնեն: Աւելի քան զարմանալի է երեւոյթը երբ ամէն մարդ գիտէ թէ պատերազմի տարիներուն նոյն ժողովուրդը մխրճուած էր տեսակ մը ընդարմացումի մէջ: Ու ներկայի յանկարծական պոռթկումին դիմաց նախագահ Միլոսեւիչ ոչ կրնայ պատերազմական կացութիւնը շահագործել, ոչ ալ միջազգային շրջափակումը: Դէմ յանդիման է արիւնաքամ երկրի մը կառուցային հարցերուն: Պելկրատէն ընկերաբան մը կացութիւնը վերլուծելով կ'ըսէ. վերջին տարիներուն ամէնէն տուժած տարրը միջին դասակարգն էր որ այսօր վճռած է վճարել տալ: Պէտք է ըսել որ անոր վճռակամութեան մէջ կարեւոր դեր ունի ընտրութեան ճամբով փափաքելի փոփոխութիւն բերելու անյուսութիւնը:

Միլոսեւիչ հետեւելով 1991 եւ 1992-ի ցոյցերուն օրինակին, լռագոյն ձեւը կը նկատէ կրաւորական դիրքը, ձգելով որ ցուցարարները յոգնին: Ան լռութեամբ պատասխանած է լուծում մը գտնելու արեւմտեան ակնկալութիւններուն ալ: Երբ ցոյցերը երկրորդ շաբաթը բոլորած են հակառակ ցուրտին ու ձիւնին, պաշտօնական լրատուիչները խզելով իրենց լռութիւնը, սկսած են ծանրանալ յայտնուած անպատասխանատուութեան վրայ որ պատճառ կ'ըլլայ քաղաքին աւերումին: Մինչդեռ ցուցարարները քանի մը պատուհան կոտրելէ ու պաշտօնական շէնքերու վրայ հաւկիթներ նետելէ զատ ոչ մէկ բիրտ արարք գործած են: Ոստիկանապետը ապօրինի յայտարարած է ցոյցերը քանի որ արտօնութիւն առնուած չէր: Իսկ Խորհրդարանի նախագահը հետաւեսիլի ելոյթով մը ներկայի անցքերը նմանցուցած է Հիթլէրի իշխանութեան գալուն: Այսուհանդերձ, բազմութիւնը շարունակած է նոյն հանդարտութեամբ, ժպտուն ու վճռակամ, լեցնել հրապարակներն ու փողոցները:

Սերպիոյ նախագահը չի փափաքիր կըրկին գործ ունենալ միջազգային հանրութեան հետ, բայց նաեւ չի փափաքիր ընդունիլ որ պարտուած է: Իր պաշտօնավարութիւնը կ'աւարտի յաջորդ տարի ու չի կրնար երրորդ անգամ թեկնածու ներկայանալ, այնպէս որ սահմանադրական ճամբայ մը կը փնտռէ երկարաձգելու համար իր իշխանութիւնը: Իսկ ընդդիմութիւնը կը ձգտի փաստը տալու որ իշխանութիւնը այնքան ալ անհասանելի չէ, որքան կը ջանայ ցոյց տալ: Կը ձգտի նաեւ ցոյց տալու որ ինք վստահութեան արժանի այլընտրանք մըն է:

Ներկայիս կացութիւնը ամէնէն աւելի կը նմանի անելի մը: Ամէնէն վտանգաւորը կը նկատուի այն որ Սերպիոյ նման երկրի մը մէջ քաղաքական կնճիռները յաճախ բիրտ արարքներով կ'աւարտին, քան համաձայնութեան եզր մը փնտռելու ջանքով:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 10-ին ժամը 12-ին Ֆիւմիչինոյի օդակայանը ժամանեց Ամենայն Հայոց Գարեգին Կաթողիկոսը որուն կ'ընկերանային Պարգեւ Եպիսկ., Գրիգորիս Արք., Գարեգին Արք., Մխիթարեան Ուխտէն Գրիգոր Վրդ. Միքայէլեան, դաւազանակիր Արտակ Աբեղայ եւ լուսանկարիչ Ստեփան Հաճեան:

Օդակայանը՝ Կաթողիկոսը դիմաւորեցին կարդինալ Գասիտի, Գերպ. Տիւփրէ, Գերպ. Ֆորթինօ, Հայր Մաժ, ինչպէս նաեւ Թորգոմ եւ Գարեգին Պատրիարքները, Գիւտ Արք., Վաչէ Արք., Խաժակ Արք., Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, Գիսակ Եպիսկ. Մուրատեան, Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ մօտ Հայաստանի դեսպան՝ Գագիկ Պաղտասարեան եւ Վատիկանի մօտ՝ Օր. Երեմեան:

Կաթողիկոսը եւ շքախումբը առաջնորդուեցան Վատիկանի նորակառոյց Սանթա Մարթայի Տունը որուն բացումը կատարուած էր Նոյեմբեր 1-ին, ուր պիտի մնան իրենց կեցութեան ընթացքին:

Ժամը 16-ին, Կաթողիկոսը իր պատուիրակութեամբ կ'այցելէր Ս. Պետրոս, աղօթքով եւ շարականներով իրենց յարգանքը մատուցանելով Պետրոս Առաքեալին, ապա Յովհ. ԻԳ.-ի եւ Պօղոս Զ.-ի շիրիմներուն:

Պապը, ժամը 18.30-ին, առաջին անգամ մը կ'ընդունէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որուն հետ նախ մօտ քսան վայրկեանի առանձին տեսակցութիւն մը կ'ունենար, ապա Գարեգին Ա. Յովհ. Պօղոս Բ.-ի կը ներկայացնէր մի առ մի պատուիրակութեան անդամները:

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը մասնակցէր Պապին հրապարակային հերթական ունկնդրութեան:

ԱՐՑԱԽԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Երեքշաբթի, Դեկտ. 10-ին, Փարիզ ժամանեց Արցախի նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան որուն կ'ընկերանան իր կինը եւ Ղարաբաղի Երեւանի ներկայացուցիչը՝ Ալեք Ցարութիւնեան:

Արցախի նախագահը, նոյն իրիկունը, հանդիպում մը կ'ունենար Պ. Գագրնաւի հետ, ապա Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11-ին եւ Հինգշաբթի Դեկտեմբեր 12-ին զանազան տեսակցութիւններ Ազգ. Ժողով, Ծերակոյտ, Ալֆորվիլ, Արտաքին նախարարութիւն, Դիւանագիտական միջազգային ակադեմիա եւայլն, եւայլն:

Չորեքշաբթի իրիկուն, Դեկտ. 11-ին, Ալֆորվիլի ծերակուտական – քաղաքապետը յատուկ ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր Արցախի նախագահին ի պատիւ:

Ռոպէր Քոչարեան կարգ մը այցելութիւններ պիտի տայ նաեւ գաւառը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ մերձակայ շէնքերու մէջ պատահած հրդեհի մը հետեւանքով, ելեկտրական հոսանքը խզուած է եւ պատրիարքարանը 3 օր զրկուած է ելեկտրական հոսանքէ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ-ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ մըթնոլորտը լարուած է եւ վախ կայ աւելի ծանր միջադէպերու, Իսրայէլի կառավարութեան տուած արտօնութենէն ետք: Արդարեւ, Նեթանիահուի կառավարութիւնը արտօնեց որ հրէական նոր թաղ մը կառուցուի քաղաքին շինութեամբ, մասը, 132 բնակարաններու շինութեամբ, ինչ որ գրգռութեան միջանիչ մըն է: Ճիշդ է որ 1967-ի գրաւումէն ի վեր, խորայէլեան բոլոր կառավարութիւնները յարատեւօրէն շարունակած են Ս. քաղաքին «հրէականացումը»: Այս անգամ, ճիշդ հոն ուր արդէն 11 հազար Պաղեստինցի կ'ապրին, պիտի բարձրանան Հրեաներուն բնակարանները: Բողոքի ցոյց մը նախատեսուած է Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 13-ին:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՉԵԽԻԱ, ի վերջոյ հաշտուեցան, ներողութեան փոխադարձ արտայայտութիւններով: Մէկ կողմը կան նացիներու գործած ոճիրները 1938-էն 45 Չեխիոյ մէջ, միւս կողմէ բռնի արտաքսումը շուրջ 3 միլիոն Գերմանացիներու (Սիւտէթներու շրջան) Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին: Յիսուն տարի է կարելի չէր եղած մթնոլորտը փոխել եւ կանոնաւոր յարաբերութիւններ ստեղծել: Դեկտեմբեր 9-ին, վերջապէս, հասարակաց յայտարարութեամբ մը վերջ տրուեցաւ անցեալի քէներուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական բարձրագոյն իշխանութիւնը զինեալ ուժերէն վտարած է 69 սպաներ եւ ենթասպաներ որպէս «արմատական մահմետականներ»: Զինուորական Գերագոյն Խորհուրդի որոշումները վերաքննելի չեն:

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ»ՈՒ մրցանակը շնորհուեցաւ Ըշըք Եուրթչուի, Թուրք լրագրող մը որ բանտն է: Նախկին տնօրէն քրտամէտ «Էօզկիւր Կիւնտէմ» թերթին, ձերբակալուած էր եւ 14 տարի ու 10 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած «անջատողական քարոզչութեան» մեղադրանքով:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, ջարդերը դադար չունին եւ Ժի – Ի – Ա-ն (Իսլամական Զինեալ Խումբ) կը շարունակէ սարսափ տարածել: Դեկտեմբեր 9-էն 10 լուսնալիք գիշերը, 8 հոգի եւս ջարդուած են: Մէկ ամսուան ընթացքին 150 քաղաքացի սպաննուած է:

ՇԻՐԱՔԻ որոշումը Միթերանի անունով մկրտելու Փարիզի 13-րդ թաղամասի նորակառոյց Մեծ Գրադարանը բանավէճի նիւթ դարձած է, որովհետեւ նման բան մը չի համապատասխաներ աւանդութեան, ըստ որուն Պետութեան մեծ հաստատութիւնները միայն զիրենք բնորոշող անուն կը կրեն, ինչպէս՝ Լա Մոնէ, Լէ գ'Արշիւ Նասիոնալ, լ'Էնսթիթիւ տը Ֆրանս, եւայլն: Նոյնն է պարագան Անգլիա կամ Գերմանիա:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԴՐՕ» ԽՄԲԱԿԻ ՎՃԻՌՆԵՐԸ

ԵՐԵՔ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ԵՒ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄՆԵՐ

Երեքշաբթի, Դեկտ. 10-ին, տրուած են վճիռները այսպէս կոչուած «Դրօ» խումբի մաս կազմող այն անդամներուն որոնց դատը կը տեւէր մէկուկէս տարիէ ի վեր:

Հայաստանի Գերագոյն Դատարանին կողմէ արձակուած են երեք մահապատիժ Արսէն Արծրունիի, Արմենակ Մնջոյեանի եւ Արմէն Գրիգորեանի: Ասոնք մահուան կը դատապարտուին որպէս կազմակերպիչ, մասնակից զինեալ «պանտա»յի:

Ապա, Արմենակ Զաքարեան դատապարտուած է 15 տարի բանտարկութեան, Յովհաննէս Մկրտչեան՝ 10 տարի, Արա Հարմանտեան՝ 6 տարի, Էտիկ Սիմոնեան՝ 5 տարի, Գէորգ Ալլահվերտեան եւ Թաթուլ Գաբրիէլեան՝ երեքական տարի:

Դատարանը չէ կրցած հաստատել Հ.Յ.Դ. պարագլուխ Հրանտ Մարգարեանի եւ Գեղամ Մանուկեանի կապը այդ «Դրօ» խմբակին հետ, բայց, վերջինս՝ Գ. Մանուկեան երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած է այն մեղադրանքով որ տեղեակ էր խմբակին գոյութեան եւ չէր յայտնած. Հրանտ Մարգարեան դատապարտուած է հինգ տարի բանտարկութեան, կեղծ թուղթերու, անցագրերու եւ զէնք ունենալուն համար:

Դատապարտեալները մէկ շաբաթ ունին վերաքննութեան դիմելու համար: Դատարանը կապ չէ հաստատած նաեւ այս խմբակին եւ Հ.Յ.Դ.-ի միջեւ, եթէ նոյնիսկ ենթակաները դաշնակցական են: Դատավճիռներու ընթերցումը եօթը ժամ տեւած է:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա. ՄՈՒՐԱԴԲԵԿԵԱՆԻ ԱՐԽԻՒԸ

Գրախօսեց՝ ՇԱՔԷ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Սեպտեմբեր 7–ին, հանդիսաւոր այլ յուզիչ արարողութեամբ մը ընթացքին Էջմիածին կը փոխադրուէին եւ իրեն նախորդած կաթողիկոսներու կողքին կ'ամփոփուէին 1938–ին հայ պոլշեւիկներու ձեռքով նահատակուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրադբեկեանի աճիւնները:

Նոյն օրերուն՝ Երեւանի Համալսարանի տպարանէն լոյս կը տեսնէր Վաւերագրեր Հայ եկեղեցու Պատմութեան Բ. Հատորը, 624 էջ, որ կը պարունակէ նահատակ Կաթողիկոսի արխիւէն 1901 – 1938 թուականներու հոգեւոր գործունէութեան վերաբերող մասը:

Հատորը հրատարակուած է Միացեալ – Նահանգներու Արեւելեան Շրջանի եւ Գանատայի Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեանի հովանաւորութեամբ եւ ամերիկաբնակ Տէր եւ Տիկին Ճան – Երուանդ Գույումճեանի մեկենասութեամբ:

Հատորին նիւթերը հաւաքած եւ գիտական բծախնդրութեամբ ներկայացուցած է Սանդրօ Բեհրութեան, որ «Նահատակ Կաթողիկոսի վերադարձը» վերնագիրը կրող ներածականի մի քանի էջերուն մէջ կու տայ նաեւ անոր ամփոփ կենսագրականը: Վերոնշեալ տարիներուն վերաբերող կենսագրական մանրամասնութիւններէն շատերը ինքնաբերաբար կը պարզուին՝ Էջմիածնի միաբանութեան անդամ ընդունուելու համար Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչ Աղեքսանդր Մուրադբեկեանի ստորագրած խնդրագրէն մինչեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրադբեկեանի վերջին Կոնդակը՝ 37 տարիներու վրայ երկարող բեղուն գործունէութեան ընթացքին անոր յղած ու ստացած զեկոյցներուն եւ նամակներուն ընդմէջէն: Իսկ անոր նահատակութեան պարագաները՝ հատորի վերջաւորութեան «Յաւելուած»ին մէջ ներկայացուած վկայութիւններէն:

Ընդամէնը 414 արխիւային նիւթեր, իւրաքանչիւրի սկիզբը մի քանի տողի մէջ իր էութեան ամփոփումէն ետք, տարի առ տարի ժամանակագրական շարքով վերարտադրուած: Հատորի վերջաւորութեան՝ նոյն այս ամփոփումները պարունակող ընդհանուր ցուցակը մեծապէս կը դիւրացնէ տուեալ վաւերագրի մը փնտռտուքը:

* * *

Ուսուցչութենէ ետք 29 տարեկանին վարդապետական աստիճան ստացած այս հոգեւորականին կեանքը համակ նուիրում եղած է իր ազգին, եկեղեցիին, մշակոյթին, ազգային արժէքներու պահպանումին: Առաջին օրէն՝ ան լիովին արժեցուցած է հետզհետէ բարձրացող իր դիրքին կապուած առաւել մեծ պատասխանատուութիւնները:

Այսպէս՝ Վարդենիսի ու Նոր Բայազետի մէջ եկեղեցաշէն գործունէութենէ եւ Ղարաբաղի վանական կալուածներու տեսուչի պաշտօնը վարելէ ետք, ան 1905–ին, կ'աքսորուի, Նիկոլա Բ. ցարի ստորագրած Եկեղեցական կալուածներու գրաւման դէմ Խրիմեան Հայրիկի կոչին ընթացք տրուած ըլլալու յանցանքով: 1908–ին կ'ընտրուի Երեւանի Առաջնորդական փոխանորդ: 1914–ի սկիզբը գործօն մասնակցութիւն կը բերէ միջնակարգ դպրոցներու ուսումնական ծրագրի հարցին մէջ, կը նշանակուի Սեւանի վանքի վանահայր, նոյն տարուան ընթացքին՝ ռուսեւթուրք սահմանին վրայ պատերազմէն տուժած Հայերու Եղբայրական Օգնութեան Կոմիտէի նախագահ:

1919–ին՝ Եպիսկոպոսի աստիճան ստացած՝ կը մասնակցի Փարիզի Խաղաղութեան վեհաժողովին: Մինչեւ հիմա՝ զուսպ բառերով խմբագրած իր զեկուցումները կը յղէր իր մեծաւորը եղող Կաթողիկոսին:

Սակայն 1920 Ապրիլ 20 թուակիր բոլորովին սրտբաց նամակ մը կայ, «Սիրելի Գէորգ»ին (Չէօրէքճեան Արքեպիսկոպոսին) ուղղուած, որ կը նկարագրէ Լոնտոնի մէջ հայկական հարցի լուծման շուրջ կայացած բանակցութիւններուն ընթացքին՝ հայկական պատուիրակութենէն ներս Պօղոս Նուպար Փաշայի եւ Աւետիս Ահարոնեանի միջեւ ստեղծուած հակառակութիւնները, զինքը «դաւաճան» յորջորջելով կռիւները, որոնցմէ լիովին տեղեակ եղող ֆրանսական եւ անգլիական Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնները կ'օգտուէին այս բոլորը մեր դէմ գործածելու համար...

Նոյն տարին Միացեալ – Նահանգներ կ'ուղեւորուի, 1916–ին հրաժարեցուած առաջնորդի հարցով ծագած ներքին պառակտումին վերջ տալու առաքելութեամբ: Այս մասին Էջմիածին ուղարկած իր վերլուծական զեկուցումը» յստակ ու հաւասարակշռուած դատողութեան սքանչելի օրինակ մը կը հանդիսանայ:

Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերու հաստատումէն անմիջապէս յետոյ Էջմիածին կը վերադառնայ, ուր եւ արքեպիսկոպոսական կոչում կը ստանայ:

Մինչեւ այս թուականը՝ ընթերցողի մտքին մէջ արդէն բոլորովին ցցուն կերպով կազմուած է Խորէն Արք. Մուրադբեկեանի կերպարը՝ թէ՛ որպէս բարոյական բարձր հասկացողութեան տէր անձ, թէ՛ որպէս անբասիր ու հայրենասէր հոգեւորական:

Այնուհետեւ՝ ճիշդ այս առաքինութիւններուն պատճառով ան քաջաբար պիտի հակադրուի նոր իշխանութիւններու հակաեկեղեցական քայլերուն եւ պիտի դառնայ անոնց աչքին փուշը:

1930 Մայիս 8–ին Գէորգ Ե. Կաթողիկոսը կը վախճանի: Խորէն Արք. Մուրադբեկեան՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տեղակալի հանգամանքով՝ պէտք է կազմակերպէ վախճանեալ Հայրապետին յուղարկաւորութիւնը:

Այս առթիւ արտասահմանէն հասնելիք պատգամաւորներուն եւ այլ կարիքներու համար «Հ. Ս. Խ. Հանրապետութեան Առեւտրի Ժողովրդական Կոմիսար Մեծարգոյ Վահան Մելքումեանին» գրած նամակով՝ ան Էջմիածնի համար կը խնդրէ. – «Երկու փութ շաքար եւ երկու փունտ թէյ: Տասը քիլօ պանիր: Երեսուն մետր լայն սաւանցու քաթան, որպէս սփռոց գործածելու համար ... (եւ մի քանի այլ իրեր: Դիմումին պատճառն ալ տալով) – «Վերոգրեալ իրերը այլ կերպ ձեռք ձգելու հնարաւորութիւն չունենալով, ստիպուած Ձեզ եմ դիմում: Ցաւանում եմ նաեւ ի գիտութիւն, որ տեղւոյս կօօպերատիւ խանութներից մինչեւ այժմ Էջմիածնի միաբանութեան ոչինչ չեն տալիս»...

Իսկ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի նախագահի իր հանգամանքով՝ ոչ աւելի ուշ քան մինչեւ վեց ամիս պէտք է կազմակերպած ըլլայ նոր կաթողիկոսի ընտրութիւնը, որու արտօնութիւնը ստանալու համար կը դիմէ «Հայաստանի Ս. Խ. Հ. Կենտգործկոմի նախագահ Մեծարգոյ Սարկ. Կասեանին եւ Հ. Ս. Խ. Հ. Ժողկոմխորհի նախագահ Մեծարգոյ Սահ. Տէր – Գաբրիէլեանին»: Մէկ կողմէ՝ Կենտգործկոմի նախագահ Ս. Կասեանն ու քարտուղար Գ. Մովսիսեանը՝ «Խորհրդային օրէնսդրութեամբ շնորհուած՝ կրօնական ազատութիւնը «անկաշկանդօրէն վայելելու» հիման վրայ կը հաւաստիացնեն, թէ կաթողիկոսական ընտրութեան ժողովը կառավարութեան կողմէ արգելքի չի հանդիպիր եւ արտասահմանեան պատգամաւորներն ալ մուտքի արտօնութիւն կը ստանան, միւս կողմէ Հայաստանի Ս. Խ. Հ. Կոմկուսի Կենտկոմի Բիւրօն 1930 Օգոստոս 17–ին կայացած իր փակ նիստին, նկատելով որ այդ ընտրութիւնը «անպատրաստ» է, կ'որոշէ զայն յետաձգել տալ:

Բուն հարցը այն է, որ Խ. Հայաստանի ղեկավարները կը սպասեն Թիֆլիսէն գալիք «Զեկուցագրին», զոր «Անդրպետքաղվարչութեան պետի տեղակալ Լ. Բերիան եւ գաղտնի բաժնի վարիչ Մուղդուսին» Սեպտ. 7–ին պիտի յղեն առ որ անկ է: Այս վաւերագրին ամբողջական վերնագիրն է «Զեկուցագիր Հայ հոգեւորականութեան մասին: Հակիրճ գրութիւն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գալիք ընտրութիւնների եւ դրա հետ կապուած մեր խնդիրների մասին»:

Կ'արժէ ծայրէ ի ծայր մեծագոյն ուշադրութեամբ կարդալ «Հայաստանի Հանրապետութեան հասարակական եւ քաղաքական կազմակերպութիւնների փաստաթղթերի Կեդրոնական պետական արխիւ»ին մէջ պահուած այս վաւերաթուղթը, որ ցոյց կու տայ թէ պոլշեւիկները որքան մօտէն կը հետեւէին հայկական սփիւռքի խմորումներուն, մամուլին, եւ ինչպէ՞ս կը փորձէին կաթողիկոսական ընտրութիւնը վերածել Էջմիածնի վրայ իրենց գերակայութիւնը հաստատող քաղաքական ակտի:

Արդարեւ, մեկնելով այն հաստատումէն, որ «Էջմիածինը լրիւ մեր ազդեցութեան տակ առնելու եւ մեր գիծը թէ՛ Խորհրդային Միութեան եւ թէ՛ արտասահմանի մէջ անցկացնելու ջանքերը մինչեւ հիմա դրական արդիւնքներ չեն տուել», զեկուցագրին հեղինակները կ'աւելցնեն.

... (Կաթողիկոսական ընտրութեան յառաջիկայ համագումարը) «անհրաժեշտ է հմտօրէն օգտագործել հիմնական հարցի բարեյաջող լուծման համար, այն է՝ Հայ եկեղեցու վերնախաւի վերջնականապէս նուաճումը»:

Անոնք կ'ամփոփեն «Էջմիածնի քաղաքական նշանակութիւնը անցեալում», կը նշեն Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան օրով Կաթողիկոսի դիրքաւորումը պոլշեւիկներուն դէմ, կը մատնանշեն խորհրդային իշխանութեան հանդէպ Էջմիածնի ցուցաբերած վերապահութիւնը, կ'ընդգծեն թէ արտասահմանի մէջ Դաշնակցութիւնը կը միտի Հայ Եկեղեցին կազմակերպել ու զայն ի շահ ազգային գաղափարախօսութեան գործածել: Կը մատնանշեն Պոսթընի «Հայրենիք»ի եւ Գահիրէի «Յուսաբեր»ի մէջ լոյս տեսած կարգ մը խմբագրականներ: Կը հաւաստիացնեն, որ Դաշնակցական – Ռամկավար նախագիծ մը կայ, զոր Եւրոպայի Թեմի Առաջնորդ Թորգոմ Արք. Գուշակեանին միջոցաւ կ'ուզեն «անցկացնել» (զեկուցագրին մէջ դրեթէ ամբողջութեամբ ներկայացուած է այս ուղղութեամբ վերջինիս յղուած նամակ մը), եւ իրենց թեկնածուն կաթողիկոս դարձնել:

Եզրակացութիւն. – Մինչեւ որ այս բոլորին դէմ «յատկապէս արտասահմանում» միջոցներ ձեռք առնուին, ընտրական համագումարը պէտք է յետաձգուի:

Ապա՝ զեկուցագրին հեղինակները մի առ մի կը քննեն կաթողիկոսութեան թեկնածուներու պարագան. –

– Իրանա – Հնդկաստանի Թեմի Առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Տէր – Մովսէսեանի «նկատում են կատարեալ ուղենշափոխական», այսինքն՝ ըստ պարագայի գոյն փոխող:

– Եւրոպական Թեմի Առաջնորդ Թորգոմ Արք. Գուշակեանը «յարում է Ռամկավար կուսակցութեանը, հակադաշնակցական է» (...) (Ի չգոյէ լաւագոյնի յարմար թեկնածու կրնայ նկատուիլ, բայց) «Ըստ տեղեկութիւնների չի ցանկանում մնալ Էջմիածնում»:

– Թաւրիզի Թեմի Առաջնորդ Մելիք – Թանգեան Արքեպիսկոպոսը՝ «Յայտնի Դաշնակ» է:

– Կաթողիկոսական Փոխանորդ Խորէն Արք. Մուրադբեկեանը «Անցեալում սերտ կապուած էր Դաշնակների հետ, վերջին ժամանակներս (...) անձամբ ղեկավարում էր Էջմիածնի աշխատանքները, խիստ հմտօրէն եւ զգուշութեամբ վարելով Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդի գիծը (...) Կաթողիկոս դառնալու խիստ ցանկութիւն ունենալով, վերջին ժամանակներս սիրաշահում է մեզ: Սակայն տեղեկութիւններ կան դաշնակների գաղտնի կազմակերպութեան հետ նրա կապի մասին: Այդ տեղեկութիւնները ճշդում են եւ ստուգւում» (Ընդգծումը՝ մերմէ):

– Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդի անդամ Գէորգ Արք. Չէօրէքճեանը, իր այլ առաւելութիւններու շարքին՝ «հակադաշնակցական քաղաքականութիւն» ունի, հետեւաբար» «մեզ համար առաւել ընդունելի է, մտադիր ենք կաթողիկոս ընտրել նախապէս մէկ անգամ եւս հիմնովին ուսումնասիրելով նրա անձը» (...) (Ընդգծումը՝ մերմէ):

Ընդհանուր եզրակացութիւն. –

– ... «Համագումարի յետաձգումը ձգձգել այնքան ժամանակ, մինչեւ որ չապահովուի «մեր» կաթողիկոսի ընտրութեան համար տարուող աշխատանքը» (...)

– «Արագացնել ՀԳԽ–ում, ինչպէս նաեւ թեմերում հետախուզական ծառայութեան ներդրման, եւ ուժեղացման ուղղութեամբ»:

– «Վերջնականապէս մշակել արքեպիսկոպոս Գէորգ Չէօրէքճեանին» (...)

– (...) Ճշդել Արքեպիսկոպոս Խորէն Մուրադբեկեանի մասին եղած տուեալները, խնդիր դնելով վերջնականապէս նրան վերցնել իր ձեռքը (..) (Ընդգծումը՝ մերմէ):

– (...)« Խորհրդային իշխանութեան նկատմամբ լոյալ տրամադրուած հոգեւորականութեան եւ աշխարհականների միջոցով (արտասահմանեան) թեմերում համապատասխան նախապատրաստական աշխատանք ծաւալել (...)

– «Օգտագործել եղած բոլոր հնարաւորութիւնները արտասահմանեան թեմերից խորհրդային կողմնորոշում ունեցող պատգամաւորների ընտրութեան համար (...)

* * *

1932 Ապրիլ 1–ին, Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի Բիւրօն «Յոյժ գաղտնի» որոշում կու տայ. – «Կաթողիկոսի ընտրութեան համար համագումարի անցկացումը թոյլատրել 15–08–32 թ.»:

Սակայն Կաթողիկոսարանին յայտնուած թուականը Նոյեմբեր 10 կը դառնայ: Եւ մինչ արտասահմանի հրաւէրները արդէն ուղարկուած են, նոր յետաձգումի պահանջ մը կը յարուցուի: Ըստ երեւոյթին՝ արտասահմանեան – պատգամաւորներուն մասին կատարուած քննութիւնները դեռ չեն աւարտած:

Ի վերջոյ՝ Ազգային – Եկեղեցական ժողովի բացումը կը կատարուի Նոյեմբեր 12–ին, 72 պատգամաւորներու ներկայութեամբ, 80 ձայնի իրաւասութեամբ: Երկրորդ քուէարկութեան՝ 60 ձայնով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս կ'ընտրուի Խորէն Ա. Մուրադբեկեան:

Մինչեւ ընտրութիւնը՝ ան չէր վարանած անիրաւուած ու աքսորուած կղերականներուն տէր կանգնիլ կամ ցուցակագրել փակուած եկեղեցիներն ու գրաւուած եկեղեցապատկան գոյքերը: Նորանոր «յանցանքներ» որոնք կը գումարուէին իշխանութիւններու կողմէ իրեն վերագրուած «մեղքերուն» վրայ: Անոր ընտրութիւնը բարոյական ապտակ մըն էր:

Հատորին շարունակութեան մէջ ներկայացուած վաւերագրերուն մեծ մասը վեհափառին շատ շահեկան թղթակցութիւնն ու կոնդակներն են, որոնք կը փաստեն անոր հայրական վերաբերմունքը իր թեմերուն, հոգեւորականութեան, Երուսաղէմի Պատրիարքութեան, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին եւ անուանի անհատներու հանդէպ:

Ապա» 1938–ի Ապրիլ 5–ի լոյս 6–ի գիշերը Խորէն Ա. Կաթողիկոսի նահատակութենէն ետք, ամէն կողմէ Հայրապետական տեղակալ Գէորգ Արք. Չէօրէքճեանին յղուած ցաւակցական գրութիւնները:

Որոնց ի պատասխան՝ Հայաստանի Կոմկուսի Բիւրոն, 1938 Օգոստոս 4–ի իր նիստին կու տայ «յոյժ գաղտնի» հետեւեալ որոշումը.

«Հաշուի առնելով, որ եղած նիւթերը մերկացնում են Էջմիածնի կաթողիկոսութեան ակտիւ պայքարը խորհրդային իշխանութեան եւ հայ ժողովրդի դէմ, փակել էջմիածնի վանքը, այն վերածելով թանգարանի, նոր Կաթողիկոսի ընտրութիւններ չանցկացնել եւ լիկվիդացնել հայ հոգեւորականութեան կեդրոն էջմիածնի Կաթողիկոսութիւնը»: (Ընդգծումը՝ մերմէ):

Նոյն օրը՝ Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի քարտուղար Գ. Յարութիւնեան «գաղտնի» նամակ մը կը յղէ Ստալինին, ուր այս որոշումը կ'արդարացնէ ըսելով, որ «Հայ հոգեւորականութիւնը (...) մշտապէս լրտեսական, պառակտիչ աշխատանք է տարել Հայաստանում, կապուած լինելով արտասահմանում գտնուող Դաշնակների, Ռամկավարների (...) հետ: Վերջերս մահացած Խորէն Մուրադբեկեան Կաթողիկոսը ինքը Դաշնակցական կուսակցութեան ակտիւ անդամ էր եւ հակայեղափոխական աշխատանքով կապուած էր Խանջեանի, Տէր - Գաբրիէլեանի եւ Հայաստանում աջ - տրոցկիստական կենտրոնի այլ անդամների հետ»:

Կարծէք բաւարար չըլլար Խորէն Ա. Մուրադբեկեան Կաթողիկոսը ելեկտրական թելով ելեկտրահար մեռցնելու ոճիրը, զոր Ստեփան Ստեփանեան կը նկարագրէ սոյն հատորի Յաւելուածին մէջ «Հայ Առաքելական Եկեղեցին ստալինեան բռնապետութեան օրօք» գրքէն մէջբերուած բաժինով:

Իսկ Էջմիածինի կաթողիկոսութիւնը ի վերջոյ լուծարքի չենթարկուեցաւ, որովհետեւ կ'ըսեն թէ Ստալին վախցաւ, որ արտասահմանի Հայերը մեծ աղմուկ կը բարձրացնեն ... «Հայ» Գ. Յարութիւնեանը չէր կրցած այդքանը մտածել...

Ամէն տեսակէտով չափազանց շնորհակալ աշխատանք է այս հատորին պատրաստութիւնը եւ հրատարակութիւնը: Ընթերցողը շա՛տ բան կը սորվի անկէ:

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

2.- ՊՈԼՍԷՆ ՓԱՐԻԶ

●

Հ. Մ. Ը. Մ.–ի գործունէութենէն ծնունդ առած խանդավառութիւնը Պոլսոյ մէջ երկար չտեւեց։

Երբ յայտնի եղաւ որ քեմալական դիմադրական շարժումը պիտի յաղթէր ի վերջոյ, երբ Թուրք յաղթական բանակին Պոլիս մուտքը մօտալուտ էր, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի վարիչները խոհեմութիւն նկատեցին վերջ տալ իրենց կազմակերպութեան գործունէութեանը։ «Կեդրոնական վարչութիւնը իր վերջին նիստը կը գումարէ 1922 Սեպտեմբերին եւ լուծուած կը հռչակէ Հ. Մ. Ը. Մ.–ը Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ», կը նշէ «Հ. Մ. Ը. Մ. 20–ամեայ Յուշարձան» գիրքը՝ հրատարակուած Փարիզ, 1939–ին։

Ու 1922–ի գրեթէ այդ օրերուն կը սկսէր Թրքահայ տղոց գաղթը։ Վախ՝ նոր ջարդերէ, վախ մանաւանդ՝ զինուորական ծառայութենէ՝ Թրքական դրօշին տակ։ Պէտք էր փախչիլ...

Գաղթի գլխաւոր ուղղութիւն՝ Յունաստան ու մանաւանդ Ֆրանսա։ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Կեդրոնական վարչութիւնը, գրեթէ ամբողջութեամբ ինքզինքը գտաւ Ֆրանսա, Փարիզ։

Հ. Մ. Ը. Մ.–ի գաղափարը չէր կրնար մեռնիլ. Պոլսէն եկած վարիչներ, երիտասարդներ, 1923–էն սկսեալ, Փարիզ ու արուարձաններու մէջ, բոլորուեցան վերստին Հ. Մ. Ը. Մ.–ի դրօշին տակ, հիմնուեցան մասնաճիւղեր։ Նոյնը պատահեցաւ գաւառը հաստատուած մեր գաղթականներուն մէջն ալ։ Գործունէութեան գլխաւոր մարզ՝ ֆութպոլ եւ աթլէթիզմ։

Փարիզ՝ վերսկսան «Ոլիմպիական»ները։ Աթլէթիզմի մրցահանդէսներ՝ որոնք, Պոլիս, անտեղի պերճանքով մը, որակուած էին «Ոլիմպիական»։ Փարիզի մէջ, ուրեմն, կազմակերպուեցան Հայերու տարեկան աթլէթիք մրցումներ։ Կարելի էր զանոնք որակել ալ համաեւրոպական, քանի որ, մէկ – երկու անդամներ, անոնց մասնակցեցան՝ Պուլկարիայէն Յակոբ Մամիկոնեան, այդ ատենուան համար ձողով յաւ ցատքով մը (3 մեթր 56 1930–ին) եւ Թորինոյէն ատամնաբոյժ Յակոբ Թաշճեան վարպետ նիզակ նետելու մէջ (53 մէթր 25)։

Աթլէթիք մարզահանդէսները այս շարքը կ՚ընդհատուէր 1932–ին, անվերադարձ։

Ֆութպոլը տեւեց աւելի երկար։ Քաղաքական Թուականներուն, պահ մը, Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզ կրնար դաշտ հանել խումբ մը՝ որ շատ վար չէր մնար Ֆրանսայի պատուոյ դասակարգէն այսինքն, Շրջանային (լիկ) բարձրագոյն դասակարգի խումբերէն։ Այն ժամանակ չկար տակաւին Ֆրանսայի ախոյենութիւն։ Կար Ֆրանսայի բաժակը եւ այս մրցակցութեան մէջ, ընդհանրապէս, կը փայլէր Օլէմփիք – տը – Մարսէյլը։

Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կազմը ունեցաւ բարեկամական մրցում մը Օ. Մ.–ի հետ, Մարսէյլ, եւ պարտուեցաւ նուազագոյն տարբերութեամբ՝ 2 – 1, խիստ պաշտպանողական խաղէ մը յետոյ։

Հայկական խումբերը Փարիզի շրջանին մէջ չէին կրնար մասնակցիլ տեղական ախոյենութիւններուն։ Պէտք էր ունենալ սեփական խաղավայր։ Չկային տակաւին, ինչպէս ներկայիս, քաղաքապետական մարզարաններ։

Եթէ լաւ կը յիշենք, Հարիկեան անուն մարզասէրի մը ղեկավարած «Իւնիոն Սփորթիւ Արմէնիէն»ը միայն յաջողած էր գտնել միջոց՝ մտնելու Փարիզի լիկին ախոյենական մէկ մրցաշարքին մէջ, շատ համեստ դասակարգ մը, անշուշտ։ Հարիկեան լիկին խաղավարներէն մէկն էր։

Փոխ առնուած մարզադաշտերու վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ. կազմակերպեց միջ–մասնաճիւղային մրցումներ՝ որոնց մասնակցեցան, մէկ – երկու անդամներ, գաւառէն ալ խումբեր եւ ուրիշներ՝ կազմուած Հ. Մ. Ը. Միութենէն հեռացած կամ հեռացուած խաղացողներով։

Այդ շրջանին, Փարիզ, հայ լաւ խաղացողներ չէին պակսեր հայկական խումբերուն մէջ։ Իրաւ է որ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի ներկայացուցչական կազմը, գրեթէ ամբողջութեամբ նոյնն էր, ինչ որ էր Պոլիս, ուր կը նկատուէր քաղաքին երկու լաւագոյն խումբերէն մէկը։ Միւսը՝ յունական «Բերա Քլիւպ»ը։ Ան ալ տախպուեցաւ, յետագային, գաղթել. իր մարզիկները ցրուեցան Ֆրանսայի եւ Յունաստանի մէջ։

Բնականաբար, այդ Թուականներուն, կարելի չէր Պոլսոյ մէջ բաղդատութեան եզր մը ունենալ Թրքական խումբերու եւ հայ կամ յոյն խումբերու միջեւ։ Կարելի չէր դէմ դիմաց հանել քրիստոնեայ ակումբներ ու Թուրք խումբեր։ Կար ատելութիւն...

Հ. Մ. Ը. Մ.–ի լաւագոյն խաղացողներէն յիշենք՝ Սարգիս Կարապետեանը՝ յառաջապահ մը որ, յետագային, երբ «Ռըճօ»ի ակումբին մէջն էր, հրաւիրուեցաւ անդամակցելու մայրաքաղաքին ներկայացուցչական կազմին։ Փարիզի լիկին ի հաշիւ, մասնակցեցաւ մէկ կամ երկու միջազգային մրցումներու։

Սարգիս Կարապետեան խաղաց յետոյ Ռէնսի խումբին մէջ. պահ մը, հոն, եղաւ մարզիչ ամաթէօր կազմին. Ֆութպոլի իր ասպարէզը վերջացուց Պրէսթի մէջ, նորէն իբրեւ մարզիչ։ Հոն ճաշարանապետ էր։ Այս ալ՝ պատմութեան համար, pour la petite histoire:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԱՒԱԿԸ՝ ՍԵՐԺ ՉԻՒՐՒԻՒՔ

Ժամանակաշրջանը պետական մեծ ձեռնարկութիւններու ղեկավարներուն չարաչահութեան, զեղծարարութեան իրերայաջորդ արարքներով կը բնորոշուի։ Ամէն օր հետը կը բերէ նոր պատմութիւն մը։ Ոչ միայն այս յորձանքին կատարեալ հակասութիւն մը, այլ նաեւ յաջողած մեծ վարիչ մը կը մարմնաւորէ Սերժ Չիւրիւք։ Երբ մամուլը տեղ կուտայ իր յաջողութիւններուն ու անձին, միշտ կը շեշտուին այս երկու պարագաները։

Դեկտեմբեր 6–ի «Մոնտ»ը ամբողջ էջ մը յատկացուցած է անոր զոր կոչած է «վանական գործավարը»։ Կեանքի պատմութիւնը կը սկսի 60–ական Թուականներէն երբ կ՚ամուսնանայ Լեհուհիի մը հետ, ինչ որ արգելք կ՚ըլլայ իր երազած ասպարէզին. աւարտելէ ետք փոլիթէքնիքը կ՚երազէ հրթիռներ կառուցանել, բայց ազգային ապահովութիւնը չի Թոյլատրեր որ այդ ճիւղով զբաղի, քանի որ ընտանիք ունի երկաթէ վարագոյրէն անդին։

Ինք որ երբեք Ֆրանսացիէ տարբեր բան զգացած չէ ինքզինք, առաջին անգամ տըպաւորութիւնը կ՚ունենայ ընկերութեան լուսանցքին վրայ գտնուելու։ Իբրեւ մեքենագէտ գործի կը սկսի ամերիկեան Մոպիլ ընկերութեան մէջ։ Այսօր 32 տարի ետք մերժուած ճարտարագէտը հսպարտութիւնը կը կազմէ Ֆրանսական ձեռնարկութիւններու աշխարհին։ 58 տարեկան է, գրեթէ ոչինչով փոխուած։ Նիհար, Թուխ, միշտ վերջին ծայր վայելուչ, համակրելի եւ ինքնամփոփ։

1995 Յուլիսին գայն որպէս փրկարար փութացուցին երկրին ճարտարարուեստի մեծագոյն անուններէն Ալքաթէլի ղեկավարութեան։ Լաւագոյն ընտրութիւնն էր շատերու կարծիքով, քանի որ Չիւրիւք կը սիրէ մարտահրաւէրները։ «Կը սիրեմ յաջողիլ հոն ուր ուրիշները ելք չեն տեսներ» կ՚ըսէ ինք։ Իր յաջողութիւնները կը պարտի միայն իր արժանիքներուն։ Լուրջ մարտավար է ու նախաձեռնարկ. տրամաբանող, միեւնոյն ատեն երեւակայութեան տէր։ Ոչ ոք իրեն նման գիտէ վերակազմել կազմակերպութիւն մը, ընտրել անձնակազմը ու գործի մղել զայն, օգտուիլ առասպելական իր բախտէն, ի վերջոյ հասնելու համար հոն ուր ծրագրած էր ըլլալ։

Չիւրիւք չի սիրեր երեւիլ ընկերութեան մէջ. ամէնէն մերձաւորներն իսկ չեն կըրցած Թափանցել իր մտերիմ կեանքին։ Անօգուտ է հարցումներ ուղղել իրեն. ոչինչ կը յայտնէ։ Զբօսանքի հազուադէպ պահերուն կը կարդայ, պարտէզով կը զբաղի, մարզանք կ՚ընէ, երաժշտութիւն կ՚ունկնդրէ ու կը զբաղի Թոռներուն հետ։ Այդ բոլորին ընթացքին երբեք չի դադրիր աշխատելէ։ Ամէն տեսակի աշխատանքին մէջ կը տեսնէ ստեղծագործական մաս մը։

Կեանքի շատ լուրջ մօտեցումի տէր է. պարտականութեան ամուր գիտակցութեան տիրացած է մանկութեան օրերուն։ «Հայրս կ՚ըսէ, խստապահանջ մարդ էր։ Աշխատանքի բարոյական մը ունէր որուն համաձայն ոչինչ բաւարար չափով լաւ էր»։

Մարսէյլէն անոնց ծանօթ Սարգիս Պօղոսեան կ՚ըսէ անոր ծնողքին մասին. «Մեծ արժանաւորութեան տէր մարդիկ էին, հանդարտաբարոյ, ինքնամփոփ ու երկիւղած»։ Պր. Չիւրիւքճեան հայրը յարգուած մէկն էր, քիչ անգամ ժըպտող։ Քաղաքական Թուականներուն գաղթած, ինչպէս շատ մը ուրիշներ, ան ու իր կինը կը պատկանէին հայ քաղքենիութեան։ Ֆրանսական ուսում առած էին ու ինչպէս կը վկայէ Ս. Պօղոսեան, կ՚ապրէին այնպէս ինչպէս մարսէյլցի քաղքենի որեւէ ընտանիք։

Ս. Չիւրիւք շատ չի խօսիր հայկական իր ծագումին մասին ալ, ոչ այն պատճառով որ կ՚ուզէ ուրանալ զայն, ընդհակառակն։ Չիւրիւքճեան մականունը կըրճատած է որովհետեւ դպրոցը արդէն ամէնքը այդպէս կը կոչէին զինքը։ Հայ դատի նուիրեալ մը կ՚ըսէ Թէ շատ գործօն չըլլալով հանդերձ, շատ մօտէն կը հետեւի Հայաստան անցած – դարձածին։

16 տարուան մէջ ամէն 18 ամիսը անգամ մը պաշտօն փոխած է. ատիկա այն բարիքը ունեցած է որ ձեռնարկութեան մը բոլոր մակարդակներուն ծանօթ է։

Համբաւը յատկապէս կուգայ Սէ – Տէ – էՖ Շնայտի գործունէութեամբ, որով ընկերութեան չեմին հասած ձեռնարկութիւնը չորս տարուան մէջ կարեւոր շահեր ապահովելու դիրքին կը հասցնէ։ 1990–ին ուրիշ հիւանդի մը՝ Թոմսընի փրկութեան կը կանչեն զինքը։ Արմատական փոփոխութիւններու կը ձեռնարկէ. մեծ վարպետութեամբ կը գործածէ իր հեղինակութիւնը։ Գիտէ ծուղակներ լարել, քննել, քիչ մը վախ պատճառել իր ղեկավարութեան ենթակայ պաշտօնատարներուն։ Հինգ տարի ետք Թոմսըն արդէն շահ արձանագրել սկսած է ու վերադարձած իր նեցուկը։

Ալքաթէլի պաշտօնավարութիւնը նոյն ճամբաներէն անցած է. 15 ամիս ետք անոր ղեկավարները կուտան բարեբար արդիւնքներ։ Կնճիռները հարթուած են, աշխատակազմը եռանդով գործի մղուած։ Բաւական յոգնած տնօրէնը երջանիկ է արդիւնքէն, երբ կ՚ըսէ. «ձեռնարկութիւններուն մէջ նուազ ժամանակ ունի մարդ, քան այն որ կ՚ենթադրուի»։

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Իր մեկնելուն նախորդ օրը Տիկին Լէքճեանէն նամակ մը ստացաւ՝ որով կ'իմաց կը տրուէր իրեն Թէ Օրմանեան Սրբազան համամիտ չէր իր Պոլիս դառնալուն եւ խորհուրդ կուտար առ այժմ Եգիպտոս մնալու։

Այդ նամակն ալ չկրցաւ ազդել իր հայրենադարձութեան վրայ։

– Ինչ որ ալ ըլլայ պիտի երթամ, յայտարարեց եւ հետեւեալ օրը խտիվական շոգենաւը նստաւ, ուր ողջերթ մաղթելու գացի ես, իսկ Արփիարը՝ զգուշութեան համար՝ չեկաւ։

Տիգրան Պոլիս հասնելով՝ իսկոյն ոստիկանատուն կը տարուի ու հոն կը բանտարկուի մէկ – երկու ամիս եւ ի վերջոյ կ՚ազատի Օրմանեան Սրբազանի շնորհիւ։

Երբ շոգենաւէն վերադարձայ Արփիար ըսաւ, Տիգրանին ակնարկելով.

– Խենթ պատանի, չկրցաւ մէկ քանի ամիս ալ համբերել որպէս զի ամէն բան կարգադրուէր ու ամէնքս միասին Պոլիս դառնայինք...։

Արփիարի մէկ սեւեռուն գաղափարն էր այս. միշտ կը կարծէր Թէ քանի մը ամիսէն Հայկական խնդիրը պիտի կարգադրուի ու ամէնքս յաղթականօրէն Պոլիս պիտի վերադառնանք։

Քաղաքական ամենաաննշան հեռագիր մը բաւ էր զինքը յուսադրելու, խանդավառելու համար։ Ոչինչ լուրէ մը, կասկածելի տեղեկութենէ մը քաղաքական ամենամեծ հետեւութիւններ կը հանէր ու անով կը սնանէր օրերով։

Օր մը միասին Մէնշիէի հրապարակը նստած էինք երբ միջոց մը քովէն հեռացայ Լուվրի սրճարանը երթալու եւ օրուան հեռագիրները աչքէ անցընելու համար։

Որեւէ կարեւոր լուր մը չկար։

Վերադարձիս գիտնալով որ Արփիար անպատճառ – տեղեկութիւն պիտի հարցնէր օրուան հեռագիրներուն մասին, սուտ մը պատրաստեցի, այնպիսի սուտ մը որմէ չկրնայ քաղաքական մեծ հետեւութիւններ հանել։

– Ի՞նչ լուր, հարցուց երբ քովը եկայ.

– Ոչինչ, բան մըն ալ չկայ։

– Պոլսէն հեռագիր չէ՞ եկած։

– Հեռագիր մը կայ, բայց անկարեւոր բան է...

– Ի՞նչ է ըսէ, տեսնենք։

– Կալաթայի աշտարակը ճաթեր է եւ չուրջը երկաթ շրջանակներ անցուցեր են որ չփլէի, ըսի անտարբեր կերպով մը։

– Իրա՞ւ կ՚ըսես, գոչեց Արփիար իրար անցած.

– Այո՛, աշտարակը ճաթեր է, ի՞նչ կարեւորութիւն ունի...

– Եթէ իրաւ է, ատիկա շա՛տ կարեւոր բան է ու մեր խնդրին համար մեծ օգտակարութիւն ունի, ըսաւ Արփիար խանդավառուած։

– Խենթ խօսքեր մի՛ ըներ, Կալաթայի աշտարակին ճաթիլը ի՞նչ կապակցութիւն կրնայ ունենալ Հայկական խնդրին հետ, պատասխանեցի։

Բայց Արփիար արդէն իր հետեւութիւններուն սկսած էր։

– Կալաթայի աշտարակին ճաթիլը, յայտարարեց գերմանական ազդեցութիւնը պիտի ջնջէ Թուրքիոյ մէջ, եւ հետեւաբար անգլիական քաղաքականութիւնը անոր տեղը պիտի անցնի։

– Բայց ինչո՞ւ համար...

– Կեցիր որ բացատրեմ. գիտես որ այս օրերս Գերմանիոյ Թագաւորը Պոլիս եկաւ. այս առթիւ Թերթերը ծանուցին որ Կալաթայի աշտարակին վրայ Թրքական դրօշակին քով գերմանական դրօշակ ալ բարձրացուցած են ի պատիւ Վիլհելմ կայսեր։ Արդ, երբ գերմանական դրօշակին իր վրայ ծածանումէն անմիջապէս ետքը՝ Կալաթայի աշտարակը կը ճաթի՝ բնականաբար տգէտ ժողովուրդը պիտի ըսէ Թէ յանցանքը դրօշակինն է եւ ասկէ հակագերմանական բուռն հոսանք մը առաջ պիտի գայ Թուրք ժողովուրդին մէջ եւ որովհետեւ Սուլթան Համիտ շատ կը վախնայ ժողովրդային յուզումներէ, պիտի ստիպուի տեղի տալ ու իր գերմանասէր քաղաքականութիւնը փոխել։ Միւս կողմէ Անգլիա որ առիթի մը կը սպասէ իր կորսնցուցած դիրքը վերստին ձեռք բերելու համար...։

Ու այսպէս Արփիար ամբողջ ժամ մը հետեւութիւններ հանեց Աշտարակին ճաթիլէն ու ի վերջոյ գնաց այդ կարեւոր լուրը աչքով կարդալու եւ խմբագրական մը պատրաստելու «Նոր Կեանք»ին։

Ափսո՜ս, սակայն, աշտարակը չէր ճաթած եւ գերմանական ազդեցութիւնը անխախտ կը մնար։

1898–ի վերջերը Տիգրան Երկաթ եկաւ Եգիպտոս շա՛տ ծանր վիճակի մէջ։

Անողոք հիւանդութիւնը, Թոքախտը, արդէն յառաջացած էր ու խեղճ տղան գրեթէ քալելու կարողութիւն չունէր։

Քանի մը ամիս Գահիրէ մնալէ ետքը Աղեքսանդրիա գնաց, հոնկէ Յունաստան երթալու համար. ճամբայ չելած անկողին ինկաւ։

Աղեքսանդրիոյ հայութիւնը գուրգուրանքով շրջապատեց տաղանդաւոր հիւանդը եւ ամէն խնամք տարաւ անոր։

Իր այդ հիւանդագին վիճակին մէջ, Տիգրան Երկաթ անկողնին մէջ պառկած, ոտքերն ու Թեւերն մէկ – յօդացաւէ անշարժութեան դատապարտուած՝ կը շարունակէր «Ոսկի տէ Ոսկի»ին յօդուածներ գրել որոնք հիացումով կը կարդացուէին։

(Շար. 53)

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի Դեկտեմբեր 11-ի թիւին լուրերու բաժնին մէջ, Փոհէրի մահուան վերաբերեալ (Ա. էջ, Դ. սիւնակ) Փոմփիտուի մահուան թուականը պէտք է ըլլայ 1974 (եւ ոչ անշուշտ՝ 1684):

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի եզնաւորին եւ Մելիտիոսի եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի չարաթօրեայ դպրոցի կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22-ին,

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Սրբոյ Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Առաւօտեան ժամը 10-ին հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու՝
ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

MESSE DE L'OEUVRE D'ORIENT A MARSEILLE

Pour la troisième année consécutive *Mgr Bernard PANAFIEU, Archevêque de Marseille* présidera la messe en rite oriental organisé par l'Oeuvre d'Orient en l'Eglise du Sacré-Cœur de Marseille.

Cette année la messe sera célébrée le Samedi 14 Décembre à 17 heures, par *Mgr Grégoire GABROYAN* dans le rite arménien.

ՊՈՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն եւ ի հրաւէր մեր բարեպաշտ հասարակութեան կը տեղեկացընենք, թէ եկեղեցւոյս հիմնարկութեան 67-րդ եւ Օծման 64-րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր արարողութիւններ տեղի կ'ունենան՝ հովանաւորութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական Խորհուրդին:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
(Առաջնորդական Տեղապահ Հարաւային Ֆրանսայի)

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյս Լուսաւորիչ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգեհոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Արթինեանի:

Կը կատարուի նաեւ հոգեհանգիստ երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

հանգուցեալ եկեղեցականներու, Սարկաւագներու, Դպրապետ եւ Դպիրներու եւ Թաղային Խորհրդոյ անդամներու հոգիներուն համար:

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

. . . CYCLE DE REFLEXION ET DE PROSPECTIVE . . .

L'U.G.A.B. — Paris Ile-de-France a le plaisir d'inaugurer son nouveau cycle de réflexion et de prospective en recevant pour une

Conférence-Débat

M. Jean-Jacques VAROUJEAN,
Auteur de QUADRATURE DU SIECLE *

le Mardi 17 Décembre à 20h30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

(*) *Dédicace du livre par l'auteur.*

— Places limitées —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

RADIOTHON

au profit de

l'ECOLE BILINGUE SAINT MESROP d'Alfortville

sur AYP FM 99.5

OPERATION «500 FAMILLES A 50 FRS / MOIS»

le Samedi 14 Décembre de 7 heures à 14 heures

avec de nombreux points de collecte et d'information à Paris et en Région Parisienne (qui seront précisés à la radio).

COMMUNIQUE DE PRESSE

"COLLAGES" de Serguei PARADJANOV

Un coffret réunissant 12 reproductions (format 155×155 mm) et 12 enveloppes du Museum Serguei Paradjanov. Textes en français, anglais, russe et arménien.

Editions Parenthèses (72, cours Julien, 13006 Marseille) — 120 F.

En vente dans les librairies spécialisées.

La production graphique de Serguei Paradjanov reste un aspect méconnu de l'œuvre du réalisateur qui a écrit l'une des pages majeures du cinéma soviétique avec notamment *Les Chevaux de Feu* (1964), *Sayat Nova* (*Couleur de grenade*) (1968), *Achik Kerib* (1988).

Emprisonné trois fois sous Staline, Krouchtchev et Brejnev avant de mourir sous Gorbatchev, Paradjanov (1924-1990) n'a pas eu la liberté de mener à son terme ses créations cinématographiques. Pour la plupart de ses scénarios, il ne demeure que les esquisses préparatoires caractérisées par une munificence de détails témoignant d'une créativité de chaque instant. A l'instar de Pasolini ou de Fellini, le cinéma, pour Paradjanov, ne consistait par uniquement à impressionner la pellicule; il a ainsi mené une activité artistique multiple, développant notamment un art de la réappropriation et réhabilitant l'«objet trouvé»: vaisselle brisée, têtes de poupées, lambeaux de tapis, traces diverses s'assemblant en des compositions rigoureuses rappelant l'art des miniaturistes.

Le «Museum Serguei Paradjanov», installé à Erevan, rassemble l'essentiel des pièces recensées (plus de six cents références): dessins, peintures, collages, poupées, esquisses de scénarios, dessins de prison, autoportraits, dédicaces, etc.

Le coffret «Collages», qui regroupe douze reproductions, est le premier d'une série destinée à diffuser l'œuvre graphique de Serguei Paradjanov.

On connaissait Serguei Paradjanov comme réalisateur. On n'aura découvert qu'après sa disparition l'étendue de sa palette expressive au service d'un vocabulaire poétique nourri de la polyphonie des langues et des cultures du territoire caucasien. Réfutant toute classification Paradjanov aura été l'archéologue essentiel des rituels, costumes, des sons et des couleurs des origines, dans un évident besoin d'une authenticité autre que folklorique. L'autobiographie n'est ici qu'apparence et l'autoportrait obstiné est prétexte à brosser les contours d'un univers ignorant l'enfermement et les frontières. Cet univers mérite une particulière attention au-delà même de quelque actualité édulcorée.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14-ին տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը *այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:*

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս *երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:*

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն *եւ* Հոգեհանգստեան *պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:*

⁂

Ժամը 12.30-ին Կարպիս Մանուկեան *սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ:*

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ազատուհի Դաւիթեանի *մահուան առթիւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. — Տէր եւ Տիկին Ալպէր Նետիլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիս Նետիլեան 1000 Ֆր.:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :

- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

■

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :

- **Animateurs avec BAFA ayant 18 ans et ne passant pas d'examens en Juillet;**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER à BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

GRANDE BRADERIE DE NOËL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNÉE

les Samedi et Dimanche
14 et 15 DÉCEMBRE 1996
de 10 heures à 23 heures
sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie - Objets de bois sculptés - Bijoux
Broderie - Tapisserie - Instrument de musique
Khatchkar - etc...

Livres, Philatélie Arménienne, Brocante, Antiquités, Épicerie fine Arménienne, Vêtements, Cadeaux, Jouets, Sapins, etc...

- **BAR**
- **RESTAURANT**
- **TOMBOLA**

AINSI VOUS PARTICIPEZ À LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

ՇԷՆ
CHENE

au Collège SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon 92310 Sèvres
Métro : Pont de Sèvres / Parking gratuit assuré
pour tous renseignements, tél: 01 47 50 40 47

VICKEN

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 :
01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.005

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 19.005

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՐՑԵՐԸ ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ֆրանսացի բեռնատարներու ուղեւորներուն գործադուլը լուրջ արձագանգ արթնցուցած է Եւրոպայի այլ երկիրներուն մէջ: Առիթ պատճառ եղած է որ Ֆրանսայի ու արդի շրջանի անոր հարցերուն, տկարութիւններուն մասին տեսակէտներ յայտնուին հոլանտական, անգլիական, իտալական եւայլն մամուլներուն մէջ:

Առանձնէ իր ուշագրաւ նկատումներով յատկանշական տեղ մը կը գրաւէ հոլանտական թերթի մը յօդուածը: Ուղեւորներուն գործածուլը հետեւանք կը նկատուի Ֆրանսայի ողբերգութեան որ կը բացատրուի ազգային հաւաքական պատասխանատուութեան զգացումին բացակայութեամբ եւ ճշմարտութիւնները բարձրաձայն բսելու կարող դէմքերու մեծ պակասով: Այսօրուան կուսակցապետերը աւելի արհեստագէտներ են որոնք կը փորձեն ուղղութիւն տալ հանրային կարծիքին, առանց անդրադառնալու որ ժողովուրդը կը նշմարէ, կը հասկնայ իրենց ապիկուժները: Տը Կոլէն ի վեր Ֆրանսա չէ ունեցած իսկական հեղինակութեան տէր ղեկավարներ:

Ա. Ժիւփէ մնայուն զոհն է ձեռնհասութեան տագնապին: Ան խորհրդանիշն է ընտրանիի մը որ չի գիտեր ուրիշները ունկնդրել, բայց կը գրաղի ներկայի հարցերով: Կը գլխաւորէ համակեցութեան կառավարութեան մեծագոյն կուսակցութիւնը որուն անունին կապուած են դրամական կասկածելի գործառնութիւններ: Այս վիճակը մեծ անբախտութիւն է Ժիւփէի համար որ ունի առեւյները երկիր մէջնադարեան ընկերա – տնտեսական վիճակէն դուրս բերելու:

Ուղեւորները որոնք օրական 15 – 16 ժամ կ՚աշխատին ու խեղճուկրակ աշխատավարձք մը կը ստանան, զոհերն են ակներեւ չահագործումի մը: Գործատէրները անողոք մրցակցութեան վախով իրենց հնարանդ կը պահեն չարժավարները որոնք օրէ օր կ՚աղքատանան: Կան նաեւ աշխատութեան բմբռնումին վերաբերող հարցեր. չկայ անհատական պատասխանատուութեան զգացում. ամէն բան կ՚որոշուի պետին ու գործատիրոջ կողմէ: Այս ընդհանուր վիճակը դանդաղաշարժ կազմակերպութիւններու ցանց մը ստեղծած է որոնք պաշտպանողական դիրքերու վրայ են արտաքին մրցակցութեան դէմ: Հաւաքական խասխրութեան այս երեւոյթը արդիւնք կ՚ըլլայ տեսնելու թէ բոլոր պահանջներն ու ձեռքբերումները կ՚օժանդակեն անդունդը մեծցնելու: Ասոր վերջին օրինակը եղած է բեռնավարներու գործադուլը. տարիներու տասնամեակը փոխարինելու անոնց ջանքը յանգած է հանգստեան տարիքը 60–էն 55–ի իջեցնելու. կարգադրութիւն մը որ անմիջապէս պիտի գործադրուի, առանց յատուկ պատրաստութեան մը փուլէն անցնելու եւ ուրեմն լուծում պիտի գտնէ ի հաշիւ հարկատուին: Իսկ կառավարութիւնը վախնալով չարժումին ծաւալումէն այլ մարզերու մէջ ալ, ընկերային տուրքերու որոշ զեղչեր կ՚ընէ, հանգստեան քանի մը տարի կը նուիրէ երբ Ընկ. ապահովութեան բացը չէ սանձուած: Այսքանէն արդէն դժուար չէ հետեւցնել թէ բեռնավարներու գործադուլը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ: Թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական եւ թէ ընկերային: Աշխատանքի ժամերու նուազումը որպէս դարման կ՚առաջարկուի անյուսօրէն, եթէ պիտի տկարացնէ մինչ մարքն ու Փլորինը յուռ դէտողներ են այժմ: Տնտեսական գետնի վրայ անհրաժեշտ բարեփոխումները պիտի ուշանան որովհետեւ ոչ հասութաբեր մարզ մը ցած աշխատավարձքերով գոյութիւն կը քաշքշէ, մինչեւ յաջորդ գործադուլը: Ընկերային կողմն ալ աւելի փայլուն չէ երբ երկրին մէջ բան մը ձեռք ձգել կարելի կ՚ըլլայ հաղորդուող բեռնակառքերով ճամբաներուն վրայ պատուար կանգնելով:

Հոլանտացի լրագրողը էջին աւարտին կ՚ըսէ թէ Ֆրանսա միշտ ուզած է օրինակել Հոլանտայի տնտեսական յաջողութիւնը: Բայց հոն կայ սէնտիքաներու շատ լաւ կազմակերպութիւն ու գործակցութիւն; Անոնք ծրագրուած կանոնաւոր բանակցութիւններ կը վարեն ամէն գարնան ու աշնան:

Ի վերջոյ նոյն անձին կարծիքով, պէտք չէ զարմանալ Ֆրանսայի կացութեան, երբ չկան բանակցութեան միջնորդ օղակներ, երբ կը գործէ մրցակցութեան անողոք օրէնքը, երբ դասական ղեկավարներ հարկաւոր հեղինակութիւնը չունին ճամբայ ցոյց տալու համար եւ հաւասարի խորհրդականներ են միայն Սէ – Ժէ – Թէ–ի նախկին համայնավարները եւ վերջապէս երբ երկրին լաւագոյն կազմակերպութեան տէր կուսակցութիւնը Ազգ. Ճակատն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ, համայնավար Կուսակցութեան նախկին ընդհ. քարտուղարը, Լարիպուազիէռ հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ Դեկտ. 11-ին, սրտի տագնապի մը հետեւանքով: Մառշէ ծանր էնֆարքթիւս մը ունեցած էր 20 տարի առաջ եւ կանոնաւորաբար խնամքի տակ էր: Դեկտ. 12-ին, բժիշկները որեւէ մանրամասնութիւն չէին տար Մառշէի վիճակին մասին, ինչ որ ենթադրել կու տար թէ ծանր է: Մառշէ 76 տարեկան է եւ վերջերս յայտարարած էր թէ այլեւս թեկնածու չէ երեսփոխանութեան:

ԱՆՎԱՐ ՀԱՏՏԱՄ, ՖԻՍ-ի (Իսլամական Փրկութեան Ճակատ) մէկ պատասխանատուն ձերբակալուած է Ուաշինկթընի մօտ: Քաղաքական ապաստանի իր դիմումը մերժուած էր եւ Միացեալ Նահանգները պէտք է ընդունող երկիր մը գտնեն կարենալ արտաքսելու համար: Միւս կողմէ, Փարիզի հակահաբեկչական դատաւորը՝ Պրիւկիէռ 24 ժամուան երթուղարձ մը կատարեց Նափոլի հարցաքննելու համար Ջուպիր անուն Ալժերացի մը, որ բանտարկուած է հոն եւ գլխաւոր հայթայթիչներէն կը նկատուի ալժերական զաղտնի ցանցերուն:

ՄԱՐԻ-ԳԼՕՏ ՎԱՅԱՆ-ԳՈՒԹԻՒՐԻԷ իր մահկանացուն կնքած է 84 տարեկանին: Ծանօթ դէմք մըն էր դիմադրական ճակատի եւ համայնավար Կուսակցութեան, այրին Փօլ Վայան-Գութիւրիէի, նախկին խմբագրապետ Իւմանիթէի, մեռած 1937-ին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ձայն կը բարձրացնէ Իսրայէլի դէմ ոչ միայն Նեթանիահուի նոր կարգադրութեան առթիւ (հրէական թաղամասի մը կառուցումը Երուսաղէմի արաբական գօտիին մէջ) այլեւ պաշտպանելու համար իր քաղաքացիները: Արդարեւ, Իսրայէլի Ներքին նախարարութիւնը կը հրաւիրէ ամերիկահպատակ Պաղեստինցիները հրաժարելու իրենց ամերիկեան քաղաքացիութենէն եթէ կ՚ուզեն պահել բնակութեան իրենց իրաւունքը: Զի յիշուիր որ նախարարապետ Նեթանիահու ալ ամերիկահպատակ է...:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ 5 վարորդներ յարձակումի կ՚ենթարկուին ամէն օր, փարիզեան շրջանը եւ անոնցմէ ոմանք այլեւս կը մերժեն կարգ մը արուարձաններ երթալ, որոնք վտանգաւոր ըլլալու համբաւ ունին: Յարձակումներու համեմատութիւնը 25% յաւելում կրած է վերջին 11 ամիսներու ընթացքին:

ՀՌՈՄ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 11, առաւօտեան ժամը 10.30-էն 11 Գարեգին Ա. եւ Յովհ.- Պօղոս Բ. կրկին տեսակցութիւն ունեցած են նախքան հրապարակային ունկնդրութիւնը:

Այդ ունկնդրութիւնը տեղի ունեցած է Պօղոս Զ. լսարանին (օտիթորիոմ) մէջ ժամը 11-ին եւ տեւած է մէկուկէս ժամ, մինչ ընդհանրապէս սահմանափակուած է մէկ ժամով եւ մօտ 10 հազար հոգիի ներկայութեան: Պապը, իտալերէն, ֆրանսերէն թէ անգլերէն ջերմ խօսքերով արտայայտուած է Հայց. Եկեղեցւոյ մասին, ծանօթացնելով զայն ներկաներուն, իր ուրախութիւնն ալ յայտնելով որ կ՚ընդունի Գարեգին Ա.ը, այս անգամ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի իր նոր հանգամանքով: Այս առիթ է, ըսած է Յովհ.- Պօղոս Բ. որ աւելի սերտանան Հռոմի եւ էջմիածնայ կապերը:

Ունկնդրութենէն ետք, կարդինալ Գասիտի ճաշ մը տուած է ի պատիւ Գարեգին Ա.ի եւ իր շքախումբին որուն ներկայ եղած են նաեւ բազմաթիւ հայրեր, բարձրաստիճան եկեղեցականներ, ինչպէս ծիրանաւոր Սիլվէսթրէ:

Ճաշէն ետք, ժամը 17-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը այցելած է Ս. Պօղոս եկեղեցին ու վանքը որ դուրսը կը գտնուի: Այցելութիւնը երկու ժամ տեւած է եւ շատ տպաւորիչ եղած է:

Ժամը 19-ին տեղի ունեցած է շատ չահեկան հանդիպում մը Հռոմի թեմին երիտասարդութեան հետ (ներկայ եղած են 5000 երիտասարդներ) Սանթա Մարիա Թրանսթեվերէ: Ժամերգութեան աւարտին, Գարեգին Ա. ֆրանսերէն քարոզ մը արտասանած է ծանրանալով իրերօգնութեան, խաղաղութեան եւ կարեկցութեան վրայ: Ս. Էճմիածնի այս երիտասարդները կամաւորաբար նուիրուած են գթութեան եւ կարեկցութեան: Իրիկուան ճաշ մը տրուած է տեղւոյն վրայ, նախագահութեամբ փրոֆ. Ռիքարտոյի:

Հինգշաբթի, Դեկտ. 12-ի առաւօտեան, Կաթողիկոսն ու իր շքախումբը կ՚այցելէին Սէն Ժան տը Լաթրան եկեղեցին, նոյն օրը ժամը 17.30-ին տեղի կ՚ունենար կարեւոր սիմփոզիոմ մը:

*
**

«LE FIGARO»

(12 Décembre)

Le Pape et le Patriarche arménien

Ֆիկառօ իր 10-րդ էջին վրայ մեծ նկար մը հրատարակած էր ու կը գրէր նաեւ «այն հինգ հազար ուխտաւորները որոնք երէկ (Դեկտ 11) ներկայ էին Պապին ընդհանուր ունկնդրութեան Հռոմի մէջ, ականատես եղան այն ողջագուրումին զոր ունեցան Յովհ. – Պօղոս Բ. եւ Գարեգին Ա., Հայերու ծայրագոյն պատրիարք: Այս վերջինը աշխարհի 6 միլիոն հաւատացեալներու հոգեւոր պետն է: Հայց. Եկեղեցին բաժնուեցաւ Հռոմէն Ե. դարու սկիզբը: "Առաջնորդուած այն խոր հաղորդութենէն որ արդէն մեզ կը միացնէր բսաւ Պապը, Գարեգին Կաթողիկոս եւ ես, կը յուսանք որ այս օրերու հանդիպումները ու փոխանակումները թոյլ պիտի տան քայլեր առնելու դէպի ամբողջական միութիւն"»:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 11 / 12)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեան աշխատանքի այցելութեամբ Ռուսաստանի մայրաքաղաքը գացած է: Հանդիպում ունեցած է ռուս իր պաշտօնակից՝ Պրիմակովի հետ: Բացի հայեւռուսական յարաբերութիւններէն եւ շրջանի իրավիճակին առնչուող հարցերէ, քննարկուած է նաեւ ղարաբաղեան կնճիռին կարգաւորութեան խնդիրը:

«Ռուսաստան շահագրգռուած է Լեռնային Ղարաբաղի իրավիճակին կայունացմամբ եւ փոխ-զիջումներու հիման վրայ խնդրին կարգաւորութեամբ» յայտնած է Եւգենի Պրիմակով: «Լեռնային Ղարաբաղի ինքնորոշման եւ ինքնավարութեան իրաւունքի ճանաչման, ինչպէս նաեւ Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան սկզբունքին յենող լուծում մը պէտք է գտնել, զոր կարելի է արձանագրել համապատասխան համաձայնագրի մը մէջ» նշած է Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը շեշտելով նաեւ որ որեւէ կարգադրութիւն կարելի չըլլար եթէ հեռացուի այս բանաձեւէն: Ըստ իրեն, այս հարցին յառաջիկայ քննարկումներուն զուգահեռաբար պէտք է տեղի ունենան շփումներ Ղարաբաղի իշխանութիւններուն հետ:

Ինչ կը վերաբերի Արցախի նախագահական ընտրութիւններուն նկատմամբ Ռուսաստանի դէմ կեցուածքին, Պրիմակով ըսած է թէ պէտք չէր որ անոնք տեղի ունենային նախքան կնճիռին լուծումը:

Պատասխանելով ռուս իր պաշտօնակիցին, Ա. Արզումանեան նշած է որ Հայաստան այդ ընտրութիւնները չի գնահատեր որպէս բանակցութիւններու գործընթացին սահմաններէն դուրս արտասովոր իրադարձութիւն: Ան յիշեցուցած է որ 1992–ին Մինսկի խումբի շրջանակներուն մէջ իսկ որոշուեցաւ բանակցութիւններուն Ազրպէյճանի, Հայաստանի եւ Լ. Ղարաբաղի ղեկավարութեանց մասնակցութիւնը, եզրակացնելով որ այս ընտրութիւնները չեն խախտեր բանակցութիւններու գործընթացը եւ կը համապատասխանեն անոնց ոգիին եւ սկզբունքներուն:

*
**

ՆՈՐ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄՈՒՄԻ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ

Նոր անցագիրներու ստացման պայմանաժամը չի վերջանար այս տարեվերջին ինչպէս յաճախ կը նշուէր: Հիներուն նորերով փոխանակումը կը շարունակուի նաեւ 1997–ին եւ դեռ որեւէ պայմանաժամ չէ ճշդուած:

*
**

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄՆԵՐ

1996–ի ընթացքին, Հարկային Տեսչութեան համակարգի 200–էն աւելի պաշտօնեաներ հեռացուած են իրենց պաշտօններէն: Անոնք պաշտօնազրկուած են իրենց պաշտօնը չարաշահելու մեղադրանքով, ինչպէս նաեւ մասնագիտական անհրաժեշտ մակարդակը չունենալու պատճառով: Տեսչութեան տնօրէն Պաւէլ Սաֆարեան, որ այս տեղեկութիւնները հաղորդած է «Արմէնփրէս»ին, աւելցու–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԴԱԿ Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐԻԳՈՐ ՊԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. — Պէյրութի մէջ, Դեկտ. 2-էն 8, տեղի ունեցաւ «Մշակութային Շաբաթ» մը ֆրանսական դեսպանատան եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան նախաձեռնութեամբ: Այս առթիւ, մեր պաշտօնակիցը՝ «Ազդակ» հարցազրոյց մը ունեցած է մեր աշխատակիցին հետ զոր կու տանք ստորեւ («Ազդակ», Դեկտեմբեր 5):

ՀԱՐՑՈՒՄ. — Նախ՝ Պէյրութ ձեր այցելութեան առիթին մասին...

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Լիբանանի մէջ Ֆրանսայի դեսպանութեան եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նախաձեռնութեամբ, Երկուշաբթիէն սկսեալ եւ մէկ շաբաթ տեւողութեամբ տեղի կ'ունենայ «Մշակութային Շաբաթ» անուան տակ երկխօսութիւն՝ ֆրանսական եւ հայկական մշակոյթներու միջեւ, «Տիալոկ Տէ Քիւլթիւր» ձեւին տակ, որ տեսակ մը գիտաժողով է, նուիրուած ֆրանքեւհայկական մշակոյթներու յարաբերութեան:

Ֆրանսայէն հրաւիրուած եմ նաեւ ես (պարոն Գլոտ Մութաֆեանի եւ Տիկին Ժանին Ալթունեանի կողքին) եւ պիտի ներկայացնեմ ֆրանսահայ գրականութիւնը, որ նաեւ իմ թէզս է, իբրեւ ֆրանսական համալսարաններու դասախօս:

Հ. — Դուք ծանօթ էք իբրեւ բազմատեսակ արտադրութիւններու տէր մտաւորական (բանաստեղծ, արձակագիր, քննադատ, գրականութեան տեսաբան եւայլն): Ներկայիս ինչպիսի՞ աշխատանքի մէջ էք:

Պ. — Պէյրութի մէջ հրատարակելու հաւանականութեամբ բերած եմ ուսումնասիրութիւններուս երկրորդ աշխատասիրութիւնը (առաջինը՝ «Տրամ»ը, որ լոյս տեսաւ 1980-ին, նուիրուած արեւմտահայ բանաստեղծներու գործերուն), որ կը կոչուի «Մարտ». նուիրուած է արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ առաջին շրջանի արձակին, նորավէպ, վէպ, թատերգութիւն եւ քննադատութիւն: «Մարտ»ը կ'ընդգրկէ տեսական — տեսաբանական հարցեր եւ առաւելաբար ծանրացած է քննադատութեան վրայ:

Հ. — Հայ գրականութեան պարագային ինչպիսի՞ մօտեցում կը ցուցաբերէք, իբրեւ քննադատ եւ տեսաբան:

Պ. — Ա՛յն մօտեցումը, ինչ որ պիտի ցուցաբերէի ֆրանսական կամ այլ գրականութեան նկատմամբ: Այսինքն՝ կեցուածքի հարց չկայ, բայց անշուշտ կայ նիւթերու ընտրութեան հարց, օրինակ՝ Աղէտը եւ իր անդրադարձը հայ թատրոնին, վէպին կամ այլ մարզերու վրայ եւայլն:

Հ. — Բայց յաճախ կը պատահի, որ հայ քննադատը աւելի մեղմ կամ ներողամիտ մօտեցում ցուցաբերէ հայ գրականութեան նկատմամբ, բան մը, որ պիտի չընէր անգլիական, ռուսական, արաբական կամ ուրիշ գրականութիւններու պարագային: Հետեւաբար, քննադատութեան մէջ չափանիշներ օգտագործելը որքա՞նով ընդունելի կամ կիրարկելի է:

Պ. — Ժամանակակից եւրոպական քննադատութեան մէջ չափանիշներ չկան, կամ աւելի ճիշդը՝ խորտակուած են, որովհետեւ չափանիշերն ալ ենթակայ են յարաշարժ փոփոխութիւններու եւ բարեշրջումներու, նկատի առած որ յիսուն եւ աւելի տարիներու գրականութիւն մը այսօր կարելի չէ դատել նոյն սկզբունքներով, ինչպէս որ դատուած էր իր ժամանակին: Այժմէականութեան հարց մը կայ եւ եթէ կ'ընդունինք, որ գրականութեան օրէնքը իր կենդանութեան մէջ է, ապա ուրեմն պէտք է ներկայի՛ն մէջ արժեւորել անցեալը:

Այսօրուան քննադատութիւնը կը մեկնի այս սկզբունքէն եւ առաւելաբար կը հիմնուի այսօրուան մարդը հետաքրքրող հարցերու ուսումնասիրութեան վրայ, առաւելաբար կ'ընդունի այն գործերը, որոնք կը սեւեռեն խնդրայարոյց հարցեր եւ մարդկային միտքը աւելի կը զբաղեցնեն օրինակ՝ երազի, իրականութեան, հոգեվերլուծական հարցերու կապուած խնդիրներով, ինչպէս նաեւ անձի, ինքնութեան, որոնումի, խորտակումի, խոցումի եւ նմանօրինակ տագնապներու, վիճակներու ներկայացումով:

Աւելի առաջ երթալու համար ըսեմ, որ այսօրուան քննադատութիւնը բնաւ չի հետաքրքրեր Վիքթոր Հիւկօն կամ Խորենացին իրենք իրենց մէջ, այլ այն՝ թէ անոնց գործերը որքա՞նով կը շահագրգռեն այսօրուան մարդը, ինչպէ՞ս կը կապուին մեր ներկայ դարուն եւ որքա՞նով այժմէական են:

Այլ օրինակ մը, Մեծարենցի պարագան: Այսօր շահեկան չէ ուսումնասիրել Մեծարենցը՝ ինքն իր մէջ, այսինքն՝ թէ ի՞նչ էր իր ժամանակին. այլապէս, դարյն կը վերածենք սուրբի մը, Արեւելահայերուն պէս, որոնք յաճախ կը սրբացնեն գրողները: Բոլորս ալ համաձայն ենք, որ Թումանեան մեծ գրող է. բայց հոն չէ հարցը, այլ՝ Թումանեան, Տէրեան կամ ուրիշներ այսօր որքա՞նով կ'օգնեն մեզի, մեր հարցերուն, տագնապներուն կամ որոնումներուն ըմբռնումին մէջ:

Այսինքն՝ եթէ կ'ուզենք անցեալի գրականութիւնը մեր ժամանակին առընչել ապա՝ պէտք է զայն ենթարկենք ներկայի փորձին, որպէսզի ըստ արժանւոյն կատարուին աւանդներու փոխանցումն ու պատուաստումը:

Հ. — Այս ծիրին մէջ ինչպէ՞ս կը գնահատէք Նարեկացիի պարագան, որուն խօսքը նոյնքան ազդու է նաեւ այսօրուան մարդուն, մեզի, հակառակ անոր, որ քանի մը դար կանգնած է Նարեկացիին եւ մեր միջեւ:

Պ. — Նարեկացին ճիշդ է, որ կը խօսի իր հարցերուն մասին, բայց եթէ կարդանք «Մատեան Ողբերգութեան»ի 3-րդ գլուխին 3-րդ հատուածը, կը տեսնենք, որ մատենագիրը իր խօսքը ուղղած է ամբողջ տիեզերքի մարդոց, այսինքն՝ քրիստոնեաներուն եւ հեթանոսներուն, հարուստին ու աղքատին, մեծին ու փոքրին, գեղջուկին ու միջինին եւայլն: Հետեւաբար, ան «կը յաւակնի» ըսել, որ իր խօսքը բոլորին ուղղուած եւ բոլորին անհրաժեշտ նկատուող խօսք մըն է եւ թէ՝ ինքը կը խօսի այն շունչը՝ որ իր մէջէն կը խօսի, այսինքն՝ Սուրբ Հոգին:

Վստահաբար Նարեկացին կը գիտակցէր, որ գրելը միայն անհատական գործունէութիւն չէ, փաստը այն է, որ անոր գործին մէջ դժուար է զատորոշել անհատականին եւ հաւաքականին բաժինները, բայց իր ժամանակին հարցերը լուսարձակի տակ առնելով հանդերձ, Նարեկացին չէ սահմանափակուած իր ժամանակով, այլ՝ մարդկայինէն բռնած է, գրած է էական բան մը:

Հ. — Անցեալի գրականութիւնը նորոգելու, ժամանակակից դարձնելու անհրաժեշտութիւնը ինչպէ՞ս կը մեկնաբանէք:

Պ. — Հայ հին գրականութիւնը, որ մատենագրութիւն կը կոչենք, այսօր դպրոցներու մէջ կը դասաւանդուի շատ հակիրճ ձեւով, կենսագրութիւններու եւ սահմանափակ տեղեկութիւններու կամ ընթերցումներու ընդմէջէն: Բայց հին մշակոյթ ունեցող ժողովուրդ մը, այս պարագային մենք՝ Հայերս, ինչպէ՞ս կրնանք մենք մեզի արտօնել բաժնել, երկփեղկել դարաւոր գրականութեան մը ժամանակաշրջանները, այսինքն՝ մատենագրութիւն կոչել հինը եւ գրականութիւն՝ նորը: Այս պարագային, մեր գրականութիւնը միայն 200 տարուան կեանք կ'ունենայ, ինչ որ շատ քիչ է գրականութեան մը ծաղկումին եւ զարգացման համար: Մանաւանդ, որ երկրորդին մէջ երկու լեզուի հարց կայ՝ արեւելահայերէն եւ արեւմտահայերէն, որոնց հիմքը՝ գրաբարը, կանգնած է մեր ետին եւ կը ներփակէ մեր լեզուին ամբողջ մտածողութիւնը: Այսինքն՝ եթէ արեւմտահայերէն լաւ պիտի հասկընանք, շատ անգամ ստիպուած պիտի ըլլանք գրաբարին վերադառնալու:

Այլ օրինակ մըն է մեր մատենագիրներուն պարագան. օրինակս Խորենացիով սկսայ եւ իրմով ալ շարունակեմ: Համալսարանի ուսանողներուս երբ Խորենացի պիտի բացատրեմ, բանասիրական տեղեկութիւններու կողքին (կենսագրական տուեալներ, թուական, ժամանակաշրջանին կապուած տեղեկութիւններ եւայլն) պէտք է արծարծեմ նաեւ այնպիսի հարցեր, որոնք շահագրգռեն այսօրուան ուսանողութիւնը, որ միատարր ալ չէ. Հայերու կողքին կան նաեւ օտարներ (Ֆրանսացիներ) եւ կէս Հայեր: Ահա հոս է, որ կը սկսի տագնապը, որովհետեւ չեմ բաւարարուիր միայն տեղեկութիւններ փոխանցելով եւ բովանդակութիւն կարդալով: Գործին պէտք է տամ այնպիսի մեկնաբանութիւն մը, որ իմս ըլլալով հանդերձ, բեւեռէ նաեւ ժամանակակից հարցեր: Օրինակ՝ Խորենացին մեր առասպելաբանութեան հիմնական աղբիւրներէն մէկն է (եթէ պահ մը մինձելի նկատենք թէ ան պատմիչ է), իսկ առասպելագիտութիւնը այսօր գիտութիւն է Եւրոպայի մէջ: Խորենացիի ուսումնասիրութիւնը անպայմանօրէն կ'օգտագործէ ժամանակակից առասպելագիտութեան մեթոտները:

Երկրորդ օրինակ մը տալու համար ըսեմ, որ անցեալ տարի մասնակցեցայ գիտաժողովի մը, որ կը յաջորդէր հայ ձեռագիրներու նուիրուած ցուցահանդէսի մը: Ես պիտի ներկայացնէի «Օտարի կերպարները հայ գրականութեան մէջ», եւ անդրադարձայ որ օտարի կերպարին մասին խօսելու պահուն պէտք է անդրադառնայի նաեւ ընիկին, այսինքն՝ թէ Հայը 5-րդ դարուն ինչպէ՞ս կը մտածէր, ի՞նչ պատկերով կը ներկայանար: Այս հարցումը նաեւ 20-րդ դարուն ապրող մարդը հետաքրքրող հարցում մըն է. ան կ'ուզէ գիտնալ, տեղեկանալ, թէ իր նախնիները ինչպիսի՞ մարդիկ էին, ի՞նչ կազմաւորումի տէր էին, ի՞նչ պատկերացում ունէին, ինչպէ՞ս կը մտածէին եւայլն: Այսօր ամբողջ աշխարհը յուզող հիմնական հարցերէն մէկն է բնիկի եւ օտարի պարագան, որոնց մասին բազմապիսի տեսակէտներ գոյութիւն ունին: Ահաւասիկ պարագայ մը, որուն լուսաբանութեան համար կրնանք պեղել մեր 5-րդ դարու գրականութիւնը:

Հետեւաբար, որպէսզի մեր աւանդութիւնը կենդանի մնայ եւ հարստանայ, զարգանայ, պէտք է անոր ուղղենք հարցումներ, քննական մօտեցում ցուցաբերենք մեր մշակոյթին, այլապէս անիկա հետզհետէ կը դադրի կեանքի հոլովոյթին մաս կազմելէ եւ մեր ժողովուրդը արմատախիլ կ'ըլլայ իր մշակոյթէն:

Հ. — Այս մէկը իրագործելու համար գործնական ձեւերու մասին մտածա՞ծ էք:

Պ. — Իմ կարծիքով՝ մեր կամքէն կախեալ է. այսինքն՝ եթէ մեր ժողովուրդը (Հայաստան — Սփիւռք) ուզէ՝ կրնայ ընել. հարցը գիտնականներ պատրաստելու մէջ չէ, այլ՝ ծրագրուած եւ կազմակերպուած ձեւով առաջին հերթին մտաւորականութեան կողմէ այս ուղղութեամբ կեցուածք ճշդելն է, որուն կը յաջորդէ դաստիարակութեան, սերունդներու պատրաստութեան եւ առընչակից այլ հարցեր:

Հ. — Հայաստանի անկախացումէն ետք, հինգնանաչման եւ արմատներու վերադարձի գործընթաց մը սկսաւ. իբրեւ տեսաբան, քննադատ եւ գիտութեան մարդ բնաւ հրաւիրուեցա՞ք Հայաստան, այս մարզին մէջ աշխատանք մը տանելու համար:

Պ. — Անկեղծ ըլլալու համար՝ ոչ. ես կը խոստովանիմ նաեւ, որ Հայաստանի մտաւորականները չեմ հասկնար: Թէեւ բոլոր հրատարակութիւնները կը ստանամ եւ քիչ դրելով հանդերձ շատ կը կարդամ, բայց զիրենք չեմ հասկնար: Ինծի համար մեր միջեւ անթափանց, բայց շատ հաստ ապակիէ պատ մը կայ, որուն ետեւէն մենք կը խօսինք իրարու հետ, կը գործածենք նաեւ նոյն բառերը, բայց չենք հասկնար զիրար, մտածումները չեն անցնիր, որովհետեւ երկխօսութիւնը միայն բառերու խնդիր չէ, այլեւ յղումի կէտերու, ռեֆէրանսներու, եւ մենք նոյն ռեֆէրանսները չունինք:

Գրականութեան նկատմամբ ալ, անոնց եւ մեր կեցուածքները իրարմէ տարբեր են: Իրենց համար գոյութիւն ունին «անհրպելի»ներ, որոնք տեսակ մը «պապ»երու դեր կը կատարեն եւ վերածուած են չափանիշներու: Սակայն «պապ»ը ուրիշ բան է, գրականութիւնը՝ ուրիշ: Այսինքն՝ քաղաքակրթութեան մէջ կալուածներ կան (փիլիսոփայութիւն, քաղաքականութիւն, ընկերաբանութիւն, գրականութիւն, եւայլն), որոնք պէտք չէ խառնուին իրարու: Իսկ արեւմտեան մշակոյթին յաղթանակը հոն կը կայանայ, որ յաջողած է կալուածները անջատ պահել իրարմէ: Եւ որովհետեւ մարքսիզմը չփոթ յառաջացուց մակարդակներուն մէջ (իրենց հասկցած մարքսիզմը, անշուշտ), արդիւնքը այն եղաւ, որ խառնարան մը ստեղծուեցաւ եւ չենք գիտեր, թէ ո՛ւր ի՛նչ կայ: Մեր միջեւ ստեղծուած անհասկացողութեան առաջին կէտը այս է: Երկրորդ կէտը այն է, որ անցեալ 70 – 80 տարիներուն, թէեւ գիտական հրատարակութիւններ եղան, բայց տիրապետող մնաց գաւառական մտայնութիւնը, այսինքն՝ օտարին բացուելու բաւարար ճիգ չգործադրուեցաւ: Օրինակ՝ խորհրդահայ շրջանի վէպը շատ հետաքրքրական է, բայց ստեղծուած է գաւառական, աւելի ճիշդ՝ ռուսական վէպի կաղապարներով. երբեք փորձ չէ եղած անուղղակիօրէն թէկուզ, կապուիլ ճափոնական, հարաւ — ամերիկեան կամ եւրոպական վէպին: Արդիւնքը այն եղաւ, որ 60-ականներուն թէեւ ասպարէզ եկան հետաքրքրական վիպասաններ, բայց չկրցան արտադրել նոր, մեծ գործեր, այլ մնացին սահմանափակ, նեղ, «տոհմիկ» օղակի մէջ եւ աւելի հեռու չգացին:

Հ. — Կարելի՞ է մեղադրել զիրենք, նկատի առնելով այդ օրերու Հայաստանի քաղաքական տուեալները:

Պ. — Գրող մը պարտաւոր է գիտնալ, թէ օտար դրացիներ ի՛նչ կ'ընեն, ինչպիսի՞ գործեր կը հրատարակեն: Քաղաքական նկարագիր ունեցող ստեղծագործութիւններու առընչութեամբ կարելի է ըմբռնել, բայց վէպը միայն քաղաքական հարցերու թատերաբեմ չէ: Օրինակ՝ Ռուսաստանի գրողները ոչ քաղաքական բնոյթի բազմաթիւ հարցեր կ'արծարծէին եւ Հայաստանի գրողներուն ծանօթ էին (կամ պէտք է ըլլային) այդ գործերը, իսկ Ֆոլքնէր կամ ուրիշներ արդէն թարգմանուած էին ռուսերէնի: Հետեւաբար, մեղադրանք չէ որ կ'ընեմ, այլ՝ իրողութիւնը կը մատնանշեմ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՐԵՋՈ՛ՒՐ ՄԸ ԵՒ ՀԱԿԱՓԱՄՓՈՒՇՏ ԲԱՑԿՈՆ ՄԸ...

Ուկրանիոյ արեւելեան շրջանի հանքավայր Դոնեցկի մէջ վերջերս կապելայ մը մտնել ու գաւաթ մը գարեջուր խմել, մահուան վտանգը աչք առնելու համազօր ընթացք կը նկատուի: Պատճառը այն կը նկատուի որ քաղաքին վրայ տիրապետութիւն հաստատած յանցախումբերը սովորութիւն ունին այդ վայրերուն մէջ մաքրելու իրենց հաշիւները, յաճախ զէնքերու օժանդակութեամբ:

Լրագրող մը որ ուզած է գաւաթ մը գարեջուր խմել նման տեղ մը, մինչ կը սպասէ որ սպասեակը ուզածը բերէ, վէճի ձայներ կը լսէ մօտակայ սեղանէ մը: Հետզհետէ ձայները կը բարձրանան, վէճը կռիւի կը վերածուի, կապելան ալ ռազմադաշտի: Լրագրողը հազիւ ժամանակ կը գտնէ ապաստանելու տապալած սեղանի մը ետին, չլքելով ապսպրած գարեջուրը անպայման խմելու նպատակը: Այդ միջոցին սպասեակին ափէին մէջ ինկած ձեռնառումբ մը պաղ գարեջուրը վայրկենապէս տաք ըմպելիի կը վերածէ: Ցետոյ իր գտնուած անկիւնը կը մնայ ծխաբեր ռումբէ մը արտաբերուած մուխերուն մէջ: Սպասեակը երբ իրեն կ'առաջարկէ ուրիշ գաւաթ մը բերել, կը մերժէ, նախընտրելով դուրս նետուելու ճամբայ մը գտնել:

Սրճարանէ սրճարան կ'անցնի, բայց անկարելի կ'ըլլայ հանդարտ անկիւն մը ճարել. ամէն կողմէ կ'արձագանգէ հրազէններու պայթիւնը, յայտնելով թէ խմելու ժամն է: Վերջապէս չորցած կոկորդով կը գտնէ հանդարտ կապելայ մը ու գարեջուր մը ու հակափամփուշտ բաճկոն մը կ'ապսպրէ: Բայց ոչինչ կը պատահի շուրջը: Ոչ ոք կ'աղմկէ, ոչ մէկ կրակոց: Ժամը 13-ն է: Ի՞նչպէս չէ խորհած որ հարկ չկայ հակափամփուշտ բաճկոն ապսպրելու ճաշի դադարի ընթացքին երբ մաֆիայի հերոսներն իսկ կ'ընդմիջեն իրենց զբաղումը:

ԲԱՂՀԱՆ

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

3.- ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

●

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղեր եւ անոնցմէ անջատ, զուգահեռ, ֆութպոլի հայանուն խումբեր, ինչպէս «Տորք», «Ֆ. Ք. Արմէնիէն», Փարիզ եւ գաւառն ալ, ապրեցան տաք ու պաղ ժամեր, ունեցան «զիկ – զակ»ներ իրենց գործունէութեան ընթացքին: Ոմանց կեանքը երկար չտեւեց:

Տնտեսական պայմանները, գաղթականութեան առաջին տասնամեակին մանաւանդ, դիւրին չէին անշուշտ: Անեն մը, կար գործազրկութեան տագնապ: Վրայ եկաւ նաեւ Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմը:

Անկէց առաջ, ազգային բնոյթով խոչընդոտներ ալ չպակսեցան. մնասեցին կազմակերպութիւնը առոյգ եւ տեւական պահելու համար տարուած աշխատանքին:

Քաղաքական կուսակցութիւններ մուտք գործեցին մարզական միութիւններէն ներս, պատճառ եղան պառակտումներու, անջատումներու:

⁂

«Յառաջ»ի 1929-ի Փետրուար 28-ին թիւին մէջ կը կարդանք. –

«Եթէ կ'ուզենք որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը ապրի այս երկնքին տակ այն ձեւով որուն արժանի է ան, պէտք է որ մեր քաղաքական կուսակցութիւնները գոնէ այս խնդրին շուրջ հաշտութիւն մը, անկեղծ եւ վերջնական համաձայնութիւն մը կնքեն, քանի դեռ ուշ չէ:

Առաջին առնելիք քայլը այդ է: Որքան ատեն որ չէ առնուած այդ քայլը, որքան ատեն որ մասնաճիւղի մը Հնչակեան մէկ անդամը իր Դաշնակցական մէկ ընկերոջ խորթ եւ հակառակորդի աչքով կը նայի ու անոր իւրաքանչիւր շարժման մէջ իր կուսակցութեան կողմէ տրուած հրահանգի մը գործադրութիւնը կը կարծէ գտնել, որքան ատեն որ վերջապէս անվստահութիւն կը տիրէ միեւնոյն խումբին անդամներուն միջեւ, կարելի չէ որեւէ լուրջ գործ երեւան բերել եւ շրջաններու ու կեդրոնական տեւական վարչութեան մը կազմութեան վրայ խորհիլ:

Պիտի կրնա՞ն մեր քաղաքական կուսակցութեանց պատասխանատու վարիչները, լռեցնելով կիրքերը, իրար քով գալ եւ միասնաբար ուժ տալ Հ. Մ. Ը. Մ.-ին:

Ամբողջ հարցը այնտեղ է:

Կրցա՞ն – լաւ ապրելիք փայլուն օրեր ունի այն ժամանակ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը այս երկինքին տակ:

Չկրցա՞ն – մեղքը իրենց վիզին: Քանի մը տարի եւս կը քաշքշուի այս վիճակը ու տասը տարի վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հետքն իսկ չէք գտներ Ֆրանսայի մէջ»:

⁂

Կարելի չեղաւ Փարիզի մէջ կազմել Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մնայուն, գործօն կեդրոնական վարչութիւն մը, ինչպէս որ կար Պոլիս: Ոչ իսկ՝ Շրջանային վարչութիւն մը:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հրատարակած յուշամատեաններուն մէջ քանի մը անդամներ կը նշուին վարչութիւններու ծնունդը, Փարիզ, եւ միաժամանակ՝ անոնց անգոյութիւնը, չուտափոյթ քայքայումը: Ի վերջոյ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի համաշխարհային կեդրոնական վարչութիւնը ծնունդ առաւ եւ խարսխեց Պէյրութ՝ ուր գտաւ աւելի նպաստաւոր մթնոլորտ եւ անհրաժեշտ քաջալերութիւն մարզասէրներու եւ, ընդհանրապէս, ժողովուրդին կողմէ:

Իրաւ է որ, հոն ալ, կը կրէ մէկ կուսակցութեան մը անբաժանելի համակրութիւնը: Հոն ալ եղան ու կան անջատ կազմակերպութիւններ, մինչդեռ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հիմնադիրներուն փափաքն էր, 1918-ին, որ նահատակ Շաւարշ Քրիսեանի յղացած Միութիւնը ըլլար համահայկական...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Մաչքա Մատէն Ֆաքիւլթէի ամփիթատրոնին մէջ, Նոյեմբեր 29-ին, Սամաթիոյ Սահակեան – Նունեան վարժարանի լիսէի բաժնի 30-ամեակի տօնակատարութեանց շարքին, ելոյթ ունեցած է Սահակեան երգչախումբը իր մանուկներու եւ չափահասներու երկու անջատ կազմածներով: Երեկոյթին բացումը կատարած է Սահակեան Սանուց Միութեան վարիչներէն՝ Խաչիկ Սարըը որ տեղեկութիւններ տուած է հանդիսութեանց շարքին մասին: Ցայտագրի առաջին մասին մէջ ելոյթ ունեցած է փոքրիկներու կազմը եւ երկրորդ մասին մէջ՝ մեծերու կազմը: Խանդավառութիւն ստեղծուած է ծայրէ ծայր լեցուն ընդարձակ սրահին մէջ:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Լսաեան Սանուց Միութեան մէջ, Նոյեմբեր 29-ին, հիւրաբար քաղաքը գտնուող սուրիահայ գրող՝ Թորոս Թորանեան հանդիպում ունեցած է Պոլսոյ հայ գրողներուն եւ լրագրողներուն հետ: Առաջին առթիւ խօսք առած է Թ. Թորանեան, որ ինքզինքը ներկայացուցած է որպէս՝ «Մեսրոպ Մաշտոցի բանակիրը» եւ բացատրութիւններ տուած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի գրական կեանքին մասին, յիշելով անցեալի անուններ: Յաջորդաբար խօսք առած են Մկրտիչ Մարկոսեան, Վարդան Կոմիկեան, Ռոպէր Հատտէճեան, Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, Իգնա Սարըասլան, Երուանդ Կոպէլեան, Ջահրատ, Պերճ Ծիկահեր, Կեդրոնականի տնօրէնուհի՝ Սիլվա Գույումճեան:

⁂

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Աստուածածնի Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին, մատուցուած է պատարագ, որուն յաջորդած է սիրոյ սեղան մը ի նպաստ Տատեան վարժարանին: Պատարագած է ու քարոզած Մեսրոպ Արք.: Յաւարտ արարողութեան, Եկեղեցւոյ կից Մուրատեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է սիրոյ սեղանը, որու նախագահած է Պատրիարքը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Գ. Նալպանտը որ հրաւիրած է խօսելու Թաղային Խորհուրդի ատենապետը՝ Ժիրայր Օզչայեան որ կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը: Ան յիշած է որ շինութեան ու նորոգութեան տարի մը եղած է անցնող տարին (Եկեղեցւոյ գանգակատան եւ տանիքի) եւ աւելցուցած որ այս օրերուն ալ տեղի կ'ունենայ մեծածախք նորոգութիւն մը վարժարանին մէջ: Ան մօտ օրէն, պիտի օժտուի տարրալուծարանով մը, համակարգիչի սենեակ մը, գրադարանի եւ ուսուցչաց սենեակ մը, որու ծախքերըստանձնած է Պետրոս Շիրինօղլու: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Արք.:

⁂

ԿԵՍԱՐԻՈՅ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, օծուած ու պաշտամունքի վերաբացուած է Նոյեմբեր 30-ին, ինչպէս գրած էինք արդէն Դեկտեմբեր 4-ի մեր թիւով: Այս առթիւ, չորս յատուկ հանրակառքերով Պոլսէն Կեսարիա գացած էր ուխտաւորներու մեծ խումբ մը: Եկեղեցիին օծումին ներկայ եղած է փոխ – քաղաքապետ Շիւքրի Գարաթէփէ որ ըսած է. – «Դարեր ամբողջ խաղաղութեան մէջ եղբայրաբար ապրեցանք Հայերուն հետ: Իմ վարպետս ալ Հայ էր: Հայերէ սորվեցանք առեւտուր եւ արուեստ: Շիտակը ըսելու համար, հիմա ալ կը զգանք Ձեր կարօտը»: «Զաման» թերթը կը գրէ թէ ներկաները շատ յուզուած են երբ Գարաթէփէ Մեսրոպ Արք.ի ձեռքը բռնած է: Վերջը, միասին այցելած են Հայոց գերեզմանատունը:

⁂

ԿԷՏԻԿՓԱՇԱՅԻ (Պոլիս) Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին տօնուած է Զուարթնոց երգչախումբի 60-ամեակը նախագահութեամբ պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք.ի: Յաւարտ պատարագի սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է յարակից սրահին մէջ: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է երգչախումբին ատենապետը՝ Պարոյր Պօսթան եւ տեղեկութիւններ տուած երգչախումբին ներկայ կացութեան մասին: Այս առթիւ յիշուած է Շահան Արք.ի եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան 30-ամեակը եւ արծաթեայ յուշանուէր մը յանձնուած է Շահան Արք.ի: Ելոյթ ունեցած է Լեւոն Սրկ. Խօզբէմպէ հակիրճ պատմականն ընելով Զուարթնոց երգչախումբին, սկսելով Վարդգէս Գաբրիէլեանի 100 մանկանց երգչախումբի օրերէն: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 29-ին, ոգեկոչուած է 1988, Դեկտ. 7-ի երկրաշարժին 8-րդ տարելիցը, կազմակերպութեամբ վեց միութիւններու՝ Թէքէեան Մշակ. Միութիւն, Համազգային, Հ.Բ.Ը.Մ., Հայ Կաթողիկէ Միութիւն, Պոլսահայ Միութիւն եւ Րաֆֆի Մշակութային Միութիւն: Բացումը կատարած է Համազգայինի Վարչութեան ատենապետ Վահէ Երէցեան: Ձեռնարկին Լոս-Անճըլըսէն հրաւիրուած էր բանաստեղծ Ժագ Յակոբեան զոր ներկայացուցած է Օննիկ Ա. Սրկ. Գալուստեան: Ժ. Յակոբեան արտասանած է իր «Եօթնամեայ մահ» գործը, նուիրուած երկրաշարժին:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Թուրքիոյ մասին գրած ուսումնասիրութիւնները այն աստիճան ուշադրութիւն գրաւեր էին որ Ֆրանսայի Արտաքին Գործերու նախարարը Պ. Տէլքասէ, մարդ ղրկելով «Ռըվիւ»ի տնօրէնին հարցուցած էր թէ արդեօք հանօթօ՞ն է այդ յօդուածները գրողը:

Տիգրան Երկաթ բաւական ժամանակ Աղեքսանդրիա մնալէ ետքը, երբ քիչ մը կազդուրուեցաւ Աթէնք երթալու պատրաստուեցաւ, բայց, ափսո՜ս, ճամբորդութիւնը հանգստաւէտ պայմաններու մէջ կատարելու համար պէտք եղած դրամը չունէր:

Այն ատենն էր որ պահարանի մը մէջ առաջին կարգի շոգենաւի տոմսակ մը ստացաւ Աղեքսանդրիայէն Փիրէա երթալու համար, անծանօթ համակիրի մը կողմէ:

Ցետոյ իմացանք որ այդ անծանօթը Տիգրան Կամսարականն էր:

Երկաթ Յունաստանի մէջ ալ մէկ քանի ամիս հիւանդանոցին մէջ տառապելէ ետքը գնաց Պոլիս իր ծնողքին քով ու Հալքի կղզիին մէջ մեռաւ, չկարենալով ազատիլ իր անողոք հիւանդութենէն, 1899-ի վերջերը:

Ճշմարտապէս գերագանց անհատականութիւն մըն էր Տիգրան Երկաթ կամ բուն անունով Կարապետ Պիլէզիքճեան զոր նոր սերունդը չճանչցաւ եւ ընդհանրապէս Պոլսեցի հայութեան անծանօթ մնաց:

Ֆրանսա մեծցած ու հոն կրթուած, հոն սկսած էր նախ իր կեանքի գործունէութիւնը, Ֆրանսացի մըն էր ինք մտքով ու լեզուով: Իր ցեղը սակայն երբեք իր խրատունքները կորսնցուցած չէր իր էութեան խորը, որոնք գեղեցիկ թափով մը արթնցան մեր աղէտքներուն հետ: Պոլսէն արդէն Ֆրանսական հանդէսներու կ'աշխատակցէր, յետոյ, ինչպէս յիշատակներուս սկիզբը պատմեցի, պահ մը մասնակցեցաւ յեղափոխական շարժումին ու Կ. Պոլսոյ դեսպաններուն ուղղուած յիշատակագիր մը խմբագրեց որ զարմանք ու հիացում պատճառեց դիւանագէտներուն:

Ակադեմական Մօրիս Պառէս որ մտերիմ բարեկամը եղած էր իրեն, հետեւեալ տողերով, «Ժուռնալ»ի մէջ որակած է զինքը. «Նշանաւոր գրող մը, հայրենասէր մը, երիտասարդ Հայը որ Ռըվիւ տէ Ռըվիւի մէջ Տիգրան Երկաթ անունով կը ստորագրէ առաջնակարգ ուսումնասիրութիւններ»:

Իրաւցնէ նշանաւոր գրող մը կար իր մէջ, Ֆրանսական նոր գրականութեան լաւագոյն ուղղութեամբ: Ափսո՜ս որ Ֆրանսերէնի մէջ միայն կրցաւ արտայայտել իր տաղանդը: Հայերէն չէր գիտեր գրեթէ եւ վերջէն սկսաւ սորվիլ, բայց անշուշտ ատիկա չէր կրնար բաւել իրեն՝ այն տիրաբար գործածելու:

Պոլիս «Հայրենիք»ին աշխատակցեցաւ «Մանկական Հոգիներ» վերնագրով զմայլելի փափկութեամբ ու կրկտող հոգեբանութեամբ էջերով, որոնք, իր հեղինակութեան տակ հայերէնի թարգմանուած՝ պիտի մնան Հայ գրականութեան մէջ:

Լեւոն Բաշալեան իր մահուան առթիւ «Նոր Կեանք»ի մէջ գեղեցիկ էջ մը գրած է որմէ յառաջ կը բերեմ սա տողերը.

«Մեծ գրագէտ մը կար իր մէջը որ անշուշտ շատ գեղեցիկ էջեր արտադրեց, այլ որ ժամանակ չունեցաւ իր լրութեանը մէջ ի յայտ գալու: Անողոք հիւանդութիւն մը որ ներել չի գիտեր, իր փափուկ ձեռքը անոր վրայ դրած էր արդէն, երբոր ան արիօրէն կը ճգնէր իր ցեղին համար: Աւելի ամուր հոգի մը երբեք իրեն պատեան չունեցաւ աւելի ու զազիազիուն մարմին մը: Տարօրէն հակադրութիւն մըն էր սակա: Ծածկանունը զոր առած էր, իրաւցնէ իր հոգիին յատկանիշներէն կը բղխէր. – պողպատի արիութեամբ ու տոկունութեամբ լեցուն էր ան: Ազգային շարժման մէջ, անխնայ ու անհաշիւ մաքառումին կողմնակիցն էր, առանց վհատելու, առանց կքելու, աչքերնիս յառած դէպի հեռաւոր մեծ նպատակը:

«Հիմակ ա՜լ յոյսերը մեզի հետ չունի բաժնելիք, մեր մեծ ու ազնուոր բարեկամը: Եգիպտոսէն՝ ուր գացած էր իր ցաւը քնացնելու, խանդակաթ ձեռքեր զինքը առին Պոլիս տարին, ուսկից ահա կը հանի իր մահուան լուրը: Իր վերջին ճիգը մեզի համար եղաւ նորէն, «Ռըվիւ տէ Ռըվիւ» իր թերթին ճակատը Յուլիս 15-ի եւ Օգոստոս 1-ի թիւերուն մէջ կը հրատարակէր իրմէ նշանաւոր ուսումնասիրութիւն մը «Թուրքիան կրնա՞յ ապրիլ»: Բարեկամներ որոնք ամերիկեան ամսաթերթերու մէջ այդ յօդուածներուն ջերմ գովեստը կարդացեր էին, մեզի կը յանձնարարէին զայն, առանց տարակուսելու որ հայրենակից մըն էր անոնց անծանօթ հեղինակը:

«Անոնցմէ, որոնց հետ լաւ կռիւը կռուած ենք, ահա՜ մէկն ալ կ'իյնայ – ու էն թանկագիններէն, անփոխարինելիներէն մին: Ու անոր կսկիծը մեզի հետ պիտի ըլլայ միշտ»:

⁂

Եգիպտոսի մէջ, առաջին անգամ, ճանչցած եմ Խաժակը, կամ ինչպէս այն ատեն զինքը կը կոչէինք Պապաեանցը, այժմ Սամաթիոյ վարժարանի տնօրէն:

Խաժակ Դաշնակցութեան լիազօր ներկայացուցիչն էր ու թէեւ այն ատեն Հնչակեաններն էին Եգիպտոսի մէջ յեղափոխական զօրաւոր տարրը, այսուհանդերձ ինք իր խօսունութեամբը, մտացիութեամբը եւ համակրելի բնաւորութեամբը յաջողած էր ինքզինքը սիրցնել ամէնուն եւ նոյնիսկ Հնչակեաններուն որոնց հետ բարեկամական յարաբերութիւններ ունէր:

Իր նախորդը, որուն անունը չեմ յիշեր, յախուռն ու կուսակցամոլ ընթացքովը ընդհանուր դժգոհութիւն յառաջ բերած էր ու կուսակցութեան վարկին վնասած: Այդ մարդը այնքան միամիտ է եղեր որ տեսնելով Աղեքսանդրիոյ մօտերը, Ռամլէ, Սան – Ստէֆանօ անուն տեղ մը կայ, կարծեր է որ հոն կնքուած է Ռուսաթուրք դաշնագրութիւնը: Արփիար այս եղելութիւնը իմանալով զայն Խռիօթօֆ անունով մկրտեց եւ իր վրայ մէկ քանի երգիծական յօդուածներ գրեց «Նոր Կեանք»ի մէջ:

Գալով Խաժակի՝ իբրեւ հրապարակախօս ճշմարիտ համբաւ մը կը վայելէր եւ Հնչակեաններուն մէջ անոր հետ հակաճառելու կարող մէկը չէր գտնուեր, ինչ որ պատճառ կ'ըլլար շատերը Դաշնակցական փարախը մտնելու:

Խաժակ կարծեմ տարիի մը չափ մնաց Եգիպտոս եւ յետոյ գնաց Պոլիս իր յեղափոխական գործունէութիւնը շարունակելու:

(Շար. 54)

(Շար. Ա. էջէն)

ցած է որ 1997–ին յատուկ ուշադրութիւն կ'ընծայուի քաղաքական անդամակցութեան։

⁂

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ՆԱԽՈՐԴՆԵՐԸ

Հայաստանի նոր կառավարութեան կազմութենէն ետք նախկին կարգ մը նախարարներ կոչուած են այլ պաշտօններու։ Այսպէս Գիտութեան եւ Պարէնի նախկին նախարար Աշոտ Ոսկանեան դարձած է Գիտութեան պետական Միութեան տնօրէն, կրթութեան եւ Գիտութեան նախկին նախարար՝ Վարդգէս Գնունի վերադարձած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի մեքանիքի Հիմնարկի իր պաշտօնին գլուխը, իսկ Ընկերային Ապահովութեան նախկին նախարար Ռաֆայէլ Բադոյեան կը շարունակէ պաշտօնավարել կառավարութեան առընթեր մարդասիրական օգնութեան կեդրոնական Յանձնաժողովի կազմին մէջ։ Առեւտուրի, Սպասարկումներու եւ Զբօսաշրջութեան նախկին նախարար Վահան Մելքոնեան դեռ որեւէ պաշտօնի չէ նշանակուած, իսկ Գիտութեան նախկին փոխ–նախարար Աշոտ Բլէեան կը շարունակէ ղեկավարել «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրը։ Ինչ կը վերաբերի Արդարադատութեան փոխ–նախարար Գագիկ Ճհանգիրեանին, ան կը շարունակէ իր պաշտօնը, տրուած ըլլալով որ իր հրաժարականը դեռ չէ ստորագրուած։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայաստանի Մոնթէ Մելքոնեան Հաստատութիւնը որուն կը միանայ Հայ Մարտիկներու Օժանդակ Մարմինը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Դեկտ. 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին՝ 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՎԱՆԷՍԵԱՆ-Ի

եւ իր ութ մարտընկերներուն հոգիներուն համար։

Անոնց ողբերգական մահը տեղի ունեցած է անցեալ Հոկտեմբերին, Արցախի սահմաններուն վերահսկողութեան հետ կապ ունեցող գործողութիւններու ժամանակ։

Կոմիտաս Ավանէսեան անցեալին մեքենավարը եղած է Մոնթէ Մելքոնեանի, ծանօթ՝ որպէս «Ավօ»։

Le Centre Culturel SAINT MESROB

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences le Centre Culturel St-Mesrob recevra

Le Prof. BOGHOS LEVON ZEKIYAN de l'Université de Venise,

qui nous présentera

« QUELQUES TRAITS CARACTERISTIQUES DE LA SPIRITUALITE ARMENIENNE, COMME EXPRESSION DE VIE D'UNE EGLISE DE FRONTIERE »

le Jeudi 19 Décembre à 20h45

dans les locaux du Centre,
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ուսուցչուհիին՝ Հերմինէ Միսքճեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ Տիկին Ռոզա Սթաթեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՊՈԼՍՈՅ
ԲԱՆԿԱԼԹԸ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՓԱՐԻԶԻ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹՐԻՔ – ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Վենետիկի Համալսարանի Դասատու)

ազգային եւ մշակութային հարցերու շուրջ
Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 20, ժամը 20·30–ին

LES CHANDELLES
13, rue Lally Tollendal, 75019 Paris
M° Jean-Jaurès

Մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ա. Ալթունեանի

01 – 43 – 96 – 28 – 49

GRANDE FOIRE AUX LIVRES ANCIENS ET NEUFS

Samedi 14 Décembre de 10h à 20h

Centre Culturel UCFAF — JAF
6, cité du Wauxhall - 75010 PARIS
M° République

à partir de 15 heures
dédicace des livres par leurs auteurs

Des centaines de livres à votre disposition

Sur place : Buffet et bar

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, տօն է Սրբոց Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի եզնաւորին եւ Մելիտինոսի եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Սրբոյ Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Առաւօտեան ժամը 10–ին հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու՝

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

. . . CYCLE DE REFLEXION ET DE PROSPECTIVE . . .

L'U.G.A.B. — Paris Ile-de-France a le plaisir d'inaugurer son nouveau cycle de réflexion et de prospective en recevant pour une

Conférence - Débat

M. Jean-Jacques VAROUJEAN,
Auteur de QUADRATURE DU SIECLE *

le Mardi 17 Décembre à 20h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

(*) *Dédicace du livre par l'auteur.*

— Places limitées —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ բախտախաղ մը (լոթօ), Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20-30-ին՝
32, avenue de St-Jérôme, Marseille 13e

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝

«ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ»

Դասախօս
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 18, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Coucelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

RADIOTHON

յօգուտ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

AYP F.M. 99.5

ՆՊԱՏԱԿ՝

«500 ԸՆՏԱՆԻՔ ԱՄԻՍԸ 50 Ֆ.»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 7-էն 14

Նուիրատուութեան եւ տեղեկութեան համար յատկացուած են բազմաթիւ տեղեր Փարիզ եւ շրջակայքը (յաւելեալ տեղեկութիւն ձայնասփիւռէն)։

GRANDE BRADERIE DE NOËL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNÉE

les Samedi et Dimanche
14 et 15 DÉCEMBRE 1996
de 10 heures à 23 heures
sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie - Objets de bois sculptés - Bijoux
Broderie - Tapisserie - Instrument de musique
Khatchkar - etc...

Livres, Philatélie Arménienne, Brocante, Antiquités, Épicerie fine Arménienne, Vêtements, Cadeaux, Jouets, Sapins, etc...

■ BAR
■ RESTAURANT
■ TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ À LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMÉNIE

ՉԷՆ CHENE

au Collège SAMUEL MOORAT
26 rue Troyon 92310 Sèvres
Métro : Pont de Sèvres / Parking gratuit assuré
pour tous renseignements, tél: 01 47 50 40 47
VICKEN

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

⁂

Ժամը 12·30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ։

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11·15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

[illegible]

Դեկտեմբեր 13, 14 եւ 15-ին, Ռատիօ-Ֆրանսի շէնքին մէջ տեղի կ'ունենայ «Հին գիրքի 4-րդ Սալոնը» կազմակերպութեամբ Lions Neuilly Dhuys-ի (Ժան-Փիէր եւ Հըռիփսիմէ Քիպարեան)։ Առաջին երեքը մեծ յաջողութիւն արձանագրած են։ Հասոյթը կը բաշխուի բարեսիրական կազմակերպութեանց որոնց կարգին՝ ԻՒՄԱՖ։

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
· ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ··

16-ՐԴ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Դեկտեմբեր 26 -- 29

Հասցէ՝
Richard Shirman str.
56410 Montabaur
Գին՝ 150 D.M.
Ծրագիր, դասախօսութիւններ, խաղեր, հայկական խրախճանք։

Արձանագրութիւն՝
Fred Khoranian
Baroperstr. 331 (zimmer 321)
44227 Dortmund
Tel. 231 — 7275186.

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 96

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14-15

SAMEDI - DIMANCHE
14-15 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 19.006 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.006

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԲԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

Քաղաքական հանդիպումներու շարք մը ունենալու համար Ֆրանսա կը գտնուի Ղարաբաղի նորընտիր նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան: Դեկտ. 12-ին Արտաքին Նախարարութեան մէջ տեսակցութիւններէ ետք, կէսօրին ան այցելեց «Յառաջ»ի խմբագրատունը, ընկերակցութեամբ Ղարաբաղի Երեւանի Ներկայացուցիչ Ալեք Յարութիւնեանի: Խճողուած ժամանակացոյցի մը մէջ տեղ տրուած այդ այցելութիւնը առիթ եղաւ Ղարաբաղի ներկային ու յառաջիկայ հեռանկարներուն առընչուած մէկ-երկու նիւթին մասին համառօտ զրոյցի մը:

* * *

Հ. — Ուշագրաւ է Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Լիզպոնի վեհաժողովէն կարճ ժամանակ ետք Ֆրանսայէն ձեզի ուղղուած հրաւէրը, երբ հոն Ֆրանսա եւս մաս կը կազմէր Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան տեսակէտը պաշտպանողներու ընդհանուր խումբին որմէ բացառութիւն կազմեց միայն Հայաստան: Ի՞նչպէս կը մեկնաբանէք ձեզի ուղղուած հրաւէրին որոշ չափով հակասական բնոյթը. կարելի՞ է արդեօք Ղարաբաղի նկատմամբ դրական տրամադրութեան մը նշանները տեսնել անոր մէջ:

Պ. — Ադրբեջանի մասին յայտարարութիւնը ես չեմ համարում մեզ հանդէպ մի թշնամական քայլ: Ինձ թւում է որ մենք չպիտի թերագնահատենք այդպիսի երեւոյթներ, ոչ ալ վերագնահատենք. հանգիստ պիտի ընդունենք ու մեր գործը շարունակենք: Պիտի գիտակցենք որ միջազգային քաղաքականութեան մէջ կան ինչ որ խաղեր, կանոններ եւ շատ չպիտի ջղայնանանք: Այդ խաղի կանոնները ինչ որ ձեւով պէտք է յարգել: Իսկ մեր նկատմամբ յարգանքը կ'աւելնայ եթէ մենք կարողանանք ցոյց տալ աշխարհին որ ի վիճակի ենք կառուցել անկախ հանրապետութիւն:

Փարիզի իմ հանդիպումները ես չեմ կապում Լիզպոնի հետ: Ես համարում եմ որ մենք իրական չճանաչուած հանրապետութիւն ենք եւ ինչ որ մակարդակների վրայ իւրաքանչիւր հանդիպում մի անգամից կը բերի Ադրբեջանի կողմից նոթաների, բողոքների եւ պետութիւններն սովորաբար զգոյշ են լինում նման հարցերի նկատմամբ: Վերջ ի վերջոյ եթէ դու միջնորդ ես ու մասնակից Մինսկի շրջանակում, ապա անմիջական շփումը միշտ աւելի մեծ հնարաւորութիւն է տալիս ճիշդ հասկանալ այն կողմին որը այս կնճռի գլխաւոր կողմն է: Դրա համար ես չեմ կարծում որ այս այցը ինչ որ մի բան աւելացնում է, կամ պակասեցնում: Դա ընդհանուր հոլովոյթի մը քայլն է:

Հ. — Ինչպէս նշեցիք, Ղարաբաղը հողին տէր կանգնելու փաստէն ետք ցոյց տուաւ նաեւ որ կրնայ երկիր ալ ղեկավարել: Ի՞նչեր են ձեր յետագայ թիրախները:

Պ. — Առաջին հերթին Ղարաբաղի ներսում ծրագրաւորուած անցնում ենք ղեկավարման ժողովրդավար մեթոդներին: Դա կարեւոր է խաղաղութեան պայմաններում: Նախագահական ընտրութիւններից յետոյ կը լինեն տեղական իշխանութիւնների ընտրութիւններ: Հիմա օրէնքների վրայ ենք աշխատում: Ունենք տնտեսական զարգացման բաւական լուրջ հարցեր: Ամէնից մեծը գործազրկութեան հարցն է, որովհետեւ, այո՛ խաղաղութիւն մեզ հնարաւորութիւն տուեց բանակից զօրացրել հասակաւոր տղամարդկանց որոնք երեխաներ ունեն, բայց ամէնից մեծ խնդիրը գործն է: Նախկին Խորհրդային Միութիւնից ստացած ժառանգութիւնը՝ մեծ գործարանները չեն աշխատում եւ աշխատացնելու դժուարութիւններ կան, քանի որ նրանք կազմում էին տնտեսական մէկ համակարգի փոքր մի մասը. եւ քանի որ ամբողջ համակարգը քայքայուած է, շատ դժուար է մէկ մասը ինքնուրոյն աշխատացնել: Փորձում ենք մի ծրագիր մշակել ու փոքր եւ միջին պիզնէսը զարգացնել: Այստեղ մեծ յոյսեր կապում ենք նաեւ Սփիւռքի հետ: Խօսքը վերաբերում է փոքր ձեռնարկութիւններու համար ներդրումներ կատարելու: Եթէ մարդիկ գործ չգտնեն Ղարաբաղում, պէտք է տղամարդիկ փորձեն այլ տեղ աշխատել ու փող ուղարկել ընտանիք պահելու:

Հ. — Ինչպէս յաճախ Հայաստանի պարագան կ'ըլլայ:

Պ. — Այո, եթէ գնան այդ մեր կռուած տղամարդիկ, Ղարաբաղի անվտանգութիւնը բաւական կը թուլանայ: Նաեւ սեփականաշնորհման հոլովոյթ է գնում. փորձում ենք շատ արագ չշարժուել որ սխալներ չանենք: Փորձում ենք հաւասարակշռել: Կայ նաեւ բանակի ամրապնդման հարցը որ մշտական հարց է մեզ համար:

Հ. — Ամէն առիթով կը յիշեցնէք թէ պատերազմին հաւանականութիւնը վերջնապէս անհետացած չէ: Իսկապէս կը հաւատա՞ք վերսկսելու լուրջ հաւանականութեան մը:

Պ. — Եթէ մենք մոռանանք որ պատերազմը կարող է վերսկսել, անպայման կը սկսի: Ուրեմն, պատերազմը չսկսելու լաւագոյն երաշխիքը միշտ պատրաստ գտնուելն է: Իմ համար այսօր խաղաղութիւնը, զինադադարը նշանակում են միշտ պատրաստ լինել յարձակման: Եթէ դրա մասին մոռանանք, անպայման կը յարձակուեն:

Հ. — Ամէն անգամ երբ միջազգային բանակցութեան մը մասնակից չի կրնար ըլլալ Ղարաբաղեան պատուիրակութիւն մը, հայաստանեանը ի յայտ կուգայ անոր տեսակէտին պաշտպանութեամբ: Նախապէս ի՞նչպէս կ'որոշուին տեսակէտները. չի՞ պատահիր որ Ստեփանակերտ եւ Երեւան համաձայն չըլլան:

Պ. — Մեծ խնդիրներ չենք ունեցել Հայաստանի հետ մինչեւ այսօր: Մեզ համար եղել են աւելի դժուար պահեր, երբոր ՄԱԿ-ում էր քննարկուել Ղարաբաղի հարցը, բայց մեզ յաջողուել է եւ յոյս ունեմ որ շարունակուելու է: Եթէ փոխուի, կը մտածենք...:

Հ. — Միշտ Ղարաբաղը կը նկատէինք Հայաստանի մէկ շարունակութիւնը. բայց այսօր անկախութեան հռչակումներէն նոյնքան ժամանակ ետք կը տեսնենք որ Հայաստանի ներքին կացութենէն շատ աւելի առողջ պայմաններ կրցաք ստեղծել Ղարաբաղի համար: Ընդդիմութեան հետ սուր հակադրում չկայ, ղարաբաղեան մաֆիաներու մասին չենք լսած, «Դրօ» կառոյցի նման հարցեր չունիք, աղանդները չեն գործեր ձեր մօտ եւ որքան լսած ենք, կարգապահութեամբ, կազմակերպութեամբ Ղարաբաղի բանակը աւելի բարձր մակարդակ ունի, քան՝ հայաստանեանը: Ի՞նչպէս յաջողեցաք:

Պ. — Երեւի այստեղ մի քանի գործօններ պիտի նշել. մէկը նա է որ այս վիճակում Հայաստանը եւ Ղարաբաղը չի կարելի հաւասար ձեւով համեմատել: Ղարաբաղի համար այնպիսի վտանգ կար որ շատ մանր մունր հարցեր էական չէին եւ այդ հարցերի պատճառով յարաբերութիւնները չէին սրւում. մարդիկ հասկանում էին որ կայ ընդհանուր մեծ նպատակ որը միասնական մի գաղափար էր դարձել ժողովրդի համար: Ի հարկէ Հայաստանի համար էլ այդ պահերը կան, բայց երեւի ոչ նոյն ուժգնութեամբ:

Յետոյ, գիտէք, Ղարաբաղը ճանաչուած պետութիւն չի եւ Ղարաբաղում լինել նախագահ, ունի շատ հարցականներ, հարցեր: Ղարաբաղում իշխանութեան համար պայքարը լրիւ ուրիշ է. դա աւելի շատ պարտականութիւն վերցնելու համար է: Եւ երրորդը՝ Ղարաբաղում մենք կարողացանք ազգային համաձայնութեան գաղափարով շարժուել, որովհետեւ Ղարաբաղում էլ 1991 - 92 թուին կային այդպիսի հարցեր: Ես իմ գործունէութեան ամէնից մեծ նուաճումներից մէկն եմ համարում այն որ ազգային համաձայնութեան գաղափարը յաջողուեց հիմ դարձնել Ղարաբաղում: Ինչ վերաբերում է օրինակ աղանդներին, մենք զգացինք որ Ղարաբաղը քայքայելու նպատակով էին գալիս. այն աղանդներն էին որոնք արգելում են որ տղամարդը զէնք կրի, եւայլն: Պարզ էր որ դա յատուկ նպատակ հետապնդող երեւոյթ էր: Եւ քանի որ մենք պատերազմի ու դեռ վտանգաւոր գօտու մէջ ենք ապրում, չէինք թոյլատրելու որեւէ մէկին մեր ոտքի տակ փոս փորել:

Հ. -- Որքա՞ն տարբեր եղան ընտրութիւնն ու յաջորդող հակազդեցութիւններն ալ:

Պ. — Ղարաբաղում ընտրութիւնները ցոյց տուեցին որ ժողովուրդը ինչպէս շատ բան շատ ճիշդ է գնահատում: Մի հետաքրքիր երեւոյթ էր: Ընտրութիւնները լրիւ ազատ, արդար էին: Ժողովրդի համար դա մի նոր հանրաքուէ էր մեր հարցի վերաբերեալ: Տօնական մի օր էր. դրսից եկած մարդկանց համար շատ զարմանալի:

Հ. — Մանաւանդ անոնց որոնք Հայաստանի ընտրութեան գտնուելէ ետք Ղարաբաղ եկած էին...:

Պ. — Ղարաբաղի մեր ժողովուրդը մի քիչ աւելի օրէնքների ենթարկուող ժողովուրդ է:

Հ. — Ժողովրդական քուէով ձեր այս ընտրութիւնը մասնակցութեամբ (80%) եւ ձեզի տրուած քուէներու համեմատութեամբ (89%) շատերու ուշադրութիւնը գրաւեց Լ. Տէր-Պետրոսեանի 1991 Հոկտեմբերի ընտրութեան հետ մեծ նմանութեամբ: Բայց ատոր հետ տխուր է տեսնել որ հինգ տարի ետք ի՛նչ պատկեր պարզուեցաւ Հայաստանի նախագահին համար...:

Պ. — 1991-ին Լ. Տէր-Պետրոսեանին օգտին քուէարկողները քուէարկել էին իրենց փափաքների իրականացման յոյսով. այսօր ինձ տրուած քուէները հիմ ունին հինգ տարուայ ընթացքում կատարուածը:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՀՌՈՄԷՆ ՄԻԼԱՆՕ Կ'ԱՆՑՆԻ

ՆԱԽՔԱՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ, ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱՊԻՆ ՀԵՏ, ՃԱՌԵՐ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՋԵԿՈՅՑ

Հինգշաբթի, Դեկտ. 12ին, առաւօտեան Գարեգին Ա. եւ իրեն ընկերացող շքախումբը այցելած են Հռոմի Աթոռանիստ Սէն Ժան տը Լաթրան եկեղեցին ուր զիրենք ընդունած է ծիրանաւոր Անթոնեթթի: Ապա, այցելելէ ետք նաեւ Սէն Գլեման տաճարը, ցերեկին ճաշի հիւր եղած են Լեւոնեան վարժարանին: Իրենց կ'ընկերանան միշտ կարդինալներ Գասիտի եւ Սիլվէսթրինի: Ճաշը անցած է շատ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է վարժարանին պատասխանատու Անտոն վրդ., խօսք առած է Գարեգին Ա. շեշտելով թէ ի՛ր տան մէջ կը զգայ: Նախքան ճաշը, շքախումբը մտած է Ս. Նիկողայոս եկեղեցին, ուր շարական երգուած է:

Ճաշէն ետք, Կաթողիկոսը ընդունուած է Սանթա Մարիա Մաճոռէ եկեղեցին ծերունազարդ կարդինալ Փոլեթթիի եւ իր տեղակալին կողմէ:

Ժամը 17.30-ին տեղի կ'ունենար կարեւոր սիմփոզիոմ մը, պապական արեւելեան Հիմնարկին մէջ: Տեսուչը ներկայացուցած է Կաթողիկոսը յիշելով անոր կենսագրութիւնը եւ շեշտը դնելով անոր տարած աշխատանքին՝ էքիւմէնիզմի ուղղութեամբ: Կարդինալ Սիլվէսթրինի եւս անդրադարձած է Գարեգին Ա.ի կեանքին ու գործին: Կաթողիկոսը արտայայտուած է անգլերէն: Իրեն տրուած է Հիմնարկի պատուոյ անդամի վկայականը, փոխանակուած են նուէրներ, ապա տեղի ունեցած է ճաշ մը:

Ուրբաթ, Դեկտ. 13-ին, խիստ կարեւոր յայտագիր մը կար: Ժամը 10-ին նոր եւ վերջին տեսակցութենէ մը ետք Պապին հետ, ժամը 11.30-ին, Գարեգին Ա. եւ Յովհ.-Պօղոս Բ. հրապարակային ելոյթներ կ'ունենային, որոնց կը յաջորդէր միացեալ եղբայրակից յայտարարութիւն մը: Կէսօրէ ետք, Կաթողիկոսն ու իր շքախումբը կ'այցելէին Հռոմի գետնադամբարանները, իսկ իրիկունը ճաշ մը կու տար Հայաստանի դեսպանատունը:

Շաբաթ, Դեկտ. 14-ին, Սիքստինեան մատրան մէջ տեղի կ'ունենար արարողութիւնը եւ ժամը 14-ին ալ Հանրապետութեան նախագահ Լ. Սքալֆարօ կ'ընդունէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Ժամը 16-ին, Գարեգին Ա. կ'անցնի Միլանօ. իրեն կ'ընկերանան Գրիգոր եւ Գրիգորիս Արքեպիսկոպոսները, Պարգեւ Եպիսկոպոս, դաւազանակիրը եւ կաթողիկոսական պատուիրակ Գէտ Արք.: Միլանօ կ'երթայ նաեւ Արժանթինի առաջնորդը Գիսակ Արք.:

* * *

Լա Գրուա (Դեկտ. 11) կ'անդրադառնար Գարեգին Ա.ի այցելութեան, ծուռ ու շիտակ տեղեկութիւններ տալով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մասին:

ՇԻՐԱՔԻ ԵԼՈՅԹԷՆ ԵՏՔ՝ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Օրեր առաջ, մեծ աղմուկ բարձրացաւ նախագահ Շիրաքի ելոյթին համար, մեծ ակնկալութիւններու յոյսեր ալ տալով: Ի՞նչ եղաւ: Հինգշաբթի, Դեկտ. 12-ին, կարելի է, դժբախտաբար հաստատել որ լեռը մուկ մը ծնաւ եւ նախագահը այն տպաւորութիւնը թողուց որ բան չէ հասկցած իր ժողովուրդին մը-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Ինչպէս գրած էինք, Դեկտ. 10-էն ի վեր Փարիզ կը գտնուի Ղարաբաղի նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան:

Տեսնուելէ ետք, նոյն իրիկունը Ռ. Գազընաւի հետ, Չորեքշաբթի, Դեկտ. 11-ին, Ռ. Քոչարեան կ'ընդունուէր Ազգ. Ժողով եւ կը տեսնուէր Փիէր Լըլուշի հետ, ապա՝ Ծերակոյտ, ուր հանդիպում կ'ունենար խումբ մը ծերակուտականներու հետ: Նոյն իրիկունը, ծերակուտական-քաղաքապետ՝ Ռ. Ռուքէ ընդունելութիւն մը կու տար Ալֆորվիլի քաղաքապետարանը:

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 12-ին, Ռ. Քոչարեան կ'ընդունուէր Արտաքին նախարարութիւն, ապա, այցելութիւն մը կու տար «Յառաջ»ի: Նոյն իրիկունը ընդունելութիւն մը կար Դիւանագիտական միջազգային Ակադեմիան, ժամը 19-ին, որմէ ետք Արցախի նախագահը կ'այցելէր Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

Ուրբաթ առաւօտ, Դեկտ. 13-ին, Ռ. Քոչարեան կը մեկնէր Լիոն, ուրկէ անմիջապէս կ'անցնէր Վիէն, ու կը վերադառնար կրկին Լիոն, հուսկ՝ Շաբաթ Վիլէօրպան, ուր քաղաքապետը զինքը «պատուոյ քաղաքացի» կ'ընէր:

Կիրակի օր, Արցախի նախագահը կ'երթայ Ժընեւ ուր հանդիպում կ'ունենայ տեղւոյն հայ գաղութին հետ, նախքան Մարսէյլ անցնիլը Երկուշաբթի, Դեկտ. 16-ին: Հոն կ'ընդունուի, քաղաքապետ եւ Քաղաքի նախարար՝ Ժ.-Գ. Կոտէնի կողմէ:

Ռ. Քոչարեան Փարիզ կը վերադառնայ Դեկտ. 17-ին:

ԱԶԴԱԿ Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. — Ինչպէ՞ս կը մեկնաբանէք արեւելահայ գրականագիտութեան կեցուածքը՝ արեւմտահայ գրականութեան նկատմամբ:

Պ. — Ցարդ հրատարակուած գործերուն, հրատարակութիւններուն մասին ընելիք չունիմ, բայց բոլորովին անտրամաբանական կը գտնեմ Ցակոբ Օշականի հանդէպ ցուցաբերուած կեցուածքը, որ տասնամեակներու պատմութիւն ունի: Գիտենք, որ Յ. Օշական հինգ — վեց յօդուած գրած է արեւելահայ գրողներու մասին, ժխտելով կարգ մը արժէքներ, օրինակ՝ ըսած է, թէ Յովհաննէս Շիրազ բանաստեղծ չէ, անոր առաջին գիրքը» «Գարնանամուտ»ը (1939) կարդալէ ետք: Ոչ ոք սակայն փորձ կատարած է հասկնալու համար Օշականի կեցուածքը, այսինքն՝ քննական ակնոցով ընթերցել Շիրազի գործը եւ ապա միայն դատել քննադատին արդարացիութիւնը:

Այսօր եթէ փորձենք կարդալ Շիրազի գործերը, կը նկատենք որ Օշականի դատողութիւնը այդքան ալ սխալ չէ, ոչ միայն 1939—ին, այլեւ 1970—ականներուն լոյս տեսած գործերուն համար:

Ահա հոս եւս տիրապետող է դաւանային այն միտումը, թէ՝ բոլորս Հայեր ըլլալով պէտք չէ գիրար քննադատենք, «սրբութիւններ» խնդրոյ առարկայ դարձնենք:

Ինծի համար անհասկնալի է նաեւ այլ երեւոյթ մը, այս պարագային՝ երրորդ կէտը, որ իր ունեցածով բաւարարուելու միտումն է: Արեւելահայը ինքնաբաւ կը նկատէ ինքզինք արուեստի տարբեր բնագաւառներուն մէջ ալ: Օրինակ՝ շատ պատահած է, որ նկարչական պաշտօնական ցուցահանդէսներու ներկայ ըլլամ եւ Մաթիսի, Տը Քունինկի կամ Արշիլ Կորքիի ստեղծագործութիւնները դիտելէ ետք, Հայաստանցիներ ըսեն՝ «մենք ալ ունինք»: Շատ բարի, որ «ունէք» Սարեան, Քոչար, բայց այդ «ունենք»ը կը մնայ անհասկնալի, որովհետեւ Սարեանը, Քոչարը եւ միւսները փառաբանուած «բնիկ», հայեցի արտադրութիւն չեն, այլ՝ արդէն խառնածին: Անոնց գործին էական մասը արդինք է չփումի:

Նոյնն է պարագան նաեւ գրականութեան: Խորհրդային գրականութեան մէջ նոյնիսկ կարելի է նկատել հայաստանեան գունաւորում, եթէ նկատի ունենանք ռուսական այդ շրջանի արուեստները, պիտի տեսնենք, որ անոնք աւելի բազմազան են, հին եւ նոր մշակոյթներու պատկերը յստակ է, եւայլն: Ընդունելով հանդերձ, որ Ռուսիա մեծ երկիր է եւ մեծ ժողովուրդ, պէտք է մատնանշել, որ անիկա աւելի բաց էր արեւմտեան մշակոյթին: Հալածանքի տարիներուն ռուս ժողովուրդը ծնաւ նաեւ մեծ գրողներ. չափազանցած չեմ ըլլար, եթէ հարցնեմ, թէ ո՞ւր է մեր Սոլժենիցինը, կամ՝ ո՞ւր են դարակներուն մէջ պահուած, հայրենի գրողներուն անտիպ գործերը. չունին, չկան: Եթէ պահ մը մոռնանք Զարենցի, Բակունցի, Մահարիի եւ անոնց բախտակիցներուն պարագան, կը նկատենք, որ խորհրդահայ գրողները առաւելաբար քոմփրոմիստ (զիջող) գրողներ են, որոնց գործերէն կարելի է հետեւցնել, թէ որքան կաշկանդուած ապրած են անոնք. եւ որքան այդ կաշկանդումն ու գրականութիւնը ներառած են իրենց մորթը փրկելու համար. կարեւո՛ր էր մորթը փրկել. անհասկնալին այն է, որ նոյն ատեն չեն մտածած ու արտադրած այդ ստորնացումը արդարացնող երկեր:

Հ. — Բայց վերջին տարիներուն հրատարակութեան արժանացան Սիլվա Կապուտիկեանի եւ ուրիշներու բանաստեղծութիւնները, արձակ գրութիւնները, որոնք օրին փակ դարակներու մէջ պահուած էին...

Պ. — Ես հիմնովին կը մերժեմ Սիլվա Կապուտիկեանի որեւէ տաղանդ ունենալը, բացի՝ ոտանաւոր խաղալու տաղանդէն: Միակ արժանիքը՝ որ ունի, մի՛շտ համայնավար ըլլան է, այսինքն՝ առնըւազն հաւատաւոր կը թուի ըլլալ եւ երբեք չի հերքեր համայնավար ըլլալը, բան մը, որ ուրիշներ կը փորձեն մոռնալ: Հանրաժանօթ, փչուած «Խօսք Իմ Որդուն» ոտանաւորը ինչպէ՞ս կրնար գրել մէկը, երբ Ռուսաստանը ունէր Ախմատովա մը:

Հ. — Պարոյր Սեւակի պարագա՞ն...

Պ. — Սեւակի երեւոյթին մասին դժուար է խօսիլ. այսինքն՝ ամէն անգամ, որ փորձենք բան մը ըսել, այնպէս կը մեկնաբանուի, որ կարծէք «պապ»երը կը հարուածենք:

Հայ ժողովուրդը Հայաստանի եւ քիչ մըն ալ Սփիւռքի մէջ կը սիրէ Սեւակը յայտնի պատճառներով, «Անլռելի Զանգակատուն»ը նկատելով բանաստեղծական մե՛ծ յաղթանակ, սիմֆոնիք բանաստեղծութիւն մը, եւայլն: Լա՛ւ. բայց ես չեմ խորհիր, որ Սեւակի լաւագոյն գործն է այդ: Սեւակը ունի լաւ գործեր՝ «Եղիցի Լոյս»ին, «Մարդը Ափի Մէջ»ին մէջ, բայց անոնք չէն, որ կը սիրուին, այլ անոնք՝ որոնք գրուած են աւելի լայն խաւին համար:

Սեւակը իր գործերուն մէջ հրապարակախօսութիւն շատ կ'ընէ. օրինակ, եթէ իր ոտանաւորներուն մէկ էջին երեք քառորդը վերցնենք, կը կարծեմ, որ լաւ բան կը մնայ:

Հ. — Պարոյր Սեւակը իր ժամանակի ծնունդը չէ՞ արդեօք. նման այն մանուկին, որ նոր կը սկսի լեզուի ելլել...

Պ. — Իմ ըսածս ուրիշ բան է, եթէ փորձենք բաղդատել Կոմիտասին նուիրուած Զարենցի յօրինած «Ռեքվիեմ»ները՝ Սեւակի գրածին հետ, կը տեսնենք, որ առաջինը բաւարարուած է տասնեակ մը էջով, իսկ Սեւակ ամբողջ գիրք մը գրած է, ուր յստակօրէն կ'երեւին մէկուն ողբերգականութիւնը եւ միւսին շատախօսութիւնը:

Բանաստեղծութեան մէջ չկայ աւելի վտանգաւոր բան, քան շատախօսութիւնը: Տող լեցնելու նպատակով, նոյն գաղափարը կրկնուած է տարբեր բառերով, բան մը որմէ կը տուժէ քերթուածը:

Ես կը խորհիմ որ Պ. Սեւակի բանաստեղծութիւններուն բովանդակութեամբ շատ լաւ կտորներ գրած են Մուշեղ Իշխան եւ Ժագ Յակոբեան, բայց Սփիւռքի մէջ անոնք չունին այն ժողովրդականութիւնը, ինչ որ ունի Պ. Սեւակ, որովհետեւ հեռուէն եկող ապրանքը աւելի սուղ կը գնահատուի:

Եթէ Պ. Սեւակին «դպչիս» կը կարծուի, թէ ազգային փառք մը կը կործանես: Մինչդեռ, ասով հանդերձ, ես լաւ Սեւակ մը կը ճանչնամ, զոր իրենք չեն ընդունիր: Գրականութեան մէջ փարումի գաղափարը չունիմ, հեղինակով կը դիտեմ այս երեւոյթները, «չդպի՛ք»ները, «մերը», «ազգայինը», տոհմիկն ու բնիկը:

Յ. Օշական մեծ վիպասան մըն է, այո՛, բայց շատ տկար վէպեր ալ գրած է: Զարենցը կը սիրեմ, բայց տկար բանաստեղծութիւններ ալ յօրինած է: Մեծարենցը նոյնպէս, տկար ու անիմաստ տողեր ունի, ինչո՞ւ չէ՝ նաեւ Նարեկացին: Բայց ո՞վ կ'ըսէ որ մեծ գրող մը միշտ լաւ տողեր կը գրէ: Եթէ տկարը չըլլայ, գեղեցիկը չի յայտնուիր:

Հ. — Եթէ փորձենք ժամանակագրականօրէն յառաջանալ ինչպէ՞ս կը գնահատէք Պ. Սեւակի յաջորդող սերունդը:

Պ. — Ինչ որ իրենք կը կոչեն «Երիտասարդ Բանաստեղծներ», հակառակ անոր, որ հասած են 60 տարեկանի սեմին, մի՛շտ «երիտասարդ» հեղինակի պիտակը կը տրուի անոնց:

Կը կարծեմ, որ այս սերունդին պատահեցաւ այն, ինչ որ կը պատահի երենք գիրենք լուրջի առնող, մակարդակ մը նուաճած ըլլալու յաւակնութիւնը ունեցող բանաստեղծներուն, որոնք, միւս կողմէ, իրենք գիրենք երբեք խնդրոյ առարկայ չեն դարձներ: Գրագէտի մը համար ամէնէն վտանգաւորը կուրօրէն ինքնավստահ ըլլան է: Հաւատացեալը այն է, որ երբեմն կը կասկածի իր հաւատաքին, Աստուծոյ գոյութեան, եւայլն: Գրագէտը՝ նոյնպէս, պէտք է երբեմն — երբեմն կասկածի տակ առնէ իր երկերուն որակը, որպէսզի աշխատանք տանի աւելի լաւը արտադրելու: Օրինակ՝ «Երիտասարդ» բանաստեղծները տաղանդաւոր տղաք էին, լաւ գործեր տուին, բայց անոնց ընթացքը չզարգացաւ, այլ գործը մնաց տեղ մը, ո՛չ տուաւ լայնքին, ո՛չ խորքին: Դարձաւ ոտանաւոր:

Հ. — Անհատականէն բացի ուրիշ պատճառներ կա՞ն, որոնք կրնան մեկնաբանութիւն մը տալ այս երեւոյթին:

Պ. — Եթէ փորձենք քննարկումի ենթարկել (մոռնալով անհատականը) կը տեսնենք, որ շատերուն համար նախ արուեստային, ժամանակաւոր երեւոյթ մըն էր բանաստեղծութիւններ գրելը, երկրորդ՝ ուրիշներուն համար ալ արհեստ էր բանաստեղծութիւն գրելը, գրամ շահելու ասպարէզ մը, որ ենթակային անցագիրին մէջ արձանագրուած կ'ըլլար: Իսկ անմիջապէս որ դրամի աղբիւրները ցամքեցան, ներշնչումն ալ սպառեցաւ:

Հ. — Խորհրդային վարչակարգի փլուզումէն ետք կ'ակնկալուէր, որ հայրենի գրողներ աւելի ուժեղ գործեր արտադրէին, տիրող կացութեան, քաոսին, հողի, պետականութեան, հայրենիքի, ժողովուրդի ճակատագրի, ազգային խտէալներու եւ մեր ներկան յուզող հարցերու մասին, բայց պատահեցաւ ճի՛շդ հակառակը, գրեթէ ցամքեցաւ գրականութեան երակը: Հայրենի վաստակաշատ գրող մը, քանի մը տարի առաջ Պէյրութ եկած էր, հարց տուինք իրեն այս մասին եւ ինք պատասխանեց. «ոտքիս տակ հող չկայ, ապահով չեմ զգար ինքզինքս, ինչպէ՞ս գրականութիւն մշակեմ»: Մինչդեռ, մեր հասկացողութեամբ, գրականութիւն կը ստեղծուի նա՛եւ այն պահուն, երբ տագնապ կայ, անապահովութիւն կայ, հայրենիքի կորուստ կայ: Ինչպէ՞ս կը բացատրէք այս երեւոյթը:

Պ. — Հոս արդէն կը ծագի գրականութեան ըմբռնումի հարց: Եթէ գրողը, այս պարագային՝ հայրենի գրագէտը բխեցուցած է այն գաղափարախօսութիւնը, թէ առանց հողի մշակոյթ չկայ, առանց հողի հայրենիք չկայ, եւայլն, չի կրնար գրականութիւն մշակել, երբ հողը քաշած է ոտքին տակէն: Մինչդեռ Օշական կ'ըսէ, որ գրողի մը հայրենիքը գրականութիւնն է: Հայաստանցիներուն համար, ըստ երեւոյթին գրականութիւնը կուգայ հողէն, տեսակ մը բնապաշտական արտայայտումով մը, իսկ ինծի համար՝ գրականութիւնը այն միակ վայրն է, ուր կըրնամ ոտքի կենալ:

Հ. — Հայաստանի մէջ «Երկ» մատենաշարի հրատարակութեան հիմը դրիք եւ առաջին թիւը նուիրեցիք Ն. Սարաֆեանի շարք մը յօդուածներուն. հրատարակութեան, «Տեսարաններ, Մարդիկ եւ Ես» խորագիրով: Այժմ ի՞նչ ընթացքի մէջ է այդ աշխատանքը:

Պ. — Ծրագիրս էր, այդ ատեն, Երեւանի մէջ հրատարակել շատ քիչ ծանօթ երկեր կամ անտիպներ, զանոնք բանալով «հողով» տարրուածներուն: Ցոյսով՝ որ տեղ մը, բան մը կարելի կ'ըլլայ փոխել, գրական համակարգը հարստացնել, տիրող գաղափարները դարձնել խնդրական, «պապերը» առաջնորդել Թանգարան:

Ծրագիր չունիմ շարունակելու, որովհետեւ ակնկալուած արդիւնքը չտեսայ: Այսինքն՝ երեւոյթ մը կայ (ինչ որ քիչ առաջ յիշեցի), որ դժուար բացատրելի է. գիրքի վաճառքի դժուարութիւնը չէր ճնշողը այնքան, որքան ցուցաբերուած անտարբերութիւնը, նո՛յնիսկ համալսարանական կրթութեան տիրացած մարդոց կողմէ, թէ՝ «Սարաֆեանը ո՞վ է»: Ինծի համար հետաքրքրական է այն պարագան որ զարգացած մարդիկ հետաքրքրութիւնը չունենան, թէ ի՛նչ կը հրատարակուի, ի՛նչ կը կարդան, կամ ուրիշ գրողներ ի՛նչ կը մտածեն: Կան մարդիկ, որոնք անմիջապէս, որ դասական ուղղագրութեամբ տպուած հատոր մը կը տեսնեն, կը փակեն. Հակառակը չենք նշմարեր սահմանէն սադին:

Հ. — Եթէ վերադառնանք Սփիւռք, ֆրանսահայ գրականութիւնը ի՞նչ վիճակ կը պարզէ այսօր:

Պ. — Սփիւռքի ամէնէն ցայտուն եւ լաւագոյն արտադրութիւնները եկած են ֆրանսահայ գրականութենէն, բայց «Փարիզի Տղոց» մահով վերջ գտաւ այդ սերունդը: Գաղութը գրող չարտադրեց, ի բաց առեալ Մարք Նշանեանէն: Այսօր թէեւ գրողներու ընկերակցութիւն մը գոյութիւն ունի, ժամանակին հիմնուած՝ Զօպանեանի կողմէ, բայց մեծ գործունէութիւն չի տանիր, թէեւ ժամանակին մինչեւ 50 անդամ ունեցած էր: Մինչեւ վերջերս կը հրատարակէր «Կայք» պարբերաթերթը, խմբելով իր շուրջ Փարիզի մէջ թէ այլուր ապրող որոշ գրողներ:

Հ. — Եթէ քիչ մը լայնցնենք օղակը, ինչպէ՞ս կը գնահատէք սփիւռքահայ գրականութիւնը:

Պ. — Քիչ մը ամէն տեղ՝ Ամերիկա, Եւրոպա, Աւստրալիա, Միջին — Արեւելք եւ այլուր ունինք գրողներ, բանաստեղծութեան դաշտի վրայ կան խմորումներ, յատկանշական է կին գրողներու երեւոյթը: Ամէնէն հետաքրքրականը նոր սերունդին պարագան է, որ գրականութիւնը կը սկսի վէպով (Իշխան Ճինպաշեան, Վահէ Պէրպէրեան եւայլն): «Սերունդ» է՞. չեմ գիտեր բայց ունի անտարակուսելի տաղանդ մը, որ կուգայ արձակով աւելի՛, քան քերթուածով, դուցէ թերեւս վէպին հմայքն է հոս տիրականը: Բանաստեղծները դեռ իրենց խօսքը կը փնտռեն, դեռ տեղ չեն գտած, կը թուի թէ քիչ կը կարդան եւ շատ յաւակնոտ են գրական «արժէքներու» հանդէպ:

Պիտի ուզէի, որ նոր «սերունդ»ը, երիտասարդները հաւաքուէին եւ վիճէին գրականութեան մասին, այնպէս՝ ինչպէս կ'ընէր «մեր» սերունդը: Իրարու քով գալն ու իրարու հաղորդակից դառնալը կարեւոր են, որովհետեւ գրողը, գրականութիւն մշակողը պէտք ունի երկխօսական միջնոլորտի: Չեմ խորհիր, որ առանց բանավէճի, տեսական փոխանակութեան, հնարաւոր է ստեղծումը:

Հ. — Գրիգոր Պըլտեանի համար ո՞վ է գրողը:

Պ. — Գրողը այն մարդն է, որ գործին տենդով կ'ապրի, անոր համար կ'ապրի, առաքելութիւն մը չունի, բայց ունի նըպատակ: Հայրենիքն ալ, բոլոր նուիրական արժէքներն ալ իր գործին մէջ են, անկէ դուրս բան չկայ: Անշուշտ, իրմէ դուրս, իր մէջ, կան, աւանդութիւն, մըշակոյթ, լեզու, քաղաքակրթութիւն, մարդկութիւն: Իսկ ինծի համար ազգը գոյութիւն ունի իր լեզուին մէջ, եւ այն օրը, որ անդրադառնամ, թէ ազգը չկայ լեզուին մէջ, կը դադրիմ գրելէ:

Գրողը նաեւ ան է, որ ազատ է. ազատութեան միակ տեղը գրականութիւնն է գրողին համար, եւ գրականութիւնը հոն է, ուր գրողը կրնայ դառնալ ինքնորոշ, ո՛չ ըսել հաւաքականութեան եւ մերժե՛լ իրեն առաջարկուած պատկերները, (գաղափարախօսութիւն, հաւատամք, հանգանակ), որովհետեւ կան գրողներ, որոնք պարզապէս կը կրկնեն գոյութիւն ունեցող պատկերները: Ինծի համար հարց է, օրինակ, որ լիբանանահայ մեռած կամ ողջ գրողները երբեք կամ գրեթէ չեն տուած պատկերը իրենց հաւաքականութեան, իրենց շրջապատին, որ է նաեւ իրենց պատկերը: Հազիւ պատառիկներ կան երեսունականներէն մինչեւ 70—ականները ընդգրկող ժամանակաշրջանին մասին:

Օրինակ՝ կ'ուզէի Պուրճ Համուտի, Պէյրութ քաղաքի եւ Հայաշէնի նախապատերազմեան շրջանի իրական պատկերը գրականութեան մէջ տեսնել: Անոր բերանացի պատմութիւնը իմ ականջներուս մէջ է, բայց տեղ մը գրուած, արձանագրուած չէ այդ մասին: Ֆրանսայի գրողները կը պատմեն իրենց ապրած, ներկայ կեանքին մասին, մինչդեռ մենք կը խուսափինք մեր առօրեայ կեանքը պատկերելէ, անոր պատումը, իրական երեսը ցուցադրելէ:

Բացառութիւններ գուցէ կան, բայց չեն անցնիր վաւերագրութեան սահմանները:

Ցուցահանդէս

ԱԼԵՍԵԱՆ

Արամ Ալեսեանի իւղաներկները, խճանկարները (կուաշ) եւ փասթէլները կը ներկայացուին Եան'ց քէօպ (5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ 14) Դեկտեմբեր 4—էն Յունուար 7:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ OPERA-COMIQUE-Ի ՀԱՄԵՐԳԸ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ 70-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Իր ղեկավարին՝ Կարպիս Ափրիկեանի 70-ամեակը արժանաւոր կերպով նշելու համար Սիփան-Կոմիտաս Երգչախումբը իր համերգին համար ընտրած էր տօնախմբութեան մակարդակով շքեղ սրահ մը՝ Փարիզի Օփերա-Գոմիքը: Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ի երեկոյեան, խուռներամ հայ եւ նկատառելի թիւով օտար երաժշտասէրներու ներկայութեան՝ բացման խօսքով բեմ կու գար Պարոն Երուանդ Տատեան որ, ի միջի այլոց, կը կարդար Հայաստանի Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարար Արմէն Սմբատեանի Կարպիս Ափրիկեանին ուղղուած գնահատանքի ջերմ նամակը:

Ցայտագիրը կը բաղկանար երկու գործերէ՝ Բարսեղ Կանաչեանի «Նանօր»էն եւ Կարպիս Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» օրաթորիոյէն: Կանաչեանի ա ճափէլա երգչախումբի համար գրած «Նանօր»ը, երգահանի ծննդեան 110-ամեակին առթիւ, Ափրիկեան կը ներկայացնէր նոր նուագագրութեամբ մը՝ ծաւալ մը աւելցնելով գործին եւ զայն դարձնելով ճանթաթ մը, ինչ որ ստեղծագործութիւնը կը դարձնէր աւելի մատչելի եւ հաղորդական նա՛եւ օտար երաժշտասէրներու:

Ափրիկեան գրած է նուագախմբային նախաբան մը եւ փոքր փոփոխութեան ենթարկած է Ուխտերու տեսարանը (Զանկի)՝ վերածելով զայն խնկական փիւկի մը՝ իր գոնք-շանով: Կանաչեանի մեղեդիներուն մէջ ան ներմուծած է նոր թեմաներ՝ գործին տալով այլազանութիւն մը՝ առանց խեղաթիւրելու անոր հարազատութիւնը:

Ուխտաւորի (պարիթոն) մեներգը իր թաւշային ձայնով կը կատարէր Պաղտասար Օհանեան:

Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» ա՛յլ ծաւալով հսկայ գործ մըն է: Կրնանք փրոֆան օրաթորիօ մը կոչել զայն: Այս մէկ արարով «թատերգութիւն»ը կարելի է ներկայացնել նոյնիսկ օփերայի ձեւով: Գործը ունի յատկանշական քանի մը կէտեր.

ա.— Կ'ընդգրկէ եկեղեցական եւ աշխարհիկ ոճով մեղեդիներ յաջող կերպով իրարու հետ շաղախուած,

բ.— Կը գտնենք հայրենի աշխարհին մթնոլորտը՝ նամանաւանդ արեւածագի էնքէրլիտով (երկու հովիւներու հարց ու պատասխանը իրենց նուագարաններով՝ ձնծղուկներու ձայներու ընկերակցութեամբ), հայկական եկեղեցիի գոյութիւնը՝ մանուկներու նախաբան երգեցողութեամբ եւ վերջապէս՝ երկւոած ուխտաւորներու յոյսի գտացումը՝ Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ,

գ.— Իշխանին եւ Իշխանուհիին պաղատանքին մէջ կը գտնենք ամբողջ հայ ազգին տենչն ու ուխտը:

Այստեղ է թերեւս Ափրիկեանի ամբողջ պատգամը:

Գործի ամբողջութեան մէջ երաժշտական յաջողագոյն էջերէն կը նկատուին ուխտաւորներու տեսարանը՝ գռնքրրփուէնթիֆ երաժշտութեամբ, աքանչելի նուագագրութեամբ, hօ-պուայի եւ թաւջութակի ընկերակցող մենակատարութիւնները, Մհերի (Փիէր Ֆուրքատ) մտահոգ իշխանաւորի մեներգները, Թալին Տիկինի (Սոնիա Նիկողոսեան) աղօթքը, բաժիններ, զորս կարելի է որպէս անկախ կտորներ՝ առանձին ներկայացնել այլ առիթներով:

Յաջողագոյն էջերէն կարելի է նկատել նաեւ Թափօրի տեսարանը բամբ գործիքներու մշտական եւ իշխող կշռոյթով: Հրեշտակի (Ֆալիէնն Շանոյեան) ազդարարութեան պատկերին կենդանացումը՝ տաւիղի մենակատարութեամբ, աղեղնաւոր եւ շնչային գործիքներու ընկերակցութեամբ, նուագագրական տեսակէտէն՝ ուշագրաւ եւ ինքնատիպ նորութիւն մըն է:

Եւ վերջապէս, վերջաբանը, ուր բոլորը՝ ուխտաւորները (վեց ձայն), գիւղացիք, Իշխանն ու Իշխանուհին եւ Հրեշտակը կը կազմէին գաղաթնակէտ մը՝ գռնքրրփուանի ճարտար գրուածքով մը, ուր մարդկային ձայները (տասը ձայն) ունկնդիրին կը հասնէին ներդաշնակ ամբողջութեամբ մը՝ Հակառակ նուագախումբին հզօր ներկայութեան:

Հոս է որ Ափրիկեան կու գայ ո՛չ միայն իբր ղեկավար, այլեւ իբր հմուտ երաժիշտ եւ տաղանդաւոր երգահան:

Գնահատանքի արժանի է նախ եւ առաջ Փիէր Ֆուրքատի զգայուն մեկնաբանութիւնը՝ իր թաւ, ուժեղ եւ յուզական ձայնով, Ֆալիէնն Շանոյեանի ճշգրիտ եւ ճկուն սոփրանօ ձայնը, որ մեծապէս կը նպաստէ հրեշտակի դերի յաջողութեան, Սոնիա Նիկողոսեանի աղօթքը՝ իր ներամփոփ եւ գեղեցիկ դրոշմով, նամանաւանդ զուգերգին մէջ: Դպրոցասէրի փոքրերու երգչախումբը զոր պատրաստած է Հայկ Սարգիսեան իր հարազատ եւ անեղծ ձայներու նպաստով աննշմար չէր կրնար անցնիլ:

Ափրիկեան կրցաւ իր զուսպ եւ ազդու ղեկավարութեամբ տալ բոլոր երանգները թէ՛ «Նանօր»ին եւ թէ՛ «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» օրաթորիոյին:

Կը կարծենք որ այս գործը մոռացութեան պիտի չենթարկուի եւ կը մաղթենք որ ան իր տեղը գրաւէ երաժշտութեան ընդհանուր աշխարհին մէջ:

ԲԺ. ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

4.- ՀԱ՞Յ ԹԷ ՀԱՅԱՆՈՒՆ ՄԻԱՅՆ

Մեր ձեռքն է 1929 Սեպտեմբեր 29-ին, Փարիզ, սթատ Փըթիժանի մէջ, Փորթ Տօրէ, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կազմակերպած մարզահանդէսի յայտագիրը: Տղաք եւ աղջիկներ — Դպրոցասէրի աղջիկները — մրցակցութեան մէջ էին ի խնդիր Ֆրանսահայերու ախոյենութեան տիտղոսներու:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի հետեւեալ մասնաճիւղերը մարզիկներ ունէին այս մրցահանդէսին՝ որուն «օրուան թագուհին» էր Տիկին Արմենակ Համբարձումեան. հին օրեր...

Տասնեւերկու մասնաճիւղեր.

Փարիզ, Պուա — Գոլոմպ, Ռոնի — Սու — Պուա, Իթալի, Սարսէլ, Պիյանքուր, Գարակէօզեան Հոմ, Անկէն, Պէլվիլ եւ գաւառէն՝ Մարսէյլ, Կրընոպլը, Վիէն:

Փարիզ, արուարձանները, չկայ այլեւս, տարիներէ ի վեր, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի դրօշը: Չկան տեղական մասնաճիւղեր:

Պահ մը, յետ պատերազմեան շրջանին, Սերժ Ալթունեանի նախագահութեան տակ, «Ասոսիասիոն Սփորթիվ տը Փարի Իւ — Ժ. — Ա.» մակնիշով միութիւն մը գործեց: Ունէր մանաւանդ պասքէթ պոլի քիչ շատ յաջող կազմեր: Շատոնց է որ անձնապէս, լուր չունինք այդ ակումբէն՝ որ, կը կարծենք, որեւէ հաղորդակցութիւն չէ ունեցած Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կեդրոնական վարչութեան հետ, Պէյրութ:

Իսկ ներկայիս ծանօթ է Փարիզի մէջ «Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս»ը կեդրոն Մշակոյթի Տուն, ռիւ Պլէօ, Փարիզ. հիմնուած է Մերձաւոր — Արեւելքէն 10 — 20 տարի առաջ գաղթած երիտասարդներու կողմէ: Կը տեսնենք թէ կը գործէ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկզբնական նպատակներուն ի նպաստ:

Հ.Մ.Ը.Մ. — տասնեակ մը մասնաճիւղեր քսանական թուականներուն — անհետացած է ուրեմն Փարիզի արուարձաններէն՝ ուր առենօք ունեցած է եռանդուն գործունէութիւն:

Կան սակայն, ներկայիս ալ, հոն ու գաւառը, շարք մը հայ մարզական միութիւններ: Եթէ ուզենք աւելի մօտ ըլլալ իրականութեան, պիտի կոչենք զանոնք՝ հայանուն մարզական միութիւններ: Անոնց կողմէ դաշտ հանուած ֆութպոլի շատ մը խումբերուն մէջ հազուադէպ է որ հանդիպինք «եան»երու: Գոնէ մեծ մասին մէջ:

Այդ ակումբներն են որ պիտի ջանանք ծանօթացնել մեր ընթերցողներու եւ գաւառը, քանի մը Հ.Մ.Ը. Միութիւններ ալ՝ որոնցմէ ոմանք — թերեւս մեծամասնութիւնը — կապ չունին կազմակերպութեան կեդրոնին հետ, Պէյրութ: Աւանդաբար կը գործեն Հ.Մ.Ը.Մ.-ի անուան տակ եւ, աւելի քան կէս դարէ ի վեր, այդպէս ճանչցուած են, իրենց շրջանին մէջ ֆութպոլի վարչութիւններէն: Ու կը շարունակեն...

Կը մտադրենք չմոռնալ նաեւ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան երիտասարդական խումբերը՝ ուր, ընդհանրապէս, լաւ աշխատանք կը տարուի մարմնակրթական մարզին մէջ եւ միանգամայն՝ հայապահպանման:

Ֆութպոլի խումբերուն շարքը պիտի սկսինք Վալանսէն: Ոչ թէ որովհետեւ այդ քաղաքին Հայ Մարզականը մեծ ակումբ մըն է, այլ, որովհետեւ անոր քարտուղարութիւնը առաջինը եղաւ մեր հարցաթուղթին պատասխանողը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կիրակի, Դեկտ. 8-ին, Փարիզի Լէ զ'Ալփէ ճաշարանին մէջ, տեղի կ'ունենար Կեդրոնականցիներու աւանդական Բաժակի պահը: Ժամը 12.30-էն իսկ, մեծ թիւով Կեդրոնականցիներ եւ համակիրներ փութացած էին ճաշասրահը, միանգամայն տօնելու համար վարժարանին 110-ամեակը եւ բաժակ բարձրացնելու անոր կենացը:

Ժամը 13.30-ին, Միութեան նախագահը՝ Վահէ Չիլինկիրեան ողջունեց ներկաները, յիշելով վարժարանին 110-ամեակը, ապա Վարդան Օզինեան խօսք առնելով նախ ոգեկոչեց տարւոյն ընթացքին մահացած Կեդրոնականցիները՝ Անդրանիկ Գըլըճեան, տոքթ. Գր. Ֆէշճեան եւ քանի մը օր առաջ՝ Արա Գօչ, նաեւ Հայաստանի երկրաշարժին զոհերը, պահ մը մտածելու համար մեզմէ բոլոր անդարձ մեկնածներու մասին եւ հրաւիրելով ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգելու անոնց յիշատակը: Այս տխուր պահէն ետք, բոլոր բաժակները բարձրացան Կեդրոնականի կենացը:

Հանդիսավար՝ Հայրապետ Սիրատաղ նախ խօսք տուաւ Շ. Մարտիրոսեանի, որ շեշտեց թէ Կեդրոնական վարժարանը կը գտնուի Թուրքիոյ 20 հազար դպրոցներուն առաջին 10-ին մէջ եւ 110 տարի է կը շարունակէ իր առաքելութիւնը: Այսօր ունի 320 աշակերտ: Միութիւնը այսօր կ'օժանդակէ Կեդրոնականին եւ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին: Յաջորդաբար խօսք առին. — Սեպուհ Արզարեան (Կիպրոսի Մելգոնեան Վարժարանի դաստիարակ, երգչախումբի ղեկավար, երաժշտութեան ուսուցիչ) որ զուգահեռ մը բրաւ Կեդրոնականի 110-ամեակին եւ Մելգոնեանի 70-ամեակին միջեւ, Աւետիք Իշխանեան (Հայաստանէն), որ յիշելով թէ շառաւիղն է Մինաս եւ Վահան Չերազի ողջունեց Կեդրոնականը որու պատմութիւնը լաւ գիտէ, Յակոբ Թերզեան, ատաղպէտ որ շեշտեց թէ ամէնէն մեծ ատաղը զոր գտած է Կեդրոնականն է, քանի ան մեզ կը լուսաւորէ, Տիկին Շէրիֆ (խասեանի կողմէ) որ փափաք յայտնեց երկու Միութիւններու միասնական գործունէութիւն մը, Ալեքս Ալթունեան (Մխիթարեանէն), Լեւոն Խաչիկեան, Ստեփան Ինճեճեան որ հակիրճ պատմականով մը յիշեց թէ ինչպէս իրենց դասարանը երբ շրջանաւարտ եղած է 1938-ին, առաջին անգամ Ս. Յակոբի տօնին, հիմը դրած են Կեդրոնականի Բաժակի պահուն աւանդութեան, հուսկ՝ Յակոբ Մոմճեան: Ցանպատրաստից գեղարուեստական բաժին մըն ալ ջերմացուց մթնոլորտը: Երգով եւ արտասանութիւններով իրենց մասնակցութիւնը բերին Բիւզանդ Ֆրնտըքեան, Շուշիկ, Տիկին Սիրատաղ, Շաքէ Տէյիրմէնճեան, Օր. Սիրատաղ:

Վերջաւորութեան բերուեցաւ 110-ամեակի կարկանդակը եւ ներկաները միանգամայն երգեցին Կեդրոնականի 110-ամեակին նուիրուած սա տողերը. —

110 տարեկան

Լուսափիւռ կրթարան

Շնորհաւոր թող ըլլայ

Ու յաւերժ՝ անսասան

Կը պարտինք մենք քեզի

Իմաստ, լոյս հայ ոգի

Դեռ առաւել ծառայես

Եղբայրութեան մտքի:

Ու այս աւանդական հանդիպումը վերջ գտաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Աւանդութիւն որ, ոմանց յիշեցուց Կեդրոնականի նստարաններու անոյշ օրերը, ուրիշներու, պարզապէս, դպրոցական իրե՛նց անոյշ օրերը: Լաւ է որ մեր կորսնցուցած շատ մը բաներուն հետ, գոնէ չկորսնցնենք նման աւանդութիւններ:

Ա. Մ.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

96-ի ձմեռը Եգիպտոս եկաւ ու հոն մեռաւ Կունծիկ աբեղան: Թամզարայի այն օժտեալ պատանին՝ բուն անունով Շահրիկեան, որ Արմաշի դպրեվանքին մէջ մէկ քանի տարի աշակերտելէ ետքը, չկրնալով հաւատալ քրիստոնէութեան ու չուզելով կեղծաւոր վարդապետ մը ըլլալ, շատերու պէս նախընտրեց թողուլ վանքը եւ դառնալ աշխարհիկ կեանքին, դըպրութեան մէկ քանի աստիճանները ընդունելէ ետքը:

Շահրիկեան, Կունծիկ աբեղայ ծածկանունին տակ «Հայրենիք»ի մէջ գրած է կարգ մը կրօնական հարցերու մասին յօդուածներ, որոնք մեծ ուշադրութիւն գրաւած են: Յետոյ եղաւ նաեւ «Հայրենիք»ի մնայուն խմբագիր, Արփիարի ու Լեւոն Բաշալեանի փախուստէն ետքը:

Երբ Շահնազար բանտարկուեցաւ, «Հայրենիք» կրկին ու վերջնականապէս խափանուեցաւ ու ես մեկնեցայ Պոլիսէն, Շահրիկեան հոս մնաց ու այդ միջոցին ինքն ալ մտեր էր Հնչակեան կուսակցութեան մէջ եւ նոյնիսկ Պոլսոյ գործադիր ժողովի անդամ անուանուեր էր:

Այդ ատեն, ու անկէ ալ առաջ, Շահրիկեան արդէն Թոքախտի անողոք ճիրաններուն մատնուած էր, թէեւ ինք երբեք կասկած չունէր զինքը արագօրէն դէպի մահ առաջնորդող ախտին վրայ:

Զուարթ, ժպտուն, բարի ու անկեղծ տղայ մըն էր Կունծիկ աբեղան, որ բոլոր զինքը ճանչցողներուն սէրն ու համակրանքը գրաւած էր:

Իր Հնչակեանութեան կարճ շրջանին մէջ, կարճ բայց տագնապալից շրջան մը, խեղճը բնականաբար բուռն յուզումներու, վախերու կ'ենթարկուի, ինչ որ կը ծանրացնէ իր հիւանդագին վիճակը:

Վերջապէս օր մըն ալ այլեւս անկարելի կ'ըլլայ Պոլիս մնալ, ինքն ու իր ընկերները կ'որոշեն փախչիլ, բայց փախուստի անհրաժեշտ ու գլխաւոր միջոցը, դրամը, բացարձակապէս կը պակսէր:

Այն ատեն մեր տաքգլուխ երիտասարդները հնարք մը կը մտածեն դրամ ճարելու, հնարք մը որ անշուշտ յանձնարարելի չէ ամէն ատեն, բայց այդ դժնդակ պարագային կրնայ մեղմացուցիչ պարագայ մը նկատուիլ:

Իրենցմէ մին հիւանդ կը ձեւանայ ու կը մտնէ անկողին, երկու ուրիշ ընկերներ դարակի մը մէջ կը պահուըտին, մէկն ալ կ'երթայ ծանօթ տոքթոր մը հրաւիրելու կեղծ հիւանդը դարմանելու համար:

Բժիշկը առանց կասկածելու, կը փութայ ցոյց տրուած հասցէին ու հազիւ սենեակէն ներս մտած ահա դարակէն երկու երիտասարդ դուրս կ'ելլեն, հիւանդը վերմակը մէկ կողմ կը նետէ ու անկողնէն վար կը ցատքէ:

Տոքթորը իսկոյն կ'ըմբռնէ իրաց կացութիւնը եւ սակարկութեան կը սկսի երիտասարդներուն հետ: Վերջապէս երկու հարիւր ոսկի փրկանք վճարելով օձիքը կ'ազատէ:

Այդ գումարով աս չորս — հինգ երիտասարդները կը պատրաստուին փախչիլ Պոլսէն՝ իրենց հետ առնելով Կունծիկ աբեղան:

Բայց մինչ միւսները, աւելի ճարպիկ, կը յաջողին ինքզինքնին շոգենաւ նետել, Կունծիկ աբեղայ քարափին վրայ կը ձերբակալուի ու բանտ կ'առաջնորդուի, ու անկէ ալ հիւանդանոց, ուր կը մնայ բաւական ժամանակ:

Երբ քիչ մը կ'ապաքինուի՝ Յովհաննէս Շահնազարի օգնութեամբ շոգենաւ կը դրուի ու Եգիպտոս կը ղրկուի Հնչակեան օրիորդի մը, Օր. Քրիսթինէի ընկերակցութեամբ:

Երբ տաժանակիր ուղեւորութենէ մը ետքը՝ Կունծիկ Գահիրէ կը հասնի, ո՛չ մէկ պանդոկի մէջ կ'ուզեն զինքը ընդունիլ իր հիւանդագին վիճակին պատճառաւ եւ գիշեր մը դուրսը մնալէ ետքը կը փոխադրուի գերմանական հիւանդանոցը, ուր քանի մը ամիս հազիւ ապրելէ ետքը մեռաւ:

(Շար. 55)

(Շար. Ա. էջէն)

տահոգութիւններէն եւ խորքին մէջ, կապ ալ չկայ ժողովուրդին հետ: Կարծեց որ արտաքին ներկայացման ձեւերը փոխելով, նոր լուք մը տալով իր ելոյթին, բան մը կը փոխուի: Այդ առընչութեամբ ընտրեց անսովոր մրագրողներ զինք հարցաքննելու համար՝ Կիյոմ Տիւրանի ղեկավարութեան տակ Միշէլ Ֆիլտ, Ալեքսանդր Ատլէր, Մարին Ժագըմէն եւ Էմմանուէլ Շէն եւ փաստանկարներով ընդմիջուեցաւ հարցումներու բաժինը: Ջէր բաւեր, ժողովուրդը նոր խօսքերու կը սպասէր, կարեւորը իրեն համար խորքն էր եւ ոչ՝ երեւոյթը: Շիրաք պատապարտեց Ֆրանսական ընկերութիւնը որպէս պահպանողական եւ ինք պահպանողական ճառ մը խօսեցաւ: Կրկնեց որ պիտի չփոխէ ո՛չ իր տարած քաղաքականութիւնը ո՛չ ալ՝ նախարարապետը: Միակ նորութիւնը զոր յայտնեց այն է որ հիմնական բարեփոխում մը կը նախատեսէ արդարադատութեան մարզին մէջ, որպէսզի ան անկախ դառնայ Արդարութեան նախարարութենէն: Խուսափողական պատասխաններ տուաւ Էռ-Փէ-Էռ-ի «գործեր»ուն, յիշեցնելով որ հանրապետական երկու սկզբունքներ պէտք չէ մոռցուին, մէկը՝ անմեղութեան վարկածը:

Շիրաք կ՚ուզէր համոզել ժողովուրդը որ Ֆրանսան լաւ ճամբու վրայ է ու պէտք է համբերել: Ոչինչ կ՚ուրանայ եւ մեծ յոյսեր կը դնէ դպրոցին վրայ, ուր կը կերտուի մարդը եւ հոն պիտի կատարուի ամէն ինչ:

Խորքին մէջ, յուսախաբութենէն անդին՝ նոյնիսկ մտահոգիչ է Շիրաքի ելոյթը, քանի ան կը հաստատէ որ նախագահը գիտող մըն է (Լիպերասիոն իր խմբագրականին խորագիրն ալ կ՚ընէ այդ դիտող բառը) ու գիտակցութիւն չունի թէ երկրին կացութիւնը ծանր է: Ոճրափորձերու մասին խօսելով, կը գնահատէ ժողովուրդին պաղարիւնութիւնը եւլն. եւլն.:

Հակազդեցութիւնները են, ինչ որ կրնային ըլլալ, ձախը կը հաստատէ որ Շիրաք չի լսեր ժողովուրդը, աջը, ընդհանրապէս, գոհ է, Ազգ. Ճակատը կը նկատէ որ Շիրաք անկարողութեան պատկերը պարզեց, ընկերվարականներուն համար Շիրաք ոչ մէկ պատասխան տուաւ Ֆրանսացիներու հարցումներուն:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 12 / 13)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան Խորհրդարանական ժողովի 8-րդ լիակատար նստաշրջանին: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Վրաստանի Խորհրդարանի եւ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան խորհրդարանական ժողովի նախագահ Զ. Ժվանիա, Վրաստանի նախագահ Է. Շըվարնածէ եւ Թուրքիոյ պետական նախարար Ֆ. Զայպաք: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Հայաստանի Ազգային Ժողովի Նախագահ Բ. Արարքցեան, որ շեշտած է Համագործակցութեան կարեւոր նշանակութիւնը շրջանի հիմնական հարցերու լուծման գործին մէջ: Ապա, նստաշրջանը քննարկած է տնտեսական, առեւտրական, թեքնոլոժիի, բնապահպանական, իրաւական եւ քաղաքական հարցեր եւ ընդունած՝ համապատասխան որոշումներ:

Դեկտեմբեր 11-ին, Շվարնածէ եւ Բ. Արարքցեան հանդիպում մը ունեցած են: Քննարկելէ ետք հայեւվրացական յարաբերութիւններու ներկայ վիճակը, երկու երկիրներու ընկերա-տնտեսական կացութիւնը եւ շրջանի այլ հարցեր, անոնք խօսած են Լ. Ղարաբաղի եւ Աբխազիոյ կնճիռներու կարգաւորութեան ուղղուած գործընթացներուն մասին: Վրաստանի ղեկավարը բարձր գնահատած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի Լիզպոն ունեցած ելոյթը եւ ողջունած է կովկասեան Պետութիւններու միջեւ անմիջական երկխօսութիւններ ըսկըսելու անոր առաջարկը:

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-Ի
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԻՆ
ԼՂՀ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի հերթական նախագահի ներկայացուցիչ Անդրէյ Գասփրչիկ Ստեփանակերտ գացած է: Զինքը ընդունած է Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան: Անոնց տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած են ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգադրութեան միտող տարբեր տեսակէտներ եւ ԼՂՀ-ի մօտ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի առաքելութեան առընչուող շարք մը հարցեր: Լեհ դեսպանը հանդիպում մըն ալ ունեցած է ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան նախարարի Ա. տեղակալ զօրավար Սէյրան Օհանեանի հետ, Տեսակցութիւններուն ներկայ եղած են ԼՂՀ Արտաքին փոխ-նախարար Վալերի Աթաճանեան եւ դեսպանի օգնական Ա. Վասիլիեւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբօր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9.30-ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE avec
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
à l'occasion de la parution
de son dernier ouvrage

LA QUADRATURE DU SIECLE
TENTATIVE IV

Vendredi 20 Décembre à 20 h 45

Présentation —
Analyse —
Débat

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 43 76 55 89 Fax: 43 78 66 64

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE — KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «*GAÏDZAG*» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian*

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH : Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON Tél. : 04 78 60 47 18.

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԵՂԻՍԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ «Երեւանի Մէջ»ը կիրակի, Դեկտեմբեր 22, ժամը 16-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոն

118, rue de Courcelles, 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտք՝ 30 *ֆրանք:*

Հեռաձայն. —
01 — 43 — 70 — 62 — 95

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ — ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝

«ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ»

Դասախօս
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 18, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Coucelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ բախտախաղ մը (լոթօ), Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20-30-ին՝
32, avenue de St-Jérôme, Marseille 13e

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի շաբաթօրեայ դպրոցի կաղանդի կէսօրուան ճաշը, կիրակի, Դեկտեմբեր 22-ին:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

. . . CYCLE DE REFLEXION
ET DE PROSPECTIVE . . .

L'U.G.A.B. — Paris Ile-de-France a le plaisir d'inaugurer son nouveau cycle de réflexion et de prospective en recevant pour une

Conférence-Débat
M. Jean-Jacques VAROUJEAN,
Auteur
de *QUADRATURE DU SIECLE* *
le Mardi 17 Décembre à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(*) *Dédicace du livre par l'auteur.*
— Places limitées —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Le Centre Culturel
SAINT MESROB

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences
le Centre Culturel St-Mesrob
recevra
Le Prof. BOGHOS LEVON ZEKIYAN
de l'Université de Venise,
qui nous présentera

« QUELQUES TRAITS CARACTERISTIQUES DE LA SPIRITUALITE ARMENIENNE, COMME EXPRESSION DE VIE D'UNE EGLISE DE FRONTIERE »

le Jeudi 19 Décembre à 20h45
dans les locaux du Centre,
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տիկին Ժանն Զաթըրեանէ:

Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի «Անահիտ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. — Տիկին Վարդուհի Արմուտեան իր ապաքինման առթիւ 100 Ֆր., Տիկին Շուշան Կանպարեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կոստանեան 500 Ֆր., Տիկին Արփինէ Մուրատեան 200 Ֆր., Տիկին Ալիս Կարապետեան 100 Ֆր., Տիկին Ագնիւ Կոստանեան 100 Ֆր., Տիկին Վարսենիկ Ստեփանեան 100 Ֆր., Տիկին Կուպաթեան 100 Ֆր., Տիկին Մարիամ Տէյիրմէնճեան 100 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

U.G.A.B. - Rhône-Alpes

90EME ANNIVERSAIRE
FESTIVITES DE CLOTURE

sous la présidence effective du
DR EDOUARD ATAMIAN
Président du Comité Régional de l'U.G.A.B. FRANCE

— VALENCE

DINER — RENCONTRE
Samedi 21 Décembre à 20 heures 30

— ST - CHAMONT

RENCONTRE
Dimanche 22 Décembre à 15 heures

Toutes ces rencontres auront lieu dans les centres de l'U.G.A.B de ces villes.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 DÉCEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·007 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.007

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Ազգային Համագումարի մը ընթացքին վաւերացուց տնտեսական եւ ընկերային ծրագիրը վերջնապէս Նուազի-լը-Կրանի մէջ Դեկտեմբեր 14-15-ին: Նախապէս մասնաճիւղերը իրենց հաւանութիւնը տուած էին 75%-ով: Ծրագիրը կը նախատեսէ աշխատանքի շաբաթական ժամերը իջեցնել 35-ի, առանց աշխատավարձքի նուազումի: 700·000 աշխատանք ստեղծել երիտասարդներուն համար, 350 հազարը առաջին երկու տարիներու ընթացքին, Պետութեան յանձնառութեամբ: Միակ դրամին կապակցութեամբ, կուսակցութիւնը չորս պայմաններ կը դնէ. – Իտալիոյ եւ Սպանիոյ եւ, եթէ կը փափաքի Մեծն-Բրիտանիոյ անդամակցութիւն, եւրոպական կառավարութեան մը ստեղծում, զօրակցութեան եւ աճի ուխտի մը տարրադրութիւն, համեմատութիւն տոլարին եւ եօրօին միջեւ: Ժոսփէն խիստ կերպով քննադատեց Շիրաքի ելոյթը· պէտք է խոստովանիլ թէ նախագահին կարգ մը խօսքերը առիթ տուած էին որ Ժոսփէն աւելի եռանդոտ ճառ մը խօսի: Մեծամասնութիւնը – ԷՌ – Փէ – ԷՌ թէ Իի – Տէ – ԷՖ ծաղրեց ընկերվարական ծրագիրը, կաղանդ պապայի նմանցնելով Ժոսփէնի խոստումները (Աըթիւի), նոյն ձեւով արտայայտուեցան Պալատիւրի կողմնակիցները որոնք նաեւ ժողով գումարած էին շաբաթավերջին: Խորքին մէջ, երկրին եւ ժողովուրդին մտահոգութիւնները ձգած, աջ թէ ձախ 1998-ի ընտրապայքարը սկսած են:

ՄԱԿ-ի Ընդհ. քարտուղարի պաշտօնին պիտի կոչուի, առաջին անգամ ըլլալով, Ափրիկեցի մը, յանձին Գանացի Քոֆի Աննանի: Ծանօթ է որ Միացեալ-Նահանգները ընդդիմացած էին Պուտրոս Ղալիի վերընտրութեան եւ ի վերջոյ յաջողեցան իրենց թեկնածուն պարտադրել· Ֆրանսա տեղի տուաւ: Պաշտօնին կ'անցնի Յունուար 1-ին:

ՏԸՊԼԸՆԻ մէջ, ուր գումարուած էր Եւրոպական Միութեան վեհաժողովը, համաձայնութիւն գոյացաւ միակ դրամին շուրջ: Մէյճըր կ'ուզէր որ 5-էն 500 եօրօ-ի թղթադրամները անկիւնը ազգային յատկանիշ մը ունենան, օրինակ թագուհին Անգլիոյ համար, Էյֆէլի աշտարակը՝ Ֆրանսայի, Գոլիզէումը՝ Իտալիոյ: Շիրաք դէմ արտայայտուեցաւ, բայց Քոհլի հետ համամիտ են որ դրամներուն գոյները աւելի վառ ըլլան:

ՊՕՅԻՆԿ ԵՒ ՄՔՏՈՆԷԼ ՏԸԿԼԱՍ միացան ինչ որ կը ստեղծէ օդանաւային համաշխարհային մեծագոյն ընկերութիւնը եւ լուրջ մրցակից մը Էրպիւս եւրոպական ընկերութեան;

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն, Դեկտեմբեր 14-ին, Վալանսի Հայ Մարզականը 0-2 պարտուեցաւ Նիորէն այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Դասաւորման գլուխն է Մարթիկ (43 կէտով), Վալանս 17-րդ է 27 կէտով: Վերջինն է Էփինալ 15 կէտով:

Ֆութպոլի Համաշխարհային Բաժակի՝ «Ֆրանսա – 98»ի զտման խաղեր կային Շաբաթ, Դեկտ. 14-ին: Այլ խմբակներու շարքին նաեւ մրցումներ տեղի ունեցան 9-րդ՝ Հայաստանի խմբակին մէջ: Այսպէս, Փորթուկալ իր դաշտին վրայ 0-0 արդիւնք մը արձանագրեց Գերմանիոյ դէմ, իսկ Հարաւային Իրլանտա իր դաշտին վրայ 2-0 պարտութեան մատնեց Ալպանիան: Խմբակին գլուխը կը գտնուի միշտ Փորթուգալ խաղցուած մրցումներու թիւի առաւելութեամբ ալ, Հայաստան 5-րդ է 3 կէտով, իսկ վերջին դիրքին վրայ է Ալպանիա:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(14 Décembre)

Le Président du Haut-Karabagh dénonce l'intérêt de la France pour le pétrole azéri

Այս խորագրին տակ «Լը Մոնտ» կ'արձագանգէր Ռոպէր Քոչարեանի այցելութեան, Ղարաբաղի չակերտաւոր նախագահը, քանի կը գրէ Նաթալի Նուկայրէտ, որ հետը տեսնուած է, Ֆրանսական նահանգի մը չափը ունեցող այս երկիրը ոչ ոքէ կողմէ ճանչցուած է աշխարհի մէջ, ոչ իսկ Հայաստանի: Ինքնահռչակ Հանրապետութիւն մը, անկախ (այս ալ չակերտուած), բնակուած Հայերէ, բայց զետեղուած Ազրպէյճանի մէջ, Լ. Ղարաբաղ թատերաբեմն է նախկին Խորհրդային Միութեան ամէնէն հին կնճիռին, ուր 1994-էն ի վեր հրադադար մը կը տեւէ: Փարիզ ունեցած խօսակցութիւնները Դեկտեմբեր 11-էն 13, կրնային միայն «անձնական» (չակերտ մըն ալ հո'ս) բնոյթ ունենալ, ինչպէս շեշտեց Քէ տ'Օրսէն, ուր Ռ. Քոչարեան ընդունուեցաւ բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը կողմէ, նախքան հանդիպիլը խորհրդականի մը՝ Էլիզէ:

Բայց, Լ. Ղարաբաղի նախագահը (յատկանշական է որ չակերտը վերցուած է), զօրացած Նոյեմբեր 24-ի իր փառաւոր յաղթանակէն ուղերձ մը ունէր. – Ֆրանսայի վերջերս ցուցաբերած շահերը ազրպէյճանական քարիւղին համար կրնան վնասել Կովկասի շրջանի խաղաղութեան բանակցութիւններուն, բացատրեց «Մոնտ»ի տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Ռ. Քոչարեան կ'ակնարկէր, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին այցելութեան, Հոկտեմբեր 11-ին, Ազրպէյճան, ուր Էլֆ ընկերութիւնը մտած էր քոնսորսիոմի մը մէջ, զոր կը ղեկավարէ Պրիթիշ Փեթրոլիըմը Կասպից ծովու քարիւղային հսկայ պահեստներուն շահագործման համար, «դարու պայմանագիրը»:

Ֆրանսան, ուր կ'ապրի Հայ կարեւոր գաղութ մը (400 հազար) փոխած կ'ըլլայ Կովկասի Հայերու նկատմամբ իր բարեկամական դիրքը: Որպէս փաստ կուտայ Քէ տ'Օրսէի կողմէ եղած յայտարարութիւնը իր ընտրութեան վաղորդայնին, բստ որուն Լ. Ղարաբաղի կնճիռին որեւէ լուծում պէտք է հիմնուի «Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան ճանաչման» վրայ:

Ռ. Քոչարեան կը խորհի որ Լ. Ղարաբաղի կանոնադրին հարցը պէտք չէ կապուի քարիւղին: «Անոնք որոնք կ'ուզեն օգտուիլ քարիւղէն, թող օգտուին, մեր հարցը չէ» կ'ըսէ: Ռ. Քոչարեան վախն ունի, արդարեւ, որ ազրպէյճանական քարիւղին արտածումը դէպի արեւմուտք Պաքուն Թուրքիոյ կապող հաւանական նաւթատարով մը, արեւմտեան պետութիւնները մղէ արդելք հանդիսանալու Լ. Ղարաբաղի իսկական անկախութեան մը հասնելուն:

Հայ ղեկավարը թերահաւատ կը թուի Լ. Ղարաբաղի Մինսկի խումբին տարած խաղաղութեան գործընթացին: «Այդ բանակցութիւններուն մէջ, կ'ըսէ, ոչ ոքի կը վստահինք, ոչ աւելի Ռուսաստանի քան Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի եւ միայն Հայաստանի վրայ կը հաշուենք եւ աշխարհի հայ գաղութներուն»: Հայկական Սփիւռքը (3·5 միլիոն) մարդասիրական եւ դրամական կարեւոր նպաստներ կը բերէ Ղարաբաղի, տարիներէ ի վեր:

«Լը Մոնտ» «զինուորական պետ» որակելէ ետք Ռ. Քոչարեանը, կը գրէ թէ Լ. Ղարաբաղի ուժերը Ազրպէյճանի հողային տարածքի մէկ հինգերորդը կը հակակշռեն: Այդ պատմական հայկական հողերուն վերամիացումը, բացայայտ փափաքն է Ռ. Քոչարեանի: «Մեր պետութիւնը կը կառուցանենք, կ'ըսէ Ռոպէր Քոչարեան, եւ կը քաշուինք մեր հակակրշուած հողամասերէն միայն այն ատեն երբ ապահովութեան բոլոր երաշխիքները ունենանք»: Այդ առընչութեամբ, կը գտնէ որ Ֆրանսայի նեցուկը կը պակսի:

«LIBERATION»

(14/15 Décembre)

R. KOTCHARIAN EN VISITE PRIVEE EN FRANCE

Այս «փրիվէն» շատ կը հեշտուի անշուշտ, միտքը չկոտրելու համար Պաքուի եւ Անգարայի: Հոս ալ չակերտաւոր նախագահի մը կ'ակնարկուի, քանի մը հակիրճ տողերու մէջ, յիշելու համար հայկական մեծամասնութիւն մը ունեցող ինքնավար գաւառ մը: Կ'ըսէ թէ ան հրաւիրուած է Ալֆորվիլի ծերակուտական – քաղաքապետ՝ Ռ. Ռուքէի կողմէ եւ որպէս հերոս կ'ողջունուի Ֆրանսա երեք մեծ հայկական քաղաքներուն մէջ՝ Ալֆորվիլ, Լիոն եւ Մարսէյլ, 42 տարեկան այս ճարտարարագէտը, կ'ըսէ, յամառօրէն կը շարունակէ իր նպատակը՝ Ղարաբաղի «կցումը» Հայաստանի (այս չակերտն ալ՝ մեր կողմէ...):

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ. – ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՄԻԱՑԵԱԼ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄԻԼԱՆՈՅԷՆ ՎԵՆԵՏԻԿ ԱՆՑԱՒ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի այս այցելութիւնը բոլորովին տարբեր բնոյթ ունեցաւ անցեալի բաղդատմամբ: Ցարդ, Կաթողիկոսներու եւ Պապերու հանդիպումները չէին անցներ արարողակարգի (փրոթոքոլ) սահմանները, մինչ այս անգամ կարելի է իսկապէս պատմական որակել Գարեգին Ա.ի եւ Յովհ. Պօղոս Բ.ի տեսակցութիւնը: Անոնք, մէկէ աւելի տեսակցութիւններու աւարտին, միացեալ յայտարարութեամբ մը վերջ դրին 15 դարերու «քէն»ի մը, այլ խօսքով վերջ դրուեցաւ այն անաթեմային որ կար Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նկատմամբ Կաղքեդոնի ժողովէն (451) ի վեր: Պարզ է որ աստուածաբանական գետնի վրայ ոչ մէկ վիճում կայ, այլ հիմը դրուած է մնայուն երկխօսութեան մը եւ գործակցութեան:

Միացեալ այս յայտարարութեան բնագիրը անգլերէն է եւ այսօր, կ'անդրադառնանք միայն հոն նշուած կարգ մը կէտերու, սպասելով որ մեզի հասնի հայերէն թարգմանութեան պաշտօնական բնագիրը, խուսափելու համար թարգմանական թիւրիմացութիւններէ նման կարեւոր յայտարարութեան մը համար:

Սկիզբը, Յովհ. Պօղոս Բ., Հռոմի Եպիսկոպոս եւ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Պապ եւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց եւ Ծայրագոյն Պատրիարք շնորհակալ են Տիրոջ որ թոյլ տուած է որ իրարու հանդիպին, միասնաբար աղօթելու, արդիւնաւոր խօսակցութեան մը համար, մտքերու փոխանակութեան իրենց եկեղեցիներուն շուրջ: Անոնք կը հաստատեն հոգեւոր խոր հաղորդութիւնը որ զիրենք, եպիսկոպոսները, կղերը եւ իրենց եկեղեցիներուն հաւատացեալները միացուցած է: Հաղորդութիւն մըն է որ իր արմատները կը գտնէ հաւաքական հաւատքին մէջ, հռչակուած առաքեալներուն կողմէ և փոխանցուած դարերու երկայնքին եկեղեցւոյ հայրերուն, վարդապետներուն, մարտիրոսներուն միջոցաւ: Կ'ակնարկուի այն տարակարծութիւններուն, քաղաքական, մշակութային որոնք պատճառ եղած են անհասկացողութեան: Յովհ. Պօղոս Բ. եւ Գարեգին Ա. իրենց վճռական համոզումը կը յայտնեն որ Աստուծոյ եւ Յիսուսի հիմնական հասարակաց հաւատքին պատճառաւ, հակադրութիւնները եւ անբաղձալի բաժանումները որոնք եղած են, պէտք չէ շարունակեն ազդել Եկեղեցւոյ կեանքին վրայ, այսօր: Ցաւ կը յայտնեն այդ տարակարծութիւններուն համար:

Այս ոգիով, կը շարունակուի յայտարարութիւնը, որու եզրակացութիւնն այն է որ նոր էջ մը կը բացուի Հայց. Առաքելական և Հռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ միջեւ և յետագայ երկխօսութիւններով եւ հանդիպումներով սերտ գործակցութիւն մը կը սկսի: Ինչպէս ըսինք, անմիջապէս որ ունենանք հայերէն բնագիրը կը հրատարակենք:

Նախքան այս միացեալ յայտարարութիւնը, Դեկտեմբեր 13-ին, Պապն ու Կաթողիկոսը կարեւոր ճառեր արտասանած էին Ս. Պետրոս եւ միասին ճաշած:

Նոյն իրիկունը, Վատիկանի մօտ Հայաստանի դեսպանուհին քոքթէյլ մը եւ ճաշ մը կուտար Գարեգին Ա.-ի ի պատիւ, որու ներկայ կ'ըլլային դիւանագիտական մարմինները:

Շաբաթ, Դեկտ. 14-ին, ժամը 14-ին, Գարեգին Ա. կ'ընդունուէր նախագահ Սքալֆարոյի կողմէ, ապա կը մեկնէր Միլանօ: Իրեն կ'ընկերանային Գարեգին Արք., Գրիգորիս Արք. եւ Պարգեւ Եպիսկոպոս, ինչպէս նաեւ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. որ Կիրակի օր Փարիզ կը վերադառնար:

Շաբաթ օր, ժամանումին, Կաթողիկոսը կ'առաջնորդուէր Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցին ուր իրեն կը սպասէին հաւատացեալները: Կիրակի առաւօտ կը պատարագէր եւ կը քարոզէր նոյն Եկեղեցւոյ մէջ: Յերեկոյին ճաշ մը կը տրուէր իրեն ի պատիւ: Դեկտեմբեր 16, Երկուշաբթի առաւօտ Գարեգին Ա. կը տեսնուէր Միլանոյի Առաջնորդին՝ կարդինալ Մարթինիի հետ: Երեքշաբթի կ'անցնէր Վենետիկ, ուր ամբողջ օրը կը մնար Սուրբ Ղազար:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(14/15 Décembre)

Les Arméniens à Rome

LE CATHOLICOS KAREKIN Ier A COSIGNÉ AVEC JEAN-PAUL II UNE DÉCLARATION SUR LEUR FOI COMMUNE

«Ֆիկարօ»ի թղթակիցը՝ Ժոզէֆ Վանտրիս լայնօրէն կ'անդրադառնայ այն հասարակաց յայտարարութեան զոր միասնաբար ըրած են Գարեգին Ա. եւ Յովհ. Պօղոս Բ., զայն կարեւոր որակելով մանաւանդ ինչ կը վերաբերի հասարակաց հաւատքին ի Քրիստոս: Պատմական ակնարկով մը, թղթակիցը կը յիշէ թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին աւետարանուած 295-ի շուրջ Գրիգոր Լուսաւորիչի կողմէ, մերժեց ընդունիլ Կաղքեդոնի ժողովի (451) սահմանումները Քրիստոսի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԺԵ.

Շարունակելէ առաջ Ղարաբաղեան արկածախնդրութեան վերարտադրութեան այս փորձը, պէտք է տխուր լուր մը հաղորդեմ ընթերցողներուն: Քանի մը առիթներով գրած եմ Ազատնի Դանիէլեանի մասին, այն զմայլելի ու սրտոտ ընկերուհին, որ «պահապան հրեշտակի» դեր խաղաց հոն եղած ատենս: «Դաշնակցութեան Պանդոկ» կոչուած բնակարանը ուր ապրեցայ, իրականութեան մէջ իր իսկ տունն էր որ կը տրամադրէր, կուսակցական ու ղարաբաղեան շատ յատկանշական ու ընթացիկ կերպով, դուրսէն պաշտօնով եկած հիւրերուն ու ինք կ'երթար կը բնակէր իր ալեւոր հօր մօտ. Անցեալ շաբաթ էր որ սփիւռքահայ Անդօ Մանկասարեանը, ուրիշ անձնուէր «վեթերան» մը Ղարաբաղեան կռիւներու տարիներէն, իմացուց ինծի թէ քանի մը օր առաջ Ազատնին զոհ գացած է ինքնաշարժի արկածի մը, Ստեփանակերտ – Շուշի ճամբուն վրայ: Հոս կ'ուզեմ մեծ ցաւի եւ խոր յարգանքի զգացումս յայտնել նախ իր պարագաներուն եւ ապա իր հազարաւոր ընկեր – ընկերուհիներուն, որոնք առանձնաշնորհումը ունեցած էին զինք մօտէն ճանչնալու: Շնորհալի, կենսախայտ, կամկատար եւ սրտոտ՝ տիպարային անձ մըն էր որ կը խորհրդանշէր ինծի համար Ղարաբաղի Հայութեան եւ կուսակցական շարքերու ամէնէն ընտիր առաքինութիւնները: Մարդիկ անփոխարինելի՞ են: Այո եւ ոչ, եւ պատճառները հասկնալի են: Սակայն Ղարաբաղցի Ազատնիին պարագային՝ պատասխանս «այո» է: Չեմ ըսեր «հող էր ու հողին դարձաւ», որովհետեւ իր մէջի հիմնականը հող չէր այլ ոգի՝ որ իր սիրած Ղարաբաղի ոգիին միացաւ, առյաւէտ:

Ետ գալով աւելի առօրեայ հարցերու, եւ շարունակելով Ապարանցի Պաւլիկի հետ առաջին հանդիպումիս նկարագրութիւնը, ինծի թուեցաւ այդ վայրկեանին թէ բոլոր անակնկալ եւ անսովոր պատիւներէն, որ կ'ըլլան ինծի այս այցելութեանս առթիւ, կարծեմ ոչ մէկը այնքան մեծ արձագանգ ունեցաւ մէջս, ոչ մէկը այնքան ինքնակամ էր որքան այս անկիւնաւոր փէտայիին խօսքերը իրենց ինքնարուխ նկարագրով: Եւ նաեւ՝ բան մը որուն աւելի ուշ պիտի անդրադառնայի՝ իրենց ուժով:

– Երթանք, ընկեր Օշական:

– Ես ուրիշ ընկերներու հետ եկած եմ, միասին պիտի իջնենք Ստեփանակերտ:

– Երթանք:

– Ո՞ւր:

– Մեզի:

Ոչ հարցում, ոչ թելադրանք ոչ ալ առաջարկ, այլ որոշում ու հրահանգ: Արագ մը Սերժիկը կը գտնեմ ու կը բացատրեմ կացութիւնս: Կը նստիմ կառք մը, որ կը վարէ իր ընկերներէն Նուրիջանը, մեծղի կռուող մը, աս ալ: Ետին, Պաւլիկին կողքին նստեր է լուռ ու խորհրդաւոր ուրիշ փէտայի մը: Այս ալ իր մտերիմներէն է, Գաղօ անունով. «Գաղօն հեռուէն նշան առնուած ու նետուած քարի մէկ հարուածով ճակտէն զարկաւ ու գետին փռեց ժայռի գլուխը կայնած Թուրքը», կը բացատրէ Պաւլիկ: Ճամբու եւ մեքենայի աղմուկին մէջէն կը փորձեմ կամուրջ նետել այս անծանօթ մարդուն հետ:

– Ընկեր Պաւլիկ, ինծի ճակատ պիտի տանիս:

– Ոչ:

– Քեզի հետ հարցազրոյց մը պիտի ունենամ ու ղրկեմ Սփիւռքի թերթերուն:

– Ոչ:

– Պէտք է դուն Սփիւռք գաս, պտըտիս կարեւոր կեդրոնները, Ղարաբաղի ծանօթացման եւ օգնութեան համար քարոզչութիւն ընես:

– Ոչ:

– Քու կեանքիդ պատմութիւնը կ'ուզեմ գրել:

– Ոչ:

– Բայց ինչո՞ւ բոլոր առաջարկներս կը մերժես:

– Այդ ամբողջին պէտք չկայ: Դուն հիմա իմ հիւրն ես: Մոռցիր ամէն բան:

Աւելի ուշ շատ աւելի ամբողջական պիտի ըլլար իր ու իր նման փէտայիներու ճանաչումս, սակայն այս առաջին կէս ժամը արդէն գաղափար մը տուած էր պատամարտիկներու բնաւորութեան մասին: Ճանչցեր էի Ռոմիկը արդէն: Պաւլիկը Արցախեան գոյամարտի առաջին օրերէն եկած էր իր Ապարանէն ու նետուած կռուին մէջ: Ռուսական բանակի մէջ նախկին վայրաշու, չորս անգամ Ազերիներու ձեռքը ինկած ու Շուշիի տխրահռչակ բանտը նետուած, ահաւոր ծեծերու ենթարկուած, խոշտանգուած, եղունգները քաշուած, պատերազմի մեծ ճակատամարտերուն մասնակցած են անթիւ Թուրք անդրի աշխարհ ղրկած՝ Պաւլիկը ինծի համար ականի նման աննախատեսելի, վճռական, քաջ ու խորհրդաւոր մէկը պիտի մնար միշտ:

Ստեփանակերտ հասեր ենք ու կառքը, ցնցուելով, օրօրուելով ու ոստնելով օձագալար ճամբաներէ մտեր է ինծի բոլորովին անծանօթ թաղ մը: Հսկայ ու միօրինակ շէնքերու արանքը սեղմուած, խորտ ու բորտ, կիսամութ փողոց մըն ենք: Վար կ'իջնեմ, զգուշութեամբ:

– Ո՞ւր ենք:

– Աս է մեր տունը:

– Ընկեր Պաւլիկ, ես տունս երթամ, ուշ է ժամը, իննուկէսը անցեր է, ամէն կողմ մութ է:

– Անանկ բան չկայ, դուն մեր հիւրն ես, արի վեր:

– Չէ, իրապէս, պէտք է ես տուն երթամ:

Ձայնս խեղճ, անհամոզիչ կը հնչէ իմ իսկ ականջիս: Ալ ո՛ւր մնաց իրեն: Անդրդուելի ու լուռ կայնած է քովս, աստիճանները ցոյց կուտայ:

– Լաւ, մէկ ժամ, ոչ աւելի:

– Հէլէ ելիր տուն:

Առաջին յարկ, դէմ դիմաց երկու դուռ կայ – մէկը իր ընտանիքին՝ կնոջ ու երկու երախաները, միւսը՝ զոքանչին եւ աներոջ: Բաց են երկու դռները, «մէկ ընտանիք է» կ'ըսէ եւ իրապէս մէկ տունի մէջ գտնուելու տպաւորութիւնը ունիմ: Անմիջապէս ճաշի սեղանը կը պատրաստուի, տասը հոգիէն աւելի նստած ենք սեղանին շուրջ ու չեմ զգար տեղին նեղութիւնը ոչ ալ խճողումը: Վոտկայի գաւաթները հազիւ լեցուած, վեր կ'ելլեն, կարճ պահ մը կը մնան օդին մէջ մինչեւ որ մէկը երկու խօսք ըսէ, կենաց մը առաջարկէ՝ եւ արդէն պարպուեր են...: Սեղանը գաւաթ դնելու տեղ չկայ – ըմպելիքի անթիւ նոր շիշեր, խաշլամա, խորոված, բանջարեղէն ու տասնեակ մը այլ ուտեստներ ետեւէ ետեւ կը լեցուին սեղանին վրայ: Ամէն տեղ ու ամէն առիթի՝ Պաւլիկին ձայնը կը տիրէ, բանաստեղծութիւն կ'արտասանէ, փէտայական երգեր կ'երգէ, ճառ կը խօսի Արցախի եւ Սփիւռքի մասին: Անճանաչելի դարձած է աչքիս:

– Ընկեր Վահէ, գաւաթդ պարապ է:

– Տասներորդ գաւաթս է ընկեր Պաւլիկ, ալ կը բաւէ, ես այսանկ զօրաւոր խմիչքի վարժուած չեմ, ես պուրժուային մէկն եմ...:

– Դուն հոս իմ տունս ես, պիտի խմես:

Շուրջս, կանաչ համազգեստներով, Գումարտակի մարտիկներն են, խորտ ու բորտ՝ բայց համակրելի ու ներզօր մարդիկ որոնց իւրաքանչիւրին փորձառութիւնը հատոր մը կը լեցնէ, «ես ի՞նչ գործ ունիմ աս մարդոց մէջ», հարց կուտամ ես ինծի, «իմ տեղս սեղանիս ետին է, գրիչը ձեռքս, երեւակայութեանս ու յիշատակներուս հետ առանձնացած, պարապ էջին առջեւ...»:

Ժամացոյցին կը նայիմ: Քառորդ ժամէն կէս գիշեր կ'ըլլայ, այսինքն՝ ելեկտրականութիւնը կը կտրուի ու քաղաքը մթութեան մէջ կը թաղուի:

– Ընկեր Պաւլիկ, կէս գիշերը մօտ է, ինչպէ՞ս տուն պիտի երթամ: Վաղը առտուն կանուխ դաս ունիմ:

– Ընկեր Վահէ, քու անկողինդ աս սենեակն է, եթէ քնանալ կ'ուզես՝ հրամմէ:

– Ո՞ւր է, հապա ինծի տուն պիտի տանէիր:

– Իմ հիւրս ես այս գիշեր: Մոռցիր տուն երթալը:

Ոչ ձայնը, ոչ արտայայտութիւնը ոչ ալ բառերը վիճելի են: Այս է տան ու երկրին օրէնքը...: Այսպէս է Ղարաբաղը, այս մօտիկութեամբ եւ այս անկեղծութեամբ, այսպէս սան – փասոն կ'ապրին մարդիկ: Անմիջապէս մոմ կը բերեն ու պատմութիւնները, կենացները կը շարունակուին: Երգերը անպակաս են, գիւղական կամ ուրախ երգեր՝ պայմանաւ որ սրտին դպնան...: Սակայն ամէն վայրկեան կը զգամ մութ տրամութիւնը զոր կը փորձեն մոռնալ մարդիկ խմիչքի ու երգի մէջ: Մահը, մահացած ընկերներու յաճախանքը, ցաւի ու սուգի անպատմելի յիշատակներ կը լեցնեն սենեակին պարապ անկիւնները, խնդուքը դեղ մըն է, թմրեցուցիչ մըն է: Ղարաբաղի ժողովուրդը գիտէ թէ պատերազմը կրնայ վերսկսիլ ամէն վայրկեանէն ու ինչ ուրախ պահ որ կ'ապրուի՝ զուտ շահ է, կողոպտուած է ճակատագրէն: Մինչեւ վերջնական եւ կատարեալ յաղթանակ՝ Ղարաբաղը շունչը բռնած, ջիղերը պիրկ, Թուրքին մէջքը կոտրած ըլլալու եւ սրտին մէջ Հայուն սարսափը դրած ըլլալու գոհունակութեամբ՝ բայց մատը զէնքի բլթակին պիտի ապրի:

ԺԱՆ-ԺԱԳ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՄ ԸՄԲՈՍՏ ՀԱՅՈՒՆ ՈԳԻՆ

«Իւրաքանչիւր Հայ խաչին վրայ կը ծնի: Իւրաքանչիւր Հայ որ կը մեռնի Ապրիլ 24 մը կը մեռնի ··· մահէս յետոյ կը փափաքիմ որ տապանաքարիս վրայ արձանագրուի՝ 1927 – 1915»:

Ժան – Ժագ Վարուժանին այս տողերը մէջբերուած են իր վերջին գիրքէն զոր քանի մը շաբաթներ առաջ Արագ հրատարակչատունը (Տնօրէն՝ Արա Գրիգորեան) լոյս ընծայեց: «La Quadrature du Siècle» (1) վերնագիրին տակ Վարուժան ընթերցողներուն կը հրամցնէ տարիներ առաջ ծնունդ առած Tentative շարքին չորրորդ հատորը (2): Դժուար է գրախօսել նման գործի մը մասին որ գրական որեւէ կերպի չի նմանիր: Հատորը կազմուած է օրէ օր գրի առնուած հարիւրաւոր մտորումներէ, օրագիրի ձեւով: Օրագիրին միանախօսութիւնը տեղ տեղ երկխօսութեան կը վերածուի. Վարուժանին գլխաւոր խօսակիցներն են իրեն մօտիկ մարդիկ՝ զաւակներն ու թոռները կամ փողոցին մէջ հանդիպած անծանօթներ: Նիւթերը բազմատեսակ են. հոս տեղ կը գտնենք հարցերն ու հարցադրումները որոնք իւրաքանչիւրս կը յուզեն՝ կեանքին ու մահուան իմաստը, Արդարութիւնը, Աստուծոյ գոյութիւնը եւ չգոյութիւնը եւ ուրիշ շատ հարցեր: Լայն ու համընդհանուր այս հարցերուն կողքին, կամ աւելի ճիշդ ասոնց ընդմէջէն հեղինակը խթող յամառութեամբ մը միշտ սեղանին վրայ կը բերէ հայ ժողովուրդին արդար զայրոյթը ընդդէմ Պատմութեան եւ Միջազգային հասարակութեան: Հատորին ըսկիզբէն մինչեւ վերջը Մեծ Եղեռնին ծանր դրոշմը կը վկայէ որ այս հարցը իսկապէս հոգեկան վէրք մըն է հեղինակին համար: Այս օրագիրը ուղղուած է Հայերուն եւ «ոչ – Հայ»երուն սակայն միայն ու միայն իր ինքնութեան գիտակից – ուրեմն – Հայ պիտի կարողանայ զայն գրել··

Ոմանք պիտի առարկեն գուցէ որ Ժան – Ժագ Վարուժան յաճախ ծայրայեղ է շատ մը արտայայտութիւններու մէջ: Ան անոնց կը պատասխանէ հանդարտ ձեւով՝ «Յաճախ Հայերն կը մեղադրեն ըսելով որ ցեղասպանութեամբ տարուած են: Բայց ո՞վ է մարդը որ մատին շիղ մը չունի: Մենք կրնանք ապացուցանել որ ընդհանուր ջարդէ մը նուազ ցաւոտ շիղեր գոյութիւն ունին···» Քիչ մը անդին կը գրէ՝ «ինչ կ'ուզէք ըսէք, ինչ կ'ուզէք ըրէք. ամէն ինչ բախտի հարց է՝ ոմանք Թուրք կը ծնին ··· ուրիշներ Հայ»: Այս ծանր նիւթերուն եւ հարցերուն, Վարուժան կը խառնէ սրամտութեամբ լեցուն միտքեր եւ կարծիքներ. «Արդեօք ճանճերը սրտի տագնապէ կը մեռնի՞ն, կամ «Երբ որ Պալսը ձեր հայրն է Պալսին որդին միայն կրնաք ըլլալ» եւայլն···

Ամբողջ գիրքին մէջ, ինչպէս իր բոլոր միւս գործերուն մէջ, ներկայ են ինքնութեան եւ մահուան թեմաները: Վարուժան Հայ է, բայց հայերէն չի գրեր ու աւելի կը տառապի, ինքնութեան հարցը սակայն իր մօտ վերջնականապէս լուծուած է՝ Վարուժան Հայ է ··· Ըմբոստ Հայ մը: Իրեն համար Հայը անպայման ըմբոստ պէտք է ըլլայ եւ բողոքող բոլոր, մեծ եւ փոքր, անարդարութիւններուն դէմ: Երբ իրեն հարց կը տրուի թէ ինչո՞ւ այնքան ուշ արթնցաւ իր մէջ ազգային գիտակցութիւնը, Ժան – Ժագ Վարուժան կը պատասխանէ. «Միտքիս անմիջապէս կուգայ Նիցշէի այս տեսակէտը՝ Որդին հայրը կը յայտնէ (Le gai savoir): Ահաւասիկ պատասխանս: Հարկ եղաւ որ որդիներս, հայ երիտասարդութիւնը, զիս յայտնէին: Ահա թէ ինչու այսքան ուշ ··· Ուրեմն անկէ առաջ պէտք եղաւ որ նախ որդիները գիտակցէին որ հայրը Հայ ըլլալն է: Ես այդ օրուան սպասեցի: Այդ օրուընէ ի վեր, ամէն օր, ինծի համար, կեանքիս ամենագեղեցիկ օրն է»: Մահուան թեման նոյնպէս մնայուն մտահոգութիւն մըն է Վարուժանին քով: Այս վերջին գիրքին մէջ, ան այս խնդիրը եւս լուծած կը սեպէ յատկապէս իր ամենավերջին տողերով որ մտաւոր կտակի մը պէս կը հնչեն, երբ կը գրէ որ կեանքին մայրամուտին իւրաքանչիւրս կարելի պէտք է ըլլայ ըսել՝ «Վերջապէս եմ ով որ եմ···»: Մենք անհամբեր կը սպասենք Tentative V–ին:

ԿՈՐԻՒՆ

Լիոն
Դեկտեմբեր 4, 1996

Ծանօթագրութիւններ. –

(1) *La Quadrature du Siècle* (Tentative IV), 158 p.
Arak Publications, Paris 1996.

(2) *Si c'est rond* (1985), *C'est pas carré* (1986), *2015* (1989)
Editions Kirk, Collection Diaspora.

«ԵՐԿՈՒ ՍՈՒՐ»ի թատերական ընթերցումը

Թատերական ընթերցումներու Բ. շարքին Դեկտեմբեր 8–ի ներկայացումով անգամ մը եւս արդարացաւ հանրութեան քիչ ծանօթ կամ բոլորովին անծանօթ ուշագրաւ թատերգութիւններ մոռացումի խաւարէն դուրս բերելու առաջադրութիւնը: Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ «Համազգային»ի Դիմակին եւ Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան երիտասարդներուն կողմէ ներկայացուեցաւ Վահան Թոթովենցի «Երկու սուր»ը (1929) որ մէկն է հեղինակին աւելի քան տասը թատերգութիւններէն, գրուած՝ 1921 – 1936 շրջանին:

Ինչպէս ողջոյնի խօսքին մէջ բացատրեց խումբին ղեկավարը՝ Արփի Յովհաննիսեան որուն պրպտումի բծախնդիր ու նաեւ յամառ գործունէութեան արդիւնք են շարքին մէջ առնուած գործերուն յայտնաբերումն ու բեմականացումը, թատերական հետաքրքրութիւնը պատահական չէ Վ. Թոթովենցի մօտ: Այս յատկանիշով հաւանօրէն շատ նեղ շրջանակի մը միայն ծանօթ հեղինակը այդ հետաքրքրութեան տիրացած է Խարբերդի Կեդրոնականի իր ուսուցիչ Թլկատինցիի ազդեցութեամբ: Թատերական իր գործերը մասամբ միայն հրատարակուած են, իսկ անոնցմէ «Բաքու – Լոնտոն»ը (1932) կը համարուի կորսուած:

«Երկու սուր»ը նիւթ ունի խորհրդայ-

նացման առաջին օրերուն Նոր վարչակարգին ու հինին բախումը, գլխաւոր հերոսուհիին՝ Մարգարիտի կեանքով մարմնաւորուած: Ան աղջիկը եւ քոյրն է երկու գաղափարականներու. ամուսնացած է չէկիստ երիտասարդի մը հետ որ նուիրուած է խորհրդային կարգերու հաստատումին ու անխնայ պայքար կը տանի այդ ուղղութեամբ: Այդ պայքարը անոր սպաննել տուած է նաեւ կնոջը հայրը: Եղբօրը բերնով տեղեկանալէ ետք այդ ճշմարտութեան, կեանքը անկարելի կը դառնայ Մարգարիտին համար որ բռնուած է երկու սուրի միջեւ: Խաղը կ՚աւարտի ողբերգական վախճանով մը երբ Ալեոշա կը սպաննէ նաեւ իր կինն ու անոր եղբայրը:

«Երկու սուր»ը կրկնակի մակարդակներով քալող խաղ մըն է. երկու տարբեր տեսանկիւն կ՚առաջարկէ դիտողին: Ասոր շնորհիւ պէտք է ըլլայ որ 1929-ին հրէից թատերախումբի մը կարելի եղած է զայն բեմադրել Երեւանի, ապա Գիւմրիի մէջ: Յաջորդ տարին հրատարակուած ալ է առանձին գիրքով, Թիֆլիսի մէջ ներկայացուած, յետոյ շուտով խաղացանկէն հանուած ու հրատարակութեան օրինակներն ալ ոչնչացուած են: Մինչեւ 1996 «Երկու սուր»ը մաս կազմած է փականքի տակ դրուած հատորներու վակ ֆոնտին: Այս ու միւս թատերգութիւններով ուշագրաւ հեղինակ մը ըլլալով հանդերձ, ինչպէս լսաւ Ա. Յովհաննիսեան, հայաստանցի քննադատներու եւ բանասէրներու կողմէ որոնք չեն կարդացած իր գործը, Թոթովենց արժանացած է նոյն կաղապարատիպ գնահատումին թէ «Թոյլ թատերագիր է»:

Դեկտեմբեր 8-ի ընթերցումին մասնակցեցան Նայիրի Յովսէփեան (Մարգարիտ), Թորոս Գոֆթիկեան (Ալեոշա), Նոյեմի Իսաէֆի (պառաւ կին), Ռազմիկ Արզալեան (Արսէն) եւ Արսէն Այնթապլեան (Գրիշա): Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կատարեց Իլի Զորպաճեան: Փորձերը վարած էին Ա. Յովհաննիսեան եւ Ժիրայր Զոլաքեան:

Թատերական այս երկու խումբերուն գործակցութեամբ իրագործուած այս շարքը յատկանշական է ներկայացման վայրերու ընտրութեամբ եւս: Այդ վայրերը ամէն անգամուն տարբեր կ՚ըլլան, հաւանօրէն զանազան շրջաններու դիտողներ ալ հետաքրքրելու նպատակով: Այս առումով, պէտք է ըսել որ «Երկու սուր»ին համար Ալֆորվիլի ընտրութիւնը մեծ բան չէր նշանակած, քանի որ Մշակոյթի Տան տանտէրներն իսկ կը բացակայէին ու հետաքրքիրներու շարքերը բաղկացած էին գրեթէ նոյն դէմքերէն:

Այս շարքին 1996-ի վերջին ներկայացումը Դեկտեմբեր 22-ին է, բեմական ընթերցումի համար ընտրուած «Երեւանի մէջ» թատերգութեամբ որ նոյնպէս կուտայ 1920-ական թուականներու մայրաքաղաքը, այս անգամ թատերագիր Եղիա Գասպարեանի ակնոցով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԱԿՆ» ՀԱՄՈՅԹԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

1996, Դեկտեմբեր 7, Հայաստանի երկրաշարժի ութերորդ տարելիցն է: Այս տխուր թուականը, ըստ արժանւոյն ոգեկոչելու համար, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մշակութային յանձնախումբը լաւ գաղափարը ունեցած էր այդ շաբաթ երեկոն կազմակերպել հոգեւոր երգերու համերգ մը՝ հրաւիրելով «Ակն» համոյթը:

Շնորհիւ լայն ծանուցումի մը, մօտ հարիւր հոգի (որոնցմէ գրեթէ կէսը՝ Ֆրանսացիներ), մասնակցեցան այս հանդիպման, Եկեղեցիի մը մէջ որ, անդամուան մը համար, պզտիկ թուեցաւ... Ցանուն մշակութային յանձնախումբին, Հրայր Հրաչեան բարի գալուստի քանի մը խօսքեր արտասանեց, ապա բեմ հրաւիրեց ութ հոգինոց երգչախումբը: Անոնք մօտ ժամ մը մեզի հրամցուցին տասնեակ մը միջնադարեան մեղեդիներ, ձօնուած Ս. Մարիամ Աստուածածնին, զոր ներկաները ունկնդրեցին երկիւղածութեամբ. զարերէ եկած այս երգերը, միաձայն մեկնաբանութեամբ, շատերուն համար յայտնութիւն մը եղան եւ բոլոր ներկաներէն գնահատուեցան, խոր տպաւորութիւն ձգելով: Հոս, հարկ է մասնաւորաբար շնորհաւորել խումբին ղեկավար՝ Արամ Քերովբեանը, մեներգչուհի՝ Վիրժինիա Փաթի — Քերովբեանը ինչպէս համոյթին միւս վեց անդամները, որոնց անունները կ՚արժէ յիշատակել (Գարին Ալլահվէրտեան, Ժիրայր Տէր — Յարութիւնեան, Ստեփան Հէքիմեան, Յարութիւն Խաչատուրեան, Արէտ Տէրտէրեան եւ Ժիրայր Զոլաքեան): Բոլորին տարած աշխատանքը, ի խնդիր հայ երգի տարածման, ամէն գնահատանքի արժանի է, եւ պէտք է քաջալերուի:

Ցուշի այս երեկոն շարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ մը, պատրաստուած Շաւիլի Կապոյտ Խաչուհիներուն կողմէ՝ հանդիպման առիթ մը ստեղծելով երգիչներուն եւ ներկաներուն միջեւ:

Հ. Հ.

ՎԱՉԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՖՈՆՏ

Ուրախութեամբ կը յայտարարենք, որ ընդառաջելով Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի ջերմ փափաքին, Ազգային բարերար մեծայարգ Պր. Վաչէ Մանուկեան, հայ համալսարանականներու նկատմամբ ունեցած իր սիրոյն ու գուրգուրանքին որպէս շօշափելի արտայայտութիւն, մէկ միլիոն ամերիկեան տոլարի դրամագլուխով կը հաստատէ համալսարանական կրթաթոշակներու ֆոնտ մը՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեան ներքեւ:

Յիշեալ ֆոնտէն պիտի օգտուին Լիբանանի համալսարանները յաճախող բոլոր հայ աշակերտները առանց խտրութեան: Ֆոնտին համար յատուկ ծրագիր — կանոնագիր մը պատրաստութեան ընթացքի մէջ է, ուր պիտի ճշդուին ֆոնտին դիմելու եւ անոր նպաստներէն օգտուելու պայմանները:

Այս առիթով Վեհափառ Հայրապետը բարձրօրէն կը գնահատէ Ազգային բարեբար եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Աթոռին բարեկամ մեծայարգ Պր. Վաչէ Մանուկեանին այս իշխանավայել բարերարութիւնը: Արդարեւ, սոյն բարերարութեամբ Պր. Վաչէ Մանուկեան անգամ մը եւս կուգայ գործնապէս փաստը տալու իր ամուր կապուածութեան մեր ժողովուրդի ու եկեղեցւոյ ու անոր ընդհանրական կարիքներուն:

Առողջութիւն, երջանկութիւն ու գործոց յաջողութիւն կը մաղթենք Պր. Վաչէ Մանուկեանին եւ Մանուկեան գերդաստանի բոլոր անդամներուն:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԿԱՅԱՆՈՎ ՄԸ Կ՚ՕԺՏՈՒԻ

Միացեալ — Նահանգներու երկրաշարժէ պաշտպանութեան կեդրոնի մասնագէտները, ներկայիս, իրենց հայ պաշտօնակիցներուն հետ Հայաստանի երկրաշարժէ պաշտպանութեան Ծառայութեան մէջ կը զետեղեն «Իրիս» գերարդիական կեդրոնը, որ հնարաւորութիւն կ՚ընձեռէ տեղեկանալու աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնի փոքրագոյն ցնցումին իսկ, ինչպէս նաեւ արեւուն եւ լուսնին կապուած մակընթացութիւններուն:

⁂

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Մեծ հաւանականութեամբ, 1997-ի տարեվերջին Հայաստան անդամ կը դառնայ Առեւտուրի Միջազգային Կազմակերպութեան, ինչ որ իրեն կ՚ապահովէ շուրջ 120 — 130 երկիրներու հետ հաւասար առեւտրական առանձնայատուկ յարաբերութիւններ: Սակայն, Տնտեսութեան փոխ — նախարար Վարդան Մովսիսեան, անդրադառնալով այս հեռանկարին, բասէ է թէ անդամակցիլը անհրաժեշտ պայման ըլլալով հանդերձ անբաւարար է, քանի որ այդ կը նշանակէ միայն իրաւական հիմքերու ապահովում: Անդին կը մնայ բուն հարցը՝ տեղական արտադրութիւնը կազմակերպելու եւ արտաքին շուկայի համար միջազգային չափանիշներուն համապատասխանող ապրանք արտադրելու խնդիրը:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիին մէջ ստեղծուած է հայկական կուսակցութիւններու պատմութեան բաժին մը, ուր կը հաւաքուին պարբերական մամուլի եւ արխիւային նիւթերը: Անոնք կը վերաբերին Հ.Յ.Դ.-ի, Ռ.Ա.Կ.-ի, Ս.Դ.Հ.Կ.-ի, Հ.Հ.Շ.-ի, Հ.Հ.Կ.-ի (Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցութիւն) գործունէութեանց անցեալի իրադարձութիւններուն: Մօտ ատենէն կը հաւաքուին նիւթեր նաեւ Հայաստանի Համայնավար եւ Դեմոկրատական կուսակցութիւններուն, ինչպէս նաեւ 60 այլ հանրային — քաղաքական կազմակերպութիւններու գործունէութեան մասին:

30-ԱՄԵԱԿ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Վատիկանի Ձայնասփիւռին հայկական հաղորդումներու բաժինը, այս տարի, տօնեց իր 30-ամեակը: Ռատիօ Վատիկանի յայտագրերու կեդրոնը կը գտնուի իր հիմնադրին Պիոս ԺԱ. Պապին անունը կրող պալատը, ուր 14 գրասենեակներէ յայտագրեր կը սփռուին 37 զանազան լեզուներով:

Յայտագիրները քսան վայրկեանի կարճ տեւողութիւն մը ունին ամէն մէկը, բայց, օրուան ընթացքին կը կրկնուին:

Հայերէն հաղորդումները կը ձայնասփռուին Իտալիոյ ժամով ժամը 17.50-ին եւ կը կրկնուին առաւօտեան ժամը 4.10-ին, կարճ ալիք 25.61 մեթր եւ 40.73 մեթր: Ամսոյն ամէն Գ. Կիրակին հայածէս պատարագ կը սփռուի ժամը 10.30-ին: Հայկական անձնակազմի անդամներն են Տէր Մ. Սարկ. Ճէնճեան (պատասխանատու), Տիկին Ռիթա Մէլէքեան (Ա. խմբագիր), Տիկին Սոնա Նիւրփէթլեան (Բ. խմբագիր), Հ. Անտոն Սարոյեան (վարիչ ծիսական բաժնի), Հ. Սերոբ Զամուրլեան (վարիչ Ս. Գրքի բաժնի):

Այս առթիւ հրատարակուած ճաշակաւոր գունաւոր եռածալ թերթիկին մէջ լոյս տեսած է նաեւ Ներսէս Եպիսկոպոս Սեթեանի շնորհաւորական խօսքը: Ան եղած է հայկական բաժնին հիմնադիրը եւ առաջին պատասխանատուն:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Թէ՛ Պոլսէն Գահիրէ ճամբորդութեանը ատեն եւ թէ իր հիւանդութեան ամբողջ տեւողութեանը Օրիորդ Քրիսթինէ անընդմատ անձնուիրութեամբ մը խնամեց զի՛ս Թոքախտահար պատանին, առանց օր մը հեռանալու իր սնարին քովէն:

⁂

Մօտաւորապէս երկու տարուան ազատական կեանքը ալ անտանելի դարձած էր ինծի եւ օր մըն ալ հրաժարականս տալով մեկնեցայ Շարապանէն Եւրոպա երթալու համար:

1899 Յունուարի մէջն էր երբ Աղեքսանդրիա հասայ ուր քանի մը օր մնացի բարեկամներու հետ: Արփիար հոն էր այդ միջոցին, բայց ինքն ալ քանի մը ամիսէն, պիտի վերադառնար Լոնտոն, Պատգամաւորական ժողովը աւարտած ըլլալով:

Մէսաժըրիի «Սակալիէն» շոգենաւով մեկնեցայ Աղեքսանդրիայէն դէպի Մարսէյլ:

Դժնդակ ու ազէտալի դէպք մը որուն առաջին դրուագը շոգենաւին մէջ սկսաւ ու վերջինը Մարսէյլի մէջ լրացաւ անջնջելի տխուր յիշատակ մը թողած էր միտքիս մէջ: Շոգենաւին մէջ երկրորդ կարգով կը ճամբորդէի եւ իբրեւ սենեկակից ունէի Ֆրանսացի ուղեւոր մը որ աշխարհի շրջանը կ՚ընէր առանց սոսը փարայի: Իր ապրուստի միջոցներն էին պատկերազարդ քարթ փօսթալներ ծախել, արտասանութիւններ ընել, խաւաքարտի վրայ զարդանկարներ շինել եւ ի հարկին անծանօթներէ նպաստ խնդրել, կամ Ֆրանսական հիւպատոսարաններու վրայ բեռ ըլլալ:

Այս միջոցներով, երկու տարիէ ի վեր, ոտքով ճամբորդած էր ամբողջ Եւրոպա, Ասիական Թուրքիա, Սուտան, Հապէշիստան եւ ի վերջոյ եկած էր Եգիպտոս ուրկէ կը վերադառնար Մարսէյլ՝ հոնկէ ոտքով Փարիզ երթալու համար, ուր իրը թէ, տասը հազար ֆրանքի նուէր մը պիտի ստանար իր այս շահատակութեանը համար:

Աղեքսանդրիա գտնուած միջոցին ծանօթացած էր Իտալացի ընտանիքի մը հետ որ մեր շոգենաւով կը ճամբորդէր, միայն թէ առաջին կարգով: Երիտասարդ ամոլ մըն էին ասոնք, կինը չափազանց գեղեցիկ ու շնորհալի եւ այրն ալ նմանապէս խիստ վայելուչ:

Ֆրանսացի աշխարհաշրջիկը, որ Աղեքսանդրիոյ մէջ անոնց օգնութիւնը վայելած էր, շոգենաւին մէջ ալ քովերնէն չէր զատուեր եւ գիս ալ ի վերջոյ ներկայացուց իրենց:

Այր ու կին, թէեւ քանի մը տարիէ ի վեր ամուսնացած, բայց նոր սիրահարներու պէս կը վարուէին իրարու հետ:

Կինը չափազանց քնքոյշ ու չփացած կը թուէր եւ միշտ իր ամուսնոյն խնդիրքներ կ՚ուղղէր զորս այս վերջինը ամենայն հլութեամբ կը փութար կատարելու:

Ֆրանսացիին զուարթախօսութիւնը շատ հաճելի էր մանկամարդ Իտալուհիին, որ ժամերով կը խօսեցնէր զայն եւ որպէս զի անոր հաճոյակատարութիւնը վարձատրէ՝ անընդհատ հրաման կ՚ընէր ամուսնոյն որ ըմպելիներ բերել տայ մեզի, բան մը որ շոգենաւին մէջ բացառիկ ծախքի մեծ դուռ մըն էր:

Ֆրանսացին եւ ես սակայն շատ բարակը չէինք նայեր ու առանց քաշուելու պատիւ կ՚ընէինք մեզի ընծայուած ըմպելիներուն, մանաւանդ որ ըստ իմ սենեկակիցիս վկայութեան՝ Իտալացին շատ հարուստ մէկն էր:

Եւ սակայն իրիկուն մը, երբ ա՛լ օր մը մնացած էր Մարսէյլ հասնելու եւ Իտալացին կամրջակին վրայ կը գտնուէր, կինը իր խցիկը քաշուած ըլլալով եկաւ մեր քովը եւ շփոթ երեւոյթով մը ըսաւ:

— Բարեկամներ, ձեզի աղաչանք մը ունիմ:

— Ի՞նչ, հարցուց Ֆրանսացին:

— Եթէ անգամ մըն ալ կինս ձեզի ըմպելիք հրամցնել ուզէ, կը խնդրեմ մերժեցէ՛ք բացարձակ կերպով...

Այս տարօրինակ խօսքերը, զորս դողահար ձայնով մը արտասանեց՝ մեզ ապշեցուց բոլորովին: Չէինք կրնար ըմբռնել թէ ինչո՛ւ այդ բանը կ՚ըսէր մեզի:

— Բայց, կմկմաց Ֆրանսացին, բոլոր սրտով կը խոստանանք ձեր այդ խնդիրը կատարել, միայն թէ հաւատացէք որ ձեր խօսքերը...

— Գիտեմ, զլեց ընդմիջեց միւսը, իմ խօսքերս շատ տարօրինակ կը թուին ձեզի, բայց հիմա ձեզի ամէն բան պիտի բացատրեմ:

Եւ մարդը սկսաւ իր դժնդակ պատմութիւնը մեզի:

Ինք Միլանցի գործարանատէր մըն է եղեր իտալական լուցկի պատրաստող, այն լուցկիները, որոնք ծանօթ են հօս շամալը ֆիպրիք անունով: Հետզհետէ ձախորդութիւններ, գործադուլ, տնտեսական տագնապ, մրցակցութիւն եւայլն, մէկ քանի տարուան մէջ կը սնանկացնեն մարդը եւ հազիւ կը յաջողի այդ ընդհանուր կործանումէն 30.000 ֆրանք մէկ կողմ դնել, անով ուրիշ տեղ իր կեանքը վերսկսելու համար եւ կ՚որոշէ Եգիպտոս երթալ բախտ փնտռելու, ուր լաւ օրերու բարեկամներ ունի եղեր:

(Շար. 56)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

«Յառաջ միտք եւ արուեստ» 20-ամեակին առթիւ, Պ. Կարպիս Զրբաշեան 1000 ֆրանք։

—ՃԱՇ—

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի չարաթօրեայ դպրոցի, կաղանդի կէսօրուան ճաշը, կիրակի, Դեկտեմբեր 22-ին
Salle Valeyre — 22, rue Rochechouart

(Շար. Ա. էջէն)

անձին մասին եւ այդ ձեւով այդ Եկեղեցին իր ինքնավարութիւնը նչեց թէ Հռոմի կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ թէ բիւզանդական Օրթոտոքս եկեղեցւոյ նկատմամբ։ Թղթակիցը կ'անդրադառնայ 1915-ի ցեղասպանութեան (բառը կը գործածուի առանց չակերտի) եւ Սփիւռքի մը կազմութեան իբրեւ հետեւանք։

«LE MONDE»

(15/16 Décembre)

Reconciliation entre le pape et le patriarche des Arméniens

Գրեթէ նոյն ձեւով կ'անդրադառնայ այն համաձակայ յայտարարութեան զոր ստորագրած են Պապն ու Գարեգին Կաթողիկոսը։ Կ'ըսէ թէ անոնք մաղթեցին «մտէն եւ յիշողութենէն արմատախիլ ընել փոխադարձ դառնութիւնը, մեղադրանքները, մինչեւ իսկ ատելութիւնը որոնք յայտնաբերուեցան անցեալին եւ կրնան դեռ այսօր քօղարկել երկու Եկեղեցիներու միջեւ եղբայրական յարաբերութիւնները»։

«LA CROIX»

(16 Décembre)

Catholiques romains et arméniens sur la voie de la communion

Այս խորագրին մէջ, թերթը սխալ մը կը գործէ քանի ածականի բնոյթ կուտայ «arméniens»ին առանց գլխագիրի, ինչ որ կաթողիկէ կ'ընէ զիրենք։

Կէս էջ տրամադրուած է այս միացեալ յայտարարութեան, որու կցուած է նկար մը ուր Գարեգին Կաթողիկոս եւ Պապը կ'ողջագուրուին։ Կը յիշուի 451-ի ժողովին մէջը Յիսուսի բնութեան շուրջ (աստուածային եւ մարդկային) բացատրելու համար թէ անոնք որոնց համար Քրիստոս միայն մէկ բնութիւն ունէր դուրս քաշեցին գացին (ինչ որ սխալ է, քանի որ չմասնակցեցան Կաղքեդոնի ժողովին),

Կ'ըսէ թէ միացեալ յայտարարութիւնը նախ կը պայթեցնէ հին պալարը ողեկոչելով «Քրիստոսի մէջ միասնութեան հաւաքական փնտռտուքը»։

Յայտնուած հաշտութիւնը, կ'ըսէ, չի նշանակեր թէ ճամբուն ծայրն է։ Ինչ որ յայտարարութիւնը թացայայտ կերպով կ'ընդունի «յոյսն է ամբողջական հաղորդութեան հասնելու»։

Յօդուածագիրը կը յիշէ նաեւ որ յայտարարութիւնը կ'ակնարկէ աւելի սերտ գործակցութեան մը հովուապետական, կրօնական ուսուցման գետնի վրայ։ Վերջապէս, Վատիկան ուշադիր է որ խնայէ Հռոմի կապուած արեւելեան եկեղեցիներու դիւրազգածութիւնը, նոյնիսկ եթէ փոքրամասնութիւն են։ Հայ քրիստոնեայ այդ ճիւղին մէջ, շուրջ 140 հազար են այսօր Յովհ. Պետրոս ԺԸ. Կաթողիկոս — Պատրիարքին ղեկավարութեան ներքեւ։ Եւ այդ առնչութեամբ է որ Յովհ. Պօղոս Բ. ըսած է. — «Եղբայրական փոխադարձութեան այդ ոգիով է որ Հայ կաթողիկէ Եկեղեցին, որ հոգեւոր նոյն արմատները եւ նոյն մշակոյթը ունի քան ձեր Եկեղեցին, իւր ալ իր տեղն ունի այս առաքելութեան մէջ եւ կ'օժանդակէ որ ալ աւելի մեզ իրարու կապէ»։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30-ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին Մարտիրոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

. . . CYCLE DE REFLEXION ET DE PROSPECTIVE . . .

L'U.G.A.B. — Paris Ile-de-France a le plaisir d'inaugurer son nouveau cycle de réflexion et de prospective en recevant pour une

Conférence-Débat
M. Jean-Jacques VAROUJEAN,
*Auteur de QUADRATURE DU SIECLE **
le Mardi 17 Décembre à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

(*) *Dédicace du livre par l'auteur.*

— Places limitées —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE avec
JEAN-JACQUES VAROUJEAN
à l'occasion de la parution de son dernier ouvrage

LA QUADRATURE DU SIECLE
TENTATIVE IV

Vendredi 20 Décembre à 20 h 45

Présentation — Analyse — Débat

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 43 76 55 89 Fax: 43 78 66 64

ՊՈԼՍՈՅ ԲԱՆԿԱԼԹԸ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹՐԻՔ — ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Վենետիկի Համալսարանի Դասատու)

ազգային եւ մշակութային հարցերու շուրջ
Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 20, ժամը 20·30-ին

LES CHANDELLES
13, rue Lally Tollendal, 75019 Paris
M° Jean-Jaurès

Մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ա. Ալթունեանի

01 – 43 – 96 – 28 – 49

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԾ ԵՆ

ՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ 10 ՔԱՐՏԵՐ ՄԿՆԻԿՆԵՐՈՒ ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Մկնիկ Ընկերակցութիւն
Փարիզ 1996

Դիմել. —
Librairie Samuelian
51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— **Animateurs diplômés BAFA ayant minimum 18 ans et bon niveau de ski.**

Date limite de candidature : 10 JANVIER

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Le Centre Culturel SAINT MESROB

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences le Centre Culturel St-Mesrob recevra
Le Prof. BOGHOS LEVON ZEKIYAN de l'Université de Venise,
qui nous présentera

« QUELQUES TRAITS CARACTERISTIQUES DE LA SPIRITUALITE ARMENIENNE, COMME EXPRESSION DE VIE D'UNE EGLISE DE FRONTIERE »

le Jeudi 19 Décembre à 20h45

dans les locaux du Centre,
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԵՂԻՍ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ «Երեւանի Մէջ»ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 22, ժամը 16-ին
Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտք՝ 30 ֆրանք։

Հեռաձայն. —
01 – 43 – 70 – 62 – 95

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝

«ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ»

Դասախօս
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 18, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Coucelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier
SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)
Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.
Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est — Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.

— Entrée gratuite —

U.G.A.B. - Rhône-Alpes

90ème ANNIVERSAIRE

FESTIVITES DE CLOTURE

sous la présidence effective du
DR EDOUARD ATAMIAN
Président du Comité Régional de l'U.G.A.B. FRANCE

— VALENCE

DINER — RENCONTRE
Samedi 21 Décembre à 20 heures 30

— ST-CHAMONT

RENCONTRE
Dimanche 22 Décembre à 15 heures

Toutes ces rencontres auront lieu dans les centres de l'U.G.A.B de ces villes.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18
MERCREDI
18 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 19.008 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.008

ՀՌՈՄԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ Կ'ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԻ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԻՒՆԱԿՆԵՐԷՆ

«ԴՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ, ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՆ Է ՈՐ ՊԻՏԻ ՏԱՆԻ ՄԵԶ ԲՈԼՈՐՍ ՅԱՆԿԱԼԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»

ԽՄԲ. — Հռոմի պատմական հանդիպումէն եւ միացեալ յայտարարութենէն ետք, կապ հաստատեցինք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, Միլանօ, Դեկտ. 16-ին, խնդրելով իրմէ որ «Յառաջ»ի փոխանցէ իր տպաւորութիւնները եւ լուսաբանէ մեր ընթերցողները կատարուածին մասին: Ստորեւ իր պատասխանը. —

⁂

Իսկապէս պատմական օրեր եղան մեր այցելութեան օրերը ի Հռոմ, ի Վատիկան: Մեր երեք անձնական հանդիպումները Նորին Սրբութիւն Յովհաննէս — Պօղոս Բ. Պապին հետ սքանչելի առիթներ եղան անձամբ հաստատելու թէ որքան անկեղծօրէն եւ բարձրօրէն հայութիւնը ընդհանրապէս եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին լայն եւ ջերմ տեղ ունին իր սրտին, իր մտքին եւ իր փորձառութեանը մէջ:

Մեր պաշտօնական հանդիպումին ընթացքին, ճառերու փոխանակումէն ետք միասնական յայտարարութիւն մը կատարեցինք եղբայրական գործակցութեան ուղին ճանչնալով որպէս ամէնէն հարազատ եւ արդիւնաբեր ճանապարհ միասնական ջանքերով ծառայելու Քրիստոսին, քրիստոնէական եկեղեցիին, ընդհանուր մարդկութեան եւ մեր հայ ժողովուրդին թէ՛ մեր հայրենիքին՝ անկախ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ:

26 տարիներ էին անցեր մեր երջանկայիշատակ նախորդին՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի եւ Յովհաննէս — Պօղոս Բ. Պապին նախորդին՝ երջանկայիշատակ Պօղոս Զ. Պապին հանդիպումէն ասդին: Աշխարհի կացութիւնը, Հռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ վիճակը, յատկապէս Վատիկանի Բ. Ժողովէն ասդին, հայ ժողովուրդի եւ մեր Հայաստան աշխարհի դրութիւնը հիմնական եւ դրական փոփոխութիւններու էին ենթարկուած: Այսօր չենք հոն եւ չենք այնպէս ինչպէս էինք 1970-ին: Աստուածաբանական խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են անցնող երեք տասնամեակներու ընթացքին թէ՛ Հռոմէական Կաթողիկէ եւ թէ Բիւզանդական Օրթոտոքս Եկեղեցիներու հետ,

Բոլորս ալ եկած ենք այն եզրակացութեան, որ Քրիստոսի անձին ըմբռնումին մէջ էական, հիմնական տեսակէտով կը դաւանինք զՔրիստոս թէ կատարեալ Աստուած եւ թէ՛ կատարեալ մարդ, ոչ բաժանեալ, այլ միացեալ: Այս նոյն ըմբռնումն է ինչ որ ԺԲ. դարուն արտայայտուած է Ներսէս Շնորհալի Հայրապետին գրչով Յոյն Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ (Բիւզանդիոն) հետ մշակուած աստուածաբանական խօսակցութիւններու եւ եկեղեցական յարաբերութիւններու ընթացքին: Պատմականօրէն ժառանգուած հին տարակարծութիւնները, ընդհանրապէս բանաձեւումներու (formulation-ի) առընչուած տարբերութիւններ են, որոնք այսօր կորսնցուցած են իրենց այժմէականութիւնը:

Աշխարհի մէջ այսօր միջ — եկեղեցական համայնական աղօթքի, ուսումնասիրութեան եւ գործունէութեան շարժումը կը ծաւալի էքիւմենիք շարժում անունին տակ: Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի (Conseil Mondial des Eglises) շրջանակներուն մէջ ալ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին նոյն գործակցութեան ոգիով կը մասնակցի ընդհանուր եկեղեցիներու կեանքին եւ միասնութեան ձգտող աշխատանքներուն:

Բնականօրէն դեռ չենք հասած այն ամբողջական հաղորդութեան եւ միութեան, որ Քրիստոսով տրուած է բոլոր քրիստոնեաներուն: Դրական գործակցութեան, փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի ճանապարհն է որ պիտի տանի մեզ բոլորս յանկալի միութեան: Կան տակաւին տարակարծութիւններ, զորս երկխօսութեան միջոցաւ պէտք է լուծենք յառաջիկային:

Մեր միասնական յայտարարութեան մէջ Սրբազան Պապին հետ մենք անդրադարձանք մեր հայ ժողովուրդին թէ Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան, թէ Արցախի եւ թէ Սփիւռքի մէջ ապրող եւ վերանորոգութեան շարժումի մէջէն այժմ անցնող:

Յատուկ կերպով անդրադարձանք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պաշտօնական հիմնադրութեան 1700-ամեակի նշման, ո՛չ թէ սոսկ հայութեան ծիրին մէջ, այլ՝ համաքրիստոնէական մակարդակի վրայ համաշխարհային տարողութեամբ:

Մեր այս այցելութեամբ զգացինք, եւ կը հաւատանք որ գործակցութեան առաւել յուսատու շրջան մը բացուեցաւ երկու եկեղեցիներու փոխ — յարաբերութեան պատմութեան մէջ, ինչ որ լուսաւոր հորիզոններ կրնայ բանալ — եւ՝ պէ՛տք է բանայ — մեր երկու եկեղեցիներու եւ ժողովուրդներու կեանքին մէջ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(17 Décembre)

PRIMAUTÉ DU PAPE ET RÉUNIFICATION CHRÉTIENNE

Անրի Թէնք կ'անդրադառնայ երկու ոչ-կաթողիկէ անձնաւորութիւններու այցելութեան Վատիկան: Առաջինը՝ Գանթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսը, անկլիքան Եկեղեցւոյ պետ՝ Գերպ. Ճորճ Գարէ եւ երկրորդը՝ Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը եւ կ'ըսէ թէ ասոնք ցոյց կու տան էքիւմէնիք երկխօսութեան յառաջդիմութիւնները եւ սահմանափակումները: Հասարակաց յայտարարութեանց մէջ կը յայտնուի նոյն կամքը յառաջդիմելու վերամիացման ճամբուն վրայ: Ամէնէն ցայտուն յառաջդիմութիւնը կը վերաբերի յարաբերութիւններուն կաթողիկէ եւ Հայց. Եկեղեցիներու, բաժնուած 15 դարերու տարակարծութիւններով եւ հակադրութիւններով: Հասարակաց կամք մը արտայայտուած է ջնջելու անցեալի յանցանքները եւ յառաջ երթալու վիրենք հակադրող աստուածաբանական եւ քաղաքական կնճիռներու լուծումին մէջ:

Ղպտիներուն եւ Սուրիացիներուն հետ, կը գրէ յօդուածագիրը, հայ քրիստոնեաները մաս կը կազմեն այն եկեղեցիներուն որոնք չհետեւեցան Կաղքեդոնի ժողովին որոշումներուն Քրիստոսի կրկնակ մարդկային եւ աստուածային բնութեան մասին: Շնորհիւ Վատիկան Բ.ի ժողովէն ի վեր (1962 -- 65) բացուած տիալոկին, այդ տարակարծութիւնները մեղմանալու ճամբուն վրայ են:

ԻՆՉՈ՞Ւ

ՂԱՐԱԲԱՂՑԻՆԵՐՈՒ 89%-Ը ՔՈՒԷ ՏՈՒԱՒ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

ԼՂ Հանրապետութիւն (Նոյ. 28) օրաթերթը այս հարցումով դիմած է Լէոնարտ Պետրոսեանի որ վերահաստատուած է վարչապետի իր նախկին պաշտօնին վրայ: Ան նաեւ ղեկավարած է Ռ. Քոչարեանի նախընտրական գրասենեակը: Ըսելէ ետք թէ պատճառները շատ են, կ'առանձնացնէ հետեւեալները. Ռ. Քոչարեան 1992-էն որպէս Պաշտպանութեան պետական կոմիտէի նախագահ, ապա՝ Հանրապետութեան նախագահ, մեծ յաջողութիւն արձանագրած է թէ՛ ռազմական, թէ՛ տնտեսական եւ թէ խաղաղութիւն հաստատելու մարզերուն մէջ: Եւ ինչ որ նոյնքան կարեւոր է, ան միջազգային ասպարէզին վրայ հանդէս բերած է պետական գործիչի բարձր յատկանիշներ. թէ՛ բարեկամները, թէ՛ ընդդիմախօսները կ'ընդունին որ գործ ունին պետական լուրջ գործիչի հետ:

Ռ. Քոչարեանի յաջողութեան նպաստող կարեւոր ազդակ մըն ալ կը նկատէ, արդարօրէն, Լ. Պետրոսեան անոր անկեղծութիւնը իր ընտրողներուն դիմաց. «ընտրել է քարոզչական ճիշդ միջոց՝ ընտրողների հետ խօսել ծայր աստիճան բաց, առանց գունազարդումների, առաջարկել միայն եւ միայն իրատեսական ծրագրեր, ամբոխավար յայտարարութիւններից մնացել է հեռու, անդրադառնալով ամենացաւոտ հարցերին՝ առաջարկել է միայն հնարաւոր լուծումներ» կ'ըսէ այն որ ամէնէն լուրջ բաժինը ունեցած է յաջողութեան մէջ: Լ. Պետրոսեան կ'աւելցնէ. «մարդիկ գնահատել են նրա անմիջականութիւնը, հաւատացել խօսքին, իրատեսական մօտեցումներին»: Վարչապետին կարծիքով ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը կ'ունենայ նորոգուած կազմ մը որ կը հրատարակուի մօտ օրէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԸՊԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Եւրոպայի Միութեան Իրլանտայի մայրաքաղաքին մէջ գումարուած վեհաժողովին Թուրքիա մարդկային իրաւունքներու ծանր անտեսումին պատճառով խիստ քննադատութիւններու թիրախ եղած է: Հակառակ Արտաքին նախարար ու փոխ — վարչապետ Թ. Չիլլէրի հաւաստումներուն ու պնդումներուն թէ կարելի չէ Թուրքիան դուրս ձգել այս Միութենէն, մասնակից երկիրները վճռակամութեամբ յայտնած են թէ Անգարա նախ պէտք է յարգէ մարդկային իրաւունքները:

Փակման նիստին ընթրիքին Թուրքիոյ վարչապետին բացակայութիւնը պատճառ եղած է որ միւս երկիրներն ալ Արտաքին նախարարներու մակարդակով ներկայացուին, հակառակ Թ. Չիլլէրի պնդումներուն թէ ինքը հաւասար լիազօրութեամբ փոխ — վարչապետ է ու մասնակցութիւնը այդ մակարդակով պէտք է ըլլայ: Այդ ընթրիքին ընթացքին ալ մարդկային իրաւանց կացութեան մասին բազմաթիւ հարցումներ ու քննադատութիւններ ուղղուած են Չիլլէրի:

Գտնուած են անշուշտ Անգարայի թիկունք կանգնողներ ալ. այդ դէմքերուն գլխաւորները եղած են նախագահ Շիրաք ու Բրիտանիոյ վարչապետը Ճ. Մէյճըր: Այս վերջինը քննադատած է որ Եւրոպայի միացեալ դրամանիշին վրայի քարտէսը տեղ չէ տուած Թուրքիոյ եւ Կիպրոսի: Իսկ ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի նախագահին, ան ըսած է թէ ինք Եւրոպայի Միութեան մէջ սատանձնած է Թուրքիոյ փաստաբանութիւնը եւ թէ զարմանալի չէ նկատեր իսկական անդամ դառնալու Անգարայի պահանջը: Սպանիոյ վարչապետը եւ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարն ալ Թուրքիոյ նպաստաւոր յայտարարութիւններ ունեցած են:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ռմբափորձերը կը շարունակուէին Դեկտ. 17-ին, բայց, նախորդ օրը շարք մը ձերբակալութիւններ տեղի ունեցած էին որոնց կարեւորագոյնը կը նկատուէր գաղտնի կազմակերպութեան ենթադրեալ պետինը՝ Ֆրանսուա Սանթոնի: Այս վերջինը ինքնաբերաբար ներկայացած էր Պասթիայի ոստիկանատունը իր բարեկամուհիին եւ կազմակերպութեան փաստաբան՝ Մարի -- Հելէն Մաթթէիի ձերբակալութենէն ետք: Նախապէս, Սփեռոնէի կոլֆին տէրը յայտնած էր որ գործուած ռմբափորձը հետեւանք էր իր մերժումին՝ պահանջուած գումարը վճարելու որպէս «յեղափոխութեան տուրք»: Դեկտ. 12-ին, կոլֆին տիրոջմէ 4 միլիոն Ֆր. կ'ուզուի, Տեվէզ կը պատասխանէ ներկայացողին որ Սանթոնին թող անձամբ գայ. պատասխանը կ'ըլլայ՝ «ափսոս կոլֆին համար» եւ յաջորդ օրը շէնքը օդը կը հանուի: Տեվէզ բողոք կը ներկայացնէ Փարիզի դատարանը, քանի մը անուններ կուտայ, խզելով «լռութեան օրէնք»ը եւ կը ձերբակալուի Մարի--Հելէն Մաթթէին որ եռանդուն զինուորեալ մըն է Է.Ֆ.-Է.Լ.-Է.Ն.-Ս.Է.-ի:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը հանդիպում ունեցած է Միացեալ -- Նահանգներու Արտաքին նախկին նախարար՝ Ուարէն Քրիսթոֆըրի հետ Լիբանանի վերաշինութեան մասնակցող երկիրներու ժողովին առթիւ եւ մանաւանդ բարելաւելու համար մթնոլորտը: Ծանօթ է որ միջադէպ մը պատահած էր Պրիւսէլ, երբ Հերվէ տը Շառէթ ճաշը ձգած գացած էր այն պահուն, երբ բաժակ կը բարձրացուէր Քրիսթոֆըրի կենացը, անոր պաշտօնին վերջ դրուելուն առթիւ:

«ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ժողովը որ գումարուած է Ուաշինկթըն, որոշեց մէկ միլիառ տոլար ընծայել Լիբանանի վերաշինութեան կարգ մը ծրագիրներու համար: Վարչապետ Հարիրի հինգ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻՆ

Հրանտ Բաղրատեանի յաջորդ նշանակուած Հայաստանի նոր վարչապետ Արմէն Սարգսեանի կառավարական ծրագիրը Ազգային Ժողովի Նոյեմբեր 28–ի նիստին հաւանութեան արժանացաւ։ Այդ ծրագիրը գլխաւոր տեղը կուտայ դէպի ազատ շուկայի տնտեսութեան անցքի շըրջանի բարեփոխումներուն արմատաւորումին։ Ատիկա՝ նպատակ ունենալով մարդու արժանավայել կեանքի մակարդակի մը իրագործումը։ Ատոր անմիջական կերպով կ՚առնչէ կրթական մարզը։ Գիտութեան աղքատացումով, կրթական անուարտ համակարգով կը տուժէ տնտեսութեան եւ մշակոյթի զարթօնքը։

Վարչապետը անտեսութեան չի մատներ դրականներն ալ։ Վերջին տարիներուն մեծագոյն յաղթանակը խաղաղութիւնն է։ Մանաւանդ որ շրջանին մէջ սկսած է տնտեսական մրցակցութիւն, ինչ որ աւելի կենսական բնոյթ կուտայ խաղաղութեան պահպանումին։ Հոս եւս կարեւոր է տնտեսութեան աշխուժութիւնը։ Պէտք է հարկային յատակ քաղաքականութիւն կիրարկուի, դրամահոսութիւնը սահմանափակուի, եւայլն։

Վարչապետին մտահոգութիւններուն եւ առաջադրութիւններուն մէջ կարեւոր տեղ գրաւած է աղէտի գօտին։ Այո՛, կարելի չէ միայն պետական միջոցներով լուծում բերել անոր խնդիրներուն, բայց անհրաժեշտ պայմաններ պէտք է ստեղծուին, որպէսզի գործի նոր կարելիութիւններ բացուին հոն։

Իր կառավարութեան ծրագիրը ներկայացնող ելոյթին մէջ Ա. Սարգսեան չէ մոռցած Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններն ալ։ «Մեր միասնական նըպատակը պէտք է լինի ստեղծել ուժեղ Հայաստան եւ ուժեղ Սփիւռք» կ՚ըսէ ան, շեշտելով քաղաքական շահարկումներէ զերծ մնալու հրամայականը։ Այսքանէն ետք, պզտիկ յուսախաբութիւն մը կը պատճառէ տեսնել որ «մեր միասնական նպատակը» կը վերջնուի հայրենիքի վերակառուցման գործին մասնակցութեան համար ամէն Հայու առիթ տալու առաջադրութեան. ասիկա՝ այն նախընթացներուն ազդեցութեան տակ որոնք բազմաթիւ անգամներ այդ «մասնակցութեան» իմաստը բացատրեցին Սփիւռքի Հայուն։

Մէկդի դնելով այս մարզը ու Ա. Սարգսեանի առաջին օրերը դիտելով Հայաստանեան տեսանկիւնէն, ամէնէն նշանակալից բաժինը կը յայտնուի աղէտի գօտիին նկատառումը։ Արդարեւ, վարչապետը 1988–ի երկրաշարժին 8–րդ տարելիցէն քանի մը օր առաջ մեկնած է Գիւմրի։ Եւ ոչ միայն աղէտեալներու չիրիմներուն ծաղիկ զետեղելու, կամ սիրաշահ խօսքեր արտասանելու համար։ Ան այցելած է տնակներու բնակիչ դպրոցականներու եւ տնակներու մէջ ապաստան գտած դպրոցներ, զրոյց ունեցած բնակիչներու հետ։ Ներկայ գտնուած է մանկավարժական հիմնարկին մէջ գումարուած Շիրակի պատմամշակութային ժառանգութեան գիտաժողովին, մարզպետարանի խորհրդակցութեան, այցելած Ախուրեանի շրջանային կեդրոնը, տեսած Կապսի ջրամբարը, եւայլն։ Գրեթէ աննախընթաց է կարդալ թէ «բոլոր հանդիպումներում Ա. Սարգսեան հետաքրքրուեց թոշակների, աշխատավարձերի վըճարման այսօրուայ իրավիճակով»։ Այսօր տակաւին շատ կանուխ է աղէտի գօտիին շրջանակին մէջ գործնական քայլերով տարբերութիւն գտնելու Ա. Սարգսեանի ու նախորդներուն ընթացքին միջեւ. այսուհանդերձ, անոր փութկոտ հետաքրքրութիւնը յուսատու է։ Հաւանօրէն աւելի որոշ բաներ յայտնի կ՚ըլլան Շիրակի մարզին նուիրուած յատուկ նիստէն զոր խոստացած է հոն վարչապետը։

Ան Շիրակցին «հերոսական կերպար» կը կոչէ, քանի որ ան «ամէն ինչ արեց իր դժբախտութիւններով ու դժուարութիւններով մեզ չծանրաբեռնելու համար»։ Զինք խոոված են շատ դէշ պայմաններու տէր մարդիկը, կիսաքանդ տնակներու մէջ տեղաւորուած դասարանները ու անոնց մաքուր հագուած երախաները, կեանքով լեցուն։

Աղէտի գօտին կրկնակի դժբախտութեան կեդրոն մըն է, երկրաշարժէն ութ տարի ետքն ալ։ Զոհերու ցաւին, անտուն ապրելու դառնութեան, հետ կայ մոռացումին վիշտը։ Ո՞վ կրնայ պնդել որ երկրաշարժը այժմէականութենէ դադրելէ ետք ալ շարունակեց հարկաւոր ուշադրութեան առարկայ ըլլալ, ամէն իշխանութեան կողմէ։ Նոյնիսկ տարակուսելի է որ այժմէականութեան շրջանին ցոյց տրուած հետաքրքրութենէն առած է լման բաժինը։ Այսօր գրեթէ բոլորովին կորսուած է «Գթութիւն» կազմակերպութիւնը որուն մէջ կը նշմարուէր աղէտի գօտիին ցաւերուն դարման բերելու սփոփաբար յոյսը։ Դադրա՞ծ է ամբողջովին գործելէ, պատասխանատուները ստացուածին ու տրուածին հաշուետուութիւնը ըրա՞ծ են մէկուն, ի՞նչ կրցած է տալ աղէտի գօտիին դժբախտներուն, ո՛վ գիտէ։

Ցաճախ հոս ու հոն դանդատներ կը լսուին յատկապէս Գիւմրիի մէջ արմատացած մենաշնորհներու, անոնց տէրերուն չա՛տ կամայական գործունէութեան մասին. տեղացիներուն հետ սփիւռքեան կազմակերպութիւններ ալ անմասն չեն մնար անոնց պահանջկոտ ընթացքէն։

Ինչպէս կ՚ըսէ վարչապետը, աղէտի գօտիին մեծագոյն հարցը բնակարաններու չինութեան կը վերաբերի։ Այս հարցը Հիմնադրամին ալ յատուկ ուշադրութեան առարկայ է, ինչպէս բացատրեց Նոյեմբեր 28–ի հանդիպումին անոր Ֆրանսայի նախագահը Պ. Թերզեան։ Միամտութիւն է անշուշտ կարծել թէ հայկական ուժեր կը բաւեն այդ խնդրին լուծումին։ Եթէ ուրիշ աղբիւր գտնել կարելի չըլլայ, շուրջ 30 տարիէն պիտի աւարտի վերակառուցումին գործը։ Մանաւանդ երբ ութ տարուան ընթացքին կատարուած շինարարութիւնն ալ, ինչպէս կ՚ըսէ վարչապետը, ունի իր անպատեհութիւնները. կան աւարտած թաղամասեր որոնք ճամբայ, դպրոց չունին, կամ մնացած են շինարարական աղբի մէջ։ Այնքան որ մարդիկ կը նախընտրեն տնակները, քան՝ կեդրոնէն հեռու յարմարաւէտ բնակարանները։

Ներկայիս կը փորձուի ծրագիր մը մշակել ու ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, միջոցները ճարել, որպէսզի 30 տարուան գործը կարելի ըլլայ աւարտել մինչեւ 2001 թուականը։ Ատոր համար, ինչպէս բացատրած է Քաղաքաշինութեան եւ աղէտի գօտիի վերականգնումի վարչութեան պետը Ս. Օհանեան, կեդրոնական յանձնաժողով մը պիտի կազմուի նաեւ աշխատանքի խումբ մը. նախ պիտի կատարուի ութ տարուան աշխատանքին հաշուառումը, յետոյ ապագայ գործերու ծրագիր մշակուի։ Նպատակը պիտի հետապնդուի այդ մարզով այսօր զբաղողներու – կառավարութիւն, Համաշխարհային դրամատուն, Եւրոպական դրամատուն, Հայաստանի օգնութեան ֆոնտ – քով նոր յատկացումներ ճարելու։

Այս առումով զուսպ տողերով շատ, շատ դառն բաներ ըսող բաց նամակ մըն է «Հայաստան» հիմնադրամին, Դեկտեմբեր 5–ին հրապարակած էջը, ուղղուած՝ սփիւռքահայութեան («Յառաջ», Դեկտեմբեր 7 – 8)։ Հոն կ՚ըսուի թէ երկրաշարժին առաջին շրջանին միայն Միացեալ – Նահանգներու մէջ մօտ 40 միլիոն տոլար հանգանակուած է «որի զգալի մասը չի իրացուել աղէտի գօտում»։ Կը կարծուի որ այդ գումարները «մնում են հանգանակող կազմակերպութիւնների հաշիւներին»։ Բաց նամակը կոչ կ՚ուղղէ Սփիւռքի հայութեան որ «հետեւողական ու վճռական» ըլլայ երկրաշարժի համար հաւաքուած գումարները նպատակին ծառայելու հարցին մէջ։

Վարչապետ Ա. Սարգսեանի Գիւմրի այցելութեան առիթով շեշտած կարեւորութեան ու ծրագրած գործունէութեան քով յստակութեան պակաս մը ունի այդ բաց նամակը. նախ հասկնալի չէ որ ինչո՛ւ մինչեւ այսօր լռութիւն պահուած ու հաշիւ չէ պահանջուած խնդրոյ առարկայ գումարներուն մասին։ Ինչո՞ւ, բացայայտօրէն չեն տրուիր «հանգանակող կազմակերպութիւններ»ուն անունները որպէսզի այս կարգի ծանր ու տգեղ կասկածներ չտարածուին Միացեալ – Նահանգներու հանգանակող բոլոր մարմիններուն ալ վրայ։ Որպէսզի նուիրատուներ գիտնան իրականութիւնները, իսկ թերացող պատասխանատուները թերեւս ամօթի զգացումով մը փոխանցումը ընեն։

Վերջապէս, հիմնադրամին գործադիր վարչութիւնը այս «կէսրերան» ըսուածով հարցականներու տեղի կուտայ նաեւ ինք իր մասին։ Եթէ որոշ է որ աղէտի գօտիին համար տրուած գումարներ կան եկեղեցական, աշխարհական, բարեսիրական, կամ այլ որեւէ կազմակերպութեան մօտ, այդքան «քաղաքավարի» ակնարկութիւնը կրնայ մինչեւ իսկ պատճառներ փնտռելու մղել։ Ինչո՞ւ խնայել մարդոց որոնք ամենայն հանգստութեամբ տարիներով կրցած են հանդուրժել որ ցեխին, սառնամանիքին, տօթին սերունդ մը հասակ առնէ թիթեղէ, խաւաքարտէ «տուն»երու մէջ։ Իսկ եթէ որոշ տուեալ չունի վարչութիւնը, ներշնչած կասկածները անտեղի կերպով մութք կը պղտորեն։ Երկու պարագային ալ ստոյգ է մէկ կէտ. տուժողը կ՚ըլլայ աղէտի գօտին։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 4–ին, Ֆրանսական Մշակութային Կեդրոնին մէջ հանդիպումը յատկացուած էր Ֆրանքեւհայկական հանդիպումներու գրական երեսին։ Գիտաժողովի բացումը կատարեց Տիկին Ամար Ֆրանսական Մշակութային Կեդրոնէն, որ ներկայացուց օրուան զեկուցողները եւ խօսքը տուաւ Պր. Գրիգոր Շահինեանին։ Այս վերջինին նիւթն էր՝ «Ֆրանսական եւ հայկական իրապաշտ շարժումները, Գրիգոր Զօհրապ»։ Ան նախ խօսեցաւ ֆրանսական եւ հայկական այս շարժումներու նմանութիւններու եւ տարբերութիւններու մասին, ցոյց տալով որ հայկական իրապաշտութիւնը մամուլի մէջ արտայայտուած է մանաւանդ Արփիարեանի մղումով եւ Բաշալեանի, Զօհրապի, Երուխանի եւայլն մասնակցութեամբ։ Ան շեշտեց այն իրողութիւնը որ հայ իրապաշտները մէկ սերունդ ժամանակաշրջանի տարբերութեամբ կրած են ֆրանսական իրապաշտութեան ազդեցութիւնը, բայց չեն ընդօրինակած ֆրանսացի կամ ռուս իրապաշտները, շարժումը պատշաճեցուցած են Պոլսի հայկական պայմաններուն։ Ապա աւելի մանրամասնօրէն խօսելով Զօհրապի մասին, ըսաւ որ անոր նորավէպը տարբեր է Մոփասանի մը կամ Մերիմէի մը պատմըւածքներէն եւ նորավէպերէն եւ թէ իրականին մէջ խտացած վէպ մըն է ան։ Յետոյ խօսեցաւ Գրիգոր Զօհրապի հեղինակային ինքնուրոյնութեան, իր նորավէպերու կառոյցին, կերպարներուն եւ քննադատական ոգիին մասին, ու եզրակացուց ըսելով որ Գրիգոր Զօհրապ մեծագոյն ներկայացուցիչն է հայկական իրապաշտութեան, ազդուած ֆրանսական իրապաշտութենէն, բայց իւրայատուկ հեղինակ։ Ապա տրուեցան հարցումներ եւ կարծիքի փոխանակում։

Օրուան երկրորդ զեկուցողը՝ Պր. Գրիգոր Պըլտեան, խօսեցաւ հետեւեալ նիւթի մասին, «Սփիւռքահայ Գրականութիւն Ֆրանսայի մէջ»։ Ան նախ մեկնաբանութիւն մը տուաւ Մշակութային Շաբաթի բնաբանին՝ «Մշակոյթներու երկխօսութիւն»։ Ըսաւ որ այս երկխօսութիւնը կարելի է հասկնալ քանի մը ձեւով. փոխանակումի, փոխադարձ ազդեցութիւններու եւ կամ պարզապէս բացումի իմաստով։ Ֆրանսահայ գրականութեան պարագային, վերջին իմաստն է որ պէտք է նկատի ունենալ, որովհետեւ ֆրանսահայ գրողները (Փարիզի տղաքը), բացուած են ֆրանսական մշակոյթին, գրաւած են օրուան հարցերով եւ իրենց կրած ազդեցութիւնը հայացնելով փոխադրած են իրենց գործերուն մէջ։ Ան հաստատեց հետաքրքրական երեւոյթ մը, թէ 20–ական, 30–ական թըւականներու ֆրանսահայ գրողները արձակագիրներ են մեծ մասով, եւ մասնաւորաբար վիպագիրներ։ Յիշեց գլխաւորաբար Շահնուրը, Որբունին, Հրաչ Զարդարեանը եւ ցոյց տուաւ որ անոնց վէպերը, ինչպէս Ֆրանսահայ գրականութիւնը առհասարակ, ներկայի գրականութիւն մըն է եւ ոչ դէպի անցեալ դարձած ստեղծագործութիւն մըն է։ Խօսեցաւ այս ստեղծագործութիւններուն աքսորի գրականութիւն ըլլալու իրողութեան մասին եւ օրուան հրատապ հարցերուն բնականօրէն մեծ տեղ յատկացընելու երեւոյթին։ Ան ցոյց տուաւ նաեւ որ վէպ գրելը ինքնին տեղական մշակոյթին եւ պայմաններուն բացուիլ կը նշանակէ, որովհետեւ այդ օրերուն վէպը Ֆրանսական գրականութեան յատկանըշական սեռն է եւ ըսաւ, որ հայ գրողները ոչ միայն վէպ կը գրեն այլեւ կը փորձեն վիպական շարքեր ստեղծել Ֆրանսացիներուն պէս եւ նոյնիսկ բանաստեղծական վէպ գրել միշտ անոնց նմանութեամբ։ Պր. Պըլտեանի զեկուցումէն ետք դարձեալ տեղի ունեցաւ կարծիքներու փոխանակում, որ վերջացաւ Տիկին Ժանին Ալթունեանի մէկ հարցումովը, որ անցումի դեր կը կատարէր երկրորդ զեկուցումէն երրորդ։

Տիկին Ալթունեանի զեկուցումը կը կրէր հետեւեալ վերնագիրը. «Նիկողոս Սարաֆեան հայկական Արեւելքի եւ ֆրանսական Արեւմուտքի միջեւ»։ Այս բնաբանը ներկայացուեցաւ մանաւանդ Վենսենի Անտառը գործին մէջէն, զոր Տիկին Ալթունեան լայն մէջբերումներով ներկայացուց Ֆրանսերէն թարգմանութեան մը միջոցով եւ հոգեվերլուծական մթնոլորտի մէջ։ Այդ մէջբերումներուն ընդմէջէն եւ իր մեկնաբանութիւններուն, Նիկողոս Սարաֆեան ներկայացաւ իբրեւ աքսորական մարդ մը, երկու աշխարհներու եւ երկու մշակոյթներու միջեւ պառակտուած. ճամբորդ մը, որ իր անցքին վրայ գտնուող իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ մաս մը ձգած է ինքն իրմէ։ Բանաստեղծական ոճով կատարուած մեկնաբանութիւններ եւ Սարաֆեանի բանաստեղծական արձակի մէջբերումը ստեղծեցին իւրայատուկ տպաւորութիւն։

Հանդիպումին փակումը կատարեց Պր. Գավլէր, դարձեալ Ֆրանսական Մշակութային Կեդրոնէն։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5

Ֆրանքեւհայկական մշակոյթի շաբթուան գեղարուեստական յայտագրին մաս կը կազմէր Հայ երաժշտութեան հոգեւոր սրբազան համերգ մը, որ տեղի ունեցաւ Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 5–ին, երեկոյեան ժամը 8.30–ին Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ, «Շնորհալի» երգչախումբի կատարումով, ղեկավարութեամբ Պարթեւ Արեգայ Կիւլիմեանի։

Արամ Կաթողիկոսի նախագահութեամբ սկսաւ համերգը, որուն ներկայ գտնուեցան Ֆրանսայի դեսպանին ներկայացուցիչը, Միաբան հայրեր, եւ մշակութասէր բազմութիւն մը։ Հայ եկեղեցական երաժշտութեան գոհարներ բեմ հանուեցան եւ բացառիկ կատարումով ներկայացուեցան հաւասարակութեան։ Ցատկանշական էին յատկապէս մեներգող Ալեքսի Վարդանեանի կատարումները։ Աւարտին Վեհափառ Հայրապետը գնահատանքով արտայայտուեցաւ երգչախումբին եւ անոր ղեկավարին տարած անդուլ աշխատանքներուն, որոնց արդիւնքն էր աննախընթաց Սրբազան այս Համերգը։

ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6

Ֆրանքեւհայկական Մշակութային Շաբթուան որպէս հինգերորդ հանգրուան, կազմակերպուած էր Կլոր Սեղան մը, դարձեալ Ֆրանսական Մշակութային Կեդրոնին մէջ, որուն նախագահեց Վեհափառ Հայրապետը, ի ներկայութեան Ֆրանսայի դեսպանին։ Սոյն գիտաժողովին ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Լիբանանի Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ Գեղամ Վրդ. Խաչերեան։ Ներկայ էին Կիլիկեան Միաբան Հայրեր եւ մշակութասէր ներկաներ։

Կլոր Սեղանին մասնակցեցան նախաբարը, մէթր Խաչիկ Պապիկեան, Տիկին Ժանին Ալթունեան, Պր. Գլօտ Մութաֆեան եւ Պր. Գրիգոր Պըլտեան։ Զեկուցաբերները իբրեւ մեկնակէտ ունէին Հայկական Ցեղասպանութենէն ետք ստեղծուած Հայկական Սփիւռքը եւ տարբեր գաղութներու մէջ հայկական օճախներուն դիմագրաւած հարցերը։ Անոնք մանրամասնօրէն վերլուծելով հարցը, հասան

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Ամէն տարուան պէս, այս տարի ալ Դեկտեմբերի երկրորդ Կիրակին, Նիսի եւ շրջանի Կեդրոնականցիները եւ համակիրները բոլորուեցան ընկերական հաճելի ճաշասեղանի մը շուրջ, «Գրօ տը Գաճերի լը Պօսփոր» ճաշարանին մէջ։

Ի յիշատակ յաւէտ բաժանեալ նախկին տնօրէններու, խնամակալներու, ուսուցիչներու եւ սաներու վայրկեան մը յոտնկայս լռութենէ վերջ, ներկաները բաժակ բարձրացուցին ի պատիւ ուսուցման մարզի մէջ պատնէշի վրայ գործող նուիրեալներուն, ըլլան անոնք Կեդրոնականցի կամ այլ հայկական վարժարաններու տնօրէն, ուսուցիչ կամ աշակերտ։

Նիսի եւ Շրջանի Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեանի Տէրունական Աղօթքով եւ օրհնութեամբ սկսող ճաշի ընթացքին արտասանուեցան ուղերձներ եւ քերթուածներ, երգուեցան երգեր, եւ ոգեկոչուեցան անունները անցեալ եւ այս տարւոյն մեռած քանի մը կարեւոր Կեդրոնականցիներու, ինչպէ՛ս օդանաւաշինութեան ճարտարապետ Վազգէն Անդրէասեանի (1923-ի շրջանաւարտ), բժիշկ Նուրհան Ալթունեանի (1937-ի շրջանաւարտ), ուսուցիչ – նկարիչ Անդրանիկ Գըլըճեանի (1942-ի շրջանաւարտ) եւ բանաստեղծ – բժիշկ Գրիգոր Ֆըչըճեանի (1947-ի շրջանաւարտ), որուն քերթուածներէն կարդացուեցան քանի մը հատուածներ։

Այս տարի ըլլալով Կեդրոնականի 110-ամեակը, ներկաներուն տրուեցան նաեւ պատմական բացատրութիւններ, վարժարանին հիմնարկութեան պարագաներուն, ինչպէս նաեւ ներկայ վիճակին մասին,

Այսպէս, Կեդրոնականէն երկու ուսուցչուհիներ այս տարի մասնակցած ըլլալով Նիսի մէջ գումարուած Սփիւռքահայ վարժարաններու համաժողովին, այդ առթիւ տրուած տեղեկութիւններէն հասկցուեցաւ որ 1995 – 1996 տարեշրջանին վարժարանը ունեցած է 42 ուսուցիչ եւ 380 աշակերտ, որոնց 231-ը՝ մանչ եւ 149-ը՝ աղջիկ, 178-ը երկրորդական բաժնին մէջ եւ 202-ն ալ՝ լիսէի։

Լիսէաւարտները (*) գրեթէ բոլորն ալ յաջողած են ընդունուիլ համալսարանական զանազան ճիւղերու մէջ։ Այդ կողմանէ արդէն Կեդրոնականը կը գտնուի Թուրքիոյ հազարէ աւելի լիսէներուն միջեւ առաջին 10 – 20 լաւագոյններուն դասին մէջ, ինչ որ պատիւ կը բերէ յատկապէս վարժարանին բարձրորակ ուսուցչական կազմին, եւ մասնաւորաբար, արժանաւոր տնօրէնուհիին՝ Օր. Սիլվա Գույումճեանի։

(*) Այս մասին ներկաներուն տրամադրուեցաւ «Մարմարա»ի 1996 Սեպտեմբեր 16-ի թիւը, որուն մէջ դրուած են շրջանաւարտներուն նկարները, եւ յիշատակուած՝ իւրաքանչիւրին ընդգրկած համալսարանական ճիւղը։

ՀԱ՛ՐԿ Է ՈՒՐԻՇ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ ԸՆՏՐԵԼ «ԲԱԺԱԿԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի 1988-ի ահեղ երկրաշարժը, որ տասնեակ հազարաւոր Հայերու կեանքը խլեց, երկրին մէկ երրորդը աւերակի վերածեց եւ հարիւր հազարաւորներու ալ արտագաղթին պատճառ դարձաւ, պատահած ըլլալով Դեկտեմբեր 7-ին, ինչպէս Սփիւռքի շատ մը ոստաններուն, նոյնպէս Նիսի մէջ ալ ամէն տարի Դեկտեմբեր 7-ի մօտակայ Կիրակին, մեր եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի, երկրաշարժի զոհերուն համար։

Եւ դժբախտաբար, շատ անգամ այդ հոգեհանգստեան օրը կը զուգադիպի Կեդրոնականցիներու «Բաժակի Օր»ուան։ «Բաժակի Պահ»ուն սովորութիւնը յղացող եւ հաստատող մեր երջանկայիշատակ ընկերը Արա Վանլեան չէր կրնար գուշակել անշուշտ թէ նման ահաւոր աղէտ մը սուգի օրուան պիտի վերածէր Դեկտեմբերի 7-ը։

Ուստի, շատերու կարծիքով, պատշաճ պիտի ըլլայ որ «Բաժակի Պահ»ուն համար ուրիշ օր մը ընտրուի, քանի որ կարելի չէ փոխել երկրաշարժի օրը։

Թէեւ, երբ անգամ մը կը խօսէինք այս մասին, Կեդրոնականցի մը սրտնեղած բացագանչեց ամենայն լրջութեամբ. «Ճանըմ, տօ մարդիկն ալ ուրիշ օր չգտա՞ն մեռնելիք»։

Ամէն պարագայի, Իսթանպուլի Կեդրոնական Սանուց Միութեան ուշադրութեան կը յանձնեմ Թուականի փոփոխութեան անհրաժեշտութեան հարցը, նկատելով որ «Բաժակի Պահ»ուն սովորութիւնը հոնկէ ծնաւ եւ տարածուեցաւ։

Եթէ Իսթանպուլի Կեդրոնականցիները հաճին հարկ եղած փոփոխութիւնը ընել եւ ծանուցանել, Սփիւռքի դպրոցակիցներն ալ անվարան կը հետեւին իրենց օրինակին։

Եւ ես վստա՛հ եմ թէ Արա Վանլեանի ոգին պիտի չբողոքէ Անդենականէն։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ
Նախկին Կեդրոնականցի

Դեկտեմբեր 8, 1996
Նիս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՓՐՈՖ. Ռ. ՏԷՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆԻՆ

Գաղութներու հայկական դիմագիծը տասնամեակէ տասնամեակ կ'այլափոխուի, կ'այլասերի կորանցնելով իր հարազատութիւնը առաւելաբար լեզուի նահանջով եւ անոր հետ կապուած հայ գիրքի որբացումով եւ հայատառ մամուլի ընթերցողներու նուազումով։ Հրապարակը ամայութիւն է։ Ու երբ հոս ու հոն դեռ կան հայ լեզուի ծառայողներ, հոտանք ի վեր մարտնչողներ, ըլլայ կրթական, ըլլայ հրապարակագրական, ըլլայ գրական մարզերուն մէջ, պէտք է գիտնալ արժեւորել։

Այսպէս, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը յատուկ ձեռնարկով մը, հացկերոյթ, Դեկտեմբեր 5-ին, մեծարեց Էքս – Ան – Փրովանսի դպրութեան համալսարանի հայերէնի ամպիոնի դասախօս փրոֆէսէօր Ռոպէր Տէր – Մերկերեանը, իր 25-ամեայ մանկավարժական, կրթական, հայերէն լեզուի գիտահետազօտական աշխատանքներուն, ծառայութիւններուն համար։

Ծնած է Մարսէյլ։ Գաղթած է Հայաստան Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին։ Աւարտած է Երեւանի Պետական Համալսարանը։ Վերադարձած է իր ծննդավայրը եւ շարունակած է ուսումները Էքս – Ան – Փրովանսի Համալսարանը տիրանալով անգլերէնի եւ ռուսերէնի «լիսանս»ին ու ապա հայերէնի լեզուաբանութեան «տօքթորա»յին։

Իր նախաձեռնութեամբ եւ ճիգերով է որ ստեղծուեցաւ 1981-ին հայերէնի ամպիոնը Էքս – Ան – Փրովանսի Համալսարանը։ Ռոպէր Տէր – Մերկերեան յաջողեցաւ, 1985-ին, արտակարգ արտօնութեամբ, Էքս – Մարսէյլ Ակադեմիին մէջ, հայերէնէ ընդունիլ տալ պաքալօրէային որպէս Ա. կամ Բ. լեզու։ Ապա, այլ ակադեմիներ հետեւեցան եւ դարձաւ պաշտօնական։ Նաեւ յաջողեցաւ պետական դպրոցներու մէջ հայերէնի դասեր հաստատել։ Մինչեւ այսօր ջանք չի խնայեր բարելաւելու եւ ընդարձակելու համար այդ դասընթացքները, պաշտօնական ճանաչում ձեռք բերելով եւ հայերէնի վկայական մը հիմնելով։ Դեռ մի քանի շաբաթ առաջ այս ուղղութեամբ Էքս – Մարսէյլի Ակադեմիի ռեքթէօրին հետ ունեցաւ հանդիպում։

Կրթականին հետ զուգահեռ Ռոպէր Տէր – Մերկերեան կը տանի գրական աշխատանք։ Ունի թարգմանութիւններ, անգլերէնէ ֆրանսերէն՝ Ա. Մալէի պատմուածքները. հայերէնէ ֆրանսերէն՝ Ա. Ահարոնեանի Ազատութեան ճանապարհին հատորը, Լեւոն Քէչէեանի հետ։ 1984-ին, հրատարակած է գիրք մը՝ «Հայերէնի բառապաշարի զարգացումը Խորհրդային Հայաստանի մէջ»։ Ստորագրած է բազմաթիւ յօդուածներ բառագիտութեան վերաբերեալ։ 1990-ին հիմնած է Եզրաբանական Խորհուրդը որ հրատարակած է երկու ուղեցոյց, Ա. եւ Բ. հատորներ, երրորդը պատրաստութեան մէջ է։

Փրոֆէսէօր Ռոպէր Տէր – Մերկերեանի ընդհանուր գործունէութիւնը կ'երթայ դէպի հայերէնի դասաւանդման զանազան ձեռնարկներուն։

Հացկերոյթի ընթացքին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի նախագահը՝ Ժան Մելքոնեան յանձնեց մեծարեալին Միութեան մետալը։ Տիկնանց Միութեան նախագահուհին» Լիւսի Գույումճեան տուաւ Ռոպէր Տէր – Մերկերեանի կենսագրութիւնը եւ գործունէութեան յատկանիշները։ Համալսարանի նախկին աշակերտներէն՝ Անի Տօնապետեան եւ Վանեան երախտագիտութեան խօսքեր արտայայտեցին եւ կարդ մը յիշատակներ պատմեցին։ Ողջոյնի եւ գնահատանքի գիրեր կարդացուեցան Մարսէյլ – Փրովանսի համալսարանի նախագահ՝ փրոֆ Վ. Գաֆթանճեանէն, փրոֆ. Ժեռար Տէտէեանէն եւ Լեւոն Թորոսեանէն (Վիէննա)։ Արթօ Պեքճեան արտասանեց քերթուած մը Ս. Կապուտիկեանէն։

Իր շնորհակալութեան խօսքերէն յետոյ ուղղուած Հ. Բ. Ը. Միութեան, Փրոֆ. Ռոպէր Տէր – Մերկերեան անդրադարձաւ Մշակոյթին, եւ արծարծեց երկու հարց. Սփիւռք – Հայաստան կապերը եւ Սփիւռքի ապագան։ Մշակոյթը այլեւս դարձած է, ըսաւ, փոքրամասնութեան մը մտահոգութիւնը։ Շեշտը դրաւ մշակութային մեծ ծրագիրներու վրայ եւ աւելցուց՝ «անհրաժեշտ է որ մշակոյթը եւ լեզուն ապրին ժողովուրդով քանի անոնք զէնք եւ վահան են մեր ինքնութիւնը արտայայտելու եւ պաշտպանելու»։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

այն եղբայրակցութեան, որ տարբեր գաղութներու մէջ եւ տարբեր ժողովուրդներու կեանքին հետ ապրող ու գործող սփիւռքահայը իր ինքնութիւնը կը համարէ տեւել երկրին ու ժողովուրդին կեանքին մէջ։

Աւարտին, Հայրապետը հրաւիրուեցաւ իր եզրափակիչ խօսքը արտասանելու մշակութային շարժուան։ Արամ Ա. գոհունակութեամբ արտայայտուեցաւ ամբողջ շարժուան տեղի ունեցած Գիտաժողովին, եւ զայն նկատեց քայլ մը երկու ժողովուրդներու միջեւ առաւել սերտ գործակցութեան եւ Ֆրանսայի դեսպանատան ու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան սերտ յարաբերութեան։ Յոյս յայտնեց որ յետագային ուրիշ առիթներ եւս կ'ըլլան, նոյնպիսի գիտաժողովներու ու սեմինարներ ունենալու։ Իր բարձր գնահատանքը յայտնեց բանախօսներուն ու կազմակերպիչներուն, ինչպէս նաեւ գնահատեց մշակութասէր ներկաները։

Աւարտին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն, որու ընթացքին ներկաները անգամ մը եւս առիթ ունեցան մօտենալու գիտաժողովի բանախօսներուն եւ մօտէն արտայայտելու իրենց հարցերը, յաւելեալ լուսաբանութիւն ստանալու համար։

Իր տեսակին մէջ եզակի այս Գիտաժողովը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան գործունէական կեանքին եւ ազգային – եկեղեցական ու մշակութային առաքելութեան մէջ իր կարեւոր տեղը ունեցաւ, յատկապէս սփիւռքեան պայմաններու մէջ, ուր Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը իր ներկայութեամբ խթան օրինակն է մեր ժողովուրդի ազգային – եկեղեցական ու մշակութային գանձերու անսպառ պահպանումին։

Գ. Վ. Զ.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Իր այս յաջորդական դժբախտութիւնները բոլորովին կը ծածկէ սակայն իր մանկամարդ կնոջմէն, որ միշտ կը կարծէ թէ ամուսինը հարուստ է։

– Կինս շռայլ եւ հաճոյքն ու զբօսանքը, ինչպէս նաեւ պերճութիւնը սիրող կին մըն է, ըսաւ մեզի, եւ գիտեմ որ եթէ կործանած ըլլալս լսէ, սարսափելի կերպով պիտի տառապի եւ որովհետեւ զինքը կը պաշտեմ պիտի չկրնամ այդ բանին հանդուրժել։ Թերեւս լաւագոյն պիտի ըլլար եթէ առաջին օրէն վիճակս բացատրէի իրեն, բայց որովհետեւ մէյ մը խաբեցի զինքը, յուսալով որ գործերս ուեէ կերպով կը կարգադրուին, ա՛լ անկէ ետք ստիպուեցայ միշտ նոյն խաբերայութեան դիմել։

Եգիպտոսի մէջ, իր նախկին բարեկամները, որոնք իմացած էին իր սնանկութիւնը, երես կը դարձնեն իրմէ։ Միւս կողմէ կինը կը շարունակէր Գահիրէի մէջ իր բազմածախս կեանքը, այնպէս որ շուտով կը սպառի իր երեսուն հազար ֆրանքը։

Օր մը կինը կ'իմանայ թէ իր ամուսինը նիւթական անձկութեան մէջ կը գտնուի, ու այս մասին՝ զարմացած՝ հարցումներ կ'ընէ իրեն։

Ամուսինը կ'ուրանայ եւ կ'ըսէ թէ սըխալ են իր առած տեղեկութիւնները եւ զայն համոզելու համար իր կնոջ ցոյց կուտայ մէկ քանի կեղծ թուղթեր որոնք կ'ապացուցանէին, իբր թէ, պանքաներու մէջ ունեցած մեծաքանակ գումարները։

Կինը՝ որ մտատանջութեան մատնուած է եղեր կը հանդարտի, կը զուարթանայ եւ կը սկսի ա՛լ աւելի պահանջկոտ դառնալ։

Վերջապէս Աղեքսանդրիա կուգան երբ ալ միմիայն մէկ – երկու հազար ֆրանք մնացած էր մարդուն քով։ Հոն երկու շաբաթ կը մնան պանդոկը եւ մարդը տեսնելով որ հազիւ ճամբու ծախքի դրամ մը մնացած է քովը, կը փութայ երկու տոմսակ առնել Մարսէյլ երթալու համար։

– Պանդոկի ծախքերը, տոմսակներու արժէքը վճարելէ ետքը, երբ շոգենաւ մտանք, քովս հազիւ հարիւր ֆրանք մընացած էր, խոստովանեցաւ մարդը՝ կը կարծէի որ շոգենաւին մէջ դրամ ծախսելու առիթ պիտի չներկայանար, բայց ահա՛ 3 օրէ ի վեր 60 Ֆր. ըմպելիի դրամ տուի եւ հիմա հազիւ քանի մը ֆրանք մնացած է քովս Ինքզինքս ցամաք նետելու համար։ Հիմա որ կացութիւնս պարզեցի՝ կարծեմ տարօրինակ պիտի չգըտնէք ձեզմէ խնդրածս...։

Այս պատմութիւնը այնքա՜ն դժնդակ տպաւորութիւն մը ըրաւ մեր երկուքին վրայ որ չէինք գիտեր թէ ի՛նչ պատասխանենք։

Պահ մը խորհեցայ մարդուն վերադարձնել մեզի համար ըրած ծախքերը, բայց զգացի որ ատիկա մեծ վիրաւորանք մը պիտի ըլլար իրեն, ու չհամարձակեցայ առաջարկել։

– Աշխարհի մէջ շատ քիչեր իմ կացութեանս պէս՛ դառն կացութեան մը մէջ գտնուած են, շարունակեց մարդը։ Եթէ կնոջս առաջին օրէն յայտնած ըլլայի վիճակս՝ դուցէ շատ դիւրաւ կարենայի նոր կեանք մը ստեղծել ինծի համար։ Արիասիրտ, երիտասարդ, առողջ եւ ուսեալ եմ, կրնամ ուեէ գործի մը ձեռնարկել, յաջողիլ, դիրքս վերստին շինել բայց ատոր համար պոհողութեան, խոնարհութեան, զրկանքի շրջան մը պէտք է անցընենք ու այս բանը չեմ կրնար պարտադրել կնոջս, որովհետեւ կը քաշուիմ, կ'ամըչնամ իրմէ ... ինծի այնպէս կուգայ որ եթէ զիս աղքատ տեսնէ՝ ա՛լ սէրը պիտի դադրի ու պիտի սկսի զիս արհամարհել ու այս մտածումը կը ջլատէ, կ'անէացնէ զիս։ Եգիպտոս, բարեկամներ, համեստ պաշտօններ առաջարկեցին ինծի, 5 – 600 ֆրանք ամսականով, բայց չկըրցայ, չուզեցի ընդունիլ։ Կինս ինքզինք հարուստ գործատէրի մը կինը կը կարծէր ու չէր կրնար յանկարծ ամսականաւոր պզտիկ պաշտօնեայի մը կինը դառնալ։

– Եւ հիմա ի՞նչ պիտի ընէք Մարսէյլի մէջ, հարցուցինք։

- Վերջին յոյս մը ունիմ, պատասխանեց, հարուստ բարեկամ մը կը ճանչնամ հոն որ թերեւս հաւանի ինծի կարեւոր դրամագլուխ մը տալ գործի մը ձեռնարկելու համար, գործ մը որով կարենամ ամսական առ նուազն երկու հազար ֆրանք ապահովել. երբ այսպիսի գործ մը ունենամ այն ատեն քաջութիւն պիտի ունենամ ամէն բան կնոջս պարզելու, բայց ներկայ վիճակիս մէջ անկարելի է...։

(Շար. 57)

(Շար. Ա. էջէն)

միլիառ ուղած էր 30 ծրագիրներու համար։ Ֆրանսա գումարին 20%-ը պիտի տայ, գլխաւորաբար փոխատուութեան ձեւին տակ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Թանսու Չիլլէր 100 հազար Ֆր. տուգանքի դատապարտուեցաւ, հաստուցում զոր պէտք է վճարէ Արդարութեան իսլամական նախարար՝ Շեվքէթ Քազանի, որուն հետեւ նախատած էր զինքը անցեալ Մայիսին։ Թ. Չիլլէր «անպարկեշտ» եւ «առանց ազգութեան» որակած էր Քազանը։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 16 / 17)

«ԴՐՕ» ԽՄԲԱԿԻ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Այս օրերուն վերջ գտած «Դրօ» կառոյցի անդամներուն դատավարութենէն ետք, շատեր յաճախ հարց կուտան թէ ինչ յայտնաբերուեցաւ «Դրօ» կառոյցի եւ Հ.Յ.Դ.-ի յարաբերութիւններուն կապակցութեամբ։ Թէեւ դատավարութիւնը ուղղուած էր ամբաստանեալներու անհատական մեղաւորութեան չափերը ճշդելու, բայց եւ այնպէս դատավարութեան նիւթերը թոյլ տուած են յանգիլ որոշ եզրակացութիւններու՝ «Դրօ»յի եւ ՀՅԴ.-ի յարաբերութիւններուն մասին։ Այդ փաստաթուղթերուն մէջ արձանագրուած է որ «Դրօ» տնտեսական հետախուզական կառոյցը նախ կը ստեղծուի Հ.Յ.Դ. բարձրագոյն մարմնի որոշումով եւ ամբաստանեալ Արսէն Արծրունի, կանոնադրութեամբ նախատեսուած տնտեսական բաժնին վերաբերող խնդիրներու լուծման նպատակով, սկզբնական շրջանին կը ստեղծէ տնտեսական հետախուզական օպերատիւ կառոյցը (ՏՀՕԿ), իսկ աւելի ուշ «Դրօ» կառոյցի տնտեսական ճիւղը, որ կը զբաղի ոչ միայն տնտեսական ապօրինի գործունէութեամբ, այլ նաեւ Հ. Յ. Դ.-ի անդամներու նկատմամբ ոտնձգութիւններ կատարող, կուսակցութեան գաղափարականին դաւաճանող, անոր նկատմամբ վնասակար գործունէութիւն ծաւալող անձերու յայտնաբերումով եւ անոնց դէմ կազմակերպուած ահաբեկչական արարքներու միջոցաւ, հաշուեյարդար կատարելու գործունէութեամբ՝ պանտիթիզմով։

Դատավճիռը, այլ ապացոյցներու շարքին հիմնուած է նաեւ «Դրօ»յի յատուկ սպասարկութեան կանոնադրութեան, օժանդակ կարգապահական գիտելիքներու «Դրօ» դաստիարակչական ծրագրի եւ կառոյցի հաւաքագրման սկզբնական արձանագրութիւններուն վրայ, ուր ըսուած է որ «Դրօ» տնտեսական հետախուզական կառոյցը ստեղծուած է Հ.Յ.Դ. բարձրագոյն մարմնի որոշումով եւ կը գործէ բացարձակ գաղտնի պայմաններու մէջ։

Այսպէսով, դատարանը լուրջ հիմքեր արձանագրած է «Դրօ» կառոյցի դաշնակցութեան կողմէ ստեղծուած ըլլալու փաստին հաստատման կապակցութեամբ։

⁂

Հ.Յ.Դ.-Ն ԶՕՐԱՎԻԳ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեան Դեկտեմբեր 13-ին ընդունած է Հ. Յ. Դ.-ի ներկայացուցիչներ Ռուբէն Յակոբեանը, Հրանդ Կարապետեանը եւ Գագիկ Մկրտչեանը։ Անոնք նախ շնորհաւորած են վարչապետը իր նշանակումին համար, ապա նշած որ կառավարութեան վերջերս ներկայացուցած ծրագիրը հիմնականին մէջ կը համապատասխանէ իրենց սպասումներուն եւ առաջարկած են իրենց աջակցութիւնը անոր իրագործման համար։ Իսկ վարչապետը, ընդգծելէ ետք քաղաքական ներքին կայունութեան եւ հանրային համաձայնութեան կարեւորութիւնը, շեշտած է կառավարութեան պատրաստակամութիւնը երկխօսութեան՝ ժողովուրդին յայն խաւերուն հետ։ Հուսկ, վարչապետ՝ Արմէն Սարգսեան անդրադարձած է երկրին քաղաքական ներքին կացութեան եւ ընկերա-տնտեսական իրավիճակին նախքան շեշտելը, որ հիմնական հարցերը կարելի կ'ըլլայ լուծել միայն հանրային համերաշխութեան պայմաններու գոյութեան։

⁂

Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆ
ԼԻԶՊՈՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՂՀ-ի Ազգային Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու, միջ-խորհրդարանական կապերու եւ լրատուութեան հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Վասիլի Աթաճանեան, Դեկտեմբեր 12-ին հրաւիրած է ՕԷՍԷՍԷ-ի հերթական նախագահի ներկայացուցչի օգնականը՝ Ալեքսանդր Վասիլեւը, որ կը գտնուէր Արցախ, եւ անոր յանձնած՝ ԼՂՀ-ի Խորհրդարանի Դեկտեմբեր 11-ի յայտարարութիւնը ի պատասխան Լիզպոնի վեհաժողովին նախագահին կատարած յայտարարութեան։

⁂

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ
ԱՊԱՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
ՄԱՍԻՆ

Քանի մը օր առաջ, ռուսական հեռատեսիլի «Վեստի» յայտագրէն ցուցադրըւած են դրուագներ, որոնք նկարահանուած են հայ-թրքական սահմանը։ Հոն, սահմանապահներու վերաբերող հարցերէ զատ, խօսք եղած է քիւրտ անջատողականներու մասին, որոնք յաճախ կը խախտեն այս սահմանը։ «Արմէնփրէս» այս մասին պարզաբանումներու համար դիմած է Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան մամուլի քարտուղար Արմէն Բաղդասարեանին, որ ըսած է հետեւեալը. — «Վեստի-ի այդ հաղորդումը բացայայտ ապատեղեկատուութիւն է։ Հայաստանի իշխանութիւնները բազմիցս յայտարարել են, որ Հայաստանի տարածքը երբեւէ չի օգտագործուել քիւրտ գրոհայինների կողմից, եւ հայ-թրքական սահմանում նման տեղաշարժեր երբեւէ չեն արձանագրուել։ Վեստի-ի այդ տեղեկութիւնը տարակուսանք է յարուցում այն առումով նաեւ, որ խօսքը ոչ միայն հայ-թրքական, այլ նաեւ ՀԱՊ-թուրքական սահմանի մասին է, եւ նման տեղեկատուութիւնները անշուշտ, չեն նպաստում ՀԱՊ-ի եւ Թուրքիայի փոխ-յարաբերութիւնների բարելաւմանը»։

⁂

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ՓՐԿԵԼՈՒ
ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Համաշխարհային Դրամատան փորձագէտներուն աջակցութեամբ կը մշակուին Սեւանայ լիճի փակման հաւասարակշռութիւնը վերստին հաստատելու ուղղուած ծրագիրներ։ Ջուրի մակարդակի բարձրացման մասին, — ինչ որ մեծագոյն հարցն է—, մասնագէտներու ենթադրութիւնը այն է, որ ձեռք առնուելիք կարգ մը միջոցներով ան 28 տարիէն կը բարձրանայ շուրջ 6 մեթր։ Ատոր համար անհրաժեշտ է երեք տարիէն աւարտել Որոտանի ջրաթէքնիք կառոյցի շինութիւնը, որ տարեկան 165 միլիոն խորանարդ ջուր պիտի հասցնէ Սեւանին։ Հարկ է նաեւ հինգ տարիէն աւարտել Եղվարդի ջրամբարին շինութիւնը, ռոզման նպատակով Սեւանայ լիճէն գործածուող ջուրին քանակութիւնը պակսեցնելով 99 միլիոն խորանարդ մեթր, փորձագէտներու խումբին ղեկավարին համոզմամբ, վերոյիշեալ պայմաններու իրագործումի պարագային, հինգ տարիէն կը սկսի լիճին ջուրի մակարդակին բարձրացումը։

Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան եւ զաւակները՝ Անահիտ, Սեւան, Նայիրի, Կարինէ – Արաքս,

Պր. Գրիգոր Խաչատուրեան եւ զաւակը Մանուկ,

Մարլէն եւ Ժագ Վերժէ եւ զաւակը՝ Ֆիլիփ,

Տէր եւ Տիկին Ժերար Խաչատուրեան

ինչպէս նաեւ Մենգիլճեան, Պէրպէրեան, Տօրումեան, Խանդամեան, Պարկիրճեան, Թորոսեան, Գաբրիէլեան, Սարեան, Մաառլթ, Ֆրանկիւլեան, Մեսթճեան եւ Սիրիքա ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻՆԷ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Մենգիլճեան)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 14-ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Դեկտ. 19, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն-Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել՝ Հայ Կարմիր Խաչին։

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն։

Le Centre Culturel
SAINT MESROB

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences
le Centre Culturel St-Mesrob
recevra
Le Prof. BOGHOS LEVON ZEKIYAN
de l'Université de Venise,
qui nous présentera

« QUELQUES TRAITS CARACTERISTIQUES DE LA SPIRITUALITE ARMENIENNE, COMME EXPRESSION DE VIE D'UNE EGLISE DE FRONTIERE »

le Jeudi 19 Décembre à 20h45

dans les locaux du Centre,
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9.30-ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին Մարտիրոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

— ՃԱՇ —

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաբաթօրեայ դպրոցի, Կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22-ին

Salle Valeyre — 22, rue Rochechouart

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի նախապէս հեռաձայնել Տիկին Արթինեանի

01 – 42 – 01 – 15 – 69

ժամը 19.30-էն յետոյ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեանէ 1000 ֆրանք։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE avec
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
à l'occasion de la parution
de son dernier ouvrage
LA QUADRATURE DU SIECLE
TENTATIVE IV

Vendredi 20 Décembre à 20 h 45

Présentation —
Analyse —
Débat

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 76 55 89 Fax: 43 78 66 64

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԵՂԻՍ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ «Երեւանի Մէջ»ը Կիրակի, Դեկտեմբեր 22, ժամը 16-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն

118, rue de Courcelles, 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտք՝ 30 ֆրանք։
Հեռաձայն. –
01 – 43 – 70 – 62 – 95

LE PERE NOEL
vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier

SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.
— Entrée gratuite —

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.009 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.009

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈԶՆԻՒՆ (Չէչէնիոյ մայրաքաղաքը) 20 քիլոմեթր հեռու Նովի Ատաղի հիւանդանոցին մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին, վաղ առաւօտեան Կարմիր Խաչի վեց պաշտօնեաներ սպաննուած են: Ռուսաստանի նախարարապետը «ապակայունացման փորձ» որակած է ջարդը, մինչ Չէչէնիոյ Ներքին փոխ – նախարարը «դրդութիւն» է կ'ըսէր, որուն նպատակն է ձախողեցնել գալ Յունուար 27–ի ընտրութիւնները: Հիւանդանոցը նուէրն էր Նորվեկիոյ եւ բացումը կատարուած էր Սեպտեմբեր 2–ին: Սպաննուած անձերուն մէկը հոլանտացի թեքնիսիէն մըն է, մէկը գանատացի վարչական պաշտօնեայ կին մը եւ չորս հիւանդապահուհիներ (երկու Նորվեկիացի, մէկ Նոր – Զելանտացի եւ մէկ Սպանացի): Միջազգային Կարմիր Խաչի Մոսկուայի ներկայացուցիչը ըսած է «ոճիրը, ամէնէն ահաւորներէն մէկը Կարմիր Խաչի պատմութեան մէջ, կանխամտածուած էր»: Կարմիր Խաչը որոշեց առկախել իր գործունէութիւնը Չէչէնիոյ մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ շատ մտահոգ է ի լուր Թուրքիոյ սպառնալիքներուն եւ բուռն կերպով հակազդած է Տըլլէնի վեհաժողովի վաղորդայնին: Կառավարութեան բանբերը յայտարարած է «Անգարայի արտաքին քաղաքականութիւնը վարելու գործելակերպը չըմեցուցիչ է: Ան չափաւորութիւն ձեւացնելով հանդերձ Եւրոպայի մէջ, իր իսկական դիմագիծը ցոյց կուտայ ներքին ճակատի վրայ, սպառնալիքներու դիմելով Յունաստանի դէմ»: Թ. Չիլլէր չէր վարանած յայտարարելէ (Դեկտեմբեր 15) որ Յունաստան իրաւունք ունէր վախնալու Թրքական զինուորական ուժին դիմաց եւ շեշտած. – «Թուրքիա մեծ երկիր մըն է որ խաղաղութիւն կ'ուզէ: ... Եթէ Թուրքիա Եւրոպայէն դուրս մնայ, իսկական պատճառներ կ'ըլլան վախնալու Յունաստանի համար»: Ծշդած է նաեւ որ Թուրքիոյ եւրին 300 միլիոն հոգինոց ուժ մը կայ որ նոյն մշակոյթն ունին: Կ'ակնարկէր նախկին Խորհ. Միութեան Թրքախօս Հանրապետութիւններուն:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Պոլսոյ հիւպատոսը խըստիւ հակազդեցութիւն մը ունեցած է հայ արուեստագէտ Տիգրան Խզմալեանի «Սեւ ու սպիտակ» ժապաւէնին Անթալիոյ միջազգային կարճ ֆիլմերու փառատօնին տրուած առաջին մրցանակին առթիւ: Ադրբեջանցի հիւպատոսը ըսած է թէ միտումը կայ Թուրքիոյ Մշակութային նախարարութիւնն ու արուեստի շրջանակները եւս գործիք ընելու հայկ. քարոզչութեան:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 29–րդ համագումարը բացուեցաւ Դեկտեմբեր 18–ին Տեֆանս: Կը համախմբէ 1170 պատուիրակներ: Պիտի տեւէ մինչեւ Կիրակի:

ՄՈՊՈՒԹՈՒ, ընդհատելով իր ապաքինումը Քոթ – տ'Ազիւրի իր ապարանքին մէջ, վերադարձաւ Զայիր եւ ժամանման օրն իսկ ուղերձով մը ժողովուրդին յանձն առաւ վերականգնել Զայիրի մթնադնած զինանշանը եւ ճզլեց Զայիրի թշնամիները որոնք իր ծանր հիւանդ վիճակը ընտրեցին զինք կոնակէն դաշունահարելու համար: Ըստ ԻՒՆԻՍԷՖ–ի (մանուկներու միջազգային պաշտպան կազմակերպութիւն) հազարաւոր մանուկներ ծնունդէն առաջ կրնան մեռնիլ եթէ Զայիր ապաստանած 120 հազար Ռուանտացիները չպարենաւորուին:

ՍԵՐԲԻՈՅ նախագահը՝ Միլոսեւիչ խոստացած է Նիշի ուսանողներուն անհրաժեշտ ըլլալ ողջնալի օրէնքը եւ քաղաքացիներու ընտրական կամքը յարգելին: Նիշի ուսանողները եկած էին Պելկրատ պահանջելու համար որ ճանչցուի Թաղապետական ընտրութիւններու ընդդիմութեան յաղթանակը (18 գլխաւոր քաղաքներէն 15–ի մէջ): Վիէննայի մէջ ալ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ն յայտարարած է որ «դալիք օրերուն» պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկէ Պելկրատ քննելու համար քաղաքական տագնապը, պատասխանելով Միլոսեւիչի հրաւէրին, Պատուիրակութիւնը պիտի գլխաւորէ Սպանիոյ նախկին վարչապետը՝ Ֆելիփէ Կոնսալէս:

ԵԱՇԱՐ ՔԷՄԱԼ ծանօթ վիպագիրը հարցազրոյց մը տուած է դանիական «Փոլիթիքէն» թերթին, բացատրելու համար որ ծայրայեղ աջակողմեան ուժերէ մահուան սպառնալիքներ կը ստանար ու աշխատանքի հանգիստ պայմաններ ունենալու համար առժամապէս կը գտնուի Շուէտ: Ան ըսած է թէ Թուրք ժողովրդավարութիւնը զինուորականներուն եւ Ազգային Ապահովութեան Հիմնարկին շնորհն է ու իրաւական համակարգը քննադատութեան իրաւունք չի տար գրողներուն: Այդ պատճառով ալ քննադատութեան իրաւունքը որ քաղաքակիրթ բոլոր հասարակութիւններուն իրաւունքն է, մեծագոյն յանցանքը կը նկատուի Թուրքիոյ մէջ: Շուէտ գտնուելու պարագան պետութեան ճնշումներուն, որպէս բողոքի հակազդեցութիւն ցոյց տալէ ետք, Ե. Քէմալ ըսած է նաեւ. «Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը հիմնուած է ժողովրդային ռնիրներու վրայ», աւելցնելով որ ներկայիս Քիւրտերն ու իր ազգականները բանի ուժով արմատախիլ կ'ըլլան ու կը ցրուին հոս ու հոն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ երկրին ատոմական առաջին կայանին շինութեան համար առաջարկ ներկայացնելու հրաւէր ուղղած է միջազգային կեդրոններուն: Միջերկրականի ափին կառուցուելիք կայանը պիտի արժէ 2 միլիառ տոլար ու արտադրութեան սկսի 2005 թուականին, 600 – 2.800 մեկավաթ հզօրութիւն պիտի ունենայ: Առաջարկները պէտք է ներկայացուին մինչեւ 1997 Յուլիս: Հետաքրքրութիւն ցուցաբերածներու կարգին են Ֆրամաթոմը, Ճենըրըլ Էլէքթրիքը, ճափոնական Միցուպիշին եւ Թոշիպան, գերմանական Սիմընսը, եւայլն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ փոխանցման Ազգային Խորհուրդը (Նշանակուած ժողով) օրէնք մը քուէարկեց արաբերէնը ընդհանրացնելու համար բոլոր մարզերուն մէջ: Նպատակն է արաբերէնի գործածութիւնը պարտադրել հո՛ն ուր դեռ ֆրանսերէնը կը գործածուէր, ինչպէս տնտեսական ճիւղը եւ համալսարանը դասաւանդուած գիտութիւնները:

ՊՐԻՒՆԷՅ (Պորնէոյի հիւսիսը) սուլթանը՝ Հասանալ Պոլքիահ Փարիզ եկած է պայմանագրութիւններ ձեռք ձգելու համար: Աշխարհի ամէնէն հարուստ անձն է եւ «Ֆիկառօ» կը գրէ թէ Պրինէյի բաղդատմամբ, Մոնաքօ ժայռի կտոր մըն է որու կառչած են խումբ մը շնորհազրկեալներ, արաբական իշխանապետութիւններն ալ թերաճ երկիրներ: Քանի մը հարիւր հազար միլիառներու տէր, Պոլքիահ քանի մը տասնեակ ոսկեզօծ Ռոլս – Ռօյսեր ունի. Աւստրալիոյ իր ռանչը, իր պետութեան (5.765 քառակուսի քմ.) տարածութիւնն ունի եւ բնակութեան իր ապարանքն ալ 1788 սենեակներէ կը բաղկանայ: Աղջկանը որպէս նուէր ալ էռ – պիւս մը գնած է...:

ՔԻՒՐՏ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ

Քրտական հեռատեսիլէն հեռասփռուած կլոր սեղանի մը հեռաձայնով մասնակցութիւն բերելով ՓՔՔ–ի ղեկավար Ա. Էօճալան բաւական խիստ ազդարարութիւններ ուղղած է Էրպաքանի:

Ան ըսած է թէ տեղեակ են որ Թուրքիոյ իշխանութիւնները իրենց ուղղուած կարգ մը ծրագիրներ մշակած են: Անոնք կ'առընչուին երկրին հարաւ – արեւելեան շրջաններուն մէջ մղուած պատերազմին: Էօճալան յայտնած է որ եթէ Անգարա ընտրէ այդ պատերազմը սաստկացնելու եւ Քիւրտերը վերջնական պարտութեան մատնելու լուծումը, իրենք եւս պիտի դիմեն լայնածաւալ պատերազմի մը ձեւին, անոր մէջ առնելով Թրքական յաւելեալ տարածքներ, օգտուելով նաեւ ձմեռուան պայմաններէն: Էօճալան կը սպառնայ «Թուրքիան դժոխքի վերածել», եթէ Էրպաքան Միացեալ – Նահանգներու նեցուկով շարունակէ ՓՔՔ–ն արմատական մաքրագործումի ենթարկելու իր քաղաքականութիւնը: Կ'ըսէ թէ իրենք տակաւին չեն սկսած գործադրել խափանարարական, կեռիլլայական իրենց բուն ծրագիրները: Քիւրտ ղեկավարը կոչ ուղղած է Թուրք իշխանութիւններուն որ «ներկայի սահմաններուն մէջ, ժողովուրդներու ազգային անհրաժարելի ժողովրդավարական պահանջներուն ուղղութեամբ եղբայրական լուծում մը գտնուի»: Ա. Էօճալան շեշտած է որ Թուրքեւքիւրտ եղբայրութիւնը մեծ հարստութիւն եւ զօրութիւն պիտի ըլլայ երկու ժողովուրդներուն համար ալ: Ծանրացած է իրենց պահանջներուն վրայ որոնք կ'ամփոփուին պատերազմը աւարտելու եւ ժողովրդավար կարգերու տակ մարդկային իրաւունքներու ճանաչումի կէտերով: Թուրք ղեկավարներ եթէ կը փափաքին ընկերային խոր այլասերումին առաջքը առնել, «մաքուր» ընկերութիւն մը իրագործել, անպայման պէտք է հակին այս երկու կէտերուն վրայ:

ՄԱՄՈՒԼ

«CORRIERE DELLA SERA»

(Դեկտեմբեր 17)

Martini con il patriarca armeno

Միլանոյի կարեւորագոյն օրաթերթը, Դեկտ. 17–ի իր թիւին մէջ, կ'արձագանգէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այցելութեան եւ անոր հանդիպումին Միլանոյի Արքեպիսկոպոս՝ Գարլօ Մարիա Մարթինիի հետ:

Թերթը կը գրէ թէ նախորդ առաւօտը, Դեկտ. 16–ին, հանդիսաւոր հանդիպում մը տեղի ունեցած է Տուոմօ Մարթինիի, Գարեգին Ա.ի եւ միլանոյի Հայերու փոքր պատուիրակութեան մը հետ: Երկու կրօնաւորները միասին աղօթած են եւ օրհնած ներկաները երկու լեզուներով: Գարեգին Ա. որ կը վերադառնար իր առաջին պաշտօնական այցելութենէն Յովհ.–Պօղոս Բ.ի, իր ուրախութիւնը արտայայտեց այդ հանդիպման կապակցութեամբ: Ան ըսաւ.– «Նոր ժամանակաշրջան մը մտանք, ուր բոլոր քրիստոնեաները միասին պիտի քալեն, ձեռք ձեռքի»: Կաթողիկոսը ապա յիշած է այն տառապանքները զորս կրած է հայ ժողովուրդը հալածանքի տարիներուն եւ ուրախութիւնը՝ ազատագրման համար: Պաշտօնապէս Հայաստան հրաւիրած է Միլանոյի Արքեպիսկոպոսը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ, ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԵՐ

«Պատանդներու պաշտպանութեան ֆոնտ» անունով ծանօթ «Ընդդէմ իրաւական բռնութեան» կազմակերպութեան քարտուղար Լարիսա Ալավերդեան պատասխանելով «Մոլորակ»ի աշխատակից Մարիէտա Խաչատրեանի հարցումներուն, տեղեկացուցած է թէ տակաւին շուրջ 30 հայ պատանդ կայ Ադրբեջանի մէջ: Անոնց 19–ը կը գտնուի Շուշանի, 11–ը՝ Կոբիստան, 4–ն ալ զանազան անձերու մօտ: Այս պատանդներէն մէկը Վանաձորէն 15 տարեկան Զաւէն Ռամազեանն է որ առեւանգուած է 1994 Փետրուարին Սաղախլոյի մէջ: Հարցը կը նկատուի անելի մատնուած, որովհետեւ ադրբեջանցի պատասխանատուները ոչ իսկ միջազգային կազմակերպութիւններու կ'արտօնեն հանդիստ ելումուտ ունենալ ու հանդիպիլ այդ պատանդներուն:

Շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն անյայտ կորսուածները. նոյն աղբիւրին համաձայն 900 հոգի են անոնք. Կարմիր Խաչին տրուած է անոնց ցանկը, բայց ադրբեջանական կողմը ոչինչով կ'ուզէ նպաստել անոնց մասին տուեալներ ճըշդելու գործին:

Ադրբեջան իր կարգին 10 – 15 անյայտ կորսուածներու ցանկով մը կը պատասխանէ հայկական կողմին բոլոր պնդումներուն. անիրական այդ ցուցակը կը ծառայէ հրահրելու Հայաստանի մէջ գործող կեդրոնացման ճամբարներու առասպելը:

Լ. Ալավերդեան կը խօսի նաեւ գաղթականական հարցին մասին. մօտ 15 հազար են անոնք որոնք Երեւանի մէջ տարիներէ ի վեր կ'ապրին ժամանակաւոր կացարաններու մէջ: Իսկ «երբ այդ կացարանների վիճակը տեսնում ենք, ամօթից բացի ուրիշ ոչինչ չենք զգում» կ'ըսէ Լ. Ալավերդեան: Եւ ըսել որ անոնցմէ շատերուն որդիները կամաւոր կը ծառայեն բանակին մէջ «թէեւ միջազգային համաձայնագրերով նրանք կարող են չծառայել»: Գաղթականներուն կէսէն աւելին ալ ութ տարիէ ի վեր Երեւանի մէջ ահ ու սարսափով կ'ապրի, վտարուելու վախով: Բաքուէն եւ Կիրովաբատէն են անոնք որոնց յիշեալ կազմակերպութիւնը կը պահանջէ որ մնայուն արձանագրութիւն կատարուի, յետագային սեփականաշնորհման իրաւունք ալ ունենալու հեռանկարով. քարտուղարը կը բացառէ Շահումեանցիներու պարագան որոնց համար վերադարձի խնդիր գոյութիւն ունի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 17 / 18)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Դեկտեմբեր 14–ին, վարչապետ Արմէն Սարգսեան ընդունած է Դուբնայի հիւլէական հետազօտութիւններու միջազգային Հիմնարկի տնօրէն Ալեքսէյ Սիսակեանը: Տեսակցութեան ընթացքին, որու ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեան, քննարկուած են Դուբնայի հիւլէական Հիմնարկի եւ Հայաստանի Ակադեմիայի գործակցութեան, միացեալ ծրագիրներու մշակման նման հարցեր:

Իսկ Դեկտեմբեր 15–ին, վարչապետը ընդունած է Արժութային միջազգային Հիմնադրամի պատուիրակութիւնը: Այս հանդիպումին ներկայ եղած են, նաեւ Հայաստանի Կեդր. Դրամատան նախագահ՝

(Շար.ը Կարգալ Դ. էջ)

«ՏՈՀՄԻԿ ՂԱՐԱԲԱՂՑԻ, ՌՈՒՍԱՑԱԾ ՀԱՅԸ» ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Մոսկուայի մէջ քաղաքական բարձրագոյն դիրքերու հասած Հայեր ամէն շըրջանի թէ՛ հպարտութիւն պատճառած են մեր զանգուածներուն եւ թէ յոյսի վառոս մը նկատուած: Այս մօտեցումը շատ անգամ չէ հիմնուած առարկայական արժեւորումի, լուրջ դատումի վրայ. ապահովաբար իրապաշտութենէ զուրկ այն համոզումով որ Հայ մը, կամ նոյնիսկ «ծագումով» Հայ մը չի կրնար ուրիշ որեւէ շահ գերադասել, քան «ազգայինը»: Այսպէս է որ հպարտութեան զգացումով կը խօսուէր Մոսկուայի մէջ Միկոյեան մը ունենալու մասին, առանց անոր ըրածին ու չըրածին անդրադարձին:

Նոյնը եղաւ պարագան Ղարաբաղեան հարցին սկիզբին ալ. Հպարտութեան ու յոյսի ակնարկներ գացին գտնել Ագանբեկեան մը, Շահնազարով մը: Չէ՞ որ Գորբաչովին խորհրդականի, օգնականի պաշտօններ ունէին անոնք եւ կնճիռը կրնար քակուիլ Միութեան այդ բարձրագոյն իշխանաւորին կողմէ: Այլ հարց թէ անոնց կապուած յոյսերն ալ նախորդներու վախճանը ունեցան, առաջին պատրանաթափութիւններ ապրելէ ետք Սումգայիթի կոտորածէն (1988 Փետրուար 28 – 29) Ս. Կապուտիկեանի ու Զ. Բալայեանի Գորբաչովի հետ հանդիպումէն (Փետրուար 26) կամ Մարտ 23-ին Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին «կցումին՝ ո՛չ» վճիռէն ետք:

Այսօր Ղարաբաղը հազարաւոր զոհերու կեանքին գնով կը քալէ իր գծած ճամբէն. ոչ ոք ոչ իսկ կը յիշէ Ագանբեկեանները կամ Շահնազարովները: Ատիկա չի նշանակեր անշուշտ թէ Հայը թօթափած է «մեծ» նկատածներուն անտեղի յոյսեր կապելու տկարութիւնը. այդ գլուխը փակուած է Ղարաբաղի համար. այդքան: Վաղը նոր հարց մը կրնայ «եան»եր փնտռելու մղել Շուէտի, Ճափոնի կամ բեւեռներու իշխանութիւններուն վերիդասուն մէջ, եթէ այդ երկիրներուն առընչուած հարցով մը փոթորկի մեր առօրեան:

Այս երեւոյթին մէջ հետաքրքրականը մեր ընթացքը չէ, այլ գիտնալ թէ հայկական ակնկալութիւնները ի՛նչ ընկալում կ'ունենան յոյսեր ներշնչող անուններու հայ կամ ծագումով հայ տէրերուն կողմէ: Կը գիտակցի՞ն իրենց կապուած յոյսերուն. կը մերժե՞ն այդ պատճառով. ակնկալուածին ու իրենց կարելիութեան խոտոր համեմատականը կը յուզէ՞ զիրենք, թէ հայկական պարզամտութեան վերագրելով այդ բաները, կը շարունակեն իրենց գործը:

Նման հետաքրքրութիւն մը դեր ունեցած է վստահաբար այն զրոյցին մէջ զոր ունեցած է Ռուբէն Հայրապետեան («Ազգ» Նոյեմբեր 29) Մոսկուայի մէջ Գէորգի Շահնազարովի հետ: Այս քաղաքագէտը որ ինքզինք կը սահմանէ որպէս «ռուսացած հայ՝ տոհմիկ ղարաբաղցի, ծնունդով բաքուեցի», այն բացառիկ պարագան կը մարմնաւորէ որ յոյս ներշնչած, ապա յուսախաբութեան պատճառ եղած է ոչ միայն Հայերու, այլ նաեւ Ազրպէյճանցիներու...: Ան 1988 Փետրուար 18-ին Գորբաչովին օգնական նշանակուած է: Գիտէ թէ երկու հակառակորդներու ակնարկներն ալ յառած են իրեն. կը յիշէ Ազրպէյճանցիներու վերագրումները թէ ինք կը շարժի որպէս հայ. կը յիշէ նաեւ այն Հայուհին որ Մոսկուայի Արեւելագիտութեան հիմնարկին մէջ օր մը յայտարարած է թէ զինքը պէտք է կախել: Ինք անմիջապէս կ'ըսէ թէ խնդրոյ առարկան իր կեցուածքը չէր, այլ գերտէրութեան շահերը: Ինչպէս գրած է «Ազատութեան գինը» գիրքին մէջ, «աշխարհը գերազանցապէս կը կառավարեն շահերը եւ ոչ թէ գաղափարները»:

Գ. Շահնազարով կ'ըսէ թէ սերած է Ղարաբաղի մելիքներէն որոնցմէ մէկը եղած է իր պապը Մելիք Շահնազարը: Այս մասին Զ. Բալայեան յայտնած է Գորբաչովին անոր հետ իր հանդիպումին ընթացքին: Այս վերջինս անկէ ետք յաճախ կատակած է իր խորհրդականին հետ, անոր «իշխանական» ծագումին մասին:

Գորբաչովը ինք կը նկատէ մեծ բարեկարգող մը. ան է որ անհրաժեշտ քայլը առած է «կարծրացած կարգեր»ը սրբել տանելու եւ շարժման անցընելու մարդկային մեծ զանգուածներ, փոխելու կեանքը: Գ. Շահնազարով կը շարունակէ գործակցիլ հրապարակայնութեան ու վերակառուցումին վարպետին հետ, անոր հիմնած հիմնարկին մէջ: Ղարաբաղի հարցին անլոյծ մնալու մեղադրանքը, իր կարծիքով, արդար չէ Գորբաչովին ուղղել: Կ'ըսէ թէ այն ժամանակ իսկ յստակ էր որ շատ ուրիշ հանգամանքներու հետ լուծումը կարելի չէր նաեւ այն պատճառով որ «Հայաստանի ու Ադրբեջանի մէջ կը գործէին ուժեր որոնք դաժան պայքար կը մղէին իշխանութեան համար եւ բնաւ ալ շահագրգռուած չէին հարցին կարգաւորումով»: Խօսելով հեռանկարներու մասին, Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ համադաշնակցային դեր մը յարմար կը նկատէ Ղարաբաղի համար: Իսկ Հայաստանը, ինչպէս Վրաստանը չեն կրնար, պէտք չէ հեռանան Ռուսաստանէն, գլխաւորաբար իրենց աշխարհագրական դիրքին պատճառով: Ինք համոզուած է որ ուշ կամ կանուխ անոնք համադաշնակցային յարաբերութիւններու մէջ կը մտնեն Ռուսաստանի հետ:

«Գերտէրութեան շահերը» ըսել կուտան իրեն այսօր ալ թէ «Հայաստան մեծ սխալ գործեց երբ ուրիշներու կարգին առաջիններէն եղաւ «ողջունելու» երկրին քայքայումը եւ Ռուսաստանի հետ գոյատեւման ընդհանուր ձեւեր չգտաւ»:

Բաւական երկդիմի է վերջին պատասխանն ալ որ կը վերաբերի Լ. Տէր – Պետրոսեանի մասին հարցումին. կ'ըսէ թէ քաղաքականութեան մէջ արժեւորումը նկատի կ'ունենայ ոչ թէ մտադրութիւնները, այլ ձեռք ձգուած արդիւնքները. իսկ թէ «ի՛նչ նուաճումներու հասած է Հայաստան յետխորհրդային շրջանին, կրնայ ըսել միայն հայ ժողովուրդը»:

Ղարաբաղի հարցին ո՛չ սկիզբի, ոչ ալ այսօրուան ու վաղուան պարագաներուն, հեռանկարներուն մասին հետաքրքրական շատ բան կայ Գ. Շահնազարովի հետ կատարուած հարցազրոյցին մէջ: Բոլոր արտայայտութիւնները կը հետեւին «գերտէրութեան շահեր»ու եւ «շահերով ղեկավարուող աշխարհ»ի սկիզբէն յայտնուած ըմբռնումին: Անբնական ոչինչ կայ ատոր մէջ ալ երբ մարդ գերպետութեան մը բարձրագոյն իշխանաւորին խորհրդականի պաշտօն ունի:

Շահեկանը այն առիթն է որ հարցազրոյցը կուտայ տեսնելու թէ աշխարհի մեծերը եթէ նոյնիսկ մեզմէ նկատուածներ ըլլան, նախ «մեծ» են եւ յաճախ միայն այդ, քան՝ հայ կամ ծագումով հայ, ինչպէս գրեթէ միշտ կ'երազենք:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ֆէնէրպահչէ Սոսիալ Թէսիսլէրի սրահին մէջ, Դեկտ. 5-ին տեղի ունեցած է Գալֆայեան վարժարանի ծնողաց Միութեան հաւաքոյթը: Բացումը կատարած է վարժարանին նորընտիր հիմնադրուհին Տիկին Նազան Սինէմեան: Ապա, խօսք առած է ծնողաց Միութեան ատենապետուհին տիկին Ալիս Թօփուզ, որ յիշեցուցած է թէ Գալֆայեանը աղջկանց միակ գիշերօթիկ վարժարանն է: Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած է ճաշը, կատարուած է նաեւ վիճակահանութիւն մը:

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄԻ ԳՈՐԾԻՉԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

Գարակէօզեան հաստատութեան եօթանասունհինգամեակը կերտողներէն մէկը հանդիսացաւ Անահիտ Դաւիթեանը որ անցեալ տարի մահացաւ Փարիզի իր տանը մէջ: Գարակէօզեան կեդրոններու ընդհանուր տնօրէնին կինը ըլլալու հանգամանքով աւելի քան կէս դար գործեց հայ գաղութներու մէջ Ֆրանսա, Յունաստան, Սուրիա եւ աւելի քան երեսուն տարի Լիբանանի մէջ: Մանուկներու առողջապահութեան եւ ընտանիքներու բարօրութեան համար եւրոպական լաւագոյն սկզբունքները գործադրութեան դրաւ Գարակէօզեանի անձնակազմին հիւանդապահուհիներուն եւ ընկերային ծառայողներու միջոցով: Գարակէօզեան դարմանատուներու արհեստավարժ եւ կազմակերպչական մօտեցումները փոխանցեց նաեւ Լիբանանի գաղութին Բարեսիրական Միութիւններուն, իր զրոյցներով, հանդիպումներով, յօդուածներով եւ իր հաստատութեան օրինակով:

ԱՒԻՆՔՆՈՂ ԵՒ ԹԵՒԵՐ ՏՈՒՈՂ ԲԱԶԱԼԵՐԱՆՔ

Անահիտ ծնած էր Պոլիս, տան մը մէջ, ուր հայրը իրաւարան էր, իսկ մայրը՝ կամաւոր ծառայող հայ որբերու փրկութեան գործին որբեր որոնք դուրս կը բերուէին Թրքական որբանոցներէն եւ տուներէն, վերադարձնելու համար հայութեան 1915-ի ջարդերէն ետքը, Արդարութեան եւ իրաւունքի սէրը ժառանգած էր հօրմէն իսկ ազգին ծառայութեան ոգին իր գրագիտուհի մօրմէն որ կը կոչուէր Զարուհի Պահրի: Իբրեւ փայլուն աշակերտ Անահիտ Դաւիթեան առաջնութիւնը շահած էր Թուրքիոյ Ամերիկեան վարժարաններու բոլոր աշակերտութեան մէջ: Օրուան հայկական թերթերը հպարտութեամբ գրած էին իր մասին եւ շատերը շնորհաւորած էին զինք: Շնորհաւորութեան եւ քաջալերանքի նամակ մըն ալ ստացած էր Սողոմոն Թէհլիրեանէն՝ հայ ժողովուրդի վրիժառու բազուկէն, այդ օրերուն արդէն անպարտ արձակուած Պէռլինի դատարանէն: Փոքր պատիւ մը չէր այս, պարմանի Անահիտ Դաւիթեանի համար: Իրեն համար այլ խռովիչ օրինակ մը եղած էր անձնազոհողութեան եւ հանրային կեանքի եւ ան ալ իր մօրը քեռին Դաշնակցական Յեղափոխական գործիչ՝ Բարսեղ Շահպազի ողջակիզումն էր 1915-ի ջարդին:

Ազգային եւ ընտանեկան կեանքը մեծապէս տպաւորած է պարմանուհին. զինքը հոգեփոխած է նաեւ Հայաստանի առաջին անկախութեանը որուն առաջին տարեդարձը տօնուած է մեծ շուքով, Բերայի Թատրոնին մէջ 1919-ին:

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ ՄԷՋ ԵՒՐՈՊԱ

Հանրային ծառայութեան ասպարէզը ներկայացաւ երիտասարդ Անահիտին երբ ամուսնացաւ Գարակէօզեան հաստատութեան տնօրէն Նուպար Դաւիթեանի հետ: Հաստատութիւնը, երեք տարի գործելէ վերջ Պոլսոյ մէջ, փոխադրուեցաւ Ֆրանսա եւ մնաց մինչեւ երեսունական թուականներու վերջը, Անահիտ, իր ամուսնին, թանկագին օժանդակ մը եղաւ խորհրդական մը որ արթուն միտք ունէր եւ ուշի ուշով կը հետեւէր Եւրոպայի զարգացումին: Գարակէօզեան գործին հետ Տիկին Անահիտ անցաւ Յունաստան եւ մանուկներու դարմանատան ճամբով ինչպէս նաեւ ժողովրդային բնակարանային կառուցումով բարելաւում առաջ եկաւ յունահայ գաղութի սահմանափակ եկամուտով ընտանիքներու մէջ: Յունահայ գաղութը Բարեսիրական Միութիւններու ջանքով, ինչպէս նաեւ պետական ծրագիրներով տանելի կացութեան մը հասաւ քառասունական թուականներու վերջաւորութեան:

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ ՄԷՋ ԼԻԲԱՆԱՆ

Գարակէօզեան դարմանատունը Պուրճ Համուտի մէջ ութ տարիէ ի վեր կը գործէր Տօքթոր Յովսէփ Ենիգոմշեանի գլխաւորութեամբ, երբ Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան 1948-ին Լիբանան եկան եւ ստանձնեցին տնօրէնութիւնը: Գործը ծաւալեցաւ, յատուկ ծրագիրներ իրագործումի դրուեցան եւ պայքար տարուեցաւ ջնջելու համար աչքերու հիւանդութիւնը թրախոմա, քոսը, մանկական անդամալուծութիւնը եւ բոլոր մանկական փոխանցիկ հիւանդութիւնները: Գարակէօզեան դարմանատունը իր դըպրոցական ծրագիրներով առաջին եւ տիպար հայկական հաստատութիւնը եղաւ որ շօշափելի արդիւնքներ ձեռք բերաւ մանուկներու առողջապահական կալուածէն ներս: Շնորհիւ բծախնդիր հետազօտումներու մանուկներու հանրային առողջապահութիւնը զգալիօրէն բարելաւուեցաւ ըլլա՛յ Պուրճ Համուտի, ըլլա՛յ Այնճարի դարմանատան աշխատանքներով: Ամերիկեան Համալսարանի կողմէ ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուին, որ Պուրճ Համուտի հայ մայրերը արթուն եւ իրազեկ էին իրենց զաւակներու խնամքին վերաբերեալ: Այս իրագործումին մէջ առանց մոռնալու հայկական այլ դարմանատուներու ալ ազդեցութիւնը Գարակէօզեանը իր առիւծի բաժինը ունէր: Գարակէօզեանի մօտեցումները, որոնք կուգային Տէր եւ Տիկին Դաւիթեաններէն, եւրոպական էին ազդու եւ շնորհիւ յարատեւութեան՝ արդիւնաբեր: Տէր եւ Տիկին Դաւիթեանը մեծ առաւելութիւն մը ունեցան Լիբանանի այլ գործիչներու հետ բաղդատած: Անոնք օգտուելով Գարակէօզեանի նիւթական կարելիութիւններէն, ի վիճակի եղան տարեկան կանոնաւոր արձակուրդներով Եւրոպայի մէջ՝ Ֆրանսա, Պելժիա, Անգլիա, մօտէն իրազեկ դառնալու Եւրոպայի յառաջադէմ սկզբունքներուն եւ գործելաձեւերուն:

Յիշենք, որ Եւրոպան Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին մեծ քանդումի ենթարկուեցաւ եւ պատերազմէն ետք վերաշինութեան ձեռնարկուեցաւ Մարշըլ ամերիկեան ծրագրով: Տիկին Դաւիթեան տեղեակ էր նաեւ անցեալ դարու կատարուած համայնքային յառաջդիմութիւններուն: Տեղեակ էր թէ ինչպէս Անգլիոյ ղեկավար ընտանիքներու համալսարանական զաւակները կ'երթային ժողովրդային թաղերու մէջ գործելու, ապրելու ժողովուրդին հետ, լաւատեղեակ ըլլալու համար ժողովուրդի հարցերուն եւ դժուարութիւններուն: Եւ այս համալսարանական երիտասարդները երբ իշխանութեան գլուխ կուգային, լաւագոյն միջոցները ի գործ կը դնէին պետութեան միջոցով բարելաւելու համար զանգուածային ընկերային կեանքը:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԷՆ

Տիկին Դաւիթեան Գարակէօզեան դարմանատան միջոցով տարուած գործունէութիւններով չբաւականացաւ, Փափաքեցաւ որ տարածուի ընկերային ծառայութեան արհեստավարժ եւ անանձնական մօտեցումը: Բարեսիրութեան դէմ չէր, բայց կը փափաքէր, որ յարատեւ եւ կանոնաւոր ընտանիքի բարօրութեան համար պայքար տարուի: Ազգային բարերարութեան ձեւին դէմ էր. բարերարութիւնը տեղին եւ արդիւնաւոր պէտք է ըլլար. կողմնակից էր, որ ընկերային ծառայողը վճարովի ըլլայ, հոգ չէ թէ մասնակի ժամանակով, բայց կանոնաւոր եւ յարատեւ: Լիբանանեան չափանիշով ալ ընկերային ծառայութիւնը մուտք գործեց 1948-ի Ֆրանսական համալսարանին մէջ, այդ ճիւղին յատկացուած ուսումնասիրութեամբ: Իր քաջալերանքով եւ միջամտութեամբ կարեւոր թիւով օրիորդներ հետեւեցան ընկերային ծառայութեան դասընթացքներուն եւ գործեցին ու կը գործեն հայ համայնքին մէջ: Տիկին Դաւիթեանի ճիգերով եօթանասունական թուականներու սկիզբը հիմնուեցաւ հայ համայնքի ընկերային ծառայողներու միութիւնը որ մինչեւ օրս կը գործէ իր տարեցներու ծրագրով ինչպէս նաեւ թեբաններու կեդրոնով: Տիկին Դաւիթեան այս գործերուն գլխաւոր ռահվիրաներէն մէկն էր:

ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՎԿԱՆ

Տիկին Դաւիթեան կարելիութիւն ունեցաւ իր գաղափարները իրագործելու Գարակէօզեան անձնակազմին միջոցով: Անձնակազմ մը, որ ընդհանրապէս պարկեշտ,

գործունեայ եւ առաքելական հաւատքով զօրացած անձեր են: Կը խորշէր Միջերկրականի քարափներէն հաւաքուած Հայու անդիմագիծ տիպարներէն:

Վկայ մը հանդիսացաւ հայ համայնքի կեանքի հոլովոյթին բերանացի եւ գրաւոր ձեւով վկայեց, արթնցնելու համար մեծատուներու խիղճը՝ հանդէպ թշուառութեան մէջ ապրող իրենց ազգակիցներուն: Բոլոր կողմերուն հասցուց իր խօսքը: Կ'արտագրենք այստեղ իր մէկ վկայութիւնը՝ դասախօսութենէ մը.

«Յաճախ — եւ կարծուածէն շատ յաճախ — կը ստանամ սա ձեւի խնդրանքներ.

— Տիկին, սպասուհիիս տունը շատ խեղճ է, բան մը կարելի չէ՞ ընել:

— Մեր պահակին զաւակները չեն կրնար դպրոց երթալ, մէկը շատ փայլուն է, մեղք է:

— Մեր տան մաքրողին ամուսինը գործէ հանած են, կրնայի՞նք տեղ մը ճարել:

— Լուացարարուհիս տունը հիւանդ եւ ծեր հայր մը ունի, չէ՞ք կրնար ծերանոցին խօսիլ:

— Խօսքը մէջերնիս, մեր շոֆէօրը տկարամիտ աղջիկ մը ունի, պզտիկ եղած ատենը կրնայ եղեր կառավարել: Գիտէք, հիմա հասուն աղջիկ է, կրնայ փորձանք մը պատահիլ, բան մը չէ՞ք կրնար ընել...

Այս կարգի դիմումներուն, մեր հարցումը կ'ըլլայ.

— Տուներնին ինչպէ՞ս է, քանի՞ հոգի է ընտանիքը, ո՞ւր կը բնակին:

Եւ ստացուած պատասխանը.

— Շիտակը չեմ գիտեր, տուներնին չեմ գացած, գիտէք, սիրտս դէշ կ'ըլլայ, չեմ դիմանար...

Դժբախտաբար, շատեր այս հարցերուն ծանօթ են այն ալ կիսովին, միայն իրենց «սպասուհիներուն» «պահակներուն» կամ «շոֆէօրներուն» ճամբով:

Ծանօթ են, բայց բան մը կ'ընե՞ն: Ձենք գիտեր իրենց գիտցածը այն է, թէ անպայման մէկը պէտք է հոգայ: Ո՞վ:

Միշտ ուրի՛շը...»:

Տիկին Դաւիթեան եղաւ նաեւ վկայող մը, որովհետեւ իր ապարէզին բերումով եղաւ ականատես եւ ականջալուր՝ Լիբանանի հայ գաղութի համեստ դասակարգին եւ առ այդ՝ յանձնառու պայքարող մը եղաւ ինչպէս, տիպար ընկերային գործիչ մը: Ան իմաստասէր մըն է, որ կը հաւատար մարդուն ինքզինքը ըլլալու առաքելութեան, իր խօսքը ընտանեկան կեանքով ապրող անհատ մարդն էր, որ իրաւունք ունի այս աշխարհի վրայ արեւը անարգել վայելելու եւ իր անձը իրագործելու: Այս գաղութին մէջ իր անունը միշտ պիտի յիշուի իբրեւ ընկերային բարօրութեան գործիչ եւ Գարակէօզեան դարմանատուներուն մէջ վաստակ ունեցող անձ:

ԼԵՒՈՆ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ
(Գարակէօզեանի նախկին փոխ – տնօրէն)

Պուլկարահայ նամականի

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Փլովտիւի մասնաճիւղին եւ «Հայկական Մշակոյթի Ու Արուեստի» ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ Նոյեմբեր 29-ին Փլովտիւի քաղաքային սրահին մէջ հանդիսաւոր ձեւով նշուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան 90-ամեակը:

Տօնակատարութիւնը բացաւ աւագ քահանայ Գէորգ Խաչէրեան, որ ներկաներուն առաջարկեց նախ յոտնկայս յարգել Միութեան բոլոր բարերարներուն յիշատակը, իսկ յետոյ աղօթքով օրհնեց օրուան տօնակատարութիւնը:

Այնուհետեւ Փլովտիւի մասնաճիւղի ատենապետ Դր. Յակոբ Տաշճեանը իր բացման խօսքին մէջ համառօտ կերպով անդրադարձաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նըշանակալից դերին, որով 90 տարիներ շարունակ նպաստած է հայրենանպաստ ծըրագրերու իրագործմանը:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ հանդէս եկան Փլովտիւի երաժշտական Ակադեմիայի կից Քամերային նուագախումբը, Համազգայինի «Արեւ» պարախումբը, «Էրեբունի» համոյթը, «Վ. եւ Գ. Թիւթիւնճեան» դպրոցի «Ծիծեռնակ» երգչախումբը: Անհատապէս ելոյթ ունեցան թաւջութակահարուհի Սեդա Պալթայեան, մեներգչուհիներ՝ Սիլվա Տօլմայեան եւ Վարդի Սարգիսեան, դաշնակահարուհի՝ Սօնա Փէչճեան:

Ճոխ ու այլազան յայտագիրը հարստացուցին Մ. Մանուկեանի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի 90-ամեակին նուիրուած «Մեր Բարեգործական» ոտանաւորը Կայա Արութինեանի արտասանութեամբ եւ Կարօ Պալթայեանի «Ռափսոտի երկու դաշնակի համար» Արթիւր Գէորգեանի կողմէ վերամշակուած ստեղծագործութիւնը զոր նուագեցին Թադէոս Սանճաքեան ու Արթուր Գէորգեան:

Այս ուրախ առիթով Հ. Բ. Ը. Մ. Փլովտիւի մասնաճիւղը շնորհաւորեցին Փլովտիւի հայկական եկեղեցական վարչութեան ատենապետ՝ Կարօ Անդրէասեան, Հ. Մ. Ը. Մ. ատենապետ՝ Դր. Արրօ Մինասեան, «Հայկական Մշակոյթի ու արուեստի ընկերակցութեան» նախագահ՝ Դր. Կարօ Պալթայեան, «Վիկտորիա եւ Գրիգոր Թիւթիւնճեան» դպրոցի տնօրէնուհի՝ Տիկին Սօնիա Խնկիկեան, Հըրեաներու համայնքի նախագահը եւ Պուլկարահայ Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչը:

Ծաղիկներ յանձնուեցան՝ Համազգայինի, «Էրեբունի» համոյթի, «Երեւան» կազմակերպութեան կողմէ: Կարդացուեցան Հալէպի Հ. Բ. Ը. Մ. Շրջանային վարչութեան եւ Փազարճիքի (Պուլկարիա) Համայնքին շնորհաւորական հեռագիրները:

Հանդիսութիւնը եզրափակեց «Հայու գրօշակ» երգը:

Համերգէն յետոյ «Թրիմոնցիում»ի ճաշարահին մէջ տեղի ունեցաւ ճոխ քոքթէյլ:

ՄԱԼՎԻՆԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Փլովտիւ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

●

Եւրոպայի մէջ ազգային ախոյեանութիւնները կը մօտենան իրենց կիսուն:

Փարի-Սէն-Ժերմէն չահած է արդէն ոչ-պաշտօնական տիտղոս մը՝ «աշնան ախոյեան», թէեւ մայրաքաղաքի կազմը այնքան ալ զօրաւոր չերեւիր այս օրերուն. յաղթուած է (1-2) Փարք-տէ-Փրէնսի մէջ իսկ, Նանսիէն որ դասաւորման վերջիններէն մէկն է եւ այդպէսով առաջատարի իր դիրքը զիջած է Մոնաքոյի: Յաղթուեցաւ նաեւ Լիոն, Օ.Լ.-էն (1-2) ի հաշիւ Լիկի Բաժակին:

Իտալիոյ մրցաշարքին մէջ, ուր կը խաղան տասնեակ մը Ֆրանսացիներ, որոնց կարգին՝ Ճորքայէֆ (Էնթէր տը Միլան) եւ Պօղոսեան (Նափոլի), առաջնութեան յաւակնորդ է Վիչէնծէ, որ մեծ համբաւ մը ունեցած չէր մինչեւ հիմա, բարձր մակարդակի վրայ:

Իտալական ակումբային ֆութպոլը ունեցաւ վերջերս յաջողութիւն մը եւ անակնկալ ձախողութիւն մը:

Յաջողութիւն՝ Թորինոյի Եուվէնթուսը, բաժակակիր Եւրոպայի ախոյեաններու, շահեցաւ նաեւ Համաշխարհային բաժակը, յաղթելով (1-0) Պուէնոս-Այրէսի Ռիվըր Փլաթին՝ որ Հարաւային Ամերիկայի բաժակակիրն է: Մրցումը այս տարի ալ, ինչպէս վերջին տարիներուն, տեղի ունեցաւ Թոքիոյի մէջ: Ճափոն, տասնեակ տարիներէ ի վեր, ջանք կը թափէ ֆութպոլի աշխարհին մէջ առաջնակարգ դիրք մը գրաւելու: Ճափոնի ակումբներուն մէջ կան մէկ քանի Անգլիացիներ, Պրազիլցիներ. Ֆրանսացիներ եւս կը հրաւիրուին երբեմն զօրացնելու տեղական ակումբները: Նշենք որ յառաջիկայ դարու աշխարհի առաջին ախոյեանութիւնը պիտի կազմակերպուի Ճափոնի եւ Հարաւային Գորէայի կողմէ, միասնաբար:

Իսկ իտալական ֆութպոլին անակնկալ ձախողութիւնը՝ մեծ անուն ունեցող Միլան Ա. Սէ.-ի ժամանակաւոր անկումն է: Յաճախ ախոյեան, այս ակումբը զոր կը հովանաւորէ երկրին մեծահարուստներէն Սիլվիօ Պերլուսքոնի, պիտի չերեւի, այս մրցաշրջանին, Եւրոպայի բաժակախաղերու վերջին փուլին մէջ. պարտուեցաւ քառորդ եզրափակիչէն առաջ իսկ եւ յոյս ալ չունի ըլլալու վերստին Իտալիոյ ախոյեան:

Եւրոպայի ախոյեաններու Բաժակին քառորդ եզրափակիչ խաղերը տեղի պիտի ունենան Մարտ 5-ին, դարձի մըրցումները՝ Մարտ 16-ին: Ֆրանսայի ախոյեանը Օսէռ պիտի մրցի Տորթմունտի դէմ: Օսէռի ներկայութիւնը, այս մակարդակի վրայ, հաճելի անակնկալ մըն է ֆրանսական ֆութպոլին համար:

Թուրքիոյ ախոյեան Ֆէնէրպահչէ, հակառակ Մանչէսթըրի մէջ իր անյուսալի յաղթանակին (1-0) 3-րդ տեղը միայն կը գրաւէ իր խմբակին մէջ եւ դուրս կը մնայ մրցակցութենէն: Տորթմունտ-Օսէռ մրցումին հետ, միւս զոյգերը պիտի ըլլալ, Մարտին, Մանչէսթըր-Փորթօ, Աժաքս-Ամսթերտամ – Աթլէթիքօ Մատրիտ եւ Ռոզէնպորկ (Նորվեկիա)-Եուվէնթուս Թորինօ:

Փարի-Սէն-Ժերմէն եւս մասնակից է քառորդ եզրափակիչի, ան՝ Եւրոպայի Բաժակակիրներու Բաժակին ի հաշիւ: Պիտի խաղայ Յունաստանի բաժակակիր, Աթէնքի խումբին դէմ: Իսկ Իւ-Է-Էֆ-Ա-ի Բաժակին համար, Մոնաքոյի հակառակորդը պիտի ըլլայ Անգլիոյ Նիւքասըլ քաղաքի խումբը: Հաւանաբար շատ դըժուար խաղ մը Ֆրանսան ներկայացնող ակումբին համար:

Ծանօթ է որ Ֆրանսայի ազգային խումբը, իբրեւ կազմակերպիչ երկրին ներկայացուցիչը, որակուած է մասնակցելու 1998-ի աշխարհի ախոյեանութեան, առանց անցնելու զտողական մրցումներէ:

Պատրաստուելու համար համաշխարհային մրցաշարքին, պայմանագրուած է տասնեակ մը բարեկամական հանդիպումներու: Այսպէս, Թուրքիայէն եւ Դանիայէն յետոյ, յայտագրին յաջորդ խաղը՝ Փորթուկալ-Ֆրանսա կը նախատեսուի Յունուար 22-ի համար:

Ներկայիս Ֆրանսայի երիտասարդական կազմերն են որ պաշտօնական խաղեր կ'ունենան:

16 տարեկանէ վար տղոց Եւրոպայի ախոյեանութեան ի հաշիւ, Ֆրանսա յաղթած է Մալթայի (5-0): Ֆրանսական խումբին մէջ էր Գաբրիէլեան՝ յառաջապահ մը: Իսկ 15 տարեկանէն վար տղոց խումբը, բարեկամական մրցումի մը ընթացքին, յաղթած է Հոլանտայի (1-0): Ֆրանսական խումբին մէջ առնուած էր Ջէնկինեան, միջնապահ մը: Թերեւս երկրին ներկայացուցչական գլխաւոր կազմին ապագայ անդամներ...

Հիմակուհիմա «եան»երը Լիբանանի ազգային խումբին մէջ են: Դեկտեմբերի սկիզբը Պէյրութի մէջ, տեղի ունեցան կրկնակի հանդիպումներ երկրին եւ Վրաստանի ազգային խումբերուն միջեւ: Լիբանան յաղթած է երկու անգամն ալ, 4-2 եւ 3-2: Լիբանանի խումբին մէջ էին Գէորգ Կարապետեան, Գուրգէն Եանգիպարեան, Արմէն Ետիպաշեան, Դրօ Քեհէեան, Վարդան Ղազարեան, Բարգէն Մելիքեան: Այդ կը նշանակէ թէ Հ.Մ.Մ. եւ Հ.Մ.Ը.Մ. ունին կարող խաղացողներ:

Մեր ձեռքը եղող վերջին դասաւորումին վրայ, Հ.Մ.Մ. երկրորդ է, Հ.Մ.Ը.Մ. երրորդ, քիչ մը հեռու ատկայն, առաջատար Անսարէն: 14 ակումբներ կը մասնակցին այս տարի Լիբանանի բարձրագոյն ախոյեանութեան:

«Եան» մըն ալ մրցավարներու շարքին մէջ: Ան՝ Ֆրանսա: Փասքալ Ղարիպեան կը նշանակուի յաճախ վարելու բարձրագոյն դասակարգի մրցումներ, արհեստավարժներու ախոյեանութեան ի հաշիւ:

Փասքալ Ղարիպեան ծնած է էն նահանգին մէջ, Պուրկ-ան-Պրէս: Ասպարէզով ոստիկանութեան մէջ է. օֆիսիէ տը փոլիս: Կ'աշխատի Փարիզ, անչափահասներու պաշտպանութեան զումարտակին մէջ:

Պատասխանելով մեր հետաքրքրութեան, Փ. Ղարիպեան ճշդեց որ հայրն ու մայրը ծնած են Նորմանտի: Ինք չէ ճանչցած իր մեծ-մայրն ու մեծ-հայրը:

Փասքալ Ղարիպեան ունի միջազգային մրցավարի տիտղոս, ինչպէս, անցեալին, Միշէլ Քիթապճեան (Նիս) եւ Ֆրանսուա Խորտէքեան (Մարսէյլ), որոնք վարած են միջազգային մրցումներ տասնեակ մը երկիրներու մէջ եւ երբեմն՝ դըժնահատուած: Ոչ մէկ մրցավար կը գնահատուի յարատեւօրէն...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Չհարցուցինք թէ հակառակ պարագային մէջ ի՞նչ պիտի ընէր, բայց ինք արդէն շարունակեց.

– Իսկ եթէ այս յոյսս ալ դերեւ ելլէ՝ ինքզինքս պիտի սպաննեմ...:

Եւ Իտալացին այնքա՜ն վճռական շեշտով մը ըսաւ այս խօսքերը որ սարսռացինք:

Հետեւեալ օրը կը հասնէինք Մարսէյլ: Շոգենաւէն մեկնելէ առաջ Ֆրանսացի աշխարհաշրջիկին հետ գացինք մնաս բարով ըսելու Իտալացի ամոլին:

Գեղանի մանկամարդուհին սիրալիր ժպիտով մը ընդունեց մեզի.

– Օթէլ տը Նօայլ պիտի օթեւանինք, ըսաւ, այս իրիկուն անպատճառ ճաշի կը սպասենք ձեզի:

– Ես ժամէ մը ճամբայ կ'ելլեմ. հետեւեալ Փարիզ երթալու համար, յայտարարեց Ֆրանսացին, հետեւաբար պիտի չկրնամ ձեր հրաւէրը ընդունիլ, որուն համար մեծապէս կը ցաւիմ,

- Իսկ ես իրիկուան կառախումբով պիտի մեկնիմ, պատասխանեցի իմ կարգիս:

Ու սրտի տարօրինակ սեղմումով մը բաժնուեցանք իրարմէ:

Կինը միշտ կը ժպտէր ձեռքը մտերմաբար շարժելով, իսկ մարդը կարծես կ'ամըչնար երեսնիս նայելու: Իր խոստովանութիւնը զինքը ամօթահար թողած էր:

Հազիւ թէ Մարսէյլի քարափը ելած՝ հանդիպեցայ Գեղամ Պարսամեանի, զոր Պոլիսէն մեկնելէս ի վեր չէի տեսած:

Միասին գացինք ճաշելու եւ յետոյ այցելեցինք «Արմէնիա»յի տնօրէնին Մկրտիչ Փորթուգալեանի, զոր առաջին անգամ կը տեսնէի եւ որ շատ ընկճուած եւ յուսաբեկ դարձած էր այդ թուականին:

Երբեք կարելի չէր երեւակայել թէ յեղափոխութեան ռահվիրաներէն մին էր դէմս գտնուողը:

Խորին դառնութիւն մը կար իր շեշտին, դէմքին, շարժումներուն մէջ: Ահա՛ այն տպաւորութիւնը, զոր Փորթուգալեան գործեց վրաս:

Երկու – երեք օր Մարսէյլ մնալէ ետքը, առտուան ճեպընթացով մեկնեցայ Փարիզ: Կայարանին մէջ մէկ քանի թերթեր առի ճամբան կարդալու համար:

Առաջին անգամ երբ թերթերէն մին բացի աչքէ անցընելու համար, ակամայ ճիչ մը արձակեցի. քանի մը տողերով կը ծանուցանէր Իտալացիի մը անձնասպանութիւնը, քունքին պարպուած ըէվոլվէրի հարուածով մը: Իտալացին Եգիպտոսէն եկած էր, քանի մը օր առաջ, իր մանկամարդ կնոջ հետ, Սակալիէն շոգենաւով:

Մեր գործարանատէրն էր, որուն վերջին յոյսը կ'երեւայ թէ ի դերեւ ելած էր:

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Արշակ Չօպանեանի սենեակ.— Սահակի ու Մեսրոպի թշնամին.— Հայկական խընդիրը յուծելու կերպ մը.— Անտրօնիք Նանէնսօ.— Միասին կը մեկնինք Վիէննա.— Նանէնսօյի բառարանը.— Վիէննայի Մխիթարեանները.— Մէկ քանի մանրադէպեր.— Խզում.— Լոնտոն.— Տիկին Րաֆֆի.— Արփիար Լոնտոնի մէջ.— Օհանջանի լեզուագիտութիւնը.— Մենամարտ մը որ տեղի չունեցաւ.— Միութեան պայմանները:

Փետրուարի ցուրտ ու ձիւնոտ առտու մը հասայ Փարիզ, Լիոնի կայարանը:

Առաջին անգամ, կառք մը վարձելով, գացի Ռուայէ Քօլար փողոցը թիւ 14, հասցէ մը զոր ինծի տուած էր Արփիար եւ ուր պիտի գտնէի Վահէ Արզումեանը:

Վահէ տակաւին անկողինն էր երբ սենեակին դուռը զարկի:

Իսկոյն հագուեցաւ եւ դուրս ելանք միասին նախաճաշ ընելու:

Ես ալ սենեակ մը վարձեցի իր գտնուած պանդոկը, ուր արդէն բնակած էին բոլոր բարեկամներս եւ գրեթէ Փարիզ գացող Հայ գաղթականներուն մեծ մասը:

Յետոյ գացի տեսնել եղբայրս, Արշակ Չօպանեանը, Տօքթոր Քօլօլեանը, Մինաս Չերազը վերջապէս բոլոր բարեկամներս ու ծանօթներս:

Չօպանեան այդ թուականին կը բնակէր Օտէոնի հրապարակը գտնուած պանդոկի մը վերնայարկը, նեղ ու աղտոտ սենեակ մը գիրքերով ու թերթերով խճողուած:

(Շար. 58)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակն ու Փարիզի Առաջնորդը, Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը, Ներկայացուցչական Ժողովը, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի հոգեւորականները, Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս, Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ, Իսի–լէ–Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եւ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիներու հոգաբարձութիւնները, Տիկնանց Յանձնաժողովներն ու պաշտօնէութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Դեկտ. 22–ին, ի ժամու պատարագին, հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, իրենց երախտագործ ատենապետին ու գործակիցին՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱԲՐԻԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆ-Ի

յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Աղօթք եւ օրհնութիւն անոր բարի յիշատակին:

[illegible]

Հայկ Դաւթեանի լարային քառեակին նուագահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 20, ժամը 20·30–ին

Hôtel Thiers — *Salon doré*,
27, Place St-Georges, Paris 9ème.

(Շար. Ա. էջէն)

Բագրատ Ասատրեան, Տնտեսութեան նախարար՝ Վահրամ Ավանէսեան, Ելմտական նախարար՝ Լեւոն Բարխուդարեան, Առեւտուրի, Սպասարկումներու եւ Զբօսաշրջութեան նախարար՝ Գառնիկ Նանագուլեան: Ներկայացուած է Հայաստանի ընկերա – տնտեսական ներկայ վիճակը, ապա քննարկուած են զայն բարելաւելու ծրագիրը, 1997–ի պիւտճէն, հարկերու հաւաքման բարեկարգումի, դրամատուներու համակարգի վերակառուցման եւ զարգացման, արտաքին պարտքերու վճարման եւայլն հարցեր:

Նոյն օրը, Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան պատուիրակութիւնը եւս ընդունուած է վարչապետին կողմէ:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 60 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Հաւատացեալները կրկին իր յարկին տակ կ'ընդունի Արագածոտնի մարզի Քուչակ գիւղի Սուրբ Աստուածածին վերաբացուած եկեղեցին, որ գիւղացիներուն միջոցներով կառուցուելէ ետք 1901–ին, խորհրդային իշխանութեանց կողմէ փակուած էր 1930–ին: Շուրջ 60 տարուան ընդմիջումէ մը ետք հաւատացեալներուն կրկին իր դուռները բացած է նաեւ Ապարանի Ս. Խաչ Եկեղեցին (Ե. դար):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ալիս Մոմճեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս եւ Քնար Պալեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արա եւ Գոհար Տանտիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ռիչար եւ Անահիտ Զարգարթճեան եւ աղջիկը,
Տիկին Էլիզ Կէլիպօլեան եւ զաւակները,
Տիկին Շուշան Հերփէյնյի եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Լիզա Զիրաշեան, զաւակներն ու թոռները,
Պալեան, Տանտիկեան, Շիրեան եւ Զարգարթճեան ընտանիքները

կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 22–ին, ի ժամու պատարագին, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ խնամիին՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱԲՐԻԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆ-Ի

յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին բարեկամներուն եւ սրտակիցներուն:

LE PERE NOEL

vous attend

à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*

le Dimanche 5 Janvier

SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.

— *Entrée gratuite* —

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE avec
JEAN-JACQUES VAROUJEAN

à l'occasion de la parution
de son dernier ouvrage

LA QUADRATURE DU SIECLE
TENTATIVE IV

Vendredi 20 Décembre à 20 h 45

Présentation —
Analyse —
Débat

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 43 76 55 89 Fax: 43 78 66 64

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արփինէ Աւետիսեան իր ամուսնոյն՝ Արամ Աւետիսեանի մահուան 21–րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Տիկին Մատլէն Փափազեան եւ Օր. Ժոսըլին Փափազեան իր կնքահօր՝ Արամ Աւետիսեանի մահուան 21–րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

– ՃԱՇ –

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի չարաթօրեայ դպրոցի, կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22–ին

Salle Valeyre — 22, rue Rochechouart

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի նախապէս հեռաձայնել Տիկին Արթինեանի

01 – 42 – 01 – 15 – 69

ժամը 19·30–էն յետոյ:

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE — KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «*GAïDZAG*» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian* ..

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH :
Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES
Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON
Tél. : 04 78 60 47 18.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Գայթանճեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յ. Գայթանճեանի մահուան առիթով:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1997
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յաճախորդներուն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Սուրբ Ծնունդը

U.G.A.B. - Rhône-Alpes

90ème ANNIVERSAIRE
FESTIVITES DE CLOTURE

sous la présidence effective du
DR EDOUARD ATAMIAN
Président du Comité Régional de l'U.G.A.B. FRANCE

— VALENCE

DINER — RENCONTRE
Samedi 21 Décembre à 20 heures 30

— ST-CHAMONT

RENCONTRE
Dimanche 22 Décembre à 15 heures

Toutes ces rencontres auront lieu dans les centres de l'U.G.A.B de ces villes.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
VENDREDI
20 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.010 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.010

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ. ՊԱՊԻ ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԽՄԲ. – Ինչպէս գրած էինք Դեկտ. 17-ի մեր թիւով, հրատարակելու համար այս միացեալ կարեւոր յայտարարութիւնը իր ամբողջութեանը մէջ, կը սպասէինք որ մեզի հասնի հայերէն պատճէնը, չուզելով մեր թարգմանութիւնը տալ անգլերէն բնագրէն, խուսափելու համար վրիպումներէ որոնք կրնային թիւրիմացութիւններ ստեղծել: Նոր ստացանք հայերէն այս պատճէնը. –

⁂

Եզրափակելով իրենց հանդիսաւոր հանդիպումը՝ խորապէս համոզուած որ ան մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ եւ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ միջեւ յարաբերութեանց չարունակման, Հռոմի Եպիսկոպոս եւ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Պապ Ն. Ս. Յովհաննէս-Պօղոս Բ. եւ Ծայրագոյն Պատրիարք ու Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. խոնարհաբար գոհունակութիւն կը մատուցանեն Տիրոջ եւ Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի՝ որ առիթ ընծայեց իրենց Իր սիրոյ մթնոլորտին մէջ հանդիպում ունենալու, միասին աղօթելու, իրենց հասարակաց բաղձանքներուն լի խնդիր արգիւնաւոր խորհրդակցութիւն մը կատարելու, Ս. Հոգիի միջոցաւ աւելի կատարեալ միութիւն մը որոնելու, գաղափարներ փոխանակելու համար՝ թէ ինչպէս Եկեղեցիները Ս. Աւետարանի մասին կրնան աւելի ազդու վկայութիւն տալ աշխարհի մը մէջ՝ որ կը մօտենայ փրկագործութեան պատմութեան նոր հազարամեակին:

Յովհաննէս-Պօղոս Պապ եւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս կ'ընդունին հոգեկան խոր հաղորդութիւնը (communion)՝ որ արդէն իսկ կը միացնէ զիրենք եւ իրենց եկեղեցիներու եպիսկոպոսները, հոգեւորականները եւ աշխարհական հաւատացեալները: Անիկա հաղորդութիւն (communion) մըն է, որուն արմատները կը գտնուին սուրբ եւ կենսատու Երրորդութեան հասարակաց հաւատքին մէջ՝ հռչակուած առաքեալներու կողմէ եւ փոխանցուած դարերու ընդմէջէն Եկեղեցւոյ բազմաթիւ Հայրերուն, Եկեղեցւոյ վարդապետներուն (doctors), եպիսկոպոսներուն, քահանաներուն՝ եւ անոնց հետեւող մարտիրոսներուն: Անոնք կը հրճուին այն իրողութեամբ որ միջեկեղեցական յարաբերութեան վերջին զարգացումները եւ քրիստոնէական սիրոյ ոգիով կատարուած աստուածաբանական քննարկումները փարատած են բազմաթիւ անհասկացողութիւններ՝ ժառանգուած անցեալի վէճերէն եւ անհամաձայնութիւններէն: Նման երկխօսութիւններ եւ հանդիպումներ ստեղծած են առողջ մթնոլորտ մը փոխադարձ հասկացողութեան եւ հոգեկան խոր հաղորդութեան (communion)՝ հիմնուած Ս. Երրորդութեան հասարակաց հաւատքին վրայ, որ իրենց փոխանցուած է Քրիստոսի Ս. Աւետարանին միջոցաւ եւ Եկեղեցւոյ Ս. Աւանդութեամբ:

Անոնք մասնաւորաբար կ'ողջունեն մեծ յառաջընթացը, որ իրենց Եկեղեցիները արձանագրած են՝ իրենց հասարակաց միութեան որոնումին մէջ ի Քրիստոս, որ է Աստուծոյ մարմնացեալ խօսքը, կատարեալ Աստուած՝ ինչ կը վերաբերի Իր աստուածութեան, կատարեալ մարդ՝ ինչ կը վերաբերի իր մարդկութեան: Իր աստուածութիւնը միացած է Իր մէջ Իր մարդկութեան՝ Աստուծոյ Միածին Որդիին Անձին մէջ, միութիւն մը՝ որ իրական է, կատարեալ, առանց շփոթութեան, առանց փոփոխութեան, առանց որոշման, առանց որեւէ բաժանման ձեւի:

Իրականութիւնը ի Յիսուս Քրիստոս այս հասարակաց հաւատքին եւ առաքելական ծառայութեան միեւնոյն յաջորդականութեան՝ երբեմն մթագնուած կամ անտեսուած է: Լեզուական, մշակութային եւ քաղաքական ազդակներ մեծ չափով նպաստած են աստուածաբանական տարակարծութիւններու՝ որոնք արտայայտութիւն գտած են իրենց վարդապետութիւններու բանաձեւերու եզրաբանութեանց մէջ: Ն. Ս. Յովհաննէս-Պօղոս Բ. եւ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոս յայտնած են իրենց հաստատ համոզումը՝ որ Աստուծոյ եւ Յիսուս Քրիստոսի հիմնական հասարակաց հաւատքին պատճառաւ յառաջ եկած վէճերը եւ տխուր բաժանումները, որոնք երբեմն յառաջացած են արտայայտութեան տարբեր ձեւերով, ներկայ յայտարարութենէն մեկնելով, պէտք չէ շարունակեն ազդել այսօրուան Եկեղեցւոյ կեանքին եւ վկայութեան վրայ: Անոնք խոնարհաբար կը յայտարարեն իրենց ցաւը այս վէճերուն եւ անհամաձայնութիւններուն համար, ցոյց կու տան իրենց վճռակամութիւնը փարատելու իրենց Եկեղեցիներուն մտքէն ու յիշողութենէն դառնութիւնը, փոխադարձ ամբաստանութիւնները եւ նոյնիսկ ատելութիւնը, որոնք երբեմն երեւան եկած են անցեալին եւ կրնան նոյնիսկ այսօր ստուեր ձգել երկու Եկեղեցիներու առաջնորդներուն եւ հաւատացեալներուն իրապէս եղբայրական եւ հարազատօրէն քրիստոնէական յարաբերութեանց վրայ՝ մասնաւորաբար նկատի առնելով անոնց զարգացումը վերջին ժամանակներու ընթացքին:

Երկու Եկեղեցիներուն միջեւ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող հաղորդութիւնը (communion), ամբողջական հաղորդութեան (communion) վերահաստատման յոյսն ու յանձնառութիւնը պէտք է ազդակներ հանդիսանան յաւելեալ շփումներու, կանոնաւոր եւ կարեւոր երկխօսութեանց՝ որոնք պիտի առաջնորդեն բարձր մակարդակի վրայ փոխադարձ հասկացողութեան եւ իրենց հաւատքին ու ծառայութեան հասարակաց բնոյթի (communality) վերահաստատման:

Յովհաննէս-Պօղոս Բ. Պապ եւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս իրենց օրհնութիւնները կու տան եւ հովուական աջակցութիւն կ'ընծայեն իրենց հովիւներուն եւ հաւատացեալներուն միջեւ գոյութիւն ունեցող շփումներու առաւել զարգացման եւ նոր երկխօսութեան բարեկամեցողութեան, որոնք արդիւնաբեր պիտի ըլլան հասարակաց գործունէութեան մարզերուն մէջ՝ հովուական, կրօնագիտական, ընկերային եւ իմացական մակարդակներու վրայ:

Նման երկխօսութիւն մը մասնաւորաբար հրամայական է ներկայ ժամանակներուն մէջ, երբ Յիսուս Քրիստոսի Ս. Աւետարանին վկայութիւն տալու համար Եկեղեցիները կը դիմագրաւեն նոր մարտահրաւէրներ: Այդ մարտահրաւէրները հետեւանք են արդի աշխարհին մէջ արագօրէն փոխուող կացութիւններու, որոնք ազդուած են ծայրայեղ աշխարհականացումով եւ աշխարհականացած կեանքի ու մշակոյթի գոյնացքով: Երկխօսութիւնը կը պահանջէ մօտիկ համագործակցութիւն, փոխադարձ վստահութիւն եւ մեծ չափով հեզաբերութիւն՝ հասարակաց գործունէութեան համար: Երկխօսութիւնը կ'ենթադրէ եւ կը պահանջէ ծառայութեան կեցուածք մը՝ որ շահախնդրական չէ եւ կը յարգանշէ հաւատացեալներու հաւատարմութեան փոխադարձ յարգանքով՝ հանդէպ իրենց Եկեղեցիներուն եւ քրիստոնէական աւանդութիւններուն:

Անոնք կոչ կ'ընեն իրենց հոգեւորականներուն եւ աշխարհականներուն աւելի գործօն եւ ազդու կերպով բերելու իրենց ամբողջական գործակցութիւնը ծառայութեան (diaconia) բոլոր դաշտերուն մէջ, և հանդիսանալ գործակալները հաշտութեան, խաղաղութեան եւ արդարութեան, պայքարելով մարդկային իրաւունքներու ճշմարիտ ճանաչման համար եւ պաշտպան կանգնելով բոլոր անոնց որոնք այս աշխարհին մէջ կը տառապին եւ հոգեկան ու նիւթական կարիքներ ունին:

Յովհաննէս-Պօղոս Բ. եւ Գարեգին Ա. կը յայտնեն մասնաւոր հովուական մտահոգութիւն Հայ ժողովուրդի համար, անոնց՝ որոնք կ'ապրին իրենց պատմական հայրենիքին մէջ՝ ուր ազատութիւնն ու անկախութիւնը անգամ մը եւս վերջերս վերագտնուեցաւ եւ վերահաստատուեցաւ՝ ստեղծումովը Հայաստանի Նորանկախ Հանրապետութեան, անոնց՝ որոնք կ'ապրին Լեռնային Ղարաբաղի մէջ եւ խաղաղութեան կարիքը ունին, եւ նաեւ անոնց որոնք կ'ապրին արտասահմանի տարածքին վրայ: Վերիվայրումներու եւ ողբերգութիւններու մէջ իսկ, մասնաւորաբար այս դարու ընթացքին, այս ժողովուրդը մնացած է հաւատարիմ առաքելական հաւատքին, հաւատքը մարտիրոսներու եւ խոստովանողներու, հաւատքը միլիոնաւոր անանուն հաւատացեալներու, որոնց համար Յիսուս Քրիստոս, մարդացեալ Աստուածորդին եւ աշխարհի Փրկիչը, եղած է հիմը իրենց յոյսին, եւ որուն Հոգին առաջնորդած է զանոնք դարերու ընդմէջէն: Երբ անոնք կը մօտենան Հայաստանի մէջ Եկեղեցւոյ պաշտօնական հաստատման 17-րդ հարիւրամեակին, թող անոնք ստանան արդարութեան եւ խաղաղութեան Ս. Երրորդութեան (Triune God) օրհնութիւնները եւ վերանորոգուած նուիրումի հաւատարմութեամբ վկայութիւն տան Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. **ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ.**

Հռոմ,
1996 Դեկտեմբեր 13

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԲԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ԱՌԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒԹԵՆԷՆ

Ֆրանսայի հայաշատ կարգ մը կեդրոններու տրուած այցէն վերադարձին, Փարիզի Ռուայալ Մոնսօ պանդոկին մէկ սրահին մէջ մամուլի եւ գաղութի ներկայացուցիչներու հետ հանդիպումով մը հրաժեշտ առաւ ԼՂՀ-ի նախագահը Ռ. Քոչարեան: Իրեն կ'ընկերանային Տիկին Քոչարեան, Հայաստանի դեսպանը Վ. Չիտէչեան, Ղարաբաղի Երեւանի եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները՝ Ալիք Ցարութիւնեան եւ Վարուժան Գրիգորեան. երեկոյթը կը վարէր դեսպանատան բարեկամներու միութենէն Վահէ Ճաղմատարեան: Ան ողջունելէ ետք նախագահն ու ներկաները որոնց թիւը 150-ի չափ էր, խօսք առնելու հրաւիրեց Ռ. Քոչարեանը:

Ան համառօտակի նշելէ ետք այս շրջապտոյտին կայանները – Մարսէյլ, Լիոն, Վիլէօրպան, Ժընեւ–, անդրադարձաւ Լիզպոնի վեհաժողովին: Ըսաւ թէ անիմաստ կը գտնէ յաղթանակ – պարտութիւն եզրով մեկնել արդիւնքը: Բացատրեց որ իրենց մօտեցումն էր բանակցութիւններու մէջ բացառել տարածքային ամբողջականութեան եւ ինքնորոշման տեսակէտները որոնք կը հակադրուէին Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի կողմէ: Իրենք հետամուտ էին որ փորձը ըլլայ գտնելու տարազ մը որ բաւարարութիւն տայ երկու կողմերուն ալ պնդումին:

Միջազգային հովանաւորութեամբ տարուող բանակցութիւններուն նորութիւնը այն էր որ Ֆինլանտիան հրաժարած էր Մինսկի խումբին նախագահներէն մէկը ըլլալէ ու այդ աթոռին թեկնածու էին Ֆրանսա եւ Միացեալ – Նահանգներ: Ռ. Քոչարեան չեշտեց որ երկուքին պարագային ալ մեծ դեր կը վիճակէր այդ երկիրներու հայ գաղութներուն. աւելցուց թէ իրենց համար նախընտրելին Ֆրանսան էր:

Քաղաքականէն ետք ԼՂՀ-ի նախագահը ներկայացուց տնտեսական մարզը, հոն տարուած աշխատանքը կ'ամփոփուէր այն տուեալով որ երկու տարի առաջ Ղարաբաղ Հայաստանէն ալիւր կ'առնէր, այսօր ինք ցորեն կ'արտածէ: Գիւղական շրջաններու մէջ առաւել գոհացուցիչ էր վիճակը: Յառաջ կը տարուէին հիմնական մեծ աշխատանքներ, ինչպէս ճամբաներու շինութիւն, ուժանիւթի ծրագրեր, ջրամատակարարման ցանց, եւայլն, «Հայաստան» հիմնադրամին կարեւոր մասնակցութեամբ: Կը կիրարկուէր սեփականաշնորհումի ընթացքն ալ: Տնտեսական մարզի մեծագոյն հարցը կը մնար արդիւնաբերութիւնը, ինչպէս պարագան է նախկին խորհրդային բոլոր երկիրներուն որոնք այսօր դժուարութիւն ունին քայքայուած ընդհանուր համակարգէ մը իրենց մնացած մասնիկները բանեցնելու: Այս կացութիւնը իրեն վախ կը պատճառէր, քանի որ արտագաղթի սպառնալիքը կը ցեւեղէր թափուած ջանքին դիմաց: Մինչդեռ աշխատունակ այր տարրին արտագաղթը աղէտ մը կ'ըլլար երկրին համար, քանի որ այդ տարրին մեկնումով կը պակսէր կռուելու ատակ դասն ալ, վտանգելով Ղարաբաղի ապահովութիւնը:

Շատ խրախուսիչ էին Ռ. Քոչարեանի ըսածները ԼՂՀ-ի բանակին մասին: Այսօր շուրջ քսան հազար հոգիէ բաղկացած այդ կառոյցը իշխանութեան յատուկ ուշադրութեան առարկան էր: Ծաւալուն շինարարութիւն կը տարուէր անոր կարիքները լաւագոյն ձեւով բաւարարելու համար:

Ինչ կը վերաբերէր ներքին քաղաքական վիճակին, նախագահը ըսաւ թէ կայուն էր ան, այնքան որ իրենք իրենց թոյլ տուեր էին նախագահական ընտրութիւն կատարելու. պիտի յաջորդէին գիւղապետներու եւ շրջանային ղեկավարներու ընտրութիւնները: Հոս ալ թիրախը ժողովրդավար կարգերու հաստատումն էր

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱՌՆ ՈՒ ՈԳԻՆ

Ի ՅՈՒՇ ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ
1876 – 1953
ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 120-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ (*)

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի սանուց Ֆրանսայի Միութեան վարչական Խորհուրդը ցանկութիւնն ունի հանրութեան ներկայացնելու օրինակելի հայկական արժէքներ, որոնք կրնան լուսաւորել հայեցի կրթութեան այժմու հարցերու լուծումներուն ճամբաները: Այդ օրինակելի արժէքներէն մին է նոյնինքն Կեդրոնականը որ յաճախակի փոթորիկներու մէջէն անցնելով շարունակած է կրթական իր գործունէութիւնը, բոլորելով այս տարի, 1996–ին, իր գոյութեան 110–ամեակը: Հո՛ն հայեցի կրթութեամբ պատրաստուած մեծագոյն մարդոցմէ մին եղաւ Հրաչեայ Աճառեան Կեդրոնականցին: Ծնած՝ 1876–ին, Սամաթիա, Կ. Պոլիս – 120 տարիներ առաջ: Կեդրոնականէն շրջանաւարտ եղած է 1893–ին: Երկու տարի հայկական վարժարաններու մէջ դասաւանդելէ յետոյ՝ 1895–ին կը սկսի ուսանիլ Փարիզի համալսարանը՝ Սորպոն. ապա՝ Ստրազպուրկ իբր լեզուաբան: Կեդրոնականի իր ժամանակակիցներէն ունեցած ենք ուսուցիչ մը՝ Պր. Թորգոմ Գալընեանը որ կը վկայէր թէ ինչպէ՛ս Կեդրոնականի գրասեղաններուն վրայ Հրաչեայ Աճառեան վոխ տետրակներու մէջ կ'արձանագրէր հայերէնի արմատ բառերն ու բառերու ստուգաբանութիւնները: Այդ արձանագրութիւններն են որ հիմերը եղան Աճառեանի անզուգական Արմատական Բառարանին: Բազմահատոր այս երկին առաջին հրատարակութիւնը լուսատիպ է: Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնի դահլիճի գրադարանին զեղակազմ գիրքերուն միջեւ էր Արմատական Բառարանը՝ մութ կեռասագոյն կաշեայ կողքով, ոսկեգոյն մակագրութեամբ: Գիտութեանց եւ արուեստներու այլ հսկաներու՝ Պիւթագորաս, Նիւթոն, Գէփլէր, Լափլաս, Փասքալ, Փուանքառէ, Լամառք, Շէյքսփիր, Կէօթէ, Հոմերոսի եւ այլոց գործերուն առընթեր դրուած էր ան: Միայն սակաւաթիւ աշակերտներ, գերթ կրտսերագոյն սպասաւորները տաճարի մը քրմապետին, կ'արտօնուէին այդ հատորները թղթատելու ... նաեւ կ'երազէին այդ տիտաններու տեսիլներուն մասին:

Հրաչեայ Աճառեան, ինչպէս Թորոս Թորամանեան, ինչպէս Կոմիտաս Վարդապետ, շրջեցաւ գաւառներ. Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանի մէջ: Այդ վայրերուն մէջ դասաւանդեց եւ ուսումնասիրեց Հայաստանցիներու եւ ընդհանրապէս Հայոց ինքնութեան բնորոշիչներուն ամէնէն էականը՝ հայերէնը: Հրատարակուած իր 247 աշխատութիւնները կ'ընդգրկեն լեզուաբանութեան գրեթէ բոլոր հիմնահարցերը. լեզուագիտական համաշխարհային բարձրագոյն մակարդակով: «Լիակատար Քերականութիւն Հայոց» բազմահատոր գործով ան կը բաղդատէ հայերէնը 562 լեզուներու հետ: «Հայերէն Արմատական Բառարան»ը ուր մանրամասնուած են 10·996 բառարմատներու հանգամանքը: Եւ այսպէ՛ս հարիւրաւոր գործեր եւ դեռ անտիպ երկեր: «Հայոց Լեզուի Պատմութիւն» ու «Հայոց Անձնանուններու Բառարան»ի հեղինակ՝ Աճառեանի մասին է որ Հայաստանցի լեզուաբան Ջահուկեան կ'ըսէ ... ունէր ան «ամենաբազմակողմանի գիտելիքներ, բազմաթիւ լեզուներու իմացում, զարմանալի խորաթափանցութիւն, բարձր սկզբունքներու տէր, անսպառ եռանդ, անհանգիստ սրպտող միտք, ամենաբարդ երեւոյթները պարզ ու յստակ ներկայացնելու բնատուր ձիրք, աշխատասիրութիւն, անհաւատալի աշխատասիրութիւն. ամէն ինչ յաղթահարելու աշխատասիրութիւն...»:

Սովետներու աքսորավայրերէն մէկէն իր վերադարձին, Երեւանի կայարանին մէջ իրեն բարիգալուստեան եկող Հայաստանցի «ապարաչիք»ներու, «չինովնիք»ներու եւ գիտականներու ամբոխը երբ զինք կը շրջափակէ, Հրաչեայ Աճառեան կը բացագանչէ՝ ժամանակ չկայ ասանկ բաներու, պէտք է գործս շարունակեմ...: Ու շարունակած է ան իր գործը կոթողային՝ ի փառս Հայոց մշակոյթին. զուգահեռաբար տանելով բանասիրական, լեզուաբանական եւ վարժագիտական իր աշխատանքը. կեանքին մինչեւ վերջին օրը ծառայելով հայագիտութեան, ընդհանուր լեզուաբանութեան եւ Հայաստանի մէջ հասցնել ջանալով հայագէտներ:

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանը իր գոյութիւնը արդարացուցած կ'ըլլայ եթէ ան նոյնիսկ միմիայն եղած ըլլար զարմանահրաշ Հրաչեայ Աճառեանի հանճարին սկզբնական քայլերուն ենթադետինը: Արդ՝ որպէ՛ս մարդ, որպէ՛ս Հայ կամ իբրեւ Կեդրոնականցի տեղի պիտի ըլլա՞ր «հպարտ ենք Հրաչեայ Աճառեանով» ըսել ու անցնիլ. փոխանակ հարց տալու իւրովի թէ՝ «ի՞նչ եղած է մեր իւրաքանչիւրին մարդկութեան բերած հայադրոշմ նպաստը, զոր արժանաւոր մարդիկ կարենային բարձր գնահատել»:

Մաշտոցի հայերէն տառերը գործածելով Հայոց գրաւոր մշակոյթը ստեղծող Սուրբ Թարգմանչաց վաստակը ամէն տարի կ'ոգեկոչուի Հոկտեմբերին: Ուրեմն Հայոց մշակոյթի ամիսն է Հոկտեմբերը: Անոր օրերէն մին՝ այսօր արտայայտուելով Հայերէնի Տառն ու Ոգիին մասին, ոգեկոչած կ'ըլլանք նաեւ բազմավաստակ Հրաչեայ Աճառեանի ամենասիրելի բնագետինը: Այսուհանդերձ այս հարցով պիտի ջանանք վերաբերուիլ այնպէ՛ս ինչպէս պարզ մարդիկ կը դիտեն Արարատն ու Հիմալայան կատարները հեռուէն. կը խորհրդածեն եւ կը խոնարհին անոնց վեհութեան առջեւ: Նիւթը պիտի ներկայացնենք հետեւեալ եօթը բաժիններով.

1. – ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
2. – ԼԵԶՈՒՆ ԵՒ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
3. – ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԾԱԳՈՒՄԸ
4. – ԼԵԶՈՒԻՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ
5. – ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐ
6. – ԼԵԶՈՒԻՆ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
7. – ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԲՆՈՐՈՇԻՉՆԵՐԸ

Այս բաժինները ունին իբրեւ յենարան զանազան աղբիւրներ եւ անձնական խորհրդածութիւններ:

1. – ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկութեանց փոխանցումը կամ փոխանակումն է հաղորդակցութիւնը, Տեղի կրնայ ունենալ ան բոլոր էակներու միջեւ. զանազան կերպերով ու միջոցներով: Բնութեան ոեւէ մէկ էակը, ամենատարրականէն մինչեւ ամենաբարդը, ունի հաղորդակցութեան այսինքն տեղեկութիւն տալու եւ ընկալելու ընդունակութիւնը: Այս է պարզագոյն տարրաբանական ազդեցութիւններ եւ հակազդեցութիւններ պատճառող գործերուն. ինչպէս կը դիտարկուի արեան քննութեան մը ընթացքին, ուր ծագում առած է նշանագիտութիւնը (sémiologie–ն) որ բժշկական մարզէն յետոյ անցած է նաեւ լեզուաբանական արդի հետազօտութեանց մէջ: Նման են պարագաները բուսական եւ անասուն կենդանիներու հաղորդակցութեան: Ծառեր, ծաղիկներ, մեղուներ, շուներ եւայլն ունին իրենց իւրայատուկ «լեզուները» որոնք հաղորդակից կը դարձնեն իրենց վիճակին, նոյնիսկ ուշադիր մարդը: Մարդը, որ սաուն է կոչուած, կ'ենթադրուի որ շուրջ 100·000 (հարիւր հազար) տարիէ ի վեր սաուն է ու զարգացուցած է մարդկային լեզու ըսուած հաղորդակցութեան իւրայատուկ միջոցը կամ միջոցները: Այսինքն՝ մարդոց խօսած լեզուները, որոնցմէ մին է հայերէնը:

2. – ԼԵԶՈՒՆ ԵՒ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարդկային հաղորդակցութեան խարիսխը կը տարբերի միւսներէն յատկանիշով մը որ կը կոչուի յօդաւորեալ (articulé) ձայնականութիւն: Այսպէս կը սահմանուի մարդկային հաղորդակցութեան միջոցը որ ընդհանուր առումով կը կոչուի «լեզու» իր բոլոր ենթաբաժանումներով՝ լեզուներ, բարբառներ, խօսուածք, եւայլն: Բայց ի սէր հրջահայեցութեան, մենք պիտի ըսենք թէ մարդկային լեզուն կը տարբերի միւս հաղորդակցութեան միջոցներէն՝ բազմայօդ յօդաւորեալ ձայնականութեան իր յատկանիշով: Նախամարդուն մարմնոյն ոտքերուն վրայ ուղղահայեաց դիրքով կեցուածքին իբր հետեւանք զարգացած են յաջորդաբար մարդու կուրծքն ու թոքերը. ապա խռչակին կազմաւորումով մարդը արտաբերած է յօդաւոր ձայներ: Սակայն մարդկային լեզուն ունենալով հանդերձ յօդաւորեալ ձայներու գումարն ըլլալու յատկանիշը, միայն ձայն չէ: Բառերը հիմնական տարրերն են մարդկային լեզուին: Ուրեմն՝ հայերէնի բառերը հիմնատարրերն են հայերէնով հաղորդուողներու համար: Առ այդ՝ արդի հայերէնի համար Մխիթարեան Միաբանութեան հայրերու, ի մասնաւորի ԺԹ. դարուն, կատարած բառագիտական աշխատութիւնը լեզուին համար էական է ու այժմէական. նաեւ օրինակելի այլ լեզուներու մշակման մէջ: Ինչպէս գրաբարի համար Մաշտոցի եւ իր աշակերտներուն պարագան է ան: Ասացուածք, դարձուածք, պատկեր, զուարճալի նոր խօսք ներկայացնող առաջին բառերու կազմութիւնը արդիւնք է անձի մը յղացումներուն: Բառ մը կրնայ ընդունելի ըլլալ հանրութեան կողմէ եւ գործածական դառնալ, կամ հակառակը՝ երբ ընդունելութիւն չի գտներ ան: Մարդու հնարքն է լեզուն: Զարգացած է ան ու կը զարգանայ ընկերութեան մէջ հաղորդակցութեան անհրաժեշտութեան իբր հետեւանք: Սովորաբար, սկզբնական վիճակի մէջ, բառի մը ձայնականութեան եւ առարկային միջեւ կապակցութիւն չի յայտնուիր: Լեզուն իր բառերուն միջոցաւ է որ կը մատուցանէ հաղորդակցութեան ծառայութիւններ որոնք կը ներկայանան զանազան հանգամանքներով: Անոնց գլխաւորներէն են թանձրացման, վերլուծման, ճշմարտացման, համառօտման եւ պահպանման կամ յիշատակման հանգամանքները:

2·1 – Թանձրացում (concrétisation)

Բառը, բառերը եւ անոնցմով կազմուած լեզուն է որ հանրութեան մը ըմբռնելի կերպով կը ներկայացնեն զգացումներ, խոհեր, մտքեր: Այսինքն կարելի է ըսել թէ լեզուն վերացականը կը թանձրացնէ, կը նիւթականացնէ իր պատկերելու յատկութեամբ: Խորհելու, մտածելու, գաղափար մը յղանալու, ապրում մը ունենալու եղելութիւնները կը կատարուին յաճախ լռակեաց. առանց յօդաւորեալ ձայնականութեան: Իւրովի կատարուած այս գործողութիւնները կը կատարուին «ներքին լեզու»ի մը միջոցաւ: Մարդիկ «արտաքին լեզու»ին տարրերուն, այսինքն բառերուն միջոցաւ է որ կը թարգմանեն իւրայատուկ ներքին լեզուն ու կը փոխադրեն, կը հաղորդեն զայն իրենց լեզուակիցներուն: Բառերն են որ կը նիւթականացնեն վերացականը: Որպէսզի այդ թանձրացումով հանրութիւնը միեւնոյն ընկալումն ունենայ հաղորդուածին:

2·2 – Վերլուծում

Լեզուով մը արտայայտուած նիւթը ներկայացնող բառերու խումբը կարելի է դիտել – զատել – կշռել բաժին առ բաժին: Յետոյ կապակցութիւններու որոնումի ճամբով ըմբռնել գաղափարներ արտայայտող մասերու յարաբերութիւնները, հասնելով տրամաբանական եզրակացութեանց, Հայերէնով ալ կարելի է ընել զայն...:

2·3 – Ճշմարտացում

Լեզու մը, իր բառերով, պէտք է ըլլայ անողորմ եւ արդար թարգմանը մտածումին: Այս կերպով ան, այսինքն լեզուն, կ'ըլլայ նոյն լեզուն խօսողներու միջեւ ճշմարտացման ազդակը կամ ծառան հաղորդակցութեան: Երկու կամ աւելի լեզուներ յաճախ ունին նմանահնչիւն բառեր տարբեր նշանակութեամբ: Հետեւաբար օտարամուտ բառեր շփոթութեան աղբիւր են: Ուստի, Բառամթերքը հիմնական դեր կը կատարէ լեզուի մը ճշգրտութեան մէջ եւ հետեւաբար հաղորդակցութեան ճշմարտացման գործողութեան մէջ: Գիտնանք ուրեմն հայերէնի բառամթերքին արժէքը: Լեզուն պէտք է ճշգրտօրէն ներկայացնէ, այսինքն հաղորդէ, մտածումը որպէսզի ճշմարտացումը տեղի ունենայ: Անտարակոյս սխալ կախում ունի արտայայտիչին, այսինքն թէ՛ լեզուին զարգացման աստիճանէն եւ թէ՛ զայն գործածող անձին լեզուական կարողութենէն:

2·4 – Համառօտում

Լեզուի մը բառերն են որ կը համառօտեն միտքը: Զայն արտայայտողը պէտք չունենար ներկայացնելու իւրաքանչիւր բառի պարունակած պատկերը կամ պատկերները. ինչպէս Վարդանանք բառը կը ներկայացնէ պատկերներու շարան մը: Համառօտումով, լեզու մը հաղորդակցութեան ընթացքին խնայել կու տայ ժամանակ եւ ուժ (énergie) որոնք բոլոր գործունէութեանց մէջ յոյժ կարեւոր ազդակներ են:

2·5 – Պահպանում կամ յիշատակում

Լեզուի մը, թանձրացման, ճշմարտացման եւ համառօտման կարողութիւնները կը դիւրացնեն մտածումին ու մասամբ ալ ապրումներու պահպանումը յիշողութեան մէջ: Այսպէս՝ փոխանակ մի առ մի թուելու Հայկազանց թագաւորները, կ'ըսենք Հայկազունք որուն մտքի պատկերները Հայկէն մինչեւ Վահէ քառասունհինգ անուններ կը շղթայազերծուին մեր յիշողութեան մէջ: Հեռաւոր ժամանակներու անցքերն ու անձերը իրարու ըծորդող տարրը լեզուի մը գիրն է. խօսքի հնչիւնին պահապան:

(Շար. 1)

(*) Վարդան Օզինեան Կեդրոնականցին փորձագէտ մըն է միջազգային տնտեսական յարաբերութիւններու: Նաեւ եղած է ան, տասը տարի, պատասխանատուն՝ Ֆրանսայի Արեւելագիտական Ազգային Հիմնարկի Քաղաքակրթութեան եւ Հայոց Մշակոյթի Հետազօտութեան եւ Դասընթացքի բաժնին: Ներկայ յօդուածը նիւթ ունի Կեդրոնական Սանուց Ֆրանսայի Միութեան հետ խորհրդակցաբար ընտրուած բանախօսութիւնը որ տեղի ունեցաւ Փարիզ, 1996 Հոկտեմբեր 30–ին:

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

ՎԱԼԱՆՍ՝ 500 ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐ ԲԱՅՑ ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՅԵՐ ՄԻԱՅՆ

Վալանսի Հայ Մարզականը կը մասնակցի Ֆրանսայի Փութպոլի ախոյեանութեան: Ընդունուած է արհեստավարժներու (փրոֆէսիոնել) երկրորդ դասակարգին մէջ՝ ուր կը մրցակցին 22 խումբեր: Հայ Մարզականը կը ներկայացնէ Վալանս քաղաքը այս ախոյեանութեան մէջ: Կը զբաղի միայն Փութպոլով:

«Յառաջ» կու տայ կանոնաւորաբար Հ. Մ.–ին ձեռք բերած արդիւնքները ու դասաւորումը: Ակումբին ճիշդ անունն է Վալանսի հայկական ծագումով մարզական ընկերակցութիւն, A.S.O.A.V. հիմնուած 1992–ին:

Ճիշդ է որ, երբ խումբը կ'երթայ խաղալ Ֆրանսայի այս կամ այն քաղաքին մէջ, յաճախ չէ որ կ'ակնարկուի իր «հայութեան». կը կոչուի կարճ եւ յստակ՝ Վալանս: Այսուհանդերձ, Տրոմ նահանգին մէջ, մարզասէրները գիտեն թէ ինչ պայմաններու մէջ ծնունդ առած է այս ակումբը եւ ինչո՛ւ «Հայ» անունը կցուած է անոր:

Վալանսի մէջ ուր, ճշդենք անցողակի, Փութպոլը, Հայ Մարզականէն առաջ, կը նկատուէր կրտսեր անկարեւոր սփոր մը – Վալանս ռըկպիի քաղաք էր ատենօք – հայ տղաք գնդակ խաղացած են գաղթականութեան առաջին ամիսներուն իսկ:

Ռոժէ Սինանեան, 1991–ին իր հեղինակած գիրքին մէջ, երկարօրէն կը պատմէ

թէ ինչպէս ծնած է Հայ Մարզական Միութիւնը։ Գիրքը ֆրանսերէն է։

Սկիզբ՝ Հ·Մ·Ը·Մ· անշուշտ, 1926–ին։ Քանի մը տարի յետոյ՝ «Արծիւ», ուրիշ խմբակ մը։ 1936–ին հրապարակ կ՚ելլէ Հայ Մարզկան Միութիւն մը՝ մասնակցութեամբ Զաւիահայ Որբերու կազմակերպութեան. անուն՝ U·S·A·O·M·։

Կը սկսի համաշխարհային պատերազմը․ ընդմիջում։ Անդամներէն շատեր պէտք է մտնեն ֆրանսական բանակին մէջ։ Ոմանք պիտի չվերադառնան․․․

Յետոյ կը ծնի Հայ Մարզական Միութիւնը, U·S·A· միայն։ Նախագահ՝ Մամբրէ Սէմէրճեան՝ որ, երկար տարիներ, նպաստաւոր կերպով պիտի ներկայացնէր հայկական ակումբը ֆութպոլի շրջանային կազմակերպութեան մէջ։ Տիխթրիքթի այն ատենուան նախագահը, Պ. Ռուախոլ, քանի մը անգամներ, գովեստով արտայայտուած էր մեր առջեւ թէ՛ Մամբրէ Սէմէրճեանի մասին, եւ թէ՛ Հ·Մ·–ին։ Համակրութիւն ունէր ակումբին հանդէպ՝ որ կը յառաջդիմէր եւ կը ծառայէր ֆութպոլի քարոզչութեան նահանգին մէջ։

1946–էն կը սկսի Հ. Մ.–ին վերելքը։ Կը մագլցի շրջանային ղանազան աստիճաններէն վեր։ Նահանգապետութեան թելադրանքով եթէ ոչ հրահանգով, պէտք կ՚ըլլայ փոխել ակումբին անունը։ Կը մկրտուի՝ ծագումով Հայ Երիտասարդութեան Մարզական Միութիւն (U·S·J·O·A·)։

Այս մակդիրին տակ կը հասնի մինչեւ Ֆրանսայի ախոյենութեան 3–րդ դասակարգը՝ ուր, իր խմբակին մէջ, կը գրաւէ առաջին տեղը, 1992–ին։ Տեղական ֆրանսական խումբն ալ F· C· Valence՝ որ պահ մը խաղացած է, անյաջող, 2–րդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ, կը ճգնի նոր թափ մը առնել։ Քաղաքապետութիւնը կը փափաքի ձուլում երկու ակումբներու միջեւ։ Այդ հեռանկարը կար արդէն քանի մը տարիներէ ի վեր։

Հայ վարիչները կ՚ընդունին առաջարկը պայմանաւ որ «Հայ» անունը մնայ։ 1992–1993 ախոյենութեան մէջ, 2–րդ դասակարգ, կը գտնենք այսպէս A·S·O·A· Valence–ը։ Նախագահ Արթիւր Արթինեան, յիսնամեայ, ճաշարանապետ մը, փոխ–նախագահ՝ Ժ. Ք. Պոյաճեան։ Պ. Արթինեան կը մնայ նախագահ անկէ ի վեր։

Երբ տեղի ունեցաւ քաղաքին երկու ակումբներուն «ամուսնութիւն»ը, շրջանին մարզական մամուլին մէջ կարդացինք՝ «Հայ ակումբը կլլեց Ֆ. Ք. Վալանսը»․․․

Աճաւասիկ Ֆրանսայի երկրորդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ հայանուն ակումբին ունեցած դասաւորումը սկիզբէն ի վեր.

1992 – 93	5–րդ խմբակին մէջ	
1993 – 94	15–րդ 22 խումբերու միջեւ	
1994 – 95	13–րդ	
1995 – 96	15–րդ միշտ 22 խումբերու միջեւ։	

Իսկ ներկայի՞ս. դասաւորումին վարի մասին մէջ, հիմակուհիմա։

Ներկայ մրցաշարքը աւելի դժուար կ՚երեւի քան նախորդները։ Մրցակցութեան մէջն են գլխաւորաբար Սօշօ, Սէն–Թ՚էթիէն, Թուլուզ, Ռէտ Սթար՝ որոնք կարեւոր տեղ ունին Ֆրանսայի ֆութպոլի պատմութեան մէջ։ Շահած են ախոյենական տիտղոսներ կամ բաժակ․․․

Հ. Մ.–ը պիտի ջանայ խուսափիլ չորս վերջին տեղերէն կարենալ մնալու համար նոյն ախոյենութեան մէջ 1997–1998–ին ալ։ Խումբին մարզիչն է, երկու տարիէ ի վեր, Լէոնս Լավաներ որ մարզած է, անցեալին, Ալէսի, Պասթիայի, Նիմի ակումբները։ Լավաներ 56 տարեկան է։

Առաջին խումբին մէջ, երկու Հայեր միայն. երբեմն՝ բերդապահ Վէնսան Եաղմաճեան, 29 տարեկան, ծնած Փարիզ եւ աւելի յաճախ՝ պաշտպանող մը, Միշէլ Թէրզեան, 33 տարեկան, ծնած Երեւան։

Վալանսի Հայ Մարզականը Ռոն–Ալփ շրջանին մէջ, Լիոնի եւ Սէն–Թ՚էթիէնի ակումբներէն յետոյ, ֆութպոլի ամենամեծ ակումբն է։ Ունի շուրջ հինգ հարիւր խաղացողներ, լիսանս ունեցող։ Քանի մը խումբեր կը մասնակցին ղանազան ախոյենութիւններու նահանգային, շրջանային եւ ազգային մակարդակներու վրայ։ Կայ ֆութպոլի դպրոց՝ ուր խաղալ կը սորվին երախաներ, մարզիչներու հսկողութեան տակ։

Ակումբին տարեկան պիւտճէն 19 միլիոն ֆրանք է. մէկ մասը կը հայթայթուի հանրային նպաստներով, մաս մը՝ առեւտրական մակնիշներու օգնութեամբ (սփոնսոր), հեռատեսիլի հասոյթներով եւ անշուշտ, մաս մըն ալ՝ մրցումներուն եկամուտներով։ Քաղաքապետութեան նպաստը՝ 4 միլիոն, շրջանինը՝ 1·8 միլիոն ֆրանք։

Որքա՞ն հայածնունդ խաղացող Հայ Մարզականին մէջ։ Շատ քիչ. «ակար համեմատութիւն մը» ճշդեց մեզի Պր. Միշէլ Պիւքէ՝ որ ակումբին ընդհանուր քարտուղարն է։ Ճիշդ է որ Վալանսի մէկ արուարձանը, Պուրկ, կը գործէ Հ. Մ. Ը. Մ. մը, հայ խաղացողներով, ընդհանրապէս։ Կը յուսանք ներկայացնել մեր ընթերցողներուն այդ ակումբն ալ յետագային, եթէ վարիչները հաղորդեն մեզի անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, պատասխանեն մեր հարցաթուղթին, ինչպէս որ ըրաւ Պր. Պիւքէ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԽԱՉՔԱՐ-ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, յիշատակելի թուական մը պիտի մնայ Յունահայութեան եւ յատկապէս Աթէնքի հայութեան համար. այդ օրը Յունաստանի մայրաքաղաքի կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն մէջ որ շրջապատուած է թանգարաններով, եւ ուրկէ կ՚անցնի քաղաքի ամենակարեւոր պողոտաներէն մէկը, եղաւ բացումը, հայկական արուեստի մէկ հոյակապ նմոյշ խաչքարի, գործ հայրենի արուեստագէտ–քանդակագործ Սերգէյ Դանիէլեանի Աթէնքի քաղաքապետ Պր. Տիմիթրէօս Ավրամօփուլոսի կողմէ։

Խաչքար–յուշարձանը նուէրն էր Հայկական Կարմիր Խաչի, ղրկուած Հայաստանէն, որպէս նուազագոյն արտայայտութիւն երախտագիտութեան հանդէպ յոյն ժողովուրդի ցուցաբերած–անցեալին եւ ներկայիս–եղբայրական զգացումներուն մեր ժողովուրդին։

Պ. Կարապետ Գալֆաեան որպէս Հայկական Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչ խօսքը ուղղելով Աթէնքի քաղաքապետին ըսաւ «Պր. քաղաքապետ, բարեբախտութիւն էր որ ինծի վիճակուեցաւ պատիւը եւ ուրախութիւնը որպէս ներկայացուցիչը Հայկական Կարմիր Խաչին, եւ որպէս յունահայ, զետեղելու Ադիկէի պատմական հողին վրայ, այս յուշարձանը, բերուած Հայաստան աշխարհի ծոցէն, եւ յանձնելու զայն ձեզ եւ ձեր յաջորդներուն գուրգուրոտ խնամքին. Թող այս յուշարձանը յիշեցնէ, դարէ դար, այն եղբայրական անքակտելի կապերը որոնք կը միացնեն դարերու ընդմէջէն հայ եւ յոյն ժողովուրդները։

Ապա խօսք առին Հայաստանի դեսպանը Յունաստանի մէջ Պր. Արման Կիրակոսեանը, որ իր կարգին շնորհակալութեան խօսքը ըսաւ, յոյն ժողովուրդի ցոյց տուած սիրոյն եւ գուրգուրանքին, բոլոր անոնց որ ցեղասպանութենէն փրկուած Յունաստան ապաստանեցան, ինչպէս նաեւ մեր օրերուն Հայաստանի Հանրապետութեան ցոյց տրուած զօրակցութեանը Յունաստանի կողմէ. մաղթեց որ, գործակցութեան հեռապատկերները որ կան երկու պետութիւններու միջեւ աւելի խորանան եւ ծաւալին. վերջին խօսողն էր քաղաքապետ Պր. Ավրամօփուլոսը որ յայտնեց իր խորին շնորհակալութիւնը, շեշտելով որ հայ, յոյն քաղաքացի հայրենակիցները ներկայութիւն են յունական իրականութենէն ներս, որպէս մտաւոր եւ տնտեսական ուժ, եւ թէ անոնց օրինակելի ընթացքը խոր յարգանք կը պարտադրէ մեզի։ Աւելցնելով ըսաւ թէ Հայաստանը աշխարհագրականօրէն կրնայ գտնուիլ Փոքր Ասիա,–Կովկաս շրջանի մէջ, սակայն հակառակատոր, անբաժանելի մասնիկն է մեր եւրոպական ինքնութեան եւ մշակոյթին, որուն այդքան շատ բան նուիրաբերած է իր ստեղծագործութիւններով եւ զոհողութիւններով. վերջացնելով, յայտարարեց թէ առաջարկած է, որ Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանը մասնակցի հարաւ–Արեւելեան Եւրոպական երկիրներու մայրաքաղաքներու խորհրդաժողովին, որ նպատակ պիտի ունենայ, շրջանի համեբաշխութեան աշխատանքներու ուժեղացումը։ Այս բոլորը, եւ տակաւին շատ առաջարկներ պիտի տանին հետս մօտակայ այցելութեան Հայաստան. Շնորհակալութիւններ հայկական Կարմիր Խաչին այս անգնահատելի նուէրին համար, որ այսօրուընէ սկսեալ կը զարդարէ Եւրոպայի պատմական մայրաքաղաքը։

Կը մաղթեմ ըսաւ այսօրուան խորհրդանշական այս արարողութիւնը սկզբնաւորութիւնը ըլլայ նոր սլացքներու, եւ այս յուշարձանը թող մեր յիշողութիւնը լարէ, թող խրախուսէ, թող առաջնորդէ մեզ. ապա քաղաքապետը բացաւ յուշարձանը որ ծածկուած էր հայկական եւ յունական դրօշակներով. մէկ վայրկեանով յարգանքի լռութենէ վերջ քաղաքապետութեան նուագախումբը երկու երկիրներու Ազգային փառեբգները նուագելէ վերջ փակուեցաւ հանդիսութիւնը։

Ներկայ էին պետական պաշտօնական հիւրեր, օտար երկիրներու դեսպաններ. Յունական Կարմիր Խաչի Նախագահը, երկու ջոկատ յոյն Խաչուհիներ իրենց պաշտօնական տարազներով, յունական քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ, յունական պատերազմական օդային ուժերու սպաներ, որոնք Թուրքեր կ՚իրագործեն Հայաստան մարդասիրական օգնութիւն տանելով, յունական զինուորական բարձրագոյն վարժարան ուսանող հայ սպաներու ջոկատ, եւ հսկայ բազմութիւն մը յոյն բարեկամներու, եւ հայկական գաղութը իր եկեղեցական ներկայացուցիչներով, միութեանց վարչութիւններով եւ կուսակցական պատասխանատուներով. Ներկայ էր նաեւ հայկական տեղական մամուլը իր թղթակիցներով, իսկ հայ սկաուտները եւ արենոյշները իրենց ներկայութեամբ փայլ տուին հանդիսութեան քաղաքապետական ոստիկանութեան հետ կարգապահութիւնը պահելու դժուարին գործին։

Յունական օրէնքներու համաձայն, եւ քաղաքապետական խորհուրդի միաձայն որոշումով, «խաչքար»ի զետեղուած վայրը այլեւս կը նկատուի «սրբատեղի» եւ յատուկ յարգանքի կ՚արժանանայ։

Աթէնք այցելողները ասկէ վերջ, շատ մը տեսարժան վայրերու կարգին առիթը պիտի ունենան տեսնելու հայկական արուեստի յատկանիշ «խաչքար»ը թանգարաններու հրապարակին վրայ, հայկական արուեստի եւ մշակոյթի անժամանցելիութիւնը փաստող։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Խաչքար–յուշարձանի բացման հանդիսութեանց ծիրէն ներս, Աթէնքի քաղաքապետութեան մշակոյթի կեդրոնը ընդառաջելով հայկական դեսպանատան մշակութային եւ մարդասիրական խնդիրներու խորհրդական Պ. Կարապետ Գալֆայեանի խնդրանքին, հրաւիրեց Հայաստանէն «Սերէնատ» լարային նուագախումբը, տրամադրելով 35·000 տոլար։

30 հայ երիտասարդ արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբը, որուն խմբավարն էր տաղանդաւոր երիտասարդ Եղուարդ Թոփչեան տպաւորիչ ներկայութիւն մը եղաւ։ Խումբը պարգեւատրուած՝ Հռոմի 1995–ի միջազգային մրցումին առաջնութեամբ, տուաւ երկու համերգներ Աթէնքի քաղաքապետութեան սրահին մէջ. առաջինը՝ Կիրակի, Դեկտ. 1–ին, իսկ երկրորդը՝ Դեկտ. 3–ին, Համալսարանի պաշտօնական հանդիսութեանց սրահին մէջ։

Հայ երիտասարդ արուեստագէտներու շնորհքը, թէքնիք կարողութիւնները, ներդաշնակութեան նրբութեան, կատարեալին դրեթէ մօտեցումը փաստեցին իրենց որակի անմրցելի ըլլալը. Պէթհովէնի, Շուպերթի կարգին, Միրզոյեանի գործերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին յոյն երաժշտասէր ներկաներուն վրայ, որ ծայրէ ծայր լեցուցած էին սրահները։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԼՈՆՏՈՆԵԱՆ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՕՐԵՐԸ

Վարչապետ նշանակուելէ կարճ ժամանակ ետք Ա. Սարգսեան քանի մը օրուան կայքով վերադարձաւ Լոնտոն, ուր որպէս Հայաստանի աւագ դեսպան պաշտօնավարած էր։ Այդ առիթով հրաժեշտի հաւաքոյթներ տեղի ունեցան դիւանագիտական թէ ազգային շրջանակներու մէջ։

Դեկտեմբեր 6–ին Հիլթըն Փարք պանդոկին մէջ հայկական դեսպանատունը հիւրասիրեց օտար բարձրաստիճան հրաւիրեալներ, բրիտանահայութեան ներկայացուցիչներ։ Հոն էին ՀԲԸՄ–ի նախագահ Լուիզ–Սիմոն Մանուկեան, Աբրահամեան թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան եւ ուրիշներ։ Ներկաները յաջողութիւն մաղթեցին Ա. Սարգսեանի, պատասխանատու իր նոր պաշտօնին գլուխը։

Յաջորդ օրը ան հանդիպումներ ունեցաւ անգլիական շարք մը մեծ ընկերութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ, շեշտելով որ իր կառավարութիւնը պիտի խրախուսէ արտասահմանեան ներդրումները։ Իսկ կէսօրէ ետք համայնքը եւ եկեղեցական խորհուրդը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էին ի պատիւ վարչապետին ու իր կնոջ որ ներկայիս կը վարէ Լոնտոնի դեսպանատունը։

Բարի գալուստի խօսք արտասանեց Խորհուրդին փոխ–ատենապետ Վարդան Ուզունեան։ Ան շնորհաւորեց Ա. Սարգսեանը, մաղթելով որ իմաստութեամբ ղեկավարէ հայրենի ժողովուրդը։ Խօսք առին Հիմնադրամին տնօրէնը Կարպիս Եսայեան եւ գաղութին առաջնորդ Եղիշէ Արք. Կիզիրեան որ յաջողութեան մաղթանքին հետ ըսաւ. «եթէ մենք կորսնցուցինք սիրուած դեսպան մը, հայրենիքը շահեցաւ նոր վարչապետ մը»։

Ընդունելութեան աւարտին հրաժեշտի խօսքով հանդէս եկաւ Ա. Սարգսեան. ան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, հինգ տարուան ընթացքին իրենց ցոյց տրուած օժանդակութեան համար։ Ապա խօսեցաւ Հայաստանի դժուարութիւններուն, արտասահմեան ներդրումներու կարեւորութեան, ժողովրդավարական օրէնքներու անհրաժեշտութեան եւլն.ի մասին։ Նոյն երեկոյեան Բրիտանիոյ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հրաւէրով Ա. Սարգսեանի ի պատիւ տեղի ունեցաւ հրաժեշտի ուրիշ հաւաքոյթ մը ուր ներկայ էր նաեւ երգիչ Փլասիտո Տոմենկո։ Ան ընդունելով վարչապետին հրաւէրը, սկզբունքով համաձայն գտնուեցաւ Երեւանի մէջ համերգ մը տալու։

Դեկտեմբեր 8–ին, Կիրակի առաւօտ Ա. Սարգսեան ներկայ եղաւ Ս. Սարգիս մատուռին մէջ, 1988–ի երկրաշարժի զոհերուն հոգեհանգստեան արարողութեան։ Ապա հանդիպումներ ունեցաւ գործի մարդոց, ընկերութիւններու ներկայացուցիչներու հետ որոնց կարգին էր ՀԲԸՄ–ի նախագահուհին։

Վարչապետին փափաքով, հայ գաղութին խորհուրդին կողմէ Դեկտեմբեր 10–ին Ս. Պետրոս եկեղեցին մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը որուն հրաւիրուած էր ամբողջ գաղութը։ Հակառակ աննպաստ օդին, շուրջ 300 հոգի պատասխանած էին հրաւէրին, հրաժեշտ առնելու համար Ա. Սարգսեանէն։ Խորհուրդի ատենապետ Վ. Ուզունեան հրաւիրեց Ա. Սարգսեանը որ հրաժեշտի խօսքը ուղղէ ներկաներուն։ Ան շնորհակալութիւն յայտնեց ու անդրադարձաւ Հայաստանի հնգամեայ անկախութեան, սկիզբի աւելի դժուար օրերէն, մինչեւ ներկան։ Ծանրացաւ յատկապէս աղէտի գօտիին տխուր իրավիճակին վրայ։ Կոչ ուղղեց թէ՛ ներկաներուն, թէ ամբողջ Սփիւռքի Հայութեան որ սատար կանգնի հայրենիքի վերելքին։ Հանդիպումին փակման խօսքը արտասանեց Եղիշէ Արք. Կիզիրեան։ Ա. Սարգսեան յաջորդ առաւօտուն վերադարձաւ Երեւան, ձեռնարկելու պատասխանատու իր նոր պաշտօնին։

Մ. ՋԱՖԱՐԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

արմատապէս ։

Ռոպէր Քոչարեան յատկապէս շեշտեց ԼՂՀ–ի մէջ կենսամակարդակը բարձրացնելու անհրաժեշտութիւնը, ըսելով որ պատերազմի օրով Ղարաբաղէն մեկնիլը պատիւի հարց էր, բայց եթէ կացութիւնը չբարելաւուէր ու օրինակ 10 – 15 տարի տեւէր ներկայի վիճակը, մեկնումը պիտի դիտուէր որպէս բնականոն երեւոյթ ։ Խուսափելու համար այս հեռանկարէն, կարեւոր դեր կը վիճակէր Սփիւռքին ։ Ղարաբաղի ժողովուրդը պատերազմի իր պարտքը կատարած էր, հիմա իրաւունքն էր տնտեսական բարգաւաճումը. ա՛յս էր Ղարաբաղը պահելու երաշխիքը ։ Իսկ 150 հազարնոց բնակչութիւնը առանձին չէր կրնար լուծել այդ խնդիրը ։ «Եթէ Ղարաբաղցին մենակ մնայ, մենք կը կորցնենք Ղարաբաղը եւ այդ պարագային ես չեմ կարող մեղադրել մեր ժողովրդին» ըսաւ նախագահը ։ Աւելցուց թէ իրենք միջազգային ոչ մէկ կազմակերպութենէ կամ ոչ մէկ երկրէ վարկ, յատկացում եւայլն կը ստանային ու Ղարաբաղի թիկունք կուտային միայն Հայաստանը եւ Սփիւռքը ։ Ուրեմն, ան կը հրաւիրէր գործի շրջանակները որ ներդրումներ ընէին հոն, փոքր գործատուներ, միջակ կամ փոքր ձեռնարկութիւններ հիմնէին որպէսզի աշխատանքի տեղեր բացուէին ու որպէսզի «զէնքով, արեան գնով ձեռք ձգուածը» պահպանուէր

Ռ. Քոչարեան իր խօսքը աւարտեց ինք իրեն համար դրաւ մը դնելով որ եթէ չկարենայ համոզել այս մասին Սփիւռքի շրջանակները, ատիկա պիտի նշանակէ թէ ինքը լաւ նախագահ մը չէ ։

Երեկոյթին Բ. բաժինին մէջ հարցում ուղելու հրաւիրուեցան մամուլի ներկայացուցիչները – «Յառաջ», «Աշխարհ», «Կամք», «Նուվէլ տ՚Արմէնի», «Ազատութիւն ռատիօ կայան»–։ Պատասխանելով հարցումներու, Ռ. Քոչարեան արժեւորեց Ֆրանսայի իր հանդիպումները որոնցմէ անիրական ակնկալութիւններ չունենալով հանդերձ, կարեւոր կը նկատէր զանոնք ։ Ինչ կը վերաբերէր ԼՂՀ–ի ճանաչման նիւթին որով որոշ շրջանակներ յաճախ կը մեղադրէին Հայաստանի իշխանութիւնը, ան ըսաւ թէ Հայաստանի կողմէ ճանաչումը իմաստ պիտի ունենար եթէ ատոր յաջորդելու ըլլար այլ պետութիւններու ճանաչումը ։ Այսօրուան պայմաններով իրենք չէին յուսար որ ատիկա տեղի կ՚ունենար ։ «Մենք կռուել ենք, ունենք մեր անկախութիւնը. ճանաչումը էական չէ մեզ համար» ըսաւ Ռ. Քոչարեան, աւելցնելով որ ամբողջ աշխարհ եւ Ազրբէջան պէտք է ընդունին որ կայ Ղարաբաղի անկախ ժողովուրդ ։ Այսօր արդէն կայ նոր սերունդ մը որ չէր տեսած Բաքուի իշխանութիւնը ։ Ատիկա ըսել կուտայ որ կային անդարձելի հոլովոյթներ որոնց հետ անկարելի էր հաշուի չնստիլ ։

Պատասխանելով այլ հարցումի մը, նախագահը որպէս իրենց Ֆրանսայի ներկայացուցիչը ծանօթացուց Վարուժան Գրիգորեանը, աւելցնելով որ ներդրումի տրամադրութիւն ունեցողներու համար կարելի էր դիւրութեամբ կապուիլ նոյնիսկ վարչապետին կամ իրեն հետ ։ Անոնք պիտի ունենային յատուկ իրաւունքներ, եւայլն ։

Շահումեանի շրջանին վերաբերող հարցում մը սեղան բերաւ դրսեւալ այդ հողին նիւթը ։ Ռ. Քոչարեան բացատրեց որ բանակցութեան սեղանին մշտական ներկան է ան ու ամէն պատուիրակութեան մաս կը կազմէ անոր ներկայացուցիչը որ Մոսկուայի Հայերէն է ։ Իրենք լուծումը անկարելի չէին նկատեր. ատոր փաստն ալ այն էր որ երկու տարի առաջ ձեռնարկած էին Շահումեանի գաղթականները վերադարձնելու գործին ։ Մէկ մասը արդէն դարձած էր Ղարաբաղ ։ Նոյնիսկ Շահումեանցիներու գունդ մը կար բանակին մէջ ։

Լիզպոնի վեհաժողովին մասին հարցում մը պատճառ կ՚ըլլար որ նախագահը ըսէ թէ չի կարծեր որ օգտագործուեցան հայկական կողմին բոլոր կարելիութիւնները. խանգարիչ գործօն նկատեց ան Հայաստանի նախագահական ընտրութիւններուն յաջորդած խնդիրները որոնք արդէն եղած էին իշխանութեան լայն աշխատանք տանելուն ։

Երեկոյթը փակեց դեսպան Վ. Չիտէչեան, շնորհակալութիւն յայտնելով եւ ողջունելով նաեւ սրահին մէջ ներկայութիւնը «Հայաստան» Հիմնադրամի վարչական տնօրէնուհի Մանուշակ Պետրոսեանի եւ Հայաստանի Գերագոյն Դատարանի նախագահ Մ. Վասիլեանի ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Ֆրանսայի Շրջանի կեդրոնական մարմինը կը ծանուցանէ թէ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտ. 22–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Միութեան բոլոր անհետացած բարերարներու եւ անդամներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ–Ի

մահուան տարելիցին ի յիշատակ ։

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վալանսի տեղական մասնաժողովը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ անհետացած բոլոր բարերարներուն եւ անդամներուն, ինչպէս նաեւ՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ–Ի

մահուան տարելիցին ի յիշատակ Վալանսի Ս. Սահակ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ

Rue de la Cécile

Կիրակի, Դեկտ. 22, յետ պատարագի ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակն ու Փարիզի Առաջնորդը, Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը, Ներկայացուցչական Ժողովը, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի հոգեւորականները, Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս, Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ, Իսի–լէ–Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եւ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիներու հոգաբարձութիւնները, Տիկնանց Յանձնաժողովներն ու պաշտօնէութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Դեկտ. 22–ին, ի ժամու պատարագին, հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, իրենց երախտագործ ատենապետին ու գործակիցին՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱԲՐԻԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆ–Ի

յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առիթով ։

Աղօթք եւ օրհնութիւն անոր բարի յիշատակին ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ալիս Մոմճեան,

Տէր եւ Տիկին Սարգիս եւ Քնար Պալեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արա եւ Գոհար Տանոլեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ռիչար եւ Անահիտ Զարզավաթճեան եւ աղջիկը,

Տիկին Էլզ Կէլիպոլեան եւ զաւակները,

Տիկին Շուշան Հերփէյնյի եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Լիզա Ջրբաշեան, զաւակներն ու թոռները,

Պալեան, Տանոլեան, Շիրեան եւ Զարզավաթճեան ընտանիքները

կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 22–ին, ի ժամու պատարագին, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ խնամիին՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱԲՐԻԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆ–Ի

յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առիթով ։

Ի գիտութիւն հանգուցեալին բարեկամներուն եւ սրտակիցներուն ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՄԱՅԻ (Փերու) ճափոնական դեսպանատան մէջ, 200 դիւանագէտներ եւ պետական անձնաւորութիւններ պատանդ կը մնային դեռ, Դեկտեմբեր 19–ի առաւօտուն ։ Դեկտեմբեր 17–ի իրիկունը Ճափոնի դեսպանը աւելի քան 600 հիւրեր կ՚ընդունէր Ազգային Տօնին առթիւ, երբ պայթում մը լսուած է, որուն յաջորդած է գնդակոծում մը շէնքին ամէն կողմէն, հասկանալի խուճապ ստեղծելով ։ Ցետագային կը պարզուէր որ յեղափոխական Թիւփաք Ամարու շարժումին մէկ գոմանտօն էր կատարուածին հեղինակը ։ Անոր պետը կը պահանջէր որ ազատ արձակուին իրենց բոլոր բանտարկուած ընկերները ((400 – 500) ։ Աներեւակայելի խառնակ եւ շփոթ կացութիւն մը ստեղծուած է, դեսպանը խնդրած է ոստիկանութենէն որ դադրի կրակելէ ։ Գոմանտօյի պետը յայտնած է թէ տեղի չի տար ։ Շէնքը ամբողջ ականուած է եւ մէկ վայրկեանէն միւսը ամէն ինչ կրնար օդը ելլել ։ Քանի մը պատանդ ազատ արձակուած են առողջական պատճառներով, ուրիշներ երթուդարձ մը կատարած են որպէս բանագնաց ։ Կը պահանջեն, ի մէջ այլոց, իրենց ղեկավարին (որուն կինն ու երկու զաւակները նանթ ապաստանած են) ազատ արձակումը ։ Շարժումը նպատակ ունի միացեալ յեղափոխական ճակատ մը ստեղծել որ տարածուի Փերուի, Պոլիվիոյ, Չիլիի, Գոլոմպիոյ եւ Էքուաթորի վրայ ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ բացումը կատարեց, Դեկտեմբեր 17–ին, Փարիզի նորակառոյց մեծ գրադարանին, մկրտուած Ֆ. Միթերան, ի ներկայութեան Տիկին Տ. Միթերանի եւ երկու տղոց ։ 1995 Մարտ 30–ին, նախագահ Միթերան բացում մը կատարած էր, երբ շէնքը դեռ պարապ էր ։ Երրորդ բացում մը նախատեսուած է 1998–ի ամրան, երբ ամբողջութիւնը տրամադրելի ըլլայ հետազօտողներուն ։

ՍՈՖԻ ՏԷՆԻՕ, Արդարութեան նախարար՝ Ժ. Թուպոնի կնոջ աղջիկը քննութեան տակ առնուեցաւ Իզոլա 2000–ի (շմշկումի կայան մը, Նիսի եարին) նիւթական ծանր վիճակին պատճառաւ, երկու ուրիշ վարիչներու հետ ։ Կայանին բացը շուրջ 550 միլիոն Փրանքի կը հասնի, բայց, դատաւորին քննութիւնը կը վերաբերի «հանրային ինչքերու չահագործման, մեղսակցութեան, գողցուած ապրանքի իւրացում, վստահութեան չահագործում» եւայլն ։ Երեք վարիչները իրենց նեղութիւնները կը պարտին իրենց նախկին եւ գլխաւոր դրամական ընկերակցին՝ Սոսիէթէ տը Պանք Օքսիտանթալի (նախկին մասնաճիւղ Գրետի – Լիոնէի) որ իր մեծագոյն պարտատէրն է (250 միլիոն) ։ Սոֆի Տէնիօ ազատ ձգուած է 750 հազար Փրանքի երաշխաւորագինի մը վճարման փոխարէն, բայց, չի կրնար Ֆրանսայէն հեռանալ ։ Խնդրոյ առարկայ է նաեւ, նախագահ – տնօրէնուհիի պաշտօնէն իր հրաժարումէն (1995 Սեպտեմբեր) առաջ ստացած աշխատավարձքը՝ 800 հազար Փրանք տարեկան ։

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆԻ տղան որ ահաբեկչական արարքէ մը ծանրօրէն վիրաւորուած էր առջի օր, կը խնամուի երկու Ֆրանսացի բժիշկներու կողմէ ։ Կ՚ըսուի թէ կեանքը չէ վտանգուած, բայց վիճակը ծանր է ։ Մահափորձը Իրանի կը վերագրուի ։ Հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ կատարուած են ։

ԳՈՐՍԻՔԱԿԱՆ ԷՖ – ԷԼ – ԷՆ – ՍԷ – պատմական ճիւղի ղեկավարները մեղադրանքի տակ առնուեցան, իբրեւ հետեւանք այն ռաֆէթ–ին որուն ուզած էին ենթարկել Սփեռոնէի կոլֆին տէրը, բայց, այս վերջինը բողոք ներկայացուած էր ոստիկանութեան եւ Մարի – Հելէն Մաթթէիի ձերբակալութենէն ետք, Ֆրանսուա Սանթոնի յանձնուած էր ։ Այս ձերբակալութիւնները չեն բաւած որ դադրին ոճրափորձերը, գլխաւորաբար զինուորական ոստիկանութիւններու դէմ ։

ԱԼԺԷՐԻՈՅ մէջ, նոր ջարդ մը գործուած է Կարմիր Խաչի 6 պաշտօնեաներու սպանութենէն ետք ։ Այս անգամ ալ 6 Ռուսեր սպաննուած են Գրոզնի ։ Յարձակումը գործուած է երկու դրացի ընտանիքներու դէմ ։

ՊԻԼ ԳԼԻՆԹԸՆ, առաջին անգամ ըլլալով, հրապարակաւ քննադատեց Նեթանիահուն որ Հրեաներու նոր տեղաւորումներով պաղեստինեան շրջանը եւ անոնց ընծայուած նիւթական օժանդակութեամբ կը վնասէ խաղաղութեան գործընթացին ։ Զի Թուիր սակայն որ խարայէլեան կառավարութիւնը շատ իրար անցնի Ուաշինկթընի դիրքէն ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

Մարդկային իրաւանց եւրոպական Ատեանը, Դեկտեմբեր 18–ին դատապարտած է Թուրքիան քրտական ծագում ունեցող Թուրքի մը չարչարանքին պատճառաւ ։ Ենթական դիմած էր Ատեանին որովհետեւ ծանր չարչարանքներու ենթարկուած էր դիպահ եղած ատեն ։ Թուրքիա պէտք է 215 հազար Փրանք վճարէ զոհին հօր (ենթական մեռած է անկէ ի վեր), նաեւ 180 հազար որպէս հատուցում ծախքերուն ։ 1992 Դեկտեմբերին Զէքի Աքսոյ 14 օր դիպահ մնացած էր Գըզըլթեփէի ոստիկանատունը, մերկացուցած էին զինք եւ թեւերէն կախած, որուն հետեւանքով անդամալոյծ եղած էր ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի ։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախասարկաւագին եւ առաջին Մարտիրոսին ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի ։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Բ. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

եւ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԵՂԻՍ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ «Երեւանի Մէջ»ը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 22, ժամը 16–ին

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն

118, rue de Courcelles, 75017 Paris

M° Courcelles

Մուտք՝ 30 Փրանք ։

Հեռաձայն. –

01 – 43 – 70 – 62 – 95

– ՃԱՇ –

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Չարաթօրեայ դպրոցի, Կաղանդի կէսօրուան ճաշը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 22–ին

Salle Valeyre — 22, rue Rochechouart

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի նախապէս հեռաձայնել Տիկին Արթինեանի

01 – 42 – 01 – 15 – 69

ժամը 19·30–էն յետոյ ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.011 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.011

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Նախագահ Շիրաք Դեկտեմբեր 17-ին պաշտօնական բացումը կատարեց Ֆրանսայի Ազգային նոր գրադարանին, որ մըկրտուած է «Շատ մեծ գրադարանը»: Անոր նախաձեռնարկը նախորդ նախագահն էր Ֆ. Միթերան: 1988 Յուլիս 14-ի աւանդական հարցազրոյցին ընթացքին, ան լրագրող Ի. Մուրուզի յայտնած էր իր այս գաղափարը: Երկիրը պէտք ունէր նոր ազգային գրադարանի մը, որովհետեւ Ռիշըլիէօ փողոցինը բաւարար չէր այլեւս:

Հակազդեցութիւնները անմիջական եղան: Հակազդեցին գլխաւորաբար Փարիզի քաղաքապետութիւնը, Մշակոյթի նախարարը Ժ. Լէոթար: Յետոյ Ժ. Շիրաք հրաժարեցաւ Թոլպիաքի այդ գետնին վրայ ֆինանսի կեդրոն մը հիմնելու ծրագիրէն ու 169 մեթր լայնք ու 342 մեթր երկարութեամբ այդ հողը նուիրեց գրադարանին: Ճարտարապետութիւնը յանձնուեցաւ 36-ամեայ Տ. Փերոյի:

Ապակեայ չորս աշտարակներ որոնք բացուած հատորներու կը նմանին, չորս անկիւնները կը բարձրանան ներքին պարտէզի մը ուր Ֆոնթէնպլոյի անտառէն բերուած եղեւիններ տնկուած են: Պարտէզէն կարելի է մուտք գործել գրադարան: Ընդարձակ սրահ մը կը բացուի, գետնի մաքած կարմիր գորգերով, պէթոնէ պատերով ուր արգիլուած է ծխել: Շրջանակը կը նմանի նուագահանդէսի սրահի մը: Գրադարան մուտքը 20 ֆրանք պիտի արժէ, այն մասին համար ուր ընդհանուր հետաքրքրութեան 300 հազար հատորներ կան: Մուտքի համար պայման է 18 տարեկան ըլլալ կամ պաքալորէա ունենալ: Երկրորդ բաժինը, 12 միլիոն հատորներով, պիտի բացուի 1998-ին. մասնագիտական այդ մասը վերապահուած պիտի ըլլայ հետազօտողներու:

Այս գրադարանին առաջին նախահայրն է արքայական այն գրադարանը զոր հին Լուվրի հիւսիս-արեւմտեան աշտարակին մէջ Շարլ Ե. 917 հատորով կազմած է 1364-էն 1380: Դար մը ետք, Լուի ԺԱ. չինարէն վաւերագիրեր եւ Պոքաչիոյի «Տէքամերոն»ը աւելցուցած է անոնց վրայ: 1537 Դեկտեմբերին հաստատուած է տէփօ լէկալ-ի սովորութիւնը որով լոյս տեսած հատորներէ օրինակ մը պէտք է յանձնուէր ազգային գրադարան:

Շարլ Ը. հոն փոխադրած է Նափոլիի Թագաւորութեան գիրքի բոլոր հաւաքածոները, Լուի ԺԲ. թալանած է Վիսքոնթիներու եւ Սֆորզաներու գրադարանը: Ու տեղի հարց ծագած է բոլոր այդ հատորներուն համար: 1666-ին Վիվիէն փողոցին մէջ երկու շէնք գնուած է որոնք կորիզը եղած են Ազգային Ներկայ գրադարանին: Յետոյ, ժամանակի ընթացքին հաստատութիւնը ընդլայնած է դէպի Ռիշըլիէօ փողոցը:

Գրադարանը ջեռուցում ունեցած է 1850-ին, ընթերցումի մեծ սրահը բացուած է 1859-ին: Իսկ ելեկտրականութիւնը 1924-ին կապուած է:

Նոր գրադարանին տարեկան պիւտճէն կը հասնի մէկ միլիառ ֆրանքի: Համակարգիչներով օժտուած է. ընդհանուր աշխատասրահներու մէջ 1697 տեղ կայ, մասնագիտականին մէջ 2100:

Լուսաւոր, ջերմ, հիւրընկալ հրաշալի կառոյց մը կը նկատուի «Շատ մեծ գրադարան»ը զոր շատեր կը նմանցնեն «Ափոլլօ 13» հրթիռին: Բաց պիտի ըլլայ Երեքշաբթիէն Շաբաթ ժամը 10 – 19, Կիրակի 12 – 18:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18-ԻՆ ԿԱԶ ՉԷՐ ՀԱՍՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎՐԱՍՏԱՆ ՉԷ ՎՃԱՐԱԾ, ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ԿԸ ԴԱԴՐԵՑՆԷ ՀԱՅԹԱՅԹՈՒՄԸ

Կազի մատակարարումը դադրած էր Դեկտեմբեր 18-ին դէպի Հայաստան, որովհետեւ Թիւրքմէնիստան փակած էր կազամուղը որ Վրաստանէն կ՚անցնի, այս վերջինը վճարած չըլլալով իր բաժինը: Անցեալ 11 ամիսներու ընթացքին, Հայաստան ներածած է աւելի քան մէկ միլիառ խորանարդ մեթր կազ եւ ամբողջութեամբ վճարած տարադրամով վճարուելիք մասը, բայց, յապաղում կայ ապրանքի բաժնին մէջ: Հաւանական է որ մինչեւ տարեվերջ Հայաստան պարտք չունենայ: Պահեստի կազը թոյլ կուտայ սակայն որ անհրաժեշտ քանակութեամբ կազ մատակարարուի ձեռնարկութիւններուն, որոնք թէեւ չեն վճարած իրենց պարտքերը «Հայկազարդ»ին: Հայկական եւ վրացական կողմերը, Մոսկուայի մէջ, հանդիպում ունեցած են Դեկտեմբեր 19-ին Թիւրքմէնեռուսական բաժնետիրական ընկերութեան հետ կացութիւնը քննելու եւ մատակարարումը վերսկսելու համար:

ԻԳԴԻՐԻ ԵՒ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶՊԵՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Դեկտեմբեր 19-ին Իգդիրի նահանգապետ Շէմսէտտին Ուզուն Արարատի մարզպետարանին մէջ հանդիպում ունեցած է մարզպետ Դաւիթ Զադոյեանի, Հայաստանի Արդիւնաբերողներու եւ գործարարներու միութեան նախագահ Արամ Վարդանեանի եւ «Հրազդանմաշ» ընկերութեան նախագահ Թելման Տէր-Պետրոսեանի հետ: Քննարկուած են սահմանային փոխ-յարաբերութիւններու, Արարատի ու Իգդիրի, նաեւ Իգդիրի եւ Հայաստանի գործի մարդոց գործակցութեան հարցեր: Իգդիրի գործի մարդոց հրաւէր ուղղուած է Հայաստան այցելելու: Երկու կողմն ալ շեշտած է որ կան հայ-թրքական տնտեսական, առեւտրական գործակցութեան մեծ կարելիութիւններ որոնք ներկայիս չեն օգտագործուիր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 19 / 20)

ԲՈՂՈՔ՝ «ԴՐՕ»ՅԻ ՎՃԻՌԻՆ ԴԷՄ

Հայաստանի Դատախազութիւնը Դեկտեմբեր 17-ին արձանագրած է «Դրօ»յի դատավճիռին դէմ ներկայացուած բողոքը: Այս մասին յաւելեալ տեղեկութիւններու համար «Արմէնփրէս» դիմած է Դատախազութեան աշխատակիցներուն, որոնք ըսած են թէ միայն դատախազ Արտաւազդ Գէորգեան կրնայ ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալ. սակայն անկարելի եղած է կապուիլ իրեն հետ: Դատախազութիւնը կը համարի որ, Գերագոյն Դատարանի քրէական գործերու դատական յանձնախումբը, առանձին դէպքերուն, լիարժէք կերպով չէ գնահատած նախագահական մարմնի կողմէ ներկայացուած ապացոյցները:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՏՆՕՐԷՆԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեան ընդունած է Համաշխարհային Դրամատան Ա-

(Շար.ը Կորդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ՄԻԱՅՆ ՊՈԼՍՈ՞Յ ՃԱՄԲԱՆ ԳԻՏԷ

Պէզճեան Մայր Վարժարանը Պոլսոյ հայկական ամէնէն հին հաստատութիւններէն է: Ճիշդ դիմացը կը գտնուի պատրիարքարանին: Դարաւոր կեանքին մէջ անցած է շատ տաքերէ ու պաղերէ: Սակայն վստահաբար առաջին անգամն է որ տեղւոյն մամուլին մէջ տեղ կը գրաւէ, քիչ մը կանուխ արթնցած կաղանդ պապային բարիքը վայելողի հանգամանքով:

Այդ կաղանդ պապան հոն այցելած է անձայն-անշշուկ, Դեկտեմբեր 7-8-ի շաբաթավերջին. ոչ ոք տեղեակ եղած է անոր այցելութեան: Միայն Երկուշաբթի առաւօտ երբ աշակերտ եւ ուսուցիչ մտած են դասարանները, զարմանքով նշմարած են որ նոփնոր գրասեղան ու նստարաններով փոխարինուած են հինները՝ բոլո՛ր դասարաններուն: Ատիկա՝ մօտաւոր հաշիւով մը, առնուազն պէտք է նշանակէ 120 – 130 գրասեղան ու նստարան: Ինչպէս կը գրէ «Ակօս» Դեկտեմբեր 13-ի թիւով, կարծէք մոգական ձեռք մը ակնթարթի մը մէջ նորերով փոխարինած է հինները:

Լուրին Փարիզի մէջ տեղեկացողին համար անկէ ետք կը բացուի զարմանքի բո՛ւն բաժինը երբ կը կարդայ տեղեկատուութեան շարունակութիւնը. գրասեղաններուն նորոգութիւնը յանձն առած են երկու բարեսէր անձեր որոնք աւելորդ նկատած են իրենց անուններուն հրապարակումը: Աւելորդ նկատած են նոյն կէսօրուան ճաշին ամբողջ Պէզճեանի ընտանիքին իրենց ուղղուած շնորհակալութիւնն ալ, ըսելով որ եղածը մեծ բան չէր, ընդամէնը փոքր անակնկալ մը, այդքան...:

Հոն Պէզճեանցի մեծն ու փոքրը խանդավառած արարքը թուեւոր նուէրի մը կը վերածուի յանկարծ, երբ Փարիզի մէջ մարդ կը տարուի անկարելի համեմատականներու: Հո՛ս ալ կան հայկական վարժարաններ որոնց ոչ միայն գրասեղանի, նստարանի, այլ նաեւ խնամակալ խիղճերու, ղեկավար գլուխներու նորոգութիւններ կենսական են, աւելի առաջ, քան՝ ուրիշ բոլոր կարիքները:

Բայց ինչո՞ւ, – ձգե՛նք կանուխ արթնցողը –, ամէնէն յապաղած, կաղ կամ կոյր կաղանդ պապա մը անգամ չի մտածեր անցնիլ այս կողմերէն...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՉԵԼԼՕ ՄԱՍԹՐՕՅԱՆՆԻ իտալական շարժանկարի եղակի դերասանը մեռաւ փարիզեան իր բնակարանին մէջ, 72 տարեկանին շաքարի (փանքրէաս) խլիրդէ: Մասթրոյաննի, յայտնաբերուած Վիսքոնթիի կողմէ, համբաւը պիտի հաստատէ Ֆելլինիի անմոռանալի Տոլչէ Վիթայի մէջ, 1960-ին: Աւելի քան 150 ֆիլմերու հերոս, Մասթրոյաննի լատին հրապուրիչ այր մարդու տիպարն իսկ էր, մեծ պաշտպան իտալական եւ ընդհանրապէս եւրոպական շարժանկարին ընդդէմ ամերիկեան շարժանկարին, արուեստագէտի իր ամբողջ կեանքի երկայնքին, հեռու մնացած է միջակութենէ, ինչպէս նաեւ մարդու իր կեանքին մէջ: Պարզ, սիրալիր, հաղորդական, միշտ բնական, զինք մօտէն բոլոր ճանչցողները ածական չեն գտներ ներկայացնելու համար անձ մը որու սուգը կը կրեն, այսօր, շարժանկարը եւ ամբողջ Իտալիան: Հռոմի թաղապետութիւնը, մեռած պահուն իսկ, սեւ շղարշով ծածկեց Թրեվիի աղբիւրը, որ անմահացած էր Տոլչէ Վիթայով: Արդէն փէթիշ դերասանն էր Ֆելլինիի, նոյնիսկ եթէ բազմաթիւ ֆիլմեր դարձուցած է ուրիշներու հետ, ինչպէս Իւն ժուռնէ փարթիքիւլիէռ (Էթթոռէ Սքոլա), Լա Նոթթէ (Անթոնիոնի), Լէ Նոթթի Պիանքի (Վիսքոնթի), բազմաթիւ ուրիշներ եւ վերջինը՝ «Երեք կեանք եւ միայն մէկ մահ» (Ռ. Ռուիզ): Ամուսնացած էր Իտալուհի Ֆլորա Գառապելլայի հետ, որմէ ունէր աղջիկ մը, աղջիկ մըն ալ Գաթրին Տընէօվէ՝ Քիառա որ նաեւ դերասանուհի է: Եկեղեցական արարողութենէ մը ետք Փարիզի Սէն-Սիւլփիս եկեղեցին, Մասթրոյաննիի մարմինը կը փոխադրուի Հռոմ ուր թաղումը տեղի կ՚ունենայ Կիրակի օր:

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան մէջ պատանդներուն թիւը 375 էր եւ կացութիւնը անփոփոխ էր Դեկտ. 20-ի առաւօտը: Ճափոնի Արտաքին նախարարը ժամանած էր միջնորդութեան համար, բայց, իշխանութիւնները անդրդուելի կը մնային եւ յայտարարած էին թէ ոչ մէկ բանտարկեալ ազատ կ՚արձակուի: Տեղւոյն վրայ պատանդներու վիճակը բաւական ծանր է, պահանջուած է սնունդ եւ դեղօրայք զատ շարժուն արտաքնոցներ, բայց, ահաբեկիչները մերժած են: Պատանդներուն մէջ կան շուրջ 30 դիւանագէտներ, որոնց կարգին 12 դեսպան եւ Փերուի ղեկավարին եղբայրը:

ՕՓԵՐԱՅԻ մօտ գտնուող մեծ վաճառատան մը մէջ, կայծ չիշ մը գտնուած էր Դեկտ. 14-ին, բայց լուրը յապաղումով հաղորդուեցաւ: Պարզուեցաւ որ 3 Ափրիկեցիներ կասկածելի ծրար մը ունէին եւ երբ վաճառորդ մը մօտեցած է իրենց, արտասովոր ձեռնառումբ մը նետած են, վիրաւորած ենթական ու յաջողած են խոյս տալ: Երեք օր ետք ալ, վաճառորդը քանի մը ժամ առեւանգուած է եւ սպառնալիքի ենթարկուած, որպէսզի չգործակցի ոստիկանութեան հետ, որպէս գլխաւոր վկայ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ յաւելեալ գումարին (13 միլիառ) ճակատագիրը որոշուեցաւ Դեկտ. 20-ին, չորս ժամ տեւող բանակցութիւններէ ետք, գործատիրութեան եւ սենտիքաներու միջեւ: Որոշուեցաւ փոքր յաւելում մը շնորհել նուազագոյն հատուցում ստացող գործազուրկներուն (3100 Ֆր. 2800-ի փոխարէն) եւ 0,42% համեմատութեամբ զեղչել գործատէրերուն եւ աշխատողներուն սակերը:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ փապուղիին մէջ ռումբ մը պայթած է Դեկտ. 18-էն 19 լուսնալիք գիշերը: Մէկ վիրաւոր կար:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ նախագահը՝ Ֆիլիփ Սեկէն երկօրեայ այցելութիւն մը կատարեց Մոսկուա, ուր խօսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետ Չերնոմիրդինի, Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահ Ռիբկինի եւ Ա. Զուրայիսի հետ:

ԻՐԱՆԻ նախագահը՝ Ռաֆսանճանի Անգարա ժամանած է ուր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Թուրք ղեկավարներուն հետ բարելաւելու համար առեւտրական յարաբերութիւնները: Հաւանական է որ խօսակցութեան նիւթ ըլլայ նաեւ նաւթուղիի մը շինութիւնը որ իրանեան քարիւղային շրջանները կապէ Թըրքական Ճէյհան նաւահանգիստին:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ՎԵՐՍՏԻՆ ԹԻՐԱԽ

Հայ իրականութիւնը իրեն յատուկ հակասութիւնները ունի, ծագած իր կացութեան եզակիութենէն: Որեւէ քայլ զանոնք արծարծելու, զանոնք աւելի լաւ հասկնալու, բացատրելու, ընկալելու, լուծումներ փնտռելու կամ առաջարկելու համար, կրնայ միայն սատարել այդ իրականութեան յղկումին, բիւրեղացման, ուստի՝ եղափոխման եւ զարգացման: Նըման փան յարատեւօրէն վերանորոգուող էութեան մը կը վերածէ հաւաքականութիւնը, այս պարագային՝ հայկականը, զարկ տալով անոր գոյատեւման: Սակայն կարեւոր խնդրի մը արծարծումը, ինչպիսին է՝ իր երկու ճիւղաւորումներով հայերէնի պարագան, երբ մղուած ըլլայ արհամարհանքէ, անհատական չահախնդրութենէ եւ պղտոր հակամարտութենէ, չի կրնար հարցը ներկայացնել այն անաչառութեամբ եւ խստութեամբ, որուն իւրաքանչիւր լուրջ խնդիր, ինչպէս լեզուինը, արժանի է: Այս ոլորտին մէջ կ'իյնայ Վահէ Կոտէլի վերջերս լոյս ընծայած ֆրանսերէն գրութիւնը, «Արեւելահայերէնին Համար» խորագիրը կըրող (*)։ Հեղինակին բուն նպատակը արեւելահայերէնին մեծարո՞ւմն է թէ արեւմտահայերէնին եւ արեւմտահայուն պարսաւումը: Մեր եզրակացութիւնը կ'երթայ դէպի երկրորդը, որովհետեւ մէկը մեծարել չի նշանակեր փոխարէնը անպայման ուրիշ մը վարկաբեկել:

Ի՞նչ կը գրէ Կոտէլ.

«... Հայերէնին ճակատագիրը Արեւմըտեան Եւրոպայի, Սփիւռքին, Ամերիկաներուն, Աւստրալիոյ մէջ ... կը նմանի հիւանդի մը, որ անբուժելի ախտէ մը վարակուած է եւ զոր կ'ուզենք հազար ու մէկ միջոցներով ողջ պահել, իբրեւ մեզի համար ռեւէ անձէ մը աւելի սիրելի մէկը»:

Կոտէլ եւ, մեր կողմէ աւելցնենք, իրեն համախոհները, վճռած են որ արեւմտահայերէնը անբուժելի հիւանդ մըն է: Արդեօք ի՞նչ ախտաճանաչումի վրայ հիմնուելով այս եզրակացութեան յանգած են: Մեզի զլացուած են այդ «յատակատեսութեան» բանալիները: Թէ արեւմտահայերէնը դժուարին շրջան մը կ'անցընէ, կասկածէ վեր է. Բայց անոր չուտափոյթ վախճան մը նախատեսելը, իրենց մօտ «ըղեղեայն» փափաք մը չի՞ յայտներ, որ այդ բանը տեղի ունենայ: Ինչո՞ւ այս փափաքը: Ինչո՞ւ կը զարմանան որ անոր գոյատեւումով մտահոգուող մարդիկ ճիգ թափեն զայն կանգուն պահելու: Կոտէլ եւ իրեն համախոհները այնքա՞ն անտարբեր են արմատներու հարցին եւ վերապրումի տենչին հանդէպ, որոնք արեւմտահայուն գոյատեւման մղիչ ուժերն են, ինչպէս որեւէ հաւաքականութեան:

Կոտէլ հետեւեալ ընդհանրացումը կ'ընէ, ինչպէս եւ հոգեբանական «խոր» վերլուծումը: Կը գրէ թէ ինք չի կրնար «հարցադրումի չենթարկել այն ձեւը որով արեւելահայերէնը կ'ընկալուի արեւմտեան Սփիւռքի մէջ» քանի, իրեն համար, արեւելահայերէնին նկատմամբ գոյութիւն ունի «անտարբերութեան եւ կասկածամտութեան տարօրինակ խառնուրդ մը»: Այս անտարբերութիւնը «աւելի կամ նուազ չափով ձեւական է, որ յաճախ կը քօղարկէ» արեւմտահայուն «ինքնասիրութեան խոցոտումը»: Կոտէլի ակնոցով, նման բան մը տեղի է՝ որովհետեւ «արեւմտահայը չընդունիր որ գոյութիւն ունենայ լեզու մը եւ մշակոյթ մը տարբեր՝ իրենը թողուած աւանդէն, նոյնքան կարեւոր՝ որքան եղեռնի յիշումը, նոյն ատեն ժառանգուած»: Կոտէլ արեւելահայ մշակոյթը կը նկատէ (բաղդատած արեւմտահայ մշակոյթին), «իսկապէս կենդանի, որպէս կովկասահայ մշակոյթ՝ դէպի Ռուսիա դարձած»: Այսպէս, արեւելահայ լեզուն եւ մշակոյթը «ըլլալով հանդերձ հայկական», արեւմտահայուն «կը թուին օտար», որ «ծածուկ կերպով կը նախանձի անոնց՝ որոնք միաժամանակ անոր թէ՛ ներկայացուցիչներն են ու անկէ օգտուողները եւ թէ՛ զայն կիրարկողներն են ու ընդլայնողները»: Կոտէլ չի ճշդեր թէ ովքե՞ր են այս նախանձողները, ի՞նչ մարզի կը պատկանին եւ ի՞նչ թիւ կը ներկայացնեն...:

Յետոյ կը հետեւի այլ ընդհանրացում մը, որուն ընդմէջէն Կոտէլ պարսաւանքի ուրիշ ալիք մը կ'արձակէ, երբ կը գրէ թէ ինք «կը զգուի Սփիւռքի այն Հայերէն, որոնք, Հայաստանին նայելով որպէս «գաղութարարներ», գոռոզութեամբ կը յաւակնին զայն «կրթելու» եւ անոր բերելու «ոգիին լոյսերը», որոնց յոխորտանքը, շատ յաճախ, միայն իրենց անմշակ ըլլալուն մէջ կը գտնէ իրեն համազօրը»:

Այս ընդհանրացումները չեն կրնար ծածկել Արեւմտահայուն հանդէպ վանողական կեցուածք մը, որ թերեւս կը ծնի Կոտէլի մօտ անկէ ունեցած յուսախաբութենէ մը, զանութենէ մը: Թէ ի՞նչ բան ղինք այս կացութեան մատնած է, շատ յստակ չէ: Բայց, ինչ որ յաւելեալ գործութիւն կուտայ իր այս դիրքորոշման, այն ալ «փոքր» չփոթն է եւ նոյնացումը որ կ'ընէ գրական արեւմտահայերէնին եւ գաղութներու խօսակցական լեզուին միջեւ ու, կրկին կ'ամբաստանէ արեւմտահայը, որ իբր թէ կը մերժէ արեւելահայերէնը՝ պատրուակ բռնելով անոր մէջ ռուսական բառերուն ներմուծումը: Ապա Կոտէլ կ'անցնի ուղղագրութեան հարցին եւ, քանի մը տողով, ընդունական կը գտնէ Հայաստանեանին գոյութիւնը, աւելցնելով թէ անիկա «ոչ մէկ ձեւով վնասած է երկրին գրականութեան»: Իր այս ըմբռնումով Կոտէլ տարիներ առաջ, այնքան հեռու գացած էր որ, երբ Դանիէլ Վարուժան բանաստեղծութիւնները ֆրանսերէն թարգմանութեամբ կը հրապարակէր, անոնցմէ իւրաքանչիւրին դիմաց կը վերարտադրէր բընագիրը, սակայն՝ հայաստանեան ուղղագրութեամբ: Ահա փաստ մը՝ որ ուղղագրութեան փոփոխութիւնը չէ՛ խաթարած Վարուժանի բանաստեղծութիւնը...:

Սակայն, իր գրութեան վերջին պարբերութեան սկիզբը, Կոտէլ Սփիւռքի Արեւմտահայերը կը հրաւիրէ, առանց որ ատոնք «անպայման դադրին կենսաւորելէ իրենց լեզուն եւ մշակոյթը» (քիչ առաջ ինք չէ՞ր անոր մօտալուտ մահը աւետողը եւ նման կենսաւորման մը ապարդիւնութիւնը հաստատողը...) որ «ներկայ Հայաստանը յայտնաբերեն, այն ձեւով որ գոյութիւն ունի միջոցին եւ ժամանակին մէջ ... որ անոր մշակոյթին թափանցեն ... եւ ուրեմն անոր լեզուն սորվին ... բացուելով անոր պատմութեան»: Բայց Կոտէլ լուանէ՞ն ինկած է, որպէսզի Արեւմըտահայուն վերագրէ նման անտարբերութիւն հանդէպ Հայաստանին, իր լեզուին, իր մշակոյթին եւ իր պատմութեան: Ըստ իր այս մօտեցման, ուրեմն արեւմըտահայը ցարդ անհաղորդ մնացած է անոնց: Կոտէլ (դիտմա՞մբ) կ'անտեսէ տասնամեակներու երկայնքին Արեւմտահայուն ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը, գընահատանքը եւ փարումը հայրենիքին, անոր մշակոյթին եւ նուաճումներուն: Յիշե՞նք Սփիւռքի մէջ այս գծով իրականացուած կամ ներկայացուած դէթ անթիւ ձեռնարկները: Կարգ մը Արեւմտահայերու քննադատական կեցուածքները պէ՞տք է անպայման բացասականօրէն թարգմանել, երբ այդ քննադատութիւնները կամ թելադրութիւնները կը ձգտին դէպի աւելի լաւին. օրինակ, ինչ կը վերաբերի գրականութեան, արուեստին, մշակոյթին կամ նոյնիսկ ընկերա – քաղաքական մարզին: Ինչո՞ւ նկատի ունենալ միայն մասնակի յոռի երեւոյթները, կարգ մը Սփիւռքահայերու վերաբերող եւ, զայն տարընչել լեզուի հարցին:

Խորունկ է Ալպէր Քամիւի խօսքը զոր Կոտէլ կը մէջբերէ. «Հայրենիք մը ունիմ. ֆրանսերէն լեզուն է»: Լեզուն արմատ է, ինքնութիւն է, մշակոյթ է, կեանք է, պատմութիւն է: Երբ արեւմտահայերէնը դադրի գոյութիւն ունենալէ, կը նշանակէ թէ արեւմտահայ մշակոյթն ու ինքնութիւնը ուստի՝ արեւմտահայը կ'անհետանան: Ինչ որ կը նշանակէ թէ ՍՊԱՆԴԸ ՅԱՋՈՂԱԾ է: Ահա այս կէտն է որուն շատեր չեն անդրադառնար: Կ'անտեսեն իրողութիւնը թէ արեւմտահայերէնին վախճանը ցանկալով, խնդրոյ առարկայ անձերը գլուխ կը հանեն այն ինչ որ սպանդը չէ յաջողած իրագործել: Ինչո՞ւ այս մրցակցութիւնը անոր հետ:

Այս իմաստով, արեւմտահայերէնը ոչ միայն կենդանի լեզու է զոր հարկ է կենդանի պահել այլ, աւելին, նաեւ խորհրդանիշ է՝ ոչնչացման դէմ: Եւ ի՛նչ դժբախտութիւն այն հաւաքականութեան համար որ խորհրդանիշներ չունի կամ չի գիտակցիր անոնց զօրութեան: Որովհետեւ, երբ արեւմտահայը անհետանայ, այն բոլոր յուշակոթողները որոնք կառուցուեցան, ոչ թէ պիտի ապացուցանեն որ սպանդը չէ յաջողած այլ՝ անոնցմէ դեռ կանգուն մնացածները պիտի ըսեն թէ իրենք կան՝ հաստատելու համար որ հասարակութիւնը, որուն վերապրումը կը խորհրդանշեն, այլեւս գոյութիւն չունի: Այսպէս, անոնց դերը պիտի շրջուի, իրենց պատգամին ճիշդ հակառակը թելադրելով:

Սակայն կը հաւատանք ողջմտութեան եւ թէ բոլոր Հայերը, ուշ կամ կանուխ, կը գիտակցին արեւմտահայերէնի զօրութեան, որպէս խորհրդանիշ: Անցեալ ամիս, Ֆրանսա պաշտօնական իր վերջին այցելութեան ընթացքին, Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահը, Բաբգէն Արարքցեան, հրապարակաւ յայտարարեց թէ ինք համամիտ է դասական ուղղագրութեան վերադառնալուն եւ թէ, լեզուի պարագային, սահմանափակում չկայ, երբ այսօր Հայրենիքի մէջ կարելի է երկու լեզուով ալ հրատարակութիւնը: Ասիկա շատ կարեւոր յայտարարութիւն է. նկատի առած զայն ընողին պաշտօնն ու հանգամանքը: Ասոր կողքին, Հայաստանի մէջ, դասական ուղղագրութեան գործածման ի նպաստ հետզհետէ աւելի պատրաստակամութիւն ցոյց տրուիլը եւ հանդրուանային գործնական քայլեր առնուիլը, յաւելեալ յոյսեր կը ներշնչեն, կացութեան բնականոնացման գծով:

Ըստ կարգ մը դէտերու, 21–րդ դարու միջազգային կարեւոր գրաւարկը պիտի ըլլայ մշակոյթը: Հայութիւնը, թէ՛ Հայաստան եւ թէ՛ Սփիւռք, ի՞նչ ձեւով կ'ընթանայ դէպի հոն: Որքա՞ն Արեւմտահայերը մշակոյթ կը կերտեն, կը մասնակցին իրենց երկիրներու մշակոյթին, անոնցմէ ձգտելով համամարդկայինին: Ահա հարցեր, որոնք պարտին հետաքրքրել իւրաքանչիւր հայ, որ իր ժողովուրդին եւ իր գոյատեւումով կը մտահոգուի, գիրար ամբողջացնող իր երկու լեզուները ունենալով որպէս կռուան:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

(*) *Nouvelles d'Arménie*, «Petit plaidoyer pour l'arménien d'Arménie», Novembre 1996, p. 48.

France-Arménie, Novembre 1996, p. 5.

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱՌՆ ՈՒ ՈԳԻՆ

Ի ՑՈՅՑ ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ
1876 – 1953
ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 120-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

3. – ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ներկայիս, շուրջ վեց միլիառ մարդիկ կը բնակին Աշխարհ մոլորակին վրայ: Ըստ զանազան չափանիշներու, այս մարդիկը մաս առ մաս 1500–2000 լեզուներու միջոցաւ կը հաղորդակցին իրարու հետ: Հայախօսներու թիւը միշտ փոքր է եղած: Բայց կան լեզուներ որոնց գործածողներու թիւը կը հասնի միմիայն 800–1000 հոգիի: Ըստ Աճառեանի (Հայոց Լեզուի Պատմութիւն, Ա. մաս, էջ՝ 203) հայերէնը խօսուած ու զարգացած է զանազան մեծ ու փոքր զանգուածով ցեղերու բնակավայրերուն մէջ: Հայ ժողովուրդը կազմուած է 20 ցեղերու եւ ցեղային միութիւններու խմբաւորումով. անոնցմէ ամենագլխաւորներուն՝ Հայ–Արմէններու գերիշխանութեամբ: Միւսները զանազան ծագումներով 19 ցեղ կամ տոհմեր են: Կովկասեաններէն՝ Տայեցիներ, Աղուաններ. Սեմականներէն՝ Ասորիներ, Արամէացիք. Հնդեւրոպականներէն՝ Մարեր եւ այլ անծանօթ ծագումով խումբեր: Խալդեան հարիւրաւոր արձանագրութիւններ վկայ են այս վիճակին: Առայդ՝ հայագիտութիւնը չահեկան հարցերով կը ներկայանայ ընդհանուր լեզուաբանութեան եւ ընկերային պատմութեան մէջ: Հայերէնը հնդեւրոպական լեզու է: Ան աւելի նոր է բաղդատմամբ հաթերէնի, հնդկերէնի, յունարէնի եւ լատիներէնի: Եւ սակայն հայերէնն ալ ունի գրականութիւն մը որ շուրջ 16 դարէ ի վեր կայ ու ցարդ կը տեւէ: Ան ունեցած է շուրջ 40 բարբառներ: Հայերէնի եղելութիւնը կը ներկայանայ իր հին, միջին եւ նոր շրջաններով: Գրաբարը իր հին բառապաշարին մէջ նախալեզուէն, այսինքն Մաշտոցեան շրջանէն առաջ, կը պարունակէ 113 բառեր որոնք միւս հնդեւրոպական լեզուներուն մէջ ալ պահուած են: Գրաբարի բառամթերքը գըրեթէ ամբողջովին փոխանցուած է արդի հայերէնին: Տարահիւսութիւնն է որ կը պատկանի բարբառներուն: Իսկ ձեւաբանութիւնը, հիմ ունենալով հանդերձ գրաբարինը, ուղղուած է դէպի արդիական քերականութեան մը ոլորտներուն: Ամէն պարագայի, Մաշտոցեան գիրերու գործածութենէն առաջ իւրայատուկ գիր չունեցող բայց կատարելութեան հասած հայերէնի մը գոյութիւնը դժուար թէ կարելի ըլլայ ժխտել: Վկայ՝ Մաշտոցեան գիրերու ստեղծումին յաջորդող միայն երկու տարիներու ընթացքին կատարուած Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան լեզուական բարձր որակը: Հայերէնի ձեւաւորման ընթացքին գործածուած են զանազան լեզուներու յատուկ գիրեր: Անոնց վերջիններէն եղած են յունարէնի տառերը եւ կարճ ժամանակ մըն ալ փորձուած են դանիէլեանները: Հայերէնի իւրայատուկ տառերը ստեղծողն է Մաշտոց Վարդանորդին, որ ունի նաեւ աւելի յաճախ յիշատակուած, ժողովրդականացած անուն մը՝ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց: Վայելած է ան Հայոց Վռամշապուհ թագաւորին եւ Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոսին խրախոյսն ու աջակցութիւնը որոնցմով միայն կարելի եղած է իրագործել ու կիրարկել Մաշտոցի խորիմաստ ստեղծագործութիւնը (Եղեսիա, Միջագետքի մէջ, 404 Թուականին, ըստ Աճառեանի): Երկու տարի յետոյ (406–ին) աւարտած է Աստուածաշունչի Թարգմանութիւնը որ կոչուած է Թագուհի Թարգմանութեանց: Մաշտոցեան տառերով կատարուած առաջին գրութիւնը՝ յունարէնէ թարգմանութիւն մըն է, Սողոմոնի Առակներէն.

ՃԱՆԱՉԵԼ ԶԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԶԽՐԱՏ ԻՄԱՆԱԼ ԶԲԱՆՍ ՀԱՆՃԱՐՈՅ:

Ամբողջովին գլխագիր: Ի դէպ՝ առաջին տառերը գլխագիր էին միայն: Անոնք կոչուած են երկաթագիր: Միայն 36 տառեր: Մաշտոց զանոնք Սամոսատի մէջ գեղագրել տուած է պնակիտի մը վրայ, յոյն գեղագիր Հռոփանոսին: Այս վայելուչ պնակիտն ու իր տառերով արձանագրուած իր իսկ հայերէնի թարգմանած Առակաց Գիրքը ներկայացուցած է Հայոց Արքունիքին, Կաթողիկոսին եւ Եպիսկոպոսներուն: Այս կերպով փաստելով թէ տառերը սոսկ նշաններու շարք մը չեն, այլ կը ծառայեն հայերէնի հընչիւնները հարազատօրէն մարմնացնելու, նիւթականացնելու, պատկերելու: Մաշտոցեան տառերը հանրային սեփականութեան վերածելու համար, դարձեալ Հայոց Արքունիքն ու Կաթողիկոսը նեցուկ եղած են Մաշտոցի եւ անոր կազմած աշակերտներու խումբին: Այս է որ կը կոչուի Թարգմանչաց խումբ: Այս գրաւոր լեզուն, հիմնուած է Մաշտոցեան «մէկ տառին մէկ հնչիւն եւ մէկ հնչիւնին մէկ տառ» սկզբունքին վրայ: Հայերէնը, նման բո–

լոր երկարակեաց լեզուներուն, դարերու ընթացքին ենթարկուած է անխուսափելի եւ խուսափելի փոփոխութիւններու:

4. – ԼԵԶՈՒԻՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Լեզուն հաղորդակցութեան այն միջոցն է որ ինքնաբերաբար եւ միմիայն անհատական ջանքերով ու խորհրդածութեամբ կարելի չէ ունենալ: Լեզուն կարելի է իւրացնել խօսելով ու ամրացնել՝ կարդալով ու գրելով: Աւանդ մըն է ան զոր սերունդները կը փոխանցեն իրարու առանց ընդհատումի: Սովորաբար ան կը փոխանցուի ծնողներէն մանուկներու եւ յաճախ նախ մօրմէն զաւկին: Այս պատճառաւ է որ այդ լեզուն կը կոչուի «մայրենի լեզու»: Լեզուի փոխանցումը ենթակայ է զանազան ազդակներու, ի մասնաւորի՝ բնախօսական, ընկերային եւ եղափոխական:

4·1 – Բնախօսական (physiologique)

Խօսելու գործողութիւնը ենթակայ է բերանին, անոր յարակից մասերուն եւ խուչակին ու թոքերուն կազմուածքին: Իսկ յօդաւոր ձայնականութեան դրդիչն ու վարիչը ուղեղն է, ինչպէս բոլոր գործարաններուն համար: Անշուշտ երբ ձայնականութիւնը խնդրոյ առարկայ է, լսողութիւնն ալ լեզուի մը փոխանցման բնախօսական ազդակներուն միջեւ կը դասուի:

4·2 – Ընկերային (social)

Լեզու մը սկիզբ կ'առնէ ընկերութեան (société/ի) մը մէջ: Առանց ընկերութեան չկայ կենդանի լեզու: Լեզուն ամենահասարակ եւ ընդհանրական երեւոյթն է հաւաքականութեան մը: Առանց լեզուի հաւաքականութիւն մը իր գոյութիւնը չի կրնար շարունակել: Հաղորդակցութեան էութիւնը կը կայանայ միտքեր եւ զգացումներ ըմբռնելի կերպով փոխանցելու եւ փոխանակելու մէջ: Այս գործողութեան միջոցը նախ լեզուն է. ապա օժանդակ միջոցներ, որոնց միջեւ մասնաւոր տեղ մը ունի գիրը: Լեզուն կ'ենթարկուի զինք գործածող ընկերութեան պահանջներուն եւ պահպանողականօրէն կը շարունակէ իր ընթացքը նոյնիսկ ի հեճուկս լեզուագէտի մը կամայականութեան. զոր օրինակ երբ ան յայտարարէ՝ «Այսուհետեւ պէտք է ըսել՝ ուտե՛նք ձագարով մաղի մուկ փոխանակ ըսելու՝ ուտենք շաքարով աղի ձուկ...»: Որքան ալ «հիմնաւորուած» ըլլան «տրամաբանական պատճառները» այդ յայտարարութիւնը կատարողին, ընկերութիւնը կը ժխտէ զայն. այնքան ատեն որ բնական լեզու ըսուած հաղորդակցութեան միջոցը չհետեւի գծային (linéaire) տրամաբանութեան եւ կապուած մնայ նաեւ աւանդութիւններու: Քանի որ մարդկային հաւաքականութիւնները, որքան ալ յեղափոխական ըլլան, կը պահեն աւանդութիւնները, նոյնիսկ ակամայ, ենթագիտակցութեամբ:

4·3 Եղափոխական (évolutif)

Եղափոխութեան ազդակը, ինչպէս բոլոր գործօններու համար, լեզուի մը կեանքին համար ալ ի զօրու է: Երբ որեւէ լեզուի, զոր օրինակ հայերէնի, հնագոյն եւ նորագոյն շրջանները բաղդատենք կը տեսնենք մեծ տարբերութիւններ: Այսպէս՝

Գրաբար – հուր եկի արկանել երկիր եւ զի՞նչ կամիմ, թէ արդէն բորբոքէր (Ղուկաս, ԺԲ. 49):

Արդի հայերէն – Ես եկայ կրակի տալու աշխարհը եւ ի՞նչ կ'ուզէի եթէ բռնկէր:

Վերոգրեալ երկու պարբերութիւններուն միջեւ 1500 տարուան ժամանակի միջոց մը կայ: Յիրաւի ո՛չ մէկ լեզու զերծ է եղափոխութեան ազդեցութենէն.

Հին ֆրանսերէն – «Pro Deo Amur et pro cristian pablo et nostro commun salvement».

Արդի ֆրանսերէն – «Pour l'amour de Dieu et pour le peuple chrétien et notre salut commun».

Եղափոխութիւնը տարբեր արագութեամբ տեղի կ'ունենայ տարբեր լեզուներու համար, կը հաստատէ Աճառեան: Ներկայիս ժամանակակից երեք լեզուներն են անգլերէնը, հայերէնը եւ ռուսերէնը: Ռուսերէնի եղափոխութիւնը նուազ արագ է քան հայերէնինը, որունը նուազ է քան անգլերէնինը: Այսպէս՝ ռուսերէնը աւելի հարազատօրէն պահած է հնդեւրոպական յատկանիշներ (3 սեռ, 6 հոլով, բայի կերպեր եւ մանաւանդ շարժական շեշտը): Հայերէնը նուազ կը պահէ յիշեալ յատկանիշները. ջնջած է սեռը, կերպը եւ շեշտը, պահելով հանդերձ հոլովումն ու խոնարհումը: Անգլերէնը ջնջած է բոլորն ալ: Հետեւաբար հնդեւրոպական նախալեզուին ամենամերձաւորն է ռուսերէնը, ուստի հնաւոր՝ բաղդատաբար հայերէնին որ միջին դիրք մը կը գրաւէ: Անգլերէնը նորատիպն է նկատի առնուած երեք լեզուներուն: Եղափոխութեան արագութիւնը անհրաժեշտօրէն աղերս չունի լեզուի մը հնութեան հետ:

5 – ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐ

Երբ լեզու մը երկրի մը ժողովուրդին կողմէ կը գործածուի համայնականօրէն, այդ լեզուն յարաբերաբար համականոն վիճակ մը կը ներկայացնէ իր ընթացքի հունին մէջ: Նոյն լեզուն, եթէ իրարու հետ քիչ հաղորդակցութեան մէջ կամ իրարմէ բոլորովին խզուած նոյնանուն ժողովուրդի մը հատուածներուն կողմէ գործածուի, կը շեղի իր կանոնարկեալ վիճակէն ու յարաբերական զարտուղութիւններով կը յատկանշուի: Գաւառաբարբառ ըսուած երեւոյթին պատճառներէն մին է վերոնշեալ շեղումը: Լեզուի մը բաժանումներն են բարբառները: Անոնք արդիւնք են երկրէ երկիր կամ գաւառէ գաւառ հաղորդակցութեան նուազումին կամ չգոյութեան: Աշխարհագրական եւ քաղաքական հեռաւորութիւնները հաղորդակցութեան նուազումի կամ կասեցման պատճառներ են յաճախ: Հրաչեայ Աճառեանն է որ հայերէնի բարբառագիտութեան հիմնադիրն է ու եղած՝ գլխաւոր մշակը: Մինչեւ ներկայ դարու սկիզբը գոյութիւն ունեցած են հայերէնի շուրջ քառասուն բարբառներ, ենթաբարբառներով ու խօսուածքներով: Աճառեան ներկայացուցած է զանոնք երեք մայր ճիւղերով՝

Ում ճիւղի բարբառներ
(բերում՝ եմ, բերում էի)
Արարատեան կամ Երեւանի, Թիֆլիսի, Ղարաբաղի, Ագուլիսի:

Լիս եւ Ել ճիւղի բարբառներ
(բերելիս եմ, բերելիս էի) (բերել եմ, բերել եմ էր) Արթուինի, Մեղրիի, Հադրութի:

Կը ճիւղի բարբառներ
(կը բերեմ, կը բերէի) Պոլսոյ, Վանայ, Կարնոյ, Կիլիկիոյ, Մշոյ, Սասնայ, Համշէնի, Նոր Նախիջեւանի:

Ներկայիս ալ կազմուելու ընթացքին մէջ են հայերէնի բարբառներ: Ի մասնաւորի Արեւմտահայերու սփիւռքացումով զանազան երկիրներու մէջ: Այսպէս՝ կարելի է սահմանել Ամերիկահայ, Արժանթինահայ, Եգիպտահայ, Թրքահայ, Լիբանահայ, Յունահայ, Ֆրանսահայ, եւ այլ հաւաքականութիւններու խօսուածքները: Անոնք բարբառագիտութեան նիւթեր են, ինչպէս Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ ապրողներու պետական լեզուն: Յիրաւի համայնական լեզու մը, զոր յաճախ ազգային լեզու կը կոչենք, հաղորդակցութեան այն բնական միջոցն է, որ բարբառներու արժէքները կ'իւրացնէ, կը համադրէ եւ կը հարստանայ ու տակաւ կ'ամրանայ որպէս համաժողովրդեան լեզու: Արեւմտահայերէնի պարագան այս է եղած: Մինչդեռ Հայաստանի Հանրապետութիւնը իբրեւ «համայնական» լեզու ընդունած է Արարատեան / Երեւանի բարբառը: Բայց այդ լեզուն, ի հեճուկս պետական կառոյցի եւ վարչակարգերու զանազան զօրութեամբ աջակցութեանց, մնացած է բարբառի մը սահմաններուն մէջ, ենթարկուելով նաեւ բառամթերային եւ գրաւոր խեղաթիւրումներու: Պետական ըլլալով հանդերձ կարելի՞ է բարբառ մը կամ գաւառաբարբառ մը ազգային լեզու որակել երբ ան չէ համադրած իր հաւաքականութեան մշակոյթի զանազան տարբերակներու արտայայտիչ բարբառները եւ չէ վերածուած մշակոյթի հաւաքականութեան լեզուին: Այսուհանդերձ, բարբառը եւ գաւառաբարբառը ոչինչ ունին նուաստացուցիչ կամ արհամարհելի, եթէ նոյնիսկ չունենան անոնք Հայաստանի Հանրապետութեան բնիկներուն թողարկած արուեստի եւ գիտութեան գործերն ու գրականութիւնը: Ազգային լեզուի մը կազմաւորումը շատ աւելի բազմայօդ վարքի մը արգասիքը չէ՞ քան հանրապետութեան մը կամ թագաւորութեան մը օրէնսդիր ու գործադիր մարմիններու ուժի կշիռով մասբուսածը: Այլ խօսքով՝ բարբառ մը կամ գաւառաբարբառ մը մշակոյթի մը համայնական լեզուին վերածելու համար կը բաւէ՝ «Մենք Պետութիւն ենք» ըսելն ու օր ըստ օրէ աղաւաղուող բարբառ մը անուանել «Հայոց լեզու», եւայլն: Արդարեւ պետութեան մը պարտականութիւններուն միջեւ չէ՞ պահպանել եւ ի հարկին պաշտպանել իր ներկայացուցած ժողովուրդին անցեալի ու ներկայի արժէքները, որոնց հանգամանքը ամէնուր կը կոչուի ազգային արժէք: Հայերէնը այդ հիմնական արժէքներու ո՞ր կարգին վրայ դասած են ու կը դասեն Հայաստանի Պետութեան իշխանաւորները երբ յաճախ յայտարարութիւններ կ'ըլլան «Պետական լեզու»ի մասին: Այսօր Հայաստանի Պետութիւնը ունի ազգ մը եւ բարբառ մը (փոխան ազգային լեզուի): Իսկ արեւմտահայերէնը ազգային լեզու մըն է եղած, միշտ առանց պետութեան. այսօր համայնական լեզու մըն է ան (առանց ազգի ու առանց պետութեան եւ սակայն հայկական մշակոյթի բարձրագոյն արժէքներէն մին է ու դեռ կենդանի):

(Շար. 2)

ԲԺԻՇԿ ՀԱՐՄԱ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Երէկ էր կարծես, Նոյեմբերի ցուրտ ու մռայլ իրիկուն մը, մահը կուգար դաժանօրէն փակել մեր սիրելի Հարմային աչքերը այս աշխարհի լոյսին: Յուլիսի կէսէն ի վեր լուռ կը տառապէր, անխմանալի ցաւ մը բոյն դրեր էր մարմնին մէջ: Ու տակաւ յայտնի կը դառնար քաղցկեղին գործած աւերը: Գիտակից էր իր վիճակին, հիւանդութիւնը օրէ օր աւելի կը մաշեցնէր զինք ու կը հիւծէր ան: Որպէս ապրող գոյութիւն, միայն զալարող ներաշխարհ մը մնացած էր որ կը մղէր մահու եւ կենաց պայքարը: Աչքերս կը կարդային իր հոգիին բովանդակ խռովքը: Հրկիզուած ներաշխարհ մը, որուն մրմռնջած բառերը տարտամօրէն կը քերէին անոր կոկորդը, դուրս ցայտելու համար: Վերջին օրերը անձկութիւնը պատեր էր բոլորս:

Հարման սիրելի էր բոլորիս, սակայն սէրը անկարող եղաւ փրկել անոր մահկանացու մարմինը մահուան ճիրաններէն: Ու մենք տեսանք արտասուաթոր աչքերով Նոյեմբեր 12-ի չարաշուք իրիկունը թէ ինչպէ՛ս կը հիջէր ան, ու անըսպասելիօրէն մահուան սառն իրականութիւնը ընդմիշտ կը բաժնէր մեր սիրելի Հարման, հակառակ բժշկական խնամքներուն ու մանաւանդ քրոջը որդիներուն՝ բժիշկներ Անդրանիկին եւ Վրոյրին թափած ջանքերուն, սփոփելու համար իր ֆիզիքական ցաւերը եւ մանաւանդ հոգեկան տառապանքը: Ու այս օտար ափերուն վրայ, երբ զինք ցուրտ հողին յանձնեցինք մօրը աճիւններուն քով, ու արտասուալից աչքերով հրաժեշտ առինք ծաղկազարդ շիրիմէն, սկսանք խորապէս զգալ իր բացակայութիւնը մեր մէջ:

Հարմա Մինասեանին մէջ մարդը կը ներկայանար երկու երեսներով, կազմելով ներդաշնակ ամբողջութիւն մը: Պարտաճանաչ ընտանիքի տէր անձը, եւ ազգասէր հայ մարդը: Որպէս պարտաճանաչ անձ, ան կազմած էր երջանիկ ընտանեկան բոյն մը, իր կողակցին Նիքոլ Պրիէրին հետ: Ու որպէս ազգասէր հայ մարդ, ան ազգապահպանման գործին մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէր եւ հայ ժողովուրդին գոյատեւման զօրաւոր հաւատացող մըն էր:

Երբ յաճախ կ'երթայի իր մօր, խանդավառութեամբ ու եռանդով կը խօսէր խորասուզուած ազգային հարցերուն մէջ:

Կը տառապէր Հայաստանի որբերուն վիճակով, որոնց հետ մշտական կապ կը պահէր ու մեծ առանձնաշնորհում կը նկատէր անոնց ծառայել: Նիւթապէս կ'օժանդակէր բոլոր անոնց որոնք կարիքը ունէին թէ կրթաթոշակի եւ թէ ալ բժշկական դարմանումի:

Հայրենասիրութիւնը եւ հայ որբերուն ցաւերը ամոքելու զօրաւոր տենչը լայն տեղ կը գրաւէին իր գաղափարներուն մէջ: Այս նպատակաւ կապ կը պահէր նաեւ վեր. Սահակեանի հետ Ֆրանսա: Կ'արժէ յիշել թէ ինչպէս Հայաստանէն որբ եղբայրներ բերել տուաւ Վարէզէ, ու երկար ատեն պատսպարեց զիրենք իր տան մէջ: Ու անոնք լաւ տրամադրութեամբ տոգորուած վերադարձան հայրենիք:

Այս առթիւ կ'արժէ ծանրանալ նաեւ Հարմա Մինասեանին, որպէս բժիշկ կատարած լայն աշխատանքին վրայ: Հալէպէն մինչեւ Պէյրութ ու ապա Վարէզէ Իտալիա, որպէս կշիռ ունեցող ասպարէզի մարդ, ի գործ դրաւ իր կարողութիւնները ունենալով նոյն անշեղ ուղղութիւնը՝ ծառայել մարդկութեան, հիւանդին ու անկարին ցաւերը ամոքելու առաջադրութեամբ:

Համեստ արտաքինով ու ինքնավստահ իր դատումներուն մէջ, դարձաւ փնտռուած բժիշկ մը, նոյնիսկ Վարէզէի մէջ, վայելելով իրեն դիմող հիւանդներուն վստահութիւն, սէրն ու համակրանքը:

Վկայ այն բազմաթիւ սգակիրները, որոնք ներկայ էին յուղարկաւորութեան իրենց վերջին տուրքը մատուցանելու սիրելի բժիշկին, հակառակ տեղատարափ անձրեւուն եւ ցուրտին:

⁂

Կեանքեր կան որոնց խզումով, ընտանեկան մեքենան կը դանդաղի պահ մը: Բժիշկ Հարմա Մինասեանին կեանքին խզումը ծանր կորուստ մըն է կնոջը Նիքոլին, քրոջը Աստղին եւ հարազատներուն համար:

Այս առթիւ ի մտի ունիմ բանաստեղծին հետեւեալ տողերը.

«Մահը մերն է, մենք մահինը,
Մարդու գործն է միշտ անմահ»

Կեանք մը երկար կամ կարճ փաղանցուկ է: Երանի՜ անոր որ մահուընէ ետքն ալ կը շարունակէ ապրիլ: Աչքիս առջեւ է տակաւին Հարմային հիւծած դէմքը, անբարբառ որ ըսել կ'ուզէր «Սիրելիներէս չեմ ուզեր բաժնուիլ»:

Ու հիմա, կարելի չէ մտաբերել բոլոր այն ընտանեկան հանդիպումները առանց յիշելու Հարմա Մինասեանը: Մտքիս մէջ յաւէտ դրոշմուած պիտի մնայ անոր օրհնեալ յիշատակը: Ու տարիներու բոլորումը եւ կեանքի ալեծուփ տեղաշարժերը պիտի չկարենան նսեմացնել այդ յիշատակին առկայծումը:

ԱՐԱՄ ՊԱԼԵԱՆ
Վարէզէ (Իտալիա)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ (Պոլիս) Պէզճեան սրահին մէջ, Դեկտ. 8-ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնականցիներու աւանդական Բաժակի պահը, որ այս տարի կը զուգադիպէր վարժարանին 110-ամեակին: Յատուկ պատիւներու արժանացած են 50 տարի առաջ շրջանաւարտ եղած Կեդրոնականցիները: Բացումը կատարած է Սանուց Միութեան ատենապետը՝ Յարութիւն Էպլէօղլու, ապա ելոյթ ունեցած են յանուն խնամակալութեան՝ Նազարէթ Պալ եւ վարժարանի հիմնադիր Կարպիս Պալըմճու, վարժարանին անցեալին մասին խօսած է տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գույումճեան, յիշելով մեծանուն տնօրէններ, ինչպէս Գեղամ Գավաֆեանը եւ ուրիշներ: Մեկնելէ առաջ կարճ ելոյթ մըն ալ ունեցած է Գարեգին Պատրիարք: Խանդավառ խօսքեր արտասանած է Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդը՝ Տիրայր Արք. որ ոգեկոչած է կեդրոնականցի իր ուսուցիչները՝ Յակոբ Օշական, Վահան Թէքէեան: 50 տարուան շրջանաւարտներու անունով խօսած է Ռուբէն Մաշոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին եւ Դեկտ. 1-ին տօնավաճառ մը տեղի ունեցած է օժանդակ կանանց Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ. – Միրէյ Տօնապետեան 500 Ֆր.:

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE—KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «*GAÏDZAG*» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian* ..

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH : Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON Tél. : 04 78 60 47 18.

(Շար. Ա. էջէն)

րեւմեան Եւրոպայի եւ Կեդր. Ասիոյ բաժնի տնօրէն Բաղիլ Կավալսկին: Հանրապետութեան տնտեսական իրավիճակին եւ կառավարութեան ընկերա – տնտեսական ծրագրին շուրջ ծաւալած զրոյցէն ետք, միաձայնութեամբ յայտնուած է այն կարծիքը, թէ Դրամատունը դեռ շատ մը մարզերու մէջ պէտք է շարունակէ ծրագիրներու փինանսաւորումը:

⁂

ԹԱԼԻՇԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

Մարտակերտի շրջանի Թալիշ գիւղը ղարաբաղեան պատերազմէն մեծապէս տուժածներէն էր: Սակայն վերականգնումի աշխատանքներուն շնորհիւ արդէն կառուցուած են 57 բնակելի շէնքեր եւ 35 ուրիշներու ալ շինութիւնը կ'աւարտի մօտ ատենէն: Այսպէս, Թալիշէն տեղահանուած 600 ընտանիքներէն 140–ը (470 հոգի) արդէն վերադարձած են իրենց գիւղը: Գիւղի ամբողջական վերականգնումը նախատեսուած է 4 – 5 տարիէն:

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Երեւանի նոր քաղաքապետ Վանօ Սիրադեղեան ընդունելով Հայաստանի մօտ Չինաստանի դեսպան Իան Քեժունը, անոր հետ քննարկած է Չինաստանի Ցեանին քաղաքին եւ Երեւանի միջեւ յարաբերութիւններու հաստատման հարցը: Երեւանի քաղաքապետը բարձր գնահատելէ ետք վերջին տասնամեակներուն Չինաստանի արձանագրած տնտեսական վերելքը, շեշտած է չինական ներդրումներու կարեւորութիւնը Հայաստանի համար:

⁂

ՀՈՂԵՐՈՒ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄԸ

Մինչեւ այսօր, գիւղական 63 հազար տնտեսութիւններու, շուրջ 40 – 45 հազար հեկտար հողի սեփականութեան իրաւունքի պետական փաստաթուղթեր տրուած են: Կը նախատեսուի նոյն կարգադրութիւնը աւելի քան 320 հազար այլ տնտեսութիւններու համար ալ, որոնք ներկայիս կը գրաւեն 455 հազար հեկտար հող:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Ֆրանսայի Շրջանի կեդրոնական մարմինը կը ծանուցանէ թէ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտ. 22–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Միութեան բոլոր անհետացած բարերարներու եւ անդամներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ–Ի

մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

⁂

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վալանսի տեղական մասնաժողովը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ անհետացած բոլոր բարերարներուն եւ անդամներուն, ինչպէս նաեւ՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ–Ի

մահուան տարելիցին ի յիշատակ Վալանսի Ս. Սահակ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ

Rue de la Cécile

Կիրակի, Դեկտ. 22, յետ պատարագի:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— Animateurs diplômés BAFA ayant minimum 18 ans et bon niveau de ski.

Date limite de candidature : 10 JANVIER

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Soirée Dansante Exceptionnelle du Noël Arménien

ՄՈՒՐՔ ՏՕՆԻՆԴ

Samedi 4 Janvier à partir de 22 h 3
au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, ave du Prado, 13008 MARSEILLE

Organisée par la Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne

ANIMATION PAR DJ
ET UN CHANTEUR ARMENIEN

P.A.F. : 70 Frs.
1 Conso+Buffet à volonté, Cotillons...

Renseignements & Réservations :
Tél. : 04 91 34 77 44
ou 04 42 03 05 63 (après 20 heures)

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier
SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à *l'Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.
— *Entrée gratuite* —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 :
01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

MARSEILLE
UGAB - Jeunes

Réveillon du 31 Décembre

à partir de 23 heures

DJ's Yannick

patisseries arméniennes,
coupe de champagne,
cotillons,
tombola,
vous seront offerts.

— P.A.F. 180 Frs. —

Tenue correcte exigée

327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE
Tél./Réservation : 04 91 22 10 45

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Համազգային»ի «Դիմակ» թատերախումբի եւ Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան կազմակերպած թատերական ներկայացումներու Բ. շարքին առիթով Տիկին Արշալոյս Միւթեվելեան, առ ի քաջալերանք 1000 Ֆր. նուիրած է:

⁂

Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Աղաւնի Ղազարեանի եւ ընտանիքին իրենց եղբօր՝ Յարութիւն Ղազարեանի մահուան առթիւ: Շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տիկին Մարիամ Հարէլեանէ փոխան ծաղիկի, այս տխուր առթիւ:

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 DÉCEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.012

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 19.012

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան 29-րդ համագումարը վերջ գտաւ Դեկտ. 22-ին նոր էջ մը բանալով կուսակցութեան պատմութեան մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով, բաց վէճեր տեղի ունեցան, մտքերու փոխանակութիւններ եւ ոչ ոք հին լեզուն – լանկ տը պուա – գործածեց: Ռոպէր Հիւ վերընտրուեցաւ, բայց Ազգային Կոմիտէն (որ նախկին Կեդր. Կոմիտէի անունն է) վերանորոգուած է եւ շատ մը հիներ քշուած են: Հիւ պատրաստակամութիւն յայտնեց կառավարելու, եթէ 1998-ին ձախը յաղթէ: Կ'ուզէ կառավարութեան պայմանագիր մը ստորագրել ընկերվարականներուն հետ որպէսզի համայնավար նախարարներ ըլլան: Ղեկավար մարմիններէն հեռացան Սէ – Ժէ – Թէ-ի ընդհ. քարտուղար Լ. Վիանէ, նաեւ «Իւմանիթէ»ի նախկին տնօրէնը՝ Ռոլան Լըռուա: Ազգային Կոմիտէն ունի եօթը նոր անդամներ որոնց մէջ չորս կին: Կուսակցութիւնը հրաժարեցաւ իր խորհրդանշական մուրճ մանգաղէն: Համագումարէն կը բացակայէր նախկին քարտուղարը՝ Ժորժ Մառշէ որ քանի մը օր առաջ կամրջումի մը ենթարկուած էր Լարիպուազիէռ հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր սրտի նոր տագնապի մը հետեւանքով:

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան մէջ, Դեկտեմբեր 23-ին, որոշ փոփոխութիւններ կային, բայց ընդհ. կացութիւնը անփոփոխ կը մնար: Ահաբեկիչները ազատ արձակած էին 225 պատանդներ Ծնունդի առթիւ, բայց կը պահէին 140 ուրիշներ, որոնք կարեւոր անձնաւորութիւններ են, ինչպէս Փերուի ղեկավարին եղբայրը, նախարարներ, դեսպաններ, դիւանագէտներ: Փերուի նախագահը մերժեց տեղի տալ ձախակողմեան գոմանտոյին պահանջներուն եւ իր կարգին պահանջեց որ բոլոր պատանդները ազատ արձակուին որեւէ բանակցութենէ առաջ, Թիւփաք Ամարիւ շարժումը միշտ կ'ուզէ որ իր բոլոր ընկերները ազատ արձակուին: Պատանդներուն վիճակը շատ ողբերգական է, շէնքը զրկուած է ջուրէ եւ ելեկտրականութենէ, Կարմիր Խաչը սնունդ կը հասցնէ, բայց, կացութիւնը կը տեւէ Դեկտեմբեր 17-էն ի վեր եւ պատանդներու հոգեկան կացութիւնն ալ օրէ օր կը վատթարանայ:

ԵԼՑԻՆ Կրեմլին վերադարձաւ Դեկտ. 23-ին, կրկին ձեռքն առնելու համար երկրին ղեկը եւ ապացոյցը տալու որ առողջական վիճակը լաւ է: Այդ կարծիքը չունի սակայն Լեբէդ որ կը հրաւիրէ Ելցինը հրաժարելու: Զայնասփիւռէն յայտարարած է. – «Ժամանակը եկած է որ Ելցին մեկնի եւ երթայ հանգստանայ»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ 3-րդ թաղամասի թղթատարական կարեւոր գրասենեակի մը առջեւ ռումբ մը կարելի եղած է խափանել Դեկտ. 21-ի առաւօտը: Անցորդի մը ուշադրութիւնը գրաւած էր կասկածելի ծրար մը ինչ որ թոյլ տուած էր ոճրափորձին առաջքն առնելու: Ականուած կառք մը պայթեցաւ սակայն Դեկտ. 23-ի վաղ առաւօտեան փարիզեան շրջանի (Մալաքոֆի սահմանին վրայ) բաւական վնաս հասցնելով ԻՆՍԷ-ի (Վիճակագրական Կեդրոն) շէնքին: Երկու աբարքներն ալ կը վերագրուին գորսիքական ԷՖ – ԷԼ – ԷՆ – ՍԷ շարժումին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ նախարարապետը իր հրաժարականին լուրը տուած է ընկերվարական (նախկին համայնավար) կուսակցութեան համագումարին առթիւ, հաստատելով իր վարած տնտեսական քաղաքականութեան ձախողութիւնը: 37 տարեկան, նոր համայնավարութեան այս փայլուն ներկայացուցիչը որ իր կուսակցութիւնը երեսփոխանական յաղթանակի տարած էր 1994-ին, չկրցաւ փրկել իր կուսակցութիւնը կաշառակերութենէն: Երկրին դրամը՝ լաւը 600% արժեզրկուած է: Ազատական աջը որու թեկնածուն Ստոյանով 60%-ով յաղթեց նախագահական ընտրութեան (Նոյ. 3), կ'ուզէ վերանորոգել Խորհրդարանը, մինչ հրաժարեալ վարչապետը կ'ուզէ առաջքն առնել կանխահաս ընտրութիւններու:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ ոճրափորձ եւ ոճիր կը շարունակուին: Այս անգամ 10-էն 12 տարեկան հինգ տղաք մեռած են ռումբի մը պայթումէն Գրոզնիէն 10 քմ. հեռու: Զարդերը ծայր տուած էին Կարմիր Խաչի վեց անդամներու սպանութեամբ ապա՝ Ռուսեր մորթուած էին իրենց բնակարանին մէջ իսկ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ յաջորդական ոճիրներ գործուած են շաբաթավերջին: Դեկտեմբեր 22-ին մէկ հոգի սպաննուած է, ուրիշ մըն ալ վիրաւորուած ականուած կառքի մը պայթումէն: Ոստիկանութեան համար հաշուեյարդարի արարք մըն է: Նախորդ օրն ալ, զինեալ ուժերու Սպայակոյտի մէկ ճիւղին տնօրէնին կցորդին դիակը գտնուած է իր բնակարանին առջեւ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ թէ՛ գաւառի հանրակառքերու վարորդները տեւականօրէն յարձակումներու կ'ենթարկուին երիտասարդներու կողմէ, մանաւանդ այսպէս կոչուած «դժուար» արուարձաններու մէջ: Առջի օր, Փարիզեան Շրջանի Իվրիի հանրակառքին վարորդն է որ վիրաւորուած է: Երեք երիտասարդներ կեցած են 323 թիւ հանրակառքին առջեւ ստիպելով վարորդը որ կանգ առնէ, ինչ որ ըրած է եւ ձգած որ մտնեն: Բայց, երեքն ալ յարձակած են, վիրաւորած դէմքէն ու երբ վարորդը դուռը փակած է որպէսզի ոստիկանատուն առաջնորդէ, ջարդ ու փշուր ըրած են դուռը ու խոյս տուած:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանին մէջ, սուր գայթակղութիւն մը եղած է, երբ ընդդիմութիւնը յայտնած է որ Նեթանիահուի զաւակներուն մանկատածը աղանդի մը կը պատկանի: Արմատական քրիստոնեայ շարժում մըն է որ զօրավիգ է իսրայէլացի ազգայնամոլներու, որոնք կը խորհին թէ Յիսուս պիտի վերադառնայ աշխարհը փրկելու համար այն ատեն երբ հրեայ ժողովուրդը հաստատուի Իսրայէլի աստուածաշնչական սահմաններուն մէջ:

ԱՐՑԱԽ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ
ԼՂՀ ՄՇԱԿՈՅԹԻ, ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՀԵՆՐԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

«ԼՂ Հանրապետութիւն» օրաթերթին Դեկտ. 7-ի թիւէն տեղեկացանք որ 60 տարեկանին, Դեկտ. 5-ին մահացած է ԼՂՀ Կրթութեան, Գիտութեան, Մշակոյթի նախարարը: Ան ծնած է 1937-ին Ուզբեկստան. 1940-ին ընտանիքը վերադարձած է Ղարաբաղի Գիշի գիւղը: Անասնաբուժական ուսումէն ետք աշխատած է Մարտունիի մէջ, նոյն ատեն Երեւանի Աբովեան մանկավարժական հիմնարկին հեռակայ կարգով ուսանող կ'ըլլայ եւ կը ստանայ մանկավարժական վկայական: Անկէ ետք երկար տարիներ զբաղած է ուսուցչութեամբ: 1989-էն Հ. Գրիգորեան վարած է տնօրէնութիւնը Ղարաբաղի նախ մարզային, յետոյ հանրապետական ուսուցչական հիմնարկին: 1995 Օգոստոսին նշանակուած էր նախարար: Թաղումը կատարուած է Դեկտ. 7-ին, կառավարական յանձնաժողովին կազմակերպութեամբ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 21 / 23)

ՀԱՅ – ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՊԱՏԱՀԱՐՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Դեկտեմբեր 17-ին, Տաւուշի մարզի Նոյեմբերեանի շրջանի հայ – վրացա – ազրպէջանական սահմանագիծին վրայ տեղի ունեցած է հայկական եւ վրացական պատուիրակութիւններու հանդիպումը, որու պատճառն էր Դեկտեմբեր 14-ի պատահարը: Արդարեւ, այդ Թուականին, պատահած միջադէպին զոհ գացած է Վրացի մը: Հանդիպման ընթացքին վրացական կողմը փորձած է դէպքերու ամբողջական պատասխանատուութիւնը վերագրել հայկական կողմին, իսկ հայկական պատուիրակութիւնը բացատրած է թէ մանրակրկիտ քննարկումէ ետք պարզուած է որ ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'երթայ վրացական կողմին, որու քաղաքացիները առանց որեւէ նախազգուշութեան անցած են սահմանը եւ հասած մինչեւ 35 – 40 մեթր հայկական սահմանապահ դիրքերու մօտը եւ չեն անսացած հայ զինուորներու նախազգուշութեան պատուէրներուն: Ցայտնուած է նաեւ որ անոնք զինուած էին:

ԼՂՀ-Ն Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

1997-ի սկիզբները ԼՂՀ եւս կ'ունենայ իր սեփական Երկրաշարժէ Պաշտպանութեան կեդրոնը, որ կը գործէ Հայաստանի Երկրաշարժէ Պաշտպանութեան Ազգային Ծառայութեան բաժանմունքի կարգավիճակով:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի քաղաքապետ Վանօ Սիրադեղեանի կարգադրութեան համաձայն, մայրաքաղաքին մէջ գործող բոլոր տնտեսութիւնները, ձմրան ընթացքին պատասխանատու են նաեւ իրենց յարակից տարածքներու ձիւնէ եւ սառոյցներէ մաքրութենէն, ինչպէս նաեւ առողջապահական եւ բարեկարգ վիճակի ապահովութենէն: Քաղաքապետը Երեւանի տեղական համայնքներու ղեկավարներուն յանձնարարած է, անհրաժեշտութեան պարագային մաքրութեան եւ ձիւնազերծման աշխատանքներուն համար համայնքներու պատկանող կառքերն ու սարքաւորումները տրամադրել այդ նպատակին: Ինչպէս նաեւ Քաղաքապետարանի բնական գօտիներու պահպանութեան եւ բարեկարգումի բաժնին յանձնարարուած է ձիւնէն եւ սառոյցներէն ժամանակին մաքրել քաղաքին փողոցներն ու մայթերը:

«ՕՃԱԽ»՝ ՀԱՅԵՒՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆԸ

Օճախ բառը որ նոյն իմաստը ունի հայերէն եւ վրացերէն, անունն է նաեւ այն նոր պարբերականին, զոր լոյս կ'ընծայէ հայեւվրացական միութիւնը: Անոր հիմնադրութեան առթիւ Միութեան կողմէ Դեկտեմբեր 17-ին կազմակերպուած է հանդէս մը, որու ընթացքին ելոյթներ ունեցած են արտասահմանի երկիրներու հետ համագործակցութեան եւ մշակութային կապերու միութեան նախագահ Լաւրենտի Բարսեղեան, «Օճախ»ի տնօրէն եւ «Հայաստան – Վրաստան» միութեան նախագահ Հերպէրթ Մելիքսէթեան, ակադեմականներ Թինա Ասաթիանի, Սիլվա Կապուտիկեան, Գէորգ Ղարիբջանեան, երգահան Վլ. Պալեան եւ ուրիշներ:

ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ԱՅՑԸ ԵՒ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իրանի Հանրապետութեան նախագահ Հ. Ռաֆսանճանիի գլխաւորած պատուիրակութիւնը աւարտած է Անգարա տըրւած եօրեայ այցելութիւնը, բաւական հակասական արժեւորումներ ձգելով իր ետին: Հակասութեան գլխաւոր աղբիւրը եղած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլի աշխարհական, ժողովրդավար երկրի մը պատկերը տալու եւ Իրանի հետ գործակցութեան որոշ սահմաններ դնելու, իսկ մեծամասնութեան կրօնամէտ տարրերուն առաւել մերձեցումի կեցուածքները: Այսպէս, օրինակ նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլ ըսած ըլլալով հանդերձ թէ պաշտպանական գործակցութիւն մը խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլայ տեսակցութիւններուն ընթացքին, Ռէֆահի բարձրաստիճան տարրեր փորձած են այդ մարզն ալ առնել հանդիպումներու, այցելութիւններու շրջանակին մէջ: Ու հակառակ որ վարչապետ Էրպաքանի գլխաւոր խորհրդականը փորձած է Իրանի Պաշտպանութեան փոխ-նախարարին այցելել տալ օդային ու անջրպետային ճարտարարուեստի կեդրոն մը ուր հրթիռներ կը շինուին, Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը մերժած է ընթացք տալ դիմումին:

Երկկողմանի հանդիպումներուն ընթացքին Ռաֆսանճանի փորձած է միջնորդութիւն առաջարկել Թուրքիա – Սուրիա յարաբերութիւնները դիւրացնելու նպատակով, սակայն Տէմիրէլ մերժած է ընդառաջել, ըսելով որ ՓՔՔ կը շարունակէ ապաստան գտնել այդ երկրին մէջ:

Այցելութեան ընթացքին իրանեան պատուիրակութենէն անդամներու որոշ արտայայտութիւններ գայրոյթ պատճառած են Թրքական շրջանակներու: Անոնց գլխաւորները եղած են Ռաֆսանճանիի ու իր աղջկան կարգ մը խօսքերը: Նախագահը պատասխանելով հարցումի մը, ըսած է օրինակ, թէ գոհ են որ Թուրքիոյ մէջ սկսած է դէպի իսլամականութեան վերադարձ մը որուն ապացոյցն են վերջին ընտրութեան արդիւնքները: Իսկ իր աղջիկը Թուրքիան նմանցուցած է Շահին վերջին շրջանի Իրանին:

Ցատկապէս այս արտայայտութիւնը ու ամբողջ այցելութիւնը հակազդեցութիւններու պատճառ եղած են նաեւ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն մէջ: Նախարարութիւնը Թուրքիան զգուշացուցած է Իրանի հետ նոյնիսկ տնտեսական յարաբերութիւններ մշակելէ. իսկ նախարարութեան բանբերը ակնարկելով Թուրքիան Շահին վերջին ժամանակին նմանցնող խօսքերուն, շեշտած է թէ Թուրքիա ՕԹԱՆ-ի դաշնակից, աշխարհական երկիր մըն է որ ժողովրդավար կարգերու տէր է. ոչ մէկ ձեւով կարելի է համեմատել Իրանի հետ:

Իրանեան պատուիրակութեան այցելութիւնը լուրջ վրդովում պատճառած է Թուրքիոյ զինուորական վերնախաւին: Սպայակոյտի պատասխանատուները ամէն առիթով ցոյց տուած են իրենց դժգոհութիւնը, չմասնակցելով պաշտօնական ճաշերու եւ ողջերթի արարողութեան:

ՀԻՆ ԸՆԿԵՐԸ ՆՈՐ ԻՇԽԱՆԱՒՈՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Քանի մը շաբաթէն ինը տարեկան պիտի ըլլայ Ղարաբաղի շարժումը: 1988-ը գրեթէ անով բացուեցաւ հայկական աշխարհին: Փետրուարեան հարիւր-հազարաւոր ցոյցերը շատերու կողմէ աննախադէպ նկատուեցան Խորհրդային Միութիւնը իր հիմերէն ցնցող յորձանքին: Հաւանօրէն չափազանցութեան բաժին մը կար այդ արժեւորումին մէջ, բայց ոչ ոք կրնայ ուրանալ որ Ղարաբաղի շարժումը տասնամեակներու ճնշումին, անարդարութեան, չարաշահումին դէմ առաջին պոռթկումն էր Միութեան սահմաններուն մէջ:

Այն երանելի օրերուն երբ մեզմէ իւրաքանչիւրին համար շատ յստակ գիծ մը կը բաժնէր բարին ու չարը, արդարացին ու անիրաւը, ներսով ու դուրսով ամբողջ ժողովուրդի մը յոյսը կը կեդրոնանար 11 հոգինոց խումբի մը վրայ: Այդ խումբը որուն մասին արդէն երկար ատենէ ի վեր անցեալ ժամանակով կը խօսինք, կոչուեցաւ «Ղարաբաղ Կոմիտէ»: Անոր անդամները հաւաքական յոյսը մարմնաւորելէ զատ, կրեցին շանթերն ալ; Մոսկուա ամէն բան ըրաւ զիրենք վարկաբեկելու համար, յետոյ երկրաշարժի վաղորդայնին ձերբակալեց, փոխադրեց բանտէ բանտ, մինչեւ որ հասկցաւ թէ անօգուտ էին այդ բոլորը ու ժամանակները հիմնովին փոխուած:

Այսօր, միայն ինը տարը անցած է այդ Կոմիտէին ստեղծած մեծ հմայքին վրայէն: Չկայ Կոմիտէն, չկայ հմայքը: Անոր անդամները իշխանութեան պայքարով, անձնականը հաւաքականէն գերիվեր դասելով հեռացան իրարմէ. ճիշդ է որ մեծ մասը քաղաքական ասպարէզին մէջ է. բայց հոն ալ կան իշխանութեան ճակատին ու ընդդիմութեան պատկանողներ. կան մեծեր ու փոքրեր:

Հայաստանեան ու ղարաբաղեան առօրեան յաջորդական զարգացումներով, անոնցմէ թելադրուած սպասումներով, մտահոգութիւններով, երբեմն նաեւ գոհունակութիւններով, շատ առիթ չի տար մօտիկ անցեալին վրայ երկար կեդրոնացումներու, անդրադարձներու: Այսուհանդերձ, հետաքրքրական կ'ըլլան անոնք, ամէն անգամ երբ առիթ մը ներկայանայ: Օրինակ՝ հետաքրքրական է գիտնալ թէ միասնականութեան դժուար կրնելի ոգիով մը 1988-ին ազգային ազատագրութեան գործին նուիրուած 11 անուններէն անոնք որոնց այսօր չենք հանդիպիր Հայաստանի քաղաքական անցքերու առօրեային մէջ, ինչպէս կը դատեն երէկուան իրենց ընկերները:

Այդ խումբէն քաղաքական ասպարէզ առաջին մտած դէմքն է Ռ. Ղազարեան, որ նաեւ եղաւ ամէնէն կանուխ հեռացածը:

Գիտութեան բնագաւառէն անցած էր քաղաքականին, հակառակ որ «տարիքը առած» կը նկատէր ինքզինք, Ղարաբաղեան պայքարին նուիրուելու համար: 1924-ին Կովկաս ծնած, ապա Ռուսաստան մեծցած եւ ուսանած այս դէմքը առաջիններէն էր որ տակաւին խորհրդային շրջանէն տիրացաւ իշխանութեան դիրքի, 1989 Օգոստոս 28-ին երեսփոխան ընտրուելով Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, Արկադի Մանուչարովի, Ռոպէր Քոչարեանի, Արշակ Սադոյեանի հետ: Անկէ առաջ իր անունը ծանօթ դարձաւ յատկապէս 1988 Դեկտեմբեր 18-ին Գորպաչովի ուղղուած իր նամակով, Ղարաբաղ Կոմիտէին ձերբակալութենէն ետք երկրաշարժին վաղորդայնին: Այդ նամակով 64-ամեայ գիտնականը կը գրէր բարեշրջումներու խոստումով հրապարակ իջած ղեկավարին. «Չեմ ծածկեր որ շատ ուրիշներու նման հաւատացի ձեզի. կը յուսայի կեանքիս մնացեալ մասը անցընել ազատագրուած ընկերութեան մը մէջ»: Ապա իր յուսախաբութիւնը կը յայտնէր ակնկալուած նորութիւններուն փոխարէն տասնամեակներու նոյն ճնշող վերաբերումին հանդէպ որ բաժին ինկած էր Ղարաբաղ Կոմիտէին: Երկարօրէն խօսելով Ղարաբաղի դարաւոր պատկանելիութեան, բնակչութեան, անոր ենթարկուած կոտորածներուն, հալածանքին ու Մոսկուայի աներդարանալի կողմնակալութեան մասին, կ'ըսէր. «Եթէ քաշքշած եւ արուեստականօրէն բարդացուցած չըլլայինք հարցը, շատոնց վերագտած կ'ըլլայինք հանդարտութիւնը, խաղաղութիւնը եւ ձեզի հանդէպ վստահութիւնը իսկ աշխարհի մէջ ձեր հեղինակութիւնը ամրապնդուած կ'ըլլար» («Յառաջ», 1989, Յունուար 31, Փետրուար 1-2):

Յաջորդ տարին՝ 1990 Փետրուարին Ռ. Ղազարեան փոխ-նախագահ կ'ընտրուէր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին: Այդ օրերուն ան Փարիզ կը գտնուէր. երբ հեռաձայնով տեղեկացուցինք իր ընտրութեան լուրը, տագնապածի տրամադրութեամբ մը պատասխանեց, մաղթելով որ շուտով աւելի յարմար մէկը ճարուի այդ պաշտօնը ստանձնելու; Այդ առիթով իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցին («Յառաջ», 1990, Փետրուար 22-23) Կոմիտէի իր ընկերներուն մասին ան կ'ըսէր. «մեզ կապում է երկու տարուայ չարքաշ, տաժանակիր, առօրեայ ծանր, ուրախալի եւ տխուր պայքարը: Ես երբեք չեմ կարող նրանց լքել. անկախ ցանկացած պաշտօնից, նրանք կը մնան իմ գործընկերները, ինչպէս եղել են մինչեւ այսօր. ես կը գերադասեմ հրաժարուել ցանկացած պաշտօնից, բայց ո՛չ իմ գործընկերներից»:

Այս խօսքերէն մօտ 7 տարի ետք «Այժմ»ի (Դեկտեմբեր 4-10) տրուած հարցազրոյցի մը մէջ հետաքրքրական է կարդալ Ռ. Ղազարեանի այդ նոյն գործընկերներուն մասին նոր արժեւորումները. «Նրանց մէջ կային հայրենասիրական մղումներ: բայց կար նաեւ յայտնի դառնալու, ալիքի վրայ յայտնուելու այդ ձգտումը եւ ոչ որպէս փրփուր, այլ որպէս ղեկավար»: Ինք այդ խումբին մէջ միամիտի ու դիւրահաւանի համբաւ ձեռք ձգած ըլլալով հանդերձ, առաջինը եղած է նկատելու որ որոշ ընկերներուն մէջ վտանգաւոր դրսեւորումներ կան: Նկատած է «մասնաւորապէս Լ. Տէր-Պետրոսեանի փառասիրութեան, նարսիսիզմի տարրերը, որոնք յետագայում զարգացան»: Այդ «զարգացումը» կը բացատրէ ներկայի նախագահին շրջապատով. «իսկ ինքը հակում ունենալով շողոքորթութեան եւ արդէն վարակուած լինելով այդ հիւանդութեամբ, գերադասեց հեռացնել իր համար տհաճ մարդկանց, որոնք քննադատօրէն էին տրամադրուած»:

Իր արժեւորումով ան կը մատնէ նաեւ շարժումին մէջ անյայտութենէ յայտնըւած այն մարդիկը որոնք սարսափը ունէին կրկին անյայտութեան վերադառնալու: Ու այդ սարսափով, ինչպէս ուրիշներ փառասիրութեան մղումով, դիմեցին «ոչ բարոյական» քայլերու: Կիրարկեցին սխալ կադրային եւ հարստանալու քաղաքականութիւն: Ամփոփելով միտքերը, կ'ըսէ. «Զգալով իշխանութեան համը, նրանք ի վերջոյ բարոյալքուեցին այն աստիճանի որ գնացին հակաժողովրդական, հակաօրինական քայլերի: ... Այսօր Հայաստանում անգամ յոյս չի կարող լինել որ մենք գնում ենք դէպի ժողովրդավարութիւն: Մենք գնում ենք ճիշդ հակառակ ուղղութեամբ՝ դէպի խունտայական տոտալիտարիզմ»: Ներկայի իշխանութեան մեղքերէն աններելի են իրեն համար տակաւին միայն հնազանդութեան չափանիշով «նոյնիսկ ամենակեղտոտ յանձնարարութիւնը կատարելու պատրաստակամութեան» տէր մարդոց ընտրութիւնը եւ կաշառակերութիւնը: Ինք համարում ունենալով հանդերձ նոր վարչապետին վրայ, թերահաւատ է որ ան կրնայ Նոյեմբեր 28-ի կառավարութեան ծրագրին բոլոր կէտերը, ինչպէս՝ կաշառակերութեան դէմ պայքարը, իրագործել:

Պատասխանելով զրոյցին վերջին հարցումին, Ռ. Ղազարեան քանի մը կէտերով կ'ամփոփէ այն բաները որոնք պիտի ուզէր ըսել Լ. Տէր-Պետրոսեանին եւ Վազգէն Մանուկեանին: Առաջինին բաժինին մէջ կայ մատնանշումը ներկայի շրջապատին որ տարբեր չէ նախկին Գերագոյն Խորհուրդի ամպիոնէն իր իսկ քննադատած ու քարկոծածին: Վերջին ընտրութեան ընթացքը պէտք է ցոյց տար նախագահին թէ «նրանք այնքան ողորմելի ու անճարակ են որ ծանր պահին չկարողացան քեզ ինչպէս հարկն է, օգնել»:

Քննադատութեան Բ. կէտը կը վերաբերի նոյն այդ ընտրութեան որ կ'որակւի «անամօթ, նենգափոխուած» եւ որոնցմով Լ. Տէր-Պետրոսեան «զաւթած» է փաստօրէն նախագահական աթոռը: Իրեն անհրաժեշտ են «շինիչ ընդդ.», «անկախ դատարան» եւ «օրինաւոր խորհրդարան»: Առանց ասոնց, կարելի չէ բնական պետութիւն ստեղծել, ոչ ալ գացած միլիոնէն գոնէ մէկ մասը կը վերադառնայ, ինչ որ ըսել կուտայ. «առ այժմ դու միայն քանդում ես երկիրը»:

Վերջին կէտ մը Հ.Յ.Դ.-ի դէմ տարուած «խաչակրաց արշաւ»ին կ'առընչուի: Ռ. Ղազարեան կ'ուզէ որ ազատ արձակւին բանտարկեալները որոնք Ղարաբաղի համար իրենց կեանքը վտանգած են եւ որոնց մեղքը կարելի չէ եղած ապացուցանել: Կը թելադրէ որ նախագահը որպէս միակ ելք նոր ընտրութիւն նշանակէ եւ հետեւի անոնց օրինականութեան եւ արդարութեան: Ատիկա իրեն 6 ամսուան ժամանակ մը կուտայ ապացուցանելու որ մտադիր է դիմել դէպի ժողովրդավարութիւն ու յարգել իր բոլոր խոստումները:

Ինչ կը վերաբերի Վ. Մանուկեանի, անոր մէջ գնահատուածը իր սխալները ընդունելու եւ չկրկնելու գիծն է: Ռ. Ղազարեան անկէ աւելի կտրուկ ու վճռական քայլեր ակնկալած է ընտրութեան ընթացքին: Ներկայիս ան պէտք է շարունակէ ճնշել իշխանութեան վրայ, պայքարի իր իրաւունքներուն համար, թէեւ ատիկա շատ դժուար է «քանի որ համարեա թէ օրինական ձեւ չի մնացել»:

Զրոյցը կ'աւարտի Հայ ժողովուրդին ուղղուած ակնկալութեամբ մը որ շատ միտքերու կրնայ առաջնորդել: Ռ. Ղազարեան յիշելով Դումայի որոշ երեսփոխաններու համոզումը թէ «հայ ժողովուրդը երբեք չի թոյլատրեր իր արժանապատւութեան ոտնահարումը», կը փափաքի որ «մեր ժողովուրդը արդարացնէր այդ գնահատականը»:

Աննախադէպ խստութեամբ արտայայտուած Ռ. Ղազարեանի քննադատութիւնները արդեօք ի՞նչ ընկալում ունեցած են: Եթէ անշուշտ գոնէ անուղղակի ձեւով հասած են իրենց թիրախին: Նախագահը պահ մը մտածա՞ծ է պայքարի երէկուան իր ընկերոջ անողոք դատումներուն եւ ընդվզումին պատճառներուն մասին. փորձա՞ծ է ընդունելիներ ու անընդունելիներ ճշդել հոն. թէ արդեօք նկատի առած հարցազրոյցին տրուած թերթին պարագան («ԱԺՄ»ի պաշտօնաթերթ), ընդդիմութեան հերթական մէկ ելոյթը համարած է զայն ու անցած ուրիշ բանի. կարելի է նաեւ որ ամբողջ ըսուածին հակազդեցութիւնը եղած ըլլայ «Ռ. Ղազարեան լաւ գիտնական ու անկեղծ հայրենասէր է, բայց քաղաքականութենէն շատ բան չի հասկնար»ի նման արժեւորում մը. ո՞վ գիտէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱՌՆ ՈՒ ՈԳԻՆ

Ի ՑՈՒՇ ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ
1876 - 1953
ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 120-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

6 – ԼԵԶՈՒԻՆ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լեզուական նոյն հաւաքականութեան պատկանող անձերու ցուցաբերած լեզուի իւրայատկութիւնները ոճն է կոչուած: Իսկ լեզուի յատկութիւնները, խնդրոյ նիւթ լեզուական հաւաքականութեան մը բոլոր անհատներուն համար, կը պայմանաւորեն որակը լեզուի մը ծառայութիւններուն որոնց մասին նախապէս արտայայտուեցանք (տես. պարբերութիւն 2): Լեզուի մը յատկութիւններէն են, գեղեցկութիւնը, հարստութիւնը, ճոխութիւնը, համառօտութիւնը, սեղմութիւնը, կանոնաւորութիւնը, մաքրութիւնը, յստակութիւնը, պարզութիւնը, կատարելութիւնն ու յառաջդիմականութիւնը:

6·1 – Գեղեցիկը

Լեզուի մը գեղեցկութիւնը, ինչպէս շատ մը նիւթերու համար, յարաբերական ըլլալով հանդերձ ներդաշնակութեան չափանիշներով նկատի կ'առնուի: Այդ չափանիշներուն գրաւականները ձայնական են: Լեզուի մը գեղեցկութեան, ուրեմն ներդաշնակութեան, զանազան չափանիշներու ամենանախնականները ձայնաւորներու եւ բաղաձայններու համեմատութիւններն են: Այսպէս՝ գրաբարի համար կա՝ 36,7% ձայնաւոր, 8,2% երկբարբառ, 54,9% բաղաձայն: Աշխարհաբարի համար կան՝ 42% ձայնաւոր եւ 58% բաղաձայն: Ըստ այս նախնական չափանիշներուն ճափոներէնը ամենագեղեցիկ լեզուն պիտի համարուէր, շատ մը լեզուներու միջեւ: Սակայն չափանիշները եթէ նախնական վիճակէն տանինք դէպի աւելի նրբացեալին՝ բառերու մէջ նկատի ունենալով բաղաձայններու եւ ձայնաւորներու բաշխումը, հետեւաբար նաեւ հեշտալուր եւ դժուարալուր կամ խժալուր հանգամանքները կացութիւնը կը փոխեն: Լեզու մը նոյնիսկ կարելի կ'ըլլայ յղկել ու գեղեցկացնել առանց զայն խեղաթիւրելու: Հայերէնը միջին ճամբու մը վրայ է, Հայաստանէն դուրս:

6·2 Հարուստը եւ ճոխը

Գումարը այն միջոցներուն որոնք արտայայտութեան կը ծառայեն, լեզուի մը հարստութիւնը կը սահմանեն: Լեզուի մը բառերն են այդ միջոցները որոնց գումարն է բառամթերքը: Տեղին գործածուած հարստութիւնն է որ վայելչութեան կրնայ ծառայել անտարակոյս: Իսկ լեզուի մը ճոխութիւնը կը սահմանուի անոր քերականական ձեւերուն առատութեամբն ու բազմազանութեամբը: Կցական եւ թեքական լեզուներու ձեւաշատութեան օրինակ ըլլալով կարելի է թըւել՝ սանսքրիտը իր 10 ժամանակներով, արաբերէնը իր 15 ժամանակներով եւ կիսավայրենի ըսուած ցեղերու լեզուներունը ալ աւելի:

6·3 – Համառօտը եւ Սեղմը

Բառերու կարճ ըլլալն է որ կը յատկանշէ լեզուի մը համառօտութիւնը: Երբ գրաբար դից միավանկ բառը աշխարհաբարի վերածուի կ'ըլլայ աստուածներու, բազմավանկ բառ մը, ուրեմն շատ աւելի երկար: Իսկ քերականական կարճ ձեւերու հանգամանքը կը յատկանշէ լեզուի մը սեղմ ըլլալը: Գրաբարի քեւ բառը, աշխարհաբարի մէջ կ'երկարի ու կ'ըլլայ՝ քեզմով:

6·4 – Կանոնաւորը

Քերականական կանոններու միաձեւութիւնը կամ միօրինակութիւնն է որ կը սահմանէ լեզուի մը կանոնաւորութեան աստիճանը: Բացառութիւններու առատութիւնը կը խանգարէ լեզուի մը կանոնաւորութիւնը: Գրաբարի մէջ՝ Տըրդատ – Տրդատայ, Հռիփսիմէ – Հռիփսիմեայ, բայց Գրիգոր – Գրիգորի կամ Գրիգորոյ: Թէեւ աշխարհաբարի մէջ՝ հոլովակերտումները Տրդատ – Տրդատի, Հռիփսիմէ – Հռիփսիմէի, Գրիգոր – Գրիգորի աւելի միաձեւ վիճակ մը կը ներկայացնեն սակայն ընդհանրապէս հայերէնի մէջ բացառութիւններն առատ են: Հետեւաբար հայերէնը ոչ շատ կանոնաւոր լեզուներու շարքին վրայ կը գտնուի:

6·5 – Մաքուրը, յստակը եւ պարզը

Բառերու եւ դարձուածքներու ճշգրտութիւնը, լեզուին աւանդութիւններուն համաձայն հարազատութիւնը եւ շարահիւսութեան մէջ անոնց համաժամութիւնը (նախընտրաբար արդիական համաժամութիւնը) կը սահմանեն լեզուի մը մաքրութիւնը: Լեզուն յստակ է կ'ըսուի երբ մտածումը արտայայտուած է, ճշգրիտ կերպով: Յստակութիւնը, շատ յաճախ ոճի այսինքն հաղորդող անհատին արտայայտութեան կերպէն կախում ունենալով հանդերձ, լեզուի մը քերականական համաձայնութեան կանոններով է որ կը պայմանաւորուի: Լեզուն պարզ է երբ ընկալողը կը հասկնայ հաղորդումը առանց ճիգի, առանց միտք շարշարելու: Լեզուի մը պարզութիւնը կը պայմանաւորեն ոչ միայն անոր մաքրութիւնն ու յստակութիւնը, այլեւ վերոյիշեալ միւս բոլոր յատկութիւնները:

6·6 – Կատարեալն ու յառաջադէմը

Լեզուական կատարելութիւնն ու յառաջդիմութիւնը յարաբերական յատկութիւններ ըլլալով հանդերձ ունին ընդունուած նշանացոյցեր, եթէ ոչ չափանիշներ: Կատարեալ ըլլալու յատկութեան յարաբերական արժէքը կարելի է նշել օրինակով մը: Ցիրաւի – Ռուսի մը համար անըմբռնելի են տարբերութիւնները անկատարի, կատարեալի, յարակատարի եւ գերակատարի, քանի որ անոնք չկան ռուսերէնի քերականութեան մէջ: Իսկ Ֆրանսացի մը, Պարսիկ մը, կամ իր լեզուին տեղեակ Հայ մը պիտի զարմանան որ Ռուսը չունի բայի այդ ժամանակները...: Լեզուի մը յառաջդիմական յատկութիւններուն նշանացոյց ըլլալով ընդունուած են՝ համառօտութիւնը, պարզութիւնը, կանոնաւորութիւնը, համադրականութիւնն ու վերլուծականութիւ-

նը: Հին լեզուներու չարդասութիւնը [illegible] կանոնականութիւն մը ունենալուն ընթերցողին կը պատճառէ [illegible] ուշադրութիւն, [illegible] աւելի ճիգ եւ աւելի ժամանակ: Արդիականութիւնը յառաջընթացին կը [illegible] լեզուի մը քերականական համաձայնութեան, կանոնաւորութեան ու պարզութեան: Լեզուական [illegible] եւ յստակութեան [illegible] կարելի է [illegible] որոնք ընդհանրապէս կը մնան յարաբերականութեան սահմաններուն մէջ: Ի դէպ՝ [illegible] լեզու, [illegible] ունենալով [illegible] յատկութիւններ, ունի իր բնորոշիչները:

7 — ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԲՆՈՐՈՇԻՉՆԵՐԸ

Հայերէնը, ինչպէս այլ լեզուներ [illegible] հազարամեակներու [illegible] մահազար տարիներու քաղաքական եւ ընկերային փոփոխութիւններու մէջ Թրջըւելով եւ ամպրոպներով Թրծուելով, ունի գրեթէ ուրոյն յատկանիշներ որոնք կը բնորոշեն զայն: Հայերէնի բնորոշիչները ընդհանուր լեզուաբանական բառերով նշուելով հանդերձ տարբեր եղելութիւններու արդիւնք են: Այսպէս՝ ունի ան հնչիւնական, աւանդական, պատմական, ստուգաբանական, բառակազմական, ձեւաբանական, խորհրդանշական բնորոշիչներ որոնք կը պայմանաւորեն ուղղախօսութիւնը եւ ուղղագրութիւնը:

7·1 — Հնչիւնական

Մէկ հնչիւնի մէկ տառ եւ մէկ տառի մէկ հնչիւն. այս է սկզբունքը զոր Մաշտոց կիրարկած է հայերէնի տառերը ներկայացուցիչներն ըլլալով հայերէն բառերու հնչիւններուն: Հայոց տառերուն հեղինակը կատարած է իր աշխատութիւնը հիմնուելով քերականական տուեալներու եւ հայերէնի պատշաճող կանոններու վրայ: Այդ շրջանին որդեգրուած է յունարէն քերականութիւն մը որուն հեղինակն է եղած Դիոնիսոս Թըրակիացին. ապրած Քրիստոսէ առաջ 170–90: Գուցէ այդ որդեգրումն է որ եղած է՝ յունարէնէ հայերէն կատարուած թարգմանութեանց արտակարգ յաջողութեան պատճառներէն մին:

7·2 — Աւանդականը եւ Պատմականը

Հայերէնի բնորոշիչներէն մին է աւանդականը որ ժամանակներու բերած հնչիւնական փոփոխութիւններուն կը ջանայ արգելք ըլլալ: Աւանդական այս կեցուածքը հինը սիրելու կամ անցելապաշտութեան բնոյթ չունի: Այլ, պաշտպանութիւնն է լեզուի մը իսկական դերին որ է՝ տեղի եւ ժամանակներու տարածքին վրայ շարունակել հաղորդակցութիւնը: Այսինքն լեզուին կենդանութիւնը զերծ պահել վտանգներէ ու կամըրջել անցեալը ներկային եւ այս երկուքը ապագային հետ: Լեզուի մը երկարակեցութիւնը այդ լեզուով հաղորդակցող հաւաքականութեան մը կենդանութեան տեւականութեան չափանիշը չէ՞ միթէ:

7·3 — Ստուգաբանական

Իրօք ժամանակի ընթացքին զանազան ազդեցութիւններով, բառերու արտասանութիւնը կրնայ փոխուիլ, կը փոխուի, ինչպէս՝ աղջիկ բառը ախչիկ հնչողներ կան նոյն բառը կարգ մը գաւառացիներ հնչած են ախչի: Նոյն առանցքին վրայ կարելի է նկատել այլ բառերու փոփոխութիւններ՝ եղբայր բառը եղած է ախպեր, աղբար, ախպար, եւայլն: Աղջիկ եւ եղբայր բառերն են որ գրական ձեւերն են: Անոնք հիմնուած են բառերուն բուն իմաստներուն վերականգնումին եւ արտաքին համեմատութեանց երկխարիսխ սկզբունքին վրայ: Այսինքն ստուգաբանութեան, որ բառերու հին, եթէ ոչ շատ հին, պատմական վերլուծումով նորաբարութիւնները կը չափաւորէ:

7·4 — Բառակազմականը եւ Ձեւաբանականը

Հայերէն բառերու կազմութիւնը, յաջորդաբար խրացուցած ըլլալով հանդերձ յունարէնի եւ լատիներէնի սկըզբունքները, էականօրէն կը հիմնուին ըստուգաբանական բնորոշիչներու վրայ: Այսպէս, զոր օրինակ, ակնկալել բառը առհասարակ կը հնչենք ակընկալել որ տարբեր իմաստ ունի: Քանի որ առաջինը կազմուած է ակն եւ կալել բառերով, իսկ երկրորդը ակ եւ ընկալել բառերով (ինչպէս հիւր եւ ընկալելով կը կազմուի հիւրընկալել բառը որ կը նշանակէ հիւր ընդունիլ ու՛չ թէ հիւրն կալել որ պիտի նշանակէր հիւր ծածկել···: Այս օրինակները կը պատկանին նաեւ ձեւաբանութեան որ կը պայմանադրէ նոյն բառին նոյն ձեւով գրուիլը բառակազմութեան ընթացքին, անկախ արտասանական փոփոխութիւններէ: Զոր օրինակ՝ մանր բառը զոր յաճախ կ'արտասանեն մանըր. մինչդեռ մանրատել բառը կը բացայայտէ կացութիւնը յետսկզբումով մը:

7·5 — Խորհրդանշականը

Նոյն արտասանութիւնն ունեցող բառեր կը ստանան երկակի գրութիւն, երբ նշանակուելու եւ խորհրդանշելու տարբերութիւն մը կը դրուի: Նոյն բառը կը գրուի տարբեր սկզբնատառի վիճակով՝ կախում ունենալով՝ բառին հասարակ անուն եւ յատուկ անուն ըլլալէն: Զոր օրինակ՝ յամիկ եւ Ցամիկ, աստուած եւ Աստուած, հայոց աշխարհ եւ Հայոց Աշխարհ: Բայց եթէ յիշենք թէ Մաշտոցեան տառերը իրենց սկզբնական վիճակին մէջ եղած են միայն գլխագիր, այդ ժամանակներուն հասարակ անունն ալ կը գրուէր յատուկ անուան նման: Կայ նաեւ խորհրդանշականը եւ իմաստաբանութիւնը կամրջող այլ պարագայ մը որ է՝ հոլովակերտումի ընթացքին յատուկ անունները չենթարկել ձայնաւորներու հնչիւնափոխութեան, ուրեմն եւ տառափոխութեան կամ սղումի, որպէսզի լեզուին մէջ հաղորդակցական խզում մը չգոյանայ: Այսպէս է արեւմտահայերէնի պարագան՝ երբ կ'արտասանենք՝ Աստուրեան (որ արդէն Աստուածատուրեանի յապաւումն է), Մկրտիչեան, Սարգիսեան, եւայլն: Իսկ արեւելահայերէնի մէջ (ոչ միայն Հայաստանեան լեզուի մէջ) վերոգրեալ յատուկ անունները կը դիմափոխուին երբ կ'արտասանուին՝ Աստուրեան, Մկրտչեան, Սարգըսեան ու անոնք քայլ մը եւս կը հեռանան հայերէնի իմաստաբանական հունէն որ կը նպաստէ լեզուական գրութեան կարեւորագոյն հանգամանքներէն մէկուն՝ տեղի եւ ժամանակի տարածքին վրայ իրականացնել համայնական հաղորդակցութիւնը:

7·6 — Ուղղախօսութիւնը եւ ուղղագրութիւնը

Իր պատկանած հաւաքականութեան համար լեզուն, որպէսզի կարենայ կատարել իր հիմնական ծառայութիւնը, այսինքն իրագործէ հաղորդակցութիւնը տեղի ու ժամանակներու տարածքն ընդգրկելով, պէտք է որ ան միակերպօրէն ճիշդ խօսուի ու գրուի: Քերականական եւ հնչիւնական կանոններու ճիշդ գործածութիւնն է որ կ'իրականացնէ հայերէնի ուղղախօսութիւնը եւ ուղղագրութիւնը: Ի դէպ՝ լեզուի մը համադրական բնորոշիչներն են ուղղախօսութիւնը եւ ուղղագրութիւնը եւ ունին իբրեւ տեւական օժանդակ վերոյիշեալ միւս բնորոշիչները: Ամէն լեզու, մանաւանդ հայերէնի նման հին լեզու մը ժամանակի ընթացքին խոր փոփոխութիւններու կ'ենթարկուի: Հայերէնի մէջ տեղի ունեցածը եղած է նախ՝ հնչիւնական կամ արտասանական, այսինքն ուղղախօսականը որուն հետեւած է ուղղագրականը: Այս կերպով է որ հաղորդակցութեան որակական խախտումներ գոյացած են ժամանակի ընթացքին վրայ: Երբ աւանդական հնչիւնները եւ զայն ներկայացնող գիրերը տեղի տան, կը խախտին Մաշտոցեան հնչիւնական սկզբունքները, նաեւ անոր առընթեր՝ քերականական հետեւաբար լեզուին իւրայատուկ տրամաբանական գրութիւնն է որ կը խանգարուի: Լեզուի մը հաղորդակցական որակը տեւականացնելն ու զարգացնելը, այսինքն բարեփոխելու գործողութիւնը բազմայօդ (complexe) է: Ցամենայն դէպս զայն կը պայմանաւորեն տեղի եւ ժամանակներու տարածքի ազդակները, մանաւորաբար եթէ հարցը ժողովուրդի մը մշակոյթին արտայայտիչ՝ համայնական կամ ազգային լեզուի մը մասին է դըրուած: Զոր օրինակ՝ 1920–էն ի վեր Հայաստանի Հանրապետութիւններուն մէջ կիրարկուած «ուղղագրութիւններ»ը նկատի ունեցած են Հայաստանցի լեզուաբան եւ բանասէր Մանուկ Աբեղեանի մեկնաբանութիւնը Մաշտոցեան մէկ տառ մէկ հնչիւնի համար սկզբունքին: Այդ մեկնաբանութիւնը 1920–էն առաջ գոյութիւն ունեցած է, բայց կիրարկուած՝ Բ. Հանրապետութեան ուժով: Ու Գ. Հանրապետութիւնը կը շարունակէ զայն ի զօրու պահել իր ազդեցութեան գօտիներուն մէջ: Թէ ի՞նչ կը պատահի Մանուկ Աբեղեանի նախ1920–ի մեկնաբանութիւնը՝ մէկ տառ մէկ հնչիւնի համար սկզբունքին երբ ուղղագրական կիրարկութեան արժանանայ: Քանի մը օրինակներով կարելի է պատկերել վիճակը: Կորսուած հնչիւններու տեղ ընդունելով դեռ գոյութիւն ունեցող հնչիւնները՝ Ցակոբը կը վերածուի Հակոբի եւ յաջողն ալ հաջողի: Առաջին պարագային՝ տառադարձութեամբ հայերէնի մէջ մտած յատուկ անունը կը կորսնցնէ իր իմաստը: Իսկ երկրորդ պարագային ընթերցողը պէտք է ճիգ մը աւելի ընէ հասկնալու համար թէ «հաջողը» ո՞ւն մըն է, թէ հանդրուաններ նուաճող մարդ մը որ հայերէնի մէջ կը գրուի յաջող: Մանուկ Աբեղեանի մեկնաբանութիւնը իր յեղափոխական ձգտումով որպէսզի «կապուի» Մաշտոցեան սկզբունքներուն, յետսամուտ օ տառն ալ ջնջուած էր: Ու այս պարագային ալ պէտք է եղած գրել օրացոյցի տեղ վորացոյց եւ օրաթերթի տեղ վորաթերթ: Կարելի է հետեւցնել թէ լոռը ի՞նչ կ'իմանայ···: Ցետագային նուազ յեղափոխական յեղափոխականներ աւուր պատշաճի համարած են հնադարեան արդէն միջնադարեան օը զարմիկը···: Բազմարդիւն գիտնական Մանուկ Աբեղեանի վաստակը, գոնէ արեւմըտեան մօտեցումով, կարելի չէ առ ոչինչ համարել, չփոթելով զայն «ուղղագրական» իր ցնորական մեկնաբանութեան հետ: Կը կարծենք որ Պետութիւն մը, յեղափոխական թէ պահպանողական, նըւազ մեղաւոր է քան այսօր իսկ Հայաստանի մէջ Աբեղեանական «ուղղագրութեամբ» շրջափակումի ենթարկուած մըտաւորականներու խումբը: Երբ Հրաչեայ Աճառեան կը ստորագրէր Հ· Աճառ, չըգրելու համար բռնադատուած Հրաչյա Աճառյանը, պարզապէս, ան կ'անսար հայերէն գոյականներուն ածականացման եւ հոլովման բիւրեղեայ կանոններուն: Մինչդեռ յեղափոխական թէ յետյեղափոխական Հայաստանցի մտաւորականներ, ժխտելով հանդերձ հայերէնի հաղորդակցութեան նախադրեալները, տէր կ'ուզեն կանգնիլ Հայոց մշակոյթին, բացագանչելով՝ «մենք Պետութիւն ենք··· Հայրենիքին մէջ···», եւայլն: Բայց պատմութեան մէջ անսովոր երեւոյթ չէ՝ «գաթիչ» պետութեան մը չահատակութիւններն ու յափշտակութիւնները (յիշեալ մտաւորականներու խօսքով՝ ուսուրպացիա): Կը կարծենք որ այս արարքը կատարուած է ու կը կատարուի «Պետութիւն» գոյականին ետին պահուըտող կարգ մը անձերու կամ «մտաւորական հայրենասէրներու» կողմէ, ո՛չ թէ համայն Պետութեան կողմէ: Գէթ այդպէս կը կարծենք: Իրօք՝ «70 տարուան թողարկումը հայրենիքի մտքի մշակներուն, չի կարելի դնել մէկդի ··· վերականգնելով հայերէն տառերը, դուք ժողովրդին անգրագէտ կը դարձնէք···»ի նման բացագանչութիւններ պարզապէս խուժանավարական ելոյթներ են: Ի դէպ՝ Մաշտոցի ստեղծագործած Այբուբենին հիմնական սկզբունքն է՝ «մէկ հնչիւնի համար մէկ տառ»ը: Ու Հայաստանի մէջ, զոր օրինակ՝ ձուկը, պանիրը, բաց դուռը կ'արտասանուին արեւմտահայերէնի մէջ հնչուած ծուկ, բանիր, տուռին նըման: Բայց նոյն արեւմտահայերէնի մայրաքաղաք՝ Կ· Պոլսոյ Թաղերէն, զոր օրինակ՝ Գում–Գափուի հայ բնիկները Հայաստանցիներու չափ եւ նման կ'արտասանեն բ, դ, ձ, պ տառերը, ու կ'ըսեն «տուռը պաց, ծուկը առ բանիրն ալ···»: Բայց այսօր ո՞վ գիտէ թէ ի՛նչպէս կը հնչուէին Մաշտոցեան տառերը շուրջ 16 դար առաջ: Ո՞վ գիտէ թէ ի՞նչպէս կ'արտասանէին Գողթնի երգիչները՝

Ո՜ Տայր զծուխն իմ ծխանի
եւ զառաւօտն Նաւասարդի···

Եւ ո՞վ գիտէ թէ 2000 – 3000 տարիներ առաջ հայերէն բառերը ինչպէ՛ս կը հընչուէին: Մարդոց առոգանութիւնը ի՞նչպէս էր: Իրականութիւնը այն է որ Մաշտոց եւ իր Թարգմանչաց խումբը աւելի մօտ էին այդ ժամանակներուն քան Մանուկ Աբեղեանն ու իր երբեմնի եւ այժմու հետեւորդները: Իսկ հայերէնի իսկական հնչիւններուն հասնելու համար գիտական հանճարեղ աշխատութիւն մը պէտք է կատարել. հեռո՛ւ ճոռոմաբան բռնակալներէ: Այլ խօսքով հայերէնի ձայնաբանութիւնը պէտք է ունի հնչիւններու Champollionի մը. ստուգելու համար լեզուին իսկական առոգանութեան դրութիւնը: Մինչ այդ՝ աւանդական ուղղագրութիւնը, հիմ ունենալով գրաբարը, անժխտելիօրէն մօտ կը պահէ հայերէնի հօգը արժէքներու իր հունին մէջ:

Մաշտոցի ստեղծագործութեան շարժառիթն է եղած՝ ուրոյն տառերուն շնորհիւ հայերէնը վերածել տեղի եւ ժամանակներու տարածքին վրայ Հայոց հաղորդակցութեան ընդհանրական միջոցին: Իր ընդհանրական հաղորդակցութեան կոչումով, բոլոր համայնական լեզուներուն զուգահեռաբար, հայերէնի ոգին եղած է ճշմարտապէս համահայկական: Կը մնայ մարմնացնել զայն, իբր այդ:

Այսպէս կ'ըմբռնենք հայերէնի տառն ու ոգին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս հայկական ցեղասպանութեան հարցը ուշադրութեան արժանի նիւթ մը դառնալ սկսած է կարգ մը Իսրայէլացի պատմաբաններու համար, որոնք հրապարակաւ կ'արտայայտուին հայկ. այս ողբերգութեան մասին, միանգամայն ափսոսալով որ այդ ցեղասպանութիւնը տակաւին իր արժանի ճանաչումը չէ գտած նման ողբերգութեան մը ենթարկուած Իսրայէլի պէս երկրի մը մէջ: Այս հետաքրքրութեան գլխաւոր խթանը հանդիսացած է փրոֆ. Վահագն Տատրեանի վերջերս հրատարակած Հայկական ցեղասպանութեան Պատմութիւնը մակդիրը կրող լայնածաւալ հատորը: Գերմանիոյ մեղսակցութեան մասին հրատարակած անոր Բ. գիրքը ա՛լ աւելի խթանած է այս նորաբոյս հետաքրքրութիւնը: Շնորհիւ երկու լուսամիտ առեւտրականներու (մին հրեայ, միւսը հայ) առատաձեռնութեան, այս 2 գիրքերէն 100–ական օրինակ իբրեւ նուէր բաժնուած են Իսրայէլացի կարգ մը ընտրեալ պատմաբաններուն, համալսարանային եւ հանրային գրադարաններուն, ինչպէս եւ կարգ մը պետական մարդոց: Այս ծրագրի իրականացման գլխաւոր դերակատարը եղած է Իսրայէլացի փրոֆ. Եաիր Աուրօն, որ մօտէն կը հետեւի Տատրեանի տարած աշխատանքներուն եւ փափաքող է, որ իր հրեայ գործակիցները ծանօթանան այս գործերուն եւ սկսին գնահատել եւ արժեւորել հայկական ցեղասպանութեան պատմական իրադրութիւնը, յատկապէս հրէական ողջակիզումի եղելութեան կապակցութեամբ: Միւս կողմէ, ինքը՝ Եաիր Աուրօն, հրատարակած է հատոր մը հայկական ցեղասպանութեան մասին զոր ներկայիս Զօրեան հիմնարկը թարգմանելու վրայ է եւ կը ծրագրէ զայն իբրեւ անգլերէն առանձին հատոր հրատարակել:

Տատրեանի վերոյիշեալ առաջին գիրքը արդէն արժանացած է երկու ընդարձակ գրախօսականներու Իսրայէլի ամենամեծ օրաթերթերէն «Հա՛արէց»ի մէջ: Առաջինը գրած է փրոֆ. Աուրօն եւ որուն համար թերթը տրամադրած է ամբողջ էջ մը եւ յաւելեալ քառորդ էջ՝ յաջորդող էջին մէջ: Իսկ երկրորդը, որ 1996 Հոկտեմբեր 11–ին հրատարակուեցաւ, կ'ընդգրկէ չորս մեծ սիւնակներ թերթին շաբաթավերջի այն թիւին առաջին էջին մէջ, որ յատկացուած է Մշակոյթ եւ Գրականութիւն նիւթերուն: Գրախօսողն է երիտասարդ պատմաբան Ալի Անթման որ կ'անդրադառնայ հայկական նախճիրին սրտաճմլիկ բնոյթին եւ զայրոյթի իր ձայնը կը բարձրացընէ քաղաքակիրթ աշխարհի անտարբեր եւ մոռացկոտ կեցուածքին դէմ: Շեշտելով, որ «նոյնիսկ բարոյագիտութեան ախոյեաններ եւ գրականութեան տիտանները պիտի բնկրկին ի լուր այն ահաւոր եւ սարսափելի տեսարաններուն, որոնք հայկական ցեղասպանութեան էութիւնը կը ներկայացնեն» Անթման յատկապէս կ'ընդվզի իր կառավարութեան դէմ: Այդ կառավարութիւնը, կ'ըսէ ան, ցարդ միշտ խուսընդոտեց հայկ. ցեղասպանութեան ընդհանուր ճանաչման առաջարկները եւ «մեր Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնը, Կրթական նախարարութիւնը, եւ նոյնիսկ ամերիկայի հրէական լոպին, տըխուր դեր մը խաղացին այս ուղութեամբ». Ալթման այս առիթով կը յայտնէ, որ ինչպէս Տատրեան, ինքը իր նախաբանին մէջ կը յայտնէ, իր մէջ հայկական ողբերգութեան մասին առաջին հետաքրքրութիւնը առեղծուած է ընթերցումովը Վէրֆէլի Մուսա Տաղի 40 Օրերը վէպին զոր հայրը իրեն նուէր տուած է իր համալսարանէն շրջանաւարտ ըլլալուն առիթով:

Իր գրախօսականին մէջ Ալթման իր մասնաւոր հիացումը կը յայտնէ գիրքին հեղինակին: «Ես մեծապէս պարտական եմ վահագն Տատրեանին. անոր գիրքը յուզումնականութենէ բոլորովին զերծ է եւ իբրեւ հիմ ունի միայն իրողութիւններ: Արդարեւ, այս գիրքը սովորական գիրք մը չէ. գերմանական, աւստրիական, թրքական, ինչպէս եւ բրիտանական ու փրանսական, եւ արխիւային ուրիշ փոնտերու մէջ պարփակուած վաւերագիրներու համադրութիւն մըն է այս գործը: Այո՛, վահագն Տատրեանի այս հատորը ակադեմական այնպիսի պրպտումներէ կը բաղկանայ որ զայն կարելի է նկատել իրաւաբանական ամբաստանագիր մը: Այս իսկ պատճառաւ ան կրնայ հայթայթել հարկաւոր ատաղձը նիւրնպերկեան տիպի դատավարութեանց. դատավարութիւններ, որոնք պէտք էր տեղի ունենային, բայց տեղի չունեցան: Ի վերջոյ հոս խնդրոյ առարկայ եղող յանցապարտութիւնները ոչ միայն ոճիրներ էին հայ ժողովուրդին դէմ, այլեւ ոճիրներ էին մարդկութեան դէմ»:

ԳԷՈՐԳ ՀԻՆԴԼԵԱՆ

Երուսաղէմ

ՀԱՆԳԻՍՏ

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը եւ Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնը խոր վշտով կը գուժեն մահը իրենց բազմամեայ պաշտօնէին ու Միաբանին՝

ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ Տ. ՆՈՐԱՅՐ ԱՐՔ. ՊՕՂԱՐԵԱՆ-Ի

(1904 – 1996)

որ ի Տէր հանգեաւ Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 19, գիշերուան ժամը 10·30–ին ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ:

Մարմինը եկեղեցի փոխադրուեցաւ, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 20, կէսօրէ ետք ժամը 3·30–ին:

Վերջին օծման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 21–ին Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած պատարագի ընթացքին ժամը 8·30–ին:

Իսկ Թաղման արարողութիւնը նոյն օր ժամը 10·30–ին:

Յաւարտ պատարագի մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Տեղեաց գերեզմանատան մէջ:

Հանգիստ իր յոգնատանջ ոսկորներուն:

ԴԻՒԱՆ Ս. ԱԹՈՌՈՅ

Ս. Աթոռ
1996, Դեկտեմբեր 20

Տիկին Ժանէթ Ջամարեան,

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մուրատեան եւ զաւակները՝ Սեպասթիէն, Նիքոլա եւ Ատրիէն,

Օր. Գարոլ Ջամարեան,

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Ջամարեան եւ ընտանիքը,

Տիկին Սոֆի Անտրանեան, զաւակներն ու թոռները,

Օրիորդներ՝ Պերթ եւ Անժէլ Ցալիկեան

եւ բոլոր պարագաները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին եւ աղգականին՝

ՕՀԱՆԻԿ ՋԱՄԱՐԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 19–ին, 73 տարեկանին:

Եկեղեցական արարողութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 26, ժամը 11–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ապա, մարմինը կը փոխադրուի Մարսէյլ, ուր կը կատարուի յուղարկաւորութիւնը Ուրբաթ, Դեկտ. 27, ժամը 10–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին

339, *Ave. du Prado - 13008 Marseille*

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն–Փիէր գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօր՝ Համազասպ Մոմճեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Գոհար եւ Արա Տանտիկեան եւ զաւակները 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՎԻԷՆՆԱ. – Պր. Կարպիս Փափազեան 1000 Ֆր.:

ՄԻԼԱՆՕ. – Տոքթոր Տիգրան Ալեքսանեան 500 Ֆր.:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արփինէ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ, Պր. Նազարէթ Պշտիկեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 : 01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE—KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «GAÏDZAG» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian*..

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH :
Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES
Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON
Tél. : 04 78 60 47 18.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Soirée Dansante Exceptionnelle du Noël Arménien

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

Samedi 4 Janvier à partir de 22 h 3
au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, ave du Prado, 13008 MARSEILLE

Organisée par la Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne

ANIMATION PAR DJ
ET UN CHANTEUR ARMENIEN

P.A.F. : 70 Frs.
1 Conso + Buffet à volonté, Cotillons...

Renseignements & Réservations :
Tél. : 04 91 34 77 44
ou 04 42 03 05 63 (après 20 heures)

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier
SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.

— *Entrée gratuite* —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

MARSEILLE
UGAB - Jeunes

Réveillon du 31 Décembre

à partir de 23 heures

DJ's Yannick

patisseries arméniennes,
coupe de champagne,
cotillons,
tombola,
vous seront offerts.

— P.A.F. 180 Frs. —

Tenue correcte exigée
327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE
Tél./Réservation : 04 91 22 10 45

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— Animateurs diplômés BAFA ayant minimum 18 ans et bon niveau de ski.

Date limite de candidature : 10 JANVIER

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue, 75009 PARIS

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1997
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Սուրբ Ծնունդը

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI
25 DÉCEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.013
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N°. 19.013

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան մէջ, փոփոխութիւն չկար Դեկտ. 24-ի առաւօտուն: Մինչ ազատ արձակուած 225 պատանդները կը պատմէին իրենց անցուցած օրերը, 140 ուրիշներ կը շարունակէին իրենց կեանքը անտանելի պայմաններու մէջ: Մէկը կը նկարագրէ. – «200 հոգի էինք, բաշխուած չորս սենեակներու մէջ, խմս 6 մեթր էր 8-ի վրայ եւ 40 էինք գետինը քնացող: Չորս արտաքնոց կար մեր տրամադրութեան տակ առանց ջուրի: Ոչ ելեկտրականութիւն կար ոչ ալ հեռաձայն» (իշխանութիւնները կտրած էին):

ԹՈՒՐՔԻԱ որոշած է հաշտուիլ օսմանեան իր անցեալին հետ: Վարչապետ Էրպաքանի նախագահութեամբ Դեկտեմբեր 23-ին գումարուած Մշակոյթի, լեզուի ու պատմութեան բարձրագոյն Հիմնարկի ժողովին որոշուած է 1999-ին հանդիսաւոր կերպով նշել կայսրութեան հիմնադրութեան 700-ամեակը: Այդ առիթով պիտի կազմակերպուին նաեւ միջազգային միջոցառումներ:

ԱԼԺԻՐԻ ամէնէն բանուկ փողոցներէն մէկուն մէջ ականուած կառք մը պայթած է Դեկտեմբեր 23-ին, սրճարանի մը մօտ: Երեք մեռեալ կար եւ աւելի քան 70 վիրաւոր:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ թոյլ չեն տուած որ Բեթղեհէմ մուտք գործէ եղեւնի ծառը, զոր Ֆինլանտացի մը ղրկած էր որպէսզի ան զարդարէ Մըսուրի հրապարակը, Ծննդեան եկեղեցւոյ դիմացը: Ֆինլանտացին ծառը տընկած էր 40 տարի առաջ, ան 12 մեթր բարձրութիւն ունի, բայց, Դեկտ. 16-էն ի վեր կը մնայ Իսրայէլեան Աշտոտ նաւահանգիստը, առողջապահական քննութիւններու ենթարկուելու համար: Ըստ իսրայէլեան իշխանութիւններուն այդ քննութիւնները կրնան քանի մը օր, կամ քանի մը ամիս տեւել, հակառակ անոր որ քննութեան ենթարկուած էր Ֆինլանտա:

ԱՆԴՐԴՆԵՍՏՐԻ անջատողական հողամասին «նախագահ» վերընտրուած է Իգոր Սմիրնով ձայներու 70%-ով: Մոլդաւ այդ շրջանին բնակչութեան մեծամասնութիւնը ռուս է եւ նախագահն ալ ազգայնամոլ Ռուս մը, որ յայտարարած է այս առթիւ. – «Պիտի ամրապնդենք այնքան դժուարութեամբ ձեռք ձգած մեր անկախութիւնը: Միջազգային հաւաքականութեան կողմէ մեր անկախութեան չճանչցուիլը շատ փոքր խոչընդոտ մըն է մեզի համար»:

ՌԻՆԱ ՔԷԹԹԻ երեւունական թուականներու ծանօթ երգչուհին մեռաւ 85 տարեկանին: Իր ամէնէն համբաւ գտած երգերն էին՝ Սոմպրէրօ զ'է մոնթիյ եւ Ճ'աթթանտրէ: Քաշուած էր Գոթ տ'Ազիւր, ուր ճաշարան մը կը վարէր վերջին տարիները:

ԾՆՆԴԵԱՆ Տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Զորեքշաբթի օր (Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 26-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 27:

ՉԻԼԼԷՐԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԸ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար եւ փոխվարչապետ Թ. Չիլլէրի Մոսկուա այցելութեան ընթացքին նիւթ եղած է Կասպից ծովու քարիւղին փոխադրութեան հարցը: Ծանօթ է որ Մոսկուա հետամուտ է նաւթատար խողովակաշարը իր տարածքէն անցընելու ու անով Սեւ ծով հասած քարիւղը ծովու ճամբով արեւմուտք փոխադրելու: Իսկ Անգարա ջանք չի խընայեր այդ խողովակաշարը բերելու Միջերկրականի իր մէկ նաւահանգիստը:

Թ. Չիլլէր վարչապետ Չերնոմիրդինի ու Արտաքին Նախարար Պրիմակովի հետ հանդիպումներուն կրկնած է թէ Բաքու – Ճէյհան նաւթատարի մը ծրագիրը Ռուսաստանի դէմ բան մը չէ, այլ իրենք կ'ուզեն զայն զետեղել Ռուսաստանի հետ գործակցութեան շրջանակին մէջ: Չերնոմիրդին պատասխանելով ըսած է թէ սխալ կ'ըլլայ նման մեծ ու կարեւոր ծրագիր մը հիմնել քաղաքական նպատակներու եւ շահերու նախընտրութեան վըրայ: Նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղ «Միլլիյէթ»ի (Դեկտեմբեր 23) մէջ լոյս տեսած գրութեամբ մը հետաքրքրական կը նկատէ այդ մօտեցումը, ըսելով թէ Ռուսաստան այն տպաւորութիւնը կ'ուզէ ձգել որ եթէ Թուրքիոյ ծրագիրը տընտեսական առումով աւելի շահաւոր ըլլայ, ինք պիտի չհակառակի անոր: Այսուհանդերձ, նախկին դեսպանը կ'աւելցնէ թէ ժամանակ մը սպասել պէտք է տեսնելու համար որ Մոսկուա իրապէս անկե՞ղծ է այդ տրամադրութեան մէջ:

Այս հարցին մէջ երկու երկիրները հակադրող կէտ մըն ալ քարիւղատարներու Թրքական նեղուցներէն անցնելուն կը վերաբերի: Թուրքիա կը մերժէ ընթացք տալ այդ անցքին, պատճառաբանելով Պոլսոյ ապահովութեան սպառնացող մշտական վտանգը: Իսկ Մոսկուա մինչեւ այսօր կը պնդէր այդ կէտին վրայ, ըսելով որ Մոնթրէօի համաձայնութիւնը իրենց կու տայ այդ իրաւունքը, առանց ենթարկուելու Թրքական կողմին սահմանափակումին: Եթէ այս վէճին մէջ համաձայնութիւն մը գոյանայ, ատիկա պիտի նըշանակէ որ Մոսկուա կ'ընդունի Թուրքիոյ իրաւունքները եւ շրջանին մէջ անոր ռազմավարական անառարկելի դերը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23 / 24)

ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ ԲԱՆԱՎԷՃ

Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբէն ներս արհմիութիւն մը ստեղծելու կապակցութեամբ գլխաւոր տնօրէն Լորիս Ճգնաւորեանի եւ երաժիշտներու միջեւ ծագած հակադրութիւնները կը շարունակուին: Աւելին, արհմիութեան ըստեղծումին մասնակցած երաժիշտներէն երկուքը Առուշեայ Մուրադեան եւ Գրիգոր Ղազարեան Նոյեմբեր 25-ին հեռացուած են իրենց աշխատանքէն. աւելի ուշ նոյն ճակատագրին ենթարկուած է նաեւ Սամուէլ Վարդանեան: Անոնք Դեկտեմբեր 5-ին դիմած են դատարան:

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԵՐԸ

«Տեղական ինքնակառավարման մասին օրէնք»ին համաձայն համայնքներու ղեկավարներու աշխատավարձերը կը սահմանուին իրենց մարզպետներու աշխատավարձերուն համեմատութեամբ: Այսպէս, մինչեւ 1000 բնակիչ ունեցող համայնքի ղեկավարի աշխատավարձը կը կազմէ մարզպետի աշխատավարձին 40%-ը, 1001 – 5000 բնակիչ ունեցողինը՝ 50%-ը, 5001 – 20.000՝ 60%, 20.001 – 75.000՝ 75%, 75.000 եւ աւելի բնակիչ ունեցող համայնքի ղեկավարինը՝ 85%: Վերոյիշեալ օրէնքի թիւ 24 յօդուածին համաձայն համայնքի պաշտօնէութեան աշխատավարձը կը ճշդէ ղեկավարը, առաւելագոյնը իր աշխատավարձին 80%-ի սահմաններուն մէջ: Իսկ մարզպետներու աշխատավարձը ներկայիս 40.000 դըրամ է:

ՍՊԻՏԱԿԻ ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐԸ

Երկրաշարժէն ասդին անցած ութ տարիներու ժամանակաշրջանին մէջ 1996-ին է որ Սպիտակ արձանագրուած է ծնունդներու բարձրագոյն թիւը: Այս տարուան 11 ամիսներու ընթացքին լոյս աշխարհ եկած են 554 նորածիններ: Երկրաշարժէն ի վեր ծնածներու թիւն է 3344:

ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական նոր թղթադրամները կը պատրաստէ անգլիական «Հարիսոն էնտ Սոնս» ընկերութիւնը, որ շահած է այդ նպատակով բացուած մրցումը: Իր մարզին մէջ ծանօթ այս ընկերութիւնն է որ կը պատրաստէ նաեւ գերմանական մարքերը: Նոր թղթադրամները շրջանառութեան մէջ կը դրուին գալ տարուան կէսէն սկսեալ:

ԿԱՊԱՆԻ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կապանի մէջ հիմնուած է քաղաքին բարձրագոյն ուսման առաջին հաստատութիւնը՝ Հայաստանի ճարտարագիտական պետական համալսարանի շրջանակին մէջ: Ուսումնական յառաջիկայ տարուան համար կան նաեւ կրթահամալիրին կից դոլէճ մը եւ վարժարան մը ստեղծելու ծրագիրներ:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 40-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿԷՆ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ

Քառասուն տարիներ անցեր են: Սովորութիւն է ըսել՝ երկար տարիներ, մինչ անոնք եղան կարճ, շատ կարճ, քանի անցան զացին անմըռնելի արագութեամբ: Ժամանակին ժամանակ իսկ չգրուեցաւ որպէսզի անդրադառնանք: Գոնէ անդրադառնանք:

Տարիներուն հետ, դադութներն ալ դիմագիծ փոխեցին ու երբեմն կապն ալ խզուեցաւ անցեալին հետ, ոչ անպայման սերունդներու տարբերութեամբ:

Մանաւանդ այսօ՛ր, երբ այնքան չէին ու ջերմ Մխիթարեան մեր վարժարանն ալ միայն հոգեհանգիստով մը կարելի է յիշել, անընական երեւոյթ չէ որ Հայր Սահակ Տէր – Մովսէսեանն ալ մոռացութեան տրուի: Ան, տարիներու երկայնքին, տեսուչը եղաւ այդ վարժարանին, նաեւ հայերէնի եւ պատմութեան դասատու: Սերունդ կրթեց, յաճախ յանդիմանելով, բայց եղաւ միշտ ժողովրդական եւ սիրելի դէմքը այս գաղութին, վարժարանէն ներս թէ դուրս:

Յաճախ խմբագրատուն կուգար, այդ օրերուն՝ ռիւ տը Թրեվիզի «ազգային» տունը, «յուշիկ յուշիկ ներս կը մտնէր շինական տէրտէրի մը պարզութեամբ», պիտի գրէր Շ. անոր մահուան վաղորդայնին, աւելցնելով. – «Թուղթը կամ դասալիքը սաստած ատեն այն տպաւորութիւնը կը կրէիր թէ հիմա գլխուն պիտի իջեցնէ իր «Հայոց պատմութիւնը» աւելի ծանր քան կռուփի մը հարուածը»:

Վերջին տարիներուն խարխափելով ներս կը մտնէր խմբագրատունէն: Ծաքարախտը աւեր գործած էր ու մեր սիրելի Վարդապետը գրեթէ կորսնցուցած էր տեսողութիւնը: Նոյն պատճառով, Արշակ Չօպանեան կառքի տակ մնացած էր Փարիզի մեծ պողոտաներուն վրայ ու մտահոգ էինք Հայր Սահակին համար: Համոզեցինք որ Վանք, Ս. Ղազար վերադառնայ, հոն՝ Վենետիկ կառք չկայ: Հանգիստ էինք: Կար սակայն, ճակատագիրը: Պէտք է յիշէինք Ժան Տրլալի թատերգութիւնը՝ Ce soir à Samarcande: Պաղտատի մէջ, Թագաւորը յանկարծ կը նկատէ որ իր վիզիրը սարսափահար կուգայ ու իր հարցումին թէ ի՛նչ պատահած է, կը պատասխանէ «Մահս տեսայ, կը փախիմ», ո՞ւր, հարց կու տայ Թագաւորը, «Սամրղանտ» կ'ըսէ վիզիրը: Թագաւորը, դուրս կ'ելլէ, կը հանդիպի իր վիզիրին մահուան ու կ'ըսէ՝ «ինչո՞ւ այդքան վախ պատճառեցիր վիզիրիս»; «Զուզեցի վախ պատճառել, պարզապէս զարմացայ զինք Պաղտատ տեսնելով, որովհետեւ ես իրեն կը սպասէի, ա՛յս իրիկուն Սամրղանտ»:

Հայր Սահակին մահն ալ իրեն կը սպասէր Վենետիկ: Ծնունդի գիշերը, երբ կ'երթար բարեկամի մը տունը ու մութին մէջ, լակունան կ'իյնար ու խեղդամահ կ'ըլլար:

Քառասուն տարիներու երկայնքին Վենետիկի Մխիթարեանները, այլ խօսքով՝ հայ մշակոյթը, բազմաթիւ դէմքեր կորսնցուցին: Շարքը ապաւորիչ է. – Հայր Եղիա, Հ. Սրապիոն, Հ. Ղեւոնդ, Հ. Մեսրոպ, Հ. Խաչատուր, Հ. Վահան, Հ. Կիրեղ, Հ. Սերովբէ, Հ. Յուսիկ, Հ. Յակոբ, Հ. Բարսեղ, Հ. Նիկողոս, Հ. Խորէն, Հ. Աւետիք, Հ. Եփրեմ, Հ. Միքայէլ, հուսկ՝ վերջինը կրկին Հ. Սահակ մը, ամէնէն վաստակաւոր միաբաններէն, ան որու գործը, ափսո՛ս, կէս մնաց:

Ծնունդի սա ուրախ պահուն, տխուր յիշեցում մը՝ Հայր Սահակէն Հայր Սահակ:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 15-ի մեր թիւով արձագանգած էինք այն լուրին թէ Էրզրումի հայկական եկեղեցիներէն մին մզկիթի պիտի վերածուէր. որոշումը դժգոհութիւն պատճառած էր հայկական շրջանակներու: «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին Դեկտեմբեր 18-ի թիւէն կը տեղեկանանք որ խնդիրը անտարբեր չէ ձգած Հայաստանեան շրջանակներն ալ: «Տամիրամ» խումբէն երեսփոխանուհի Ժ. Կաժոյեան որ անդամ է Սեւծովեան տընտեսական համագործակցութեան վեհաժողովին մշակոյթի, գիտութեան եւ ընկերական հարցերու յանձնաժողովին, Դեկտեմբերի սկիզբը Թիֆլիսի մէջ նստաշրջանի մը մասնակցած ու խօսած է նիւթին մասին: Պատասխանելով Արման Յովհաննիսեանի մէկ հարցումին, ան կ'ըսէ թէ ճիշդ է որ խօսք եղած է վերոյիշեալ եկեղեցիին մասին: Ինք «դուրս»ի հայկական յուշարձաններու կարգին անդրադարձած է Ժէ. դարու այդ եկեղեցիին, երբ մասնակից Թուրք պատուիրակութիւնը փորձած է հաշտ բարձրացնել Երեւանի Կապոյտ մզկիթին մասին, ըսելով որ ան անխնամ վիճակի մէջ է, եւայլն: Իրենց բացատրուած է որ այդ մզկիթը պարսկական մշակոյթի արժէք է եւ թէ ներկայիս հայեւպարսիկ գործակցութեամբ սկսած են վերականգնումի աշխատանքները: Այս բացատրութենէն ետք Ժ. Կաժոյեան ըսած է թէ իրենք անհանգիստ են Էրզրումի հայկական եկեղեցիին ճակատագիրով. ան մէջբերած է Էրզրումի քաղաքապետին խօսքերն ալ, թէ «անտէր եկեղեցի է, ինչ կ'ուզենք, կ'ընենք»: Երեսփոխանուհին կ'աւելցնէ թէ Թրքական կողմը խոստացաւ անպայման հետաքրքրուիլ ու յետագային պատասխանել:

Ի ՅՈՒՇ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ–ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 40–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

(1956 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25)

ՎԱՍՏԱԿԵՑԱՒ ԵՒ ԱՐԴ ՀԱՆԳՉԻ

... Մխիթարեանի մը կորուստը ցաւի պատճառ է միշտ նաեւ մեզի, բոլոր նախկին սաներուս համար, մեր անցեալի յուշերն ու ներկայի կապերը մասնակից ընելով մեզմէ իւրաքանչիւրը կորուստին դառնութեան: Բայց, Հ. Սահակ վարդապետին կորուստը կը գլէ կ'անցնի Միաբանութիւնն ու սաները, դառնալով բազմութիւններ համակող ծանր վիշտ մը: Հ. Սահակ վրդ. դարձած էր այլեւս քաջածանօթ դէմք մը, Հայութեան մէջ, իրապէս լայն ժողովրդականութեան մը՝ որ հատուած կամ բաժանում չունեցաւ: Ինք թերեւս յականէ անուանէ չէր ճանչնար շատերը, բայց շատ ու շատեր, բոլոր շրջանաւարտներէն, միջավայրերէն ու դաւանանքէն, հեռուէն ու մօտէն ճանչցան ու սիրեցին, դարձան ծանօթ թէ անծանօթ բարեկամները այս խանդավառ Հայուն:

Իր վայելած ժողովրդականութեան եւ լայն համակրանքին գաղտնիքն ալ բացատրութեան կը կարօտի, որովհետեւ պարզ ակնարկ մը ենթադրել պիտի տար թէ երեւոյթին ճիշդ հակառակը աւելի բնական ու տրամաբանական պիտի ըլլար:

Աժան շահուած համակրութեան եւ փայփայող գովասանքներով ապահովուած ժողովրդականութեան մարդը չեղաւ երբեք: Ընդհակառակն: Ամէնքս ալ կը յիշենք զանազան հանդիսաւոր առիթներով իր պերճ եւ հոսուն ճառերը՝ ուր հարուածներու եւ սլաքներու լայն բաժին մը կը վիճակէր միշտ ամէնուս, ճաղկելու համար մեր վնասարար ճղճիմութիւնները, մեր առօրեայ դասալքութիւնները, մեր պզտիկ վատութիւններն ու մեղաւոր անտարբերութիւնները: Կ'ուզէր որ ըլլայինք ա՛յնպէս ինչպէս ինք կ'ուզէր որ Հայը ըլլայ:

Հրապարակաւ յանդիմանուիլը հաճելի չէ ոչ ոքի եւ իր սաստերն ու պարսաւները ուրիշի մը կողմէ ու բերնէն՝ առնըւաղն պիտի սրտնեղէին մեզ բոլորս եւ անշուշտ երբեք տուն պիտի չտային այնքան լայն ժողովրդականութեան մը, ինչպէս էր իրը:

Բայց, ունկնդիր զանգուածը այնքան ջերմ անկեղծութիւն եւ հաւատք կը զգար իր խօսքերուն մէջ, այնքան վառ Հայութիւն եւ հայրենասիրութիւն, որ բնազդօրէն կ'ըմբռնէր թէ իրաւացի է Հ. Սահակ, թէ արդար են իր մեղադրանքներն ու պախարակումները, եւ ի վերջոյ ճշմարտութիւններ են որ ամէնքս պիտի ուզէինք կարենալ ըսել նախ մենք մեզի, բայց չէինք կրնար ըսել, ճիշդ իր չեշտած մեր պզտիկ վատութիւններուն եւ դասալքութիւններուն համար: Ինք կ'ըսէր, յստակօրէն կ'ըսէր, չեշտակի կ'ըսէր եւ կը թեթեւցնէր մեր իւրաքանչիւրին խղճմտանքին բեռը:

Ուղեկորոյս Հայը Հ. Սահակի մէջ կը տեսնէր պատկերը ճշմարիտ Հայուն, Հայաստանցի Հայուն: Ատկէ վարդապետին վայելած սէրն ու համակրանքը իր տարածուն ժողովրդականութեան մէջ խտացած:

Կրնամ սխալիլ թէեւ, բայց ես կը կարծեմ որ Հ. Սահակին կատարելատիպ Հայութեան մը պահանջն ու ցանկութիւնը կ'աղօտէր ցանկալին եւ կարելին զատորոշող սահմանը իր տեսողութեան առջեւ: Այդպէս էր ոչ միայն մերօրեայ դէպքերու քննութեան մէջ, այլեւ մեր պատմութեան դարերով հեռաւոր անցքերուն վերլուծման պահուն: Զայրոյթով կը բողոքէր, օրինակ, Մեծն Տիգրանի որդւոյն դաւաճանութեան դէմ, կարծես թէ եղելութիւնը այս առտու կարդացած ըլլար իր օրաթերթին վրայ: Կը փղձկէր որ եթէ ձեռքէն գար, պիտի հարուածէր ու խորտակէր դաւադիրը, պիտի հաստատէր Տիգրանն իր գահուն վըրայ, որպէսզի Հայաստանի փառքը չընսեմանար եւ մեր պատմութեան յետադայ տխուր անցքերը չկարենային պատահիլ:

Տարեկիցներս ու դասակիցներս ամէնքս ալ տեսած ենք Հ. Սահակ Վրդ.ը 1918–ին, մենք պատանի, ինք հազիւ քառասուննոց երիտասարդ, Հայաստանի Հանրապետութեան օրերուն, ոգեւորուած, խանդավառ, ձեւ ու մարմին առնող դարերու երազէն վերացած, ապագայի ոսկեղէն ու հսկայ ծրագիրներ կանխատեսող: Տեսած ենք զինքը նաեւ Հանրապետութեան խորտակման օրերուն, մըռայլ, մտատանջ, խռով, յուսահատ ու տառապող: Իրական հայելին՝ Հայուն խանդավառութիւններուն եւ ոգեւորութիւններուն, խռովքներուն եւ տառապանքներուն:

Լման կէս դարու կրթական վաստակ մը կը թողու Հ. Սահակ: Տեւականօրէն յիսուն տարիներ Պոլսէն Վենետիկ ու Փարիզ, դասաւանդած, դաստիարակած ու կրթած յաջորդական սերունդներ միշտ նոյն նուիրումով, նոյն խանդով ու գորովով:

Հաշուեցէք, եթէ կրնաք իր սաներուն եւ աշակերտներուն բազմութիւնը: Այդ ուղղութեամբ մեր օրերու Մխիթարեաններուն մէջ հաւանաբար մրցանիշը իրն է: Բայց, այդ աշակերտները ամէնքն ալ բնականաբար իր խոր ազդեցութիւնը կրած ըլլալով հանդերձ, միատիպար ու նմանատիպ անհատներ չեն: Գաղափարի զանազան երանգները կը տեսնուին իրենց մէջ: Եւ սակայն ամէնքն ալ հարազատներ են Հ. Սահակին մտքին ու սրտին:

Մխիթարեան 250 տարուան պատմութիւնը զանազան մարզերու մէջ հոյակապ անուններ արձանագրած է որոնց հետ ուղղակի բաղդատութեան դնել Հ. Սահակ Վ. Տէր–Մովսէսեանը՝ չենք յաւակնիր մենք, իր սաները: Բայց, կը խորհինք եւ կը հաւատանք թէ Մխիթարեաններու վայելած եւ ուղղակի ժողովուրդէն ընծայուած համակրանքին ու յարգանքին մէջ Հ. Սահակները գլխաւոր դեր մը ունեցած են, իրենց գործը աւելի տեսանելի ու շօշափելի, իրենց վաստակը սիրելի եղած ըլլալուն համար ժողովրդեան խաւերուն:

Ս. Ղազարի գերեզմանոցին մէջ, Ալիշանի տապանաքարին վրայ կարճ այլ յատկանշող խօսք մը քանդակուած է: Որքան կը պատշաճի նաեւ Հ. Սահակ Վ. Տէր–Մովսէսեանի.

«Վաստակեցաւ եւ արդ հանգչի»:

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷՋ(*)

1957, Յունուար 26

(*) ԽՄԲ. – Ի յիշատակ նաեւ մեր աշխատակցին, Մխիթարեանի փայլուն շրջանաւարտներէն, որու մահուան Բ. տարելիցն էր քանի մը օր առաջ (1994, Դեկտեմբեր 13):

Ընթացիկ արուեստ

Պաղտասարեան, Շահումեան, Մարտիրոսեան նկարիչներու եւ Կարապետեան ոսկերիչի ստեղծագործութիւնները կը ցուցադրուին մինչեւ Յունուար 6 (ժամը 11–էն 19)՝

Galerie Mann
7, rue Guénégaud, 75006 PARIS.

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԻՐ 150-ԱՄԵԱՅ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 150–ամեակն է այս տարի: Այս առիթով, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան պայմաններուն, դաւանանքին, կառոյցներուն, կրթական ու մշակութային նպաստին, ներդրումին եւ ներկայ վիճակին ծանօթանալու համար, հանդիպումներ ունեցանք Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան նախագահ վերապատուելի Յովհաննէս Գարճեանի, վերապատուելի Փօլ Հայտօսթեանի եւ այլ պատասխանատուներու հետ:

Մեր քաղած տեղեկութիւններուն եւ լրացուցիչ այլ աղբիւրներու վրայ հիմնուելով, կ'արժէ ծանօթանալ Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ, անոր 150-ամեայ ծառայութեան ընդմէջէն:

«ԱԶԴԱԿ»

Պէյրութ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Վերապատուելի Գարճեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան պատմականը ընելով, ըսաւ, որ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հիմնադրութիւնը կը զուգադիպի հայութեան մօտ գրական զարթօնքի շրջանին, երբ հայ երիտասարդներ Եւրոպա ուսանելու գացին եւ նոր գաղափարներով հայրենիք վերադարձան:

Այդ շրջանին, խումբ մը հայ երիտասարդներ, որոնց շարքին նաեւ քահանաներ, աւետարանական գաղափարներով տոգորուած՝ 1836–ին Պոլսոյ մէջ կազմեցին Բարեպաշտից միաբանութիւնը, նպատակ ունենալով Ս. Գիրքի սերտողութիւնը եւ եկեղեցւոյ բարեկարգումը:

Այդ ժամանակ տակաւին Պոլսոյ մէջ միսիոնարներ չկային, այլ Աստուածաշունչի ընկերութեան թարգմանութեամբ աշխատող մարդիկ: Այնուհետեւ եկան ամերիկացի միսիոնարները, գլխաւորաբար՝ Ամերիկայի Ժողովական եկեղեցւոյ արտաքին աւետարանչութեան՝ Պորտի միսիոնարները:

Սկզբնական շրջանին, Պոլսոյ պատրիարքը հակառակ չէր Բարեպաշտից միաբանութեան, բայց երբ անոնք սկսան զօրանալ եւ յառաջ երթալ, աւետարանական սկզբունքներ տարածել, սկսաւ հալածել զանոնք, բանադրեց եւ նզովեց:

Այս պայմաններուն տակ, 1846 Յուլիս 1–ին, 40 անձեր, 37–ը՝ այր եւ երեքը՝ կին, Պոլսոյ Բերա թաղին մէջ, ամերիկացի միսիոնարի մը՝ Տուայթի տան մէջ հաւաքուելով, իրենք զիրենք եկեղեցի հռչակեցին, կոչուելով Հայաստանեայց Աւետարանական եկեղեցի. անոնք ընտրեցին իրենց հովիւը՝ Աբիսողոմ Ութիւճեան, զոր ձեռնադրեցին յաջորդ Կիրակի:

Վերապատուելի Գարճեան, վերլուծելով Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ հիմնադրութեան պայմանները, ըսաւ, որ հայ աւետարանականներ ստիպուեցան կազմակերպուիլ, որովհետեւ Հայ եկեղեցիէն դուրս դրուեցան եւ մկրտութեան, ամուսնանալու կամ թաղումի համար չէին կրնար արտօնութիւն ստանալ. Պետութիւնը չէր ճանչնար այլ արտօնագիր: Աւետարանական շարժումը, հայկական ըլլալով հանդերձ, միսիոնարներու հովանաւորութիւնը կը վայելէր:

Սուլթան Ապտիւլ Մեճիտ 1850–ին պետական ճանաչում շնորհեց հայ աւետարանականներուն, իբրեւ փրոթեսթանթ միլլէթ:

ՆԱԽԱԵՂԵՌՆԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Իր հիմնադրութենէն եւ պետական ճանաչումէն քանի մը տարի ետք, Հայ Աւետարանական եկեղեցին արդէն բաւական տարածուած էր. 1846–էն 1856, տասը տարուան ընթացքին, աւետարանական 24 եկեղեցիներ կազմուեցան Պոլսոյ, Արեւմտեան Հայաստանի ու Կիլիկիոյ տարբեր վայրերու մէջ: Նոյն ժամանակաշրջանին, եկեղեցին ունէր հինգ հովիւ, տասը քարոզիչ եւ 626 հաղորդական անդամ:

1864–էն սկսեալ եկեղեցական 4 միութիւններ կազմուեցան. Բիւթանիա (Պոլսոյ շրջան), Հիւսիս – Կեդրոնական Թուրքիոյ Միութիւն, Կիլիկիոյ Միութիւն, Խարբերդի եւ Շրջակայքի Միութիւն: Արեւելեան Հայաստան առանձին միութիւն ունէր, որուն կեդրոնը Թիֆլիս էր:

1873–ին, եկեղեցիներուն թիւը հասաւ 74, հովիւներուն թիւը՝ 47, եւ հաղորդական անդամներուն թիւը՝ 4032:

Հայ Աւետարանական եկեղեցին իր հիմնադրութեան սկիզբէն իսկ մեծ զարկ տուաւ կրթական եւ թարգմանական գործին: Մինչեւ Մեծ Եղեռնը, եկեղեցին 34 երկրորդական վարժարաններ ունէր (որոնցմէ 20–ը՝ աղջիկներու եւ 14–ը՝ մանչերու), ինչպէս նաեւ եօթը քոլէճներ՝ Այնթապի, Խարբերդի, Մարաշի, Մարզուանի, Տարսոնի, Գոնիայի եւ Իզմիրի մէջ:

Աւետարանական Եկեղեցին Աստուածաշունչը արեւմտահայերէնի, արեւելահայերէնի, հայատառ թրքերէնի եւ քրտերէնի թարգմանեց, ինչպէս նաեւ հրատարակեց «Շտեմարան Պիտանի Գիտելեաց», «Աւետաբեր», «Աւետաբեր տղայոց համար» եւ «Բիւրակն», «Կոչնակ», «Բարի լուր», «Րահնիւմա», «Եփրատ», «Եէնի խօմիւր» եւ «Ջանասէր» պարբերականները:

Մեծ Եղեռնի նախօրեակին, հայ աւետարանականները 137 եկեղեցի, 82 հովիւ, 97 քարոզիչ, 46 դպրոց եւ 270 կիրակնօրեայ դպրոցներ ունէին: Նոյն շրջանին, հայ աւետարանականներուն թիւը մօտաւորապէս 51 հազար էր:

ՅԵՏ ԵՂԵՌՆԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Մեծ Եղեռնէն ետք, Հայ Աւետարանական Եկեղեցին վերակազմուեցաւ. նախապէս արդէն Միջին–Արեւելքի տարբեր շրջաններու մէջ Աւետարանական Եկեղեցիներ կային. Կազմուեցան Մերձաւոր –Արեւելքի, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի միութիւնները:

Վերապատուելի Գարճեան, առանձին – առանձին թուելով իւրաքանչիւր շրջան, հետեւեալ տուեալները տուաւ Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ ներկայ վիճակին մասին:

Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութիւնը կազմուեցաւ 1924–ին: Հալէպի մէջ: Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ, Հայ Աւետարանական եկեղեցիներուն տեղաբաշխումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. Պէյրութ՝ չորս եկեղեցի, Այնճար՝ մէկ, Հալէպ՝ չորս, մէկական եկեղեցի՝ Քեսապի եւ անոր շրջակայ Գալատուրան, Էքիզօլուք եւ Քէօրքիւնէ գիւղերուն մէջ, Դամասկոս՝ մէկ, Հոմս՝ փոքր խմբակ մը, Պոլիս՝ երկու (նախապէս երեք), Եգիպտոս՝ մէկ (նախապէս երկու), Իրան՝ մէկ եկեղեցի եւ երկու մասնաճիւղ եւ Աթէնք՝ երկու եկեղեցի, խմբակ մըն ալ կայ Կիպրոսի մէջ:

Միութեան անդամ են նաեւ ասորի աւետարանականները, որոնք եկեղեցի մը ունին Հալէպի մէջ, եկեղեցի մըն ալ Պէյրութի մէջ: Անոնք ուրֆացի ասորիներ են, որոնք նախապէս հայախօս էին, Ուրֆայի բարբառը կը խօսէին եւ Հայերու հետ միասին կ'ապրէին: Ներկայիս արաբախօս են, քիչեր հայերէն գիտեն. եկեղեցւոյ մէջ պաշտամունքները արաբերէն կը կատարեն:

Միութիւնը ունի իր Կեդրոնական Մարմինը, բաղկացած՝ 12 անդամներէ, վեց հովիւ եւ վեց աշխարհական, որոնցմէ եօթը Լիբանանէն եւ հինգը Սուրիայէն, եւ կ'ընտրուին Միութեան տարեժողովին կողմէ, երեք տարուան համար:

Ֆրանսայի Միութիւնը 15 եկեղեցի ունի, որոնց 14–ը Ֆրանսայի մէջ՝ Փարիզ, Մարսէյլ, Վալանս եւ Լիոն, եւ մէկը Պելժիայի մէջ:

Ֆրանսայի Միութիւնը կազմակերպականօրէն կեդրոնացեալ է. Կեդրոնական Մարմին մը ունի, որ կը տնօրինէ Միութեան վարչական բոլոր գործերը:

Ամերիկայի Միութիւնը կ'ընդգրկէ Միացեալ – Նահանգները եւ Գանատան եւ 24 եկեղեցի ունի, որոնցմէ քանի՝ Միացեալ – Նահանգներու մէջ. Սան – Ֆրանսիսքօ երկու եկեղեցի, Ֆրէզնօ՝ ե–

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՆՈՐՀՔ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԸ...

«Շնորհք Գալուստեան»ը մեզի ծանօթ ֆրանսահայ մարզական ակումբներուն ամէնէն երիտասարդն է. հիմնուած է 1990 Նոյեմբեր 19–ին։ Ճշգրիտ անունը, ամբողջական՝ «Մշակութային եւ Մարզական Հայկական Ընկերակցութիւն Շնորհք Գալուստեան, Լա – Ռօզ, Մարսէյլ»։

Թաղային Միութիւն մը, երկու տասնեակ անդամներով. կը համախմբէ հայ երիտասարդներ, նուազ երիտասարդներ, ընդհանրապէս Պոլսէն գաղթած վերջին երկու տասնամեակներուն ընթացքին։ Կ'արժէ ծանրանալ այս Միութեան վրայ, նշել անոր հիմնարկութեան պարագաները, իմանալ իր եզակի անուան պատճառները։

Սարգիս Մունկան, արհեստով որմնադիր, ակումբին նախագահն է. կը պատմէ.

«Շնորհք Գալուստեան Պատրիարքը շատ օգնած է մեզի Թուրքիա, Անատոլու, երբ հոն էինք Պոլիս ալ։ Եթէ այսօր կենդանի ենք, մեր կեանքը անոր կը պարտինք։ Իր վախճանումէն յետոյ – վեց տարի առաջ – ուզեցինք յարգել իր յիշատակը, հիմնեցինք, Մշակութային եւ Մարզական այս Միութիւնը։ Մեր նպատակներուն մէջն էր օգնել Հայաստանի, Ղարաբաղի»։

Մարզական գործունէութեան կողքին «Շ. Գ.»ը կը ջանայ իր բաժինը բերել հայրենիքի օգնութեան գործին։

Պ. Մունկան (Մունկանեան) կը հաւաստէ թէ ամէն տարի իր ակումբէն անձ մը կ'երթայ Հայաստան ու Ղարաբաղ, նուէրներ կը տանի մարտիկներուն եւ կարօտ ընտանիքներու։

«Կը ջանանք ըլլալ հոն ինչ որ Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարքը եղած է Թուրքիա մեզի համար» կը շեշտէ ակումբին նախագահը։

«Շնորհք Գալուստեան» գնդակ կը խաղայ։ Ունի գործօն – լիսանսիէ – 14 մարզիկներ։ Կը մասնակցի Փրովանսի երկրորդ դասակարգի ֆութպոլի ախոյեանութեան. կը ձգտի բարձրանալ։ Քաջալերական մրցաշրջան մը բոլորելու վրայ է. իր խմբակին լաւագոյններէն մէկն է։

Խումբին մարզիչներէն է ուրիշ Մունկան մը՝ Խաչիկ, 35 տարեկան. ունի, անկասկած, անհրաժեշտ եռանդը ու փորձառութիւնը ծառայելու համար իր ընկերներուն։ Նոյնիսկ այս համեստ մակարդակի վրայ, մարզիչի մը դերը հեռու է դիւրին ըլլալէ։

Ֆինանսական գետնի վրայ ինչպէ՞ս կ'ապրի «Շ. Գ.»ը։

Զունի քաղաքապետական որեւէ նպաստ։ Տարեկան պիւտճէն՝ շուրջ եօթը հազար ֆրանք։ Կը հայթայթուի համակիրներու փոքր նուէրներով, անդամավճարներով ու օրացոյցերու եւ չապիկներու վաճառումէն մնացած չահերով։

Անշուշտ, այդ մակարդակի պիւտճէով մը, կարելի չէ հրաշքներ գործել ներկայ ֆութպոլին մէջ, ձեռնարկել մեծ կազմակերպութիւններու, բայց կը թուի թէ «Շ. Գ.»ի վարիչները ունին խանդավառութիւն եւ կամք՝ ապահովելու համար իրենց խումբին, յարատեւօրէն, տեղ մը Փրովանսի հարիւրաւոր ակումբներու շարքին մէջ։ Ան կը գործէ արդէն վեց տարիներէ ի վեր, ինչ որ ինքնին խրախուսիչ իրականութիւն մըն է։

Անկասկած, Պոլսոյ Պատրիարքը չէր կրնար երեւակայել որ, օր մը, հայ տղաք գնդակ պիտի խաղան իր անունով մկրտուած խումբի մը մէջ եւ այդ ալ՝ Ֆրանսայի մարզադաշտերուն վրայ...

ՎԱՀԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԹՂԹԱԿԻՑԸ

Իգոր Կավրիլով ռուսական ձայնասփիւռի թղթակից մըն է որ Չէչէնիա ղրկուած է, պատերազմին մասին լրատուութիւն կատարելու։ Մոսկովեան թերթի մը մէջ կը նկարագրէ հոն անցուցած անտանելի օրերը։ Պատերազմը ընդհանուր քաոյթ առնելէ ետք երկու անգամ սպաննուելու վտանգը կ'անցընէ։ Անգամ մը երբ ռմբակոծումներէն պատսպարուելու համար խրամատ մը կը մտնէ, շարունակելով տեղեկատուութիւն կատարել իր կայանին, երկու Չէչէններ վազելով կ'անցնին իր առջեւէն։ Ատիկա այն շրջանն է որ Չէչէնները լրտեսներ կը ձերբակալեն ու կը գնդակահարեն հրապարակին վրայ։ Չէչէնները կը նշմարեն զինք, համոզուած որ հրետաններուն կրակոցները ինք կը ղեկավարէ, կը տանին հրամանատարութեան բաժինը։ Կասկածելի ոչինչ գտնելով հանդերձ վրան, երկար ատեն կ'արգելափակեն նկուղի մը մէջ, յետոյ դուրս կը հանեն գոհունակութեամբ ցոյց տալով հրկիզուած ռուսական երկու զրահակառքեր։

Յաջորդ օրը «խաղաղութեան օր» հռչակուած ըլլալով, Չէչէնները յայտարարած են թէ կ'ընդհատեն կռիւը։ Ատիկա առիթ մը կ'ըլլայ ռուս լրագրողին որ երթայ գտնէ իրենները։ Բայց ռուս զօրախումբերը անկարելի դարձուցած են ամէն չփում։ Չեն ուզեր լրագրող ընդունիլ։ Արդէլք կ'ըլլան անոնց աշխատանքին, անոնց գործիքները կը կոտրեն, եւայլն։ Մինչդեռ Չէչէնները անոնց ցոյց կուտան ամէն բան, ինքնաշարժ կը տրամադրեն, ուտելիք կը նուիրեն։ Այդ պատճառով ալ պատերազմին առաջին շրջանին Ռուսաստանի լրասփիւռներէն կատարուած ամէն տեղեկատուութիւն, եղած է Չէչէններու կողմէ։

Իր աշխատանքը կատարելու ընթացքին յաճախ շատ բիրտ որակումներու, արտայայտութիւններու թիրախ եղած է. նկատուած է չահամոլ մը որ դրամ շահելու հետամուտ է երբ անդին մարդիկ կը մահանան։

Առաջին ճամբորդութիւնները դժուարին եղած են։ Մղձաւանջներ ունեցած է տեսածներուն ազդեցութեան տակ. տեսած է ջարդուփշուր հրասայլեր, դիակներ, հրթիռներ։ Օր մը Գրոզնիի կայարանին մօտ հրասայլերու գերեզմանոց մը տեսած է։ Շատերուն անձնակազմը անոնց մէջ նստած դիրքով մահացած է, առանց շարժում մը ընելու իսկ ժամանակ ունենալու։ Իրենց վրայ ինկած հրադունը վայրկեանապէս ածխացուցած է զիրենք ու վերածուած են ածխացած մոմիկներու։ Օրերով երազներուն մէջ տեսած է այդ երիտասարդները։ Փիլիսոփայութիւն ուսանած, գրականութեան, թատրոնի սիրահար այս լրագրողը յանկարծ ինքզինք գտած է պատերազմին մէջտեղը։ Արիւնով, ցեխով, ստուերով չինուած միջավայրի մը մէջ ուր ոչ ոք գիտէ թէ ո՛վ է յանցաւորը եւ ո՛վ իրաւացին։

Ասոր հետ, լրասփիւռներու պատերազմական թղթակիցները նման միջավայրի մէջ է որ գործելու ամբողջովին ազատ զգացած են իրենց զիրենք։ Ո՛չ պետ ունեցած են հոն, ոչ գրաքննող եւ կատարուած հաղորդումները սփռուած են առանց յարդարանքի։ Ազատութեան այդ փորձառութիւնը խոր ազդեցութիւն ունեցած է ռուս լրագրողին վրայ որ մարդկային արարած մը ըլլալու ըմբռնումը հոն ունեցած է. ու այսօր երբ հանդարտութեան շրջան մը կ'ապրի Չէչէնիա, լրագրողը հարց կուտայ թէ այն օրը երբ պատերազմը աւարտի, ի՞նչ պիտի ըլլան պատերազմական թղթակիցները։

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂԴՈՋԻԹԷ ԴՈՂԴՈՋ

ԹՕՓԳԱՊՈՒԻ (Պոլիս) մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին եւ 8–ին Ս. Նիկողայոս Եկեղեցւոյ մէջ նախ ոգեկոչուած է Ս. Նիկողայոս Հայրապետի տօնը, ապա, յաջորդ օրն ալ մատաղօրհնութիւն տեղի ունեցած է։ Հանդիսութիւններուն նախագահած է Շահան Արք. որ նաեւ քարոզած է։ Յաւարտ պատարագի եկեղեցւոյ Իլքքան սրահին մէջ, տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը։ Հանդիսութիւնը վարած է Պ. Նալպանտ որ հրաւիրած է ներկաները «տուրք» վճարելու։ Յակոբ Սէօզիւթ տեղեկագիրը կարդացած է, մասնաւորաբար ծանրանալով վարժարանին հոգերուն վրայ։ Դիտել տուած է որ Թաղային Խորհուրդը մօտ 6.5 միլիառ թըրքական բաց մը ունի։ Լ. Վարդուհեան Վարժարանի աշակերտները գեղարուեստական բաժին մը ապահոված են։ Միաժամանակ նուէրները կը տեղային եւ քիչ ատենէն բացէն շատ աւելի բարձր գումար մը հաւաքուած է։ Եւլոյթ ունեցած է Մեսրոպ Արք., Հուսկ Բանքը արտասանած է Շահան Արք.։

Պուլկարիոյ մէջ չորս եկեղեցիներ կան, որոնք մինչեւ հիմա որեւէ միութեան չեն կապուած, բայց ներկայիս Ֆրանսայի Միութեան կապուելու ծրագիրներ կան։

...րեք, Լոս – Անճըլըս՝ երեք, եւ մէկական եկեղեցի՝ Պելմոնթ, Ուաթըրթաուն, Ուստր, Հէյվըրհիլ, Փրովիտընս, Սէյլըմ, Նիւ – Եորք, Թրոյ, Շիքակօ, Տիթրոյիթ, աՖրամըս եւ Ֆիլատելֆիա. Գանատայի մէջ չորս եկեղեցիներ կան, Թորոնթօ, Մոնրէալ (երկու) եւ Քէյմպրիճ քաղաքներուն մէջ։

Ամերիկայի Միութիւնը վարչական ամբողջութիւն չէ, կեդրոնական մարմին չունի, եւ այդ պատճառով ալ Եկեղեցիներու համաշխարհային Խորհուրդին մէջ ներկայացուցիչ չունի։

Հարաւային Ամերիկայի մէջ աւետարանական եկեղեցիներ կան Պուէնոս – Այրէս (երեք), Սան–Փաւլօ եւ Մոնթէվիտէօ քաղաքներուն մէջ, բայց միութիւն չեն կազմած։

Պուլկարիոյ մէջ չորս եկեղեցիներ կան, որոնք մինչեւ հիմա որեւէ միութեան չեն կապուած, բայց ներկայիս Ֆրանսայի Միութեան կապուելու ծրագիրներ կան։

Աւստրալիոյ Սիտնի քաղաքին Հայ Աւետարանական Եկեղեցին Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան կապուած է, որովհետեւ անոր անդամները Միջին – Արեւելքէն գաղթած են։

Հայաստանի մէջ, խորհրդային շրջանին Աւետարանական Եկեղեցիները փակուեցան, բայց 1944–ին վերաբացուեցաւ Երեւանի Եկեղեցին. աւելի փոքր խումբեր կային Լենինականի, ինչպէս նաեւ Վրաստանի Թիֆլիս եւ Սուխում քաղաքներուն մէջ։ Ներկայիս 7 – 8 Աւետարանական Եկեղեցիներ կան Հայաստանի մէջ, որոնք իրենք իրենց մէջ միութիւն կազմած են։ Վեր. Հայտուպեան ըսաւ, որ վերջերս ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, ներկայիս աւելի քան քսան խմբակներ կան, որոնք տակաւին իբրեւ եկեղեցի չեն կազմակերպուած։

Հայ Աւետարանական Եկեղեցիները եւ միութիւնները միասին կը կազմեն Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը, որ ունի իր վարչութիւնը։

Պատրաստեց՝
ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Սենեակին մէջ գրեթէ անկարելի էր շարժիլ, հազիւ մէկ – երկու աթոռ կար եւ երբ հինգ – վեց հոգի ըլլայինք, ինչ որ յաճախ կը պատահէր, ստիպուած էինք կէսերնիս անկողնին վրայ նստելու։

Արշակ Զօպանեան նոյն միջոցին տակաւին «Անահիտ»ը չէր սկսած հրատարակել, ապրուստի որոշ աղբիւր մը չունէր եւ նիւթական կացութիւնը շատ հեռու էր փայլուն ըլլալէ։ Այսուհանդերձ անյողդողդ կորովով մը կեանքի պայքարը կը մղէր առանց երբեք յուսահատելու. ընդհակառակն միշտ մեծամեծ ծրագիրներ ունէր մտքին մէջ, որոնց իրականացումին կ'աշխատէր օրն ի բուն։ Այդ ծրագիրներէն մին էր Հայ գրական եւ ազգային հանդէսի մը հրատարակութիւնը Փարիզի մէջ որ քիչ ատենէն կրցաւ գլուխ հանել իր «Անահիտ»ովը։

Ասկէ զատ հայկական վարժարանի մը, հայկական միութեան մը, յեղափոխական կուսակցութիւններու միացման եւ ուրիշ այս տեսակ ազգօգուտ ձեռնարկներու ալ կ'աշխատէր։

Արշակ Զօպանեանի Օտէոնի հրապարակի այդ սենեակը ժամադրավայր մըն էր բոլոր հայ պօհէմներուն որոնք գրեթէ ամէն օր հոնտեղ կը հաւաքուէին խօսելու եւ երբեմն ալ սուրճ խմելու համար, եթէ երբեք կարելիութիւն ըլլար խահուէ, շաքար եւ լամբարը վառելու համար ալքօլ ճարել։

Տիկին Զապէլ Եսայեան, տակաւին այն ատեն Օրիորդ Յովհաննէսեան, Տիգրան Եսայեան, Վահէ Արդուեան, Ատոմ Եարճանեան, այժմ Սիամանթօ, Օննիկ Խաբիպեան, Վահրամ Սվաճեան, ես եւ ուրիշներ ընդհանրապէս հոն կը հաւաքուէինք։

Փարիզ հասնելէս մէկ քանի ամիս ետքն էր, երբ օր մը Զօպանեան ինծ ըսաւ որ տարօրինակ մարդու մը այցելութիւնը ընդունած էր։

— Կարծեմ կատարեալ փախուկ մըն է, բայց այսուհանդերձ իր տեսակցութիւնը շատ շահեկան է, ըսաւ, ու բաւական զուարճացայ հետը տեսնուելով։

— Ո՞վ է եւ ո՞ւրկէ կուգայ, հարցուցի։

— Ռումանացի Հայ մըն է եղեր, Անտրոնիք Եանէսքօ անուն...

Եւ Արշակ Զօպանեան պատմեց իր տեսակցութիւնը։

Եանէսքօ հազիւ թէ սենեակէն ներս մըտած ու ինքզինք ներկայացուցած՝ կը սկսի հայհոյանքներ տեղալ Ս. Սահակի ու Ս. Մեսրոպի գլխուն՝ զանոնք իբրեւ խաբեբայ ամբաստանելով եւ ըսելով որ Հայ ժողովուրդին ներկայ դժբախտութեանց ամբողջ պատասխանատուները այդ երկու երանելի Հայրերն են, որոնք նոր այբուբէն մը ստեղծելով՝ պատճառ եղած են Հայերը անջատելու Եւրոպացիներէն, մինչդեռ եթէ փոխանակ Մեսրոպեան տառերու, այսօր ընդունած ըլլայինք լատինական տառերը, մենք ալ պիտի մտնէինք Եւրոպական քաղաքակիրթ ազգերու շարքին մէջ եւ անոնց համակրութիւնն ու պաշտպանութիւնը պիտի վայելէինք, ինչպէս վայելած են Յոյները, Ռումանացիները, եւայլն։

— Սահակի եւ Մեսրոպի գործած չարիքին առաջքը առնելու համար, շարունակեց Զօպանեան, մարդը հիմակ ձեռնարկեր է բառարան մը պատրաստելու, որուն քանի տարիէ ի վեր կ'աշխատի եղեր, ապացուցանելու համար թէ աշխարհի բոլոր լեզուները հայերէնէն ծագում առած են։ Երբ այս բառարանը հրատարակուի եւ Եւրոպայի գիտնականները համոզուին Հայ լեզուի մայրութեան՝ Եանէսքօ համոզուած է որ հայկական խնդիրը շուտով լուծում պիտի գտնէ, որովհետեւ բոլոր Եւրոպա ինքզինք պարտական պիտի զգայ ազգի մը, որուն լեզուէն ծնունդ առած են բոլոր իրենց լեզուները։

Եանէսքոյի մասին այս տեղեկութիւնները հաղորդելէ ետքը՝ Արշակ Զօպանեան աւելցուց թէ մարդը քանի մը օրէն Վիէննա պիտի վերադառնար իր աշխատութիւնները յառաջ տանելու եւ թէ իրմէ երիտասարդ մը ուզած էր իր բառարանին օգնելու համար։

— Քեզ միտքս ինկաւ, արդեօք կ'երթա՞ս հարցուց։

— Հարկաւ կ'երթամ, ըսի վերջապէս։

Ուրեմն վաղը առտու ինծի եկուր որպէսզի քեզ իրեն ներկայացնեմ ու պայմաններուն վրայ համաձայնիք։ Միայն թէ, աւելցուց Զօպանեան, եթէ կ'ուզես որ գործը յաջողի ու իրեն համակրութիւնը շահիս առաջին վայրկեանէն՝ կրցածիդ չափ հայհոյէ Սահակի ու Մեսրոպի հասցէին։

— Կը հայհոյեմ, ըսի վճռաբար։

Հետեւեալ առտու կանուխ գացի Զօպանեանի սենեակը, ուր քիչ յետոյ եկաւ նաեւ Անտրոնիք Եանէսքօ, կամ ըստ հայկական անուանակոչութեան՝ Անդրանիկ Յովհաննէսեան։

Վաթսուն տարեկանի մօտ, նիհար ու հիւանդագին ծերունի մըն էր, աջ ոտքը յօդացաւէ բռնուած, Լեհացի հրեայ վաշխառուի դէմքով, ահագին ու դէպի վար կախուած մեծ քիթ մը երեսին մէջտեղը։

Արտաքինը խիստ վանողական էր եւ առաջին տպաւորութիւնս շատ աննպաստ եղաւ։

Եւ սակայն նոյն միջոցին նիւթական կացութիւնս չէր ներեր ինծ դժուարահաճ ըլլալ։ Ամէն պարագային պէտք էր մարդուն օձիքը չթողուլ։

(Շար. 59)

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

MODIFICATION DES STATUTS DE L'ASSOCIATION

En application de l'article 21 des statuts, vous êtes priés de noter que l'Assemblée Générale Extraordinaire des membres de l'Association se tiendra le :

Mercredi 19 Mars 1997 à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Si la proportion des 2/3 des membres de l'Association n'est pas atteinte, une deuxième Assemblée Générale Extraordinaire est convoquée pour le :

Mercredi 9 Avril à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Le Président
du Conseil d'Administration

ՍԻԱՄԱՆԹՕ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— ԿՈՉ —

«Մենք կը սպասենք, որ Սիամանթօն գայ եւ երգէ», այսպէս կը գրէր Վահան Թոթովենց 1917–ին իր տարաբախտ, ամէնէն սիրած բանաստեղծին մասին։ Այսօր Հայաստանի անկախութեան շնորհիւ, Երեւանի մէջ գոյութիւն ունին Սիամանթօ փողոց եւ Սիամանթօ դպրոց։ Ֆրանսայի Պանեէօ քաղաքին մէջ շատոնց կը գործէ Սիամանթօ Միօրեայ դպրոցը. հաւանաբար Սփիւռքի ուրիշ գաղութներու մէջ ալ գտնուին նոյն անուամբ դըպրոցներ եւ վարժարաններ։

Կապ ստեղծելու համար նման ձեռնարկներու միջեւ եւ արժեւորելու համար բանաստեղծին յիշատակը, քանի մը բարեկամներով խորհեցանք Սիամանթօ միութիւն մը հիմնել, հետեւեալ գլխաւոր նըպատակներով.

— հաւաքել եւ հրատարակել բանաստեղծին ամբողջական երկերը.

— բարոյապէս եւ նիւթապէս աջակցիլ Սիամանթօ դպրոցներուն, մանաւանդ Երեւանի 1350 աշակերտնոց Սիամանթօ դպրոցին.

— մշակութային ձեռնարկներ կազմակերպել Սիամանթոյի շուրջ։ (Արդէն, անցեալ Ապրիլ ամսոյն, տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ առաջին սիամանթոյական շաբաթը);

Բոլոր անոնք, որոնք կը սիրեն Սիամանթօն, հրաւիրուած են անդամակցելու նորածին միութեան, գրելով հետեւեալ հասցէին.

LES AMIS DE SIAMANTO
188 bis, boulevard Pereire, 75017 Paris

Սիամանթոյի քրոջ թոռներէն՝
Բժիշկ՝
ՄԱՆՈՒԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

Յ.Գ. — Սփիւռքի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 : 01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

ՀՐԱՏԱՐԱԿ ԵԼԱԾ ԵՆ

ԾՆՈՐՀԱԻՈՐԱԿԱՆ 10 ՔԱՐՏԵՐ ՄԿՆԻԿՆԵՐՈՒ ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Մկնիկ Ընկերակցութիւն
Փարիզ 1996
Դիմել. —
Librairie Samuelian
51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 PARIS

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F. + 50 F. frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

MARSEILLE
UGAB - Jeunes

Réveillon du 31 Décembre

à partir de 23 heures

DJ's Yannick

patisseries arméniennes,
coupe de champagne,
cotillons,
tombola,
vous seront offerts.

— P.A.F. 180 Frs. —

Tenue correcte exigée

327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE
Tél./Réservation : 04 91 22 10 45

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Soirée Dansante Exceptionnelle du Noël Arménien

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

Samedi 4 Janvier à partir de 22 h 3
au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, ave du Prado, 13008 MARSEILLE

Organisée par la Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne

ANIMATION PAR DJ
ET UN CHANTEUR ARMENIEN

P.A.F. : 70 *Frs.*
1 Conso + Buffet à volonté, Cotillons...

Renseignements & Réservations :
Tél. : 04 91 34 77 44
ou 04 42 03 05 63 (après 20 heures)

GRAND REVEILLON

DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE — KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «GAÏDZAG» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian* . .

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH :
Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES
Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON
Tél. : 04 78 60 47 18.

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier
SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.
— Entrée gratuite —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— Animateurs diplômés BAFA ayant minimum 18 ans et bon niveau de ski.

Date limite de candidature : 10 JANVIER

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue, 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER à BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շընորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տիկին Ժողեֆին Գասարեանէ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.014 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.014

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՓԷՐՈՒԻ ՊՈՌԹԿՈՒՄԻՆ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ

Փէրուի մայրաքաղաքին Լիմայի Ճափոնական դեսպանատան մէջ Դեկտեմբեր 17-ին հարիւրաւոր անձնաւորութիւններ պատանդ առնելու գործողութիւնը վայրկենապէս գրաւեց ամբողջ աշխարհին ուշադրութիւնը։ Այդ երեկոյ կը նշուէր Ճափոնի կայսրին տարեդարձը, աւելի քան 700 հրաւիրեալներու ներկայութեան։ Անոնց մէջ էին շուրջ 15 դեսպաններ, երեք փէրուցի նախարարներ, Գերագոյն դատարանի նախագահը, հակահարեկչական պայքարի բաժինին պետը ու մեծ թիւով Ճափոնացիներ։ Ընդունելութեան ներկայ լրագրող մը պատմած է թէ ժամը 20-էն քիչ ետք հրազէնի կրակ բացուած է դուրսէն շէնքին վրայ որուն փոխադարձած են դեսպանատան պահակները։ Կէս ժամ ետք հրաձգութիւնը դադրած է։ Յարձակողները շէնքին գըլխաւոր դուռները փակած ու ամրացուցած են։ Անոնք շատ լաւ գիտէին որ Փէրուի բանակի միաւորները չէին կրնար իրենց սովորական բրտութեամբ միջամըտութիւն մը կատարել երբ հարիւրաւոր օտար պատանդներու կեանքը խնդրոյ առարկայ էր ու ամբողջ աշխարհ ականջները սեւեռած էր հոն։

Կէոիյէռոսները որոնք անդամներն են Թուփաք Ամարու յեղափոխական շարժումին, հետեւորդները կը նկատուին Չէ Կէվառայի։ Անոնք կը պահանջէին իրենց ղեկավարին ու շուրջ 500 ընկերներուն բանտէն ազատ արձակումը։ Փէրուի նախագահը անմիջապէս յայտարարեց թէ պիտի չրանակցէր, ինչ որ ալ ըլլար կէոիյէռոսներու սպառնալիքը։ Դեսպանատան ելեկտրականութիւնը, հեռաձայնը եւ ջուրը կտրուեցաւ. պատանդառնողները սկսան փոքր խմբակներով ազատ արձակել արգելափակուածները։

Գործողութիւնը ամենայն բծախնդրութեամբ պատրաստուած է վեց ամսուան ընթացքին։ Համագէններու խումբը որպէս ոչ կառավարական կազմակերպութիւն մը վարձած է դրացի շէնք մը ու պայթուցիկ ամբարած հոն։ Անոնք ունէին ռումբեր, կազի դիմակներ, բարձրախօս ու մնացեալ ամէն բան որ հարկաւոր է նման յանդուգն գործողութեան մը համար։

Թուփաք Ամարու շարժումը 1983-ին յայտնուած էր որպէս մտաւորականներու խումբ մը։ Անոնք առած էին փէրուցի ապստամբ հերոսին անունը որ ըսպաննուած էր սպանացի ներխուժողներու կողմէ։ Ազգայնամոլներ էին եւ նոյն ատեն բանուորական միջազգայնականի կողմնակիցներ, տնտեսական պայքարի մարտիկներ որոնք ունէին հողերու պահանջք։ Նման են գոլոմպիացի այն մարտիկներուն որոնք 1980-ին Սէն Տոմէնկի դեսպանատան մէջ 56 պատանդ առած էին։ Անոնց պարագլուխը Լիմայի մէկ բանտին մէջ կը գտնուի ներկայիս։

Փէրուի բանտերը սարսափազդու տեղեր են։ Պելժ կրօնաւոր մը որ հոն է որպէս խոստովանահայր, ըսած է թէ չորս հազար մեթր բարձրութեան վրայ, ականուած շրջապատի մը մէջ կը գտնուին անոնք։ Բանտարկեալները դիզուած են վրայէ վրայ 10-12 քառ. մեթրնոց խուցերու մէջ. օրական կէս ժամ քալելու իրաւունք ունին, ամիսը կէս ժամ ալ իրենց ընտանիքը տեսնելու։ Տեսակցութիւնները միշտ երկաթէ ձողերու ետին կ'ըլլան։ Խուցերու մնայուն ներկաներն են նաեւ թոքախտը, յիմարութիւնը։

Բանտերէն մէկուն մէջ 1986-ին ծագած ապստամբութեան մը զինուորականները յաջողած էին համոզել բանտարկեալները որ զէնքերը վար դնեն։ Յետոյ պատի մը առջեւ շարած էին զանոնք ու կրակ բացած։ Հարիւր հոգիէ աւելի մեռած էր։ Ուրիշ բանտի մը 731 բանտարկեալներէն 481-ը արգելափակուած էին առանց որոշ պատճառի, առանց դատավարութեան։

Պէտք է ըսել որ նախագահը փորձած էր խաղաղեցնել երկիրը, գաւառական շրջաններու մէջ ճամբու կառուցումին զարկ տալ, ելեկտրականութիւն, ըմպելի ջուր տանիլ, դպրոցներ բանալ։ Բայց ազատական քաղաքականութիւնը 1995-ին միայն 7.7%-ի աճ արձանագրած էր, իսկ 1996-ին 2%։ 23 միլիոն Փէրուցիներու երեք քառորդը կ'ապրի աղքատութեան սահմանագիծէն վար. չորս միլիոնը օրական հինգ փրանքէն նուազ գումարով մը կը ջանայ վերապրիլ։ Երկիրը մեծ բեւեռացումներու վայր է։ Մէկ կողմէն ապակիէ եւ պողպատէ շէնքեր կը բարձրանան ուր ապրողները առձեռն հեռաձայն, տեսողյ, համակարգիչ ունին, միւս կողմէն Լիմայի պատմական կեդրոնին մէջ պոռնիկներ, շրջուն վաճառորդներ, գողեր, մուրացկաններ, գիշերաբոյսերու բնակիչներ կեանքի առօրեայ պայքար կը մղեն։

Հարուստները ա՛լ աւելի հարուստ, իսկ աղքատները ա՛լ աւելի աղքատ դարձնող այս կացութիւնն է որ առաջնորդած է Ճափոնի դեսպանատան արարքին, նեղը դնելով ծագումով ճափոն նախագահը։ Ինչպէս Գոլոմպիա, հոն եւս կայ տնտեսական բրտութիւնը, թմրեցուցիչի վաճառորդներու գործունէութիւնը, բանակին կոպտութիւնը, յանցագործութեան տարածուն բնոյթը, քաղաքական դէմքերու ծաւալուն կաշառակերութիւնը եւ այս բոլորին դիմաց համր, անդամալուծուած կամ մեղսակից ընդդիմութիւն մը։ Այս պայմաններուն մէջ զարմանալի չէ որ հարաւային ամերիկեան կէռիլլան փիւնիկի նման կը վերածնի, յաճախ անվարձորդայն պոռթկումներու ընդմէջէն։ Աղորդայն պոռթկումներու ընդմէջէն։ Անոր սնունդը կը հայթայթեն անօթութիւնը, անյուսութիւնը։ Այդ է պատճառը նաեւ որ Չէն հոն կը շարունակէ խորհրդանշել մարդուն տառապանքը, կեղեքումը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍ-Ն (Իսլամական Զինեալ Խումբը) նամակով մը Ժագ Շիրաքի կը սպառնայ քարուքանդ ընել Ֆրանսան, եթէ նախագահը ընթացք չտայ իր պահանջներուն։ Ասոնց կարգին, ԺԻՍ-Ն կ'ուզէ որ Ֆրանսա բոլորովին դադրեցնէ իր օժանդակութիւնը Ալժերիոյ վարչակարգին եւ «պարտադրեալ տուրք մը վճարէ ձեր կեանքերուն խնայելու համար» (ակնարկութիւն Ալժերիա ապրող Ֆրանսացիներուն)։ Կը պահանջէ նաեւ ազատ արձակումը ԺԻՍ-ի մէկ ղեկավարին, բանտարկուած Ալժերիա, նաեւ՝ «Եղբայրներու խումբի մը» որոնց անունները պիտի տրըւին յետագային։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը կրկնէ որ սպառնալիքին տեղի պիտի չտայ եւ թէ բոլոր միջոցները ձեռք առած է ապահովութիւնը ամրապնդելու համար։

ՊԱՊԸ նախագահեց Ծննդեան կէս գիշերուան պատարագին, բայց, բժիշկնե-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐ ԲԱԺԻՆԸ

Նոր Թուրքիան 73 տարուան յապաղումով մը որոշեր է տէր կանգնիլ իր անմիջական անցեալին։ Վարչապետին գըլխաւորութեամբ, ժողով մըն ալ գումարուեր է, Օսմանեան անցեալին ստանձնումը լուրջ հիմերու վրայ դնելու համար։ Երկու տարիէն պիտի նշուի կայսրութեան հիմնադրութեան 700-ամեակը։

Թուրքիոյ հանրապետութիւնը պաշտօնապէս միշտ մերժեց այդ անցեալը երբ անոր խտացումը կը մարմնաւորէր ժխտական բաներու. բայց անկէ անդին, իրապարտօրէն տիրութիւն հռչակեց անոր իրական ու յօրինովի արժէքներուն։

Վարչապետին նախաձեռնութեամբ ներկայի քայլը, հաւանօրէն աշխարհական, արդի պետութեան այս յաւակնութեան ապարէզ կարդալու նոր հնարք մըն է. յետադիմական կարօտներու նորովի ամփոփում մը։ Կարօտ՝ այն պետութեան համար որուն գերագոյն իշխանաւորին ամէնէն փառաւոր հանգամանքը խալիֆայութիւնն էր։

Այս կարօտին ուղղութեամբ առնուած քայլը պարտականութեան անուղղակի կոչ մը կը հնչեցնէ մեզի համար եւս։ Ոչ երպաքան, ոչ ալ թուրք ղեկավար տարրին միւս անցեալապաշտները հաւանաբար մըտածած են այդ մասին. ոչ իսկ պիտի ուզեն յիշել ու անդրադառնալ ապահովաբար։ Խօսքը կը վերաբերի 1915-ին որ շուրջ 700 տարուան այդ ժառանգութեան ամէնէն մութ էջերը կը գլխաւորէ, ամբողջ աշխարհին առջեւ կայսրութեան մը փառքը դրոշմելով դահիճի անժամանցելի կնիքով։ Ոչինչ կը փոխուի նոյնիսկ երբ այդ աշխարհին շահը լռել ու մեղսակցիլ կը թելադրէ այսօր։

Հարցը մե՛ր հարցն է։ Կ'ամփոփուի միակ հարցականով մը. պիտի ուզե՞նք, պիտի կարենա՞նք պարտադրել որ յիշեն թէ Օսմանեան 700-ամեայ ժառանգութեան մաս կը կազմէ Հայերու ցեղասպանութիւնն ալ։

Թ. ԱՐՓԻ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 25 / 26)

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵՆԷ ՄԸ ԾԱԳԱԾ ՎԷՃԸ

Հայաստանի Բնապահութեան նախարար Սուրէն Աւետիսեան, Դեկտեմբեր 16-17-ին Պոլիս տեղի ունեցած բնապահութեան հարցերու նուիրուած համագումարի մը աւարտին ստորագրած է միացեալ յայտարարութիւն մը, զոր ստորագրած էր նաեւ միջազգային ճանաչում չգտած «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան» ներկայացուցիչը։ Այս կապակցութեամբ, Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր ըսուած է թէ Հայաստանի իշխանութիւնները երբեք չեն լիազօրած Հայաստանի Բնապահութեան նախարարութիւնը Հայաստանի անունով ստորագրելու որեւէ յայտարարութիւն որ կը կրէ նաեւ միջազգային իրաւունքի չհպատակող «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան» ստորագրութիւնը։

Իսկ նախարար Ս. Աւետիսեան, լուսաբանութիւններու համար իրեն դիմած «Արմէնփրէս»ի թղթակցին ըսած է, թէ այդ փաստաթուղթը ստորագրելու ժամանակ առաջնորդուած չէ քաղաքական միտումներէ եւ թէ համագումարին յաջորդած մամուլի ասուլիսի ընթացքին ինք բացասական դիրք բռնած է կարգ մը լըրագրողներու հարցին քաղաքական երանգ տալու փորձերուն նկատմամբ։ Աւելցուցած է նաեւ թէ Թրքական լրատուական միջոցներէն մէկուն ալ ըսած է թէ ինք վերոյիշեալ անունը կրող հանրապետութիւն չի ճանչնար։ Ս. Աւետիսեան եզրափակած է ըսելով որ այս բոլորը հրատարակուեցաւ նաեւ Թրքական հեռատեսիլէն։

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵՐԴՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ-ի Ազգային Ժողովը Դեկտեմբեր 23-ին գումարած է յատուկ նիստ, ուր Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 24-ի ընտրութիւններու արդիւնքներուն հիման վրայ ստանձնած է իր պաշտօնը։ Ան կատարած է երդում՝ ԼՂՀ-ի Սահմանադրութեան եւ օրէնքներու, Հանրապետութեան քաղաքացիներու ապահովութեան, անոնց իրաւունքներու եւ ազատութիւններու երաշխաւորը ըլլալու, ԼՂՀ-ի, Հայաստանի եւ Հայկական Սփիւռքի միասնութեան ապահովման ուղղուած քաղաքականութիւն վարելու։ Լիզպոնի վեհաժողովը ցոյց տուաւ որ, ըսած է Ռ. Քոչարեան, մեզի սպասող լուրջ դժուարութիւնները կը յաջողինք յաղթահարել, եթէ ըլլանք միասնական։

ԱԺՄ-Ի ԺՈՂՈՎԸ

Դեկտեմբեր 21-ին, ԱԺՄ-ի ժողովին խօսք առնելով Վազգէն Մանուկեան, Սեպտ. 25-ի դէպքերուն մասին ըսած է.- «Մենք հաւաքուեցինք ամսի 25-ին իմ կոչով եւ ես պատասխանատուութիւն եմ կրում ամէն մի իմ ասածի համար, եւ այն կէս ժամի համար, եւ այնտեղ գնալու համար։ Ես գիտէի, թէ ինչ սրացում կարող է տեղի ունենալ, բայց գնում էի այդ քայլին, որովհետեւ դա միակ ձեւն է իշխանութիւնների հետ խօսելու։ Ես գտնում եմ, որ ժողովուրդը շատ էլ ճիշդ է արել, որ մտաւ ներս»։

ԱԺՄ-ի ղեկավարը բացառած է նաեւ իշխանութիւններուն հետ երկխօսութեան կարելիութիւնը շեշտելով որ «միակ թեման, որի շուրջ երկխօսութիւն ես եմ թադրում եմ, դա նոր ընտրութիւնների կազմակերպումն է»։

ԱԺՄ-ի ժողովին վերջնական բանաձեւին մէջ յայտնուած է թէ ԱԺՄ-ն «չի հաշտւում հայ ժողովրդի ապագան եւ կենսական շահերը ոտնահարող իշխանութեան բռնապետման հետ», *ու նշուած է «ուժին ուժ հակադրել»ու գաղափարը։*

ՀԱՅ – ՎՐԱՑԱԿԱՆ «ԹԱՓԱՆՑԻԿ» ՍԱՀՄԱՆԸ

Հայաստանի սահմանային անցքի կէտերուն մէջ մաքսանենգութեան առումով ամէնէն ծանօթն է վրացական սահմանը։ Հայաստանի մաքսային սպասարկութեան համակարգէն ներս ստեղծուած յատուկ խումբը այս տարուան առաջին 9 ամիսներու ընթացքին գրաւած է աւելի քան 300 միլիոն դրամ արժողութեամբ ապրանք, թանկարժէք մետաղներ ու քարեր, նաեւ զանազան ապրանքներ։ Պետական պիւտճէ ներմուծուած է այդ գումարէն 19 միլիոն դրամ, իսկ թանկարժէք քարերն ու մետաղները յանձնուած են գանձապետարան։ Ինչ կը վերաբերի գրաւուած ապրանքներուն, որոշուած է անոնցմէ գոյանալիք հասոյթին 50%-ը փոխանցել պետական պիւտճէին, իսկ մնացեալ կէսը յատկացնել մաքսային համակարգին։

ՅԱՆԿԱՄ ՆՆՋԵԼ Ի ՀԱՅՐԵՆԻՍ...

Ամերիկեան ձեռնարկութիւն մը սկսեր է անջրպետային յուղարկաւորութիւններ կազմակերպել․ յաճախորդ գրաւելու համար կատարուած ծանուցումը կը խոստանայ, ըստ կտակի, հանգուցեալին աճիւններէն խորհրդանշական — 7 կրամնոց — մասնիկ մը յատուկ տուփի մը մէջ դնել ու «Բեգաս» հրթիռով անջրպետ արձակել: Հոն աճիւնները ծիրի մը վրայ պիտի մնան 18 ամիսէն մինչեւ 10 տարի տեւողութեամբ, մինչեւ որ զիրենք կրող հրթիռը մաշի ու կրկին իյնայ մթնոլորտին մէջ, ոչնչանայ: Աստեղային այս երանութիւնը կ'արժէ հինգ հազար տոլար: Ձեռնարկութիւնը արդէն արձանագրած է թեկնածուներ․ անոնցմէ մէկը որ 81 տարեկան օդաչու մըն է, գրեթէ խանդավառութեամբ կ'երազէ այն օրը երբ իր թոռնիկները ցոյց տալով թերեւս բեւեռային աստղը, պիտի գոչեն․ «մեր մեծ հայրիկը հո՛ն, վերը թաղուած է»:

⁂

Անդրշիրիմեան տկարութիւններն — ընտելու համար փառասիրութիւններ — ալ չհաղորդուելու երեւոյթ մը: Շահագործուելու երեւոյթ մը ...

Անդրշիրիմեան տկարութիւններն — ըսելու համար փառասիրութիւններ — ալ չհաղորդութեան ծիրին մէջ առնող այս հանճարամտութիւնը ունի նաեւ հայաստանեան տարբերակ մը, հայրենասիրական լարով ա՛լ աւելի քաղցրացած: Հոնկէ «Պարմանի» անունով կազմակերպութիւն մը անցեալ տարի (1995 Հոկտեմբեր 15) «Հայաստանի Հանրապետութեան» էջերէն կը յայտարարէր․ «Պատրաստ ենք ի կատար ածել սփիւռքահայի վերջին փափաքը»: Ըսուածը այն էր որ հայրենիքէ կարօտին տէր Սփիւռքցիներ որպէսզի անմուրազ չմնան անդենականի մէջ ալ, կազմակերպութիւնը կ'առաջարկէր մարդասիրական, եղբայրասիրական, գթասիրական իր խոնարհ ծառայութիւնը:

«Պարմանի» հիմնադրամի նախագահ Գրիգոր Աւագեանի — աշխարհագրութեան փրոֆէսէօր, Գիտութեան ակադեմիայի թղթակից անդամ եւ երեսփոխան — ստորագրութեամբ ու վերոնշեալ խորագրով լոյս տեսած էջը կ'ըսէ թէ «պէտք է մտածել նաեւ այն Հայերի մասին որոնք ծանր խոհերով են լքում այս աշխարհը, որովհետեւ միայն հայրենի հողն է թեթեւ լինում գերեզմանին»: Այս անդրադարձը արթնցուցած է լոս — անճըլըսցի Հայու մը հետ 1991–ին հանդիպում մը․ այդ Հայը խոստովաներ է որ ամէն բան կուտար աշխարհի վրայ, միայն հայրենի հողին մէջ ննջելու համար:

Այսքան սուրբ միամտութեան մը փաստին առջեւ ո՞ր երեւակայութիւնը չարժման պիտի չանցնէր, որ հայաստանեանը բացառութիւն կազմէր: Մանաւանդ որ «ա՛խ հայրենիք, վա՛խ հայրենիք» թեմայով օգտագործելի անսպառ ու միշտ պատրաստ դրամագլուխին տէրը մե՛նք ենք: Ուրեմն, «Պարմանի»ի ուսանող երիտասարդները (որոնք յայտնապէս ուխտած են քալել իրենց մեծերուն հետքերով) կը յղանան ծերանոց — որբանոցներ ստեղծելու հանճարեղ գաղափարը, միշտ «արտասահմանում ծերացող հայ մամիկների ու պապիկների վերջին փափաքի» սրտայոյզ մտահոգութեամբ: Այդ հաստատութիւններուն մէջ, որոնց աշխարհի առաջնութեան մենաշնորհն ալ կ'ունենայ Հայաստան, պիտի գոյակցին «մի կողմից ծնողական գուրգուրանքից զուրկ, իրենց անուրախ որբութիւնն ապրող որբուկներ, միւս կողմից՝ իրենց կեանքից դուրս ու աւելորդ զգացող ծերեր»: Երախաները մեծնալով հոդ կը տանին տատիկ — պապիկներուն, անոնք ալ կը փոխարինեն իրենց փորձառութեամբ, խորհուրդներով: Այս բոլորին մէջ միակ բան մը անհաշտ ու սրբագրութեան կարօտ է «Պարմանի»ի նախագահին համար․ «ծերանոց —որբանոց»էն աւելի հրապուրիչ անուն մը պէտք է յօրինել այդ ինքնատիպ հաստատութիւններուն: Կայ անշուշտ մետալին գործնական միւս երեսն ալ որուն համար «մտադրութիւն կայ նամակներով դիմել Սփիւռքի բոլոր օճախներին» եւայլն:

Յայտարարութեան հետ տրուած է հիմնադրամին հասցէն ալ որպէսզի փափաքող Սփիւռքցիներ գիտնան թէ ո՛ւր պէտք է դիմել անդենականի կարգադրութիւններու համար: Այդ տուեալը հոս չենք կրկներ, պարզապէս խուսափելու համար մարդոց միամտութենէն, տկարութենէն ծնելիք փորձութիւններու մեղսակցութեան հեռանկարէն: Այս պզուչութիւնը պէտք չէ ծայրայեղ կամ հիւանդագին բծախնդրութիւն նկատել: Մէկդի ձգելով ծերանոց — որբանոցի այլանդակութիւնը, ըսենք որ արդէն նամակով մեզի դիմող եղած է, հարցնելու համար թէ հայրենի հողին մէջ ննջելու գինը ի՞նչ է: Քանի՞ դրամ, կամ աւելի ճիշդը՝ տոլար պիտի արժէ օրինակ երկու քառակուսի մեթր հողը: Մարմիններու փոխադրութիւնը ի՞նչ ձեւով պիտի ըլլայ․ ցամաքի՞ ճամբով, թէ օդային: Վիզա պիտի պահանջուի՞, թէ ոչ: Այս կարգադրութիւններուն համար հողատիրութեան օրէնքին մէջ փոփոխութիւն մը նախատեսուա՞ծ է, քանի որ օտարերկրացիներու իրաւունք չի տրուիր Հայաստանի մէջ հող գնելու, իսկ յայտնապէս մեռեալներուն համար անպատեհութիւն չկայ: Եւ վերջին կէտ մը․ արդեօք ծրագիր կա՞յ հայրենի հողին մէջ հո՛ս ննջելու տարբերակ մըն ալ մշակելու, օրինակ, այսքան տոլարի փոխարէն, այսքան քիլօկրամ հայաստանեան հող փոխադրելու ձեւով Փարիզ, Լոս — Անճըլըս, կամ այլուր: Այս հեռանկարը կրնայ առեւտրական շահութաբեր գործունէութիւն ապահովել նաեւ բուրուքեան շրջանակներու, հայաստանեան հողի մեծաքանակ ու փոքրաքանակ ներածումի, վաճառքի կարելիութիւններ ստեղծելով:

Ամէն պարագայի, հարուստ հեռանկարներ կ'ընծայէ «Պարմանի»ի գիւտը: Ամէն կասկածէ վեր է որ պիտի չպակսին դայն յաւելեալ նորանոր առաջարկներով պարզացնողներ, ապացոյցը տալով Հայու հայրենասիրութեան անմրցելի սահմաններուն:

Ու այն օրերուն երբ ամերիկացի օդաչուին թոռները կամ ծոռները հպարտութեամբ ցոյց տան բեւեռային աստղը, ըսելով որ հոն թաղուած է իրենց մեծ հայրը, Լոս — Անճըլըսի, Նիւ — Եորքի, Պէյրութի, Մարսէյլի եւայլնի Հայեր ալ պիտի ունենան հպարտութեան իրենց առարկան․ ան պիտի ըլլայ իրենց պապերուն առեւտրական այն հանճարը որով հայրենիք մը գերեզմանի փոխակերպելու գիւտը յղացած են Սփիւռքէն տրամադրած միամտութեան ենթահողին շնորհիւ, ու յաջողած անոր հագցնել հայրենասիրական նուիրական պատմուճանն ալ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԻՐ 150-ԱՄԵԱՅ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿՐԹԱԿԱՆ ՑԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ Աւետարանական Եկեղեցին կրթական լայն ցանց ունի․ անիկա Լիբանանի մէջ ութ դպրոցներ ունի (Պէյրութ եօթը, Այնճար մէկ), Հալէպի մէջ՝ չորս (որոնց մէջ՝ Հալէպի քոլէճը, որուն բաժնեկցութեան 51·5 առ. հարիւրը հայ աւետարանականներուն եւ մնացեալը արաբ աւետարանականներուն, բայց այժմ հայկական ներկայութիւն չկայ, եւ Էմմանուէլ քոլէճը, որ նոյնպէս հայութենէ պարպըուած է, բայց հայ ուսուցիչներ կան), եւ մէկական դպրոցներ Քեսապի, Դամասկոսի, Թեհրանի եւ Լոս — Անճըլըսի մէջ, եւ մանկապարտէզ մըն ալ Աթէնքի շըրջակայքը: Եկեղեցւոյ կը պատկանի նաեւ Հայկազեան Քոլէճը Պէյրութի մէջ, որ հիմնուած է 1955–ին: Մինչեւ 1979 դըպրոց մըն ալ կար Պոլսոյ մէջ, բայց յետոյ փակուեցաւ կառավարութեան կողմէ:

Մերձաւոր — Արեւելքի Աստուածաբանական Դպրոցը, Պէյրութի մէջ, հիմնուած է 1932–ին, եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցին անոր չորս բաժնեկիցներէն մէկն է Սուրիոյ եւ Լիբանանի Ազգային Աւետարանական Սինոդին, Պաղեստինի Անկլիքան եկեղեցիին եւ Յորդանանի Լուտերական եկեղեցիին հետ: Եկեղեցւոյ հովիւները հոն կը պատրաստըւին:

Եկեղեցին Պէյրութի մէջ կը հրատարակէ «Ջանասէր» եւ Պատանեկան Արձագանգ» ամսաթերթերն ու «Լոյս» եռամսեան, Ֆրանսայի մէջ՝ «Բանբեր» ամսաթերթը եւ «Լիւմինիոն» (Ֆրանսերէն) երկամսեան, իսկ Գանատայի մէջ՝ «Գանատահայ մամուլ»ը: Հայաստանի մէջ, Վանաձորի աւետարանական եկեղեցին սկսած է հրատարակել «Աղ եւ Լոյս» ամսաթերթը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւնը կազմուած է 1918–ին, Միացեալ — Նահանգներու մէջ․ անոր կեդրոնը կը գտնուի Նիւ — Ճըրզիի Փարամըս քաղաքին մէջ: Անիկա միսիոնարական կազմակերպութիւն մըն է, ունի իր վարիչ տնօրէնը (ներկայիս՝ վերապատուելի Ճամպազեան) եւ խնամակալութիւնը: Անիկա նեցուկ կը կանգնի եւ կ'օգնէ նիւթապէս տկար եկեղեցիներուն, դպրոցներուն, ընկերային ծառայութեան կեդրոններուն, հոգեւոր գործիչներու պատրաստութեան, կրօնական բովանդակութեամբ հրատարակութիւններ, թերթիկներ եւ գիրքեր կը հրատարակէ, Ս. Գրոց դըպրոցներ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներ կը հովանաւորէ: Վերապատուելի Հայտոսթեան ըսաւ, որ Աւետարանչականը, աւետարանական եկեղեցիներու, դըպրոցներու եւ ծառայութիւններու միջոցով, կը հասնի ամբողջ հայութեան:

Վերապատուելի Հայտոսթեան աւելցուց, որ Աւետարանչականը ներկայիս իր նիւթական նպաստը կեդրոնացուցած է Հայաստանի վրայ, եւ առանց դաւանական խտրութեան՝ ուսանողէն, դեղ եւ այլ օժանդակութիւններ կը բաշխէ:

Հայ Աւետարանական Քրիստոնէական Ջանից Միութիւնը իր գործունէութիւնը սկսաւ 1923–ին, երբ իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ մէջ սկսան կազմուիլ Ջանից միութիւններ: Անիկա երիտասարդներ կը համախմբէ, հաւաքներ եւ համագումարներ կը կազմակերպէ, ունի մանուկներու յատուկ յայտագիրներ եւ երիտասարդաց զոյգերու յանձնախումբեր: Անիկա ունի Քրիստոնէական Ջանից Ամառնային Կեդրոններ (ՔՋԱԿ), մէկը Լիբանան՝ Պէյթ Մերիի ճամբուն վրայ, եւ միւսը Սուրիա՝ Քեսապ աւանի մուտքին:

Հայ Աւետարանական Երիտասարդաց Միութիւնը (ՀԱԵՄ) կը գործէ Պէյրութի մէջ եւ իր առանձին վարչութիւնը ունի:

Փիլիպոսեան Կրթական Հիմնարկը կըրթաթոշակ կը հայթայթէ հայ աւետարանական վարժարաններու մէջ ուսանող աղքատ աշակերտներուն, առանց դաւանական խտրութեան:

Ճինիշեան Յիշատակի Հիմնարկը օժանդակութիւն կը տրամադրէ չքաւորներու եւ հիւանդներու․ անոր կեդրոնը կը գտնուի Պուրճ Համուտի մէջ եւ մասնաճիւղեր ունի Սուրիոյ, Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի մէջ:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿԱՌՈՅՑԸ

Վերապատուելիներ Գարճեան եւ Հայտոսթեան անդրադարձան նաեւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ վարչական դըրութեան, ըսելով, որ անիկա ժողովական եկեղեցիներու խումբին կը պատկանի: Իւրաքանչիւր եկեղեցի ինք իր մէջ ամբողջութիւն մըն է իր հովիւով եւ անդամներով: Եկեղեցի մը առնուազն տասը անդամ պէտք է ունենայ: Կան հաղորդական եւ պարզ անդամներ: Հաղորդական անդամները այն թէ կին, իրենց չափահաս տարիքին յատուկ դասընթացքի՝ «հովուական դասարան» հետեւելով, եկեղեցւոյ էութեան մասին կը սորվին եւ իբրեւ անձնական հաւատքի անդրադարձ կը վկայեն թէ փրկուած են իրենց մեղքերէն եւ որոշ արարողութեամբ մը կ'անդամակցին անոր: Իսկ պարզ անդամները անոնք են, որոնք համայնքի զաւակ են, բայց չեն հետեւած յատուկ դասընթացքի:

Իւրաքանչիւր Եկեղեցի ինք կ'ընտրէ իր հովիւը: Ընտրութեան կը մասնակցի ամբողջ ժողովուրդը, հաղորդական կամ պարզ: Եկեղեցիները ունին համաձայնութիւն մը, որուն հիմամբ եկեղեցի մը ինքն իրեն համար չի կրնար հովիւ ձեռնադրել (ինչպէս որ եղած է դրութիւնը անցեալին), այլ՝ Միութիւնն է որ կը ձեռնադրէ հովիւը: Իսկ եթէ եկեղեցի մը որեւէ Միութեան անդամ չէ, միւս միութիւններէն մէկուն օժանդակութեամբ կը կատարէ ձեռնադրութիւնը:

Ձեռնադրուած հովիւը սկիզբը պատուելի կ'ըլլայ․ այսինքն կրնայ հովուական պաշտօններ վարել, քեմ տանձնել, քարոզ տալ, թաղում կատարել եւայլն, բայց իրաւունք չունի եկեղեցւոյ խորհուրդները կատարելու (Հայ Աւետարանական Եկեղեցին երկու խորհուրդ ունի, հաղորդութիւն եւ մկրտութիւն), պսակ կատարելու, եւայլն: Փորձառական շրջան մը ետք, ան վերապատուելի կ'ըլլայ եւ կը լիազօրուի կատարելու յիշեալ արարողութիւնները:

Եկեղեցւոյ պատասխանատուն հովիւն է, որմէ ետք կուգան օգնական հովիւները, իսկ սարկաւագները եւ սարկաւագուհիները որոշ բաժին ունին հաղորդութեան եւ մկրտութեան պաշտամունքներուն մէջ, հոդ կը տանին եկեղեցւոյ աղքատներուն եւ կ'այցելեն իրենց հօտին, հովիւին հետ կամ առանձին:

Իւրաքանչիւր եկեղեցի ունի հետեւեալ մարմինները․ —

Ա.) — Հոգաբարձութիւնը բաղկացած կ'ըլլայ հաղորդական անդամներէ, կ'ունենայ իր ատենապետը, ատենադպիրը, կը գործէ հովիւին նախագահութեամբ եւ կը հսկէ եկեղեցւոյ ընդհանուր գործունէութեան վրայ:

Բ) — Խնամակալ մարմինը բաղկացած կ'ըլլայ հաղորդական եւ պարզ անդամներէ, կը հսկէ եկեղեցւոյ տնտեսական գործերուն եւ կալուածներուն վրայ եւ ենթակայ է հոգաբարձութեան:

Գ) — Դպրոցի հոգաբարձութիւնը կը հսկէ եկեղեցւոյ պատկանող դպրոցին վրայ:

Իւրաքանչիւր եկեղեցի կրնայ ունենալ նաեւ Երիտասարդաց, Տիկնանց Միութիւն, Ջանից, Պատանեաց, Կիրակնօրեայ դպրոց եւ այլ մշակութային գործունէութիւն:

⁂

Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պատասխանատուներուն հետ մեր հանդիպումներուն ընթացքին, անոնք շեշտեցին, որ Հայ Աւետարանական Եկեղեցին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ծոցէն ծնած բարեկարգեալ շարժում մըն է եւ կը ճանչնայ զայն իբրեւ Մայր Եկեղեցի: Անոնք շեշտը դրին հետեւեալ կէտերուն վրայ․

Ա.) — Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ համար, հայ եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի միասնականութիւնը հիմնական տեսիլք է:

Բ) — Քրիստոսի պատուէրին հետեւելով, եկեղեցւոյ միութեան հաւատացող եւ անոր համար գործող եկեղեցի մըն է:

Գ) — Հայ Աւետարանական սկզբունքներու ներկայութիւնը կ'օգնէ Հայ ժողովուրդին մէջ հոգեւոր կեանքի զարգացումին:

Եւ վերջապէս, վերապատուելի Հայտոսթեան ըսաւ, որ Հայ Աւետարանական Եկեղեցին Միջին — Արեւելքի մէջ էքիւմենիք շարժման ռահվիրան եղած է եւ հիմնադիր անդամներէն մէկն է հետեւեալ խորհուրդներուն.

Ա.) — Միջին — Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդ (MECC):

Բ) — Միջին — Արեւելքի Աւետարանական Եկեղեցիներու Հաղորդակցութիւն (FMEEC):

Գ) — Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդ (WCC):

Դ) — Բարեկարգեալ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Դաշնակցութիւն (WARC):

Պատրաստեց՝
ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

LIVRES REÇUS

DVIN

HISTOIRE ET ARCHEOLOGIE
DE LA VILLE MEDIEVALE

par ARAM A. KALANTARIAN

Civilisations du Proche-Orient;
Hors Série 2.

«Recherches et Publications»,
Neuchatel-Paris, 1996.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Ուռնայթըտ Գոմիւնիթի Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է Եղեռնէն անմիջապէս ետք հայ գիր ու գրականութեան եւ կրթութեան ճամբով հայ ժողովուրդի ծառայութեան նուիրուած 15 դէմքերու մեծարանքի երեկոյթը, կազմակերպութեամբ Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնին: Հանդիսութիւնը վարած է Վահան Բահարեան: Բացման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Շէնեան: Գործադրըւած է գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը: Մեծարեալներու կողմէ խօսք արտասանած է Երուանդ Պապայեան:

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՃԵՌՆԱՐԿԸ

Սան – Ֆրանսիսքոյի Սէն – Ֆրանսիս պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 9–ին, տեղի ունեցած է Գուլեան – Զաքարեան – Վասպուրական դպրոցի տարեկան ձեռնարկը, որու ընթացքին լուռ վաճառքի միջոցով եւ այլ նուիրատուութիւններով հանգանակուած է 100 հազար տոլար, ի նպաստ դպրոցին: Հանդիսութիւնը վարած է Աստուր Գեւրանեան: Բանախօսած է Տիգրան Գույումճեան:

ՄՈՒՇԵՂ Ծ. ՎՐԴ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ

Օրէնճ Քաունթիի «Ղուկասեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 1–ին, տեղի ունեցած է առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեանի նուիրուած ձեռնարկ մը, դաղութին ծառայութեան տասնամեակին առիթով: Առաջնորդ ընտրուելէ առաջ Մուշեղ Ծ. Վրդ. տասը տարի վարած էր Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ հոգեւոր տեսուչի պաշտօնը: Հանդիսութիւնը վարած է Սիրվարդ Տէյիրմէնճեան: Խօսք առած են Միւռոն Ծ. Վրդ. Ազնիկեան, կրօնական ժողովի ատենապետ Եփրեմ Արք. Թապագեան, Արեւելեան Թեմի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Սմբատ Արք. Լափաճեան եւ հոգաբարձութեան ատենապետ Պաղտիկ Օհանեան, վեր առնելով Մուշեղ Ծ. Վարդապետին ծառայութիւնները գաղութին: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը, որմէ ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կլէնտէյլի «Սթարդ» թատերասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է ամերիկացի թատերագիր Նիլ Սայմընի «Տեսնել եւ մեռնիլ» թատերախաղի ներկայացումը, բեմադրութեամբ եւ խաղարկութեամբ Խորէն Աբրահամեանի: Դերեր մարմնաւորած են նաեւ Գոհար Գալստեան եւ Էլէն Աբրահամեան:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Օրէնճ Քաունթիի «Ղուկասեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23 – 25, տեղի ունեցած է Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ Հ.Օ.Մ.–ի «Սեւան» մասնաճիւղին: Ցուցադրուած են պատմական արժէք ներկայացնող այլազան իրեր, տպագրութիւններ, նկարներ եւայլն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Փասատինայի Ուիլըըն Միտըլ դպրոցի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին, Համազգայինի «Լեւոն Շանթ» թատերախումբը ներկայացուցած է Ռոժէ Ֆերտինանի «Երեք մանչ, մէկ աղջիկ» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Սեդրակ Պրոնզեանի: Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են Ցաւութիւն Գարբիէլեան, Անահիտ Երեմեան, Արմէն Գերասիմեան:

Հ.Օ.Մ.–Ի ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ

Ոււլըրսայտի շրջանին մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, հիմնուած է Հ.Օ.Մ.–ի նոր մասնաճիւղ մը, որ կոչուած է «Գետաշէն»: Այս առթիւ տեղի ունեցած հանդիսութեան խօսք առած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Ալիս Մաթէնլեան: Ընտրուած է վարչական կազմ մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ռոպէր Քոչարեան Ֆրանսա կատարած իր շրջապտոյտի ընթացքին կարճ կեցութիւն մը ունեցաւ Մարսէյլ, Դեկտեմբեր 16–ին:

Ժընեւէն եկաւ ցամաքի ճամբով: Հասաւ ժամը 15–ին «Սոֆիթէլ» պանդոկը ուր զինքը դիմաւորեցին Ֆրանսայի մէջ Լեռնային Ղարաբաղի ներկայացուցչութեան եւ Մարսէյլ – Արմէնի Միութեան անդամները: Իրեն կ՚ընկերանային իր կինը, Ղարաբաղի Երեւանի ներկայացուցիչը՝ Ալեք Ցարութիւնեան եւ Ֆրանսայի մէջ Ղարաբաղի ներկայացուցիչը՝ Վարուժան Գրիգորեան:

Ժամը 16–ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում մը ունեցաւ տեղական մամուլի լրագրողներուն հետ «Դիմոթէլ» պանդոկը: Ապա, առաջնորդուեցաւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի ուր ընդունուեցաւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեանի, հոգեւոր հովիւ՝ Զաւէն Վրդ. Աւետիքեանի եւ վարչութեան անդամներու կողմէ:

Ժամը 18–ին, հասաւ Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի շէնքը ուր պատուոյ դահլիճին մէջ զինքը ողջունեց ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան շրջապատուած ընդհ. խորհրդականներէ եւ իր գրասենեակի անձնակազմէ: Շատ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ եղան ճառեր, նուէրներու փոխանակում, «քոքթէյլ» եւ հանդիպում ներկայ բազմութեան (Հայեր) հետ, աւելի քան երկու հարիւր հոգի:

Ժամը 19–ին, ժամանեց քաղաքապետարան եւ ընդունուեցաւ երեսփոխան՝ Ռոլան Պլումի կողմէ, Հոս եւս խօսքեր եւ Մարսէյլ քաղաքի եւ Լ.Ղ.Հ.եան խորհրդանիշ մետալներու փոխանակում եւ «բարեկամութեան» բաժակ ու ձեռնուութիւն ներկաներուն հետ:

Նախագահ Ռոպէր Քոչարեան իր երկու ելոյթներուն մէջ շեշտը դրաւ Արցախի հերոսական եւ մարտնչող ժողովուրդի միաակամութեան վրայ տէր կանգնելու իր իրաւունքներուն, պաշտպանելու իր հողը: Բացատրեց Ղարաբաղի քաղաքական կեցուածքը այժմէական իրադարձութիւններու նկատմամբ եւ ի մէջ այլոց ըսաւ՝ «Հայ ժողովուրդի տասնամեակներու երազն էր ունենալ ազատ, անկախ պետութիւն մը, այսօր երկու հատ ունի: Հայութեան կը պատկանի ազատ եւ անկախին վրայ աւելցնել միացեալը: Արժանապատուութեան, մահու եւ կենաց պայքար մըն է որ մղեց Արցախի ժողովուրդը: Եւ արժանապատուութեան լաւագոյն ձեւը պետութիւն ստեղծել է եւ պաշտպանել: Այս հարցը ամբողջ հայ ժողովուրդի հարցն է եւ ոչ թէ միայն Ղարաբաղին:

... Մտած ենք նոր փուլի մը մէջ: Պատերազմի քննութիւնը անցուցինք, եւ յաջող: Մտած ենք խաղաղութեան փորձին մէջ: Անհրաժեշտ է որ ժողովուրդին կենսամակարդակը բարելաւենք որպէսզի ան ապրի իր հողին վրայ եւ զայն պաշտպանէ իր աշխատանքով եւ զէնքով: Մենք լաւ զինուորներ ենք, ցոյց տուինք: Բայց հիմա ցոյց տանք թէ լաւ կառուցողներ ենք...»:

Այս առթիւ, յատկապէս Փարիզէն ժամանեց Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանը՝ Վիգէն Չիտէչեան եւ ներկայ գտնուեցաւ եւ՛ Ընդհանուր Խորհուրդի, եւ՛ քաղաքապետարանի ընդունելութիւններուն:

«Փրիվէ» ընթրիքէ մը յետոյ, Արցախի նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան յաջորդ առաւօտ իսկ մեկնեցաւ Մարսէյլէն:

Մարսէյլի Հայերը չհասկցան թէ ինչո՞ւ կարելիութիւնը չստեղծուեցաւ կամ չօգտագործուեցաւ հայկական եւ համաժողովրդական հանդիպումի մը: Արցախի նախագահին առաջին այցը Մարսէյլ խանդավառութեան ալիք մը կրնար բարձրացնել, եւ կը բարձրացնէր: Սակայն, ընդունողները նեղ սահմաններու մէջ դրին այս այցելութիւնը որ դժբախտաբար անցաւ աննշմար: Ինչի՞ եւ որո՞ւ ծառայեց, մենք ալ չենք գիտեր:

ՆԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԻՎ ԹԷՐՆՈՆԻՆ

Դժբախտաբար հայկական աւանդութեան լուսանցքին վրայ մնացած, շատ գովելի գաղափար մըն է հայանպաստ գործունէութեան մէջ օտար–Հայերու պարգեւատրումը: Այդ նախաձեռնութեամբ հաստատուած Կ. Փափազեան մրցանակը ամէն տարի կը յանձնուի օտարի մը որ ծանօթ է հայկական հարցին բերած իր մասնակցութեամբ: Այս տարի անոր համար ընտրուած դէմքն էր պատմաբան Իվ Թէրնոն:

Դեկտեմբեր 19, Հինգշաբթի երեկոյեան ՀԲԸՄ Փարիզի Ա. Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը ամբողջութեամբ լեցուած էր հրաւիրեալներով որոնց ողջոյնի խօսք ուղղեց Ա. Կէօվճեան, ապա ուղերձով մը հանդէս եկաւ ՀԲԸՄ նախագահ տոքթ. Է. Ազատեան: Ան ըսաւ թէ կեդր. վարչութիւնը մինչեւ հիմա նոյն մրցանակին արժանի նկատած է Ա. Նովէլօն, Թ. Հոֆմանը, Ա. Սանթինին, պառոնուհի Գոգսը եւ ուրիշներ. իսկ այս տարի ուրախութիւնը ունի զայն յանձնելու Ի. Թէրնոնի որուն համեստութիւնը կը չափուի իր վաստակին ընդարձակածաւալ սահմաններով: Յիշեց որ բժիշկի ասպարէզին զուգահեռ ան զարգացուցած է պատմագիտութեան ճիւղը, նախ Հրեաներու Ողջակիզումին մասին հատորով մը, ապա ձեռնարկած է հայկ. ցեղասպանութեան դիւղննութեան. նիւթ մը զոր տակաւին կան ուրանալ փորձողներ: Ու այդ մարզին մէջ դարձած է համաշխարհային հեղինակութիւն մը: Շեշտեց թէ վիրաբոյժի վերլուծելու, բծախնդրութեան, խստապահանջութեան, մանրակրկիտ պրպտումի յատկանիշները ցոլացած են Թէրնոնի պատմագիտական գործին մէջ եւս, ոչ մէկ տեղ ձգելով որեւէ բողոքի: «Դուք դատի մը պաշտպան փաստաբանը չեղաք, այլ՝ առարկայական այն պատմաբանը որուն մըտահոգութիւնն էր ճշմարտութիւնը յայտնաբերել» ըսաւ ան: Տոքթ. Ազատեան անդրադարձաւ տոքթ.ի զոյգ տիտղոսներուն. ըսաւ թէ ուրախութեամբ ողջունած էին Սորպոնի կողմէ անոր տրուած պատմութեան տոքթ.ի աստիճանը:

Աւարտին խնդրեց որ Ի. Թէրնոն ընդունի Կ. Փափազեան մրցանակը որ ՀԲԸՄ ընդմէջէն ամբողջ Ֆրանսահայութեան երախտագիտութեան խորհրդանիշն էր նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի 1995 Յուլիսին տրուած Պատուոյ գիրէն ետք:

ՀԲԸՄ նախագահէն ետք համառօտ (ֆրանսերէն) ուղերձով մը հանդէս եկաւ Հայաստանի Փարիզի դեսպանը Վ. Չիտէչեան եւս, իր կարգին ծանրանալով Ի. Թէրնոնի վաստակին վրայ, յատկապէս ցեղասպանութեան ճանաչման, ժխտողականութեան դէմ պայքարի մարզերուն մէջ:

Յետոյ խօսք տրուեցաւ մրցանակաւոր գիտնականին որ իր գործունէութեան ու յաջողութիւններուն մէջ շեշտեց հայ գաղութին դերը: Այդ շրջանակէն յուզումով յիշեց վերջերս մահացած Հ. Սոմճեանի անունը, ապա թուեց անունները Արփիկ Մխաքեանի որ անվերապահ նեցուկ տրամադրած էր իրեն, ինչպէս նաեւ պատմաբան Ա. Պէյլէրեանի, Ա. Տէր–Մինասեանի: 1985–էն ետք Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչման նպատակին համար տարուած գործունէութեան մէջ շեշտեց Քրիստիան Տէր–Ստեփանեանի կարեւոր ներդրումը:

Իր խօսքը աւարտեց, ըսելով որ հակառակ դնահատանքին, կարեւորը եղին ձգուածը չէ, այլ կատարելի գործը ու տրուած մրցանակը խթան մըն էր իրեն, շարունակելու նոյն ուղղութեամբ: Ըսաւ թէ անհրաժեշտ էր վերապրողներու վկայութիւնները հրապարակելու գործը, քանի որ ի վերջոյ զոհերու թիւէն շատ աւելի կարեւոր էր անուն մը տալ բոլոր մեռելներուն:

Արտասահմանէն հասած շնորհաւորական ուղերձներու ընթերցումէն ետք ներկաները հրաւիրուեցան բոլորուելու քոքթէյլի սեղանի մը շուրջ ուր շարունակուեցաւ խանդավառութիւնը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Զօպանեան մեզ իրարու ծանօթացուց: Կարծեցի որ անունս որեւէ ազդեցութիւն մը պիտի ընէր Եանչաքօյի վրայ, որովհետեւ միամտօրէն կ՚երեւակայէի թէ իրրեւ հայ բանասէր՝ քիչ շատ հետեւած ըլլալու էր արդի հայ գրականութեան: Բայց, մարդը անտեղեակ չէր. իրեն համար մէկ քանի հայ գրագէտներ միայն գոյութիւն ունէին, Աբրահամ Այվազեան, որ Գաղատիոյ Հայ գաւառաբարբառի բառերը հաւաքած էր, Սմբատ Դաւիթեան՝ որ «Բիւրակն»ի մէջ Ակնայ հայ բառերը ամփոփած էր եւ մէյ մըն ալ քանի մը գաւառացիներ, որոնք օրաթերթերու մէջ այդ տեսակ բառացուցակներ հրատարակած էին: Ասոնցմէ դուրս հայ գրագէտ գոյութիւն չունէր իրեն համար:

Այսուհանդերձ սկսանք տեսակցիլ իրարու հետ, Զօպանեան պահ մը գլխ մատնանշելով ըսաւ.

– Պարոն Օտեանը կատաղի հակառակորդ մըն է Ս. Սահակի ու Ս. Մեսրոպի...

– Մեր ազգին մեծագոյն դաւաճաններն են այդ մարդիկը, գոչեցի ես ալ իմ կարգիս, համոզուած շեշտով մը:

Եանչաքօ համակիր ակնարկ մը ուղղեց ինծի եւ ըսաւ.

– Մեր գործը պիտի ըլլայ անոնց գործած չարիքը դարմանել, բայց տալ իրենց խաբեբայութիւնը եւ ապացուցանել թէ հայկական տառերը ուրիշ բան չեն այլ եթէ փիւնիկեան եւ Յունական տառեր, քիչ շատ աղաւաղուած:

Բնականաբար իր խօսքերուն իմաստն է որ կուտամ այստեղ, որովհետեւ Եանչաքօ շատ այլանդակ հայերէն մը կը խօսէր եւ իր ըսածները աւելի կը գուշակէինք քան թէ կը հասկնայինք:

Իր բուն մայրենի լեզուն էր ռումաներէնը, իսկ հայերէնը եղբէն, ինքնին սորված էր բառարաններով եւ ամենասովորական խօսքերը այլանդակ բառերով կը բացատրէր:

Թաշկինակին դաստառակ կ՚ըսէր, ձեռնոցին՝ թաթպան, սպասաւորին՝ փուշտիպան, գլխարկին՝ փակեղ, կօշիկին՝ սոլեր եւ հագուստին՝ կապայ:

Եանչաքօ ինծի բացատրեց որ պաշտօնս, իրեն քով, աւելի հայրենասիրական բան մը պիտի ըլլար քան թէ գործ մը, հետեւաբար պէտք չէր որ խստապահանջ ըլլայի պայմաններուն մասին: Բարոյական վարձատրութիւնը նիւթականին տեղը պիտի բռնէր:

Այդ միջոցին նիւթական այնպիսի կացութեան մէջ էի որ որեւէ կերպով հանապաժայնիլը չահաւէր էր ինծի համար:

Վերջապէս պայմանաւորուեցանք հետը: 120 ֆրանք ամսական պիտի ստանայի եւ անկէ զատ բնակարանի եւ ուտեստի ծախքը իր վրայ պիտի ըլլար եւ ասոր փոխարէն օրը ութ ժամ պիտի աշխատէի իր լեզուաբանական բառարանին:

– Գործը բաւական յառաջացա՞ծ է հարցուցի:

– Տառը այբին վրայ ենք, պատասխանեց:

– Բայց ըսիք որ քանի տարիէ ի վեր այս գործին կ՚աշխատիք, գիտել տուի զարմացած:

– Այո՛, բայց մահալէպի ուտելու չի նմանիր այս բառարան շինելը, պատասխանեց Եանչաքօ:

Ասիկա իրեն սիրական բացատրութիւնն էր ու յաճախ կը կրկնէր թէ՝ «Դուք Պոլսեցիքդ մահալէպի ուտել գիտէք միայն»:

– Ուրեմն այս բառարանը երբեք պիտի չկրնաք աւարտել, շարունակեցի անողոք կերպով:

Եանչաքօ իր մէկ ուրիշ սիրական բացատրութեամբը պատասխանեց.

– Կը կարնամ, տղա՛յ, կը կարնամ:

Մինչ այս մեծ հաւատքը ունէր իր վրայ թէ «կը կարնայ» եւ այդ հաւատքով զօրացած՝ եռանդով կ՚աշխատէր գիշեր – ցերեկ, աւարտելու բառարան մը, զոր քանի տարուան մէջ չէր կրցած Բէն տառին հասցնել:

(Շար. 60)

(Շար. Ա. էջէն)

րուն պահանջով չպատարագեց Ծըննդեան առաւօտը, Սուրբ Պետրոս: Ցերեկին տուաւ Ուռպի էթ Օռպի օրհնութիւնը պատգամէն եւ 53 լեզուներով (այս անգամ, հայերէն չըսեցինք) աւետեց Յիսուսի Ծնունդը: Իր ելոյթին մէջ, խիստ կերպով դատապարտեց միջազգային հասարակութեան անտարբերութիւնը ի տես ժողովուրդներու ողբերգութեան, գլխաւորաբար Ափրիկէի մեծ լիճերու շրջանը: Յովհ. Պօղոս Բ. շաբաթ մը պիտի հանգստանայ Գասթէլկանտոլֆօ:

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան մէջ նոյն վիճակը կը տիրէր Դեկտեմբեր 26–ին (9–րդ օրը) եւ 104 պատանդներ կը մնան միշտ ահաբեկիչներու ձեռքը: Առողջական պատճառներով ազատ արձակուեցաւ Ճափոնի դեսպանատան Ա. քարտուղարը որ անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուած է: Հայր Խուլիան Խուլիօ Վիխթ որ մերժած էր ազատ արձակուիլ 225 պատանդներուն հետ, Ծըննդեան պատարագ մատուցանած է:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ, ընդդիմութիւնը չի յուսահատիր եւ 37–րդ օրն ըլլալով կը շարունակէ փողոց իջնել եւ ցոյց ընել հակառակ ցուրտին: Դեկտեմբեր 24–ի հակացոյցը զոր կազմակերպած էր իշխանութիւնը ձախողեցաւ եւ ընդդիմութիւնը միշտ կը պահանջէ որ թաղապետական ընտրութիւններու արդիւնքները ընդունուին:

ԵԼՑԻՆ ձայնասփիւռ – ճառով մը որոշ յանձնառութիւններ ստանձնած է ժողովուրդին հանդէպ, գլխաւորաբար աշխատավարձքերու դետնին վրայ որոնց վըճարումին յապաղումները ցաւալի կը նկատէ: Կը խորհի որ նուազագոյն կարգ ու կանոն մը պէտք է հաստատել երկրին մէջ, միջոցներ ձեռք առնել անոնց նկատմամբ որոնք լիւքսի մէջ կ՚ապրին Պետութեան հաշւոյն: Կ՚ըսէ թէ պատրաստ է չօշափելի միջոցներ ձեռք առնելու վերջ դնելու համար այս անընդունելի կացութեան, ակնարկելով մանաւանդ անոնց որոնք հսկայ հարստութիւններ կը դիզեն առանց տուրք իսկ վճարելու: Գործաչօլի համար, սակայն, Ելցին յոգնած է, իր առողջական վիճակը լաւ չէ, խմել սկըսած է կրկին եւ գաղափար չունի բուն անցուդարձէն:

ՖՐԱՆՔՖՈՐԹԻ բողոքական մէկ եկեղեցիին մէջ, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է Ծննդեան գիշերը, որու հետեւանքով երեք մեռեալ կար եւ 13 վիրաւոր, մեռեալներէն մէկը ոճրափորձին հեղինակն իսկ է որ ռումբը կը կրէր իր մէջքին վրայ:

« LES CHRETIENS DE CHYPRE » խորագրով յօդուած մը լոյս տեսած է «Ֆիկառօ»ի Դեկտեմբեր 25–ի թիւին մէջ, ուր Փարիզի 12–րդ Թաղամասին քաղաքապետը կը խօսի կղզիին յոյն համայնքին մասին, յիշելով թէ Թուրքերը կղզիին 37% կը գրաւեն 1974–էն ի վեր եւ թէ ՄԱԿ–ի բանաձեւերը ոչ մէկ արդիւնք կուտան: Ժ. Ֆ. Փերնէն կը յիշէ անցեալը, չըշտելու համար. – «Վենետիկցիները, Թուրքերը եւ Անգլիացիները, կղզիին յաջորդական նուաճողները, չեն կրնար ջընջել ֆրանսական յիշատակը: Այսպէս, Կիպրոս միակ օտար երկիրը եղաւ, 1991–ին որ միացաւ Ռէնպոյի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեանց (բանաստեղծը հոն ապրած է)»: Յօդուածագիրը կը յիշէ նաեւ որ կղզին, 300 տարի տարի (12–րդէն 15–րդ դար) ֆրանսական եղած է, կառավարուած Փուաթուցի Ֆըրանսացի ընտանիքի մը՝ Լուսինեաններու կողմէ եւ այդ շրջանը կղզին ապրեցաւ իր ոսկեդարը:

ՎԵՆԵՏԻԿ, երկրորդ անգամ ըլլալով դարուս ընթացքին, ջուրերու տակ մնացած է Ծննդեան օրը: Ջուրերը բարձրացած են մինչեւ 111 սանթիմեթր (սահմանցի մակարդակը 80 սանթիմեթր է):

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹՐԱԿԻՈՅ Թուրք փոքրամասնութեան 20 անդամներ որոնք մզկիթ մը կը նորոգէին ձերբակալուած են, բայց, նոյն օրը ազատ արձակուած: Յոյները կ՚առարկեն որ նորոգութեան արտօնութիւն չէր տրուած:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Չորեքշաբթի, Յունուար 1, Գ. օր Ծըննդեան պահոց: Կաղանդ, Ամանոր, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER
à
BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

MARSEILLE
UGAB - Jeunes

Réveillon du 31 Décembre

à partir de 23 heures

DJ's Yannick

patisseries arméniennes,
coupe de champagne,
cotillons,
tombola,
vous seront offerts.

— P.A.F. 180 Frs. —

Tenue correcte exigée
327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE
Tél./Réservation : 04 91 22 10 45

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— Animateurs diplômés BAFA ayant minimum 18 ans et bon niveau de ski.

Date limite de candidature : 10 JANVIER

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

MODIFICATION DES STATUTS DE L'ASSOCIATION

En application de l'article 21 des statuts, vous êtes priés de noter que l'Assemblée Générale Extraordinaire des membres de l'Association se tiendra le :

Mercredi 19 Mars 1997 à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Si la proportion des 2/3 des membres de l'Association n'est pas atteinte, une deuxième Assemblée Générale Extraordinaire est convoquée pour le :

Mercredi 9 Avril à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Le Président
du Conseil d'Administration

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15–ին
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

GRAND REVEILLON
DU 31 DECEMBRE

à l'Espace Tête d'Or
10, Boulevard Stalingrad
LYON — VILLEURBANNE

organisé par
FRANCE — KARABAGH
et LES ORGANISATIONS ARMENIENNES

au profit des Ecoles
MARKARIAN — PAPAZIAN (LYON)
et d'ARAKIOUL (KARABAGH)

animé par
l'ORCHESTRE «*GAïDZAG*» de Paris
et DJ DIDIER

Buffet assuré
par le traiteur *Arto Pehlivanian* ..

Renseignements et réservations :

— FRANCE-KARABAGH :
Tél. : 04 72 02 07 98;
— M.C.A. DECINES
Tél. : 04 78 49 42 97;
— M.C.A. VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 93 57 43;
— EGLISE ARMENIENNE DE LYON
Tél. : 04 78 60 47 18.

Soirée Dansante Exceptionnelle du Noël Arménien

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

Samedi 4 Janvier à partir de 22 h 3
au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, ave du Prado, 13008 MARSEILLE

Organisée par la Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne

ANIMATION PAR DJ
ET UN CHANTEUR ARMENIEN

P.A.F. : 70 Frs.
1 Conso + Buffet à volonté, Cotillons...

Renseignements & Réservations :
Tél. : 04 91 34 77 44
ou 04 42 03 05 63 (après 20 heures)

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de *l'ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier
SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à *l'Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.
— *Entrée gratuite* —

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 DÉCEMBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.015 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.015

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 26 / 27)

6 ԵՐԱԽԱՆԵՐ ՀՐԴԵՀԻ ԶՈՀ

Ընկերային ապահովութեան նախարարութեան ենթակայ Նոր Խարբերդի մտային եւ ֆիզիքական ծանր թերութիւններ ունեցող երախաներու յատուկ մանկատան մէջ, Դեկտեմբեր 23-ի գիշերը վառարանէն ծագած հրդեհէն թունաւորուելով խեղդամահ եղած են վեց երախաներ, իսկ վեց ուրիշներ ալ փոխադրուած են հիւանդանոց, ուր մահացած են անոնցմէ երկուքը եւս, Մնացեալ չորսին առողջական վիճակը գոհացուցիչ է։ Անոնց հետ, ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է նաեւ հերթապահ հսկիչը։ Դէպքին կապակցութեամբ բացուած է քրէական գործի քննութիւն։

ԼՈՌԻԻ ԵՒ ՍԻՒՆԻՔԻ ՄԷՋ ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԱՒԵՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾ Է

Ուժգին քամին մեծ աւերներ գործած եւ կարեւոր խանգարումներու պատճառ եղած է Լոռիի եւ Սիւնիքի մարզերուն մէջ։ Մասնաւորաբար, Լոռիի մարզի Ստեփանաւան եւ Տաշիր ենթամարզերը մեծ վնասներ կրած են եւ ծանր կացութիւն ստեղծուած է ելեկտրական համակարգին մէջ։ Դեկտեմբեր 24-ին վերոյիշեալ երկու ենթամարզերու շուրջ 30 համայնքներ զրկուած են ելեկտրականութենէ եւ խզուած է Ալավերդի – Ստեփանաւան ելեկտրական գիծը։ Միայն Ստեփանաւանի մէջ աւելի քան 100 ելեկտրական յենասիւներ փճացած են։

Սիւնիքի մարզին մէջ ալ վնասները հասած են մեծ համեմատութիւններու, վնասուած են նաեւ Արցախի ելեկտրական

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆութպոլի Հայաստանի ազգային հաւաքականը Դեկտ. 26-ին Փարիզ հասաւ։ Ֆրանսայի մէջ ուսումնամարզական կարճ շրջան մը ետք հայաստանցի մարզիկները կը մեկնին Հարաւային Ամերիկա։ Ֆրանսայի մէջ անոնք հանդիպում կ'ունենան Մարսէյլի «Օլիմփիք»ին հետ, իսկ ինչ կը վերաբերի հարաւային ամերիկեան շրջապտոյտին, ծրագրուած է հետեւեալը. Յունուար 4-ին Սանթիակոյի մէջ կը մրցին Չիլիի հաւաքականին դէմ, որմէ ետք նախատեսուած է բարեկամական այլ խաղ մը Արժանթինի, կամ Պոլիվիոյ կամ ալ Ուրուկուայի դէմ։ Հաւաքականը կ'ընդգրկէ 16 խաղացողներ որոնցմէ երկուքը՝ բերդապահ Գառնիկ Յովհաննիսեան (Արարատի «Ցեմենտ») եւ Գագիկ Մանուկեան (Աբովեանի «Կոտայք») նորեկներ են։ Խումբին գլխաւոր մարզիչն է Խորէն Յովհաննիսեան, իսկ պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Ֆութպոլի Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահ Արմէն Սարգսեան։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԻՆ (*)

Դեկտեմբերի 5-ին՝ երկրաշարժի ութերորդ տարելիցի առիթով «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր վարչութիւնը հրապարակել էր սփիւռքահայութեանն ուղղուած բաց նամակ, որով կոչ էր արւում երկրաշարժից յետոյ հաւաքուած գումարները տրամադրել աղէտի գօտու շինարարական ծրագրերին։

Հիմնադրամի բաց նամակը մեծ արձագանգ է ունեցել սփիւռքահայ համայնքներում։ Դեկտեմբերի 11-ին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ն Սուրիայի Բերիոյ թեմի անունից Հիմնադրամին յանձնեց 140.000 ԱՄՆ տոլար՝ Գիւմրիի «Անի» թաղամասում կիսակառոյց շէնքերի աւարտման համար։ Գործադիր վարչութեան շինարարական բաժնի աշխատակիցներն արդէն սկսել են կիսակառոյց շէնքերի մնացորդային աշխատանքների հաշուարկները։ Դրանց շինարարութիւնը նախատեսւում է սկսել Յունուար ամսին։

Նոյն օրը ստորեւ ներկայացւող տեքստով մի հաղորդագրութիւն հրապարակեց «Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներու օգնութեան» լիբանանահայ մարմինը։

10 Դեկտեմբեր, 1996, Երեքշաբթի երեկոյեան, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին մէջ, հովանաւորութեամբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ եւ ի ներկայութեան Լիբանանահայոց առաջնորդական Տեղապահ՝ Հոգեշնորհ Տ. Գեղամ Վրդ. Խաչերեանի Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէնուհի Տիկին Մանուշակ Պետրոսեանի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան՝ Պ. Երուանդ Մելքոնեանի, տեղի ունեցած իր լիագումար նիստին, լսելէ ետք նախ Վեհափառ Հայրապետին յորդորներն ու բացատրութիւնները, ապա նաեւ Տիկին Պետրոսեանին բնակարաններու շինութեան յատուկ ծրագրի մը մասին տուած յաւելեալ մանրամասնութիւնները, յետ կարծիքներու փոխանակման, Հայաստանի Երկրաշարժի Աղէտեալներու Օգնութեան Լիբանանահայ մարմինը միաձայնութեամբ որոշեց դրամատան մէջ դեռ եւս պահ մնացած աւելի քան չորս հարիւր հազար ամերիկեան տոլարի գումարը յատկացնել երկրաշարժէն դեռ եւս տնազուրկ մնացած ընտանիքներուն համար Գիւմրիի մէջ շուրջ հարիւր բնակարաններու շինութեան ծրագրին որուն իրագործումը պիտի աւարտի շուրջ մէկ տարիէն։ Այս նպատակով, յանձնախումբս որոշեց վերոյիշեալ գումարը դնել Արամ Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսի տրամադրութեան տակ, որպէսզի ատենին նաեւ շինարարական աշխատանքներու կշռոյթի համեմատութեամբ փոխանցուի Հիմնադրամին։

Յանձնախումբիս առաքելութիւնը պիտի աւարտի սոյն բնակարաններու կառուցումով եւ հանդիսաւորապէս յանձնումով՝ անոնց մուտքին Լիբանանահայութեան օժանդակութեամբ կառուցուած ըլլալը յիշատակող ցուցատախտակի մը զետեղումով։

Ժողովի աւարտին Վեհափառ Հայրապետը բարձր գնահատեց յանձնախումբիս բծախնդիր ու նախանձախնդիր գործունէութիւնը՝ հանգանակուած գումարը լաւագոյն ձեւով իր նպատակին ծառայեցնելու ուղղութեամբ։

«Հայաստան» Հիմնադրամի բաց նամակը արձագանգ է ունեցել նաեւ Եւրոպայի ու Լատինական Ամերիկայի որոշ երկրներում։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԴԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

25.12.1996 թ.

(*) «Յառաջ», Դեկտեմբեր 7 / 8։

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՅԵԱՑ ՊԱՏՈՒՀԱՆ

Առաջին նշանաւորութիւն, տուն է գիրքը, բայց կարելի չէ շարունակ փակուած մնալ տան մէջ, պէտք է դուրս գալ, շրջագայիլ, դիտարկել, հեռանալ, բացուիլ, արձանագրել։

Ու մանել պանդոկ։

Պանդոկ։ Տրոփուն վայրի առինքնող անուն։

Լրագիրը՝ ճշմարիտ, գիրքը՝ ճշմարտանման, փախուստ ճշմարտանմանէն, պանդոկ մըն ալ օրաթերթը, որ կ'ընդունի իր յաճախորդները, տեղ կուտայ անոնց, մէկ օրուան, մէկ շաբթուան, կամ աւելի երկար ժամանակուան մը համար կը տրամադրէ անոնց իր սենեակները, այդ սենեակներու այլազանութեան մէջ աշխարհահայեաց պատշգամներ, բակի վրայ հայող պատուհաններ, անոնց մէջ սալոն, արքայական յարկաբաժին, անսեթեւեթ խցիկներ։

Ու այդ պանդոկի յաճախորդներուն մէջ՝ մնայուններ, անոնց մէջ՝ պարբերականներ, այդ յաճախորդներուն մէջ՝ անցորդներ, պատահականներ, անոնց մէջ՝ անանուններ, անուանիներ։

Այդ բազմայարկ պանդոկին պատկերը ամէն օր բովանդակութիւն կը փոխէ, ամէն օր անոր սենեակներու մէջ տարբեր անձեր կը գիշերեն, անոնք տարբեր կեցուածքներ կ'ունենան, իսկ պանդոկը կը ջանայ պահպանել զինք յատկանշող «աստղեր»ուն մակարդակը։

Սակայն թերթը երբեմն ինծի կը ներկայանայ նաեւ ա՛յլ պատկերով։

Ինծի կը թուի՝ որ անոր իւրաքանչիւր սիւնակը chèque մըն է, վճարագիր մը, որուն վրայ արձանագրուած գումարը, կախարդական գործողութեամբ, իր արժէքը կը փոխանցէ թուղթին։

Ստորագրութիւն մըն ալ՝ ահա այդ թուղթը կը ստանայ գրուածին բովանդակութեան արժէքը, հետեւաբար որեւէ «դրամատուն» պարտաւոր է յարգել զայն, յարգել՝ մէկ պայմանով։ Որ այդ գումարը ստորագրողը ունենայ համարժէք «վարկ»ը սեփական «դրամատան» մէջ։

Կը նկատեմ որ այստեղ է որ կը հանդիպին առաջին եւ երկրորդ մտածումները, կ'աղերսուին, կը զուգորդուին։

Յստակ է։ Այդ վարկը պիտի ըլլայ այդ սենեակին բնակութեան վարձքը,

Ու վա՛յ անոր որ չունի այդ «վարձք»ը վճարելու «վարկ»ը։

Գիրքին եւ լրագրին միջեւ գաղտնի ճամբաներ, մէկը կը սնանի միւսով, անդուլ եռուզեռ, արդէն ժամանակէ մը ի վեր կը մտածեմ սա վերադարձին մասին, կը մտածեմ այդ «գումար»ին, «ստորագրութեան», «վարկ»ին եւ «վարձք»ին մասին, ուղեղս կը խճողուի խոհերով, երեկոյեան լայնածաւալ լրագրիս առջեւ կրկին կ'ունենամ այն հի՜ն մտածումը, թէ անհրաժեշտ չէ ամէն օր այդ լրագիրը գնել, թէ կը բաւէ անոր նոյն թիւը կարդալ տարիներով՝ պարզապէս ընթերցումին աւելցնելով օրուան մթնոլորտին համարժէք մեկնաբանութիւնը, թէ թերթի մը իւրաքանչիւր թիւը մարդկութեան ամբողջ պատմութեան ամփոփումն է, առանց մոռնալու որ աշխարհի ստեղծումէն ի վեր նոյնն է ամէն ինչ, որ ոչինչ կը փոխուի, որ թերթը գրութիւններու շարք մըն է՝ որուն մէջ կը յայտնուին անցեալի դէպքերն ու ապագայի իրադարձութիւնները։

Մեզի հետ կամ առանց մեզի։

Կան պտուղներ, որոնք քաղուելէ ետք ալ կը շարունակեն հասուննալ, արդէն ժամանակէ մը ի վեր կը մտածեմ սա առաջին գրութեանս մասին, անոր տրուելիք բովանդակութեան մասին, նոյնիսկ գտած էի խորագիր մըն ալ, այդ խորագիրը պիտի ըլլար Etat des lieux, — չէ՞ որ այդ հետախուզութիւնը կ'ընեն մարդիկ երբ նոր վայր մը կը ստանձնեն, — չէ՞ որ ես ալ կրկին պիտի վերստանձնէի աշխարհը, սակայն ահա կը նկատեմ որ կատարուածը ո՛չ մէկ աղերս ունի ծրագրուածին հետ, կը նկատեմ, սակայն ի՞նչ կարեւորութիւն, երբ գիտեմ, որ ընելիքս՝ յետագայ կեցութեանս ամբողջ տեւողութեան՝ ա՛յդ պիտի ըլլայ։

Իսկ եթէ փոխարինեմ «պանդոկ»ը «հիւրանոց»ով, կը դառնա՞մ աւելի համոզիչ, առաւել հարազատ։

— Բայց տակաւին քանի մը տող առաջ արձանագրեցիր, թէ ոչինչ կը փոխուի աշխարհի մէջ, — կը լսեմ «Օտարական»ին միջամտութիւնը — կշտամբանքը։

— «Արձան» եւ «գիր»՝ «արձանագրեցիր»։ Հրաշք բառ, դիպուկ, համով, մեր լեզուին մակարդակով։ Բայց հակասութիւններուս հաշուապահն ալ գեղեցիկ պահերու իրաւունքը ունի, չէ՞, — կը հակադարձեմ, կը քաշեմ բազկաթոռս, կը նստիմ «սենեակ»իս աշխարհահայեաց պատուհանին մօտ, աչքերուս անսահմանութեան մէջ կ'առնեմ դուրսի սահմանափակ համայնապատկերը, կը քաշեմ առաւօտեան կենսատու օդը ու, որպէս զգուշացում, առաջին առթիւ, մօտակայ հրապարակէն կը լսուի ոստիկանական կառքերու ահազանգ մը։

Արժէք, համարժէք, անարժէք, ճշմարիտ, ճշմարտանման, երբեմն ինծի կը թուի որ «տուն»էս «պանդոկ»ն է որ կը նախընտրեմ, դուրս կուգամ՝ երեկոյեան թերթիս նոր թիւը գնելու, կը վերադառնամ, կը շարունակեմ դիտել, նօթեր առնել, արդէն դարձած եմ աւելի ակնդէտ, ինծի կը նայի աշխարհն ալ, աչքի քրթթումով մը կը գնահատէ հաւատարմութիւնս, կ'արձագանգէ՝

— Բայց վա՛յ անոր որ «դրամատան» մօտ չունի անհրաժեշտ «վարկ»ը։

Ինծի հետ կամ առանց ինծի։

Շուտով նոր տարի է, ունիմ բարոյական պարտաւորութիւններ, չէ՞ որ սահման ունի երեք հազար ընթերցողի համբերութիւնն ալ, չէ՞ որ կայ նաեւ սպառնալիքը այլեւս նետուելու մոռացութեան ամբիկը։

Դժուար է վերադարձը՝ չորս տարուան կամաւոր աքսորէ մը ետք։ Դժուար է, բայց ոչ անկարելի՝ երբ ահաւասիկ կը ստեղծուին պայմանները եւ վերադարձի ցանկութիւնն ալ կը դառնայ անդիմադրելի խայծ։

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎՐԱՅ

Մինչ հարիւրաւորներէ աւելի ամէնօրեայ դպրոցներու եւ քանի մը հարիւր միօրեայ վարժարաններու մէջ գործող հազարաւոր նուիրեալ ուսուցանողներ, ու անոնց կողքին ամբողջ Հայ Եկեղեցին, Հայ Մամուլը, հայկական կուսակցութիւնները, միութիւններն ու կազմակերպութիւնները բոլոր, ջանք չեն խնայեր վառ պահելու համար Սփիւռքահայութեան մայրենի լեզուն, որ Արեւմտահայերէնն է (բացի Պարսկաստանէ եւ Ներքին Սփիւռքէ), քաջ գիտնալով որ առանց հայերէն լեզուի հայ մշակոյթ չապրիր, եւ առանց մշակոյթի ալ հայութիւն չի մնար, ահա՛ ելման ճակատագրական ափերէն ձայն մը կը բարձրանայ, վճռելու համար որ Արեւմտահայերէնը դատապարտուած ըլլալով մահուան, Սփիւռքի Հայերը պարտին Արեւելահայերէն սորվիլ:

Այս է ընդհանուր իմաստը Ֆրանսերէն այն յօդուածին զոր ժընեւաբնակ Վահէ Գոտէլ պէտք տեսեր է հրատարակելու. միաժամանակ ֆրանսագիր երկու պարբերաթերթերու «Ֆրանս – Արմէնի»ի եւ «Նուվէլ տ՚Արմէնի»ի մէջ, եւ ինչո՞ւ ֆրանսագիր պարբերաթերթերու: Որովհետեւ հաւանական չէր որ որեւէ հայերէն թերթ տեղ տար այդպիսի գրութեան մը:

Իրապէ՛ս տարօրինակ են Վահէ Գոտէլի պատճառաբանութիւնները: Նախ, ինքնահակասումի գինով ինքն իսկ կ՚ընդունի թէ (փոխ–առնելով Ալպէր Գամիւէն) լեզուն է մարդու մը բուն հայրենիքը, ու կը բացատրէ նաեւ թէ Եղեռնէ վերապրած, բայց ամէն ինչ կորսնցուցած Հայը ապաստանելով օտար երկիրներ, միայն իր լեզուն է որ տարած է հետը: Ուրեմն, անուղղակիօրէն հաստատած կ՚ըլլայ թէ, եթէ լեզուն կորսուի, ալ բան չի մնար հայութենէն: Ինչ որ բացայայտ ճշմարտութիւն է, անկասկած:

Յետոյ կը փորձէ բաղդատականը ընել հայերէնի երկու ճիւղերուն, Արեւելահայերէնը հռչակելով պետական – ազգային լեզու, զայն գերադասելով Արեւմտահայերէնին, զոր կը նկատէ աղաւաղեալ եւ մահամերձ, չըսելու համար՝ ապազգային: Ու կը հրաւիրէ Սփիւռքահայերը որ Արեւելահայերէն սորվին:

Բոլորովին անտեղի եւ վնասակար քայլ մըն է որ կ՚առնէ Վահէ Գոտէլ, քանի որ իբր արտայայտչական միջոց, եւ բառապաշարի տեսակէտով ալ ոչ մէկ տարբերութիւն գոյութիւն ունի հայերէնի երկու ճիւղերուն միջեւ, որոնցմէ ո՛չ մին գերադաս է եւ ո՛չ ալ միւսը ստորադաս, երկուքն ալ, ըլլալով կատարեալ ու գեղեցիկ, եւ անառարկելիօրէն՝ ազգային:

Մնաց որ բոլորովին տարբեր լեզուներ ալ չեն անոնք, քանի որ Սփիւռքահայերը շատ լաւ կը հասկնան Հայաստանցիներու լեզուն, եւ փոխադարձաբար: Նոյն բանը կարելի է ըսել ուսուցման տեսակէտով ալ: Հինէն ի վեր արեւմտահայ դասագիրքերու մէջ միշտ տեղ տրուած է արեւելահայ յայտնի գրողներու: Եւ արդէն, ո՞ր Սփիւռքահայը լեզուի դժուարութիւն կը տեսնէ, երբ Հայաստան կ՚երթայ:

Բայց հարցը հասկնալու – չհասկնալու վրայ չէ: Վահէ Գոտէլի միտ բանին այն է որ Սփիւռքահայերը իրենց լեզուն փոխեն, առանց որ բացայայտօրէն ըսէ այդ: Սակայն, գործնականին մէջ անկարելի բան մըն է այդ, քանի որ աշխարհաբարի ներկայ երկու ճիւղերը դարերու խորքէն կուգան, ունին հնչաբանական լուրջ տարբերութիւններ որոնք հազարի եւ ականջի ֆիզիքական ղանաղանելի կառուցուածքներ յառաջ բերած են, եւ կարելի չէ ակնկալել որ մոգական ցպիկի մը հպումով, կամ անձի մը եւ նոյնիսկ իշխանութեան մը հրամանով, Սփիւռքահայերը յանկարծ լքեն իրենց մայրենի լեզուն եւ Արեւելահայերէն բարբառին:

Միւս կողմէ Վահէ Գոտէլ վճռելով, որ Արեւմտահայերը կը նախանձին Արեւելահայոց մշակոյթէն, ու ընթացք տալով անսովոր զայրոյթի մը, Սփիւռքահայոց մասին կ՚ընէ խորապէս վիրաւորիչ դատումներ, մանաւանդ երբ կ՚ըսէ. –

«Ձիս կը զանեցնեն Սփիւռքի այս Հայերը, որոնք «գաղութատիրական» հայեացք մը յառելով ներկայ Հայաստանի վրայ, ունին անպատկառութիւնը յաւակնելու զայն «կրթելու» եւ անոր տալու («իրենց») մտքի լոյսերը», անոնք որոնց անպատկառութիւնը առ հասարակ կը համասարի իրենց տգիտութեան»:

Որքա՛ն զայրոյթ, որքա՛ն զարշանք: Եթէ այս անարգական խօսքերը ուղղուած ըլլային Սփիւռքի Հրեաներուն, հեղինակը անմիջապէս դատարան քաշուած պիտի ըլլար, եւ փորձով տեսանք որ ատկէ շատ աւելի տկար ակնարկութիւններու համար քանիներ դատապարտուեցան. Բայց փորձով գիտենք նաեւ որ հայութիւնը նախատել ազատ է բոլորովին: (Կամ գինը մէկ ֆրանսական ֆրանք է, առ առաւելն):

Միթէ՞ յօդուածագիրը իր սլաքները կ՚ուղղէ մասի վրայ համրուող կարգ մը սփիւռքահայ հրապարակագիրներու, որոնք անկախացման առաջին օրերուն միամտութիւնը ունեցան ձրի խրատ բաշխելու Հայաստանի ղեկավարներուն, բայց յետոյ ատուիճանաբար լռեցին: Եւ խորհիլ որ խրատատուներու առաջին շարքին վրայ կը գտնուին նոյնինքն ֆրանսագիր երկու պարբերաթերթերը, որոնք տեղ տուած են Վահէ Գոտէլի գրութեան, առանց անդրադառնալու:

Սակայն, Վահէ Գոտէլ անուններ չի տար եւ իր զարշանքին առարկան չի մասնաւորեր բացայայտօրէն, ընդհակառակն, ընդհանրացնելու ճամբով բոլոր Սփիւռքահայերն է որ կը լուայ մէկ ջուրով, երբ կ՚ըսէ Me révulsent ces Arméniens de la Diaspora: Կարծես թէ կ՚ուզէ արծարծել դար մը առաջուան ռուսահայու – թրքահայու հակամարտութիւնը որ իր աղբիւրը կը գտնէր ցարական իշխանութեան եւ Օսմանեան կայսրութեան մշտնջենական բախումին մէջ: Բայց այսօր ո՛չ ցարական իշխանութիւն կայ, ո՛չ Օսմանեան կայսրութիւն: Ուստի, հարց կը ծագի թէ ո՞վ ինչ պիտի շահի այն հրդեհէն, զոր Վահէ Գոտէլ կ՚ուզէ վառել, շրջանի մը երբ համայն հայութիւնը եւ մանաւանդ նորանկախ Հայաստանը այնքան պէտք ունին միասնականութեան: «Մէկ ժողովուրդ, մէկ ազգ, մէկ հայրենիք» բանաձեւը որո՞ւ համար է որ կը կրկնուի, տեսական:

Դժուար է հասկնալ շարժառիթն ու հետապնդած նպատակը Վահէ Գոտէլի: Նախատելով բոլոր Սփիւռքահայերը, կ՚ուզէ՞ արդեօք հաճոյք պատճառել քանի մը բարեկամ գրողներու, որոնք թերեւս պատճառներ ունին դժգոհելու Սփիւռքի իրենց գրչեղբայրներէն: Բանբե՞րն է արդեօք կարգ մը շրջանակներու, թէ ո՛չ իր անձնական գաղափարներն ու զգացումներն է որ կ՚արտայայտէ:

Հարցումներ որոնք կը խռովեն Սփիւռքահայոց միտքը եւ որոնց ի՛նք միայն կրնայ պատասխանել:

Մինչ այդ, առիթն է յիշեցնելու թէ, Վահէ Գոտէլ քանի մը տարի առաջ հրատարակած է հայ բանաստեղծութեան ֆրանսերէն ծաղկաքաղ մը, «La Poésie Arménienne du Ve Siècle à Nos Jours» անունով, որուն մէջ տեղ տուած է միայն 7 արեւմտահայ բանաստեղծներու, մինչ հոն երեւցող արեւելահայերու թիւն է 19: Մեծօրեայ սփիւռքահայ ապրող քերթողներէն յիշատակած է մէկ հոգի միայն, իսկ յիշատակուած Արեւելահայերուն մեծ մասը ապրող հեղինակներ են, հաւանաբար իր անձնական ծանօթները, որոնց յատկացուցած է բազմաթիւ էջեր, մինչ Միսաք Մեծարենցի եւ Վահան Թէքէեանի նման իրական բանաստեղծներու յատկացուցած է մէկ էջ, ընդամէնը 14 տող միայն:

Միւս կողմէ, առանց որ կարելի ըլլայ հասկնալ պատճառը, հատորէն դուրս ձգուած է Վահան Տէրեանը, ամենահարազատ բանաստեղծը զոր երբեւիցէ արտադրած ըլլայ արեւելահայ գրականութիւնը, ոտանաւորագիրներու լեգէոնին կողքին:

Թիւերու լեզուն պերճախօս ըլլալով, վերոյիշեալ թուական համեմատութիւնները կը մատնանշեմ, մեկնաբանութիւնը ձգելով ընթերցողին:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԼԱՆՕ

Հռոմէն, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ի երեկոյեան ժամը 17–ին Գարեգին Ա. ընկերակցութեամբ Շիրակի Թեմի առաջնորդ՝ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի, Արարատեան Թեմի առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի, Արցախի Թեմի առաջնորդ՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, Արժանթինի Թեմի առաջնորդ՝ Գիսակ Արք. Մուրատեանի, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի, ժամանեց Միլանոյի Լինաթէ օդակայանը:

Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցիէն Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան, որ նախորդող օրերուն Գարեգին Ա.ի հետ կը գտնուէր Վատիկան, եւ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամները դիմաւորեցին պատուարժան հիւրերը, եւ զանոնք առաջնորդեցին եկեղեցի, ուրտեղ հաւատացեալներու պատկառելի խումբ մը անհամբեր կը սպասէր Կաթողիկոսին ժամանումին: Ոտնիկանական հսկողութեամբ եւ առաջնորդութեամբ շքախումբը հասաւ եկեղեցի:

Յատուկ ծխակատարութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը օրհնեց եկեղեցին եւ հաւատացեալները եւ ամփոփ ձեւով ներկայացուց իր այցելութիւնը Վատիկան եւ տպաւորութիւնները. Բաշխեց իր խրատներն ու յորդորները միշտ յիշեցնելով, որ միակ համերաշխութեամբ եւ միասնականութեան հոգիով, համախմբուած Մայր Եկեղեցւոյ շուրջ կարելի է յաղթահարել ամէն դժուարութեան եւ ամրապնդել քրիստոնէական հաւատքը մեր մէջ:

Ապա հայրապետական թափօրը ուղղուեցաւ Ռամատա պանդոկը:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, Միլանոյի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ պատարագ: Պատարագեց Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, իր աջին ունենալով Գարեգին Արք., իսկ ձախին՝ Գրիգորիս Արք.: Միլանոյի Կաթողիկէ Եկեղեցին կը ներկայանէին բարձրաստիճան կղերականներ:

Դժբախտաբար անհնարին է մի քանի տողերու մէջ ամփոփել Գարեգին Ա.ի քարոզը: Այնքան շինիչ, դաստիարակչական, խրատական եւ հոգեւոր քարոզ մըն էր, որ բոլոր ներկաները յուզեց, միշտ կեդրոնանալով Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութեան վրայ եւ հրաւիրելով հաւատացեալները, որ իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւններով նեցուկ կանգնին հայ եկեղեցիներու եւ հայրենիքի վերաշինութիւններուն եւ վերանորոգումներուն:

Գարեգին Ա. խորանին վրայ ողջագուրեց Կաթողիկէ եկեղեցականը եւ ապա ֆրանսերէն արտայայտեց իր երախտագիտութիւնը եւ շնորհակալութիւնը Պապի հրաւէրին համար եւ արդիւնաւէտ բանակցութիւնները, որ տեղի ունեցան երկու եկեղեցիներու միջեւ յանուն համերաշխ գործակցութեան:

Ապա Հայրապետը յանձնեց Սարգիս Քահանայի Մայր Տաճարի կողմէ հաղորդութեան Սկիհ մը, Պահ մը կանգ առաւ բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ Սկիհ ընտրած է որպէս նուէր, քանի որ սկիհով է որ հաւատացեալները կը հաղորդակցին Եկեղեցւոյ հետ: Այս ուրախ առիթով, յատուկ Արժանթինէն եկած էին Եկեղեցւոյ բարերարներուն հարազատները: Յովհաննէս եւ Մարթա Տիարպէքիրեանի թոռնիկը՝ Ալլեկրան իր ամուսնոյն հետ եւ նաեւ Տէր եւ Տիկին Մանուկ Տիարպէքիրեան:

Գարեգին Ա. յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց եկեղեցւոյ բարերարներու, անոնց ծնողներուն եւ համայն Տիարպէքիրեան ընտանիքի վախճանեալներուն հոգւոյն համար:

Ապա ժողովուրդը ուղղուեցաւ Ռամատա պանդոկ, ուրուն շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը եւ Տիկնանց Յանձնախումբը կազմակերպած էին ճաշ մը: Ջերմ մթնոլորտ, համադամ ճաշեր, խանդավառութիւն, կենացներ, Արքեպիսկոպոսներուն շնորհակալական եւ ողջոյնի խօսքերը, փոխադարձ շնորհակալական խօսքեր մեր համայնքի կարգ մը անձերէն եւ վերջապէս Կաթողիկոսին սիրելի ու համակրելի բարեմաղթութիւնները, ցանկութիւնները, յիշեցնելով ներկաներուն, որ շուտով Նոր տարուան եւ Ծնունդի տօնական օրերը կը մօտենան, եւ այդ առթիւ երանի ամէն ոք կարենար իր նուազագոյն զոհողութիւնը ընել, հրաժարելով Կաղանդի ծառի տակ եղած նուէրներու մէկ հատէն եւ ատոր գումարով գնել քար մը եկեղեցւոյ մը վերանորոգման եւ կամ մէկ մեթր ճամբու մը շինութեան համար:

Օրուան երջանիկ անակնկալն էր Պր. Հրանդ Բամպակեանի Ս. Սահակ – Մեսրոպ շքանշանով պարգեւատրումը անձամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէն: Ցնցորդեցին ներկաներու գոհունակութիւնը արտայայտող ծափահարութիւնները: Պր. Հրանդ յուզուած, դողդոջուն ձայնով, բառերը կոկորդին մէջ խեղդուելով համեստաբար յայտնեց իր շնորհակալութիւնները եւ անսահման ուրախութիւնը:

Երկուշաբթի, Դեկտ. 16–ին Գարեգին Ա. Միլանոյի Տուոմոյի մէջ հանդիպեցաւ Միլանոյի Առաջնորդին կարդինալ Գարլօ – Մարիա Մարթինիի: Փոքրիկ խումբ մը Միլանահայերու, հայ ու կաթողիկէ բարձրաստիճան եկեղեցականներու առաջ, մեծ խորանին վրայ միասին աղօթեցին, իրարու մաղթելով խաղաղութիւն եւ օրհնեցին ներկաները իրենց մայրենի լեզուներով:

Հոգեւոր ուղերձները եղան անգլերէն լեզուով: Գարեգին Ա. Վատիկան կատարած պաշտօնական այցելութենէն վերադարձին փափաքեցաւ յայտնել իր ուրախութիւնը այդ հանդիպման համար, ըսելով՝ կը մտնենք նոր շրջան մը, ուր բոլոր քրիստոնեաները պիտի քալեն միասին ձեռք–ձեռքի: Յիշեց հայ ժողովուրդի հալածանքի տարիները եւ ապա՝ անկախութեան խնդութիւնը: Եւ պաշտօնապէս հրաւիրեց Միլանոյի կարդինալը Հայաստան, ըսելով. – «Կը սպասեմ անձկութեամբ այն պահը երբ ես պիտի կարենամ բարի գալուստ մաղթել ձեզի Հայաստանի հողին վրայ»:

Գարեգին Ա. եւ կարդինալ Մարթինի կէս ժամուան գլուխ – գլխի խօսակցութիւն մը ունեցան, որու ընթացքին եղեր են առաջարկներ հայ եկեղեցականին կողմէ եւ ընդունուած՝ միւս կողմէն: Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 19–ին, Միլանոյի Հայութիւնը կրկին հաւաքուած էր, այս անգամ Հայ Տան մէջ, հանդիպում մը եւս ունենալու համար Գարեգին Ա.ի եւ իր պատուիրակութեան անդամներուն հետ: Եղան լուսաբանութիւններ, հարցումներ ու պատասխաններ. Ներկաներուն մտահոգութիւններուն պատասխանեցին պատուարժան հիւրերը: Խօսուեցաւ հաւատքի եւ Եկեղեցւոյ մասին, որոնք միշտ կարեւոր դեր մը կատարած են հայ ժողովուրդի պատմութենէն ներս: Լալու ու ողբալու շրջանը վերջացած է, պէտք է ներկայ ազատ հայրենիքի եւ անկախ Եկեղեցւոյ սիրով տոգորուած նայինք դէպի ապագան, ըսաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Գաղութի տիկինները ճոխ պիւֆէով հիւրասիրեցին ներկաները, իսկ Կաթողիկոսը Հայ Տան նուիրեց խաչքար մը եւ բազմաթիւ գիրքեր:

Երեքշաբթի, Դեկտ. 17–ի առտուն, հայրապետական պատուիրակութիւնը ընկերակցութեամբ Սարգիս Քհնյ.ի մեկնեցաւ Վենետիկ, երկու օրուան այցելութեան մը համար:

ԿԵԿԵԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ŒUVRE D'ORIENT-Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Դեկտեմբեր 14–ին, Փրատօ պողոտային վրայ գտնուող «Սաքրէ քէօռ» տաճարին մէջ, լեցուած հայ եւ ոչ – հայ հաւատացեալներէ որոնց մէջ Լիբանանի Մարսէյլի ընդհանուր հիւպատոսը, տեղի ունեցաւ «Էօվրը տ'Օրիան»ի տարեկան պատարագը, հայածէս, ձեռամբ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեանի:

Երրորդ տարին է որ այս արարողութիւնը կը կատարուի ըստ «Էօվրը տ'Օրիան»ի տնօրէնը Մագսուտ Եպիսկոպոս Մարոնի եւ յոյն Կաթողիկէ եկեղեցիներէն յետոյ հայ եկեղեցւոյ վիճակուեցաւ աղօթելու պարտականութիւնը արեւելքի բոլոր քրիստոնեաներուն համար:

Հանդիսաւոր օրերու շքեղութեամբ պատարագիչ Եպիսկոպոսը ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսին Պեռնար Փանաֆիէօ եւ «Հրաշափառ»ի երգեցողութեամբ Թափօրով առաջնորդուեցաւ խորան: Թափօրին գլուխը տեղ գրաւեցին Մարսէյլի Արք.ին օգնականները՝ Հայր Պուքիէ եւ Հայր Պուշէ, «Էօվրը տ'Օրիան»ի տնօրէնը՝ Մագսուտ Եպիսկոպոս եւ իր օգնականը Հայր Շահին, Փարիզի Արք.ին ներկայացուցիչը՝ Հայր Քորտոնիէ, Մարսէյլի յոյն կաթողիկէ եկեղեցւոյ ժողովրդապետը, Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան եւ պատարագի գլխաւորութեամբ կ ոմիտաս Վրդ. Պէօձէքեան՝ Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետը եւ Հայր Սամուէլ Արպաճեան:

Թեսաղոնիկէցիներու ուղղուած Պօղոս Առաքեալի առաջին նամակի եւ օրուան Աւետարանի ընթերցումներէն (հայերէն եւ ֆրանսերէն) յետոյ, Մարսէյլի Արք.ը Պեռնար Փանաֆիէօ արտասանեց հոգեւոր ճառը: Ո՞վ է, ըստ Յովհաննէս Մկրտիչ որուն կը հանդիպինք այսօր եւ յետոյ բացատրեց անոր առաքելութիւնը որպէս հին եւ նոր կտակարանը կամրջող մարգարէ: Ապա, ողջունեց կաթողիկէ եւ արեւելեան համայնքներու քահանաները եւ յատկապէս Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեանը որուն ուղղեց իր եղբայրական ողջոյնները եւ շեշտեց իրենց միջեւ հաստատուած մենաշնորհեալ յարաբերութիւնները: Մարսէյլի Արք.ը վերյիշեց որ հայ ժողովուրդը առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդն ու պետութիւնն եղած է: Հայկական հողը, ըստ, քաղաքակրթութիւններու օրրան մըն է: Ապա, թուեց Հայոց պատմութեան կարգ մը դրուագներ, դէմքեր Գրիգոր Լուսաւորիչէն, Մեսրոպ Մաշտոցէն, Սուրբ Սահակէն, Ոսկեղարէն, անցնելով Շնորհալիէն եւ Լամբրոնացիէն առանց մոռնալու խաչակրութիւններու շրջանը, մինչեւ հայ մտքի եւ հոգիի խաւարամած դարերը եւ 19–րդ դարու զարթօնքը, եւ հուսկ 1915–ի ցեղասպանութիւնը, Պեռնար Փանաֆիէօ Եպիսկոպոսը վեր առաւ Հայուն տոկունութիւնը, համոզումը հանդէպ իր քրիստոնէական հաւատքին, հաւատարմութիւնը հանդէպ իր արմատներուն. հաւատք եւ արմատ, ըստ, որոնք սնած եւ խարսխած են հայ ժողովուրդի բիւրաւոր մարտիրոսներու արիւնով:

Ապա, պատարագը շարունակուեցաւ երգեցողութեամբ հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ երգչախումբին, կողմէ գլխաւորութեամբ Քոյր Արտեմիս Աչըգեանի:

«Պահպանիչ»էն յետոյ, Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան շնորհակալութեան խօսք յայտնեց Մարսէյլի Արք.ին եւ «Էօվրը տ'Օրիան»ի տնօրէնին առիթ ընծայած ըլլալու միասնաբար աղօթելու համար: Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդը ընդգծեց «Էօվրը տ'Օրիան»ի առաքելութիւնը եւ ի մասնաւորի Հայերուն հանդէպ ցուցաբերուած խնամակալութիւնը, մանաւանդ մեր պատմութեան սեւ օրերուն՝ 19–րդ դարու վերջին տարիներու ջարդերուն եւ 1915–ի ցեղասպանութեան ժամանակ, առանց մոռնալու 1988 Դեկտեմբեր 7–ի աղէտը եւ «Էօվրը տ'Օրիան»ի երկարած համակամութեան ձեռքը:

Պատարագէն յետոյ, ներկաները հիւրասիրուեցան Տաճարի կից սրահի մը մէջ մասնաւոր ուշադրութեան առարկան ըլլալով Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ վարչութեան անդամներուն եւ Տիկնանց յանձնախումբին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ (*)

Այս նիւթին նուիրուած էր «Համազգային»ի Դեկտեմբեր 19–ի երեկոյթը որուն որպէս դասախօս հրաւիրուած էր Գրիգոր Պըլտեան: Ան նոյնացուց ֆրանսահայ մամուլի ու գրականութեան պատմութիւնները, այս վերջինը նկատելով ամէնէն հարուստներէն մէկը սփիւռքահայ գրականութեան: Նկատի ունենալով յիսնամեակ մը (1922 – 1975) փորձեց ցոյց տալ մամուլին դերը նոյն շրջանի գրականութեան զարգացման մէջ:

Նախ համայնապատկերով մը ներկայացուց այդ շրջանին ապրած անունները, որոնց առաջին օրինակները եղած են Զարդարեանի եւ Որբունիի «Նոր հաւատք»ը (Մարսէյլ, 1924), ապա համալսարաններու «Երեւան»ը (Փարիզ, 1925–30): 1925–ին հիմնուած «Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւերը գրեթէ ամբողջութեամբ գրականութեան նուիրուած են, որպէս նախընթաց մը ներկայի «Միտք եւ Արուեստ»ին: Կը յաջորդեն 1926–ին Յ. Պօղոսեանի «Արագած»ը, Կաքաւեանի «Յոյզ»ը, Բալուեանի «Զուարթնոց»ը, Զօպանեանի «Անահիտ»ը, Սեմայի եւ Մանուշեանի «Ջանք»ը: Նոյն տարին –1930– լոյս կը տեսնէ «Մենք»ը:

Շարունակելէ ետք թուումը, Գր. Պըլտեան ֆրանսահայ մամուլին խմբագրականներուն սեւեռելով շեշտեց թէ այդ մամուլը նկատուած է տարագրումին դէմ միջավայր մը, ապրելու վայր մը, կայք մը ուր պիտի պահուի միասնականութիւնը, կազմակերպութեան գործ տարուի, պահպանուի շարունականութիւնը: Դասախօսը անջատ բաժինով մը կանգ առաւ «Մենք»ի պարագային վրայ, որուն աշխատակցութիւն բերած են շրջանի կարեւորագոյն անունները՝ Շահնուր, Շուշանեան, Սարաֆեան, Նարդունի, Պէշիկթաշլեան, Որբունի եւ ուրիշներ: Խօսեցաւ «Մենք»ի հանգանակին մասին որ արուեստն ու գրականութիւնը կը նկատէր այն հողն ու հայրենիքը հողազուրկ ժողովուրդին, մինչեւ որ հնչէր վերադարձի ժամը:

Անջատ բաժին մըն ալ յատկացուած էր ամէնէն երկարատեւ հանդէսին որ եղած էր Բ. Թօփալեանի «Անդաստան»ը: Հոս ալ խմբագրութեան տրուած էր հիներու քով տեղ տալու նորերու եւս – Զուլալ Գազանճեան, Կարէն Պասմաճեան–:

Վերջաբանի տողերով դասախօսը շեշտեց ցրուածի, սփիւռքի պայմաններուն մէջ գրականութեան կարելիութեան պարագան, անդրադառնալով Յ. Օշականի մօտեցումին որ գրականութիւնը կը հակադրէր սփիւռքին: Գր. Պըլտեան ըստ սակայն թէ ճիշդ է որ անոր պահանջած պայմանները –կազմակերպեալ ընկերութիւն, բարեխառնութիւն, հաւատաւոր կրթանք, տաղնապներ, գաղափարաբանութիւններ եւ սերունդ– չունէր ըՍփիւռքը, բայց ան չէր շարունակեր ալ այդ աւանդութիւնները: Ու հոս է որ կը ծագէր հարցումը թէ գրական մամուլ մը կարելի՞ է այսօր Սփիւռքի մէջ:

Դասախօսութեան հետեւեցաւ հարցումներու բաժին մը ուր սակայն շուտով նիւթին հանդէպ յայտնուած հետաքրքրութեան, խառնուեցան գրականէն տարբեր մարզերու ինքնակոչ պաշտպանողականներ: Ատիկա պատճառ եղաւ շահեկան զրոյցի մը առիթը մսխելու խուլերու մենախօսութեամբ մը որուն մէջ մեղաւորը ականջները չէին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) Նիւթը յօդուածի տարբերակով լոյս կը տեսնէ «Միտք եւ Արուեստ»ի Մարտի թիւին մէջ:

ՊՈՍԹԸՆ

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

«ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Հայկ. ցեղասպանութեան միջազգային մասնագէտ փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան հրաւիրուած էր Պոսթըն բանախօսելու վերնագրեալ նիւթին շուրջ, վերջերս լոյս տեսած իր վերջին հատորին (*) առիթով, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 5–ին, Հայ Աւետարանական Ա. Եկեղեցւոյ մէջ, որ ծայրէ ծայր լեցուն էր շուրջ 300 ներկաներով:

Ձեռնարկը կազմակերպած էր միասնաբար Ամերիկահայ Ազգային Գիտահետազօտութիւններու եւ Ուսումնասիրութիւններու Միութեան եւ Պլու Գրէյն–Պուքս հրատարակչատան կողմէ: Միութեան ատենապետ Մանուկ Եանկ իր բացման խօսքին մէջ նշեց մասնաւորաբար, որ երեկոն կը միտէր յարգանքի տուրք մատուցանելու հեղինակին ամբողջական վաստակին, հայկական ցեղասպանութեան գիտական փաստարկումին եւ անոր միջազգային ճանաչման ի նպաստ բերած եղակի աշխատանքին համար:

Հրատարակիչ Ալվարդ Պատալեան վեր առնելէ ետք օրուան բանախօսին գիտական դէմքը յայտնեց թէ գիրքը վեց ամսուան ընթացքին սպառած ըլլալով, այժմ ձեռնարկուած է Բ. տպագրութեան: Ապա, ան կարդաց իր մահէն մի քանի շաբաթ առաջ Ս. Ղազարի լուսահոգի Աբբահայր Հ. Սահակ Վրդ. Ճէմճէմեանի հեղինակին գրած նամակը, ուր գիտնական վարդապետը կ'ըսէր ի միջի այլոց. «...Ձեր կատարած աննախընթաց եւ աննման գործին տարողութիւնը կ'անցնի ազգային սահմանները եւ կը թեւակոխէ միջազգայինը: Այսօր ազգը ունի մէկ հատիկ վահագն Տատրեան, եւ ամէնքը երախտագիտութեան զգացումով լեցուն են Ձեր անձին հանդէպ, Ձեր կատարած հսկայական գործին համար: Ազգն է որ շնորհակալ կ'ըլլայ Ձեզի, եւ ես իմ ձայնս կը միացնեմ ազգին՝ ըսելով. "Հազար շնորհակալութիւն, սիրելի Վահագն"»:

Եկեղեցւոյ հովիւ Վերապատուելի Վարդան Յարութիւնեան, ջարդերէն վերապրող մը եւ դեռ շատ առոյգ եւ գործօն՝ հակառակ իր տարիքին, յայտնեց թէ ինք կարդալէ ետք օրուան մեծարեալ բանախօսին անգլերէն վերջին հրատարակութիւնը, հրապարակած է Հովուական Թուղթ մը, որ իր ծուխին բոլոր անդամները ինչպէս եւ ուրիշներ կարդան գիրքը, – «Գերմանական պատասխանատուութիւնը Հայկական Ցեղասպանութեան մէջ»:

Ապա շուրջ մէկուկէս ժամ փրոֆ. Վահագն Տատրեան, առանց նօթի, անգլերէնով բանախօսեց գերմանական մեղսակցութեան մասին հայկական ցեղասպանութեան մէջ: Խօսքը բաժնուած էր չորս գլուխներու, – Գերման եւ Թուրք յարաբերութիւններու պատմականը, Ա. Աշխարհամարտին Գերման – Թուրք Դաշինքին հետեւանքները, մեղսակցութեան խրայատուկ պարագաներ՝ բարձրաստիճան զինուորականներու եւ դիւանագէտներու դերակատարութիւններով, այդ մեղսակցութիւնը թաքցնելու փորձեր եւ չքմեղանքներ և հուսկ՝ գերմանական յանցապարտութեան իրաւաբանական գործօնները հաստուցումի համար:

Հայկական հարցին ծագումը կը զուգադիպի Գերմանիոյ միացման եւ զօրացման, որուն գլխաւոր ճարտարապետն է Պիսմարք: Իսկ քաղաքական շահերու նոր դասաւորումով մը Թուրքիոյ «վտանգըւած դերիշխանութեան» պաշտպանութիւնը այս անգամ ստանձնողն է Գերմանիոյ կայսր Կիյոմ Բ., որ հայկական նահանգներու հողային բարենորոգումներուն մէջ կը տեսնէ Ռուսիոյ շահը, եւ հետեւաբար՝ իր երկրին վնասը: Այն օրէն ասդին պիտի նոյնանան Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ շահերը: 1882–ին Գերմանիա պիտի սկսի արդիականացնել եւ մարզել Թրքական բանակը ղեկավարութեամբ Զօրավար Ֆոն Տէր Կոլցի, գերմանացի սպաներ եւ – նաեւ դիւանագէտներ – պիտի դառնան ուղղակի խորհրդականները եւ օգնականները Ապտիւլ Համիտէն սկսեալ մինչեւ Էնվէր եւ ուրիշ Թուրք քաղաքական եւ զինուորական ղեկավարներու: Վերջապէս 1914 Օգոստոս 2–ին պիտի ստորագրուի Թուրքեւգերման գործակցութեան դաշինքը:

Այդ սերտ գործակցութեան աղաւոր հետեւանքները պիտի տեսնուէին հայկական ջարդերու ընթացքին: Ըստ Գերմանիոյ – եւ նաեւ Թուրքիոյ – Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն Օսմանեան կայսրութենէն մէկ առ մէկ անջատումը չէր որ մահացու պիտի ըլլար Ապտիւլ Համիտի Թուրքիոյ համար, այլ Անատոլուի կորուստը, որմէ Թուրքիա պիտի չկրնար վերապրիլ: Իսկ այդ կորուստին որպէս ուղղակի պատճառ մատնանիշ կ'ըլլային Հայերը, որոնք այս կամ այն ձեւով պէտք է սրբուէին այդ նահանգներէն:

Փրոֆ. Տատրեան թուեց գերմանացի բարձրաստիճան սպաներու անուններ, թուականներ, մէջբերեց փաստաթուղթեր եւ անառարկելի վկայութիւններ, որոնք կը հաստատէին Գերմանիոյ պաշտօնական եւ անուրանալի մեղսակցութիւնը Հայկական ջարդերու յղացման եւ ղեկավարման գործին մէջ: «Գերմանացի զինուորական թէ քաղաքային պաշտօնատարներու կամեցողութիւնը դրդելու եւ օգնելու Թուրքերու՝ Հայերը բնաջնջելու իրենց մղումին մէջ, զիրենք նկատել կուտայ որպէս ոճիրին համագործակիցներ եւ մեղսակիցներ», ըստ ան: Այս իրողութիւնը այսօր դուռը լայն կը բանայ հատուցումի մը, զոր Գերմանիա պարտի կատարել Հայերուն: Յարգելի բանախօսը այս վերջին կէտը արծարծելու խնդիրը յանձնեց հայկական պետութեան, որպէս «քաղաքական» հարց: Ան ցոյց տուաւ հարցին անառարկելի իրաւական սկզբունքները:

Գերմանացի կարգ մը շրջանակներ, որոնք շատ մօտէն հետաքրքրուած են հեղինակին վերջին բացայայտումներով, կը թուի թէ արդէն կը նախզգան նման հատուցումներու մտահոգիչ հետեւանքները, երբ ըսեր են՝ «արդէն Հրեաները ունինք, հիմա ալ չենք ուզեր ունենալ Հայերը»:

Փրոֆ. Վահագն Տատրեան յաջողեցաւ ներկայ բազմութեան մատչելի դարձնել նիւթը, հակառակ անոր մասնագիտական բնոյթին:

Հարց – պատասխանի պահէ մը ետք, տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն, որուն ընթացքին փրոֆ. Տատրեան ստորագրեց իր վերջին հեղինակութիւնը:

Գ. Ք.

(*) Vahakn Dadrian, *German Responsability in the Armenian Genocide: A Review of the Historical Evidence of German Complicity*, Blue Crane Books, POBox 291, Cambridge, MA, 02238, USA.

Նոյն հրատարակչատունը կը պատրաստուի հրատարակել հեղինակին նոր գործը. «Ցեղասպանութեան համար Գրաւական. Թուրք – Հայկական Հակամարտութեան Բանալի Տարրերը.

«Warrant for Genocide: The Key Elemants of Turco-Armenian Conflict»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է Հ.Յ.Դ. պատասխանատու մարմնոյ, Հայ Կապոյտ Խաչի եւ «Ազատ Օր»ի նոր շէնքի մը մէջ նորահաստատ գրասենեակներուն: Թեմական առաջնորդին բացակայութեան պատճառաւ ժապաւէնը կտրած է Նորայր Ծ. Վրդ. Աչըգեան: Ներկայ եղած են Ազգային վարչութիւնը, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ կողմէ Եղիա Վրդ. Դերձակեան, վերապատուելի Վիգէն Զուլաքեան, բազմաթիւ ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Աւանդական ջրօրհնէքէն եւ Նորայր Ծ. Վարդապետի ողջոյնի խօսքէն ետք, յաջորդաբար խօսք առած են Տիկին Լիզա Աւագեան (Հ. Կ. Խաչ), Յարութիւն Մխիկեան («Ազատ Օր» եւ Հ. Յ. Դ.): Պաշտօնական բացման արարողութենէն ետք եղած են սրտաբուխ նուէրներ, ապա՝ հիւրասիրութիւն:

ԹԵՀՐԱՆԻ Արարատ մարզաւանի «Սասունցի Դաւիթ» դահլիճին մէջ, Նոյեմբեր 29–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Սիլվա Կապուտիկեանի եւ Հայաստանի Հ. Յ. Դ. Գերագոյն մարմնի անդամ՝ Վարդան Պետրոսեան որոնք ելոյթ ունեցած են:

(Շար. Ա. էջէՆ)

գիծերը ։ Ստեփանակերտի Ռումինական, Տաշիրի Անի թաղամասերուն եւ մարզի այլ բնակավայրերուն մէջ հողմը թողուցած է շատ մը շէնքերու տանիքները, արմատախիլ ըրած՝ բազմաթիւ ծառեր։ Վնասներ կան նաեւ մարզկեդրոն Վանաձորի մէջ։ Մասնագիտացած յատուկ ջոկատներ փութացած են համապատասխան բնակավայրեր։

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԼՂՀ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Դեկտեմբեր 25-ին Արտաքին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեան ընդունած է պաշտօնական այցով Երեւան գտնուող Մինսկի խումբի ռուս համանախագահ Եուրի Եուկալովը։ Անոնք քննարկած են Լիզպոնի վեհաժողովէն ետք ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորութեան շուրջ ստեղծուած իրավիճակը, ինչպէս նաեւ Մինսկի խումբի յետագայ գործունէութեան հարցեր։ Եուկալով Դեկտեմբեր 26-ին կ'անցնէր Ստեփանակերտ, ապա վերադառնալէ ետք Երեւան, կը մեկնէր Բաքու։

ԵՀՈՎԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՊՕՐԻՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր, Հայաստանի մէջ պաշտօնապէս արձանագրուած կրօնական եւ կրօնա-բարեսիրական կազմակերպութիւններու թիւն է 40։ Կան նաեւ չարձանագրուած կազմակերպութիւններ, որոնց թիւը յայտնի չէ. անոնք արձանագրութեան որեւէ դիմում չեն կատարած։ Իսկ այդ դիմումը կատարած եւ մերժուած միակ կազմակերպութիւնն է «Եհովայի վկաներ»ը, քանի որ ան կը մերժէ իր հաւատացեալներու մասնակցութիւնը զինուորական ծառայութեան, տալով իսկ հակասելով զինապարտութեան մասին Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքին։ Ինչ կը վերաբերի այդ կազմակերպութեան Դեկտեմբեր 22 եւ 23-ին Ամերիկեան համալսարանին մէջ տեղի ունեցած համագումարին, կարելի է ըսել թէ ապօրինի էր, քանի որ Հանրապետութեան նախագահին 1993 Դեկտեմբեր 21 թուակիր հրամանագրին համաձայն, աղօթավայրերէն եւ կրօնական համայնքներէն դուրս կատարուող որեւէ արարողութեան համար հարկ է նախապէս համաձայնութիւնը ձեռք ձգել կրօնքի գործերու պետական խորհուրդին, ինչ որ ներկայ պարագային չէ կատարուած։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԼՈՍԵՒԻՋԻ արգելքները եւ սպառնալիքները չեն բաւեր որպէսզի Սերպերը փողոց չիջնեն եւ ցոյցերը չշարունակեն։ Եւ միայն ցուցարարներու պայքարն է որ առաջքն առած է ծանր բախումներու Դեկտ. 26-ին։ Ներքին նախարարութեան զեկոյցը իր արգելքը կը բացատրէր ըսելով թէ ան այլեւս թոյլ պիտի չտայ որ Պելկրատի երթեւեկը խանգարուի ցուցարարներու պատճառաւ։ 39 տարեկան դասատու մը մեռած է սակայն սրտի տագնապի հետեւանքով Դեկտեմբեր 24-ին, ցուցարարներու եւ հակացուցարարներու բախումներէն ետք։ Միլոսեւիչ Եւրոպայի վերջին մենատէրը կը նկատուի։ Առջի օր, մերժած է ընդունիլ Միացեալ-Նահանգներու գործավարը։

ԱԼԺԷՐԻ մէջ ռմբայփորձ մը եւս գործուած է Դեկտեմբեր 26-ին։ Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 10 մեռեալ եւ 68 վիրաւոր կար։ Կրկին ականուած կառքի մը պայթումն է, ժողովրդական թաղամասի մը մէջ որ խուճապի տեսարաններ ստեղծած է եւ աւեր գործած 100 մեթրի վրայ։

ՑՈՒՐՏԸ տարածուած է Ֆրանսայի վրայ եւ հիւսիսէն հարաւ ջերմաչափը զերոյէն վար 11-էն միայն զերոյէն վեր 5-ի կը հասնի։ Երեք անապաստան անձեր մեռած են հակառակ ձեռք առնըւած միջոցներուն։ Փարիզի մէջ օրինակ, բազմաթիւ պարապ տեղեր կը մնան, նախատեսուած 2600-ի վրայ, նման պարագաներու համար, որովհետեւ ոմանք չեն ուզեր նման հաւաքական վայրեր ապաստանիլ, ուր կռիւներն ալ չեն պակսիր։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ներքին նախարարը յայտարարած է որ ոստիկանութեան եօթը բարձաստիճան անդամներ պաշտօնանկ ըրած է, հաստատելէ ետք թէ անոնք յարաբերութիւններ վարած են մեծ չարագործներու հետ։ Ձերբակալուած են եւ կը հարցաքննուին։

ԹՈՒՐՔԻԱ հրաւիրեց Ֆրանսան որ մասնակցի հիւսիսային Իրաքի հսկողութեան բազմազգեան օդային նոր ուժին։ Ֆրանսա դեռ որոշում չէր տուած։ Այս ուժին նպատակն է պաշտպանել Իրաքի Քիւրտերը։ Ցարդ ուժ մը կար մկրտուած փրովայտ քոմֆորթ որու Ֆրանսա կը մասնակցէր եւ Թուրքիա ու Միացեալ-Նահանգներ որոշած են վերջ դնել անոր (Մեծն-Բրիտանիան ալ կը մասնակցէր)։ Ֆրանսա լուր չունէր եւ կը քննէ ստեղծուած նոր կացութիւնը, նախքան որոշում մը տալը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ եւ Ազրպէջանի միջեւ ապահովութեան գործակցութեան համաձայնութիւն չէ գոյացած։ Այդ նպատակով Բաքու այցելած ռուս Պաշտպանութեան նախարարը Ռատիոնով ձեռնունայն վերադարձած է Մոսկուա։ Բաքու պահանջած է որ միասնական գործածութեան սահմանուած ռատարի կայանին համար Մոսկուա վարձք վճարէ։ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտնած է թէ համաձայնութեան ստորագրութիւնը յետաձգուած է նախագահ Ալիեւի փափաքով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրին փայլուն պատկերը (ամէն ամիս յաւելումներ կ'արձանագրէ, Հոկտեմբերին՝ 16,936 միլիառ Սեպտեմբերի 9,69 միլիառի փոխարէն) խորքին մէջ միայն դրական կացութեան մը արդիւնքը չէ։ Արդարեւ, այս յաւելուածական դումարները հետեւանք են ներածումներու զգալի նուազումներուն, ինչ որ ցոյց կու տայ տնտեսական ներքին վիճակի վատթարացումը։

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆԻ զաւկին մահափորձին (ծանրօրէն վիրաւորուած է) քննութեան շրջագծին մէջ, 600 հոգի ձերբակալուած են։ Դամասկոս աքսորական կեանք մը վարող Իրաքցի զօրավար Սամարայ կ'ըսէ թէ անոնց մէջ կան Ողիմպիական Կոմիտէի երեք պատասխանատուներ, Պաաս կուսակցութեան վարիչներ եւ կրօնաւորներ։

ԷՆՍ-ի (Վարչութեան Ազգ. Դպրոց) մուտքի արտաքին մրցումին ընդունուած է Թոմա Տէվէճեան։

ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ, ՎԱՆԹԱՊՐԷՆ, ԱԼՖՈՐՎԻԼ, ԼԻՈՆ, ԼՈՆՏՈՆ

Օր. Իրմա Պօղոսեան, աղջիկը

Տէր եւ Տիկին Ժան – Մինաս Պօղոսեան, տղան եւ հարսը,

Պ. Սթեֆէն Մուրատեան եւ Տիկինը ծնեալ Գիլէր – Պօղոսեան, թոռը,

Կարապետեան, Փափազեան, Մուրատեան (Ալֆորվիլ), Մարգարեան, Պալեան, Գոչեան, Մուրատեան (Լոնտոն), Ռիփօ, Զօրեան ընտանիքները, ազգական եւ բարեկամ

ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԶԱ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մարգարեան)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 24-ին, 92 տարեկանին, զօրացած Ս. խորհուրդներով։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 27, ժամը 15.30-ին Էքս – ան – Փրովանսի Saint – Sauveur Մայր Տաճարը ձեռամբ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Վանթապրէնի գերեզմանատունը, ուր ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանը։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Օր. Իրմա Պօղոսեանի եւ ողբացեալին ընտանիքին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԵՆՈԲԼ. – Տէր եւ Տիկին Յովհ. Գույումճեան 500 Ֆր.։

ՆՈՒԱՋԻ ԼԸ ԿՐԱՆ. – Տիկին Մարի – Լուիզ Պալեան 500 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարփանթիէ 400 Ֆր.։

– Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1

Դ. օր Ծննդեան պահոց։ Կաղանդ, Ամանոր։ Ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան։

Ժամը 9-ին, միայն գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները կը կատարուին։

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4.30-ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5.15-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30-ին

Պատարագ ժամը 10.30-ին

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ժամը 10.30 Ժամերգութիւն։

Ժամը 16.30 Ընթերցուածներու ընթերցում։

Ժամը 17.30 Ճրագալոյցի պատարագ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ժամը 9.30 Ժամերգութիւն։

Ժամը 10 պատարագ Ծննդեան։

Ժամը 12 Ջրօրհնէք։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ժամը 10 պատարագ։

Ժամը 11.45 հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան։

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17-ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17.45-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.45-ին

Պատարագ ժամը 11-ին

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան։

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 10ին

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16ին

Ընթերցուածք ժամը 16.30-ին

Պատարագ ժամը 17-ին

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8.30-ին։ Պատարագ ժամը 10-ին։

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Գր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Մեռելոց

Ժամը 10-ին պատարագ։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնին առթիւ, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ բացառիկ արարողութիւններ տեղի կ'ունենան։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ Ջրօրհնէքի կարգը կը կատարէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ Դպրաց Դասու երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէհոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր – Սիլվան Արթինեանի։

Պատարագը կը սկսի ժամը 10-ին, նախընթաց Կիրակի երեկոյ Խթման պատարագ։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

MARSEILLE

UGAB - Jeunes

Réveillon du 31 Décembre

à partir de 23 heures

DJ's Yannick

patisseries arméniennes,
coupe de champagne,
cotillons,
tombola,
vous seront offerts.

— P.A.F. 180 Frs. —

Tenue correcte exigée

327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE
Tél./Réservation : 04 91 22 10 45

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

LE PERE NOEL

vous attend

à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*

le Dimanche 5 Janvier

SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère :*
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.

— *E n t r é e g r a t u i t e* —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15-ին

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
MARDI
31 DÉCEMBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.016
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 19.016

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԵՈՒՐԻ ԵՐԶՆԿԵԱՆԻ ԵՒ ԷՄՄԱ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Մոսկուայի մէջ, 74 տարեկանին յանկարծամահ եղած է շարժանկարի բեմադիր՝ Եուրի Երզնկեան որ Մոսկուա մեկնած էր մասնակցելու համար Պարաճանովի ծննդեան 75-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւններուն: Ծնած էր Թիֆլիս, բայց ուսումը կատարած էր Երեւան, ուր 1952-ին աւարտած էր Գեղարուեստաթատերական Հիմնարկը: 1943-էն ի վեր կ'աշխատէր Համօ Բեկնազարեան «Հայֆիլմ» սթիւտիօն: Իր գործերն են «Հասցէատիրոջ որոնումները», «Իմ ընկերոջ մասին», «Ապրում էր մարդը», «Խաթաբալա» եւլն.:

Դեկտ. 23-ին, Դոնեցկի մէջ, 76 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի երաժշտական Ընկերութեան նախագահ՝ Էմմա Ծատուրեան: Իր ուսումը ստացած էր Կոմիտաս երաժշտանոցը Թաթուլ Ալթունեանի ղեկավարութեան տակ: 1958-էն կարեւոր պաշտօններ վարած է երաժշտական Ընկերութեան (Նախապէս՝ երգչախմբային) որպէս քարտուղար, ապա՝ նախագահ: 12 տարի եղած է Թաթուլ Ալթունեան համոյթի գեղարուեստական ղեկավարը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 28 / 30)

ԼՂՀ-Ի ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ-ի նորընտիր նախագահ Ռ. Քոչարեան հրամանագրով մը նշանակած է նոր կառավարութեան անդամները: Այսպէս, Փոխ - վարչապետ նշանակուած է Ժիրայր Պօղոսեան, Առողջապահութեան նախարար՝ Զօյա Լազարեան, Արտաքին նախարար՝ Արկադի Ղուկասեան, Գիւղատնտեսութեան նախարար՝ Վալերի Ալեքսանեան, Տնտեսութեան եւ Ելմտական նախարար՝ Սպարտակ Թեւոսեան, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար՝ Համլէտ Ասրեան, Ներքին նախարար՝ Կարէն Բաբայեան, Շինարարութեան նախարար՝ Եդուարդ Շարամանեան, Պաշտպանութեան նախարար՝ Սամուէլ Բաբայեան, Ընկերային Ապահովութեան նախարար՝ Սերժ Առուշանեան, Արդարադատութեան պետական վարչութեան պետ՝ Եուրի Հայրապետեան, վիճակագրութեան, Պետական Ռեգիստրի եւ Վերլուծութեան պետական Վարչութեան պետ՝ Օլէգ Եսայեան, կառավարութեան գործերու կառավարիչ՝ Սուրէն Գրիգորեան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՆՍՈՎՈՐ ՏԱՔ ՕԴԸ

Նոր տարուան շեմին Երեւանի մէջ օդը անսովոր կերպով տաք էր: Եղանակի անըպասելի նման փոփոխութեան մը մասին Հայաստանի Ջրօդերեւութաբանական Վարչութեան պետ Գենադի Կոճոյեանը տուած է այն բացատրութիւնը թէ Հայաստան ներկայիս ենթարկուած է միջերկրականեան շրջանէն դէպի հիւսիս - արեւելք յատկապէս Կովկասի շրջանը ընթացող սիքլոնին ազդեցութեան որ ջերմաստիճանին մօտ 10 աստիճան բարձրանալուն պատճառն է: Արդարեւ Դեկտեմբեր 25-ին Հայաստանի մէջ արձանագրըւած է ամէնէն բարձր ջերմաստիճանը՝ 11 աստիճան: Գ. Կոճոյեան աւելցուցած է նաեւ որ նման կացութիւն Հայաստանի մէջ չէր դիտարկուած 38 տարի է: Ան բացատրած է որ այդ նոյն սիքլոնի հետեւանքներն էին վերջին օրերու սաստիկ փոթորիկները, որոնք բաւական աւերներ գործեցին մանաւանդ Սիւնիքի, Լոռիի եւ Գեղարքունիքի մարզերուն մէջ:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ

Առաջին փոխ - Նախագահ Հասան Հապիպի գլխաւորած իրանեան պատուիրակութիւն մը, որու մաս կը կազմեն նաեւ Իրանի արդիւնաբերութեան, ուժանիւթի, առեւտուրի, մշակոյթի եւ այլ մարզերու ղեկավարներ, աշխատանքի այցելութեամբ Դեկտեմբեր 25-ին Երեւան հասած է: Պատուիրակութիւնը դիմաւորած են վարչապետ Արմէն Սարգսեան, Արտաքին նախարար Ալ. Արզումանեան, կառավարութեան այլ անդամներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ:

Դեկտեմբեր 26-ին զինքը ընդունած է Ազգային Ժողովի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանը: Հանդիպումէն ետք Իրանի փոխ - նախագահը ելոյթ ունեցած է Ազգային Ժողովի յանձնաժողովներու եւ երեսփոխանական խմբակցութիւններու նախագահներուն առջեւ: Հ. Հապիպի գնահատումով հայեւիրանեան յարաբերութիւնները հասած են ցանկալի մակարդակի քաղաքական եւ տնտեսական մարզերուն մէջ:

Իսկ հայեւիրանեան բանակցութիւններու առաջին փուլը սկսած է վարչապետ Արմէն Սարգսեանի եւ Հ. Հապիպի Դեկտեմբեր 27-ին տեղի ունեցած հանդիպումով, որու ընթացքին շեշտը դրուած է երկու երկիրներու միջեւ արդիւնաբերութեան, ուժանիւթի, փոխադրութեան, առեւտուրի, գիտա - մշակութային, դրամատնային, մաքսային մարզերուն մէջ համագործակցութեան, միացեալ ձեռնարկներու ստեղծման, ինչպէս նաեւ եռակողմ - Հայաստան - Իրան - Թիւրքմէնստան - գործակցութեան կարեւորութեան վրայ: Այս հանդիպումէն յետոյ անոնք առանձին տեսակցութիւն մը ունեցած են:

ԱԹԼԱՆԹԱՅԻ ՀԵՐՈՍԸ ԿՐԿԻՆ ՅԱՋՈՂ

Աթլանթայի ողիմպիականներու ախոյեան, 1996 թուականի Հայաստանի լաւագոյն մարզիկ, ազատ ոճի ըմբիշ Արմէն Նազարեան Սոֆիայի «Լիթէքս» ակումբի կազմէն մասնակցելով Եւրոպայի Բաժակի ակումբներու մրցաշարքին, կրկին յաջող արդիւնք մը ձեռք ձգած է իր վեց մրցումներն ալ շահելով եւ մեծապէս նպաստելով դասաւորման մէջ իր ակումբին Բ. դիրքը նուաճելուն: Հայաստանի ազգային ողիմպիական Կոմիտէի Յունուարին գումարուելիք համաժողովի ընթացքին իրեն կը յանձնուի 4000 տոլար պարգեւը, մինչ իր մարզիչը՝ Ռուպէր Ասրեան կը ստանայ 1000 տոլարի մրցանակ մը:

ՆՈՐՔԻ ԹՌՉՈՂ ԱՆԾԱՆՕԹ ԱՌԱՐԿԱՆ

Երեւանի Նորքի զանգուածի բնակիչները Դեկտեմբեր 21-ին արտակարգ տեսարանի մը ականատես եղած են: Անոնք Երեւանի երկինքին մէջ շուրջ հինգ ժամ տեւողութեամբ կրցած են դիտել օդանաւի ձեւով անծանօթ առարկայ մը որ շուրջ կէս ժամ լուսարձակելով միանգամայն մեծնալէ եւ փոքրանալէ ետք անհետացած է: Նման դէպք առաջին անգամ չէ որ կը պատահի: Դեռ անցեալ տարի, Զէյթունի շրջանին մէջ խումբ մը մարդիկ տեսած էին օդանաւի ձեւով առարկայ մը, որ ոչ թեւ ունէր ոչ ալ պոչ եւ ութ - տասը վայրկեան օդին մէջ անաղմուկ գրեթէ «կախուած» մնալէ ետք անհետացած էր:

ԳԻՒՄՐԻԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս օրերուն գիւմրեցի 250 ընտանիքներ եւս կ'ապրին բնակարան ունենալու ուրախութիւնը: Այս տարի, քաղաքին մէջ կառուցուած կամ ամբացուած բնակարաններու թիւը կը հասնի 1000-ի: Աղէտին յաջորդած ութ տարիներուն, Գիւմրիի մէջ վերականգնուած է 750 հազար քառակուսի մեթր մակերես, երբ երկրաշարժէն քարուքանդ եղած բնակութիւններու ընդհանուր մակերեսը կը կազմէր 1 միլիոն 700 հազար քառակուսի մեթր: Գալ տարի բնակութեան շինարարութեան նպատակին կը յատկացուի մէկ միլիառ 800 միլիոն դրամ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՕԳՈՒՏ ՅԻՇԵՑՈՒՄ

Դեկտեմբեր 17-ին երկրորդ տարին լրացաւ Երեւանի նախկին քաղաքապետ, «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամ Համբարձում Գալստեանի սպանութեան: Դեկտ. 18-ի «Ասւօտ»ը կ'ընէ յիշեցումը, ընկերացնելով անխուսափելի ու արդար անդրադարձը. տակաւին չէ գտնուած անոր սպանութեան հեղինակը. արդէն նիւթն ալ շատոնց կորսնցուցած է այժմէութիւնը եւ հետեւաբար դադրած՝ հետաքրքրութեան առարկայ ըլլալէ:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ մէկդի ձգուած է սպանութեան քաղաքական շարժառիթի վարկածը ու այդ կասկածով ձերբակալուած նախկին դաշնակցականները թէ՛ ազատ արձակուած են եւ թէ այլեւս հարցաքննութեան չեն կանչուիր: Առաջին այս վարկածին տեղ ներկայիս կ'ըսուի թէ քննիչ խումբը այլ վարկածներու հեհաւանութեան ձեռնամուխ է: Կ'ըսուի նաեւ թէ սպանութիւնը կրնայ կապ ունեցած ըլլալ ենթակային առեւտրական գործունէութեան հետ:

Շատ ուրիշներու նման պատեհապաշտութեան ալիքներով քաղաքականութեան ու այդ մարզին մէջ աթոռի, իշխանութեան տիրացած դէմք չէր Հ. Գալստեան: Ան եղած էր «Ղարաբաղ» Կոմիտէին 11-էն մէկը, ստանձնած պայքարի, հալածանքի, բանտի բաժինը: Յետոյ, երբ փոխուած էին ժամանակները, այդ խումբին մնացած 10-ին պէս ու անոնց հետ, բաժնած էր իշխանութեան լուծն ու փառքը: Այդ միւսներէն չորս - հինգ անուն այսօր երկրին ամէնէն պատասխանատու դիրքերուն տէր է. այս պարագան անհասկնալիին, տգեղին շրջանակին մէջ կը զետեղէ Հ. Գալստեանի սպանութեան թղթածրարը զոր կարելի չէ եղած փակել երկու տարիէ ի վեր:

Ու այնպէս կը թուի որ հետաքննիչ շրջանակներու երկու տարին մէկ վարկած նորոգելու մեթոտով, տակաւին երկար ատեն բաց պիտի մնայ այդ թղթածրարը:

Թ. ԱՐՓԻ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Դեկտ. 28-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Բժ. Գուրգէն Մեծատուրեան, գաղութիս հին եւ գործօն դէմքերէն մէկը, որ վերջին տարիներուն բոլորովին մեկուսացած կեանք մը կը տանէր, աւելի ճիշդ՝ կը քաշքշէր, փարիզեան հիւանդանոցի մը մէջ:

Ծնած Բինկեան 1908-ին, նախնական ուսումը կատարելէ ետք Պոլիս, Փարիզ կը հասնէր 1924-ին, տարի մը Գերմանիա անցընելէ ետք: Հոս, նախ լիսէ Անրի Դ. կը շարունակէր իր ուսումը, ապա կ'աւարտէր բժշկական համալսարանը որպէս ընդհանուր եւ կանացի հիւանդութեանց մասնագէտ:

Գուրգէն Մեծատուրեանի անունը կապուած է սակայն, ընդմիշտ Հայ Արիներու Միութեան հետ զոր հիմնեց 1928-ին եւ որ «Թաղուեցաւ» նախ իր հիւանդութեան հետ, ապա վերջնապէս ներգաղթեց 1996 Յունիսին, հանդիսաւոր արարողութեամբ մը (տե՛ս. «Յառաջ», 5/7/1996, Սուրէն Փանոսեանի յօդուածը):

1928-էն մինչեւ իր հիւանդութիւնը, Գուրգէն Մեծատուրեան աննկուն կորովով վարեց Հայ Արիներու Միութիւնը, անոր սկիզբէն ապահովելով միջազգային ճանաչում եւ Եռագոյնը պարտադրելով տասնեակ տարիներ համաշխարհային բոլոր ճեմպորիներուն, հակառակ անոր որ Պետութեան մը դրօշակը չէր: Նոյն տարիներու երկայնքին եւ մինչեւ 1992, ամէն տարի Մարտի առաջին կիրակին կը կազմակերպէր Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը (վերջինը՝ 61-րդ), Շիմիի Տան սրահը լեցնելով հաւատարիմներով: Արժանացած էր զանազան շրջանաններու ֆրանսական իշխանութիւններու կողմէ:

Գուրգէն Մեծատուրեան կանոնաւոր կերպով կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի ոչ միայն Հայ Արիներու կեանքին ու գործունէութեան վերաբերող յօդուածներով այլեւ քաղաքական բնոյթ ունեցող գրութիւններով: 1974 Սեպտեմբերին ալ «Յառաջ»ի մէջ լոյս ընծայած էր իր հօր՝ Թադէոս Մեծատուրեանի «Վերյիշումները», ուր ան կ'ոգեկոչէր նաեւ Միսաք Մեծարենցը:

Կեանքը, աւելի ճիշդ՝ մարդիկ, ապերախտ են սակայն եւ մէկ օրէն միւսը կրնան մոռացութեան տրուիլ անձեր որոնք ամբողջ կեանքի մը ընթացքին ազգային բեղուն գործունէութիւն ունեցած են: Այդպէս եղաւ նաեւ տարաբախտ Գուրգէնին համար, այն օրէն երբ այլեւս «Յառաջ»ի մէջ լոյս չտեսան ոչ իր յօդուածները, ոչ ալ Հայ Արիներու ցերեկոյթին ազդերը: Մէկն էր այն անձերէն որոնք գաղութիս դիմագիծ տուին թէ իրենց անձով, թէ մանաւա՛նդ հանրային գործունէութեամբ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն՝ Լօրանի եւ Միշէլի եւ քրոջ՝ Օր. Շուշան Մեծատուրեանի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ քաշուեցաւ հիւսիսային Իրաքի հսկողութեան կազմակերպութենէն զոր Միացեալ-Նահանգներն ու Թուրքիա փոխեցին առանց իրենց ընկերակիցներու կարծիքն առնելու: Ցարդ այդ բազմազգեան ուժը, որու նպատակն էր պաշտպանել հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերը, ունէր նաեւ ցամաքային բաժին մը, Անգարա եւ Ուաշինկթըն որոշեցին որ Յունուար 1-էն սկսեալ ան միայն օդային բնոյթ պիտի ունենայ, ջնջելով նաեւ մարդասիրական կողմը: Մեծն-Բրիտանիա համակերպեցաւ, Ֆրանսա մերժեց: Ուաշինկթըն ցաւ յայտնեց Ֆրանսայի այս որոշումին համար, ճշդելով սակայն թէ որեւէ հետեւանք չունենար նախատեսուած ուժին համար:

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան պատանդներու թիւը 83-ի իջած էր Դեկտեմբեր 29-ին, Թուփաք Ամարուի անդամները 22 հոգի եւս ազատ արձակած ըլլալով: Կը թուի որ երկխօսութիւն մը ստեղծուած է իշխանութիւններու եւ յեղափոխական շարժումին միջեւ, որ այլեւս իր ընկերներուն ազատ արձակումը չի պահանջեր: Չեն ուզեր սակայն որ «ահաբեկիչ» տարազը գործածուի իրենց համար, այլ՝ ազատութեան մարտիկներ:

ՑՈՒՐՏԸ աւեր գործած է եւ կը գործէ ամբողջ Եւրոպայի տարածքին վրայ: Լեհաստան, Ռումանիա, Աւստրիա, Հունգարիա, Գերմանիա, նոյնիսկ Իտալիա ուր ջերմաստիճանը իջած է 0-էն վար: Վենետիկ Լակունան սառած է, Լեհաստանի մէջ 0-էն վար 37 աստիճան է, ոչ իսկ Գօրսիքան խնայուած է, ուր Գոռթէի մէջ ձիւնը մինչեւ 60 սանթիմեթրի հասած է եւ շրջանը ելեկտրականութենէ զրկուած: Ընդհանուր ձեւով, Եւրոպայի

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇՔԱԽՈՒՄԲԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ՝ Ս. ՂԱԶԱՐ - ՎԵՆԵՏԻԿ

ՎԵՆԵՏԻԿ. – («Յառաջ»). –

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը ճիշդ 11.15–ին Միլանոյէն ժամանող գնացքը կանգ առաւ Վենետիկի թիւ 1 մայթին վրայ, ուր կայարանի տնօրէնութիւնը փռել տուած էր մեծ հիւրերու յատուկ գորգը:

Մխիթարեան Միաբանութեան Աթոռակալ Հ. Յովսէփ Վրդ. Պեհեսնիլեան, ընկերակցութեամբ Հ. Վարդան Վրդ. Քէշիշեանի, Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեանի, Ռաֆայէլ Վ. Անտոնեանի, Վենետիկի պատրիարքարանի կողմէ՝ Գերպ. Վիչենթինի եւ Ռոնծինիի, Վենետիկի փոխ – կուսակալին, կայարանի ընդհանուր տնօրէնին, Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի աշակերտութեան, եւ վենետահայ ազգայիններու փոքր խումբի մը, բարի գալուստի համառօտ բայց սրտառուչ խօսքեր ուղղեց Հայրապետին եւ իրեն ընկերացող Արարատեան Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանին, Շիրակի Թեմին Առաջնորդ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի, Արժանթինի Թեմի Առաջնորդ Գիսակ Արք. Մուրատեանի, Արցախի Առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանի, գաւազանակիր Արտակ Աբեղայ Տիգրանեանի, Հռոմի մէջ դասընթացք կատարող Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեանի, Հ. Հ. Իտալիոյ գործավար Պր. Գագիկ Պաղտասարեանի, Վատիկանի մօտ դեսպանութեան քարտուղարուհի Օր. Մարիամ Երեմեանի, եւ տեսանկարիչ Պր. Ստեփան Հաճեանի: Ապա Գարեգին Ա., իր շքախումբով առաջնորդուեցաւ կայարանի գործաւորներու կանգնած՝ նէապոլսական գոնտոլիկ եւ չարժուն մօտրին առջեւ, որմէ վերջ տեղի ունեցաւ կարճ հիւրասիրութիւն, պատուոյ հիւրանոցին մէջ, եւ ապա զոյգ շոգեմակոյկներով, շքախումբը ուղղուեցաւ դէպի Մխիթարեան Մայրավանք Ս. Ղազար կղզին:

Ս. Ղազարի աշտարակին վրայ ծածանող հայկական եւ իտալական զոյգ դրօշները հեռուներէն կը յայտնէին անցորդներուն, մեծ հիւրի մը ներկայութիւնը Հայոց կղզեակին վրայ: Վանքի բոլոր զանգերը կը հնչէին միաժամանակ, մինչ սարկաւագը կ՚երկարէր ոսկեպատ շուրջառը Հայոց Հայրապետին, սպիտակ շապիկներ հագած ժառանգաւորները, փիլոնաւոր վանականները եւ եպիսկոպոսաց դասը «Հրաշափառ Աստուած» շարականին ուղեկցութեամբ, վանքի քառանկիւնէն կ՚ուղղուէին դէպի եկեղեցի, ուր խճաքարերուն ընդմէջէն Հայ Եկեղեցւոյ հայրապետները, լոյսերու եւ խունկի քուլաներով ողողուած, ամէնուն հետ, կը հրճուէին այս պատմական, չքնաղ, յուզիչ տեսարանին առջեւ:

Հայրապետին օրհնութիւնն ու աղօթքը հազիւ աւարտած, երգչուհի երկնային նօթերը սկսան բարձրանալ կամարներէն ի վեր, որուն ընկերացած Հ. Վրթանէս Վրդ.ի կրօնաշունչ ձայնը «Ուրախ Լեր, Ս. Եկեղեցի»ի բառերով, պահ մը փշաքաղեց բոլորիս սրտերը երկնային ուրախութեամբ:

— «Բարի եկած էք, Վեհափառ Տէր» – խօսք առաւ, Աթոռակալ Հ. Յովսէփ Վրդ. – Բարի եկած էք մեզի բերելու, մեր այս սուգի օրերուն, լոյսի եւ յոյսի սփոփարար ճառագայթ մը ... Ս. Ղազար Ձեզ ուրախութեամբ կ՚ընդունի իբրեւ գերագոյն գլուխը Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցիին եւ Հովուապետը մեր ազգին ... :

... Բարի գալուստ Ձեզի յանուն Մխիթար Աբբահօր ... որուն աճիւնները, հոս Ս. Խորանին առջեւ, փառահաբար կը հրճուին այս պահուս:

... Բարի գալուստ յանուն մեր Նախնիքներուն Չամչեանի, Աւետիքեանի, Աւգերեանի, Բագրատունիի, Ալիշանի եւ այլ բազմաթիւ ծանօթ ու անծանօթ, կենդանի թէ հանգուցեալ Նուիրեալ վանականներու, որոնք շուրջ երեք դար գործեցին վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենեաց ...

... Վստահ ենք որ եկած էք քաջալերելու, որպէսզի աննկուն շարունակենք հոգեւոր եւ մշակութային լուսաւորութիւնը մեր ազգին ... Մենք գիտակից ենք այդ մեծ պարտականութեան, գործելու եւ վկայելու մեր պատմութեան, մարտիրոսներու արեան, մեր պետութեան կենսունակութեան եւ մեր մշակոյթին եւ արուեստի մեծութեան մասին: ... Պահ մը խոր լռութիւն, լսելու Մխիթարեան վանականին խոնարհ աղօթքը որ մեր շարականին մէջ կ՚արձագանգէ «Թագաւոր փառաց Աստուած Հոգիդ կենդանարար ... շնորհազարդ պայծառացո զգլաւազան իշխանութեան մերոյ Հայրապետին ... աղօթիւք լցո՛ զպէտս կարեաց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, զի օրհնեսցուք զքեզ Տէր, այժմ եւ յաւիտեան» ... :

... Թող մեր Հայրապետն ալ, Սուրբ Միածնի Իջման խորանէն բերած օրհնութեամբ, օրհնէ՛ մեզ եւ Մխիթարի բոլոր զաւակներուն վրայ իջեցնէ օրհնութիւնը Թադէի եւ Բարդուղիմէոսի, Ս. Գրիգորի, Սահակներուն, Մեսրոպներուն եւ Շնորհալիներուն» ... :

Աթոռակալ Հ. Յովսէփ Վրդ.ի իմաստալից խօսքերէն վերջ, Գարեգին Ա. յետ յիշելու թէ ուղիղ 36 տարիներ առաջ, որպէս պարզ Վարդապետ, Անգլիայէն վերադարձին, ինչ մեծ յուզումով առաջին անգամ հանդիպած է Ս. Ղազար՝ ճանչնալու համար Մխիթար Սեբաստացիի թողած կենդանի ժառանգութիւնը, շարունակեց – «Որո՞ւ մաքէն կ՚անցնէր ... որ 36 տարիներ ետք, ես այստեղ կուգամ որպէս Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց ... այդ 36 տարիները իմ զգացումները աւելի եւս ամրացուցին հանդէպ Մխիթարեան Միաբանութեան եւ Ս. Ղազարը օրէ օր աւելի եւս գնահատուող եւ գնահատելի առաքելութիւն եղաւ ինծի համար: ... Կուգամ վերածաղկող Մայր Աթոռէն, վերստին ազատութեան շունչը առնող, անկախօրէն իր կեանքը տնօրինող համայն հայութեան Մայր Հայրենիքէն:

... Եկած եմ նաեւ Հ. Սահակ Ճէմճէմեան Աբբայի վաղահաս մահուան սուգին, իմ մասնակցութիւնս բերելու. իր մահով հարազատ մը կորսնցուցի:

– ... Բայց ես եկած եմ ձեզի այսօր ըսելու, ամբողջ Միաբանութեանդ որ Հայոց Եկեղեցին ձեզի հետ է ամէն պարագաներու. սուգի թէ ուրախութեան, տագնապի թէ բարգաւաճութեան. յանուն ամբողջ հայութեան եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, եկած եմ զօրակցութիւնս յայտնելու և կ՚ուզեմ որ գիտնաք թէ ամէն մէկ քայլ որ կ՚ընէք, մեզի համար իմաստ եւ արժէք ունեցող քայլ մըն է: ... Ս. Ղազարը հոգեւոր հոսանք մըն է, իմացական ճառագայթում մը, այդ պատճառով է որ մեր ժողովուրդը կը սիրէ այս կղզին ... հոնկէ Աստուծոյ հոգին է, հայութեան ոգին է որ կը ճառագայթէ մեր ժողովուրդին մէջ: Ա՛յս է ինծի համար Վենետիկը: Եւ կ՚ուզէի որ այս դժուար օրերուն զգաք, եղբայրներս, որ իմ եւ մեր Միաբաններուն փափաքն է որ չէն մնայ Ս. Ղազար եւ փոթորիկէն չազդուի: ... Երբ Միաբանութեան Առաքելութիւնը կշռես նժարին վրայ, անցողական եւ մարդկային տկարութիւններ թեթեւ կը կշռեն. ես եկած եմ կշիռքին այդ նժարը զօրացնելու: ... Եւ այժմ վերջին մտածումս ա՛յն է, որ դուք հոս, Ս. Ղազարի մէջ եւ մենք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, ունինք անելիք առաքելութիւն: ... Հռոմը, Փարիզը, Լոնտոնը, Պերլինը հրաշալիքներ են, բայց Ս. Ղազարը մեր Ովասիսն է, օտար ամայի ճամբերքի վրայ ... կանանչ պահենք, առողջ պահենք, ոռոգենք, կ՚ուզեմ որ ջուր լեցնենք մեր ամէնուս Մայր հողէն, հաւատքի չիթ մը աւելցնելու Ս. Էջմիածնէն: ... Ես ձեզ կը նկատեմ հարազատ եղբայրներ եւ հարազատ զաւակներ ... կ՚ուզեմ որ անգամ մը եւս խորանայ ձեր մէջ այն համոզումը որ Ս. Էջմիածինը ձե՛րն է ու կը մնայ ձեզի հետ. երբ հոգիով աղընչուինք մենք բոլորս զօրացած կ՚ըլլանք վասն փառացն Աստուծոյ, վասն շինութեան ազգիս Հայոց եւ վասն պայծառութեան Եկեղեցւոյս Հայաստանեայց. Ամէն»:

Ժամը 13.45–ին, ի պատիւ Կաթողիկոսին եւ իր շքախումբին, միաբանական ճաշ մը տեղի ունեցաւ, նաեւ գաղութին ներկայացուցիչներով: Եղան բաժակաճառեր, ցնծութեան արտայայտութիւններ. հուսկ Տեղակալ Հ. Յովսէփ Վրդ. խօսք առնելով, ըսաւ. – «Այս պահուս, յանուն միաբանակիցներուս, կրկին կը յայտնեմ Ձեզի մեր ուրախութիւնը եւ երախտագիտական մտածումները թելադրուած Ձեր այցելութենէն:

Ապա կենսագրական ակնարկ մը նետելէ վերջ Գարեգին Ա.ի վերջին 35–ամեայ բեղուն գործունէութեան եւ Մխիթարեան Միաբանութեան հետ առընչուած սերտ կապերուն, աւելցուց. – «Շնորհակալութիւն որ եկած էք, ոչ միայն մեր նորընտիր Աբբահօր՝ Հ. Սահակ Վ. Ճէմճէմեանի մահուան սուգը մեզ հետ բաժնելու, այլ եւ ապագայ գործունէութեան նոր եռանդ եւ յոյսեր ներշնչելու ... Թող սիրոյ, եղբայրակցութեան ու գործակցութեան նոր կապեր միացնեն Ս. Էջմիածինն ու Ս. Ղազարը, ու Ազգիականէն Սեւան նոր ծիածան մը ծագի հայ երկնակամարին վրայ իբրեւ գրաւական Աստուծոյ զթալից օրհնութիւններուն, լաւագոյն ապագայի եւ սուրբ հաւատքի պայծառութեան»,

Հ. Յովսէփ Վարդապետի սրտառուչ խօսքերուն Հայրապետը ուզեց անմիջապէս պատասխանել: Արտայայտուած հիմնական գաղափարները հետեւեալներն են:

– «Մենք հոս հայ եւ ազգ միասին բաժնեցինք: ... Այսօր դաւանաբանական հարցերը չէ որ պիտի բաժնեն մեզ իրարմէ. մեր ժողովուրդը իրարմէ հեռացնողը քաղաքական, ընտանեկան, ազգային կեանքի հետ կապուած երեւոյթն է եւ առոր մէջ ոչ կաթողիկէի հարց կայ, ոչ ուղղափառի, ոչ ալ բողոքականի: Եւ մենք պէտք ունինք ձեզի: Եթէ մենք չըլլանք քով քովի եկողները, միասին գործողները, մեր տեղը պիտի գան ազանդները ... այնքան կարեւոր բաներ ունինք Հայաստանի համար ընելիք, որ պատմութեան ընթացքին ժառանգած տարակարծութիւններով թող պատմաբանները զբաղին ... Այս հրամայականին առջեւ ես կը սպասեմ որ մեր սիրելի, շատ սիրելի Մխիթարեան Միաբանութիւնը իր ամբողջական ուժերը միախառնէ Հայաստանեայց ընդհանուր քրիստոնէական աւանդութեանց հետ եւ դառնանք մէկ սիրտ, մէկ հոգի ... չի բաւեր խոշոր խոշոր բառեր գործածել եւ ըսել մէկ ազգ, մէկ հայրենիք, մէկ եկեղեցի, այլ գործի պէտք է վերածել այս գեղեցիկ բնաբանները ...»:

Կէսօրէ վերջ ժամը 16.30–ին զոյգ շոգեմակոյկներով, կաթողիկոսական պատուիրակութիւնը, Մխիթարեան մի քանի Հայրերով եւ Հայկական դեսպանատան ներկայացուցիչներով, մեկնեցաւ դէպի Ս. Մարկոս հրապարակ, պատրիարքական պալատ, ծիրանաւոր – պատրիարք Չէին հետ հանդիպում ունենալու:

Հայրապետը, որ ֆրանսերէնով կ՚արտայայտուէր, շեշտեց Հայ Եկեղեցւոյ մարտիրոսութիւնը եւ անվեհեր կեցուածքը 1700 տարիներէ ի վեր, ընդդէմ ամէն տեսակ հալածանքներու եւ փոթորիկներու եւ Հայաստանի նորաստեղծ անկախութիւնը որ ձեւով մը արդիւնքն է այս հաւատքին, Հայու անսասան հաւատքին առ Աստուած: Յիշեց նաեւ Մխիթարեան Միաբանութեան հոգեւոր եւ իմացական դերը 300 տարիներէ ի վեր, շնորհիւ յատկապէս այն խաղաղ պայմաններուն որ ընձեռած է իրենց Վենետիկը:

Ծիրանաւոր – Պատրիարքը խորապէս ազդուած Կաթողիկոսին հոգեշունչ խօսքերէն, երկրորդեց հայ ժողովուրդին հանդէպ եղած արդար արտայայտութիւնները աւելցնելով որ Ս. Ղազարը անբաժան մէկ մասնիկն է Վենետիկի կառոյցին եւ իր անձնական խնամքներու առարկան եւ թէ այս այցելութեամբ դեռ աւելի պիտի զօրանայ գործակցութիւնը, քրիստոնէական հաւատքի լոյսին տակ, Վենետիկի եւ Հայութեան:

Հուսկ Պատրիարքարանի զոյգ Գերապայծառներ՝ Վիչենթինի եւ Ռոնծինիի առաջնորդութեամբ, շքախումբը այցելեց, գեղարուեստականօրէն լուսաւորուած, աշխարհի հրաշալիք Ս. Մարկոս տաճարը, ուր խումբ մը բենեդիկտեան վանականներ, յատուկէն հրաւիրուած մերձակայ Ս. Գէորգ կղզիէն, երկնային մեղմ ձայնով, գրիգորեան շարականներ կ՚երգէին, որուն փոխադարձելով հայ պատուիրակութիւնն ալ Ս. Մարկոսի ոսկեպատ կամարներուն ներքեւ, բարձրացուց Տիրամօր նուիրուած շարական մը, զոր Արեւելքի բնտանի այդ պատերը մեծ սիրով ընդունեցան:

Վերադարձ դէպի Ս. Ղազար: Հայրապետը, իր շքախումբով մասնակցեցաւ երեկոյեան ժամերգութեան: Որքա՜ն սիրուն եւ յուզիչ էր տեսարանը: Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հայրապետը իր Թեմական արքեպիսկոպոսներով, միացած Մխիթարի զաւակներուն, Ս. Մեսրոպի եւ Ս. Սահակի ժամակարգութեան սատուածատուր աղօթքներով, Մեծն Մխիթարի շիրիմին դիմաց, խունկի նման քուլայ – քուլայ, իրենց աղաղակը կը բարձրացնէին դէպի երկինք, դէպի Հայոց Աստուածը որ անսասան պահէ Ս. Եկեղեցին, զՀանրապետութիւն ազգին Հայոց, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած եւ Մայր Հայրենիքի ողջ հայութիւնը:

Ընթրիքէն վերջ, տեղի ունեցաւ մտերմիկ զրոյց Կաթողիկոսին, եպիսկոպոսներուն եւ միաբաններուն միջեւ, որ երկարեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

«ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍ»Ի ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Շաբաթ 14, եւ Կիրակի Դեկտեմբեր 15–ին, Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանը վերածուած էր իր երբեմնի եռուզեռին, հոն է որ «Շէն Ֆրանս»ը կը կազմակերպէր իր տարեկան տօնավաճառը: Այս առթիւ «շէնական»ները ոչ մէկ ճիգ խնայած էին, իրենց հինգերորդ ձեռնարկը յաջողութեամբ պսակելու համար, եւ պէտք է ըսել որ յուսախաբ չեղան: Արդարեւ, եւ մանաւանդ Կիրակի, մեծ թիւով այցելուներ, որոնցմէ շատեր առաջին անգամ, եկան Սեւր, տեղեկացան «Շէն»ի իրագործած ծրագիրներուն եւ անոր ապագայ գործունէութեան: Այդ տեղեկատուական նպատակով, ցուցատախտակներ, քարտէսներով եւ լուսանկարներով կատարուածէն յատուկ պատկերացում մը կուտային: Ցանկացողները կրնային նաեւ, քովընտի սրահի մը մէջ, տեսերիզներու վրայ, դիտել յատկապէս պատրաստուած ժապաւէններ: Այս տօնական օրերուն, ներկաները կրցան եւս գնումներ կատարել, գոհունակութիւնը ունենալով նպաստելու օգտաշատ եւ հայանպաստ գործի մը: Լաւ ընդունելութիւն գտած տաղաւարներէն, յիշենք «Հայաստանի յուշանուէր»ը, գիրք – նամականիշները, կաղանդի եղեւինները, «Շէն»ի մակդիրով պատրաստուած «թի – շըրթ»ները, կամ Երեւանի «Շէն»ի արհեստանոցէն՝ յատուկ բերուած հիւսուածեղէնները: Ինչպէս միշտ, մարդաշատ էր նաեւ ուտեստեղէնի անկիւնը, ուր մարդիկ կրնային ճաշեր համտեսել. Հոն, Կիրակի յետմիջօրէին, հետաքրքրուողները կրցան հետեւիլ հայկական խոհանոցի «դաս»ի մը, ուր խոհարար Ժերար Մարգարեան պարզեց իր արուեստի գաղտնիքներէն:

Այս ձեռնարկին յաջողութեան նպաստեցին նաեւ Շաբաթ գիշերուան կազմակերպուած 120 հոգինոց բարեկամական ճաշը, ինչպէս նաեւ Թոմպալան՝ դէպի Հայաստան ճամբորդութեամբ առաջին պարգեւով մը:

Հոս յիշենք որ «Շէն» կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1988–ին Հայաստանի մէջ, խումբ մը «Պոլիտեխնիկ»ի ուսանող – ուսուցիչներու կողմէ, անոնց նպատակն էր հանրապետութեան լքուած սահմանային գիւղերու վերաբնակեցումը իրենց հարազատ բնակչութեամբ, ամրապնդելով այդ ձեւով, հայկական ներկայութիւնը ռազմագիտական այդ շատ կարեւոր շրջաններուն մէջ: 1990–ին է որ կը ստեղծուէր «Շէն»ի Ֆրանսայի ճիւղը, բուն նպատակ ունենալով նիւթական նեցուկ հանդիսանալ մայր կազմակերպութեան:

«Շէն»ի 1997–ի ծրագիրներն են.

– Գորիս – Հադրութ ճանապարհի շինութեան շարունակութիւնը. ան, հիմնադրամին իրագործումէն ետք, երկրորդը պիտի ըլլայ Հայաստանը Արցախին միացնող, Այս մեծածախք գործը կը հանդիսանայ «Շէն»ի առաջնահերթութիւններէն:

– Լաչինի շրջանի գիւղերու (Աղանատուն, Մաղկաբերդ, Հարար, Խաչքեւիկ) վերաբնակեցման շարունակութիւն եւ դպրոցական ցանցի մը ստեղծում:

– Երեւանի հիւսուածքեղէնի արհեստանոցին զարգացումը (որուն հումքերը՝ թել – բուրդ..., Ֆրանսայէն կը ստացուին), եւ արտադրած ապրանքներուն սպառումը, իբրեւ մշտական հասոյթ կազմակերպութեան:

– Թուրքեւվրացական սահմանին վրայ գտնուող Եղնաջուր գիւղի վերակենդա-

(Շար. 1)

ԽՍԻԻ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՇԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15–ին Իսիի մէջ ժամը 12·30–ին տեղի ունեցաւ Իսիի Նուբարեան Թարգմանչաց Վարժարանին առաջին ճաշը դպրոցին շքեղ սրահին մէջ: Ճաշը կազմակերպուած էր դպրոցին ծառայող կարգ մը տիկիններու կողմէ, որոնք սիրայօժար ճաշերուն մէկ մասը պատրաստած էին եւ նուիրած, իսկ առեւտրականները նուիրած էին զանազան հաստատութիւններ, միմիայն դպրոցին հասոյթ մը բերելու նպատակով: Ուրեմն ժամը 12·30–ին արդէն խուռներամ բազմութիւն մը սկսած էր խուժել դռներէն ներս: Կարճ ժամանակուան մը ընթացքին արդէն բազմութիւնը որ կը բաղկանար 310 հոգիներէ տեղաւորուած էր: Ճաշին ներկայ էին Պր. Անտրէ Սանթինի, Հայաստանի դեսպան Պր. Վիգէն Չիտէչեան, Գիւտ Արք. Նագգաշեան, Միւռոն Վարդապետ, Վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան, Միութեանց եւ Վարչութեանց եւ կազմակերպութեանց ատենապետներ եւ ծանօթ ազգայիններ:

Ժամը 13·30–ին օրուան խօսնակը ողջունեց ներկաները, բոլորին բարի գալուստ մաղթելով եւ ապա բեմ հրաւիրեց Թարգմանչաց Վարժարանի ատենապետ՝ Տոքթոր Վիգէն Կարապետեան: Ան, հայերէն եւ ֆրանսերէնով արտայայտուեցաւ ներկաներուն ըսելով թէ հայ դպրոցը ամէն բանէ առաջ հայ լեզուն է: Ամփոփ ձեւով բացատրութիւն տուաւ դպրոցին ապագայ ծրագիրներուն մասին, շեշտեց ըսելով թէ դպրոց եւ եկեղեցի պէտք չէ բաժնուին իրարմէ: Պահ մը կենալով, յիշեց Պր. Համազասպ Մոմճեանը որ գնահատելի դեր ունեցած էր դպրոցին շինութեան մէջ: Ուրեմն Արքեպիսկոպոսին Ճաշակեցուք աղօթքէն յետոյ վարժարանին աշակերտները միաբերան Տէրունական Աղօթքը ըսին, որմէ ետք սկսաւ ճաշերու սպասարկումը: Ապա, խօսք առաւ Պր. Անտրէ Սանթինի, ինչպէս միշտ իր սովորական սրտաբացութեամբը քաջալերեց դպրոցին ընթացքը, եւ աւելցուց ըսելով թէ անկէ վերջ այլեւս ձեղի կը մնայ զայն յաջողցնել: Յաջորդաբար խօսք առին Պր. Վիգէն Չիտէչեան, եւ դպրոցին տնօրէնուհին Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան:

Տնօրէնուհին շեշտը դրաւ դպրոցին նիւթականին վրայ ըսելով թէ դպրոցին յաջողութեանը համար բոլորի օժանդակութեան կը կարօտինք: Անմիջապէս անկէ ետք, Գիւտ Արք. խօսք առնելով հաճելի եւ զուարթ պատմութեամբ մը օրուան իմաստը խորհրդանշեց:

Ճաշին ընթացքին գեղարուեստական բաժին մը, ալ աւելի ջերմացուց մթնոլորտը երբ Դպրոցասէրէն Կարօ, Թորգոմ եւ Թալար երգեցին «Ով Մեծասքանչ դու լեզու» եւ յաջորդաբար ընկերակցեցան Օր. Ռոզին Թաշճեանին երգելով «Իմ հեռաւոր հայրենիք» Ալէմշահէն: Ելոյթ ունեցան եւս դպրոցին աշակերտները որոնք իրենց մանկական ձայներով ներկայացուցին դպրոցական ամէնօրեայ կեանքէն դրուագներ: Տպաւորիչ էր երախաներուն կարճ ժամանակուան ընթացքին ձեռք ձգած այս յաջողութիւնը:

Սրահին մթնոլորտը շատ ջերմ էր, ներկաները, ծնողները, շատ ուրախ ժամեր կ'անցընէին ուտելով ու զուարճանալով: Խանդավառութիւնը կը պարտինք երգիչ Մարթէն Եօրկանցին որ դպրոցավայել կոկիկ յայտագրով մը իր մասնակցութիւնը բերաւ այս ճաշին սիրայօժար կերպով: Ոգեւորեց երախաները իր մանկական երգերով, երգելով իրենց հետ միասին: Անձամբ, նայելով այս երախաներուն, յանկարծ յիշեցի իմ մանկական օրերս Լիբանանի մէջ, ուր ես ալ հայկական դպրոց կ'երթայի: Յուզուած էի թէ ինչպէս արագ տարիները անցան, այս փոքրերը որ մեր ապագայ սերունդն են, երանի տուի իրենց հիմակուան կեանքին դպրոցական դիւրութիւններուն համար: Ժամանակին մեր ծնողները ինչ դժուար պայմաններով ինչպէս խեղճ մայրս ուրիշներուն տուները մաքրելով, դուռէ – դուռ զարնուելով դպրոցական բարձր թոշակին համար. պայքարած է միմիայն որպէսզի զաւակները հայկական դպրոց յաճախեն եւ աւարտեն:

Այսօր, շնորհիւ ծնողքիս, Ս. Նշան վարժարանին եւ Ս. Նշան Եկեղեցիին որ կողքին կը գտնուէր, հպարտ կը զգամ ինքզինքս, թէ այսքան տարիներէ ետք պահած ենք մեր հայկականութիւնը, հայկական ուսումը, դաստիարակութիւնը եւ հաւատքը:

Այսօր Թարգմանչաց վարժարանը գոյութիւն ունի, մեզի Հայերուս համար անհրաժեշտ է որ նախակրթութիւնը կատարուի մայրենի լեզուով: Դաստիարակել մեր երախաները, իրենց մէջ արթնցնելով հայ լեզուին, հայրենիքին, հայերէնը սորվելու եւ մանաւանդ խօսելու սէրը: Մանուկներուն հոգիին ու մտքին մէջ թող դրոշմուի Մեսրոպեան գեղեցիկ այբուբենը:

Մեզի Սփիւռքահայերուս համար շատ տխուր ու ցաւալի կրնայ դառնալ օտարացումը:

Ժողովուրդը բաւական յառաջացած ժամերու ակամայ բաժնուեցաւ, շնորհաւորելով օրուան կազմակերպիչները, եւ մաղթելով նորանոր յաջողութիւններ ապագայ աշխատանքներուն մէջ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ Ս. ՅԱԿՈԲԻ ԱՌԹԻՒ

Ծանօթ է որ Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցին, օծուած 1963 Յունիս 30–ին ձեռամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, ձօնուած է Ս. Յակոբի, Հայրապետ Մծբնայ: Անոր տօնն էր շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 14–ին:

Հետեւեալ օրը, Կիրակի, բազմութիւն կար եկեղեցին. թերեւս քիչ մը աւելի՝ քան նախորդ տարիներուն: Լիոնի եւ Շրջակայքի հայութիւնը շարժման մէջ է. կայ խանդավառութիւն: Աւելի ճիշդ՝ սկիզբ մը: Պատճա՞ռը: Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի մօտալուտ այցելութիւնը եւ նաեւ տեսքը՝ տպաւորիչ շէնքի մը, վերանորոգուող եկեղեցիին կողքին, տեսքը՝ Մարգարեան – Փափազեան վարժարանին նոր կառոյցին: Շէնքը գրեթէ պատրաստ է. նախատեսուած պայմանաժամը յարգուած է:

Պատարագեց Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Իր քարոզին մէջ, յիշելէ յետոյ Հայրապետին պատմութիւնը, իր մասին մեզի եկած աւանդութիւնը՝ իր վերելքը դէպի Արարատի բարձունքը ի խնդիր Նոյեան Տապանին, հրեշտակներու կողմէ իրեն բերուած մասունքը – Տապանէն կտոր մը. – Եպիսկոպոսը, իր եզրակացութեան մէջ, շեշտը դրաւ Ս. Յակոբի հաւատքին վրայ: Ս. Յակոբը ճանչցուած է մեր եկեղեցիէն իբրեւ հրաշագործ. հաւատքով կարելի է առաջին ակնարկով անկարելի նկատուած շատ բաներ յաջողցնել: Օրուան պատգամն էր այդ:

Յետ պատարագի, եղաւ հոգեհանգիստ եւ մատաղի օրհնութիւն, ի յիշատակ Հայրապետին եւ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ ծառայած կրօնաւորներու, անձերու: Յիշուեցան անունները:

Ներկաներու մեծամասնութիւնը տեղ բռնեց յետոյ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, մեր տիկիններուն կողմէ սարքուած ու զարդարուած սեղաններու շուրջ:

Ճաշացուցակը ախորժալի էր, շնորհիւ նուէրներու, ընդհանրապէս ինքնաբեր նուէրներու: Զոհողութեամբ եւ ժողովուրդին բարի կամօք օժանդակութեամբը կը շարունակեն տեւել մեր սփիւռքեան համայնքները: Առատաձեռնութիւնը մաս կը կազմէ մեր աւանդական սովորութիւններուն: Կը շարունակուի յարգուիլ յաճախ, եթէ ոչ միշտ, ամէն պարագաներու:

Կը ծառայէին Տիկնանց Միութեան, Կապոյտ Խաչի, Կարմիր Խաչի անդամուհիները՝ միշտ պատրաստ օգտակար ըլլալու, այսպիսի տօներու, ժպիտը իրենց դէմքին:

Ճաշին սկիզբէն առաջ, տեղի ունեցաւ արարողութիւն մը՝ անակնկալ շատերու համար: Ծափահարուեցան երեք Լիոնահայեր՝ Գեղամ Տէրտէրեան, Կրէկուար Ազիլեան եւ Ժաք Էքմէքճեան: Անձեր՝ որոնք տարիներէ ի վեր մօտիկ եղած են Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին եւ բերած միշտ իրենց օժանդակութիւնը համայնքին կենսունակութեանը:

Նորվան Եպիսկոպոս տուաւ իւրաքանչիւրին շնորհակալագիր մը՝ զոր կարդաց Իսահակ Քահանայ Հէքիմեան. Եպիսկոպոսը զետեղեց մեծարեալներու կուրծքին վրայ «Ս. Վարդան Մամիկոնեան» յուշամետալը: Նորութիւն մըն էր այս՝ Նորվան Եպիսկոպոսի եւ Ազգային Միութեան վարչութեան մէկ որոշումը՝ հաստատելու, տեղական բնոյթով, շքանշան մը, ճեշտելու համար զանազան ազգայիններու գործունէութիւնը ու նուիրաբերութիւնը ի սպաս եկեղեցիին եւ համայնքին:

Ճաշին ընթացքին, յաջորդաբար, խօսք առին Նորվան Եպիսկոպոս, Ազգ. Միութեան նախագահ՝ Ռոպէր Տօնիկեան եւ պատուոյ նախագահ՝ Սեպուհ Սարեան, որոնք, մեծ համոզումով, հաւաստեցին թէ ձեռնարկուած գործը պիտի հասնի իր աւարտին, յաջող եւ ամբողջական:

Այդ գործն է՝ վարժարանին նոր շէնքին կառուցումը եւ գործածութեան մէջ մտնելը, քանի մը շաբաթէն:

Պր. Տօնիկեան ճշդեց որ բացման արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ Փետրուարին սկիզբը ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին որուն կեցութիւնը Լիոնի շրջանին մէջ յայտագրուած է Փետրուար 1–էն 4–ի համար:

Նախագահը տեղեկացուց որ շէնքին շինութիւնը աւարտած է, կը կատարուին վերջին հպումները (ռըթուշ), կը պատրաստուի կահաւորումը: Պիւտճէին ներկայ բացը 3 միլիոն է միայն, շուրջ տասը միլիոնի վրայ: Կը մնայ գտնել այդ գումարն ալ 1997–ի ընթացքին ու Ֆրանսահայ դպրոցներու ցանցը հարստացած կ'ըլլայ սեփական, նոր, յարմար համեմատաբար ընդարձակ, շէնքով մը:

Նորվան Եպիսկոպոս յետոյ յիշեց շարք մը անուններ, ծանօթ կամ նուազ ծանօթ ազգայիններ՝ որոնք բերած էին իրենց նիւթական աջակցութիւնը դպրոցաշինութեան, կարեւոր գումարներով: Տիկնանց Միութիւնը, Ծնողաց Միութիւնը կատարեցին, նոյն օրն իսկ, նոր, կարեւոր յատկացումներ:

Վարչութիւնը կը յուսայ որ պարտքը պիտի գոցուի ամբողջապէս յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին. կը մաղթէ...

Կոչ՝ նոր նուիրատուներու՝ որոնց սրտին մօտիկ է հայ դպրոցը, հայերէնի պահպանումը Ֆրանսայի մէջ:

Ճաշի ընթացքին եղան արտասանութիւններ, երգեց նաեւ Տիկին Տէյիրմէնճեան որուն ելոյթները, հակառակ տարիներու թաւալումին, կը մնան հրապուրիչ եւ կը ռեցնեն կողմնակի խօսակցութիւնները՝ ինչ որ դիւրին բան չէ հայկական հաւաքոյթներու մէջ ... «Կոմիտաս» երգչախումբն ալ, Յովհաննէս Պէրպէրեանի ղեկավարութեան տակ, տուաւ նմոյշ մը իր ցանկէն:

Զոյգ դպրոցներու փոքրիկները արտասանեցին, խօսակցեցան հայերէն, ուրախացուցին թէ' իրենց ծնողները եւ թէ' ուսուցչուհիները:

Տիկիններ՝ Պահատուրեան եւ Մխսեան Միօրեայ դպրոցէն եւ մանաւանդ՝ Օր. Պըշաքճեան, Ամէնօրեայ վարժարանին հայերէն դասերու «Օրիորդ»ը, արժանացան Նորվան Եպիսկոպոսի շնորհակալութեան եւ քաջալերական խօսքերուն: Շնորհակալութիններ նաեւ ժողովուրդէն եւ թէ վարչութեան պատասխանատուներուն կողմէ՝ հանդէպ Տիկիններու եւ Օրիորդներուն՝ որոնք Կիրակի մը ամբողջ աշխատեցան գոհացում տալու համար հարիւրի մօտ սեղանակիցներու:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

նացումը. այդ նախկին Թրքաբնակ աւանին մէջ, այժմ կը բնակին քանի մը ընտանիքներ՝ շնորհիւ «Շէն»ի օժանդակութեան:

Այս մեծ ծրագիրներու իրականացման համար հարկաւոր են կարեւոր գումարներ. այդ նպատակով, Միութեան նախագահ՝ Հայկ Մինասեան, վերջերս Երեւանէն մեկնեցաւ Ժընեւ մասնակցելու Եկեղեցական Միջազգային Խորհուրդի նիստին, ուրկէ ան վերադարձաւ 18·000 տոլարի օգնութեան խոստումով մը. Մարսէյլէն ալ, հայրենասէր ազգային մը 200·000 ֆրանքի գումար մը կտակած է «Շէն»ի ի նպաստ. այս տարուան տօնավաճառէն գոյացած շօշափելի հասոյթն ալ, իր կարգին պիտի օգնէ «Շէն»ի ապագայ գործունէութիւններուն:

Այս երկու օրերու երկայնքին տողանցած բազմութեան մօտ (40% աւելի քան անցեալ տարին), նշմարելի էին հետաքրքրութիւնը ու գոհունակութիւնը կազմակերպութեան մը հանդէպ, որ երթալով աւելի ծաւալ կ'առնէ, ինքն իրեն զետեղելով երկարաշունչ իրագործումներու ծիրէն ներս:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ.Յ.Դ. «ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ» ԿՈՄԻՏԷՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սթիւտիօ Սիթիի մէջ, Դեկտ. 15–ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. «Բաբգէն Սիւնի» Կոմիտէութեան նոր կեդրոնին բացումը: Հանդիսութիւնը վարած է Պերճ Կարապետեան: Յանուն Առաջնորդին խօսք առած է Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան: Լոս – Անճըլըսի Վերահսկիչներու Խորհուրդի նախագահ Զեւ Եարոսլավսքի շընորհաւորած է կեդրոնը եւ շեշտած անոր դերը: Կոմիտէութեան խօսքը փոխանցելով Շարլ Լուսարարեան, նշած է թէ Մարտ 20–ին կազմուած Կոմիտէութեան կեդրոնին մէջ արդէն իսկ կը գործեն Հայ Դատի, տնտեսական, յարաբերական յանձնախումբերը եւ «Հրայր Դժոխք» պատանեկան ուխտը: Մօտ ատենէն կը հիմնուի նաեւ Հ. Օ. Մ.–ի մասնաճիւղ մը: Կեդր. Կոմիտէի անունով խօսք առնելով Արա Խանճեան նշած է թէ Հայ կեդրոնները կը ծառայեն գլխաւոր երկու նպատակներու՝ հասնիլ ժողովուրդի կարիքներուն եւ ըլլալ կապը Հայաստանի եւ Արցախի կարիքներուն: Պատանեկան Միութեան խօսքը փոխանցած է Գօզօ Մկրտիչեան:

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆԸ

Ֆերահեան Ազգային վարժարանի աշակերտներ, առաջնորդութեամբ ուսուցիչներ Ալֆրէտ Մարտոյեանի եւ Խօժէնի Պետրոսեանի, Դեկտեմբեր 6–ին այցելած են Լոս – Անճըլըսի «Արարատ» տարեցներու տունը եւ երգերէ, պարերէ ու արտասանութիւններէ բաղկացած յայտագրի մը գործադրութեամբ մեծ գոհունակութիւն պատճառած են հայ տարեցներուն:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15–ին, նշուած է Ալեքսանդր Սպենդիարեանի ծննդեան 125–ամեակը, կազմակերպութեամբ Միութեան գրականութեան եւ արուեստի բաժանմունքին: Բացումը կատարած է Անահիտ Նազարեան: Երաժիշտին կենսագրականը տուած է Հրանդ Աճէմեան: Պետրոս Ալահայտոյեան ներկայացուցած է Սպենդիարեանի երաժշտական վաստակը, նմոյշներու ունկնդրութեամբ: Կարէն Ղարիբեան երգած է ռոմանսներ, իսկ լարային քառեակը մեկնաբանած է «Էնդէլի»ն, «Օրօրոցային»ը եւ «Հինաւուրց պար»ը: Հուսկ՝ կատարուած է Հրանդ Աճէմեանի նոր հրատարակած «Ալ. Սպենդիարեանի կեանքն ու գործը» հատորին գինեձօնը:

ՆՇԱՆ ՇԱՀԷՆԻ ՄԱՀԸ

Լոս – Անճըլըսի մէջ, Դեկտեմբեր 10–ին, իր մահկանացուն կնքած է գրող Նշան Շահէն (Թէքէլեան): Ծնած է 1928–ին Հալէպ, ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը, ապա յաճախած է Մելգոնեան վարժարան: Բարձրագոյն ուսման հետեւած է Հայաստանի պետական համալսարանին մէջ: Հրատարակած է «Դէպի գարուն», «Բոնկումներ» եւ «Մինչեւ լուսաբաց» բանաստեղծական հատորները, ինչպէս նաեւ «Փշուր – փշուր մանկութիւն» եւ «Փառանձեմ թագուհին» արձակ եւ թատերական գործերը: Անդամ էր Լոս – Անճըլըսի Հայ Գրողներու Միութեան վարչութեան: Թաղումը կատարուած է Դեկտեմբեր 14–ին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Պ. Լօրան Մեծատուրեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մեծատուրեան,
Օր. Շուշան Մեծատուրեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ եղբօր՝

ՏՈՔԹ.
ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 28–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 2, ժամը 11–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. էջէն)

մէջ 70 մեռեալ կար, որոնց ութը Ֆրանսա:

Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ն (Եւրոպայի ապահովութեան եւ գործակցութեան կազմակերպութիւն) որու պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Սպանիոյ նախկին վարչապետը՝ Ֆելիփէ Կոնսալէս, վաւերացուց Սերպիոյ թաղապետական ընտրութիւններուն ընդդիմադիրներու յաղթանակը եւ հրաւիրեց Միլոսեւիչը որ ընդունի իր պարտութիւնը: Ֆրանսա իր կարգին պահանջեց որ Միլոսեւիչ վերահաստատէ ընտրութիւններու օրինաւորութիւնը:

ՄԻՐԷՅԼ Ֆրանսական արդի երգի ռահվիրաներէն, որ Սաշա Կիթրիի թելադրանքով հիմնած էր «Փոքրիկ Երաժշտանոց»ը, մեռաւ 90 տարեկանին, Ջլապարէ (էօտէմ): Հեղինակ 600 երգերու, պատրաստած եւ հրապարակ հանած է տաղանդներով երգիչներ, ինչպէս՝ Իվ Տիւթէյլ, Միշէլ Պերժէ, Ալէն Սուշոն, Ֆրանսուազ Հարտի, Փիէր Վասիլիու եւայլն, եւայլն: Այրին էր փիլիսոփայ Էմմանուէլ Պերլի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, անխնայ ջարդը կը շարունակուի նոյն վայրագութեամբ: 28 հոգի սպաննուած է Տհամնիա գիւղը (Ալժէէն 150 քմ. հարաւ–արեւմուտք), 31 հոգի ալ վիրաւորուած են Ալժէ, ռումբի մը պայթումէն:

ԼԵԲԷԴ կուսակցութիւն մը հիմնած է մկրտուած՝ «Ռուսաստանի ժողովրդական եւ հանրապետական կուսակցութիւն» որ տեսակ մը կեդրոնական կուսակցութիւն է: Իր քաղաքական մուտքը ործելով, Լեբէդ կրկին կը յարձակի Կրեմլինի դէմ եւ կը հրաւիրէ Ելցինը որ հրաժարի, որպէսզի «անձնական առողջական հարց մը ամբողջ երկրին համար ողբերգութեան մը չվերածուի»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Թուղթիկ մը գրաւուած է ուր խիստ կերպով կը քննադատուի սուրիական ներկայութիւնը Լիբանանի մէջ: Թուղթիկը ստորագրած է «Ապստամբ սերունդ – Ապագայի երիտասարդութիւնը» խումբ մը եւ կը հրաւիրէ ժողովուրդը միասնականութեան եւ ըմբոստութեան՝ օտարներու եւ ողբերգական կացութեան դէմ:

ՏԱՆԻԷԼ ՄԱՅԷՐ, նախկին նախագահ Սահմանադրական Խորհուրդի, անդամ դիմադրական ազգ. Խորհուրդի, մեռած է 87 տարեկանին: Կատաղի պաշտպան մըն էր մարդկային իրաւունքներու եւ գործօն ընկերվարական մը:

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier
SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY
Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.
Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)
Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.
Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.
— Entrée gratuite —

– ԾՆՈՒՆԴ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1

Կաղանդ, տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 9–ին՝ Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններ: (Այս առաւօտ պատարագ չի մատուցուիր):

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. – Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին:

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 17·30–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծնունդ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Ժամը 9–ին, միայն գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները կը կատարուին:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4·30–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին

Պատարագ ժամը 10·30–ին

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ժամը 10·30 ժամերգութիւն:

Ժամը 16·30 Ընթերցուածներու ընթերցում:

Ժամը 17·30 Ճրագալոյցի պատարագ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ժամը 9·30 ժամերգութիւն:

Ժամը 10 պատարագ Ծննդեան:

Ժամը 12 Ջրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ժամը 10 պատարագ:

Ժամը 11·45 հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·45–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·45–ին

Պատարագ ժամը 11–ին

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 10ին

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16ին

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին

Պատարագ ժամը 17–ին

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին: Պատարագ ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ

Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Մեռելոց

Ժամը 10–ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնին առթիւ, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ բացառիկ արարողութիւններ տեղի կ'ունենան:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ Ջրօրհնէքի կարգը կը կատարէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր – Սիւզան Արթինեանի:

Պատարագը կը սկսի ժամը 10–ին, նախընթաց Կիրակի երեկոյ Խթման պատարագ:

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ Հաղորդութիւն ժամը 10–ին:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 17–ին:

Ընթերցուածներ ժամը 18–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18·30ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ առաւօտեան ժամը 8·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:

Հաղորդութիւն մանուկներուն եւ ժողովուրդին 11·30–ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9–ին:

պատարագ ժամը 10–ին:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց:

ԻՒՂԱԳԻՆ. – Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առիթներով մի մոռնաք բերել Ձեր նուէրը իբրեւ Իւղագին, որպէսզի վառ մնայ միշտ Լուսաւորչի Կանթեղը:

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿԱՆՈՆԱԳՐԻ

Կանոնագրի 21–րդ յօդուածի հետեւողութեամբ, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Մարտ 19, 1997,
ժամը 20–ին
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
15, ռիւ Ժան–Կուժոն, 75008 Փարիզ

Այն պարագային երբ իրաւասու անդամնեւ ուն թիւին 2/3–րդ համեմատութիւնը չգոյանայ այդ օր, հրաւիրուած էք երկրորդ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 9, 1997
ժամը 20–ին,
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
15, ռիւ Ժան–Կուժոն, 75008 Փարիզ

Ատենապետ
Կրօնական Ընկերակցութեան
Վարչական Խորհուրդի

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կիրակի, Յունուար 5, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին բոլոր Հայ մանուկները հրաւիրուած են Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը Հայկական Ծնունդի առիթով

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ

Տէսինի Կապոյտ Խաչի, Հայ Մշակոյթի Տան եւ Հայկական վարժարանի աշակերտութեան կողմէ: Մանուկները զուարճացնող ծաղրածուներ խաղեր կը կազմակերպեն բոլորին համար:

Կաղանդ Պապան համեղ անուշեղէններ պիտի բաժնէ եւ Մշակոյթի Տան Մանուկները իրենց առաջին պարերը պիտի ցուցադրեն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Le Dimanche 5 Janvier à 10 heures 15, sur AYP FM, écoutez l'émission radio de la Croix Bleue des Arméniens de France, par la section d'Alfortville «Helen Puzant».

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935